

Rövid jelentések – *Short reports*

A jelentésekben előforduló korszakok jelkulcsai:

Ő	Őskor	<i>Prehistory</i>
Pa	Őskőkör	<i>Paleolith Age</i>
Me	Mezolitikum	<i>Mesolith Age</i>
U	Újkőkör	<i>Neolith Age</i>
R	Rézskör	<i>Copper Age</i>
B	Bronzskör	<i>Bronze Age</i>
V	Vaskör	<i>Iron Age</i>
Szk	Szkíta kör	<i>Scythian Age</i>
LT	La Tène-kör	<i>La Tène Period</i>
Ró	Római kör	<i>Roman Period</i>
Sza	Római kori barbár	<i>Sarmathian Age</i>
N	Népvándorlás kör	<i>Migration Period</i>
Ge	Germán kör	<i>German Period</i>
A	Avar kör	<i>Avarian Period</i>
Ka	Karoling-kör	<i>Karolingian Period</i>
H	Honfoglalás kör (10 th C. A. D.)	<i>Period of the Hungarian Conquest</i>
Kö	Középkör	<i>Middle Age</i>
Á	Árpád-kör	<i>Arpadian Period</i>
Kk	Késő középkör	<i>Late Middle Age</i>
Tö	Török kör	<i>Turkish Period</i>
Kú	Kora újkör	<i>Early Modern Age</i>
Ú	Újkör	<i>Modern Age</i>
I	Ismeretlen kör	<i>Unknown Period</i>

1. Abony, Elsővíz-dűlő II.

(Pest megye) Ő, R, Sza, A

A 4. sz. főút Abonyt elkerülő szakaszának 83. km-e közelében, a 49. sz. lelőhelyen 2005. május 12. és július 14. között végeztünk megelőző feltárást, befejezve az útépítéssel érintett lelőhelyrészek kutatását.

A 2626 m²-nyi felületen 104 objektumot bontottunk ki: 6 árkot, 94 gödröt, 4 házat. Az objektumok közül 15 lelet nélküli, 23 nem tartalmazott keltező leletet, leletanyaga alapján 4 őskori, 28 rézkori (ebből 2 biztosan a bodrogkeresztúri kultúrához, 16 biztosan a Protoboleráz-időszakhoz sorolható), 29 szarmata, 1 avar, 4 újkori.

A feltárt terület legérdekesebb részét képezik a rézkorba datálható gödrök, illetve a házak, valamint a – feltehetőleg – telep lakóterületét védő árok. Igen érdekes anyag került elő a két bodrogkeresztúri kultúrába sorolható leletanyagot tartalmazó gödörből. Különleges a 160. sz. objektumban feltárt két nagyméretű csótalpas tál.

Fontos épület a kb. 3×6 m-es oldalú 56. sz. ház, amely a protoboleráz időszakra datálható. A ház érdekessége a déli hosszú oldala közepén található bejárati rész, a két oldalon 3-3 cölöplyukkal. A ház belsejében letaposott egyrétegű padlót találtunk. Az épülettől ÉNy-ra egy szarvasmarha-temetkezésre bukkantunk, amelyet különlegessé tesz, hogy az állatot feldarabolt állapotban földelték el, a csontok között vörös okkerrögöket találtunk. A tetem mellett a Protoboleráz-időszakra jellemző fekete, felfényezett kerámiára bukkantunk. Nagyjából 3×4 m-es a 161. sz. ház, melynek egyik sarkában szabályos kerek gödör, annak közepén pedig egy nagyjából ép csésze (kihajló peremű, éles hasi törésvonalú) volt beleásva. A 440. sz. ház hossza 6,5 m, szélessége 4 m. A gödör hasonlóan helyezkedett el az objektumban, ebben is hasonló csészére bukkantunk. Ennek a háznak nemcsak az oldalai mentén, hanem a közepén is húzódtott cölöplyukosor. A ház K-i végét átvágta a 430. sz. objektum, amely szintén az adott időszak leletanyagait tartalmazta, így a leletanyag alkalmas lehet az időszakon belüli kronológia felállítására.

A házakon kívül egyedi jelenség az árok, amelynek É-i fala meredek, erődítésre emlékeztető, a déli fala lankásabb. A feltárt részlet 7 m hosszú és 3 m széles, mélysége a közepén 120 cm. Leletanyaga a protoboleráz időszakba sorolható, kiemelkedik a dunántúli import Furchenstich-töredék.

Jelentős lelet a 157. sz. gödörben kibontott agyagpecsétlő (protoboleráz időszak, kettős farkasfogmintával díszített), valamint két rézár.

A feltárási területen előkerült szarmata objektumok, kerek vermek közvetlenül az újszilvási út két oldala mellett kerültek elő, leletanyagukban a sötét, korongolt kerámia, valamint a durva kézzel formált edénytöredékek domináltak, néhány sigillata utánzat is napvilágra került.

Az egyetlen avar gödör durva kivitelű kézzel formált kerámiát tartalmazott.

A leletanyag a ceglédi Kossuth Múzeumba került.

RAJNA ANDRÁS

2. Abony, Turjányos-dűlő, 1. agyagbánya

(Pest megye) R, B

2005. április elejétől október végéig végeztük a megelőző feltárást a lelőhelyen, a 2004-ben feltárt területtől É-ra. A lelőhely a Füzes-ér egykori meanderének É-i partján, enyhén kiemelkedő, félszigetszerű területen fekszik, mintegy 88–89 m tengerszint feletti magasságon. A mezőgazdasági műveléssel korábban nem bolygatott területen a régészeti jelenségek egy része bizonyosan a humuszban lehetett, mint ezt a humuszréteg alján előkerült késő bronzkori sír is bizonyítja, amelynek közelében – minden bizonnyal a sírhoz tartozó – nagyméretű, ún. pecsétfejű bronztűt találtunk.

A területen észlelhető régészeti jelenségek eloszlása főként a bánya nyugati és déli területére kiterjedő, laza szerkezetű, viszonylag rövid ideig lakott településre utal. A régészeti lelőhely minden bizonnyal folytatódik É-i irányban, a további kitermelésre kijelölt területen is.

Az általunk feltárt régészeti objektumok legtöbbször beásás, gödör, melyeknek sok esetben csak legalsó része maradt meg. Az időnként rendkívül nagy felületű, bizonyosan többször megújított hulladékgyűjtő szolgáltatták a leletanyag döntő részét.

A középső területen talált öt kerek, nagyméretű, függőleges falú és meglehetősen mély beásás egyértelműen víznyerő kút lehetett. Rétegesen beiszapolódott betöltésük is ezt támasztja alá. A gödrök betöltéséből viszonylag nagy mennyiségű kerámiatöredék mellett pattintott, ill. csiszolt kőeszközök, valamint csonteszközök is előkerültek. A nagyszámú állatcsont, főként szarvasmarhacsontok intenzív állattartásra utalnak. Ritkán egy-egy emberi maradvány is előfordult az objektumokban, melyek közül kiemelkedik egy omladékréteg alatt, rendelkezéses helyzetben fekvő emberi váz.

A rézkori telep gödreiből nagy számban előkerült leégett agyag házfaltapasztások, ill. kemencék sütőfelületeinek töredékei felszíni épületekre utalnak, melyek nyomai azonban a jelenlegi humuszolt felszínen már nem figyelhetők meg. Néhány beásásban házfaltapasztásokkal együtt egészen megmaradt, esetenként töredékes, különböző méretű edényeket találtunk.

A település az előkerült kerámialeletek stílusjegyei alapján a késő rézkor kialakuló szakaszával, a Cernavoda III-Protoboleráz-horizont néven elkülönített kulturális egységgel hozható összefüggésbe, mely a Kr. e. 3700–3500 közötti időszakban élhetett.

A kerámia viszonylag jó minőségű, gyakran fényezett felületű, csak néhány esetben díszített bebökődött pontsorokkal, vagy bekarcolt vonaldíszekkel. A legkedveltebb edényformák az ívelten kihajló peremű, tört profilú, gyakran függőlegesen átfűrt bütyökkel ellátott tálak, ill. a vékony falú, nyomott gömbös testű, általában szalagfüles korsók, bögrék. A „szubkután fül” típusa is nagy számban került elő. A viszonylag finom kidolgozású edények mellett a vastagabb falú, gyakran durva felületű fazekak, ill. nagyméretű tárolóedények töredékei is

előfordulnak. A külső kulturális kapcsolatrendszerek vizsgálata szempontjából különösen fontosak a lelőhelyen eddig előkerült, kivágott háromszögekből álló geometrikus mintájú, vagy tűzdelt-barázdás díszű, fehér mészbetétes edénytöredékek. Egy edényperemből induló, állatfejet ábrázoló protomé töredéke is előkerült, mely a korszak hasonló tárgyaihoz képest egyedülálló.

A 2005. évi ásatás befejező időszakában felszínre került egy különleges réztárgy, minden bizonnyal ékszer töredéke is. A feltárt csont-, ill. kőeszközök viszonylag kevés, ám annál karakteresebb típusba sorolhatók. A csonteszközök közt főként laposra csiszolt véső, esetleg spatulaszerű eszközök, a pattintott kőeszközök között pedig gyakransarlóbetétként alkalmazott, sok esetben retusált pengék találhatóak. Ez utóbbiak nyersanyaga az Északi-középhegység területén sokfelé előforduló hidrokvarcit, ritkábban obszidián. A csiszolt kőeszközök közt őrlő- és dörzskövek egyaránt előfordulnak, valamint néhány csiszolt kőbalta is.

A lelőhelyen a két ásatási évad során összesen 45 735 m² területen 218 régészeti objektumot tártunk fel.

HANSEL BALÁZS – MARTON TIBOR

3. Abony, Turjányos-dűlő

(Pest megye) U

2005. szeptember-októberben próbafeltárást végeztünk a MÁV 100 vonal 86,50–86,80 km-szakaszánál. A déli oldalon húzott kutatóárokban középső újkőkori (szakálháti kultúra) település elszórtan elhelyezkedő 8 objektumát (4 gödörrelészetet, 2 árokrelészetet, 2 edénytöredék-kupacot) és egy bizonytalan korú árokrelészetet tártunk fel. A lelőhely (75. sz.) kiterjedése ismeretlen, a vasúttól D-re levő kukoricatáblákon nem volt vizsgálható. A lelőhelynek a vasúttól É-ra feltételezhető folytatását régebbi agyagbányászás már részben elpusztította.

A MÁV 100 vonal, 87,05–87,32 km-szakasz kutatóárkaiban középső újkőkori (AVK, szakálháti kultúra) település viszonylag intenzív részletét figyelhettük meg.

A leletanyag a ceglédi Kossuth Múzeumba került.

DINNYÉS ISTVÁN

4. Abony, 8. sz. lelőhely

(Pest megye) U, R

A lelőhelynek a vasútvonal átépítésével veszélyeztetett részén 2005. október 24. és november 22. között megelőző feltárást végeztünk, amelynek során 57 régészeti objektumot, 50 gödröt, 5 sírt és 2 házrelészetet tártunk fel mintegy 3100 m² területen.

A legkorábbi gödrök a *középső neolitikum elejéről* az alföldi vonaldíszes kerámia kultúra népéhez tartoznak. A terület középső részén helyezkedtek el egy csoportban, kivétel a lelőhely K-i részén fekvő 7. sz. gödör. Nagyon gazdag kerámiaanyag került elő belőlük, leggazdagabb gödrünk a nagyméretű, csónak alakú 35. sz. obj.

jellegzetes polírozott felületű, karcolt mintás töredékekkel, köztük négyyszögletesedő edények, csótalpas talak töredékei, egy kiöntőcsöves töredék. A 27. sz. gödör egyik töredéke feltehetően arcós edényhez tartozik.

A *középső neolitikum végéről* a szakálháti csoport népéhez köthető a feltárt objektumok nagy része, összesen 46. A szakálháti objektumok a lelőhely K-i végétől a Ny-i végéig egyaránt megtalálhatóak, legsűrűbben a lelőhely középső részén, az AVK gödrök közelében. A gödrök közül kiemelkedik az igen nagyméretű 47. sz. obj., amelynek déli felén a gödör széle lépcsőzetesen mélyült, a gödör szélét sűrű kerámiafoltok borították. A gödör DK-i negyedében, a gödör szélén több cölöplyukat figyeltünk meg. A gödör feltehetően munkagödör volt. Szintén munkagödör lehetett a 36. sz. obj., amelynek É-i részén egy kicsi, mély, kerek, égetett falú gödör mélyült le, ezt vették körbe a déli és nyugati oldalról nagyobb és sekélyebb gödörrelészek. A 42. sz. obj. szintén kicsi, mély, kerek gödör, amelynek az oldalát kiégették, és amelynek DNY-i részéhez közvetlenül csatlakozik a nagyobb és sekélyebb 40. sz. gödör.

A szakálháti csoport gödreiből is gazdag leletanyag került elő. Nagymennyiségben találtunk jellegzetes karcolt, ívelt szalagdíszes, vörös pasztózus festésű cserepeket, karcolt spirál és meander díszes, „szilmei” bütykökkel díszített töredékeket és nagyméretű festett-karcolt díszű arcós edények töredékeit. A 47. sz. gödörben egy kottafejes díszű DVK importedény töredékei kerültek elő. A kerámialeletek mellett több agyag hálónehézéket, szövőszéknehézéket, csiszolt és pattintott kőeszközöket (őrlőköveket, kővésőt és kőbalta-töredékeket, obszidián- és kovapengéket) találtunk.

Az előkerült sírok közül a legfontosabb a 3. sz. sír, amelyben egy hátán, behajlított karokkal és bal oldalra hajlított lábakkal fekvő, közel K–Ny tájolású csontvázat tártunk fel. A sír ÉK-i végében, a koponya mellett egy kis tálkába vörös okkert helyeztek. A sír sekély, 17–22 cm mély, az egyetlen mellékletes temetkezés és az egyetlen, ahol meg lehetett figyelni a trapéz alakú sírgödöröt. A 31. sz. sír nagyon erősen bolygatott volt, csak néhány csont maradt meg belőle, sem a temetkezési rítust, sem a tájolást nem lehetett azonosítani. A másik három sírban bal oldalán zsugorított csontvázat tártunk fel: DDK–ÉÉNy-i tájolásúak, melléklet nélküliek és mind nagyon magasan feküdt, sírfoltot nem tudtunk megfigyelni. A sírok az Abony 8. sz. lelőhely teljes területén, a telepobjektumok között elszórtan kerültek elő, ugyanúgy, mint más Abony környéki szakálháti lelőhelyeken.

A feltárt két ház a *kora rézkori* tiszapolgári kultúra hagyatéka. A 8+15. sz. obj. maradt meg valamivel jobb állapotban. Csak a DDK-i részét tárhattuk fel, az ÉÉNy-i része a jelenlegi vasúti töltés alatt húzódik. A ház alapárkos szerkezetű, a középső részén cölöplyukosok húzódnak. Fontos része a feltárási terület szélére eső ÉNy-i sarok, ahol a bedőlt fal omladéka között több teljes edényt is sikerült kibontanunk. Ilyen két vékony-

falú, narancsszínű kis korsó, mindkettő 15 cm magas, az egyikük teljes felületén díszített: a rombusz alakú mezőkre osztott felületén váltogatják egymást a pontokkal illetve a bekarcolt vonalkötegekkel kitöltött mezők. (*Az illusztrációt lásd a borító első fülén!*) A másik ház (58. sz. obj.) sajnos erősen bolygatott volt. Érdekes lelete egy nagyméretű, szájjal lefelé fordított tárolóedény, hasa alatt több nagyméretű, átfúrt bütyökfüllel.

A leletanyag a ceglédi Kossuth Múzeumba került.

Munkatársak: dr. Ecsedy István, Rajna András.

KOVÁCS ÁGNES

5. Adács határa

(Heves megye) U, Á

Az épülő gázvezeték Heves megyei szakaszának nyomvonalán a 2004-ben megismert lelőhelyeken 2005. október 8. és november 4. között végeztünk megelőző feltárást.

Külső-Mérgecs-patak: A lelőhely Adácstól DK-re, a Külső-Mérgecs-patak Ny-i partján található, egy sík területen. A 150 m hosszú, 5 m széles lehumuszolt felszínen egy Árpád-kori házat és egy méhkas alakú tárológödrt figyelhetünk meg. Mindezek mellett számos cölöplyukat sikerült dokumentálnunk, amelyek szabályos szerkezeteket mutattak. Nagy valószínűséggel egyidősök a házzal és az állattartással hozhatók összefüggésbe. Említést érdemel a gödör nyelési felszínéről előkerült 4 darab bronz fülbevaló.

A terület egy másik pontján a felszíni gyűjtés során AVK-töredéket és népvándorlás kori anyagot találtunk. Az ásás során egy átlagos sűrűségűnek mondható lelőhely képe bontakozott ki a 200 m hosszán és 5 m szélességben lehumuszolt felületen. A legkorábbi telepjelenséget a szakállhái kultúra nagy, ovális alakú és kisebb amorf tárológödre képviselte. A nagy, ovális tárológödör jelentős mennyiségű kerámiát és állatcsontot tartalmazott. A kisebb objektumokban elenyésző, töredékes leletanyag volt. A további telepjelenségek az Árpád-korba tehetőek: egy ház, több tárológödör és számos cölöplyuk.

Szilos-oldal: A lelőhely az Adács, Karácsond és Nagyfűged községek által bezárt háromszög súlypontjában található. A Szilos-oldal egy nagy, É-D-i kiterjedésű, több dombszerű hátság. A lehumuszolt szakaszon 500 m hosszán jelentkező átlagos sűrűséggel az objektumok, ezek közül mintegy negyvenet tártunk fel. Ezek nagyrészt neolitik (szakállhái kultúra) ovális gödrök, kisebb számban kisméretű, méhkas alakú tárológödörök voltak. Mindezek nagyon töredezett, csekély számú kerámiát tartalmaztak. A lelőhelyen az Árpád-kori megtelepedésre utaló objektumok is előkerültek. Túlnyomórészt árkokat és egy ház maradványát figyeltük meg. A házból egy majdnem teljesen ép edény került elő a tűzhely mellől.

DANYI JÓZSEF

6. Adács, Mancsos-rét

(Heves megye) U, R, LT

A lelőhelyet a Tiszaújváros–Százhalombatta vezeték-szakasz nyomvonalán 2004-ben végzett terepbejárások során fedeztük fel Adácstól D-re, a György-ér É-i partja mentén. A régészeti lelőhely térségét a György-ér egy holt ága osztja két részre. A K-i rész laposabb, a Ny-i lelőhelyrész viszont végig a György-ér magaspartján terül el.

A 2005 őszen végzett megelőző feltáráson két szelvényt nyitottunk. A K-i részen alig kerültek elő régészeti jelenségek, a Ny-i rész ezzel szemben sűrűn fedettnek bizonyult. A két lelőhelyrész közötti lapályos részen nem kerültek elő régészeti jelenségek. Összesen 105 objektumot bontottunk ki, több korszak emlékeit találtuk meg. A Ny-i lelőhelyrészben a régészeti jelenségek igen sűrűn borították be a kutatási felületet – több helyen metszették is egymást, illetve egymásra rétegződtek.

A legkorábbi megtelepedési nyomok az *újkőkori középső szakaszának végéről* származnak. Nagyméretű, szabálytalan körvonalú, többnyire ovális gödrök, körülöttük pedig házalaprajzokat sejtető cölöpnymok alkotják azokat a legfőbb telepszerkezeti támpontokat, melyekből az egykori soros szerkezetű települési kép felvázolható. Az egymástól 10 m-re, egy sorban elhelyezkedő gödrök némelyike a 6 m-es hosszúságot is meghaladta, és mélységük is elérte az 1 m-t. Némelyikből nagyobb mennyiségű leletanyag került napvilágra. A gödrök közötti területen 4 sírt tártunk fel ebből a korszakból. Mellékleteik leginkább tengeri kagylók (spondylus) csiszolt gyöngyök, gyöngysorok voltak.

A lelőhelyen megfigyelt jelenségek másik fele a *késői rézkorba* tartozik. Elsősorban kör alaprajzú tárológödöröket tártunk fel, helyenként gazdag leletanyaggal. A korszak gödreiben viszonylag sok marhacsontvázat találtunk anatómiai rendben.

A lelőhelyen szórványosan *kelta* objektumokat is megfigyeltünk, ezek főleg a lelőhely K-i zónájában, a szomszédos folyómedertől és a mellette húzóódó magaslattól kissé távolabb kerültek elő.

DOMBORÓCZKI LÁSZLÓ

7. Alsóörs, Országúti-dűlő

(Veszprém megye) Ó, Kk

2005 októberében terepbejárást végeztünk a település területén örökségvédelmi hatástanulmány készítéséhez. A Veszprém megyei topográfia felülvizsgálata során végzett terepbejárás két új lelőhelyet fedeztünk fel.

A falutól É-ra, a Somlyó-hegy É-i lábánál, pontszerű (50–60 m átmérőjű) lelőhely (Alsóörs 13. lh.). A szántott területen kevés leletet találtunk: őskori és késő középkori telepnyomokat, kerámiatöredékeket és kovapattintékokat.

A Felsőörsre vezető műút K-i oldalán, egy lovastanyától É-ra, a domboldalon, mélyszántásban 100×60 m

kiterjedésű területen (Alsóörs 14. lh.) kevés őskori és középkori edénytöredéket gyűjtöttünk.

Munkatárs: Gallina Zsolt.

SOMOGYI KRISZTINA

8. Alsóörs, 258/2 hrsz.

(Veszprém megye) Ró

2005 májusában öt napon át régészeti szakfelügyeletet végeztünk a Lóki utca – Hársfa utca – Orgona utca – Viola utca vonalán húzott kábelfektető árok munkálatainál. A Lóki utcában az árok átlagos mélysége 80 cm. A Lóki utca 6. előtt római kori tégladarabok mutatkoztak.

A Kőrös köz közelében másodlagos helyzetű római kori téglatöredékeket találtunk. A Hársfa utca közepén egymásra rakott vöröshomok-köveket figyeltünk meg az árokkalban. Az Orgona utca 30. előtt az újkori murvában két római kori tégladarabot találtunk, míg az Orgona utca 25. előtti szakaszon ismét vörösköves felületet.

PALÁGYI SYLVIA – CSIRKE ORSOLYA

9. Alsópáhok határa

(Zala megye) R, B, Ró, N, Á, Kk

2005 májusában terepbejárást végeztünk a Hévíz–Alsópáhok elkerülő út nyomvonalán.

Hévízdomb (MRT 1. k. 17/2 lh.): A Hévízdomb Ny-i lábánál, a Páhoki-patakkal párhuzamosan futó dűlőút két oldalán, nagyjából a nyomvonal 2,65–2,45 km-szelvényei közt korábbról is ismert lelőhelyen a késő rézkori badeni kultúrába tartozó cserepeket és öt kőeszközt, ill. római és késő középkori kerámia- és üvegtöredékeket gyűjtöttünk. A leletek ritkásan, de folyamatosan jelentkeztek a dűlőúttól Ny-ra lévő kukoricatábla egész szélességében, sűrűsödési pont nem volt megfigyelhető. A lelőhely túlnyúlik a kukoricatáblát K-ről határoló dűlőúton is. Az É-ra lévő parcellában egy kovaeszközt, ill. egy koponyatető-töredéket találtunk. Az utóbbi alapján talán ezen a lelőhelyen azonosíthatjuk az ún. alsópáhoki, nagy népvándorlás kori (Keszthely-kultúra) temetőt, melyet az MRT 1. kötete mint 17/2, azaz hévízi lelőhelyet tart nyilván. Ma a lelőhely Ny-i része Alsópáhokhoz, a K-i pedig Hévízhez tartozik. Ettől a parcellától D-re a második parcellában néhány késő középkori kerámia-töredéket gyűjtöttünk. A jelenleg megfigyelésre alkalmas, de nem összefüggő parcellákban jelentkező leletek szerint a lelőhely kiterjedése kb. 400×200 m-re becsülhető.

Hévízdomb (MRT 1. k. 1/4, 5, 6 lh.): A Hévízdomb legdélebbi végében, a Ny-i, DNY-i lejtőn, a nyomvonalon és attól K-re, az 1,90–1,40 km-szelvények közt találtunk egy lelőhelyet, melynek kiterjedése jelenleg kb. 500×350 m-re tehető. A lelőhely valószínűleg É felé tovább terjed. Déli végét a domborzati helyzet, azaz a Hévízdomb vége határozza meg. A leletek egy nagy kukoricatáblában, változó intenzitással jelentkeztek. A cserepek egy része vastagabb falú, kézzel formált (késő réz-

kori durva kerámia), egy részük kavicsos anyagú, hullámvonalas díszű (népvándorlás kori, ill. Árpád-kori). Az őskori leleteket öt kőeszköz egészíti ki. Néhány kerámia római kori, és valószínűleg ezekhez tartozik egy féműző is. Foltokban nagyon apróra tört csontokat is megfigyeltünk, egy részük kalcinált. A lelőhely nagy valószínűséggel lefed több korábban ismert lelőhelyet (MRT 1. k. 1/4, 5, 6), de ezek területe egyenként nem különíthető el. A római kori leletek talán az 1/4, ún. Hévízdomb-Paptag lelőhelyet jelölik, a népvándorlás kori cserepek az 1/5, a badeni kultúra leletei pedig az 1/6 lelőhelyre utalnak.

Páhoki-patak partja: Alsópáhok külterületén, Hévíztől Ny-ra, kb. a nyomvonal 3,05–2,75 km-szelvényei közt, a Páhoki-patak K-i partján emelkedő Hévízdomb Ny-i lejtőjén fekszik a lelőhely, a patakmedertől kb. 100 m távolságra. A leletek mintegy 300 m-es szakaszon, a patak völgyével párhuzamosan, egy jól körülhatárolható, kb. 70 m széles sávban jelentkeztek. A kerámia-töredékek egy része őskori, rézkori (badeni kultúra) ill. késő bronzkori, ezek foltokban kerültek elő. A foltok a szétosztott gödrök helyét mutatják. Néhány töredék a római korra, egy peremtöredék pedig a késő középkorra datálható.

P. BARNÁ JUDIT

10. Apátfalva határa

(Csongrád megye) U, V, Sza, A, Á

Az M43 autópálya Makó-országhatár szakasz tervezett nyomvonalának régészeti terepbejárása során a település határában az alábbi lelőhelyeket regisztráltuk.

Belez: A nyomvonal 44+200–44+500 km-e között nagy kiterjedésű település felszíni nyomait találtuk meg (48. sz. lh.).

Az autópálya 47+350 km-szelvényénél metszi a nyomvonal a Makó–Csanádpalota közötti országutat. A nyomvonalnak ezen a szakaszán két mederág található. Mindkét mederág a ma Belezi-csatornaként funkcionál, de egykor Belez nevű meder vízrendszeréhez tartozott. A nyugati ág egy kisebb lefűződött ága, a jobb oldali pedig maga a főmeder. A két meder között egy velük párhuzamosan futó, ÉK–DNY irányú, a medrek-ből kiemelkedő markáns dombhát található. A lelőhely területét 3 oldalról körülveszi a széles vízmeder. Észak felé a dombhát fokozatosan ellaposodik és a lelőhely is véget ér. A régészeti lelőhely ezen a dombháton, a Pálóti út mindkét oldalán, a Joó- és a Vígh-tanyák környékén helyezkedik el. Intenzitása közepes. A bejáráson nemcsak a nyomvonal teljes szélességében, hanem attól É-ra és D-re is egyaránt gyűjtöttünk leleteket, melyeknek 90%-át az Árpád-kori kerámia tette ki. Néhány szarmata kori töredék mellett 5 újkori és 5 feltételezen a vaskorra keltezhető edénytöredéket találtunk.

Nagyút-dűlő: A Királyhegyes–Apátfalva közti országút és a Makó–Csanádpalota közötti országút kereszteződésétől K-re, az utóbbi úttól É-ra került elő a

lelőhely (46. sz. lh.). Az autópálya 46+300 km-szelvényénél a nyomvonal keresztezi az Apátfalvára vezető országutat. Az út keleti oldalán több, ÉK–DNy irányú markáns, a környezetükből jelentős mértékben kiemelkedő dombhát található, melyek közül 3 is metszi az autópálya irányát. A felfedezett lelőhely a két Ny-i dombháton, és a köztük elhelyezkedő mélyebb völgyben található. A Ny felől számított második dombhátat követő mélyedésben már nem lehetett felszíni leleteket találni. A lelőhely intenzitása közepes, a leletek a nyomvonal teljes szélességét lefedték. A kerámia mintegy 90%-át a szarmata kori (4–5. sz.) leletek teszik ki. Néhány jellegzetes töredék egyértelműen a középső neolitikumra keltezhető. Ugyancsak kis mennyiségű lelet jelezte a késő avar, az Árpád-kori és az újkori település nyomait.

A nyomvonal 46+900–47+150 km-e között találtuk meg a 47. sz. lelőhely felszíni nyomait.

Az autópálya 47+000 km-szelvényénél a nyomvonal keresztezi a Makó–Csanádpalota országutat. A Palotai út északi és déli oldalán a Langó-tanyától É-ra és Ny-ra egy, a környezetéből alig kiemelkedő dombhát található. A dombhát párhuzamosan fut azzal a nagy és széles mederrel, amelynek közepén a szelidített és szabályozott Belezi-csatorna található. Ezen a magasparton helyezkedik el a felfedezett régészeti lelőhely, melynek intenzitása közepes. A felszíni leletek kisebb-nagyobb foltokban jelentkeztek, de folytonosságuk nem szakadt meg, kb. 95%-uk Árpád-kori, a többi szarmata és őskori kerámia volt.

Munkatársak: Mészáros Patrícia, Paluch Tibor, Sós-kuti Kornél, Wilhelm Gábor régészek (MFM), Benedek András, Pópity Dániel, Sáty Emese, Tompa György régészhallgatók (SZTE), Katona Sándor, Kulcsár Kornél, Máté Genovéva, Nagy Norbert régésztechnikusok (MFM).

SZALONTAI CSABA

11. Apc határa

(Heves megye) Pa, Ő, Sza, A, Á, Kk

2005. március 1. és december 31. között több részletben terepbejárást végeztünk a Zagyva-völgy K-i oldalán. A település Város-rét, Mákföld, Kopasz-hegy, Tűzkút, Legdoman, Morgó, Szineg, Nagyasszony-árok, Volt-ér-völgy, Kolin-völgy határrészein, valamint az Apc-nagyhegy Miskolci oldal elnevezésű területén és a nyugati oldalán, továbbá a Zagyvavölgye Tsz területén összesen 17 lelőhelyet regisztráltunk.

A gyűjtött leletanyag: kovaleletek (magkő, penge, szilánkok, gyártási hulladékok, nyersanyagdarabok), patintott kőeszközök, fosszilis csontok, okkerrög, továbbá őskori, szarmata, avar, Árpád-kori, középkori kerámia.

A leletanyag a Dobó István Vármúzeumba került.

Konzulens: dr. Ringer Árpád.

Munkatársak: Gutay Mónika régészhallgató, Kerégyártó Gyula.

DOMBORÓCZKI LÁSZLÓ

12. Apostag, Szilas Kelet

(Bács-Kiskun megye) Sza

A lelőhelyen az M8-15. sz. út építéséhez kapcsolódóan 2005. április 18. és július 15. között megelőző feltárást végeztünk. Egy kb. 300×25 m-es területen feltártunk 34 árkot, 38 gödröt, 15 cölöplyukat, 3 kopolyát, 9 sírt a szarmata korszakból valamint egy újkori kutat. Az objektumok leletanyaga szegényes volt, a néhány rabolatlan sír és az árokrendszer környezetében elhelyezkedő gödrök kivételével, utóbbiakban kisméretű edény, fibulák és gyöngyök kerültek elő. A feltárást során bizonyossá vált, hogy egy szarmata település szélét találtuk meg a hozzá tartozó karámmal, kopolyákkal és temetővel, valamint egy árokrendszert, mely feltehetőleg a szarmata terület védelmét biztosította. Az árokrendszer jól követhető a környezetről készült légi fotókon is, és megállapítható, hogy egy jelentős méretű „védmű” része lehetett. A feltárt területen még egymás közelében elhelyezkedő árkok ÉNy–DK irányban sugarasan kissé széttartanak, s alkalmazkodnak a környezeti viszonyokhoz. A területen hosszú ideig tartó, jelentős szarmata megtelepedéssel számolhatunk, ugyanis az árokrendszeren kívül nagy sírszámú temető azonosítható a légi fotók alapján.

A temető 9 sírját feltártuk. Egy részük körárkos. A sírokból fibulák, kisméretű edények és gyöngyök (nyakon és a csuklók tájékán) kerültek elő.

WICKER ERIKA

13. Aszód, Papi-földek

(Pest megye) U

A lelőhely az 1960-as évek óta ismert. Kalicz Nándor több mint egy évtizedes ásatás során a terepbejárásból ismert lelőhelynek csak egy kis részét tudta feltárni. Az ásatás befejezése óta számos lelet került be a múzeumba helyszíni szemléim során, amelyeket 1993 óta folyamatosan végzek. 2005. február 1-jén újabb részét ismertem meg a lelőhelynek, amely tehát jóval nagyobb, mint eredetileg hittük, és mint ahogy az MRT térkép (és az ennek alapján készült aszódi rendezési terv) jelöli.

KULCSÁR VALÉRIA

14. Árpás határa

(Győr-Moson-Sopron megye) R, B, Rő, Á, Kk, Kú

2005. március 15-én helyszíni szemlét végeztem régészeti hatástanulmány készítéséhez.

Apáca-domb: A község határának DNy-i részén nagy kiterjedésű mocsaras mélyedés található. A vizenyős lapályból ÉNy–DK-i irányú, hosszan elnyúló markáns domb emelkedik ki, amelynek teljes felszínén rézkori, római kori és Árpád-kori edénytöredékeket gyűjtöttem. Az őskori kerámia nagy része vastag falú, durva kivitelű házikerámia. A kiemelkedés magasabb részén régészeti objektumok világosan kirajzolódó foltjait észleltük. Helyenként nagyobb méretű faltapasz-

tás-darabok is kerültek elő őskori kerámiatöredékek kíséretében.

Félegyházi-domb: Korábban római kori temető és telepnyom került elő. A domb ÉNy-i és DK-i vizsgálható részén elszórta középkori és kora újkori (újkori) edénytöredékeket gyűjtöttem. A leletek alapján feltehető, hogy ezzel a hellyel azonos a Mithay Sándor és Szőke Béla 1948-as jelentésében szereplő Telek vagy Hegy nevű dombvonulat, ahol középkori telepnyomot azonosítottak (XJM RA 33-69.).

Szóllóhegy (más néven Cigány-domb): A markáns dombvonulat teljes felszínén és a tőle ÉNy-ra, az Egyed felé vezető útig terjedő területen nagyszámú Árpád-kori és késő középkori cseréptöredéket (köztük számos cserépbogrács-töredéket) gyűjtöttem. A lelőhely tehát jóval nagyobb kiterjedésű, mint eddig gondoltuk. A dombvonulat gerincén a középkor mellett késő bronzkori edénytöredékek is előkerültek.

TAKÁCS KÁROLY

15. Árpás-Mőrighida, Dombföldek

(Győr-Moson-Sopron megye) Ró

A frankfurti Johann Wolfgang-Universitáttal és a jénai Friedrich Schiller-Universitáttal közösen végzett Mursella-projekt keretében műszeres lelőhelyfelderítést – palinológiai fúrásokat és geofizikai felmérést – végeztünk az egykori római város területén. A projekt az egykori római municipium kutatását célozta meg, amely magába foglalja a város kiterjedésének, szerkezetének vizsgálatát régészeti és egyéb természettudományos módszerekkel.

2005. május 31. és június 3. között dr. Heike Schneider (Jéna) vezetésével az egykori Rába medret keresve több ponton fúrásokat végeztünk a mai Rába töltésétől D-re, amelyek palinológiai elemzése egyelőre folyamatban van. Ugyanakkor a Rába több más pontján is helyszíni szemlét tartottunk a további, az egykori vízrajz rekonstrukciójához fontos pontjain, így Sobor, Kisbobot, Marcaltó Rába-partján.

2005. október 3–7. között Christina Salat (Frankfurt) végzett az egykori Mursella több területén geofizikai felmérést. Magnetométeres felmérés történt mintegy 4,2 ha területen. Ennek eredményeit kiegészítendő egy 20×40 m-es területen georadaros felmérés is készült. A geofizikai eredmények kiértékelése még folyamatban van.

A németországi kutatócsoport vezetője dr. Felix Teichner. A kutatásokban részt vett Molnár Attila.

Konzulens: dr. Szőnyi Eszter.

BÍRÓ SZILVIA

16. Ászár, Kossuth Lajos utca 26.

(Komárom-Esztergom megye) Ó, Á

Az 1777-ben Fellner Jakab tervei alapján épített katolikus templom K-i szomszédságában építkezés során eldőzerolták a templomhoz tartozó újkori temető jelen-

tős részét. A felszínen őskori és középkori cserepek is előkerültek, ami leletmentést tett szükségessé.

Az 2005. október 3–28. között folyó munka során 30×38 m-es felületet sikerült átvizsgálni. Az újkori sírok között egy feltehetőleg középkori veremre és egy valószínűleg ugyancsak középkori gödör részletére találtunk. A temető déli részében és azon túl is második világháborús lövészárkok voltak, melyek között két Árpád-kori kemence (az egyiknek cseréptapasztása volt), valamint egy Árpád-kori árok részlete és egy ugyancsak Árpád-kori gödör került felszínre.

A terület az őskorban és a középkorban is lakott volt, az objektumanyag nagy részét azonban részben az újkori temetkezésekkel, részben pedig az iskola építése során tönkretették.

PETÉNYI SÁNDOR

17. Baj, Ady Endre utca 10.

(Komárom-Esztergom megye) Ró

2005. október 12–21. között a tulajdonos bejelentése nyomán leletmentést végeztünk a telken. A kert nagy részét római kori kerámiatöredékek borították. A kert teljes hosszában kijelöltünk egy 20×2 m-es szelvényt, melyben 7 objektum feltárását sikerült azonosítanunk. Ezek betöltéséből nagyszámú kerámiatöredék, állatcsont és kevés téglatöredék került elő. Az első ásónyomban a szelvény középső részén rendezetlenül elhelyezkedő köveket figyeltünk meg, de nem álltak egymással kötésben s kötőanyag sem volt megfigyelhető rajtuk.

A kert K-i felében kijelölt árokban több kerámiatöredék került elő a felszínen, és három objektumot figyeltünk meg. A szelvény Ny-i végén egy kőkupac került elő, melyben a kövek nem voltak kötésben egymással, s kötőanyagot itt sem figyeltünk meg a köveken.

SCHMIDTMAYER RICHÁRD

18. Baj, Öregkovács-hegy

(Komárom-Esztergom megye) Kk

2005. június 15. és szeptember 15. között feltárást végeztünk a 0106 hrsz-ú területen. A munka során négy szelvényt nyitottunk a nemesi udvarház területén. Előkerült egy újabb boronaépület alapja (mérete: 5,5×2 m) a tavalyi főépülethez épített boronaalaptól 2,2 m-re D-re, egy kürtős kemence a hozzá tartozó munkagödörrel, valamint folytattuk egy korábban megtalált és részben már feltárt szemétdög bontását is.

PETÉNYI SÁNDOR

19. Bajánsenye, Vörösmarty utca 25.

(Vas megye) Kk

2005. november 15-én a Körömdi Rendőrkapitányságon egy Bajánsenyéről származó leletegyüttes azonosítását végeztük el. A szemle során 38 darab, 1660 és 1676 között vert császári ezüstpénzt (többségében I. Lipót 15

krajcáros) és a feltehetően az elrejtésükre szolgáló szürke színű korsót (17. század) azonosítottuk.

A találónál tett házkutatáson további 127 darab ugyanebből a korszakból származó pénzérmét foglalt le a rendőrség.

Dr. Nagy Zoltán körmendi múzeumigazgató adatyűjtése szerint a kincset Kiss Zoltán találta Kiss Kálmán Vörösmarty utca 25. szám alatti telkén, egy pajtaépület helyén, kertásás közben, az 1990-es évek elején. A találó elmondása szerint az edény eredetileg ép volt.

A leletegyüttes kétségkívül kincslelet volt, amely 165 ezüstérmét tartalmazott. Az elbeszélések alapján sejtethető, hogy több darab elkallódott.

Munkatárs: Szilasi Attila Botond régésztechnikus.

KISS PÉTER

20. Balatonalmádi, Budatava térsége

(Veszprém megye) I

2005. július 21-én és 26-án az OCTOPUS Egyesület elvégezte a jelzett terület vízszint alatti műszeres vizsgálatát. A Balaton-Volán kikötőig, illetve attól ÉK felé eső területen, nagyobb csoportokban objektumok, tömedertől idegen jelenségek mutatkoztak, néhány helyen pedig határozottan épület. (vö. MRT 2. k. 4/8 lh.)

PALÁGYI SYLVIA

21. Balatonlelle, Rádi-domb

(Somogy megye) R, B, A

A lelőhely (67/3) az új M7 autópálya balatonszemesi csomópontjától D-re, a Rádpusztára vezető bekötőúttól Ny-ra, a Tetves-patak irányában húzódó domboldal gerincén és Ny-i lejtőjén helyezkedik el. Megelőző régészeti feltárását, amelyre 2005. május 3. és augusztus 11. között került sor, a 67. sz. út nyomvonal-korrektiója tette indokolttá.

A feltárás első szakaszában elsődleges feladatunk a helyi bányagödör kiterjedésének pontos meghatározása és a homokkitermelés által érintetlenül hagyott, nyomvonalba eső régészeti lelőhely felderítése volt. Az egykori domb és a bányászat, valamint az utómunkálatok által érintetlenül hagyott felszín határának kijelölése csak régészeti módszerekkel volt lehetséges.

Ennek kiderítésére egy hosszanti szondát húztunk a lelőhely É-i határától a feltételezett bányagödör É-i lejtőjén, valamint a D-i lejtő és a gyaníthatóan érintetlenül hagyott plató határán. Mind az É-i, mind a D-i lejtő felső részén régészeti objektumokat észleltünk, amelyek a lejtőkön a gödör belseje felé haladva fokozatosan megszűntek, elfogytak. Mind az É-i, mind a D-i lejtőn az objektumok a 120 m körüli tszf. magasságon jelentkeztek. A két rész között, az 5,5 m mély bányagödör alján létesített szondában jól megfigyelhető volt a rekultiváció során visszatöltött modern kori rétegződés.

A munkálatok első szakaszában a bányagödör É-i lejtőjét tártuk fel. Ezen a részen számos, megközelítő-

leg É-D-i és arra merőleges K-Ny-i irányú árokban népvándorlás kori, a késő avar népességhez köthető leletanyag, pecsételt díszű kerámia és bronztárgyak kerültek elő. Az árkok között szintén ehhez az időszakhoz tartozó gödröket is feltártunk.

Megkezdtük a homokbányától D-re eső, megközelítőleg 460 m hosszú, nagyjából a domb gerincén futó nyomvonal-szakasz objektumainak kibontását. A lelőhelynek ezen a felén népvándorlás kori objektumokat nem észleltünk, a beásásokból a középső rézkori Balaton-Lasinja és a késő rézkori Boleráz-Baden kultúra, valamint a kora bronzkori Somogyvár-Vinkovci és kispostagi kultúra leletanyagai kerültek elő. A bányától D-re fekvő terület D-i végén a nyomvonal enyhe ívben kanyarodva letér a domb gerincéről a Tetves-patak irányába húzódó Ny-i lejtőre. Az előzetes felmérések a lelőhely súlypontját ezen a domboldalon valószínűsítették. Mindezt jól alátámasztották a terület nyitása során tett megfigyelések, ugyanis DNy-i irányban haladva a lelőhely intenzitása – a gerincen észlelt objektum sűrűséghez képest – növekedett.

A lelőhely déli oldalán, az említett régészeti korszakokhoz kapcsolható beásások túlnyomó többsége tároló- és hulladékgyűjtő, valamint számos, egymásba ásozott objektumból álló gödörkomplexum volt. A gödrök mellett két esetben tártunk fel egy késő rézkori, illetve egy kora bronzkori kemencét, valamint kibontottunk egy középső rézkori lakóházat. A ház déli végét három szakaszból álló, „U” alakú alapárok alkotta, amelyeknek alján 21 cölöplyukat figyeltünk meg. A ház É-i oldalán alapárkot nem találtunk, ezen a részen az alapárok meghosszabbításában, valamint a ház középtengelyében egy-egy cölöplyuksort azonosítottunk. A terület déli végén feltártunk a nyomvonalra csaknem merőleges, mintegy 40 m hosszán és 5 m szélesen húzódó kora bronzkori árkot is, melynek funkciója egyelőre nem meghatározható. A déli oldal objektumaiból nagy mennyiségben került elő középső és késő rézkori, illetve kora bronzkori kerámia, állatcsont, valamint szép számban találtunk kovapengéket, megmunkált kő- és csonteszközöket, orsógombokat is.

A munkálatok végére a kijelölt lelőhely területe elérte a 27 000 m²-t, amelyből a homokbánya mintegy 12 000 m²-t pusztított el, így 15 000 m² régészeti területet tártunk fel. Az előkerült leletanyag végleges elhelyezésre a kaposvári Rippl-Rónai Múzeumba került.

Munkatársak: Bek Tamás, Fekete Kati, Hufnágel Szabolcs, Lajtos Tamás, Skriba Pál.

SERLEGI GÁBOR

22. Balatonlelle, Rádi út mellett

(Somogy megye) U, R, B, A

A 67/2 sz. lelőhely a 67. sz. út nyomvonalának Balatonlelle és Rádpusztára közötti szakaszán, a Rádpusztára vezető műúttól Ny-ra található, délről egy földút választ-

ja el a 67/3 sz. lelőhelytől. A lelőhely nyomvonalba eső része a Tetves-pataktól K-re található dombokon fekszik. A 2005. április 15. és június 29. között végzett megelőző ásatáson 14 872 m²-en 262 objektumot tártunk fel.

A lelőhely legkorábbi időszakát a *dunántúli vonaldiszes kultúra* késői szakaszának gödrei jelentik. Az objektumok egy csoportban helyezkedtek el, sekély mélységben maradtak meg, kevés leletanyagot tartalmaztak.

A lelőhely objektumainak legnagyobb része a *részkorra* tehető. A középső rézkori Balaton-Lasinja kultúra több kisebb-nagyobb gödre mellett, nagyobb számú objektum keltezhető a késő részkorra, a Boleráz időszakra illetve a badeni kultúra klasszikus időszakára. Gödröket, egy kemencét valamint 3 igen nagyméretű (az egyik esetben körülbelül 35 m hosszú), szabálytalan alakú, kérdéses funkciójú objektumot tártunk fel. Néhány, a lelőhely középső részén, egymás közelében elhelyezkedő objektum a *bronzkor* korai szakaszára – valószínűleg a Somogyvár-Vinkovci kultúra időszakára – tehető. A késő bronzkorra kevés, a területen elszórtan elhelyezkedő gödör datálható.

Az őskori objektumokon kívül jelentős számban voltak a lelőhelyen *avar kori* objektumok. Több gödör, cölöplyuk, árok mellett egy kutat és több külső kemencét is feltártunk. A lelőhely déli részén egy három koncentrikus árokból álló árokrendszert találtunk, ennek tengelye a nyomvonalától keletre lévő dombtetőn volt. Az árkok az avar település sűrűbb, kemencékkel rendelkező részénél jóval délebbre voltak. A lelőhelyen öt külső kemencét, valamint egy olyan kemencebokrot is kibontottunk, ahol három kemence tartozott egy előtérgödörhöz. A tüzelőberendezések két csoportot alkotva helyezkedtek el a területen. A külső kemencék lekerekített téglalap alakú, viszonylag nagyméretű és mély előtérgödörrel rendelkeztek. Az egyik kemence (252. sz. obj.) előtérgödörében egy melléklet nélküli, háton fekvő, kissé felhúzott lábú csontváz feküdt. A halott még a kemence gödrének feltöltődése előtt került az objektumba. Egyértelműen lakóházként meghatározható objektum nem volt a lelőhelyen. A terület déli részén több cölöplyuk ovális alakú területet fogott közre – feltehető, hogy valamilyen könnyűszerkezetes épület nyomát jelzik. Az avar kori gödrök egy része méhkas alakú, nagyméretű, viszonylag kevés leletanyagot tartalmazó tárolóverem volt. Feltártunk szűk átmérőjű, mély gödröket is, melyek általában erősen hamus-paticsos betöltéssel bírtak. Egy kút is volt a területen, amelyet 6,5 m mélységig bontottunk ki. Felső részének betöltésében nagy mennyiségű edénytöredéket találtunk. Több esetben az összetört edények darabjai között növényi maradványokat is felfedeztünk. A kút általunk feltárt részében nem volt faszervezetnek nyoma.

Munkatársak: Mészáros Szilvia, Varga Gyula, Beke Zsolt, Móricz Róbert technikusok.

MOLNÁR ISTVÁN – SIPOS CARMEN

23. Balatonlelle-Rádpusztá, romtemplom mellett (Somogy megye) R, B, Rő, A, Á

A 67/5 sz. lelőhely a 67. sz. út nyomvonalának Balatonlelle és Rádpusztá közötti szakaszán, Rádpusztától és az Árpád-kori romtemplomtól Ny-ra, a Tetves-pataktól K-re található. A 2005. június 27. és november 16. között végzett megelőző feltáráson 9837 m²-en 650 objektumot bontottunk ki. A feltárás során megállapíthattuk, hogy a különböző történelmi korokban máshol volt a most Ny-ra elterülő mocsaras, zsombékos résznek a határa. A terület jelentős részén sötétbarna-fekete mocsári talajba ásták az objektumokat, ez a réteg helyenként 3 m mély is lehetett, helyenként fedte is a régészeti jelenségeket. Ebben a rétegben sokszor nagyobb mennyiségű, objektum nélkül jelentkező leletanyagot találtunk, római és őskori kerámiatöredékek mellett több bronztű is előkerült.

A lelőhely legkorábbi időszakát a *részkor* Balaton-Lasinja kultúra gödrei képviselik. Az objektumok a lelőhely középső és É-i részén, nagyobb területen, elszórtva jelentkeztek. Négy zsugorított sírt is kibontottunk, ezekből kettő késő részkor. A két sír nagyjából párhuzamosan, egymástól körülbelül 4 m-re helyezkedett el. Mindkét esetben zsugorítva, jobb oldalukra fektetve, nagyjából É-D-i tájolással temették el az elhunytakat. Közös jellemzője a síroknak, hogy a vázhoz tartozó koponyán kívül több emberi koponya, illetve koponyatöredék volt bennük. A 415. sz. sírban a vázhoz tartozó koponyától északra még négy koponya feküdt, az alkar alatt is találtunk egy koponyatöredéket. Három edényt tettek a csuklóján réz karperecet, a nyakában átfúrt gyöngyöt viselő elhunyt mellé. A másik sírban (367. sz.) eltemetett halott koponyája alatt egy betört koponya feküdt, a térdénél is koponyatöredék volt. Az alsó lábcsárcsontok mellett átfúrt állatfogak voltak, amelyeket valószínűleg felfűzve, ékszerként viselt tulajdonosa. Két sír melléklet nélküli volt.

A *középső bronzkorból* az észak-dunántúli mészbetétes kerámia öt urnasírját és egy szórt hamvas temetkezését találtuk meg. A sírok egymáshoz viszonylag közel, ívelt vonalban helyezkedtek el, három erősen sérült, ezekben csak az edények alját, valamint az egyikben két kis edényt találtunk meg. Feltételezhető, hogy több magasan fekvő sír megsemmisült a mezőgazdasági művelés során. Az épen maradt sírokban az urnákat tállal fedték le, belsejükbe kisebb edényeket tettek. A 362. sz. sír nagyméretű urnájának szétbontásakor a földjében több kisebb edény töredékeit találtuk meg. A 348. sz. sír urnáját tállal fedték le, belsejében a hamvakra helyezve hét kisebb méretű, mészbetétes díszű edény – két tál és öt kis pohár – feküdt. A sírban az urna mellett volt egy kisebb méretű edény, ezt is tállal fedték le, a belsejébe három edényt tettek. A 374. sz. szórt hamvas rítusú sírnál körülbelül huszonöt edényt sikerült elkülöníteni, egy részük megsérült, töredékes állapotban maradt meg. Ezek többsége sűrűn egymás mellett, téglalap alakba rendezve feküdt, a hamvakat

ezek között, illetve alatt találtunk meg. Két nagyobb edény ezektől kissé távolabb, az ovális gödör széleihen közel helyezkedett el. Állatcsontot, valószínűleg ételmeléklet maradványát találtunk az edényeken, illetve az egyik tálban.

Egy késő bronzkori – a késő halomsíros és az urnamezős kultúra időszakára datálható – település nagyméretű gödreit, árkait, kemencéit tártuk fel még. Az objektumok a lelőhely egész területen elszórtan helyezkedtek el, a lelőhely É-i végében sűrűsödtek. Itt egymástól 10–15 m-re voltak a nagyméretű, igen mély tárolóvermek, ezek – méreteikhez képest – viszonylag kevés leletanyagot tartalmaztak.

A lelőhelyen előkerült objektumok többsége a római korra keltezhető. Kibontottunk 13 földbe mélyített épületet, valamint nagyszámú cölöplyukat, amelyek elhelyezkedése némely esetben egyértelműen felszíni épületre utalt. Egy füstölő és számos kenyérsütő kemence mellett találtunk öt edényégető kemencét is. Előkerült négy nagyméretű kút, több árok és számos kisebb-nagyobb gödör, tárolóverem, valamint három, igen mély és nagyméretű (körülbelül 20–25 m hosszú, 10 m széles) objektum, amelyek valószínűleg agyaggyerő gödrök voltak.

A földbe mélyített épületek döntő része DNy–ÉK tájolású volt. Általában a két rövid oldaluk közepén volt egy-egy cölöplyuk, amelyben egykor az ágasfák álltak. Előfordult, hogy az épület közepén egy harmadik cölöplyuk utalt egy középágásra, vagy a két cölöplyuk tengelyében egy keskeny, sekély árok volt. Az egyik esetben a rövid oldali nagyobb ágasfa helyét jelző cölöplyukak mellett az épület gödrének sarkaiban is voltak kisebb cölöplyukak. A házgödrök fala általában közel függőleges volt vagy meredeken szűkült, egy esetben a gödör déli, hosszabb oldali fala rézsús, lejtős volt, ez talán a bejárat helyére utal. Több esetben sikerült keményre járt illetve tapasztott padló maradványait megfigyelnünk. A 149. sz. épülettől délre nagyobb méretű cölöplyukak rajzoltak ki egy felszíni épületet vagy épületrészt.

A lelőhelyen talált tüzelőberendezések igen nagy formai és funkcionális változatosságot mutattak. Több szabadban álló, földbe vájt kemencét bontottunk ki. Ezek lekerekített sarkú téglalap vagy ovális alakú előtérgődörrel rendelkeztek. A lelőhely É-i részén egy füstölőkemence is előkerült. Ezt egy kerek előtérgődörből vajták földbe, a körülbelül 130 cm-es, lefelé tartó, lejtős járat a végén derékszögben elfordult, ahol egy 35 cm átmérőjű kürtöt alakítottak ki. Jól megfigyelhető volt, hogy az objektum alja az elején, az előtérgődörnél égett ki a legerősebben. Itt gyújtottak tüzet, amelynek füstje lehűlve távozott az objektum kürtőjén. A füstölő járatának hosszúsága és lejtése elősegítette a füst minél alacsonyabb hőmérsékletre való hűtését.

A lelőhelyen talált edényégető kemencék három jól elkülöníthető csoportba sorolhatóak. Két földbe vájt, rostélyos edényégető kemencét bontottunk ki. Ezek hosszú-

kás munkagödörrel rendelkeztek, a tűzterület nem osztotta borda. Az edényégető kemencék közül három téglából épült. Az objektumok szétbontásakor jól megfigyelhető volt építésük módja. Először kiásták és kiégették gödrüket, majd ebbe építették nyers – eredetileg kiégettelen – téglából a téglalap alakú kemencék rézsús falát és rostélyát. A téglák ezután, már a helyükön égtek ki, ennek köszönhetően a belső részükön erősen, a külső oldalukon sokkal kevésbé égtek át. Az egyik kemence (269. sz.) nagyobb méretű és jobban megépített volt, téglából épített járat kötötte össze előtérgődörét, a tűzterülettel. A nagyobb és az egyik kisebb méretű, téglából épített edényégető kemencéhez egy közös előtérgődör tartozott. A két objektum között nem látszott időbeli eltérés, az előtérgődör egyszerre töltődött fel. Közvetlenül mellettük egy hagyományos, földbe vájt, rostélyos edényégető kemence helyezkedett el. A három objektumot körülvevő, általában párosával álló cölöplyukak, valamilyen könnyűszerkezetes építmény, tetőnyomai voltak. A három különböző fajtájú edényégető és az ezeket körbevevő cölöplyukak, egy olyan műhelyre utalnak, ahol talán funkcionális eltérés volt a különböző típusú kemencék között.

Két nyújtott csontvázas, viszonylag gazdag melléklettel eltemetett sír biztosan, egy melléklet nélküli sír pedig feltételezen a római korra tehető. Mindegyik sírgödörben háton fekvő, nyújtott helyzetben temették el a halottat. Az 1. sz. sír a lelőhely déli részén helyezkedett el, DNy–ÉK-i tájolású volt, az elhunyt jobb vállához és a bal bokájához edényeket tettek, az övén vas-kés függött. A sírtól nem messze egy erősen bolygatott sír feküdt, ebben csak az alsó lábszár és néhány egyéb csont maradt meg. Az 515. sz. sírt az előbbiktől nagy távolságra, a lelőhely É-i részén találtuk meg. ÉNy–DK-i tájolású volt, a medencecsonttól jobbra egy edényt és egy szekercét találtunk. Az elhunyt fibulát és ezüstgyűrűt viselt, a mellkasára halotti obulust helyeztek.

Feltártunk néhány avar kori telepobjektumot és egy magányos avar sírt is. A gyermeksírt erősen bolygatott volt, de több övveret és egy fülbevaló is megmaradt a mellékletei közül. A lelőhely déli végében magányos, erősen sérült, Ny–K-i tájolású, melléklet nélküli sír került elő, a kora ismeretlen, elképzelhető, hogy a tőle nyugatra lévő templom körüli temetővel lehet kapcsolatban.

Az Árpád-kori objektumok – 1 földbe mélyített ház, 3 kemence és több gödör – a lelőhely déli, templomrom melletti részén, valamint É-on, a mai Rádpusztá falu északi házaiktól Ny-ra jelentkeztek. Egy lakóház nyugati, rövid oldalán, a kemence mellett figyeltük meg a lejtős, 1,5 m hosszú bejáratot.

A lelőhely északi irányban folytatódik és összeér a 67/4 sz. lelőhellyel.

Munkatársak: Mészáros Szilvia, Varga Gyula, Beke Zolt, Móricz Róbert technikusok.

MOLNÁR ISTVÁN – SIPOS CARMEN

24. Balatonlelle-Rádpusztá, Temetőalja-dűlő

(Somogy megye) R, B, Ró

A 67/4 sz. lelőhelyen már 1986-ban végeztünk leletmentést, melynek során egy a korai mészbetűtes időszakba sorolható gödörépteménnyel, több római objektummal és egy késő avar temető néhány sírjával került elő. 2005-ben 7000 m² nagyságú területen 350 régészeti objektumot tártunk fel.

Legnagyobb számban a *késő-réz kori* bolerázi csoport és a badeni kultúra objektumai kerültek elő. A nagyméretű, szabálytalan gödrök szélén és betöltésében számos esetben tüzelőhelyet, égésnyomot figyeltünk meg. Ezek mellett agyaggal kitapasztott aljú, hamusgödörrel ellátott szabályos, földbe vájt, boltozatos kemencéket is találtunk. Az egyik, háromszor megújított platnijú kemence előtér-gödörének alján döngölt padlót figyeltünk meg, eszerint valamilyen állandóbb építmény lehetett, bár cölöpszerkezetre utaló nyom nem volt. Egy méhkas alakú tárolóverembe egy erősen zsugorított, feltehetőleg összekötözött halottat temettek. A kerámiaanyag egy része talán még a bolerázi időszakba tartozik, a többsége azonban a korai és klasszikus badeni jellegzetességeket mutatja. A csonteszközök közül a nyílhegyeket emelhetjük ki.

A lelőhely a *korai bronzkor* teljes időszakában lakott volt. A Somogyvár-Vinkovci kultúra időszakából egy nagyméretű, szabálytalan körvonalú gödörkomplexumhoz többször „átépített”, de gyengén átégett, földbe vájt kemencék csatlakoztak. A kultúra leletanyaga (seprűdíszes fazéktöredékek, megvastagított peremű edények töredékei) a lelőhelyen többnyire ehhez hasonló, szabálytalan gödrökből illetve néhány kerek tárolóveremből kerültek elő. A méhkas alakú hombárgödörökből több a kispostagi kultúrába tarozott. Az 1986-ban feltárt késő kispostagi építményhez közel, a feltárt terület Ny-i részén egy csoportban, további hasonló korú gödröket (leginkább méhkas alakú veremeket) tártunk fel.

A *középső és késő halomsíros kultúra* időszakából (RB C-D) származó gödrök némelyikében igen gazdag leletanyagot találtunk. A megnyitott terület déli részén egy hatalmas, 60×80 m-es folt felszínén ennek a kultúrának a leletanyagát találtuk meg; a gödörkomplexum feltárása 2006-ra maradt.

A *római korból* házak, kemencék, árkok, oszlopok kerültek elő. Két, szokatlanul hosszúkás, téglalap alaprajzú, félig földbe mélyített épületnek döngölt padlója volt, a tetőt tartó szerkezetre egy-egy, a rövidebb oldalon található oszlophely mutatott. Az épületek kis mérete és a tüzelőhely hiánya alapján feltehetően nem lakóházak voltak, hanem gazdasági célú épületek. Egy nagyobb, földfelszíni épületre utal egy kettős oszlop-sor. Az előkerült kemencék változatos formájúak. Kettőt közülük mélyen földbe vájták, így a közel kerek, boltozatos kemence és a négyzetes ill. ovális előtér-gödör is jól megmaradt. Ezzel szemben a többkemencés objektumok felszínközeli, így erősen sérültek a későbbi földmunkák miatt. A megfigyelések alapján ezeknél csak egyetlen kemencét használtak egy időben, majd a

hamusgödörnek egy másik részén új kemencét létesítettek. A feltárt terület közepén és déli részén megfigyelt árkok rendszere, funkciója sajnos nem egyértelmű, mivel sekély voltuk miatt csak egy-egy szakaszuk volt megfigyelhető. Egy részük bizonyára a település-szerkezethez tartozik, a különféle funkciójú településrészeket választotta el. A leletanyag Kr. u. 2–3. századi, ugyanebbe a korba tartozik az a magányosan eltemetett gyermek sír, melynek melléklete egy bronzfibula volt.

Munkatársak: Ambrus Edit, Balla Krisztián, Cserép Tamás, Gál Zoltán, Nyári Zsolt.

HONTI SZILVIA – NÉMETH PÉTER GERGELY

25. Balatonszárszó, Kis-erdei-dűlő

(Somogy megye) U, Kö, Kú

2005. október 1. és december 12. között folytattuk a 2000 és 2003 között végzett régészeti feltárását az M7/S8 lelőhelynek.

A feltárás célja az NA Rt. által tervezett, régészeti bemutatóhellyel kombinált pihenő megelőző kutatása volt. A beruházással érintett terület, illetve a bemutatóhelybe bevont középkori templomkörzet még feltáratlan részét két területre osztottuk. A beruházás létesítményeinek közvetlen közelében lévő DNy-i negyedét (az erődítésárok és a templom déli falának vonala által határolt területet) jelöltük ki feltárássá, míg az ÉNy-i negyedét egy jövőbeni tervek kutatás számára bolygatatlannal kívántuk meghagyni. Mindemellett előzetesen elvégeztük a középkori templomkörzet kutatatlan területének (6000 m²) geofizikai (magnetométeres) mérését. Ennek eredményeiből kiindulva 2005 végén a templom déli falának vonalában feltárássá kijelölt mintegy 2500 m²-es területen egy közel 700 m² alapterületű sávot nyitottunk, azzal a szándékkal, hogy a felmérés tanulságai szerint ÉNy-i irányba erősen megtörő erődítésárok vonalát felderítsük, és egyúttal keresztmetszetet kapjunk a templomkörzet Ny-i oldalán lévő jelenségekről.

A kutatás a korábbi feltárások alapján kialakult képet igazolta vissza. A kis terület ellenére a templom és közvetlen környezetének korábban megismert szakaszai várakozásainknak megfelelően mutatkoztak. Jól követhető volt a korai templom körüli temető funkciójának megváltozása, a korai cinteremárok feltöltése. Eddig egyedi módon, járászintjével együtt jelentkezett a markáns erődítésárokkal körbevett, jelentősen megnövelt területen létrejött oszlopszerkezetes épületek egyike. A templomtól DNy-ra eső területen is követhető volt az épületek megszüntetéséhez kötődő 15. századi planirozási réteg, a korai újkori temető terjeszkedése, illetve a jelenségeket bolygató és feltehetően a mai Balatonszárszó 18. századi népességéhez köthető temetkezések.

A feltárás meglepő tanulságaként az erődítésárok közvetlen közelében, illetve a temető területén kisebb szakaszokban, nagyjából É-D-i tájolású, a középkoriaktól eltérő betöltésű alapárokszakaszok kerültek elő. Ez alapján felmerült a gyanú, hogy zömében a templomtól

délre, illetve keletre fekvő, nagy kiterjedésű neolitikus telep része a középkori jelenségek alatt fekszik.

A kutatott területen összességében 215 sírt és 67 egyéb objektumot tártunk fel. A templom közvetlen környezetében lévő szelvényeket az intenzív sírmező és az időjárás miatt érintetlenül hagytuk.

BELÉNYESY KÁROLY

26. Balatonvilágos, Marhalejáró

(MRT 2. k. 11/4 lh.)

(Veszprém megye) B, Ró

A balatonvilágosi 301/1, a 303/46, a 303/21, és a 303/15 hrsz-ú ingatlanok gázellátására tervezett nyomvonal és annak védősávja munkálatainál először régészeti szakfelügyeletet láttunk el 2005 áprilisában és júniusában. A szakfelügyelet során több helyszínen is kerültek elő régészeti objektumok. Így a feltárandó terület nagysága 750 m²-re nőtt.

A megelőző régészeti feltárást 2005. június 13. és július 28. között végeztük. A római kori lelőhely régóta ismert (Balatonaliga-Marhalejáró-romlás, MRT 11/4 lh.) és 1951-ben Bónis Éva vezetett itt egy leletmentő feltárást. 2005-ben már a szakfelügyelet idején nagy mennyiségű római kerámiatöredék, állatcsont, illetve bronz kétkörmös fibula, terra sigillata töredék (köztük egy bekarcolt, kurzív feliratos oldaltöredék) került elő.

A feltárási munka eredményeként a római település újabb részletét ismerhettük meg. Összesen 29 objektum került elő, ezeknek egy része őskori. A nyomvonal tengelyében futó szennyvízvezeték több nagyméretű gödröt is átvágott. A 303/21, illetve 303/15 hrsz. szakaszon a 4 m-es nyomvonal területén több mély, nagyméretű gödröt tártunk fel. Ezek közül némelyikben igen kevés leletanyag volt, többnyire állatcsont. Sok betöltésében égett paticsdarabokat találtunk, égésre utaló egyéb nyomokkal együtt. Ez utóbbiak egy része lakóházként funkcionált. Egyikben Resatus pecsétes szürke táltöredékét találtuk meg. Emellett szeméttöredékek, kemencék, kiégett méhkas alakú gabonataróroló vermek kerültek elő.

A 303/46 illetve 301/1 hrsz. szakaszon őskori (az előkerült kerámiaanyag alapján késő bronzkori) és római településnyomokra bukkantunk. A leégett római ház törmelékében a leletek egy része vörösre égett vastag paticsréteg alól került elő, így egy bronzérem, illetve egy hagymagombos bronzfibula.

PALÁGYI SYLVIA – CSIRKE ORSOLYA

27. Baracs, római tábor

(Fejér megye) Ró

2005. július 4–15 között végeztük a római katonai tábor (Annamatia) feltárási munkáinak 7. ásatási kampányát a PPKE BTK és az Intercisa Múzeum közös munkájaként. Az idei ásatás során a tábor nyugati kapuját (porta decumana) kutattuk. Egy szelvény és kutatóárok (20×1 m) feltárási munkáira nyílt lehetőségünk. Ennek során azt tapasztal-

tuk, hogy a római falakat teljesen kiszécskítették, helyenként (az északi torony és elfalazás falainak esetében) az alapozás legalsó kősorát meghagyták. Ennek ellenére megállapíthatjuk, hogy a korábbi tornyok 1 m vastagok voltak, a táborból kivezető út, a via decumana itt is 3,4 m széles volt. A tornyok az északi kapuhoz hasonlóan itt is a tábor síkjába beugróak voltak, mivel a táborfallal párhuzamos árokban hosszan követhettük a kőtábor belső földtöltését, amelyet ezúttal sem távolítottak el a késő római periódusban. A belső földtöltés alatt a palánktábor V-keresztmetszetű fossájának egy szakaszát tártuk fel több méter hosszan.

A tornyok út felé eső szakaszát (és beugrójukat) még a római korban visszabontották (római járósínek figyelhetők meg felettük) és a korábbi tornyok belsejéből indulóan építették fel a legalább 3 m vastag falakkal rendelkező U-alakú, a korábbi kaput elzáró tornyot. Az elfalazás folytatását kutattuk meg a X. szelvényben, sajnos a falakat itt is teljesen elbontották, csak a falkiszécskést tudtuk megfigyelni. Az út felett legalább két sárga agyagos járósínt figyelhettünk meg, a felső erősen átégett. Ezekből a szintekből több 4. századi kisbronz, illetve egy ezüst aláhajtott lábú fibula is előkerült. A felső járósínt feletti tetőtégla omlási rétegben kb. 50 db bélyeges téglát találtunk, valamennyi *Terentius dux* bélyegével ellátott. Az északi kapunál feltárt via principalisszal ellentétben az út itt jóval vékonyabb volt, a nagyobb kövekkel ledöngölt meszes-sóderecs réteg mindössze 15–20 cm vastag volt, alatta vékony, döngölt agyag alapozással. Ebből arra következtethetünk, hogy a porta decumanán kivezető út jóval kisebb fontosságú volt, mint a via principalis, amelyhez a limesútból egy bekötő út is vezetett.

Különös fontosságú, hogy a visszabontott római falat részben korábbi, másodlagosan felhasznált római kőemlékekből építették fel. A falban 10 db faragott kőemlék töredéke került elő, közülük négy feliratos. A jó minőségű mészkőfaragványok közül kiemelkedik egy, a kezében delfint tartó Tirtont kettős halfarokkal ábrázoló töredék. Ennek ellenére igen kevésbé valószínű, hogy a toronyfal ne a kőtábor építésével volna egyidejű, a 4. sz. elfalazás téregei a már visszabontott fal felett futnak.

KOVÁCS PÉTER

28. Barcs határa, Dráva 166–166,5 fkm

(Somogy megye) I

2005. április 30-án víz alatti felderítést végeztünk a fenti folyószakaszon. A felderítő merüléseket a bal part előtti 20 m-es sávra koncentráltuk.

A területet csónakról, vezetőkötéllal irányított búvár módszerrel fésültük át, a merülési idők 60 és 100 perc között változtak, összesen 250 percet töltöttünk víz alatt.

A víz áramlása rendkívül erős volt, a látótávolság ennek ellenére elérte az 50–60 cm-t. A part meredeken szakadt le. Először partvédelmi kövezés, majd durva ka-

vicsos mederfenék következett, beágyazódott uszadék fákkal. A víz mélysége helyenként elérte a 3 m-t.

A Fekete-árok alsó torkolatától 100 m-re lefelé, a part egy jellegzetes kiszögellése felett mintegy 30 m-rel, a parttól 15 m távolságban egy bődönhajó 3,5 m hosszú, 0,7 m széles töredékét találtuk. A maradvány mintegy 45°-os szöveget zár be a parttal és a meder felőli oldalával egy kis üledékhátra támaszkodott.

A maradvány egy nagyobb hajó oldal- és részben aljtöredékénektűnik. A belső oldal ki volt téve a víz pusztításának, ezért itt párhuzamos rovátkák figyelhetők meg, ezek feltételezhetően a puha nyári évgyűrűk erőzójával jöttek létre. A fal vastagsága a part felőli oldalon 12 cm (ez a fenék része lehetett), a meder felőli oldalon, pedig 7 cm (ez az oldalfal lehetett). A töredék kerek, vagy körte keresztmetszetű lehetett. Megmunkálási nyomot (szeget, tömörítést, csapolást) nem tudunk megfigyelni, az egyetlen nyom, mely emberi beavatkozásra utalhat, egy félkör alakú nyílás a meder felőli oldal peremén. A maradványokat eredeti helyükön hagytuk, két ca. 10 kg-os kővel rögzítettük.

Megvizsgáltuk a jobb part felőli zátonyt is. Megállapíthattuk, hogy a víz mélysége csupán 1,5–2 m, a sodrás erős, a látótávolság viszont elérte a 70–100 cm-t. Az apró kavicsos, foltokban homokos aljzaton számos uszadék fát találtunk beágyazva.

Munkatársak: Kurucz Attila, Kunert Miklós (Győri Búvár SE).

TÓTH JÁNOS ATTILA

29. Báta, Öreghegy

(Tolna megye) B, LT

2005. március 23-án terepbejárást végeztünk az Öreghegyen. A helybeliek így nevezik nemcsak azt a dombot, amelyet – földvárként – felmértünk, hanem a többi – a falutól a Dunáig, ill. egy igen nagy horhosig húzódó – dombot is. Ma már nem dönthető el egyértelműen, hogy a levágások, teraszok közül melyik őskori, melyik újkori. A löszfalak állandóan szakadnak a kultúrrétegekkel együtt, így a dombok alakja és a teraszok is folyamatosan változnak. Véleményem szerint aligha lehetett az Öreghegyen az összes domb földvár, hiszen közöttük igen mély, természetesen eredetű szakadékok, horhosok találhatók.

A felszínen bronzkori és kelta leleteket gyűjtöttünk.

MIKLÓS ZSUZSA – SÜMEGI JÓZSEF

30. Becsehely, Alsóerdő-dűlő II.

(Zala megye) U

2005. április 29-én a becsehelyi csomópont területén levő A jelzésű kapcsolódó út 0+900-as kilométerénél régészeti szakfelügyelet során objektumokat észleltünk. A ledőzerolt felszínen 5 sötétszürke folt jelentkezett. A helyszíntől mintegy 250 méterre nyugatra 2003-ban már végeztünk leletmentést (73. sz. lh.), a középső neolitikus (DVK keszthelyi csoport), középső

rézkori (Balaton-Lasinja kultúra) és Árpád-kori objektumokat tártunk fel.

A leletmentést 2005. augusztus 26–31. között végeztük, amely során 55 m² területen 5 objektumot bontottunk ki. A belőlük előkerült leletek a középső neolitikus DVK keszthelyi csoportjához köthetők. A jellegzetes kerámiaanyag mellett, néhány pattinték is napvilágra került itt. Feltehetőleg ez a tereprészlet a korábban feltárt telephez tartozhatott. A lelőhely a Becsehely I. (75. sz. Bükkaljai-dűlő) és a Becsehely II. (71. sz. Homokos) lelőhelyek között fekszik. A leletanyag a nagykanizsai Thúry György Múzeum gyűjteményébe került.

Munkatárs: Korcsmáros Attila technikus.

TOKAI ZITA MÁRIA

31. Becsehely-Pola, római katolikus templom

(Zala megye) Á, Kk

A 2005. július 20–22. között végzett próbafeltárás célja a római katolikus templom É-i oldalán egy hajdani sekrestye alapjainak felderítése volt.

Az Árpád-korban épült templom északi falától 70–136 cm távolságban húztunk egy megközelítőleg K-Ny irányú, 150×800 cm-es kutatóárkot. A templom körüli temetőt a betöltésben jelentkező kisszámú embercsont és a koporsószőgek jelezték. Csekély mennyiségű késő középkori kerámia-töredék is napvilágra került itt. A kutatóárok keleti végében, különböző magasságban kevés homokkőtöredék jelentkezett, de ezek nem alkottak összefüggő falat.

Közvetlenül a szelvény ÉNy-i falánál egy jó megtartású felnőtt csontvázát, a szelvény DNy-i szélénél egy rossz megtartású gyermeksírt találtunk. Mindkettő melléklet nélküli volt.

A középkorban tehát nem tartozott a templomhoz sekrestye, a templom körül pedig kiterjedt temetővel számolhatunk.

A leletanyag a nagykanizsai Thúry György Múzeum gyűjteményébe került.

Munkatársak: Tokai Zita Mária régész és Korcsmáros Attila technikus.

VÁNDOR LÁSZLÓ

32. Bedegkér, Kosztyelék (Templom-dűlő, Szentegyházi-dűlő)

(Somogy megye) Kő

A középkori Remete falu templomának – amelyet a 14. sz. elején Kányai Fülöp alapított – emlékét a bedegkéri határ É-i szegletében fekvő Kosztyelék vagy Templom-dűlő (Szentegyházi-dűlő) őrzi. 2005. március 18-i terepbejárásomkor a Bedegkérrel Kányára vezető út kanyarjától D-re kb. 500 m-re, közvetlenül az út mentén É-D irányban húzódó dombvonulat déli platóján, kb. 30×25 m-es felületen apró középkori téglatöredéket és embercsontot találtam. A falu innen É felé kb. 300 m hosszan húzódik.

K. NÉMETH ANDRÁS

33. Berkesz, Császárfája-dűlő I.

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **B**

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Múzeumok Igazgatósága a települést elkerülő út építése során, a humuszolást ellenőrizve ismerte meg az új lelőhelyet, amely egy alacsonyabb, agyagos, vizes területen fekszik. 2005. május 12–17. között végeztük a mentő feltárást 1800 m²-nyi területen.

Egybronzkori település 46 objektumát tártuk föl. Eből 39 gödör, 1 ház, 1 feltételesen háznak nevezett objektum, 2 tűzhely, 1 árok és 2 gödörbokor volt. Az objektumok nagy részében alig volt lelet, mert a legtöbb esetben csak az objektumok alját sikerült megfogni.

A leletanyag a Jósa András Múzeumba került.

NAGY MÁRTA

34. Berkesz, Császárfája-dűlő II.

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Szk**

A berkeszi elkerülő út építésekor már 1998-ban terepbejáráson regisztráltunk több régészeti lelőhelyet (JAM Adattár 99.7.), amelyeknek megelőző szondázása is megtörtént. A kivitelezés elkezdése után többször végeztünk helyszíni szemlét, így fedeztük föl ezt a lelőhelyet is. Az építkezéssel jelentősen megbolygatták a területet. 2005. július 14–18. között dolgoztunk 530 m²-nyi felületen.

A lelőhely feltárt része két magasabb hát közötti mély részen fekszik. A talaj homokos-agyagos, változatos színű, emiatt az objektumok foltja nem mindig jelentkezett egyértelműen.

Egy szkíta kori település egy házat és 11 gödrét tártuk föl. Az egyikben egy növényevő teljes csontváza feküdt. A cölöpszerkezet nélküli házban viszonylag bőséges, bár nem túl változatos leletanyagot találtunk.

A lelőhely jelentőségét az adja, hogy néhány száz méteres körzetben van egy – már Jósa András idejében ismertté vált – szkíta temető, amelyik tartozhat ehhez a településhez.

ALMÁSSY KATALIN

35. Békéscsaba, Bojtár utca 26.

(Békés megye) **I**

2005 novemberében a ház kertjében földmunkák során csontvázak kerültek elő. Leletmentésünk során két, korábban már megbolygatott, nyújtott vázas, melléklet nélküli, ÉNy–DK tájolású, bizonytalan korú sírt tártunk fel.

GYUCHA ATTILA – MEDGYESI PÁL

36. Békéscsaba, Felvégi legelő (repülőtér)

(MRT 10/1 k. 2/1 lh.)

(Békés megye) **Sza**

2005. március 31. és május 4. között megelőző feltárást végeztünk a lelőhelyen, a kifutópálya építési beruházásának megkezdése előtt. A megelőző feltárást a nyomvonal lelőhelyet metsző mintegy 250 m-es hosszában, 30 m szé-

lességben történt. A lelőhelyen a korábbi terepbejárások során előkerült nyomok alapján szarmata település volt a 3–4. században. Ennek gazdasági munkákra használt részét tártuk fel. Sekély és igen mély árkokat és árokrendszereket, szemét- és tüzelőgödöröket, lépcsős lemenetelű tárolóvermeket bontottunk ki, összesen 56 objektumot.

Főként cserépdarabokat és igen sok állatcsontot találtunk. Jelentősebb leleteink ép agyaghehézek, egy kettétört fémöntő agyagkanál és néhány terra sigillata töredék voltak. Érdekes gödör csoportot bontottunk ki a feltárt terület DNy-i részében: nagyobb, kevés leletet tartalmazó gödör mellett egy kicsi, tele állatcsonttal (főként sok patával), e kettőt félkörben szimmetrikusan elhelyezkedő, nagyjából azonos méretű tüzelőgödörök vették körül. Valószínűleg közösségi élet színtere, esetleg szertartási tér lehetett.

A leletek a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeumba kerültek.

SÁPINÉ TURCSÁNYI ILDIKÓ

37. Békéscsaba, Kékegyi-tanya

(MRT 10. k. 2/117 lh.)

(Békés megye) **Sza, Kk**

2005. szeptember 5. és október 28. között megelőző feltárást végeztünk a lelőhelyen. Az ásásra agyagbánya bővítése miatt került sor. A már korábban ismert késő szarmata–hun kori lelőhely területén, annak az É-i szélén, 3000 m²-en 50 objektumot és 2 sírt mentettünk meg. Az objektumok közül az egyik talán késő középkori, a többi szarmata, a sírok szarmata koriak. Az objektumokban kevés kerámiatöredék és állatcsont, a sírokban vas-, vas-, bronzcsat és edények voltak.

MEDGYESI PÁL

38. Békéscsaba, Megyeri faluhely

(MRT 10. k. 2/78 lh.)

(Békés megye) **Ő, Sza, Á, Kk**

2005. április 1. és június 8. között megelőző feltárást végeztünk a 78. sz. lelőhelyen. A munkára a 44. sz. főút Békéscsabát elkerülő szakaszának II. üteme miatt került sor. Az út nyomvonala 110 m hosszán, 30 m szélessé szelte át a lelőhelyet.

A feltárást során egy őskori sírt, szarmata kori, Árpád-kori és késő középkori objektumokat bontottunk ki, melyek között gödrök, árkok, kemencék maradványai találhatóak. A leletanyagban szarmata kori, Árpád-kori és késő középkori kerámiatöredékek vannak.

MEDGYESI PÁL

39. Békéscsaba, Mokri (Gorka-tanya)

(Békés megye) **Sza, Á, Kk**

2005. április 4. és július 7. között kb. 5000 m²-t tártunk fel a Békéscsaba 222. sz. lelőhelyen, folytatva a 2004-ben megkezdett munkálatokat.

A lelőhely az egykori Telek-ér Ny-i partjától távolabb, egy kissé kimagasodó földhátan található. ÉK-i része határos a Megyeri faluhely elnevezésű késő középkori lelőhellyel. 2005-ben 53, a 2004. évi feltárással együtt összesen 231 településobjektumot dokumentáltunk. A lelőhelynek a nyomvonallal érintett Ny-i részén, a Békéscsaba–Szolnok vasúti fővonal K-i oldalán egy Árpád-kori településrészlet néhány gödrét és árkát bontottuk ki. Az ettől Ny-ra eső területen feltárt további településobjektumok is nagyobb részt Árpád-koriak voltak. Néhány szarmata kori tárológödröt és késő középkori hulladékgödröt a terület K-i részén bontottunk ki. Az Árpád-kori településrészlet figyelemre méltó objektuma az a külső kemence, amelynek munkagödrét és füstelvezető kürtőjét is megtaláltuk. A lelőhely K-i részén néhány késő középkori hulladékgödröt is találtunk, amelyek betöltéséből a kerámialeletek mellett egy bronzdíszítmény és vaseszközök kerültek elő.

A lelőhely közepén lévő magasabban fekvő dombos részen három korszak temetőjének részletét tártuk fel. A Kr. u. 3–4. századra keltezhető temetőből 15 sírt bontottunk ki, számuk így 53-ra emelkedett. A sírok – néhány kivételtől eltekintve – kiraboltak, feldúltak voltak, két sírt körárok vett körül. A sírrablások után megmaradt leletek között számos edény, néhány fibula, féltorques és változatos típusú gyöngyök voltak. Az egyik női sírban nyugvó csontváz erőteljesen zsugorított helyzetben feküdt.

Az ugyanezen a területen fekvő Árpád-kori temetőrészlet 41 sírját tártuk fel, számuk ezzel 124-re emelkedett. A leletanyag S-végű hajkarikákkal, számos ezüstpénzzel, bronzkarpercekekkel, bronzgyűrűkkel jellemezhető.

A területen található harmadik temetőrészlet késő középkori: idén 21, összesen 104 sírt sorolhatunk ebbe a korszakba. A leletanyag szegényes (gömbös fejű tű, néhány gyűrű, párizsi kapocs, esztergályozott csontgomb), a sírok között több padkás kialakítású volt. A három temetőrészlet sírjai sűrűn metszették egymást.

LISKA ANDRÁS

40. Békésszentandrás határa

(Békés megye) LT, Sza, A, Á

2005 áprilisában, majd szeptember és október folyamán terepbejárást végeztünk az M44 autótú Békés megyei szakaszán.

Belső Hármashalom: A településtől DK-re, egy DK–ÉNy irányú, széles csatornával kísért dűlőút DNy-i oldalán, egy hátsó rész legmagasabb pontját, az egykori, ma már csak romjaiban álló Farkas-tanyától É-ra lévő kiemelkedést rézkori kurgánnak határozták meg a topográfiai terepbejárások alkalmával. A tanya É-i oldalán és környezetében – az említett dűlőút ÉK-i oldalán is – jelentős számú, intenzív településre utaló szarmata edénytöredék gyűjthető (3. sz. lh.).

Fabó-tanya: A településtől D-re, a Gödény-halom felé vezető műúttól DK-re mintegy 600 m-re, a térképen jelzett Fabó-tanya helyétől Ny-ra 200 m-re egy alacsony

K–Ny-i irányú dombhátra támaszkodik a 2. sz. lelőhely. Terepbejárás-sorozatunk során a terület gazossága miatt többszöri látogatásunk ellenére sem volt módunk azonosítani a topográfiai terepbejárások során felfedezett lelőhelyet. Az MRT terepbejárások alkalmával szarmata edénytöredékeket találtak az említett hát területén. A lelőhely pontos határait akkor sem tudták meghatározni, ismert kiterjedése 350×100 m.

Homokhát-dűlő: Az 1. sz. lelőhely egy ÉNy–DK irányú, Ny és K felől is kiterjedt mélyedésekkel határolt homokháton fekszik a település határának Ny-i szélén. A hát K-i fele Békés, Ny-i fele Jász-Nagykun-Szolnok megyéhez tartozik. A lelőhely teljes kiterjedése kb. 450×120 m. A Békés megyei területen végzett terepbejárásunk során gyűjtött leletanyag csekély számú késő középkori edénytöredékből áll, de a topográfiai terepbejárások során kevés kelta, szarmata, illetve Árpád-kori cserepet is gyűjtöttek. Alacsony-közepes intenzitásúként jellemezhető a lelőhely.

Paraszt-tanya: A lelőhely a településtől D-re, a Furugylapost körbefutó ér partjától ugyancsak D-re, a Tanyák alja-dűlő területén, egy lefolyástalan mélyedést É-ról kísérő alacsonyabb, kifli alakú hát területén található, a Paraszt-tanyától közvetlenül Ny-ra, a Békésszentandrásról Furugy irányába haladó dűlőút, az úgynevezett Rác út és az abból DNy-i irányban kiágazó, mély csatornákkal kísért földút szögletében. (4. sz. lh.) Terepbejárásaink során kiderült, hogy a lelőhely déli irányban, az említett DNy-i irányú út mentén haladva, mintegy 100 m-rel kiterjedtebb a topográfiai terepbejárások során megállapított mérethez képest. Gyűjtésünkben a nagyobb számú, közepes intenzitású településre utaló szarmata, kisebb mennyiségben pedig Árpád-kori edénytöredékek voltak.

A határ DK-i szélén, a Szentésre vezető országúttól ÉNy-ra 500 m-re, a Rác út Furugy magasságában haladó szakaszától DNy-ra, mintegy 100–150 m-re, egy ÉNy–DK irányú széles, sekély meder É-i partján a Paraszt-tanya egykori helyétől Ny-i irányban a topográfiai terepbejárások alkalmával kevés szarmata és nagy mennyiségű avar leletanyagot gyűjtöttek. Saját terepbejárásaink során kevés avar kori kerámiát találtunk. A 6. sz. lelőhely alacsony intenzitású.

Tanyák alja-dűlő, Merena-tanya: A településtől D-re, egy belső, lefolyástalan mélyedés DK-i, belső hátján, D-ről és É-ról is alacsonyabb területek által határolt kiemelkedésen, a Rác út DK-i irányú törésének közelében, annak elsősorban D-i, de kisebb részben É-i oldalán is, a Merena-tanyától NyDNy-ra, mintegy 600 m hosszan és 100–300 m szélességben gyűjtöttünk szarmata kori, a lelőhely K-i részén őskori edénytöredéket. Az 5. sz. lelőhely egészében közepes intenzitású.

GYUCHA ATTILA

41. Békésszentandrás, Petrom benzinkút

(Békés megye) Sza

2005. február 5-én egy ép szarmata edényt hoztak be a Szántó-Kovács János Múzeumba, amelyet az előző év

végén egy agyaggyerő gödörben – három hasonlóval együtt – találtak. A területen a fentiek figyelembe vételével szarmata kori temetőt feltételezhetünk, melynek néhány sírját megsemmisítették. Az előkerült edény szürke, korongolt, talpkorongos. Pereme csorbult. Szinteres, de jól látszik, hogy a felülete fényezett. Pá.: 5,7 cm, ma.: 7,4 cm és fá.: 4 cm. Az edényt a hasvonal alatti részén látható széles, durva korongolási csíkok teszik egyedivé.

RÓZSA ZOLTÁN

42. Bérbaltavár, belterület

(Vas megye) Ő, R, Kö

2005. szeptember 15-én régészeti terepbejárást végeztünk a falu határában és belterületén. A falu egy magas platókkal és dombokkal szegélyezett völgyben helyezkedik el a Kánya-patak, a Csehi-patak és a Baltavári-árok vonulata mentén, tehát leginkább ezekre a patakokkal övezett teraszokra koncentráltuk a kutatást.

Aranycsúcs utca: Az utca végében, a Felső-hegy szélén a Kánya-pataktól K-re késő középkori telepnyomokat találtunk (5. sz. lh.).

Rákóczi utca: Újonnan kifaragott telkeket vizsgáltunk meg (387, 383–384, 380–381 hrsz.). A terület egy magasabb plató éles kiszögellésében helyezkedik el a 160-as szintvonalal jelzett magasságon a Kánya-pataktól Ny-ra. A szántott dűlön rengeteg kerámiát és különböző salakot találtunk, különböző korszakokból: jellegtelen őskor, korai rézkor és középkor (1. sz. lh.).

Széplaki úton felül-dűlő: Egy, a Csehi-patak és a Kánya-patak összefolyásánál lévő szélesebb platón több késő középkori kerámiát találtunk (3. sz. lh.).

A plató K-i szélén – a Csehi-patak partjára néző oldalon – több jellegtelen őskori kerámiát találtunk egy kisebb domborzati kiemelkedésen koncentrálódva (4. sz. lh.).

Vízállás-dűlő: Egy széles teraszon több korszakból találtunk kerámiát és pattintott kőeszközöket. A plató szélén leginkább őskori telepnyomokat lokalizáltunk, míg a tető felé középkori és késő középkori telepet tudtunk felmérni. Az egész terület egy összefüggő lelőhelynek minősíthető – attól függetlenül, hogy kimutatható néhány települési gócpont (2. sz. lh.).

Munkatársak: Kiss Krisztina, Mátyus Magdolna, Szilasi Attila Botond.

ILON GÁBOR

43. Biatorbágy, Szarvasgrás

(MRT 13/1 k. 34/10 lh.)

(Pest megye) Ő, R, B

2005. május végétől november közepéig több feltérési ütemben végeztük a lelőhely kutatását. A területen az MRT alapján bronzkori lelőhely volt várható. A korábbi terepbejárások eredményeit a mi terepbejárásaink majd az ásatásunk is megerősítette.

A beépítésre szánt lakóövezet keleti, közel 1/3-ában (a lankás domboldalon), akárcsak az egész terület északi 50–70 m-es sávjában a dombtetőn nem találtunk régészeti leleteket. A lelőhely intenzitása két legnagyobbított szelvényünkben (valamint a feltárt urnatemető területén) volt a legerősebb, intenzitása elsősorban K felé erősen csökkent. Itt inkább csak szórványosan kerültek elő bronzkori gödrök.

Az ásatás során összesen 293 telepobjektumot és 115 urnasírt (urnasírhelyet) tártunk fel. Három ill. négy helyen figyeltünk meg nagyobb objektumsűrűséget. Itt a gödrök nagyobb csoportokat, településgócokat alkotnak. A terület legnagyobb hányadában viszont igen rendszertelenül helyezkedhettek el. A szétszórtan, egymástól leggyakrabban messze (olykor 30–150 m-re) megfigyelt régészeti objektumok java, kb. 75–80%-a gödör volt. Többségük kerek, jellegzetes tárolóverem, hulladék-gödör, hengeres falú gödör, gyakorinak mondhatók a Makó és Vátya kultúra jellegzetes „púpos” aljú gödrei, és feltártunk néhány átegetett falú gödröt is. Jelentősebb kerámiatöredék csupán a gödrök kb. 20%-ából került elő. A cseréptöredékkel datálható gödrök többi részében csupán igen csekély, minimális mennyiségű jellegtelen őskori oldaltöredék, egy-két állatcsont fordult elő. Viszont volt egy tucatnyi gödör-objektum, amely jellegzetes és nagyon sok kerámiát tartalmazott.

Kiemelendő az objektumok közül, hogy két helyen építményre utaló sorokba rendeződő cölöplyukakat tártunk fel; valamint két ill. három nagyobb és gazdag kerámialeletes objektum. Ez utóbbi gödörkomplexumok lakóhelyként is szolgálhattak. A különböző rendeltetésű gödrökben három esetben emberi csontvázat is feltártunk. Az egyik tárolóveremben két közel ép, Makó-kultúrába sorolható edény is előkerült. A kerámialeletek mellett többek közt örlőköveket, kisszámú pattintott, nagyrészt szórványként előkerült kőeszköztöredéket, csontszerszámokat, orsókorongokat és agyagnehezékeket is találtunk. Az állatcsontok közül leggyakoribb a szarvasmarha, juh és sertés voltak. Ritkábban fordult elő gímzarvas, vaddisznó, őz, ló és kutya. Megemlíten-dő egy macska és egy őstulok egy-egy csontja is.

A DK-i dombhát oldalában feltárt temetőnek felszíni nyomait nem találtuk, annak ellenére, hogy az egyébként sem mélyre ásott sírok a felszínhez igen közel kerültek elő. Az urnák felső részét, az urnákat borító tálat a szántás és az előbb említett tényezők a legtöbb esetben megbolygatták, számos esetben teljesen eltüntették. A feltárt, dokumentált 115 urnatöredék, vagyis (zömében urnaalj ill. „urnahely”) sírjai összefüggő kisebb csoportokat alkottak, feltételezhető, hogy egy-egy nagyobb család, rokoni közösség került egy szabályosnak tűnő formát alkotó egységbe, csoportba/sírsorba. A legtöbb urnában kalcinált csontokat találtunk. A síredények száma leggyakrabban három lehetett. Az urnákat valószínűleg legtöbb esetben egy tál boríthatta szájával lefelé fordítva, gyakran tartozott a sírhoz a Vátya időszak jellemző kis bögréje, melynek elhelyezkedése

különböző volt. A kerámialeletek mellett szinte kizárólag csak a viselethez tartozó bronzékszerek, tárgyak kerültek elő az urnák belsejéből, néha közvetlenül az urnák mellől és három esetben az urnák alól. Az előkerült közel 400 bronzból készült ékszer, viselettartozék java az urnaalkak (négy esetben) alá ásott kis gödörből (8–10 cm mély) került elő. Az urna alá helyezett bronztárgyas sírokból az egyik alatt összesen 136 db, míg egy másik alatt 86 db bronzékszer került elő. Ugyancsak négy esetben volt bronzékszer közvetlenül az urna mellett, és 21 alkalommal az urnában találtuk meg őket. Az ékszerek közül a leggyakoribb a bronzhuzalból sodort spirális, a két szélükön átfúrt gomb, a pödrött szélű trapéz alakú bronzlemez, a huzalból sodort „szemüveg” alakú csüngő, a lemezből hajtogatott cső, a „pánsíp” alakú pödrött lemezcsüngő és a szív alakú lemezcsüngő. Ritkán fordult elő a félhold alakú öntött csüngő. Találtunk egy bronzhuzal-karperectödéket és egy pödrött fejű bronztűt is. A fegyverek közül két öntött bronztőr töredékére bukkantunk.

Az előkerült leletanyagból feldolgozás előtt is valószínűsíthető, hogy a néhány rézkorra datálható objektum mellett elsősorban a Kr. e. 3. évezred középső harmadára datálható, a Makó-kultúrára igen jellemző szórt településnek, és a középső bronzkor elejének (Vatya I., II.), valamint az urnamezős kultúrának az objektumait tártuk fel.

A leletanyag a szentendrei Ferenczy Múzeum gyűjteményébe került. A csontanyagot Kőrösi Andrea vizsgálta meg.

Munkatársak: Sima Gábor rajzoló, Sáfár Pál festőművész.

REPISZKY TAMÁS

44. Bikács, Belső-sziget

(Tolna megye) Á

2005. május 3-án terepbejárást végeztem a helyszínen. Az Árpád-kori földvár kissé elgyomosodott őszi szántás volt. Jól látszottak az egykori holt ágak, ill. mesterséges árkok. A földvár belső árka és sánca erősen leszántott. Sok a téglá- és kőtörmelék, cserép, állatcsont, 1-2 embercsonttörmelék.

MIKLÓS ZSUZSA

45. Bogyoszló határa

(Győr-Moson-Sopron megye) Ő, Ró, Kö

2005. június 24-én helyszíni szemlét tartottam a tervezett szelérőpark területén. Két új lelőhelyet lokalizáltam:

Linkó-szer: A lelőhely a Bogyoszló–Szilsárkány műút É-i részén fekszik. A szántásban igen nagyszámú római kori cserép hevert. A cserepek között szép (Kr. u. 2–3 századi Rajna-menti) sigillata, hatalmas tárolóhombár töredékei is voltak. A római leleteken kívül pár nagyon korai középkorinak látszó cserép is volt a felszínen.

Nádas-szeri-dűlő: A lelőhely a nevezett út jobb oldalán található. Csak kis számú jellegtelen, őskori cseréptöredéket leltem.

LOSONCZI MÁTÉ

46. Boldog, Pap-árok

(Heves megye) Á

Az épülő gázvezeték Heves megyei szakaszának terepbejárásán 2004-ben vált ismertté a lelőhely. Boldog DNy-i határában, a Kartavölgy-patak mentén futó földút és a Pap-árok közötti területen fekszik.

2005-ben 350 m hosszan és 5 m szélességben humuszoltuk le a területet. A szórványosnak mondható lelőhelyen 1 házat és csekély számú tárológödört, illetve árkot tártunk fel, melyek kevés Árpád-kori leletanyagot tartalmaztak.

DANYI JÓZSEF

47. Bölcse, Duna-part

(Tolna megye) I

Lakossági bejelentésből értesültünk, hogy a bölcseki Duna-szakasz déli részén, az Öreg-Szigettől K-re alacsony vízálláskor a szárazzá vált mederben kváderkövek váltak láthatóvá. A 16 kötőanyag nélküli, különböző mértékben látható, egyenként kb. 100×60×50 cm nagyságú homokkő részben a part menti fák gyökerei alatt, főleg pedig ettől kb. 10 m-re K-re, a mederben helyezkedett el, kb. 11×17 m-es területen. A kövek kora és eredete ismeretlen, körülöttük egyéb leletanyag nem került elő; talán egy szerencsétlenül járt kőszállító hajó rakományát jelzik.

Munkatárs: Tóth János Attila (KÖH).

K. NÉMETH ANDRÁS

48. Bölcse, Bolondvár

(Tolna megye) B

A bronzkori földvár Czajlik Zoltán szerint kétrészes: ide vont a földvár mellett, annak Ny-i oldalán emelkedő dombot is. A 2005. május 3-án végzett terepbejárás alapján egyértelmű, hogy a Bolondvár sánca csatlakozik a telep Ny-i oldalán levő horhoshoz; a szomszéd dombon erődítési nyom nincs, nem is alkalmas erődítésre. A légi fotókon a földvartól D-re látható keskeny, barna csík véleményem szerint természetes eredetű.

MIKLÓS ZSUZSA

49. Budakalász, Csajerszke

(Pest megye) B, LT, Ró, N

2005 októberében az M0 útgyűrű É-i szektor 76+145 km-szelvényétől a 11. sz. úti csomópontig terjedő szakasz területén ismertté vált lelőhely építést megelőző feltárását végeztük el. (Lásd az illusztrációt a 189. oldalon!) A 2001-ben végzett terepbejárásakor a felszínen kelta és késő középkori cserepeket találtunk, igen gyér mennyiségben. A feltárás során viszont kora bronzkori

temető került elő. A sírok már kb. 15–20 cm mélységben jelentkeztek. Temetőnk azonosítható az MRT 3/12 lelőhelyeként (Budakalász-Tangazdaság) nyilvántartott temetővel, ahol 1954-ben Kalicz Nándor tárt fel a kora bronzkori harangedényes kultúrához tartozó sírokat.

A temető vegyes rítusú, legtöbb az urnasír. Általában fedővel lefedett urna, benne ill. mellette kis bögrék, csészék s korsók. A téglalap alakú földsírok kisebbik csoportjában zsugorított csontvázas temetkezést találtunk, lábuknál edényekkel. Nagyobbik csoportja szórt hamvasztásos. A hamvakat a sír közepébe tették egy kupacban s mellé az edényeket. A budakalászi temető sajátossága a körárkos temetkezés. A körárkok közepében többnyire téglalap alakú földsír, ritkábban urnasír helyezkedett el. Harang alakú edényeket általában a földsírokba helyeztek, bár néha urnasírban is előfordult. Mellette négy lábú kis edényeket, bögréket, ferdén kihajló peremű tálakat s egyfülű korsókat találtunk. Gyakori volt, hogy edényeken kívül semmi csontmaradvány nem volt e sírokban. A kerámián túl a férfisírokban ún. csuklóvédő lemezek, réztőrök, lándzsa-ill. nyílhegyek fordultak elő. A női sírokba ritkán bronztűt, ezüstgyűrűt, aranymedált s csontgombokat tettek. A temető leletanyagában keveredik a harangedények népének s a nagy-révi kultúrának az emlékei. Összesen 1326 objektumok tártunk fel, ezek többsége a temetőhöz tartozott.

Az átvizsgált 7 hektárból 4 hektár a bronzkori temető, amely a Dunától kb. 250 m-re került elő. Északon és délen túlnyúlt a nyomsávon (délen talán összeér a Barát-pataknál feltárt Budakalász-Pusztatemplom lelőhely sírjaival). Nyugaton hármás árokrendszer határolja. A hozzá tartozó településnek csak néhány gödrét találtunk meg a Duna felé futó kutatóárkokban ill. a híd-pillérek helyén (kb. 10 objektum).

A négy pillér közül csak a két középsőnek a helyét tudtuk kutatóárkokkal megnézni, mivel a szélsők egyrészt a gát oldalában, másrészt a vízparti erdőben húzódtak. A kutatóárkokban előkerült 22 objektumnak több, mint a fele egy késő kelta-kora római településhez tartozott. Kemencés lakóházat, gödörházat s mély tárolóvermeket tártunk fel ebből a periódusból, kelta szürke korongolt s kézzel formált, plasztikus díszítésű kerámiával. Szórványként római pénz is felszínre került.

A bronzkori temetőn kívül Ny felé kb. 1–1,5 m mélyen a sóderben, öt hun kori sírt találtunk. Családi temetkezés lehetett: egy férfi, egy nő s három kislány sírja. Mellékleteik alapján (ép mohazöld üvegedény, púpos hátú csontfésűk, átfúrt római érmek, kerek kis bronzcsatok, vasfegyver) az 5. sz. első felére keltezhetjük őket.

Munkatársak: Czene András régész, Mali Antal restaurátor, Gáti Csilla egyetemi hallgató.

OTTOMÁNYI KATALIN

50. Budapest, I. Batthyány utca 56.

Á, Kk, Tő

2005. március 7. és április 12. között leletmentő ásatást végeztünk a telken. A kisméretű telek ÉK-i sarkában egy

késő középkori, téglával kirakott sütőfelületet találtunk, melyet egy török kori szemétdödör vágott el. A terület déli szélén egy Árpád-kori beásásra bukkantunk. A telek ÉNy-i sarkában egy ÉK-DNy-i irányú, középkori falalapozás húzódott. A fal vonala megegyezik az 1686-os felméréseken jelzett, egykor itt futó út vonalával, valószínűleg egy, az út mellett álló épület déli fala volt. A fal „mögött”, tehát attól D-re egy tetőcserepekből rakott járófelületet találtunk. Emellett egy négyzetes verem és egy mellé ásott kerek szemétdödör volt. Mindkettő leletanyaga a 14. századra datálható.

Munkatársak: Prokopp Margit és Kondorosy Szabolcs régészhallgatók.

BENDA JUDIT

51. Budapest, I. Lánchíd utca 19–21.

Kk, Tő

2005. augusztus 25. és szeptember 23. között folytattuk a 2004 őszén megkezdett régészeti kutatásokat.

A terület ÉNy-i része: A lebontott modern épület ÉNy-i részén nyitott szelvényünkkel meg akartuk határozni annak a barokk pincének teljes körvonalát, É-i lezáródását, amelynek déli része a korábbi feltárások során került napvilágra kissé délebbre, az I/b helyiség területén. Másrészt tisztázni akartuk egy keletebbre előtűnt, bizonytalan rendeltetésű, de középkori eredetűnek látszó faltömb összefüggéseit.

A feltárás során a barokk pince Ny-i falát, a rajta nyugvó boltvállal együtt egészen az É-i telekhatárig követni tudtuk, ahol arra azonban ráépült a modern épület É-i zárófalanak masszív téglalapozása, így a barokk pince eredeti ÉNy-i lezáródásában nem lehetünk biztosak.

A pince K-i fala nem húzódott ki az É-i telekhatárig, itt ugyanis az „nekifutott” az említett faltömb Ny-i folytatásának. A faltömbnek ez az I/c helyiség, illetve a barokk pince ÉK-i sarkában előtűnt folytatása mintegy 1,2 m hosszban szögelt előre Ny felé. E folytatás jellemben teljesen megegyezett a II. helyiségben eredetileg feltárt maradvánnyal, azzal a különbséggel, hogy Ny felé roncsolt felületet mutatott, melyet újkori köpenyezéssel láttak el, és így összességében a pincébe benyúló, pillérszerű összhatást nyújtott. Mindebből arra a következtetésre juthatunk, hogy a falazat eredetileg folytatódott Ny felé, s azt csak a barokk pince építéskor vágták el. Sajnos a falazat további összefüggését nem sikerült megállapítani, így csak valószínűsíthetjük, hogy az egy északabbra, a mai szomszéd telekre eső középkori építmény részét képezte.

A barokk pince területén, az előbbi falsaroktól D-re még egy további falazat került napvilágra. Ez a pincét, pontosabban a szóban forgó pincerészt K-Ny-i irányban vágta át, nagyjából felezve azt. Valószínűleg a pince osztofala lehetett, azonban funkciója és viszonya meg lehetőségen nehezen értelmezhető.

Az I/c helyiség, azaz a barokk pincében ásott szelvényből természetszerűen jórészt 18–19. századi kerá-

miaanyag került elő, hiszen akkor töltötték be, amikor a modern épületet a 19. sz. második felében elkezdték építeni. A leletek között török vagy középkori kerámia még mutatóban is alig akadt, ezzel szemben előbukkant néhány kisebb középkori kőfaragvány, pl. bordatöredék, amelyek nyilván másodlagosan, esetleg a várhegy lejtőjén leomolva, lecsúszva kerülhettek ide.

A terület K-i része: Az egykori udvar K-i sávját egyetlen, szélesebb (2,5–3 m) kutatóárokszerű É–D-i szelvényrel vágtuk át faltól falig. A szelvény felső, mintegy 1,5–2 m vastag rétegsora igen erősen bolygatott volt. Viszonylag érintetlenebb felületre csak az É-i részen bukkantunk, ahol először egy K–Ny-i irányú újkori falazat végződését fogtuk meg. E csekélyke falazat két oldalán azonban már az annak alapozási szintje alatti rétegződésből (a felszíntől 1,6 m körüli mélységben) hatalmas méretű kő ágyugolyók kezdtek előtűnedezni, valamint a fal vonalától D-re egy ugyancsak újkori, kőből rakott csatorna maradványai. Mint kiderült, ezek az átlag 44–52 cm átmérőjű golyóbisok részben kupacszerűen egymásra rétegződve helyezkedtek el a szelvény szinte teljes felületén elterülve 1,6–2,2 m mélységben. A köztük lévő földből, sőt az alattuk lévő szintről is egyértelműen újkori (18. sz. eleji) kerámiaanyag került elő, lelőhelyük valószínűleg csak másodlagos.

Bár a szelvény déli oldalán, a betontömbnél a rétegződés egészen 3 m körüli mélységig bolygatott volt, a déli szegélyen közvetlenül modern falazat alatt mégis előbukkant a keresett középkori, törtköves fal koronája, amelybe csak az említett kemény alépitménye vágott bele. Bár az É-ra néző fal felszíne erősen roncsolt volt, a hiteles belső falsík mégis viszonylag nagy felületen megmaradt, és fennmaradt egy belevágott fülkeszerű objektum is. Ez utóbbi azonosítását nagyban nehezítette, hogy közvetlenül mellette itt is meszesgödör lehetett, amelynek anyaga igen erősen feltapadt a fülkére és a környező, sérült felületre. Ennek ellenére azt valószínűsíthetjük, hogy tűzhelyként, kandallószerűségként használhatták, legalábbis a török kor vége felé. Közvetlenül előtte, vele egy szintben ugyanis kis felületen vékony, égett agyagos réteg került elő, a korra jellemző kerámiatöredékekkel.

Számításunkkal ellentétben ez a fal az udvar K-i felében nem fordult be É felé. Az előbb említett, déli középkori fallal párhuzamosan, mintegy 1,2 m-rel É-ra, szintben viszont 1,8–2,1 m-rel annak falkoronája alatt egy 60–70 cm vastag, erősen roncsolt újkori falcsontkra bukkantunk. Összefüggésben nem sikerült kiderítenünk, mert Ny-ról a korábban jelzett betontömb bolygatása, K-ről a modern épület téglafala vágta el. Elbontása után alatta egy, az altalajba vágott emésztőgödört találtunk, így nem lehetetlen, hogy annak késői, falazott aknájaként szolgált. A középkori fal és az újkori fal közötti feltöltésében mélyítve, a felszíntől számítva mintegy 2,7–2,8 m mélységben előtűnt az előbbi fal lábazati szintje, majd további 0,7–0,8 m-re az alapozás alja is.

A déli, középkori falazat „párfala” mintegy 5,7 m-re É-ra került napvilágra. Ennek a két oldalán kváderek-

kel borított falnak a koronája itt is – akárcsak az udvar Ny-i felében – jóval mélyebben visszabontva jelentkezett, mint a déli falé. A falazat koronája K felé még erőteljesebben lepusztultnak mutatkozott, azonban jól láthatóan folytatódott az udvart a K-i pincetraktustól elválasztó modern téglafalba foglalva. Ez azt valószínűsítette, hogy a K-i pincetraktus padlója alatt is előkerülhet még maradványa.

Mind a D-i, mind az É-i középkori fal vonalában átvágtuk a modern téglafal egy-egy hosszabb-rövidebb szakaszát, és azon túl mind a kapualj, mind a pince területén kisebb szelvénybővítést alakítottunk ki. Mind D-en, mind É-on falsarok került elő, kijelölve a K-i zárófal nyomvonalát. A DK-i sarok K-i oldalán a márgás, sziklás altalaj viszonylag magasan jelentkezett, a K-i fal külső oldala pedig nem alkotott egyenes vonalat, mert az altalaj keményebb, tömbszerű sziklarétegeit nem vágták ki, hanem egyszerűen belefoglalták az alapozásba. Az is kiderült viszont, hogy az ÉK-i sarok külső oldala eredetileg szabadon állt, mert ezt a felületet kváderekkel képezték ki, mintegy armírozás jelleggel. Az É-i fal kváderes burkolata a sarok belső oldalán a K-i falra is átfordult, ennek folytatását azonban a téglafal megmaradt csonkja miatt nem láthattuk. Így arra sem találtunk magyarázatot, hogy miért vált a falazat belső síkjának kváderes indítása a déli részen törtkövesre.

A feltárások nyomán immár alaprajzában is hitelesen kirajzolódott az eddig csak feltételezett K-i, toronyszerű építmény. Ennek mintegy 5,7×8,5 m-es belső terében eredeti padlózatot nem tudtunk azonosítani, pedig ennek lehetséges szintjét jól kijelölte a déli fal zoklija. A padló feltételezett helyén csak egy ideiglenesen használt járószintnek tűnő felületet észleltünk, alatta vastag épülettörmelékeny réteggel, amely nyilván már az építmény bontásával hozható kapcsolatba. Az épülettel, pontosabban valószínűleg annak pusztulásával egykorú rétegsort (köztük egy vastag, faszenes réteget) furcsa módon csak annak É-i, kváderes falától É-ra, azaz rajta kívül találtunk. E rétegek azonban a vélhető belső szintnél jóval mélyebben bukkantak elő, ráadásul É-ról D felé lejtve futottak neki a kváderes falnak. Ugyanitt meglepve tapasztaltuk, hogy a kváderes fal alapozása a falkorona szintjétől 2,2 m körüli mélységben sem bukkant elő, azaz, hogy ezt a falat jóval mélyebbre alapozták, mint déli párját. Ez a jelenség és az a tény, hogy a K-i fal külső oldalán is viszonylag magasan találtuk meg az altalajt, összességében azt sugallja, hogy az egész építmény nemcsak Ny-on, hanem a D-i és DNY-i, és részben DK-i irányból is be volt ágyazva a várhegy lejtőjébe, míg É-i oldala szabadon állt. Végül meg kell jegyezni, hogy mind az épületen belüli, épülettörmelékeny, mind az azon kívüli, égett és szemetes rétegekből igen kevés középkori kerámialelet került elő.

Kiseb bontást végeztünk a K-i, modern téglafal csonkjából. Meglepetésünkre a lebontott falszakasz helyén, a középkori épület ÉK-i, belső sarkában egy eddig ismeretlen, kváderekkel kifalazott akna maradványai

tűntek elő. Az 1,2 m széles, hosszúkás akna a saroktól Ny-i irányba 1,5–2 m-ig volt követhető, itt azonban déli, vékony fala megszakadt, és tovább törmelékes omlás zárta le. Az akna törmelékes betöltését 2,4 m mélységig bontottuk ki; a feltörő talajvíz a további mélyítést megakadályozta.

A kváderfalas akna rendeltetését pillanatnyilag nem tudjuk biztosan meghatározni, azonban legvalószínűbbnek az tűnik, hogy víznyerésre szolgált.

MAGYAR KÁROLY

52. Budapest, I. Mátyás-templom

Kő

2005. május–július között feltárást végeztünk a Budavári Nagyboldogasszony-templom (Mátyás-templom) rekonstrukciójához kapcsolódóan, a templomtól északra a leendő közműárok területén. Az árokban a hosszúságot nyugat felől számolva 2–14 m között a déli szakaszon középkorileleteket tartalmazó útrétegeket tártunk fel. Kb. 14 m-nél a sziklafelszín vízszintes lefaragásán egy ferde, ÉNy–DK irányú, vastag törtköves, habarcsos, a sziklára alapozott falcsontot találtunk. Ettől keletre mintegy 15 m-nél a sziklafelszín függőlegesen lefaragott; 15 és 20 m között egy részben a sziklába vágott, valószínűleg középkori pincerészletet tártunk fel; 20 és 26 m között az É-i metszettel egy faragott köves falazat alkotta. Kb. 28 m-nél a sziklát függőlegesen lefaragták. Ettől K-re a felszínre egy kő-tégla vegyes falazatú, pillérszerű megerősítést tettek. A kettő között a sziklába lépcsőt véstek dél felé. Ennek folytatása már a déli metszettel alá húzódott. Talán egy pincelejárát lehet, ezt a további kutatásoknak kell tisztázni. A pillérhez K felől az árok hosszában egy néhol rossz állapotú, törtköves, habarcsos falazat kapcsolódott. Kelet felé néhol már csak a faragott sziklafelszín és kövek jelezték helyét. Az árok ÉK-i sarkában kb. 50 m-nél az É-i metszettel falban törtköves falazat mutatkozott. A falak szerepét, egymáshoz való viszonyát az árokban való elhelyezkedésük miatt nem lehetett megnyugtatóan tisztázni, az újkori építkezések ugyanis a területet erősen megbolygatták.

Munkatársak: Füredi Ágnes régész, Kuczogi Zsuzsanna, Viemann Zsolt és Alibán András geodéták.

B. NYÉKHELYI DOROTTYA

53. Budapest, I. Országház utca 14.

Kő

Az épület földszintjén 2005 novemberében kivitelezést megelőző szondázó feltárást végeztünk. A régészeti és műemléki védettség alatt álló telek nyugati végében pincésztig lemenő liftaknát terveztek. A szintsüllyesztést régészeti módszerekkel végeztük. A 20 m²-es árok közepén két egymással összeépített, K–Ny-i irányú, középkori törtköves mészkőfal húzódott. A falakat K-ről É–D-i irányú középkori keresztfal zárta le. Az árok déli felé-

ben, egymás közelében két, sziklára alapozott újkori téglala teherelhárító ív húzódott.

ZÁDOR JUDIT

54. Budapest, I. Rác fürdő

LT, Tő, Kú

A részletes tanulmányt lásd a kötet 109. oldalán!

PAPP ADRIENN

55. Budapest, I. Szent György utca 4., 10.

Kk

2004. október 11. és november 15., illetve 2005. március 16. és augusztus 4. között a Budapesti Történeli Múzeum Középkori osztálya régészeti kutatásokat folytatott a két telken műemléki helyreállításhoz kötődően. 1998–2000 között végeztük el a teljes terület régészeti feltárást. Mostani ásatásunk célja néhány olyan objektum teljes kibontása volt, amelyek az akkori munkák lezárásának idején kerültek elő.

Szent György utca 4.

Befejeztük a 620. sz. akna teljes feltárást. Az akna téglalap alakú, mintegy 3×2 m alapterületű, teljesen a hegyet alkotó márga sziklába vágta, falazott bélése nem volt, alját kb. 146,70 Afm mélységben találtuk meg. Az aknát betöltő törmelék rendkívül gazdagon tartalmazott leleteket a 14–15. sz. fordulójáról, a vizes környezet miatt nemcsak a szokásos kerámia-, csont- és fémeleleteket, hanem sokféle fatárgyat és bőrcipőket is. Az aknából előkerült legfontosabb leletek egy ékköves aranygyűrű, illetve egy héber írásjegyeket tartalmazó palatábla-töredék voltak.

Szent György utca 10.

A 2000-ben feltárt 660. sz. aknából déli irányba nyíló barlangüreget kitisztítottuk. Az üreget 15. században behordott szemét (közte sok fahordódarab, fagerendák), illetve az üreg főtéjéről leszakadt sziklatörmelék töltötte ki. Az üreg kb. 8×3 m, nyolcas formájú, feltehetően mesterséges eredetű. Vízpótlása folyamatos. Kibontottuk az akna aljának északi falán 2000-ben talált kőkeretes ajtó elfalazását. Ebben az irányban egy rövid folyosószakasz után egyenes irányba emelkedő lépcsőt találtunk, amelynek fokait a márgába vágta. A lépcső a telek északi szélén hosszan húzódó pince terébe vezet. Külföldi párhuzamok ismeretében a lépcsős lejárattal ellátott aknát a korai zsidónegyed (13. sz. közepe–15. sz. eleje) rituális fürdőjeként („mikve”) határozhatjuk meg.

Teljesen kitisztítottuk a 2000-ben csak részlegesen feltárt mélypince-folyosót. Az enyhe ívvel a várfalak felé futó folyosó a II. (ún. „Anjou-kori”) városhatár alatt ért véget egy lefalazással, amelyen túl egykor egybenyílt a II. városhatár és a jelenlegi várfal között 1999–2000-ben feltárt pincetérrel. A főfolyosó feltárása mellett kibontottunk 4, egyenként kb. 6 m hosszú oldalifolyosót is.

A telek É-i oldalán 2000-ben feltárt középkori pincéket az újkori istállóépület íves lezárása miatt az akkori utca alatt feltárni nem lehetett. Most teljesen kibontottuk őket, amelyek homlokzati vonalát a többi Szt. György utcai telekkel egyvonalban találtuk meg. Az utcafront mögötti pincehelyiséget egykor középpillérrrel támasztották alá, amelyet később, de még a középkorban osztófalba foglaltak bele.

A Szt. György u. 10. sz. telek teljesen feltártnak tekinthető, kivéve a rituális fürdőhöz vezető lépcső egy részét, amelyet statikai okokból egyelőre nem bonthatunk ki.

A részletes tanulmányt lásd a kötet 125. oldalán!

VÉGH ANDRÁS

56. Budapest, II. Ganz utca 8.

B, Ró, Tö, Kú

A 860 m² méretű telek (Hrsz.: 13572/5) megelőző feltárását 2005. július 18. és november 15. között végeztük el. A modern építkezésekkel bolygatott római kori rétegeket – a modern felszíntől számítva – kb. 2,5 m mélységben értük el.

Területünk déli kétharmadán több, különböző minőségben megmaradt falcsontból álló épület részlete (Ny-i traktusának több helyisége) képviselte az úgynevezett „vízvárosi altábor” Kr. u. 2–3. századi periódusát. A többnyire opus incertum (néhol op. caementitium) falszakaszok környezetében helyenként padlóroncsokat, kisebb felületen kövezett út, vagy más funkciójú járósínt (belső udvar) maradványait tártuk fel. Az É-D-i tájolású (feltehetően a limesút vonalvezetéséhez igazított), nagyjából azonos méretű (5×5 m) belső terekre osztott épület alatt, egy viszonylag ép, továbbá másik, kisebb, félig elbontott és egy harmadik (kb. 4 m²-es alapterületű), szintén bolygatott fazekaskemence került elő. E három ipari létesítményt közös hamuzógödör kötötte össze, használatuk a (házi vagy ipari hulladékként visszatöltött) szekunder leletanyag (La Tène edénytípusok és észak-itáliai, import kerámiatöredékek) alapján a Kr. u. 1. sz. harmadik negyedére keltezhető. A későbbi falak miatt csak részben feltárt fazekasműhely térszintjénél mélyebben csak egy Kr. u. 3. századi, fahordóval bélelt kutat és egy késő bronzkori (Váli-kultúra) hulladékgödör részletét sikerült kibontanunk.

A területet az újkorban mintegy 1,5 m vastagságban feltöltötték. A telek északi végét két újkori (É-D és K-Ny irányú) pince foglalta el. A telek déli részén barokk kori ház alapozása, körülötte és a falak alatt is számos újkori személgödör került elő. Ezek egyike, egy méhkas alakú gödör jelentős mennyiségben vaseszközöket (fűrő, fogó, ásó, vasvilla stb.) rejtett. Három kutat találtunk a területen, ebből kettő kővel kirakott falú újkori kút volt a terület középső részén. A harmadik (a telek déli részén) nagyméretű gödör alján összeszűkülő, gerendavázás szerkezetű török kori kút volt. A telek középső részén megrikkultak az objektumok, a két kút

mellett alig néhány szemetesgödört találtunk. A terület északi részén is kevés gödört találtunk. Ezek egyikében építési törmelék és török kori kerámia mellett négy darab emberi koponya is előkerült, ami talán a Buda visszafoglalása utáni romeltakarításhoz köthető. Szintén az északi részen került elő egy törtkőves felület részlete is. A terület középső részén sárga agyagpadló részlete került elő, de hozzá tartozó cölöplyukakat nem tudunk megfigyelni.

Munkatárs: Földesi Szilvia.

HABLE TIBOR – VÉGH ANDRÁS

57. Budapest, II. Kacsá utca 11.

Ró, Kö, Tö

2005. október 3. és december 9. között építkezést megelőző feltárást végeztünk a telken. A terület a középkorban Buda város Szentpétermártír városrészének peremén helyezkedett el. Magáról a telekről közelebbi információval nem rendelkezünk.

Mintegy 25 m hosszan csupán a keskeny telek Ny-i sávját tárhattuk fel. Ezt a részt teljes mértékben kitöltötte egy a Kacsá utca vonalától induló, közel 30 m hosszú, É felé hosszában kibővített és kissé keskenyedő, téglaboltozatú újkori pince. A pince eltömedékelése a belőle előkerült leletek szerint csak az utóbbi 20–30 esztendőben történhetett meg. A pince padlója alatt nagyszámú római kori objektum került elő, török kori vagy középkori objektumokra nem bukkantunk.

A pincétől északra eső telekrészen (az ásatási terület egynegyedén) a vastag újkori feltöltési rétegben egy lótetemekkel, építési törmelékekkel betöltött II. világháborús bombatölcsért, egy 18. századi emésztőt, valamint az objektumokban és a rétegyanyagokban is szegényes török kori-középkori rétegekben egy fél emberi és egy fél szarvasmarha(?) vázat tártunk fel, mindkettőt deréktól felfelé; az állati vázból a koponya is hiányzott.

Munkatársak: Hable Tibor, Földesi Szilvia régészek, Berecz Barbara ásatási technikus.

VÉGH ANDRÁS

58. Budapest, II. Kapás utca 21–25.

Ró, Á, Kk, Tö

2005. június 9. és november 7. között megelőző régészeti feltárást végeztünk a telken. A területet 1989-ben szondázó ásatással már megkutatták, de akkor csak az újkori rétegekig hatoltak le, régészeti réteget, objektumokat nem értek el. Az ideai ásatáson a barokk telekszerkezetek, laza török kori és sűrű középkori beépítettség volt megfigyelhető, valamint római kori rétegződés és objektumok kerültek elő.

A telek déli végében (az egykori Kapás u. 19. sz. telken) kiástuk a 18. századi építésű barokk ház alapjait, melynek legkorábbi járósíntjét egy korabeli fazekasműhely rontott, selejtes edényeinek töredékeivel töltötték fel egy újabb járósínt kialakításakor. A jó-

részt homokkőből rakott falú ház alaprajzi szerkezete eltér a szokásos (szoba, konyha, kamra) beosztástól, szobáit 2 m széles részekre osztották, több helyiségben kályhaalapozást is találtunk. Feltételezzük, hogy ebben a házban működött a fazekasműhely. Buda visszafoglalását követően a területen földmunkákat végeztek, az eredetileg enyhén lejtős felszínt vízszintesen alakították, majd ezután osztották ki a telkeket házépítés céljából.

A terület közepén egy török kori ház alapjait találtuk, É-i és K-i falának alapozását földbe rakott kövek és téglák alkották, D-i és Ny-i falának nyoma sem volt. Valószínűleg itt egy tereplépcsőre építették a faházat, melynek két oldalát komolyabban alá kellett alapozni. Két kővel kirakott falú tárolóvermet, egy gerendavázakat és számos szemétdöbröt tártunk fel körülötte. Mind a házalap, mind a verem falából faragott köveket (boltozati bordák, ablakkeretek töredékei) emeltünk ki, amelyeket a török korban, az utca másik oldalán álló Irgalmasság Anyja karmelita kolostor omladozó falainak részleges bontásakor hozhattak ide. A telek É-i végén egy nagyméretű (10×5 m) beásást találtunk, melynek közelében a leletek tanúsága szerint egy kovácsműhely működhetett. Betöltésében nagy mennyiségű 17. századi kerámia, kecskeszarv-csapok és rengeteg vasbuca volt.

A középkorban sűrű, külvárosias beépítés jellemezte a területet. Két 15. századi, két 14. századi házat, és ezekhez tartozó szemétdöbröket, valamint két 13. századi objektumot hozott napvilágra az ásás. Az egyik 15. századi ház (két helyiséges? faház) közvetlenül az utca mellett, azzal párhuzamosan húzódott. Hozzá tartozó járósíntet nem, csak K-i gerendafalának lenyomatát találtuk meg, valószínűleg emelt fapadlója lehetett. A másik ház (kőfalú, egy helyiséges) kavicsos mészhabarcossal szilárdított törtköves falának alapozását jóval északabbra találtuk. Ennek az épületnek vastag, sárga, tapasztott agyagpadlója volt. A két 14. századi épület a terület közepén, illetve ettől K-re húzódott. Habár leletanyaguk egykorú volt, alaprajzuk nem mutatott egymáshoz illeszkedést. Az egyik ház (?) tulajdonképpen egy 6×4 m szélességű, 60 cm mélységű beásás volt. Belső járófelületét sárga agyagréteggel kenték ki, amely nem ért ki a gödör széléig, csak a négy sarkán és a hosszanti oldalának felénél. Ezek a helyeken félkör szerű füleket tapasztottak a padlóra. Ezek valószínűleg a verem vagy veremház szerkezetének felmenő falaival álltak kapcsolatban. Bejárata az É-i oldal hosszanti falának közepén volt. A másik ház cölöpszerkezetes faház volt, melynek K-i, Ny-i és D-i cölöplyukorát tudtuk feltárni. A ház déli falának tartóoszlopait sárga agyagos tapasztással erősítették meg a föld színén. Több szemétdöbröt, hamusgödröt, sütőgödröt és egy kővel kirakott falú kutat bontottunk ki.

A két Árpád-kori objektum közül az egyik egy szemétdöbr volt, amely a 14. századi cölöpszerkezetes ház fala alatt húzódott, a másik pedig egy ismeretlen rendel-

tetésű, sekély, kifli alakú beásás, melynek egyik lekerekített végét sárga agyaggal tapasztották ki. A rendkívül magasan álló talajvíz miatt sok szerves anyagot találtunk; szinte teljesen épen maradt a török kori kútnak a gerendaváza, egy négyzetes szemétdöbrnek a karóbélése és egy középkori gödörben ép bőr cipőtalpakat leltünk.

Munkatárs: Kondorosy Szabolcs régészhallgató.

BENDA JUDIT – HABLE TIBOR

59. Budapest, II. Medve utca 25–29.

Rő, Á, Kk, Tő, Ű

2005. április 5. és október 28. között megelőző feltárást végeztünk az ingatlanokon (Hrsz.: 13569/2; 13570/3). A mintegy 1300 m²-es felület ÉNy-i negyedében, É–D-i irányú, római kori út bolygatott részlete került elő, Ny-i oldalán kőfalas beépítés maradványaival. Az út K-i oldalán Kr. u. 1. sz. végén–2. sz. elején használt fakonstruktív építmény szűkebb és tágabb környezetében 4 kutat, 2 kemencét és egyéb, különböző rendeltetésű gödröket találtunk.

A 18. században épült házak pincéi és a telkek udvaraiba ásott korabeli szemétdöbrök, kutak mellett igen sok olyan szemétdöbröt találtunk, amelyeknek ásása és betöltése az 1670–1690 évek tehető. Az ezekben a gödrökben talált leletanyag egynegyede 17. századi török, háromnegyede 17. századi, de jellegzetesen barokk kerámia volt. Úgy gondoljuk, hogy Buda visszafoglalásának ostromakor (az itt táborozó katonák által) keletkezett hulladékot takarították el.

Öt török kori ház részletét sikerült feltárni, köztük volt cölöpszerkezetes, gerendaváz, vályogtéglából épült, részlegesen és félig földbe mélyített is. A házak fekvése mind illeszkedett a Medve utca középkori vonalához. Körülöttük gazdag török kori leletanyagot tartalmazó szemétdöbrök helyezkedtek el. Fontos megemlíteni azokat az igen nagyméretű és mély tárolóvermeket, melyek közül egynek szinte épen megmaradt a fakéregből készült bélelése.

Három 15. századi ház nyomait találtuk meg a területen. Az egyik egy kis négyzetes alakú verempince, melynek lejárata a hátsó (K-i) oldalon az altalajba faragott lépcső volt. Ez egy gyakori pincetípus a Vízivárosban: rendszerint az utcára merőlegesen fekvő, több helyiséges hosszú faházak végében alakították ki, oldalait általában törtkőből falazták vagy fával ácsolták ki. A másik két faház gerendaváz szerkezetű volt, a terület déli sávjában fekvőnél nyomon lehetett követni a telket határoló kerítésfal vonalát is. A házak körül feltártunk szemétdöbröket, valamint egy hatalmas méretű ciszternát. Az 5 m átmérőjű, kraterszerű verem közepén egy törtkőből és téglából szárazon rakott kút kávája nyúlt felfelé. Létesítési ideje a 15. sz. második felére, megszüntetése, betöltése pedig a 16. sz. első felére tehető a leletek tanúsága szerint.

Az ásás különleges és nem várt eredménye egy 14–15. sz. fordulójára datálható, nagyméretű árokrend-

szer előkerülése volt. Méreteire jellemző, hogy lényegében az egész ásatási területet (45×40 m, 1800 m²) elfoglalta. Egyelőre azonosítatlan, ipari jellegű tevékenységet végezhetek rajta, valamely anyagnak a mosására használták. Szerkezete a következőképpen nézett ki: egy K-Ny-i irányú csatorna főág (szélessége 80 cm, mélysége 60 cm) a nyugati irányban 8 alágra bomlott (szélességük átlagosan 60 cm, mélységük 40–60 cm), melyek először D felé, majd különböző ívekben K felé kanyarodtak. A főághoz közelebb lévők szinte félkörösen, az egyre távolabb lévők fokozatosan szélesebb ívben. Az árkok egy nagyjából 20 m hosszú, 7 m széles, É-D-i irányú, lapított ovális alakú gyűjtőtóba futottak bele. Azok az árkok, amelyek közelebb voltak a főághoz egyenesen, azok, melyek távolabb, egyre nagyobb ívvel kanyarodtak a tó déli végéhez. A gyűjtőtó közepe táján egy törtkőből szárazon rakott kávájú kút mélyült a földbe. Mivel jobbára a teljes szerkezet előkerült, ezért rekonstruálni lehet a „működését” is. A kútban állandóan megtalálható, esetleg a tömederbe túlfolyó természetes talajvizet felmerték a főágba, amely végigfutott azon és egyenletesen eloszlott az alágakba. Itt átmosta a számunkra még ismeretlen anyagot és visszaömlött a tóba. Az árkokban talált leletanyag a 15. sz. elejére keltezhető, a tömeder betöltésében 15. sz. közepén használt, aljáról 14. sz. végi kerámia került elő. Feltételezzük, hogy az árkok rövidebb ideig voltak használatban, mint a tó és a kút.

A várthoz képest jóval kevesebb *Árpád-kori* objektum került elő. Lényegében csak egy félig földbe mélyített veremházat találtunk, de a kemence hiánya miatt inkább tárolóhelyiségnek tartjuk. A rétegananyagban is csak rendkívül kis mennyiségű 13. századi kerámia volt.

A leletek között kiemelkedő jelentőségűnek számít egy teljesen ép bronzpecsétlő török felirattal és egy kerámiából készült domborműves lap töredéke. A Krisztus töviskoszorúval való megkoronázását ábrázoló jelenet igényes kidolgozása, valószínűleg dél-német műhely műve.

Munkatárs: Prokopp Margit régészhallgató.

BENDA JUDIT – HABLE TIBOR

60. Budapest, III. Aquincum polgárváros Ró

A BTM Aquincumi Múzeuma 2005-ben számos nagy beruházáshoz kapcsolódóan végzett régészeti feltárást az aquincumi polgárváros területén. (Lásd az *illusztrációt* a 196. oldalon!)

A 2005. május 7. és augusztus 2. között megszakításokkal végzett munka a szentendrei HÉV római kori várost átszelő szakaszának rekonstrukciójához és a Szentendrei út felújításához kapcsolódott. A sokszor igen mostoha körülmények és a szűk határidők ellenére minden előkerült jelenséget sikerült megfelelő módon dokumentálni. Külön kiemelnénk, hogy az építési munkák során semmilyen megtartandó régészeti emlék (pl. fal, tetőomladék stb.) nem károsodott.

A rekonstrukció során oszlophelyeket, kábelárkokat alakítottak ki, ezeket feltártuk, metszeteiket dokumentáltuk. Nagyobb felületű munkára azonban csak a sínpárok felszedése után, a zúzottkő-ágy eltávolítása után nyílt lehetőség.

A polgárváros középső szektorában legutóbb az 1977–1979 között elvégzett Szentendrei út szélesítéséhez és a HÉV sínek áthelyezéséhez kapcsolódóan volt lehetőség feltárára és műemléki helyreállításra. Ekkor került sor az *aquaeductus* pillérsorának, az azt K felől kísérő utca, és *tabernasor* hátsó traktusainak feltárára, illetve az ún. *forumkörzet* alaprajzának tisztázására.¹

A jelenlegi felújítás során a római kori települést É-D-i irányban több területen érintették a munkálatok. A pontszerű munkahelyek miatt az előkerült falrészleteket, járósínteket, omladékokat nem lehetett ismert épületekhez kötni, ezért – ahol lehetett – a keleti városrész ismert épületeihez tájoltuk őket.

A város északi falán kívül, az amfiteátrum magasságában (HÉV megálló peronja) kábelfektetés során É-D irányú, fehér murvás, habarcsos útfelület-részlet mutatkozott (1). Korhatározó leletanyag hiányában a konstrukciót nem lehetett keltezni.

Dél felé, a *forumtól északnyugati irányban* (vasúti töltés déli oldala) csak bolygatott rétegsorokat tudtunk megfigyelni oszlopalapozásokban (2). A mai felszín alatt kb. 1,8 m mélységben bukkant csak elő bolygatatlan szint, objektum nem került elő.

A *forum* magasságában több ponton is végeztek fölmunkákat: oszlopalapozás és kábelfektetés során egy épület É-D-i és K-Ny-i falrészleteit (azaz falsarkot) sikerült azonosítani, hozzá tartozó terrazzopadlóval, felette égés- ill. omladékrétegekkel (3). Az É-D-i fal Ny-i oldalán fehér vakolatot is megfigyeltünk. A fal mellett négyzetes alaprajzú faoszlop helye is mutatkozott. A közeli kábelárkokból küszöbkő töredékei kerültek elő, másodlagos helyzetben. A forum déli részének magasságában egy további K-Ny-i falszakasz is előkerült, szörványként egy 4. századi kisbronz éremmel.

Ugyanebben a zónában kialakított további oszlopalapokban épület- és tetőomladékokat dokumentáltunk. A bontások során nagy mennyiségű leletanyag is előkerült (kerámia, terra sigillata, állatcsont).

Déli irányban, a *polgárváros középső részén* több újabb oszlophelyet alakítottak ki, ezekben épületomladékok, planírozások és terrazzopadló-részletek mutatkoztak (4). Újkori anyaggal kevert, épületomladékos foltokat dokumentáltunk ugyanitt a zúzottkő felszedése során is.

1 PÓCZY K.: Aquincum – castra, canabae, colonia. *BudRég* 25 (1984) 15–25. 20–21.; ZSIDI P.: A Budapesti Történelmi Múzeum ásatásai és leletmentései 1976–1982 között. 21. Aquincum polgárváros. Hrsz: 19418, 19430, 19695. *BudRég* 25 (1984) 161–162.; KARA M.: A Budapesti Történelmi Múzeum ásatásai és leletmentései 1976–1982 között. 95. Szentendrei út. *BudRég* 25 (1984) 473.

A *macellum* magasságában a pályatükör alatt igen magasan egy épület több falrészlete került elő (5). Az értelmezhető alaprajzot mutató épületnek a fűtőcsatornáját sikerült feltárni, terrazzopadló-töredékekkel. Az épületet K-i irányból fűtötték, előkerült *prae-furniuma* is.

A város déli részén (a mai romkert déli határával szemben) egy K-Ny-i irányú falszakaszt bonthattunk ki, öntött padló részletével (6).

A város déli falán kívül is több alkalommal végeztek földmunkákat, de itt már az igen vastag újkori feltöltés miatt régészeti jelenségeket nem tudtunk megfigyelni.

A régészeti munka során mélyebb rétegeket is érintő feltárássra nem volt lehetőség, csak a felszínen előkerült jelenségeket dokumentálhattuk. Munkánkat lézerszkenneres felmérés gyorsította, így a sokszor extrém körülmények között zajló munka ellenére is pontosan dokumentáltuk az előkerült jelenségeket. Bár a munka során – mint említettük – elsősorban pontszerű adatokhoz jutottunk, a rekonstrukció által érintett teljes felü-

letet (mintegy 400×10 m) geofizikai módszerrel, talajradarral is átvizsgáltuk. A felmérés eredményeinek kiértékelése ugyan jelenleg is tart, az azonban már most látszik, hogy a mérési eredmények a polgár város topográfiai képét sokban kiegészíthetik, illetve azok a korábbi kutatások során nyert információkat is értelmezhetővé teszik.

2005. augusztus 10. és október 26. között több ütemben végeztük a Szentendrei út felújításához kapcsolódó régészeti kutatásokat. Az útrekonstrukció során nagyméretű és mélységű földmunkákat végeztek. A feltárt felületek nagy része 2×3 m alapterületű, 2 m mély gödörök vagy 0,6–1 m széles, 1–1,5 m mély árkok, melyek nagy részét meglévő vezetékekre nyitották, így legtöbbször csak a metszetalakokat tudtuk dokumentálni.

A területen korábban 1977–1979 között zajlott régészeti feltárás. Ekkor került sor a települést É-D-i irányban átszelő vízvezeték pillérsorának, az itt haladó útnak és a város É-D-i főútját nyugat felől szegélyező

tabernasor hátsó traktusának feltárára, a *forumkörzet* alaprajzi tisztázására és részben műemléki helyreállítására.² A jelenlegi földmunkák a polgárváros ÉÉK-i, illetve D-i részét érintették; általában erősen bolygatott rétegsorokat tudtunk csak megfigyelni.

A város É-i részén megnyitott felületekben, az É-i városfalon kívül az újkori bolygatások miatt már nem voltak értékelhető jelenségek. Közvetlenül a városfalon belül római épületek elplanírozott maradványai, épületomladékok mutatkoztak, többnyire erősen elpusztult állapotban (7). A terület északi részén 1979-ben Zsidi Paula azonosította és tárta fel a polgárváros északi városkapujának tornyait, árkait és a városból kivezető „A” utca részletét.³ A jelenlegi földmunkák során a Krempelmalom falrészletei is előkerültek (8). Ugyanitt, kissé Ny felé (a Szentendrei út burkolata alatt) az omladékok alatt már csak egy korábbi kőporos járószint, majd a polgárváros É-i részén több helyen megfigyelt feketésbarna agyag és a sárga agyagos altalaj mutatkozott (9, 10). Dél felé már É-D-i irányú falak is jelentkeztek sóderes járószint-maradványokkal. Ezeket egyelőre nem tudjuk ismert épületekhez kötni. A fentiek mellett köves omladékokat és agyagtégla-planírozásokat is dokumentáltunk. Alattuk megfigyeltünk egy sötétbarna agyagos réteget majd a sárga altalajt. A Szentendrei út nyugati oldalán igen jó állapotban, „magasan” megmaradt vakolt falat és járószintet dokumentálhattunk (11). Ugyanezen a területen a Szentendrei út korábbi fázisait, a patakot átívelő újkori híd alapozását is megtaláltuk (12). Az újkorban sűrűn bolygatott rétegekből római felirattöredék is előkerült.

A polgárvárosi *forumtól* ÉNy-ra ismét megfigyelhetjük a tavalyi évben már dokumentált É-D-i irányú falrészletet és égésrétegeket, illetve alattuk a feketésbarna agyagot és a sárga altalajt (13).⁴ A *forummal* szemben, Ny felé az erősen bolygatott nyugati metszetben feltételezően a *forum*-komplexumhoz tartozó K-Ny irányú kőfalak részleteit, vörös égett és faszenes szinteket (járószintek?), omladékokat és alul az ismert feketésbarna agyagot és a sárga agyagos altalajt figyeltük meg (14). A polgárváros északi részén nyitott felületekben tehát többnyire azt tapasztalhattuk, hogy a városfalon kívül, illetve annak közvetlen belső környezetében már igen lepusztult állapotban maradtak meg az emlékek. A Pók utcai kereszteződésben elég magasan kerültek elő épületomladékok, míg közvetlenül a töltés É-i lábánál ugyan ismét erősen lepusztult állapotban, de már falrészletek is mutatkoztak, járószintekkel. Érdekes megfigyelés,

hogy ez utóbbi helyen K felé csökkenő intenzitású jelenségsort tapasztaltunk (nem volt nyoma pl. falnak, és az „A” utca vonalát sem találtuk) nagyrészt szintén erősen elplanírozva. A vasúti töltés déli oldalán, a városközpontoz közelében eső részeken, változó állapotban ugyan, de mindenütt előkerültek épületmaradványok. A metszetekben mutatkozó sárga altalaj és feketésbarna agyag magasságadatai ugyan pontszerűek, de feltételezhető, hogy a terület kb. a vasúti töltés zónájától D felé lejtett (mélyebbek a falalapok is), a töltés É-i oldalától É felé pedig emelkedett.

A város déli részén kevesebb földmunkát végeztek. A városfalon belül, a romterület déli határával szemben Ny felé a helyreállított *taberna*-k egyikének folytatásaként egy K-Ny irányú falrészlet került elő, amely közel 2 m magasan, igen jó állapotban maradt fenn, alsó részén fehér vakolattal (15). Sok földmunka zajlott a déli városfalon kívül is, itt az igen vastag újkori feltöltés miatt régészeti réteg, jelenség nem került elő. A földmunkák mellett az idei évben sor került a Szentendrei út két sávja között, az 1977–79-ben helyreállított vízvezeték-pillérsor területének megtisztítására és az itt húzódó modern támfal rekonstrukciójára. A munkálatoikat itt is figyelemmel kísértük, a korábbi feltárások által érintett területen újabb jelenségeket nem tudtunk megfigyelni.

A Szentendrei út rekonstrukciójához kapcsolódó régészeti munkák tanulsága, hogy bár a terület ásatásokkal korábban nem érintett részeit komolyan bolygatták a különböző közművek, a római város épületei, járószintjei és omladékai a legtöbb ponton még jól vizsgálhatók.

2004. november 10. és december 6., illetve 2005. május 10. és július 1. között végeztük az ún. „Aquincumi Híd és kapcsolódó úthálózat” c. project tervezéséhez szükséges örökségvédelmi hatástanulmány előkészítő régészeti feltárásait, az aquincumi polgárváros É-i városfalán belül, annak közvetlen közelében (Pók u. vonala).

A terület közvetlen környezetében két alkalommal folyt régészeti kutatás. 1946–47-ben Szilágyi János ugyanezen a területen három kisebb, hosszúkás alaprajzú épületet talált (LXIV-V. épületek: raktárhelyiségek?) útrészlettel, illetve az északi városfal egy kisebb szakaszát.⁵ A területtől ÉK-re, már a város falán kívül (Pók u.–Péter u. sarka) 1984-ben Zsidi Paula épületrészletet és útfelületet regisztrált.⁶ A telek nyugati szomszédságában (III. Pók u. 1.) szintén az idei évben és e projekthez kapcsolódóan került sor szondázó jellegű feltárára, ott a Szilágyi J. által LXV. számúként azonosított épület K-i falszakasza került elő.

2 Lásd az előző jegyzetet!

3 ZSIDI P.: A Budapesti Történeti Múzeum ásatásai és leletmentései 1976–1982 között. 82. Pók u. – Krempelmalom. Hrsz: 23276/2. BudRég 25 (1984) 471–472.

4 T. LÁNG O.: Az Aquincumi Múzeum kisebb feltárásainak helyszínei és eredményei a 2004. évben. 17. Budapest, III. ker., Szentendrei út (Hrsz: 193210) 227–228.

5 SZILÁGYI J.: Jelentés a Fővárosi Ókortörténeti (Aquincumi) Múzeum kutatásairól és szerzeményeiről az 1945–1948. évek folyamán. BudRég 15 (1950) 303–331.

6 ZSIDI P.: III. Pók – Péter u. BudRég 25 (1984) 472, nr. 83.

A Pók utcai Csatornázási Művek területén (Hrsz.: 23229/1) ismét megnyitottuk a 2004. év késő őszen visszatemetett kutatóárkot, amelyet É-D-i irányban húztunk az Aranyhegyi-pataktól a Pók u. vonaláig (16).⁷ A feltárás a jelenlegi felszín alatt közel 4 m mélyen folyt, így dúcolásra is sor került, illetve a folyamatosan feltörő talajvíz is akadályozta a munkát.

Az igen vastag (2,5 m) újkori feltöltésből (amely valószínűleg Szilágyi J. kutatásait követően, 1947-től került a területre, árvízvédelmi célból) római kori oszlop-bázis is előkerült. A feltöltés iránya jól mutatta az akkori terepviszonyokat: a patakparti terület erősen lejtett mind déli, mind pedig keleti irányba.

A töltés alatt az árok teljes hosszában (kb. 22 m) egy É-D-i irányú, 60 cm széles, habarcsba rakott kőfal vonult végig, leágazás nélkül. A falvonulat feltehetően a Szilágyi-féle LXIII–LIV. számú hosszúkás alaprajzú épületek egyikéhez tartozott. A fal erősen megdőlt – helyenként ki is borult – kelet felé, omladéka a fal mindkét oldalán megtalálhatók voltak. A kutatás során egyértelműen kiderült, hogy a fal Ny-i és K-i oldalán más-más rétegsorral kell számolnunk.

A *fal nyugati oldalán*, a legújabb kori feltöltés alatt további DNy-ÉK-i, illetve egy K-Ny-i árok bolygatta a római rétegsorokat. Ezek alatt, az árok szinte teljes hosszában két rétegben elplanírozott újkori anyaggal kevert római habarcsos, épülettörmelékes szintek jelentek: ezekből vörös sávos freskótöredékek mellett nagy mennyiségű kerámiaanyag is származik. Alattuk vékony kavicsos szint, majd vastag, változatlanul újkori homokrétteg mutatkozott, felületén É-D-i irányú, a fallal párhuzamos sávokkal (keréknyomok?). Ez alatt egy, a fallal párhuzamos, sötétbarna agyagos betöltésű, teknős aljú, nagy valószínűséggel vízelvezető árok következett. Az újkori rétegsor alját ismét egy sárga homokrétteg jelezte, alatta a polgárváros északi részén, több helyen megfigyelt erősen vizes, fekete, agyagos szint mutatkozott. Az ezen a területen legkorábbinak tartható római kori rétegből nagy mennyiségű állatcsont került elő, illetve pollenmintát is gyűjtöttünk. A természettudományos vizsgálatok eredményei szerint a későbbi polgárváros északi része a római kor kezdeti szakaszában még mocsarasabb, sással és egyéb vízínövényekkel benőtt rét lehetett. A geopedológiai vizsgálatot dr. Mindszenty Andrea és Horváth Zoltán, a malakológiai vizsgálatot dr. Krolopp Endre, míg a pollenanalízist Medzihradszky Zsófia végezte, munkájukat ezúton is köszönöm.

A fal Ny-i oldalán az újkori – feltehetőleg az árvízvédelemmel összefüggő – tereprendezések tehát szinte teljesen leborotválták a kultúrrétegeket: az egykori épülethez tartozóan semmilyen járósíntet, eredeti omladékot nem sikerült dokumentálnunk, csak a legkorábbi római kori talajszint volt megfigyelhető.

A *fal keleti oldalán*, az újkori töltés alatt rómaival kevert újkori szintet találtunk, majd alatta már a fal nagy mennyiségű, kidőlt kőomladékát találtunk. Az omladék, amely a teljes felületen végighúzódott É-D-i irányban, igen vastagnak bizonyult. A bontások során egyértelművé vált, hogy az omladék egy, a fallal párhuzamos árok betöltése, amely minden bizonnyal a Szilágyi-féle falkutató árok volt. A fal erős K-i irányú dőlésének is a kutatóárok kiásása lehetett az oka. Az épületfal ezen, K-i oldalának kövei, egyelőre ismeretlen okból néhány helyen erősen átégett állapotban voltak.

Az újkori bolygatás alatt vastag szürke homokrétteg következett, majd két különböző jelenség kezdett körvonalazódni. Egyrészt a római kori épületfal mellett, azzal párhuzamosan kb. 3 m széles, É-D-i irányú út földrétegeit találtuk, ezeket mélyebb kátyúk szabdalták, amelyekből nagy mennyiségű kerámiaanyag, üveg-edény, amphora (rhodosi), terra sigillata anyag és meglepően nagyszámú, kerámiatöredékből faragott játékkorong, illetve alsó szintjéről egy igen kopott Agrippa(!)-nagybronz került elő (postumus veret). A rétegeket láthatóan többször előnhette a víz (rozsdafoltos, szabálytalan elszíneződések), az ép edények magas száma is arra utal, hogy hirtelen kerülhetett víz a területre. A szórványként több ponton előkerült laposabb kövek az egykori burkolathoz tartozhattak. A kátyúk kirajzolta keréknyomok távolsága 140 cm, amely megfelel a római kocsik tengelytávolságának.⁸ Az útról egy trachitból faragott hypocaustum-oszlop is előkerült, másodlagos helyzetben.

Az út K-i oldalán újabb épület homlokzata nyílhatott, erre utalnak azok a kavicsozott, illetve épülettörmelékes szintek, amelyek már a tanúfal alá húzódtak és a metszetek tanúsága szerint lejtettek az út felé. Az épülethez egyik fázisában *porticus* is tartozhatott: erre utalnak az É-D-i irányítású, kövekkel körberakott faoszlopok maradványai. Összesen 4 ilyen oszlophelyet regisztráltunk. Ez azonban a már említett igen korai, fekete agyagos szinten mutatkozott, amely azt jelezheti, hogy ez az útvonal, illetve épület már a megtelepedés korai időszakában is létezett.

A feltárás során tehát a kőépület alaprajzát és funkcióját ugyan nem sikerült tisztázni, de a polgárváros szerkezetére és a terület korai használatára vonatkozóan fontos új információkhoz jutottunk: a kőépület K felől É-D-i irányú utca határolta, amelyet egykor kőlapokkal burkoltak. A keréknyomokból és az útrétegekből előkerült nagy mennyiségű ép leletanyag gyakori előntésre utal. Az út K-i oldalát újabb épületek szegélyezték, egyikük legkorábbi előzményéhez faoszlop homlokzat tartozott. Az útrétegek kátyúiból előkerült Agrippa-érem és egyéb

7 T. LÁNG O.: Budapest, III. ker., Pók u. (Hrsz.: 23229/1). AqFüz 11 (2005) 225–227.

8 További irodalommal lásd T. LÁNG O.: Control Excavations in the Territory of the Civil Town of Aquincum: the so-called „Testvérhegy-villa”. Balácai Közlemények 9 (2005) 343–360., 347.

korai leletanyag arra utal, hogy a római hódítás legkorábbi időszakában is használták már a területet.

Az „Aquincumi Híd és kapcsolódó úthálózata” c. projecthez tartozó következő megkutatott terület a Ny felé szomszédos, Pók u. 1. sz. telek volt (17). A telken mindössze 30 m²-nyi területet tárhattunk fel, amelynek eredményeképp megállapíthattuk, hogy az a nagyméretű bolygatás, amely a szomszédos telek Ny-i felében megfigyelhető volt, itt már nem érint további régészeti rétegsort.

A területen az igen vastag (2 m) újkori feltöltés alatt már megjelent egy É-D-i irányú, római kori habarcsba rakott kőfal, amely a korábbi rajzi dokumentáció alapján azonos a Szilágyi J. által 1946–47-ben részben feltárt LXX. épület K-i falával.⁹ A fal két oldalán a korábbi kutatóárkok is előkerültek.

A falhoz tartozó rétegsorok közül tetőomladék-részletet, K felé pillért és visszabontott falrészletet, illetve egy vékony sóderes járószint-darabot sikerült azonosítani, majd ezek alatt a fal Ny-i és K-i oldalán is vastag homokos-márgás rétegsorok következtek.

A feltöltési rétegek alatt már a fal széles zoklirésze következett, illetve erre ráhúzódva K felé nagyobb köves réteg, Ny-i irányban pedig ismét egy kavicsos szint mutatta a következő, a kőfalas periódushoz tartozó legkorábbi járószint-horizontot.

A zokli alatt újabb falalap szabálytalan, földbe rakott törtköves részlete került elő, illetve ez alatt már a legkorábbi római kori rétegsor mutatkozott, világos és sötétszürke homokrétegek és legalul a már több területen regisztrált feketésbarna agyagréteg formájában. Ez utóbbi sajnos a gyorsan emelkedő talajvíz miatt nem volt vizsgálható. Ebből a rétegből pannoniai pecsételt kerámia és lezoux-i(?) terra sigillata töredéke származik.

A fenti rétegsor alapján tehát egyértelműen látszik, hogy a polgárváros É-i részének épületei itt még jó állapotban, részben járószintekkel együtt maradtak meg. Szintén jól vizsgálhatók a legkorábbi római kori periódus maradványai is.

Munkatársak: Hárshegyi Piroska, Lassányi Gábor, Zsidi Paula régészek.

T. LÁNG ORSOLYA

61. Budapest, III. Beszterce utca 4–6.

Ró

2005. június 6. és október 21. között építkezést megelőző feltárást folytattunk a telken, amely a katonaváros DNY-i területén, az amphitheatrum közelében található.

A legkorábbi objektumok K–Ny-i irányú vízlevezető árkok voltak, amelyeket feltehetően a hegyről származó agyagcsuszamlást követően már nem újítottak

meg. A telek középső részén K-ról Ny-i irányba erősen lejt a terület. A mélyedésben agyagtéglás planírozási rétegeket figyeltünk meg. Feltehetően a markomann háborút követő tereprendezések során a még mindig mélyebb Ny-i területeket laza feltöltéssel egyenlítették ki.

A feltárás során a legiotábor déli kapujából (porta principalis dextra) kivezető, É–D-i irányú, többszörösen megújított út folytatását találtuk meg. Az útnak a Ny-i szélét találtuk meg, teljes szélességben nem állt módunkban feltárni, mert nyomvonala a jelenlegi utca alá esett. A Ny-i oldala mentén vörös kövekből épített csatornaaknát (túlfolyót vagy tisztítóaknát) tártunk fel, viszonylag jó állapotban. A hozzá tartozó csatornavezeték folytatása nem maradt meg. A különböző, egymástól kissé eltérő útszéleket a megújítások és egy későbbi nagy beásás elpusztította. A legkorábbi kőből épített út alját nagyobb kövekből építették, majd erre egy vékonyabb sóderréteg került, amelyet végül lapkövekkel fedtek. A lapköves útburkolatot már csak a legfelső útrétegnél állt módunkban megfigyelni. A megújítások során az új útrétegekhez nem készítettek többrétegű alapozást, hanem egyszerű sóderréteget terítettek el. Az eddigi kutatások alapján úgy tűnik, hogy az É–D-i utat természetes kiemelkedésre építették, ettől Ny-ra és D-re a terület erősen lejtett. Az út Ny-i felén épületek utaló nyomokat a későbbi bolygatások miatt nem nyílt lehetőségünk megfigyelni, talán egy épület kövezett-sóderes járószintjére utal a kutatási terület ÉNy-i részében megfigyelt vörös sóderes felület.

A legkésőbbi É–D-i irányú úttal egyidejűleg, arra merőlegesen egy K–Ny-i irányú utat létesítettek, amelynek nagy, fehér téglalap alakú kövekből épített alapozása teljesen eltér az É–D-i irányú úttól. Az említett K–Ny-i irányú út mellékút vagy bekötőút lehetett a jelenlegi Bécsi út alatt húzódó római úthoz. Arra nincs adatunk, hogy ellenkező irányba, K felé az amphitheatrum felé is továbbvezetett-e. Az útkereszteződés nyomait a későbbi beásások nagyrészt elpusztították.

A késő római korban az É–D-i út funkcióját elvesztette, amelyre a késői beépítések falkiszedései utaltak. A mészégető kemence és az útrétegre planírozott vörös agyagos réteg (talán tűzhely vagy kemence) már a római kort követő létesítményekre utal.

KIRCHHOF ANITA

62. Budapest, III. Bécsi út 64.

Ró

2005 júniusában megelőző feltárást végeztünk a (Hrsz.: 14740/1) telken. A Kis-Kecske hegy K-i lejtőjén fekvő ingatlanon ismét az aquincumi canabae territoriumához tartozó, Kr. u. 2. és 3. századi temető csontvázas, illetve hamvasztásos rítusú sírjai kerültek elő. A beépítésre szánt telek teljes felületét (467 m²) sikerült feltárunk.

HABLE TIBOR

⁹ SZILÁGYI J.: Jelentés a Fővárosi Ókortörténeti (Aquincumi) Múzeum kutatásairól és szerzeményeiről az 1945–1948. évek folyamán. BudRég 15 (1950) 303–331., 311–312.

63. Budapest, III. Békásmegyér, Névtelen utca
(Hrsz.: 63644/1)

LT, Ró, A, Kö

2005 folyamán vízellátást szolgáló csatorna lefektetéséhez kapcsolódóan a 250 m hosszú, ám mindössze 0,5–0,6 m széles közműárkot régészeti feltárás keretében ástuk ki.

Erre a Barát-patak déli oldalán máig látható kisingi Pusztatemplom romjaitól 400 méterrel délebbre került sor. Árkunk a Dunára nagyjából merőlegesen futott, azaz az egykori Duna-part 250 m hosszú keresztmetszetét kaptuk meg. A keresztmetszet egy Ny felé emelkedő hajdani partot, vagy térszíni hullámokkal jellemezhető magas ártéri környezetet tárt fel. A jelenlegi járószintről – K-ről Ny felé – leásott 1,5 m mély közműárk alja az eredeti terepfelszín mainál erősebb lejtése miatt a K-ről számított 50. méternél elérte az altalajt, amely sárgás árnyalatú, világos olajbarna színű folyami üledékréteggént jelentkezett. Innentől nyugatra az árok alját az altalaj szintjén, illetve később már benne alakítottuk ki, azonban ezen a 200 méteres szakaszon sem régészeti objektum, sem leletanyag nem került elő. A K-ről számított 0–50 m közötti szakasz teljes hosszán nem adatott meg a lehetőség, hogy az altalajig mélyüljünk, ezt azonban a 0–16 m közötti szakaszon megtettük. Itt azután több objektum is napvilágot látott.

Az árok első 16 méterén az altalaj fölötti, sötét szürkésbarna színű, kőzetlisztes agyagréteg 1,5 m vastagságú volt. A csak ebbe a rétegbe ástott objektumok nem váltak el a környező réteg színétől, így foltszerűen érzékelni nem lehetett őket. Az egyik ilyen objektum pontos kiterjedésének ismerete nélkül tártunk fel egy összegömbölyödött testtartású kutyacsontvázat, amelyet több kisméretű, egy rétegben leterített amorf mészkődarabokból összeállított ágyazatra fektettek. A kisméretű csontváz ép, jó megtartású, mellette mellékletet nem találtunk. Az előzetes archeozoológiai vizsgálat szerint a 10–12 hónapos korában elpusztult nőstény csontozatán betegség nem hagyott nyomott. Egy korábbi leletmentés alkalmával Nagy László is talált rituális kutyatemetkezést a Barát-patak közelében, ahol egy felhagyott LT D kori raktárvermet alakítottak át sírgödörrel. Az ép csontvázat ott is amorf mészkődarabokból kialakított ágyazatra fektették. A két kutyasír kialakításának teljes hasonlósága miatt egyelőre a Névtelen utcai kutyasírt is kelta korinak tarthatjuk.

A kutyacsontváztól kissé nyugatabbra, egyazon rétegből ép, avar kori fazék került elő. A kézzel formált edény világosszürke színű, pereme tölcseresen kihajló, ujjbenyomkodással tagolt. Az edény egyéb részein díszítést nem alkalmaztak. Az oldalán fekvő edény a belekerült földön kívül mást nem tartalmazott.

Az altalajban kirajzolódó objektumok közül elsőként a kutyasírtól keletre futó É–D irányú, „V” átmetszetű árkot említjük, amelynek a közműárkba eső 0,5 m hosszú szakaszából csekély mennyiségű kelta kerámia-

töredék került elő. Kelet felé továbbhaladva nagyméretű, a közműárk szélességén mind északi, mind déli irányban túlnyúló, egyenetlen aljú gödört találtunk, amelyből döntően LT D, de amellet egyéb őskori és néhány római kori, sűrű házikerámia-töredék került elő.

A Pusztatemplom környékéről ismert legkésőbbi régészeti korszakot, a középkort a jelenlegi feltárás alkalmával egy mészégető kemence és a hozzá tartozó földbe mélyített műhely képviseli. A 14–15. századi mészégető kemence alsó részét a talajba mélyítve alakították ki, felső részét pedig minden égetés előtt paticsból húzták föl. A kemencéhez tartozó földbe mélyített objektum az utolsó mészégetés után széttört patics-búbbal töltődött vissza. A kemencében és annak környékén is nagy mennyiségű faszenet, meszet, a korábbi égetésekből visszamaradt anyagokat találtunk.

A kemencével ellátott objektum egy korábbi periódusba tartozó gödörházat vágott. A mélyen az altalajba leásott gödörház fala rendkívül jó minőségű paticsból készült. Az építmény vizsgálat alá vonható része lekerített sarkú téglalap házfórmát sejtetett. Az építmény kibontására nem nyílt mód. A paticsfalból két kerámiadarab került elő, egy LT D és egy kora Árpád-kori (10. sz.) oldaltöredék. *Terminus post quem* datálásra vonatkozó információt az utóbbi kerámiatöredék szolgáltat, eszerint a ház a 10. és 14–15. sz. között volt használatban.

BUDAI BALOGH TIBOR

64. Budapest, III. Csúcshegy,
Harsány-lejtő ÉNy-i rész (Hrsz.: 20646, 20655/6)
B, V, LT, Ró, Á

2005. március 30. és július 22. között végeztünk próba-feltárást a területen, mely az antik topográfia alapján az aquincumi municipiumhoz tartozó territoriumon fekszik. Kutatási előzményeihez tartozik Nagy Lajos feltárása a közelben (1937), mely az úgynevezett csúcshegyi villát eredményezte (jelen területtől Ny-ra), valamint az 1970-es években Németh Margit és Szirmai Krisztina leletmentése, végül 1996-ban Zsidi Paula próbafeltárása. Az előbbieket a helyi őslakosság temetkezéséhez köthető emlékeket, az utóbbi pedig a római kor több periódusából származó építmény- és telepnyomokat, valamint Árpád-kori falu maradványát eredményezte. A feltárások eredményei a területről ekkor készült kis felületű geofizikai felméréssel, valamint a beszerzett légi fotókkal kiegészítve az egész Csúcshegy alatti Harsány-lejtő területének több történeti koron keresztül történő intenzív hasznosítását jelezték. Ezért vált szükségessé a területre tervezett lakópark kialakításához kapcsolódóan egy kiterjedt kutatás, mely a DK-i és az ÉNy-i területre különböző módszerekkel végzett próbafeltárást jelentett.

Az ÉNy-i kutatási területen Zsidi Paula 1996-os ásatásának eredményei indokoltá tették, hogy nagyobb fe-

lületen vizsgáljuk meg az akkor dokumentált jelenségek összefüggéseit és a lelőhely kiterjedését a tervezett lakópark megvalósítása előtt. A korábbi ásatási felületek közelében két tömbben, összesen 3300 m²-t kutattunk meg.

Az 1. szelvénycsoportot az 1996-os ásatási területtől D-re, a 20655/5 helyrajzi számú telken nyitottuk. A 30 m széles, 70 m hosszú, K-Ny irányú felület Ny-i végén 30–50 cm vastagságú humuszos réteg fedte a legmagasabban jelentkező objektumokat, K-en azonban az újkori mélyszántás még az őskori jelenséget is bolygatta, így a különböző korú telepekhez tartozó járósíntek, felszínek vizsgálatára csak kisebb felületeken volt lehetőségünk.

A 2. szelvénycsoportot az 1996-os árkok É-i és D-i oldalán, illetve az 1., 2., 3., 4., 9. árkok részleges, újbóli feltárásával alakítottuk ki, összesen 12 db 10×10 m-es felületen.

Árpád-kor – Óbudaörs falu: Az összesen dokumentált 488 rétegtani egység közül az azonosítható korúak 64,5%-a bizonyult középkorinak. A 11–12. századi, feltehetőleg Óbudaörsszel azonos falunak 7 házát, számos kemencéjét, köztük 3 kemencebokrot alkotó objektumát tártuk fel. A házak szórta helyezkedtek el, irányuk többnyire ÉK-DNy. A földbe ástott lakóépületek több típusba sorolhatók. Egyrészt a korban általánosnak tekintett ágasfás-szelemenés szerkezetű veremházakat bontottunk ki, másrészt több esetben tártunk fel az előbbiekhöz képest valamivel nagyobb alapterületű házakat, melyeknél a gödör sarkaiban is találtunk cölöplyukat, egy esetben, pedig az oldalfalak közepén verték le a cölöpöket. A házakban részben vagy egészben kövekkel kirakott kemencét építettek, amelyet az É-i oldal valamelyik sarkában helyeztek el a ház földfalain belül. A házakon kívüli külső, nagyobb méretű kemencék némelyikét megújították, egy esetben megfigyelhető volt, hogy egy korábbi kemence elbontása után eltérő tájolású kemencét építettek közel azonos helyen. A házak környezetében feltárt számos méhkas alakú tárlóverem egyikében, rendkívüli helyen és módon eltemetett felnőtt férfi csontvázát találtuk.

A település szerkezetére, illetve annak változásaira engednek következtetni azok a sekély vízelvezető árkok, melyeket esetenként 30–40 m hosszan is követhettünk a területen. Némileg önálló egységet alkotnak a falun belül az 1. szelvénycsoport Ny-i végénél feltárt vasolvasztásra, vasmegmunkálásra utaló objektumok. Az ugyancsak földbe ástott befoglaló objektumokban egy-egy kisméretű, erősen átégett, salakos falú tűzhely mellett több vassalakkal és szénrel betöltött kisebb gödröt találtunk, köztük a szinten vassalakkal és égés nyomait magán viselő nagyobb mézskőtömbökkel.

Római kor – falusias jellegű építkezés, gazdasági jellegű területhasználat: A római kori bennszülött településhozható összefüggésbe az azonosított korú rétegtani egységek 8,7%-a. Ezek, bár szórta az 1. szelvénycsoportban is jelentkeztek, főként az 1996-os ásatás köze-

lében, a 2. szelvénycsoportban, annak is a Ny-i felén mutattak nagyobb sűrűséget. Egy biztosan házként azonosítható objektum mellett (aminek kemencéjét még 1996-ban tártuk fel) több nagy, szabálytalan alakú gödröt bonthattunk ki, ezek közül némelyik hossza a 7 m-t is meghaladta. A telep legkorábbi leletei közé tartozik Agrippa Caligula által veretett posztumusz érme, két kisebb gödör leletanyaga tisztán kelta (késő La Tène) jellegű volt (fésűzött, grafitos fazekak, S-profilú tálak, kétgombos fibula). A többi feltárt objektumban azonban nagy számban voltak jelen római kerámiatípusok, helyi és import áru egyaránt. A terület használata a környező villák létesítésének időszakában sem szűnt meg hirtelen, erre utalnak az objektumok betöltéséből előkerült téglatöredékek. A terület késő római kori használatáról tanúskodik egy szórványként előkerült Valentinianus-érme.

Az **őskor** különböző szakaszaiból származó településnyomok: Az összes azonosított rétegtani egység 19,9%-a őskori. Az 1. szelvénycsoport K-i felében a késő bronzkori urnamezős kultúra több települési objektuma került napvilágra. Egy részük nagyobb, erősen rétegelt betöltésű, gazdag leletanyagot adó gödör, melyek turbántekercses tálperemei, lapos fogóbütykös fazéktöredékei, felhúzott fülű csészetöredékei a Hallstatt AB periódusra datálják a telep korát. Két egymás mellett gödör egy komplett bronzkori háztartás hulladékát tartalmazta (bronzsalak és olvadék, háló- és agyagnehezékek, edények, állatcsontok). A kevés feltárt cölöplyuk semmilyen rendszerbe nem illeszthető, a sekély árkok azonban talán házhelyeket keríthettek, illetve vízelvezető szereppel bírhattak. Építési áldozat céljából áshatták a földbe azt az edényt, melyet patiscstöredékekkel raktak teli. A megtelepedés folytonosságát a 2. szelvénycsoport K-i végén feltárt, a korai vaskorra keltezhető nagy tárolóverem bizonyítja. E területen ezenkívül csak szórványosan fordultak elő őskori objektumok.

Jelen kutatással egyelőre nem tudtuk megnyugtatóan lezárni azoknak a köves, apró köves jelenségeknek az értelmezését, melyek összefüggően mutatkoztak a 2. szelvénycsoport közepén, K-i felén. Az ÉNy-i, Ny-i irányú sávok, foltok 20–30 m széles területet csaknem teljesen fednek, Ny-ra kőanyaguk szórványosan további legalább 10 m-es sávban követhető. Geológiai vizsgálatuk is megtörtént. A megmunkálatlan, gyakran lapos darabokból álló törmelékek közvetlenül a sárga agyag altalajon terült, illetve különböző profilú (szabályos teknő alakú, illetve V-alakú) mélyedéseket töltött ki. A leginkább határozott kontúrokat, vonalakat mutató foltoknál általában egyértelmű, áramló közegben kialakuló üledékes (zsindelyes) szerkezet volt megfigyelhető. Ugyanakkor az ezek alapján feltételezhető folyásirány nem egyeztethető össze a jelenlegi domborzattal.

A középkori és római objektumok minden esetben vágta a köves jelenségeket. Az egyik késő bronzkori gödör indítási szintje is magasabban jelentkezett, mint a köves sávok szórvány anyaga. Ugyanakkor a kora vas-

kori gödörbe félig betöltött állapotban olyan nagy mennyiségű kőzettörmelék omlott, ami a gödör széleinek természetes pusztulásával nem magyarázható. Magukban a köves sávokban, vagy azok alatt egyáltalán nem került elő régészeti lelet.

Az egymást területileg nagymértékben fedő különböző korú telepek határait egyik irányban sem értük el az idén megnyitott felületeken. Várható, hogy a települések minden korszakban, minden irányban még tovább terjedtek.

HAVAS ZOLTÁN – KÁRPÁTI ZOLTÁN – SZILAS GÁBOR – ZSIDI PAULA

65. Budapest III., Csúcshegy, Harsánylejtő DK-i rész Ró

2005. március 31. és május 6. között szondázó kutatást végeztünk a Harsánylejtő utca–Virágosnyereg utca–Solymárvölgyi út által határolt területen, a hegy déli oldalán. Bár a területen régészeti feltárás még nem történt, a 2004-ben végzett terepbejárás eredményei, illetve az itt végzett geofizikai felmérések és légi fotók tanúsága szerint római kori megtelepedés nyomai voltak várhatóak.

Összesen 5 kutatóárkot jelöltünk ki K–Ny, illetve É–D-i irányban. A közel 700 m hosszú, 50 m szintkülönbségű hegyoldalon kialakított felületek mindegyikében dokumentáltunk jelenségeket, amelyek a jelenlegi felszín alatt 20–40 cm-re jelentkeztek. Az intenzív szántás a jelenségek nagy részét erősen megromgálta, illetve sokat pusztított a lelőhelyen az igen erős talajerózió is.

Régészeti jelenségek már a hegyoldal É-i részén, a patak partján mutatkoztak: itt erősen szétszántott állapotban közel négyzet alakú épületmaradvány legalsó, földbe rakott kőszára (kb. 60 cm széles falakkal) került elő, környezetében 2 cölöplyukkal. Járószintnek egy Ny-ra 2 m hosszú téglalap alakú, égett, hamus, paticsos és agyagtéglás betöltésű 1 m mély beásás került elő. Betöltésében pannóniai pecsételt kerámia, S-profilú tálak, fazekak, terra sigillata tál (lezoux?) nagyméretű töredékei voltak. Az objektum funkcióját egyelőre nem lehet meghatározni. A jelenségeket fedő rétegből szintén igen gazdag római kori kerámia- és téglanyag került elő.

A hegyoldal legdélibb és egyben legmagasabb pontján húzott árkunkban É–D-i, illetve meghatározhatatlan irányú, földbe rakott falak (mérhető pontjaiknál átlagosan 60–80 cm szélesek) és omladékok alja került elő, amelyek a geofizikai kutatások alapján egy nagyméretű, D felé húzódó épületegyütteshez tartozhattak. Környezetéből leletanyag nem került elő.

A terület É-i és D-i végén nyitott, épületmaradványokat tartalmazó árkok között, a hegyoldal középső részén kialakított három kutatóárokban további kőomladékok sávjai, egy közel É–D-i irányú, földbe rakott, 60 cm széles fal, illetve ezt K felől kísérő két cölöplyuk került elő.

T. LÁNG ORSOLYA

66. Budapest, III. Duna-meder, az É-i összekötő vasúti hídtól É-ra

I

A 2005. június 13-án Tóth Tamás és Hámori Zoltán geofizikusok által végzett műszeres mederfelmérés célja a tervezett „Aquincumi híd” nyomvonalának régészeti felderítése előtti műszeres térképezés volt. A szeizmikus radaros felmérés alkalmas a meder térképezésére, valamint az eltemetett objektumok kimutatására. Mivel a kutatási terület Aquincum polgárvárosának közvetlen közelében található, ezért régészeti jelenségek előkerülésével számoltunk.

A felmérés kimutatta a meder általános morfológiai sajátosságait: A jobb part előtt egy 200 m széles sekély pad található, majd a meder hirtelen alábukik. A vasúti híd pillérei előtt jelentős recens üledék-felhalmozódás található.

A felmérés több, a mederből kiálló, illetve eltemetődött jelenséget mutatott ki. Ezek nagyobb része pontszerű, kisméretű, illetve vagy a pillérek előtti felhalmozódáshoz, vagy a part menti kövezéshez kapcsolódik. A kiértékelés után néhány jelenségről feltételezhető, hogy régészeti lelőhelyhez kapcsolódik, ezeknél víz alatti régészeti kutatást kell végezni. Ezek az alábbiak:

1. A jobb parti platón, több helyen is megfigyelhető nagyméretű, részben a mederfenékből is kiemelkedő objektumok.

2. A sodorvonal közepén, a balról számítva 2. híd-pillér felett 100 m-rel egy nagyméretű objektum van betemetődve, részben kiáll a fenékből.

TÓTH JÁNOS ATTILA

67. Budapest, III. Folyondár utca–Remetehegyi út–Schmidt park

Ró

A Kolostor úton 2005. augusztus 23–28. között lelőhely-ellenőrző bejárást végeztünk. A 2004. évi Kolostor úti szakfelügyelet során talált római épületrészlet, és több régebb óta ismert lelőhely közelében, a Folyondár utca és a Remetehegyi út találkozásánál, attól K-re nagy mennyiségben találtunk római kerámiát, építő- és fedőtéglát a felszínen. A leletek egy kb. 15–20 m-es sugarú területen, az utcák találkozási pontjától közvetlenül K-re lévő meredek, erősen erodálódó rézsűn találhatóak. A legtöbb leletet tartalmazó erdős-bozótos rész a Folyondár utca É-i végénél álló keresztől induló gyalogösvényen közelíthető meg. A parknak ezen a részén több helyütt építési törmeléket és háztartási hulladékot terítettek, ezért nem volt biztosan megállapítható, hogy a leletek helyben kerültek felszínre, vagy máshonnan hozott talajjal kerültek ide. A leletek nagy száma, és elterjedése minden esetre az előbbi látszik alátámasztani. Az összegyűjtött kerámia közt 2–3. századi házi és import kerámia, dörzstál, terra sigillata is van, a téglák közt egy a legio II Adiutrix (3. század?) bélyegét viseli magán. Egy tegula mammata töredék,

a már említett fedő- és falazótéglák, valamint a kerámialeletek jellege miatt okkal feltételezhető egy fűtött, téglafedésű 2–3. századi lakóépület maradványainak jelenléte a jelzett helyen, vagy annak közvetlen közelében.

HAVAS ZOLTÁN

68. Budapest, III. Hajógyári-sziget

U, LT, Ró

2005. január 28. és február 1. között régészeti megfigyelést végeztem a Hajógyári-sziget É-i részén. Az épület K-Ny-i irányú, hosszanti oldalainál 120×180 cm-es alapozó gödrökben végezhetjük megfigyeléseinket, az É-D-i irányú rövidebb oldalakon a gödrök 80×80 cm-esek voltak. A terület ÉK-i részén lévő 4., 6. és 7. alapozó gödrökben kerámiatöredékek kerültek elő, amelyek az újkőkori dunántúli vonaldíszes kerámia fiatalabb, Zselíz-időszakára keltezhetőek. Hasonló rétegtani viszonyok között kerültek elő fiatalabb DVK kerámiatöredékek a D-i oldal K-i szakaszának 25., 26., 27. sz. alapozó gödreiből is. A 27. sz. alapozási gödörben egy enyhén ÉK-DNy-i irányú, 40 cm széles, a jelenlegi felszíntől 100 cm-ig lemélyedő teknős aljú árok részletét tártuk fel. Az árok feketés sötétbarna betöltésében másodlagosan bekerült fiatalabb DVK töredékek és egy grafitos anyagú LT D hombár peremtöredéke került elő. A 6. sz. alapozó gödörben két római tegula töredéket is találtunk.

H. KÉRDŐ KATALIN – M. VIRÁG ZSUZSANNA

69. Budapest, III. Kenyeres utca 21.

Ró

2005. május 24–31. között régészeti feltárást folytattunk a régészeti védettség alatt álló telken (Hrsz.: 17353). Azt megelőzően, május 2–23. között csak régészeti megfigyelést végeztünk a szomszédos épületek alapozásának megerősítésénél.

2004-ben a közeli Kenyeres utca 15. számú telken előkerült, többszörösen megújított cölöpszerkezetű építmény(ek) nyomai erre a telekre is áthúzódhatnak. Eddig még nem sikerült ennek a cölöpkonstruktív építménynek a kiterjedését meghatározni. Alatta egy sóderes, római járósínt következett, amelyet már megfigyeltünk a Kenyeres u. 15. sz. telken is.

Ezt a szintet a Kr. u. 4. században többszörösen megújított vízvezető árkok bolygatták meg. Ezek irányát, kiterjedését és funkcióját nem volt lehetőségünk értelmezni.

Újdonságnak számít a szondázás során napvilágra került késő római betöltésű, földbe mélyített objektum, amelynek környezetében a többszörösen megújított árokrendszer jelentkezett. Hasonló eddig nem ismert Óbuda területéről.

Konzulens: Madarassy Örsolya.

KIRCHHOF ANITA

70. Budapest, III. Kolostor utca

Ró

2005. augusztus 23–28. között régészeti megfigyelést végeztünk. Az újonnan létesített vezetékszakasza a 2004-ben régészeti szakfelügyelet során dokumentált szakasz közvetlen folytatása É felé, hossza mintegy 210 m. A munkagödör mélysége 90–100 cm között mozgott, szélessége 40–60 cm. A gázcsőárok metszeteiben több, már korábban bolygatott szakasz mellett nagyobb, természetes, illetve bolygatatlan rétegződést mutató területeket is megfigyelhettünk. A teljes szakaszon egyenletes eloszlásban összesen hat római téglatöredéket gyűjthettünk, egyéb régészeti lelet nem került elő.

A Kolostor u. 26. sz. ház bejáratától É-ra nagyobb mészkövek rendezetlen halmazát érintette a gázcsőárok. A kövek az árok nyomvonalán és a K-i metszetben jelentkeztek. A kövek elrendezésében semmilyen szabályszerűséget, kősorokat, falstruktúrát nem lehetett megfigyelni, nem találtuk nyomát kötőanyagának, omladéknak sem. A valószínűleg mesterséges jelenség korához, jellegéhez közelebbi támpontot nyújtó adatot nem gyűjthettünk.

HAVAS ZOLTÁN

71. Budapest, III. Kunigunda útja 36.

Ró

2005. augusztus 29. és szeptember 19. között próbaszondázást, majd megelőző feltárást végeztünk az ingatlanon (Hrsz.: 18762/5), alapincézett lakóépület építését megelőzően.

A szomszédos telken (Kunigunda útja 38–40.) 2004-ben római kori objektumokat, vizesárkokokat és kutat találtunk. A 19×4 m-es szondában az újkori feltöltés alatt egy átlagosan 0,4 m vastag sötétbarna agyagos, humuszos réteget értünk el. Ebből jelentős mennyiségű római kerámia, építési törmelék és objektum került elő.

A feltárást során hat római sír került elő. Ezek közül egy másodlagosan felhasznált kövekből összerakott, kirabolt kőláda-sír, amelynek az alját téglákkal rakták ki, egy pedig téglából épített sír. A többi temetkezés közül három csontvázas, egy hamvasztásos rítusú. Az egyik csontvázas temetkezés lábánál kerámiakorsót, a téglasírban pedig egy szép állapotú egyfülű üvegedényt, valamint egy fenőkövet találtunk.

Az ásás során megfigyeltünk egy vályogtégla építmény falainak lenyomatát, amely a kőláda-sírra részben ráfedett; továbbá a terület déli részén néhány földben tegulás, kerámiás omladékkupacot, valamint néhány cölöplyukat és beásást.

LASSÁNYI GÁBOR

72. Budapest, III. Nánási út 39.

Ó, Ró

A BTM Aquincumi Múzeuma 2005. március 29. és május 26. között két ütemben régészeti feltárást végzett a

telken, ahol üdülőparkot kívánnak létesíteni, az épületeket alapincézik.

A terület az aquincumi polgárvárostól ÉK-re, a Duna partján található. A K-i, Duna parti és a Ny-i részen (a Nánási út szomszédságában) két-két nagyobb felületen volt alkalmunk kutatni. Őskori és római kori objektumok egyaránt mutatkoztak, igen sok újkori bolygatással, egykori épületalappal.

A terület K-i, Dunához közelebb eső részén a rétegsor legalján sárga agyagos, szigetszerű kiemelkedést regisztráltunk, ennek felületén beásást, cölöphelyet és egy ÉK–DNy, ill. É–D irányú keskeny árkot figyeltünk meg. A leletanyag alapján az objektumok őskoriak.

A Ny felé emelkedő területet a római korban vízelenítés céljából V alakú, K–Ny és É–D irányú árkokkal „csatornázták”. A most előkerült árkok – méretben, formában és mélységben – jól illeszkednek a 2004-ben a Nánási út 5–7. sz. alatt dokumentált árkokhoz. A körvonalazódó árokrendszer arra utal, hogy a római korban a polgárvárostól É-ra eső, Duna-parti sávot valamilyen – egyelőre ismeretlen – okból vízteleníteni kellett.

T. LÁNG ORSOLYA

73. Budapest, III. Selmeci utca 28–30.

Ró

2005. április 5–20. között építkezést megelőző feltárást folytattunk a telken. A tervezett épület alapozásával elérték és az egyes lemélyítésekkel meg is bolygatták a római kultúrrejteget. A természetes terepviszonyoknak megfelelően a rétegek Ny-ról K-i irányban erősen lejtnek, így a telek K-i végében már a régészeti rétegek az alapozási sík alá kerültek. A terület ÉNy-i részében épületomladéokra utaló köves felületek kerültek napvilágra, amelyek alatt kerámiával, téglával, állatcsontokkal kevert réteget tártunk fel. A telek DNy-i felében egy ÉK-i irányú, kb. 2 m széles, 70 cm mély árkot figyeltünk meg. Ettől K-re még két párhuzamosan futó, szintén É–D-i irányú kisebb vízelvezető árkok aljának nyomait dokumentáltuk. Az árkokat és a római feltöltésű réteget több helyen római beásásokkal bolygatták meg.

A területen még két csontvázas sírt tártunk fel, az egyik melléklet nélküli, a másik nyakrészénél bronz- és vasfüggők, oldala mellől pedig egy textíliával összeragadt ezüstérme látott napvilágot.

KIRCHHOF ANITA

74. Budapest, III. Szentendrei út felújítása

Ró

A Szentendrei út átfogó felújítási munkálataihoz kapcsolódóan 2005. július 6–18. között került sor a Derű utca vonala és a Raktár utca közötti szakaszon (hrs.: 18432, 18442) a régi gázvezeték felújítására, valamint részleges kiváltására. A Szentendrei utat elválasztó sávban, illetve helyenként a bevezető oldal belső sávjában futó közműárok a római kori topográfiára vetítve a kö-

vetkezőképpen helyezkedett el: dél felől a *castra legionis praetenturája* fölül indult, majd a Szentendrei út és Raktár utca sarkán álló Sztálin-barokk stílusú lakótömb déli frontjának vonalában érte el a tábor védműveit. Ezt követően már a *canabae* ÉK-i negyedének reprezentatív épületei fölött folytatta útját.

Az árok teljes, közel 200 m-es hosszúságában a feltöltésben maradt, alja csak helyenként, apróbb egyenetlenségek miatt érthette el a legfelső, bolygatatlan, egykori humuszos talajszintként értelmezhető réteget. Kivételt az árok É-i végében hegesztés céljára kialakított fejtöredék jelentett, ahol tudatosan 25 cm vastagságban (255 cm mélyen az úttest szintjéhez viszonyítva), mintegy 0,5 m² alapterületű felületen belemélyült a bolygatatlan római rétegbe. Ezen a felületen *in situ* feküdt az a freskórészlet, amelyet később Kirchhof Anita megtisztított, és összeállított. Munkájának köszönhetően egy összefüggő, növényi- és geometrikus díszítéssel ellátott, bolthajtásos mennyezet-részlet állt össze. A fejtöredék Ny-i metszetében húzódó további freskódarabok sejtetni engedik a lecsúszott fal- és mennyezetfestmény Ny-i irányú, úttest alatti folytatását.

Az árok középső és északi szakaszán szórványleletként emberi csontok kerültek elő. Gondos kezek a régi gázvezeték fejtöredékbe eső szakaszának Ny-i oldalán halomba gyűjtötték az eredeti közműárok kiásásakor feldőlt újkori sírok embercsont-anyagát (a koponyák kivételével). A fejtöredék K-i oldalán anatómiai rendben került elő egy sípcsont a hozzá tartozó szárkapocscsonttal. A Szentendrei út–Raktár utca kereszteződésében egy Ny–K tájolású, deszkakoporsós, női sír került elő. (A sírok az egykori kálvinista temetőhöz – 1744–1870 k. – tartoztak, amely igazolhatóan legkésőbb a 19. sz. elejétől már a Miklós tértől nyugatra terült el. A város terjeszkedése következtében feladott temető teljes kiürítésére nem került sor; Németh Margit még 2003 folyamán is több újkori sírt talált a Raktár utcának a Szentendrei út és Miklós tér közé eső szakaszán.)

A Raktár utcától délre több korábbi épület alapfala is előkerült, ezek részint kőből, részint téglából készültek. Utóbbiak a téglabélyegeg tanúsága szerint a közelben működő Újlaki Téglagyár termékei voltak. A földbe rakott kőalapozás kövei közül jellegzetes újkori mázas kerámia, valamint porcelántányérok töredékei kerültek elő. Az épületmaradványok az Árpád-híd és Filatorigát közötti útszakasz ma ismert arculatának kialakításakor (1950) elpusztított Majláth utcai házsor emléket őrzik.

Június 10–11-én került sor gázcső kiváltás címén a Szentendrei út első átvágására az Akác-köz vonalában. Június 18–24. között a második átvágás az elsőtől mintegy 120 m-rel délebbre történt. Itt is egy korábbi közműárok újbóli kibontására került sor. Régészeti jelenségek megfigyelésére itt sem nyílt mód, azonban az árok K-i végébe visszatöltött nagy mennyiségű lapos kő egy elbontott, hajdani útfelületről árulkodott, míg a nyugati végéből előkerülő roppant mennyiségű – ugyan-

csak visszatöltött – kváderkő valaha egy kőépület építőanyagául szolgált.

A Bogdáni úttól északra, a Filatori-gát területén a budai főnyomócső rekonstrukciós munkálatai tették szükségessé több szelvény megnyitását elsősorban a Szentendrei úton, másodsorban a Búza utcában. A június 16. és július 11. között lemélyített szelvények a régi közműárrokba nyíltak, így régészeti jelenségeket nem érintettek.

BUDAI BALOGH TIBOR

75. Budapest, III. Szőlőkert utca 4.

Ró

2005. március 12–30. között beruházást megelőző próbasondázást végeztünk a (Hrsz.: 18900/9) telken. Annak déli részén egy É–D irányú 24×4 m-es kutatóárkot nyitottunk, É-i részén többperiódusú római objektum-sort tártunk fel.

A feltárt objektumok (árkok, cölöplyukosor, gerendalenyomatok, 0,5 m széles kőfal, kőomladék) valószínűleg, valamelyik Aquincum környéki római villagazdaság, esetleg falusias település külső gazdasági építményéhez tartozhattak. A szonda déli részén a termett, barna humuszos réteg erősen lejt D felé. A barna humuszból, egy apró bronzérem (follis) és római kerámia került elő, de itt nem értük el a sárga agyagos altalajt.

LASSÁNYI GÁBOR

76. Budapest, III. Záhony utca 7.

Ró

2005 folyamán több ütemben (március 24.–július 10., október 11–14., november 11–14., december 8–9.) felületi feltárást végeztünk a 19333/48 hrsz. ingatlanon két tervezett épület helyén.

A feltárás az egykori gázgyár létesítményei által súlyosan bolygatott területen folyt. A régészeti jelenségek olyan sávokban és kisebb nagyobb felületeken kerültek elő, ahol az újkori létesítmények sűrű hálózata szerencsés módon megkímélt egy-egy területet. Ilyen volt az egykori tehersínek alatti rész, és a terület K-i, Duna felőli része.

Történeti korú talajfelszín sehol sem sikerült egyértelműen azonosítanunk, a feltárt jelenségek, földbe mélyített objektumok, nagyrészt sírok voltak.

A feltárások a Duna-parti homokos talajban folytak, a különböző vastagságú homokrétegek között pedig homokkal keveredett humuszos rétegek utaltak geológiai korú szárazabb időszakokra. A magas talajvízszint és a rendszeres áradások miatt, a homokba ásott, leggyakrabban szintén homokos betöltésű objektumok pontos kiterjedésének megfigyelése gyakran nehéznek bizonyult, így a csontvázas temetkezések jelentős részénél nem tudtunk megfigyelni sírfoltot.

A munka során, a tervezett M jelű irodaépület telkén 93 sírt tártunk fel. Ezek közül 62 csontvázas és 31

hamvasztásos volt. A csontvázas sírok jelentős része koporsós temetkezés volt, ezenkívül két téglasírt és egy komolyabban megépített, falazótégglából készült, habarccsal épített sírt találtunk. A csontvázas sírok közül hat olyan, mellékletekkel ellátott temetkezés volt, amely csak minimális, vagy semmilyen csontmaradványt nem tartalmazott, ezek méretük és esetenként a koporsósözegek helyzete alapján valószínűleg gyermeksírok lehettek.

A biztosan azonosítható hamvasztásos sírokon kívül további tucatnyi olyan bolygatott, faszenes betöltésű beásást találtunk, amelyekből ugyan nem került elő csontmaradvány, de feltételezhető, hogy hamvasztásos sír lehetett. A sírok egy része erősen bolygatott volt, sokat vágta el újkori falak és beásások, de néhány csontvázas sírt már szinte biztos, hogy az ókorban kiraboltak.

Az ép sírokból, sőt néhány raboltból is gazdag sírmelléklet (kerámiaedények, üvegtárgyak, érem, ékszer, csonttárgy, üvegyöngy) került napvilágra.

Az ékszerleletek között több bronzgyűrűt, egy achátgyöngyöt, valamint egy 37 darabból álló vékony, félkör alakú, kétszer átfúrt gagátlapokból álló karkötőt is találtunk. Az egyik csontvázas temetkezés lábánál egy valószínűleg korábbi temetkezés kupacba rakott mellékletét tártuk fel, amely két bronz festékesedényt, egy vastag, gazdag faragással díszített gagátkarkötőt, valamint üveg- és további bronz- és vastárgyakat tartalmazott. Drótból hajlított arany fülbevaló, ólomkeretű négyszögletes tükör és Traianus bronzérme került elő egy csak a koporsósözegekből kiserkeszthető, alig 0,8 m hosszú gyermeksírből.

Különleges leleteket tartalmazott két erősen feldúlt 4. századi téglasír. Az egyikből egy smaragdgyöngy, a másikkól pedig egy aranybulla került elő. Ez utóbbi sír közelében egy hamvasztásos sírban egy további bronzbullát is találtunk.

A homokos talajnak köszönhetően legalább 14 csontvázas temetkezésnél dokumentálni tudtuk a halott lábához tett, ill. a halott lábán lévő lábbelik vas talpszögeinek maradványát. Ezek közül néhány alkalommal teljesen kirajzolódott a cipőtálp vonala.

Az előkerült legkorábbi hamvasztásos sírok – leletanyaguk alapján – a Kr. u. 2. sz. harmadik harmadára datálhatók. A temető feltárt része intenzív használatban volt a 3. sz. folyamán is. A csontvázas, számos melléklettel ellátott temetkezések jelentős része ebből a korszakból származik. A gazdag téglasírok már a 4. sz. első felére keltezhetőek. A temető utolsó használati periódusát csak cipőmaradványokat tartalmazó vagy teljesen melléklet nélküli, koporsós – vagy a testhelyzet alapján csak textilbe csavart – holttestet rejtő temetkezések jelzik, amelyek közül több valószínűleg a 4. sz. második felére datálható.

Az M jelű tervezett épületről DNy-ra szintén feltárásokat végeztünk a tervezett csarnok helyén (5. munkaterület). Itt a felső legújabb kori planírozott réteg eltávolítása után számos objektum, valamint több elplanírozott kisebb római építési törmeléket és leletanya-

got tartalmazó omladékkupac rajzolódott ki a homokos talajban. A bolygatástól kevésbé érintett, mintegy 30×40 m-es területen ÉÉK-DDNy irányú, párhuzamos, hosszú, keskeny árkok voltak megfigyelhetők egymástól átlagosan 1–1,5 m távolságban. A félkör alakú beásások metszetében esetenként megfigyeltük négyszögletes, fekvő gerendák nyomát. A párhuzamos gerendanyomokat csak néhol keresztelték, általában nem pontosan derékszögben olyan rövidebb keresztgerendák, amelyek csak egy-egy gerendát kötötték össze. Az építményalapozás mellett néhány cölöplyukat is megfigyeltünk, de ezek kis száma és a szerkezeti elemek mérete alapján könnyen elképzelhető, hogy itt nem egy épületről, hanem egy vizes területen kialakított munkaplatform alapozásáról van szó. A gerendanyomokból csak minimális mennyiségű kézzel formált és római korongolt kerámia került elő.

A terület legmagasabb szakaszán a déli oldalon további gerendalenyomatokat találtunk, valamint ezeket vágó falalapozás kiszedett, habarcsos-kőtörmelékes vonalára bukkantunk. Az épületnek, amely legalább 11 m széles és 13 m-nél hosszabb lehetett, megtaláltuk az egyik DDNy-ÉÉK irányú zárófalát, amelybe három KDK-NyÉNy irányú fal kötött be.

A megfigyelt jelenségek alapján a kiemelkedően álló fa-, majd a második periódusban kőbe átépített raktár (?) épületet, a vizenyős területen nagy kiterjedésű munka- vagy rakodóplatformok vehették körül. A meglehetősen kevés leletanyag alapján az épület pontos datálása bizonytalan, talán a 3. században lehetett használatban.

LASSÁNYI GÁBOR

77. Budapest, III. Zápor utca 24.

I

2005. június 13–23. között építkezést megelőző feltárást folytattunk a telek (Hrsz.: 17407) területének K-i részében. Az ásatás kezdetekor a korábbi tervek módosították és a mélygarázs szintjét megemelték, ezáltal nem érték el és nem bolygatták meg a késő római temető szintjét. A kutatás során a mélygarázs alapsíkját nyestük meg és a lemélyítéseket tártuk fel.

A liftaknában négy sír részlete és két cölöplyuk beásása jelentkezett. A sírok eltérő tájolása és különböző mélysége más-más periódusra utalt. A sírok mindegyikét kirabolták, a szétszórt és csak részben visszadobált, csekély mennyiségű csonton kívül más leletanyag nem került elő. A sírokon kívül, a sírok beásásával megszakított római apróköves-sóderes vékony járósíntet figyeltünk meg.

KIRCHHOF ANITA

78. Budapest, III. Zápor utca 26.

Ró

Építkezést megelőző feltárást folytattunk az aquincumi katonaváros területén fekvő telken. Várható volt, hogy

az ismert késő római temető É és Ny felé terjedt, és ezt a területet is érinti.

Az alapozással kb. 10×12 m-es felülettel érték el a sírok beásásait. A feltárás során 16 késő római temetkezést tártunk fel. A sírok szinte mindegyikét kirabolták, csak egy esetben találtunk érintetlen csontvázat, sajnos ez is melléklet nélküli volt. A téglával kirakott sírokra tervszerűen ástak rá, és nemcsak a csontvázat, hanem több helyen magát a téglalapítményt is teljesen szétdúlták. Az egyik sír törmeléke között hagymafejes fibula, egy másik sírból vaslándzsa került elő, az egyik gyereksírból pedig ételmellékletként szolgáló tányérokat és egy pohárkát találtunk. Szerecsés véletlennek köszönhető, hogy két temetkezés esetében, amelyeket korábbiakra ástak rá, csak a legutolsót bolygatták meg a rablás során. A korábbi sírokból edény-melléklet és vastöredékek láttak napvilágot.

A temető folytatását É-i irányban a Kiscelli utcában is megtaláltuk.

KIRCHHOF ANITA

79. Budapest, V. Dorottya utca 6.

Kk, Kú

2005 júliusában a telek belső udvarán (egykori Wurmudvar) álló műemléképület, azaz a Hauszmann-csarnok déli oldala mellett, illetve É-i hajójában végeztünk próbafeltárást. Közvetlenül a mai járósíntet képező beton-aljzat alatt két árokban is késő középkori, átlag 1,3 m vastag, É-D-i irányú kőfal maradványait tártuk fel. Habár a fal kutatóárkokba eső szakaszai az újkori közművekkel erősen bolygatott, sőt egy helyen, a telken húzó-dó egyik téglacsatorna falába is belefoglalták, mégis több ponton maradt meg felmenő részlet is. A fal felmenő része kváderburkolatú, továbbá az 1. és 2. kutatóárkokban a falat áttörő, azzal egy időben épült ajtó- vagy kapunyílás részleteit is azonosítottuk. Jól megfigyelhető volt az építési réteg, amely a 15. sz. végi–16. századi leleteket tartalmazó humuszos feltöltés tetején húzó-dott végig. A fal használatához köthető rétegek 17–18. századi leleteket tartalmaztak, köztük egy habarcsba ágyazott pallóburkolatos járósíntszerű jelenséget is dokumentáltunk a fal K-i oldalán. Jelenlegi koronája nagyrészt a 19. sz. folyamán alakulhatott ki, elsősorban a telek beépülésekor. A fal Ny-i, azaz Duna felőli oldalán a mai felszíntől mérve átlag 3,5 m mélységig 18–19. századi feltöltési rétegek, alatta az altalajig késő középkori leletek kerültek elő. A rétegek alapján a fal külső oldalán húzó-dó árkot feltételezhetünk.

Az ásatás során kettő erősen bolygatott sír részleteit is feltártuk. Az egyik tetem combtól felfelé eső részét maga a kőfal vágta.

Az eddigi eredmények alapján a Pest városától É-ra épült bástyarendszer részleteinek tekintjük a feltárt falat, amelyet először 1542-ben, majd 1602-ben készült metszeten láthatunk, azonban teljes kiépülése az 1680-as évek első felében történt.

KÁRPÁTI ZOLTÁN

80. Budapest, V. Szerb utca 9., 11.

Á, Kö

2005. január 10–27. között a Szerb u. 9. sz. műemlék épület udvarán és három részből álló pincéjében kivitelezést megelőző szondázó kutatást végeztünk. Az ásatás során az utcára merőleges pinceszárnyban feltártuk az újkori beépítést megelőző középkori ház falmaradványait, déli és keleti zárófalanak egy részét.

Március 29. és június 20. között a szomszéd 11. sz. telken folytattuk a munkát. A kutatási terület ÉNy-i felén, 3,5–4 m mélységben tűzhelymaradványok, gödrök nyomai mutatkoztak. Feltehetően a 13. században itt fekvő Szent Erzsébet (Szentfalva) maradványait tártuk fel.

A telek K-i oldalán 2 m mélységben középkori kovácsműhely maradványai kerültek elő. Két – igen rossz állapotban megmaradt – többször megújított kemencét, több vassalakkal teli gödröt bontottunk ki. A telek újkori beépítése megsemmisítette a műhely jelentős részét.

ZÁDOR JUDIT

81. Budapest, V. Váci utca 47/B

Á, Kö

2005. március 9–23. között az Angolkisasszonyok Szent Mihály Plébániájához tartozó pincehelyiségben kivitelezést megelőző szondázó feltárást végeztünk. A pincehelyiség déli zárófalan, keleti és nyugati alsó falsíkján már a kutatás előtt megfigyelhető volt a középkori törtkő falazat. A 50 cm mélységű szint süllyesztése során a helyiség ÉK-i végén négyszögletes (140×140 cm) mészkő falazatú kút került elő. Belőle 13–14. századi házi-kerámiát és nagyszámú üvegtöredéket (pohár, palack) tártunk fel. A kút feltehetően egy épülethez tartozott, amelynek mészkőfalában három gerendafészket találtunk. Mivel a kutatási területünkön kívül esett a ház többi része, így semmilyen közelebbi adatot nem ismerünk annak nagyságáról és funkciójáról.

Feltárási területünk déli oldalán a kúttal egy szintben, a sárga homokos altalajban szürke és fekete 13. századi edénytöredékek kerültek elő. Körülöttük tüzelésnyomokat figyelhettünk meg. Feltehetően Pest korai beépítésének maradványait tártuk fel.

A jelenleg É–D irányú, hosszanti pincehelyiséget csak később, a 15–16. században építették. A helyiség középső sávjában egymással szemben öt-öt 50–80 cm átmérőjű, feltehetően tárológödör került elő. Betöltésük középkori és újkori kerámia, valamint állatcsont volt.

Munkatárs: Fényes Gabriella régész.

ZÁDOR JUDIT

82. Budapest, V. Váci utca 76.

Kö

2005. május 25. és június 7. között kivitelezést megelőző szondázó feltárást végeztünk az épület udvarán. A középkori járósíntet 3,5 m mélyen tártuk fel. Egy épület köves omlásrétege, továbbá tűzhelymaradvány, közép-

kori kerámiatöredékek kerültek elő. A kutatási területünkön kirajzolódta az újkori beépítés különböző fázisai, járósíntjei és csatornarendszere.

ZÁDOR JUDIT

83. Budapest, XI. Kőérberek–Tóváros-lakópark

U, B, V, LT, N, Á

2005 folyamán folytattuk az előző két évben megkezdett munkálatokat, a lakópark 4-5-6-7. lakótömbjeiben, az északi autóbuszút déli oldalán, a 4-5-ös tömbök teljes alapterületén, a 6-7-es tömbök esetében átlagosan 20 m szélességben a tömbök É-i felén. Emellett elvégeztük a tömböket elválasztó, É–D-i irányú utak feltárást is.

A kutatás során 227 őskori és népvándorlás kori régészeti jelenség került elő. Az idei ásatás során a leletek kor szerinti megoszlása jelentősen eltért a korábbi években tapasztaltaktól. Réz- és középkori leletek ezen a területen már nem fordultak elő, a neolitikum objektumait (egy nagyméretű gödörrendszer és egy kemence) pedig már csak a 4-es tömb ÉK-i sarkában sikerült feltárnunk. Ezzel meghatározhattuk a lelőhely újkori megtelepedésének nyugati határát.

Ezzel szemben továbbra is jelentős mennyiségben jelentkeztek a *kora bronzkori* gödrök, amelyek többségükben gazdag leletanyagot tartalmaztak. Kora bronzkori házat továbbra sem találtunk, az objektumok többsége a már korábban is észlelt „kúpos” betöltésű áldozati gödör volt. Betöltésükből nagy mennyiségű állatcsont és kerámiatöredék került elő.

A terület középső részéhez hasonlóan, a 2005-ben feltárt tömbökben is az északi 30–40 m-es sávban találtunk *kora vaskori* leleteket. Négyszögletes alaprajzú, félig földbe mélyített házak, nagyméretű gödörrendszerek és kisebb önálló gödrök jellemezték ezt a korszakot. Valamennyi objektumtípus esetében feltűnő volt a betöltésükből előkerült, erősen átégett faltapasztás-töredékek mennyisége.

Feltártuk az előző években az 5-ös tömbben előkerült nagyméretű É–D irányú *népvándorlás kori* árokrendszer további szakaszait, amely ezúttal K–Ny-i irányban folytatódott a terület É-i részén, az 5-6-os tömbökben. Több helyen megfigyeltük, hogy az árokrendszer, eredeti funkciójának elvesztése után, esetleg agyagkitermelőhelyként szolgálhatott, amelyre az árokba beásott, számos, egyébiránt korban azonos leleteket tartalmazó gödör előkerülése is utal. A korszak félig földbe mélyített épületeit az 5-ös tömb D-i és a 7-es tömb É-i sávjában, hat-hét házas csoportokban, egymástól viszonylag nagy távolságban találtuk meg.

A korszak talán legérdekesebb leletei az 5-ös tömb DK-i felében előkerült, feltehetőleg vasolvasztó kemence, és a 7-es tömb egyik többszörösen megújított padlójú háza volt.

A terület Ny-i szélén, az idei feltárási területet lezáró 2. sz. út feltáráskor egy kelta és egy kora Árpád-kori félig földbe mélyített ház is előkerült.

Az *Árpád-kori Kána falu* 2003-ban elkezdett, majd a következő évben tovább folytatott feltárása 2005-ben a terület déli, patakhoz közeli részén található 400 középkori objektum feltárásával zárult le. A 32 földbe mélyített ház az eddig megismert két csoportba osztható.¹⁰ A nagyszámú gödör legtöbb esetben kör alaprajzú, és méhkas alakú volt.

A 2005-ben feltárt területen nagyszámú árok, árok-szakasz jelentkezett. Ennek az objektumfajtanak a jelenléte azzal magyarázható, hogy a talajerózió miatt a patakhoz közeli, alacsonyabb területen vastagabb humuszréteg maradt meg, így a korábbi mezőgazdasági tevékenységek ezeket az objektumokat kevésbé károsították. Különlegesnek mondható a 3806. sz. árok mind méreteiben (az átlagos 20 cm-hez képest mélysége helyenként a 60–70 cm-t is elérte), mind összetett szerkezetében (egyes részein 3-4 párhuzamosan futó, néhol egymásba ázott árok-szakaszt is megfigyeltünk).

Az előkerült leletek legnagyobb részét a korábbi évekből megismert 12–13. századi kerámiatöredék tette ki. Kiemelendő a két, fejjel lefelé babonás célból elásott épkerámia. Gödörből került elő több kővel együtt a templom ikerablakához kapcsolható oszlopalapzat, III. Béla bizánci mintára vert nagyméretű bronzpénze, valamint egy aranyozott bronz ládikaveret is.

Munkatársak: Füredi Ágnes, Hancz Erika, Horváth Antónia, Tézer Zita régészek, Németh Borbála egyiptológus, Winkler Mónika, Zandler Krisztián egyetemi hallgatók, Bucskó Mihály, Dobos Csaba Attila, Hancz Krisztina, Koncz Dániel, Németh Katalin, Németh Tibor, Petrik Ildikó, Zöldy Sándor technikusok.

HORVÁTH LÁSZLÓ – HORVÁTH M. ATTILA –
TEREI GYÖRGY

84. Budapest, XI. Spanyol-rét, Madár-hegy Rő, Kő

2005. november 8-án terepbejárást végeztünk a Budaörsi út–Felsőhatár út–Rupphegyi út–belterületi határ–Hosszúréti út által határolt területen (Hrsz.: 1289, 1296, 1528/3).

A terepbejárást a terület déli, az egykori kertészethez tartozó részén kezdtük meg. Ez a rész valószínűleg azonos azzal a területtel, amelyen 1960-ban Nagy Tibor sírokat tárt fel. Itt a közelmúltban végzett gépi tereprendezés és fehér kőzúzalék elplanírozása után csak nehezen lehetett tiszta talajfelszín megfigyelni, a többi részt növényzet borította. Ennek ellenére a felszínen több római kori kerámiatöredéket találtunk.

A terepbejárást a Rupphegyi út–Törökbalinti út–Fatörzs utca által határolt, ÉK irányában egyenletesen

emelkedő zöldterületen, folytattuk. A domboldalban 2005 nyarán gépi tárászás folyt, amellyel egy időben a 2005. július 14-én végzett terepszemlén több kora középkori kerámiatöredéket találtunk a Rupphegyi út–Törökbalinti út sarkán. A nyári földmunkák után a területet erősen benőtték a gyomnövények, amelyek jelentősen megnehezítették a felszíni leletek megtalálását. A domb felső részén, kiterjedt felületen, számos mészkőtömböt és meszes törmeléket figyeltünk meg. Könnyen elképzelhető, hogy a dombtetőn egykor római villaépület állt. A területen a bejárás során ugyanakkor csak minimális kerámiamaradványt találtunk.

A Fartörzs utca és a Hosszúréti utca által határolt, viszonylag sík zöldterületet szintén bejártuk. Ennek É-i részén szintén megfigyeltünk egy kisebb köves foltot, ugyanakkor a gyomokkal benőtt területen csak minimális, bizonytalan korú kerámiatöredéket találtunk.

Összefoglalásként megállapítható, hogy a Spanyol-rét területén nyilvántartott régészeti lelőhelyen valószínűleg számos további római kori régészeti emlék lehet. A Madár-hegy Ny-i lejtőjének aljában kora középkori objektumok találhatóak, felső részén pedig elképzelhető, hogy egy római kori villa épületmaradványait figyeltük meg.

Munkatárs: Illés László rajzoló.

GYURICZA ANNA – ÉDER KATALIN – LASSÁNYI GÁBOR

85. Budapest, XIII. Margitsziget, domonkos apácakolostor Ő, Kő

2005-ben a margitszigeti domonkos apácakolostor helyreállítási munkáiból ez évre a szentély helyreállítását tervezték, melyhez kapcsolódóan elbontották az 1906 körül épült neogótikus Szent László kápolna egy részét. Így nyílt lehetőségünk a szabaddá vált területen a további feltárásokra, melynek során kiszabadult az újkori kápolna alapozása alól a középkor királyi kastély épületeryüttesét D felől lezáró fal. A faltól délre a kápolna alapozási síkját olyan mélyen találtuk meg, hogy az minden korábbi járósíntet teljesen megsemmisített. Az újkori építkezések során nemcsak a középkori fal felmérése szakaszát pusztították el, hanem az alapozásba is belebontottak. A terület ez alatt is bolygatott volt, az egész felületen egy 17–18. századi temető Ny–K-i tájolású, egymást bolygató sírjait tártuk fel négy sírrétegben. A temető földjében épülettörmelékeket, valamint szórvány őskori és 13–15. századi kerámiát találtunk. A temető területén korábbi épületekre utaló nyomokat nem tudtunk megfigyelni.

KOVÁCS ESZTER

10 TEREI GY.: Előzetes jelentés a Kőérberek–Tóváros-lakópark területén folyó Árpád-kori falu feltárásáról. In: Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2004. Budapest, 2005, 37–72.

86. Budapest, XVII. Kanászkút-dűlő R?

2005. június 4. és augusztus 2., majd október 1. és november 15. között szondázó jellegű régészeti feltárást

végeztünk a közel 160 000 m² alapterületű csomóponti lelőhelyen (M0 BP 04), ahol 32 objektum került elő.

A szelvény legnyugatibb részén kb. 50 m²-es területen szétszóródva egy pleisztocén kori őselefánt megkövesedett, töredékes csontmaradványai kerültek elő. Ettől K-re több, részben önálló, részben egymásba csatlakozó, egyenként is több ágból álló árokrendszert tártunk fel, a területet É–D-i irányban elválasztó természetes vízmosás mindkét partján. Hosszúságuk összesen 720 m, szélességük átlagosan 3–10 m, mélységük 15–80 cm között ingadozott. Az árkokat 38 helyen metszettük át. Az átvágásokból több helyen került elő törmelékeny őskori kerámia és egy valószínűleg kutyacsontváz. Az árkok egy része újkorinak bizonyult. A régészeti leletek kormeghatározása a jellegük miatt igen nehézkes, valószínűleg a *rézkor* középső szakaszából (Ludanice kultúra) származtak.

Nagy valószínűséggel ide sorolható a terület K-i szélén előkerült csontvázas sír is. Az elhunytat zsuorított testhelyzetben, jobb oldalára fektetve helyezték a sírba. Lábaik felhúzva, felső testét a föld felé fordítva helyezték el. Az itáláldozat tárolására szolgáló edényből nem sok maradt. Az ételáldozat maradványait jelző kecskcsontok mellett, egy agancsdarab és egy obsziániánszköz került elő a sírból.

Munkatársak: M. Virág Zsuzsanna régész, Németh Borbála egyiptológus, Hancz Krisztina ásatási technikus.
TÓTH ANIKÓ – HORVÁTH M. ATTILA

87. Budapest, XVII. Péceli út B, Sza, A

Az M0 6. sz. lelőhely Budapest közigazgatási határán, a Budapest–Kassa vasútvonal és a Rákospatak déli oldalán, közvetlenül a Péceli út É-i felén található. 1971–1987 között Nagy Margit nagy sírszámú császárkori temetőt tárt fel lelőhelyünk folytatásában, az M0 nyomvonalába eső területen.

2005 folyamán 17 500 m²-t kutattunk át, 1611 objektumot tártunk fel.

A kevés *kora bronzkorba* (Makó-kultúra) és *késő bronzkorba* (urnamezős kultúra) sorolható telepjelenségek a császárkori objektumoktól elkülönülten és nagyon szórta jelentkeztek. Többségük sekély, ívelt oldalú gödör, mely nagyon kevés és datáló értékkel nem rendelkező kerámiatöredéket tartalmazott. A gödrök zöme a terület déli határán, a császárkori telepet határoló árkok és a korábban feltárt hasonló korú temető közötti kb. 30 m-es sávban koncentráldott. Feltehetően őskorinak tarthatunk két, az őskori telepjelenségektől kb. 10 m-re D-re feltárt melléklet nélküli zsuorított vázat és egy szórt hamvas temetkezést. Ugyanitt egy késő bronzkori urnasírt is találtunk.

Az objektumok 95%-a a *császárkorra* datálható. A település legintenzívebb része a patakhoz közelebb eső dombhát, ettől D-re folyamatosan csökkent a telepjelenségek száma, de 5 m-nél nagyobb „üres” felületet a

császárkori telepen belül sehol sem tapasztaltunk. Ez az intenzív szakasz a leletanyag alapján egyben a telep legkorábbi megtelepedési fázisát is jelenti. Az ásatáson tapasztaltak alapján a település hosszú életű, a megtelepedés a patakot kísérő dombháton indult, majd D felé, a Péceli út irányába terjeszkedett. Egyelőre nem tisztázott, hogy folyamatos életű telepről van-e szó, erre csak a leletanyag feldolgozása adhat majd magyarázatot. Annyi bizonyos, hogy a feltárás során éles határvoalat a telepen belül nem lehetett húzni.

A lelőhelyen 14 házat tártunk fel, mindegyikük lekerekített sarkú, téglalap alakú, félig földbe mélyített, átlagosan 3,5×3–4 m nagyságú, K–Ny-i tájolású, közülük három a telep legkorábbi szakaszához tartozott. Bejáratra utaló nyomot egyetlen esetben sem tudtunk megfigyelni. Tapasztott padlót viszont – a korai időszakba tartozó házaktól eltekintve – mindegyik épületben találtunk. Ez legtöbbször csak foltokban jelentkezett, egy objektumban viszont a padló a teljes felületen megmaradt. Többségük egyrétegű volt, de tapasztaltunk három, sőt ötszörös megújítást is. A házak három csoportban, a csoportokon belül egymáshoz viszonylag közel, de szabálytalanul helyezkedtek el.

A településen összesen tíz tüzelőberendezést tártunk fel, mindössze egy volt a házak közvetlen közelében, többségük a feltárt település patakhoz közelebb eső, korai fázisához tartozott. Hét külső kemencét dokumentáltunk, ezek kivétel nélkül körte alakúak és alapterületük megegyezik a más telepeken tapasztaltakkal. Kivételt képez a két munkagödörrel ellátott gödörkemence, melyek 175×120 cm-es méretükkel jóval nagyobbak a szarmata telepeken előforduló típusoknál. Tájolásukat tekintve többnyire DK, kivételes esetben DNy felé néztek, szájnyílásuk átlagosan 25–30 cm széles volt. Tetőzetet tartó cölöpök nyomát három esetben tudtuk dokumentálni. Mindegyik kemence alját különböző kivitelben kerámiatöredékekkel, főleg gyorskorongolt darabokkal rakták ki, majd 2–5 cm vastag agyagréteggel tapasztották le. Érdekes tény, hogy a 4. századra datálható két, gödörbe vájt, nagyméretű munkagödörrel rendelkező kemencénél a kerámiarétegen nem találtunk a korszakra jellemző – az objektum betöltésében viszont megtalálható – szürke, szemcsés kerámiával.

A település objektumai között legnagyobb számban a különböző nagyságú, alakú, mélységű gödrök fordultak elő. Alak szerint méhkas, hengeres és tölcésesen szűkülő oldalú típusokat figyeltünk meg, nagyjából egyenlő arányban. Szép számban tártunk fel méhkas alakú tárlógödröket, ezekenél tapasztás vagy kiegészítés nyomát egyetlen alkalommal sem tudtuk megfigyelni. Nagyon sekély, ívelt oldalú, teknős aljú, kevés leletanyagot tartalmazó, meghatározhatatlan funkciójú gödör került elő. Két, már használaton kívüli, részben feltöltődött gödör betöltésében 1–1 kicsavart, rendellenes testhelyzetben fekvő csontvázat találtunk.

A telepen számos különböző nagyságú, minimális leletanyagot tartalmazó árokszakaszt tártunk fel; egy ré-

szűk rövid, általában „U” metszetű, nehezen értelmezhető. Az ásatási szelvényünk DK-i szakaszán megfigyelt, hosszabb K-Ny-i tájolású, többszörösen megújított árok feltehetően a telepet zárhatta le, hiszen tőle D-re csak őskori objektumokat tártunk fel. Tehát elkülönült egymástól a közösség élettere és temetője. Szintén határoló funkciót tulajdoníthatunk a felület DNy-i részén megfigyelt több K-Ny-i és ÉK-DNy-i irányú ároknak.

A leletanyag nagy részét a kerámiatöredékek teszik ki; a kézzel formált fazekak, a jellegzetes szürke, jól iszapolt, gyorskorongolt töredékek a településen mindenütt megtalálhatók. A késői időszakban a fentiekhez képest sokkal nagyobb mennyiségben a szürke, szemcsés darabok jelentkeztek. A patakhöz közelebb eső korábbi telepszakaszon római provinciális kerámia viszonylag nagyobb mennyiségben került elő (terra sigillata, bepecsételt töredékek). További kisleletek: orsógombok, orsókarikák, fenőkövek, gyöngyök, üvegtöredékek viszonylag nagyobb számban fordultak elő. Számos bronzfibula, karperec, torques, kevés érem, fülbevaló került elő az objektumok betöltéséből. Az aláhajlított lábú lemezfibulák, az alföldi típusú számszerij fibulák alapján a telep legkorábbi fázisa a Kr. u. 3. századra datálható. A telep későbbi szakasza a szemcsés kerámia és a csontfésűk alapján a 4. sz. végén–5. sz. elején zárulhatott le.

A legutolsó korszakot a feltárt terület legdélebbi szakaszán található néhány *avar kori* objektum képviseli. Két gazdag leletanyagot tartalmazó gödröt és egy nagy átmérőjű körárkot tártunk fel. A leletanyagban előforduló sütőharangtöredék a teleprészletet a 8–9. századra datálja.

KOROM ANITA

88. Budapest, XVII. Rákoscsaba, Major-hegy (M0 BP 05 lh.)

R, Sza

A Rákos-patak felett É-ra emelkedő Major-hegy DNy-i lejtőjén, a patak egyik É-D-i irányú mellékágától K-re fekvő lelőhelyen, az M0 autópálya kivitelezését megelőzően, 2005. április 6. és július 8. között végeztünk feltárást. A lelőhely különböző pontjain kisebb felületeken 2004-ben Korom Anita, Reményi László és Tóth Anikó folytatott kutatást, amelynek során rézkori (középső rézkor vége, Protoboleráz-időszak) és császárkori (szarmata) települések nyomai kerültek elő. 2005-ben elsősorban a települési jelenségeket tartalmazó 2004. évi 1. és 2. szelvények környezetének feltárása vált szükségessé. A munka során a szelvények Ny-i, É-i és D-i oldalaihoz csatlakozva összesen 15 312 m²-nyi felületen 120 objektumot tártunk fel.

A Protoboleráz-horizont jellegzetes leletei az ideai feltárás során 33 objektumból kerültek elő. A leleteket kisebb-nagyobb méretű alakatlan gödrök tartalmazták, amelyek laza szerkezetben, egymástól jelentős távolságban, a feltárt terület egészén elszórtan helyezkedtek el.

Az altalajba több esetben viszonylag csak sekélyen lelemélyedő, nagyobb kiterjedésű objektumokból a kerámialeletek mellett igen jelentős mennyiségben kerültek elő állatcsontok is. Különösen gazdag Protoboleráz-emlékanyagot szolgáltatott a K-Ny-i irányban 31, É-D-i irányban 24 m kiterjedésű, K-i részén 150–170 cm-re lelemélyedő, teljes egészében feltárt 75. sz. gödörkomplexum, amelyből a változatos kőanyag mellett viszonylag nagy számban kerültek elő a korszakra jellemző orsókarikák is. Kiemelkedő lelet egy korong alakú agyagtárgy töredéke, középpontjában napszimbólumként is értelmezhető kimetszett díszítéssel. A kerek vagy ovális objektumok – egy Protoboleráz-időszakra keltezhető méhkas alakú gödör kivételével – csak minimális rézkori kerámiatöredéket tartalmaztak, így ezek későbbi keltezése is elképzelhető.

A felület déli részén a Protoboleráz-települést egykor valószínűleg övező árokrendszer DNy-i részletét tártuk fel. A Ny-i szakaszán ÉNy-K-i irányú, majd lekerekített tompaszögben ÉK-i irányba forduló, szabálytalan egyenes vonalú árkot a déli szakasz belső oldalán átlagosan 2 m távolságban egy párhuzamosan haladó, helyenként nehezen megfogható paliszád fal alapozó árka kísérte. Az árok és a paliszád vonalát a déli szakaszon két helyen, egymástól kb. 45 m távolságra egy 3 és egy 4 m szélességű földhíd szakította meg. Az árok a déli szakaszon 200 cm szélességgel és átlagosan 110 cm mélységgel jelentkezett, az egyenes aljú 20–25 cm széles paliszád árok átlagban 20 cm-re mélyedt le. A Ny felé erodált domboldalon az árok Ny-i vonulata csak mélyebben, mindössze 90–120 cm szélességgel és átlagban 50 cm mélységgel volt megfogható, így ezen a szakaszon a paliszád árok hiányát annak megsemmisülése is indokolhatja. A „V” alakban szűkülő oldalú, lekerekített aljú árok aljában több helyen vékony természetes rétegződéseket figyelhettünk meg, amely fölött egységes szürkésbarna betöltés jelentkezett Protoboleráz-időszakra keltezhető kerámiatöredékekkel, sok állatcsonttal, illetve a betöltés felső részében helyenként bedobált nagyméretű kőekkel. A teljes betöltés azonos korú leletanyagot tartalmazott, az árkot valószínűleg még a település életében feltöltötték. Esetleg az árokrendszer része lehetett az attól D-re mintegy 30 m távolságra feltárt további két árok részlet is. Az egyenes árokkal párhuzamosan húzódó árkok a keletebbre előkerült földhíd két széle felé irányulva É felé ívelődve végződtek. A hosszabban É felé húzódó 40–60 cm széles és 30–40 cm mély K-i árok, és az É felé csak rövidben ívelődve végződő 70–90 cm széles és 20–40 cm mély Ny-i árok egyaránt a Protoboleráz időszakra keltezhető leleteket tartalmazott, betöltésük egységes szürkésbarna volt.

Az ásatás során 14 a *császárkorra* keltezhető objektumot tártunk fel. A kerek vagy ovális, többnyire kevés leletanyagot tartalmazó gödrök a lelőhely déli részén, a 2004. évi 1. szelvény környezetében elszórtan kerültek elő.

Az 1. szelvény É-i és D-i oldalához kapcsolódó felületeken későbbi objektumokban, valamint szórványosan kerültek elő kovásodott állatcsontok.

A 2004. évi feltáráshoz képest új korszakot képviselnek a lelőhelyen előkerült középső rézkor első felére keltezhető temetkezések. A feltárt területen nagyjából 2 csoportban, összesen 22 zsugorított csontvázas temetkezés maradványait bontottunk ki.

A 2004. évi 2. szelvénytől É-ra 10 sírból álló csoportot tártunk fel, amelynek temetkezései egymás közelében, a humuszba vagy a humusz aljába beásva, sírfolt nélkül, néhány esetben szántás által bolygatottan kerültek elő. Két sír szélét egy Protoboleráz-horizontba tartozó gödör metszette. A zömmel NyDNy-KÉK tájolású temetkezések mellékleteként a Ludanice kultúra Budapest környékéről megismert jellegzetes edényei (behúzott peremű tál, zömök tejesköcsög) kerültek elő. Két sírban kőpengék és állatcsontok is előfordultak.

A másik csoport temetkezéseit az előzőtől mintegy 80 m-re D-re, a 2004. évi 1. szelvény Ny-i részének környezetében tártuk fel. Két temetkezés a Protoboleráz-időszakra keltezhető árokrendszerrel szuperpozícióban került elő. A 203. sz. sírt a széles árok, a 179. számút a paliszád árok metszette. A jobb oldalra fordított, zömmel DK-Ny-i tájolású csontvázas tartalmú csoporton belül 4 temetkezés elszórtan, az 1. szelvénytől É-ra és Ny-ra, 4-4 sír viszont egymás közelében, az 1. szelvény ÉNy-i és DNy-i sarkánál kisebb csoportot alkotva került elő. Több esetben szabálytalan ovális vagy lekerékített sarkú téglalap alakú sírfoltot sikerült megfigyelni, csak néhány temetkezés feküdt közvetlenül a humusz aljában. A délebbi négyes sírcsoport egyik sírgödörbe egyidejűleg öt személyt: egy felnőttet és négy gyermeket temettek el. A 2. szelvénytől É-ra előkerült csoporttal ellentétben ezeknél a síroknál kevésbé volt jellemző az edénymellékletek adásának szokása, ugyanakkor a temetkezések mellékleteként előfordultak rézékszerek, és csaknem valamennyi sír tartalmazott korong alakú mészkőgyöngyöket. Az egyik sírban a derék táján ovális keresztmetszetű, lekerékített hasáb alakú mészkőgyöngyökből összefűzött öv maradványait is feltártuk. Mellékleteként előfordultak állatcsontok, kőpengék, csonteszközök, egy esetben csiszolt kőbalta is.

M. VIRÁG ZSUSZANNA – TÓTH ANIKÓ

89. Budapest, XVII. Rákoscsaba, Major-hegy Dél (MO BP 05/2 lh.)

U, R, B, Sza

A Major-hegy déli, lankás lejtőjén található lelőhelyen 2005 áprilisától (másfél hónapos megszakítással) november végéig több mint 4 hektáros területen 1100 régészeti objektumot tártunk fel.

A legkorábbi jelenségek a területen a *neolitikum* idejéről valók. A dunántúli vonaldíszes kerámia népének megtelepedését jelző jelenségek legintenzívebben a nyomvonal Ny-i oldalán húzódó É-D-i tengelyű egyko-

ri kiemelkedésen jelentkeztek, míg a nyomvonal K-i szélé felé, valamint É-i irányban a települési objektumok ritkulását figyeltük meg. Ez alapján a település központi része a Rákos-patak és a nyomvonaltól Ny-ra É-D-i irányban húzódó mellékág környezetében feltételezhető. A nyomvonal Ny-i részén, egy mára már feltöltődött természetes árokkal határolt egykori kis magaslaton, egy 15 m hosszú és kb. 7 m széles oszlopvázas épület maradványait sikerült megfigyelni. Az ÉÉNy-DDK tájolású épület középső három oszlopsora és a ház mindkét külső oldalán párhuzamosan húzódó hosszanti árkok (Längsgrube) jelentkeztek, míg az esetünkben feltehetőleg sekélyebbre leásott külső hosszanti falakat általában jellemző sűrűbb oszlopsorokat nem tudtuk megfigyelni. A neolit település területén, így a ház környezetében is, összesen három melléklet nélküli, zsugorított csontvázas temetkezést, több gödröt és szabadtéri tűzhely maradványát is feltártuk, gyakran későbbi korszakok beásásaival bolygatott állapotban. A leletanyagot több esetben a humusz aljába, vagy sekélyen az altalajba leásott nagyméretű gödrökben, egykori felszíneken szóródva, ill. későbbi objektumok anyagába keveredve találtuk. Leletek kerültek elő a területet ÉÉNy-DDK-i irányban átszelő természetes, később feltöltődött árkokba, vízfolyásokba sodródva is. Az épülettől ÉK-re húzódó nagyméretű természetes mélyedés aljában, sok esetben bronzkori beásások leletei közé keveredve kerültek elő a korszak emlékei. Elpusztított temetkezések egykori létezésére bronzkori leletekkel keveredett embercsont-töredékek is utaltak. A kerámialeletek előzetes vizsgálata alapján a lelőhelyen a késő kottafejes, kora Zseliz-időszak településének részlete került elő.

Az újkőkori település É-i határán kívül három zsugorított csontvázas temetkezés maradványát tártuk fel. Ezek közül kettő nagyjából a telep határánál, a humusz aljában, egymás közelében feküdt. A folt nélkül jelentkező sírokat a szántás és a munkagép megbolygatta. Az egyik sírban a csontok eredeti helyzetét csak feltételezni tudtuk; ami szerint jobb oldalra fordított, erősen zsugorított testhelyzetű, NyDNy-KDK tájolású, közepes megtartású csontváz maradványairól lehetett szó. A maradványok között mellékletet nem találtunk. A másik sírban DDNy-ÉÉK-i tájolású, bal oldalra fordított, erősen zsugorított testhelyzetű felnőtt közepes megtartású csontváza feküdt. Az arckoponya előtt két roncsolt edényalj maradványait találtuk, amelyek a két temetkezésnek a rézkor első felére történő keltezését valószínűsítik. A harmadik sír az előzőektől északabbra, magányosan került elő. Az ovális folttal jelentkező sírgödörben nagyjából NyÉNy-KDK tájolású, jobb oldalra zsugorított testhelyzetű felnőtt rossz megtartású csontváza feküdt. A karokat könyökben behajlították, a kezek szorosan a D felé néző arc előtt nyugodtak. A combok csaknem nyújtott testhelyzetben feküdtek, a térdeket hegyesszögben hátrahajtották, a lábfejeket szintén hátrahajtvá szorosan a medencéhez húzták. A felsőtest előtt egy kónikus tál darabjai feküdtek, a lábszárakra

lapos köveket helyeztek. A csontváz előtt erőteljesen megroncsolt további edénymellékletet figyeltünk meg. A medence mögött, a bokák környékén csoportosulva, kisebb-nagyobb korong alakú mészkőgyöngyök kerültek elő. A mellékletek összessége és a temetkezési rítus alapján a sírt a rézkor első felére keltezhetjük.

Lelőhelyünkön a késő rézkori badeni kultúra 80 objektuma került felszínre. A késő rézkorra datálható objektumok többsége hulladékgyödör, amelyekben az állatcsontok hiánya feltűnő. Egy esetben egy szubhumuszba ázott hombáredény került felszínre, míg a 637. sz. gödör déli oldalfala mellett félkörívben több ép és töredékes edény maradványa feküdt. Lelőhelyünk jelentőségét a 12 rituális állattemetés adja. Az eltemetett állatok többsége szarvasmarha, de kiskérődző (juh) rituális temetését (két esetben páros temetését) is megfigyeltük. Az 1119. sz. gödör aljára, annak közepére egy kiskérődző koponyáját helyezték, melyet rituális koponyatemetésként értékelünk. A szarvasmarhák fektetése, leölése megfelel a már korábban megfigyeltnek, az állatokat szűk gödörben, vagy annak szélén letaglózták, a koponyát a hátra visszatekérték. Gyakran égetés nyomát is megfigyeltük. Egy esetben emberrel együtt egy szarvasmarhát is eltemettek: egy ÉNy-DK tájolású kisgyermek váza mellett egy kifejlett szarvasmarhaváz feküdt, egyéb melléklet nélkül.

A feltárt objektumok közül mintegy 300 a teljes területen szórtan, bokrokban előkerülő objektum a késő bronzkor kezdetére datálható. A gödrök többsége markáns folttal jelentkező kerek, mély, padkás, a padka alatt méhkas alakú tárológödör, általában gazdag kerámiaanyaggal, ill. egybeásott kerek gödrökből álló szabálytalan gödörkomplexum. Három esetben figyeltünk meg a 2 m átmérőjű, méhkas alakú, kerek gödrök közepén egy kb. 1 m átmérőjű, a gödör aljára tapasztott agyagkúpot, ez alatt a 316. sz. objektumban az altalaj égett volt, a 480. sz. objektumban maga a kúp égett vörösre. A gödrök interpretációja egyelőre kérdéses.

Egyértelműbben értelmezhető edényáldozatként a más leletanyagot nem tartalmazó 450. sz. objektumban a kerek gödör oldalfalánál előkerült, félbe tört tálakkal letakart három ép korszóból álló együttes. Ugyancsak edényáldozatként interpretálható a késő bronzkori telep É-i szélén (ahol késő bronzkori objektumok már csak nagyon elszórtan fordultak elő) előkerült 904. sz. objektum. A szubhumuszba szorosan egymás mellé helyezett, nagyrészt kisebb ivó- ill. tárolókorszóból, valamint néhány táltöredékből álló edénydepó (összesen 37 edény) jól beleillik a korszak edénydepóinak sorába.

A fentiekén túl a leggazdagabb bronzkori kerámiaanyag a széles, és közepén több mint 2 m mély, É-D irányú árokba beásott nagyobb méretű kerek, hengeres falú, ill. szabálytalan alakú gödörkomplexumokból került elő. Az egyik K-Ny irányú egykori vízfolyásban összegyűlt, erózió által kevert (neolit, bronzkori és császárkori töredékeket egyaránt tartalmazó) üledék alatt egy nagyobb kiterjedésű, számos egybeásott, szabálytalan alakú gödörkomplexum – az előkerült nagy mennyi-

ségű kerámiaanyag alapján – szintén a késő bronzkorra datálható. A feltárt terület É-i részén előkerült ÉNy-DK irányú kettős árkot egy az átvágáskor előkerült, nagyobb méretű késő bronzkori oldaltöredék alapján valószínűleg szintén a késő bronzkorra datálhatjuk.

Az előkerült kerámiaanyag többsége a Reinecke BB2, BC fázisra datálható. Néhány szórványosan megjelenő síkozott peremtöredék alapján a telep használatának kora a BD, esetleg a BD-HA váltás időszakáig tolható ki.

A 99. sz. objektumban előkerült öntőminta, és a több gödörben előforduló salak alapján a telepen komoly bronzműves tevékenység folyhatott, amit a viszonylag nagyobb számban előforduló bronzleletek is igazolnak. A sarlók, pecsét-, kúpféjű és egyéb tűk, peremes balta, árak, spirálisban végződő huzalkarperec, szív és korong alakú csüngők ugyancsak a Reinecke BB, BC időszakra datálhatók.

A Rákos-patak É-i partja és a patak egy jobb oldali mellékága által határolt homokház a Kr. u. 1–2. sz. folyamán is intenzíven lakott volt. A korai császárkori településhez tartozó objektumok a leelőhely két részén: a Rákos-patakra néző déli lejtőperemen és a patak mellékága felé eső, magasabban fekvő dombháton kerültek elő.

A Major-hegyen feltárt településhez nagyméretű, méhkas alakú tárolóvermek és nagyszámú hulladékgyödör, valamint tapasztott kemencék maradványai tartoztak. Néhány ház többé-kevésbé épen maradt lakógödört is megtaláltuk, amelyek közül kettőnek tapasztott ill. döngölt padlója volt. A háznak lekerekített sarkú téglalap formájú, kissé a földbe mélyített lakógödörük volt, de a tetőszerkezetet tartó oszlopok helyét csak egy-egy sekély mélyedés jelezte. Egy esetben a ház közepén lévő egyetlen cölöp tarthatta a ház föld feletti részét.

A tapasztott kemencék szabadon állók voltak, védőépület nyomait nem találtuk a közelükben. Említést érdemel egy kerek, nagyméretű, földbe mélyített „sütőház” gödre, amelynek oldalába derékmagasságban volt bevájva a tapasztott aljú kemence.

Több olyan szabályos, kerek gödröt is feltártunk, amelyekben egy vagy két, oldalán fekvő kutya csontvázat találtuk. A vázak helyzete és egy edénymellékletekkel eltemetett kutya maradványai arra utalnak, hogy ezek az objektumok állattemetkezéseknek tekinthetők.

A leletanyag elsődleges elemzése alapján feltételezhető, hogy a Major-hegyen feltárt császárkori település objektumai nem egyazon időszakban voltak használatban. A bennük talált leletek alapján időrendileg és topográfiailag is jól elkülöníthető egymástól a patakparti lejtőperemen lévő régebbi, és a dombháton előkerült fiatalabb településrész.

A régebbi fázishoz tartoznak azok az objektumok, amelyekben a kerámiaanyagnak kb. 2/3 része késő La Tène-kori kelta formát és fazekas-technológiát tükröz (fésűs fazekak, késő LT típusú és kihajló peremű tálak belsőjükben besímitott díszítéssel, szürke behúzott peremű

tálak, félgömbös tálkák, vörös-fehér festésű kerámia és kézzel formált kelta házikerámia). Az összes kerámiaforma jól datálható analógiái a Gellért-hegyről és a Tabánból ismertek és a Kr. e. 1. sz. második felére–Kr. u. 1. sz. első felére tehető gyártásuk és használatuk ideje.

A kerámiaanyag 1/3 része nem a kelta fazekas hagyományokat tükrözi, hanem az Alföld legkorábbi szarmata népességéhez köthető: durva, kézzel formált és tagolt bordadíszes edények, valamint az ún. „dák” füles csészék.

A kevés fémanyag (Kr. e. 1. századi vas huzalkarpercek) is azt valószínűsíti, hogy ennek a településrésznek az alaplakossága a szarmata betelepülés után is a helyén maradt kelta népesség lehetett. Az ide sorolható emléktárgyak korát a Kr. u. 1. sz. második felére határozhatjuk meg.

A fiatalabb településrész kerámiaanyagának 1/3 része a budai oldalról ismert ún. kelta bennszülött kerámia (szürke korongolt tálak és fazekak) jellegzetességeit mutatja. Másik harmada a szarmata kori népesség durva házikerámiája és kb. ugyanilyen mennyiségben került elő az Aquincum környéki fazekasműhelyek provinciális kerámiaanyaga is (barnászvörös sávós festésű edények, fényezett fekete ill. terrakotta színű ún. panóniai pecsételt díszű tálak és bekarcolt fogas díszű kerámia). Ez utóbbi leletcsoport a budai oldalon lévő Kende utcai és a Rudas fürdői bennszülött kelta-eraviszkusz telepekkel való egyidejűségre utal, és a Kr. u. 2. sz. kezdetére–első felére datálja a Major-hegyi fiatalabb településrészt.

A területen 3 nyújtott csontvázas temetkezés is előkerült, amelyek közül kettő melléklet nélküli volt. A 3. sz. É–D tájolású temetkezést áttört díszű, emailozott korongos bronzfibulája alapján a Kr. u. 3. századra keltezhetjük.

Munkatársak: M. Horváth Attila, Korom Anita, Szilas Gábor, Tézer Zita régészek. Kutatásunkat geopedológiai (Horvát Zoltán ELTE TTK), archeozoológiai (Csipán Péter BTM) és archeobotanikai (Gyulai Ferenc Szent István Egyetem) vizsgálatokkal is kiegészítettük.

REMÉNYI LÁSZLÓ – ENDRÓDI ANNA – MARÁZ BORBÁLA –
M. VIRÁG ZSUSZANNA

90. Budapest, XXII. Nagytétényi út 37–45. R, B, V

2005. március 9–24. között feltárást végeztünk egy nagy beruházáshoz kapcsolódóan. Mintegy 240 m² területet kutattunk át, melynek során a jelenlegi felszíntől 180 cm mélyen, átlagosan: 99,5 mBf szinten késő bronzkori–kora vaskori telep maradványai kerültek elő. Összesen 9 objektumot tártunk föl. A leletanyag rendkívül szegényes volt, csupán kisebb rézkori és késő bronzkori–kora vaskori kerámiatöredékek és paticszemcsék jelentkeztek, ezek is jobbra objektumon kívül, rétegösszefüggések nélkül kerültek elő az őshumusból. Az őskori telep szélét érintette a feltárásunk, központi részét az

ásatási felületről É-ra emelkedő dombon (Rózsakert) sejthetjük.

BESZÉDES JÓZSEF

91. Budapest, XXIII. Soroksár, Péteri-major Sza, N, Kk

2005. március 24-én a major területén régészeti hatástanulmány érdekében végeztünk helyszíni szemlét. A vizsgált terület az M5 autópálya mellett húzódik. A 196121/6 és 196121/5 helyrajzi számú területen két, az autópályával enyhe szöveget bezáró homokhát húzódik. A kettő közül az elsőn, egy alig kiemelkedő ÉNy–DK irányú háton kb. 250 m hosszan és 50–100 m szélesen gyűjtöttünk a rossz látási körülmények ellenére jelentős mennyiségű, főleg szarmata, Kr. u. 3–4. századi kerámiatöredéket, 1 népvándorlás kori hullámvonaldíszes cseréptöredéket, illetve 2 késő középkori töredéket. Dél és kelet felől a lelőhelyet (1. sz.) egy mélyedés határolja.

Az autópálya mellett húzódó, megközelítőleg ÉNy–DK-i irányú homokhátnak csak az É-i felén, egy szürkésebb elszíneződésű humuszban gyűjtöttünk szintén szarmata kori töredékeket. A lelőhely (2. sz.) a homokhát Ny-i, lankásabb részéig tart, K-en nem húzódik ki az autópálya nyomvonaláig. A két lelőhely nem ér össze, mindkettő egy kiemelkedő, egymástól elkülönülő homokháton található.

GYURICZA ANNA

92. Bük, Nestlé Hungária Kft. telephelye (Vas megye) Rő, Kö

2005. május 20-án helyszíni szemlét végeztünk a területen, ahol a létesítendő új üzemcsarnok kijelölt területét kb. 20 cm mélységig lehumuszolták. Római kori és középkori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk, melyek eléggé szórta helyezkedtek el. Május 23-án több ponton kutatóárokokkal mértem föl a területet, amelyek negatívnak bizonyultak.

Munkatárs: Ilon Gábor.

POLGÁR PÉTER

93. Cegléd, Botond-dűlő, Intézeti-dűlő (Pest megye) U, LT

A 4. sz. főút 74+980–75+215 km-szakaszánál a főúttal átvágott 4/8 sz. lelőhelyen 2005. június 15–30. és augusztus 2–29. között összesen 82 objektumot tártunk fel, 3502 m²-en megelőző, 253 m²-en próbafeltárást végezve. Az objektumok közül 50 középső neolitikus kori, 24 kelta, 7 újkori. A jelenségek közül 68 gödör, 5 sír, 2 ház, 3 cölöplyuk és 3 árok.

A lelőhely K-i felén középső neolitikus kori települést tártunk fel, melyet a 4. sz. főút vág ketté. A telephez tartozó jelenségek nagy része gödör, ide tartoznak az agyaggyerő gödrök és két sír is. A leggazdagabb leletanyag a

13. sz. objektumból került elő, a középső neolit kori szakálhái csoport tipikus leletei: karcolt, ívelt vörösre festett szalagdíszes töredék, karcolt mintás töredékek, ívelt oldalú, vékony falú csésze töredékei, nagy, lapos, fogóbütykös tál töredéke, egy szép, csiszolt, vadkan-agyar-lemez. A 2. sz. sír a szakálhái csoport jellemző temetkezési rítusát követi, bal oldalán fekvő zsugorított DK-ÉNy-i tájolású. A sír mellett mellékletet nem találtunk, de a sírföldben előkerültek kisebb paticsdarabok és néhány kerámiatöredék. Szintén KDK-NyÉNy-i tájolásúak, bal oldalon fekvő, zsugorított csontvázak kerültek elő két sírban melléklet nélkül. A 74. sz. sír nagyon erősen bolygatott, a csontvázból csak néhány csonttöredék maradt meg. A Cegléd–Abony térségében eddig előkerült neolit sírok között egyedi jelenség a 10. sz. sír. A sírban apróra tört, erősen átégett emberi csontok kerültek elő, a csontok egy részét vörös okker borította. A 10. sz. sír a neolit gödrök között, a 2. sz. sír közelében fekvő.

Házmaradványt a neolit telepen nem találtunk, de a 16. sz. gödör tetején áglenyomatos paticsdarabok fekvő. A gödrök nagy része lelet nélküli, vagy nagyon kevés lelet volt bennük és nagyon sekélyek. A 4. sz. főút építése során a neolit telep egy részét valószínűleg elpusztították (az újkori gödrök alján felismerhetőek a karmos markoló nyomai). A humuszréteg ezen a területen néhol nagyon vékony, a 25–30 cm-t is alig érte el, a telep másik része valószínűleg már az útépités előtt elpusztult. A Cegléd 4/8 lelőhelyen feltárt teleprészlet egykorú a Cegléd 4/9 lelőhely neolit településével.

Lelőhelyünk Ny-i felén, a dombvonulat K-i lejtőjén és a tetején *kelta* település maradványait tártuk fel. A legfontosabb jelenség a domb lejtőjén fekvő ház, félig földbe mélyített, 2,5×5 m nagyságú, 3 nagyméretű cölöplyukkal. Alján kisebb-nagyobb foltokban megmaradt az egykori keményre járt, sárga agyag járósint. A házból viszonylag sok lelet, korongolt, díszített, vékony falú kerámiatöredékek, orsógomb, kőeszköz-töredékek, állatsont került elő. A 4. sz. főút É-i oldalán került elő a másik *kelta* ház, NyDNy–KÉK tájolású, téglalap alakú gödörház. A ház hossz tengelyének két végén 1-1 cölöplyuk található. A ház padlóján kelta cserepek és egy kutyakoponya fekvő. A leletek között egy bronzfibula visszahajlított lábának töredéke is előkerült. A kerámialeletek alapján a ház a LT D időszakra, a Kr. e. 1. sz. első felére–középső harmadára datálható. A *kelta* telephez tartozó jelenségek zöme leletben szegény, de viszonylag mély gödör.

A leletanyag a ceglédi Kossuth Múzeumba került.

Munkatársak: Ecsedy István, Kovács Ágnes, Rajna András.

ZIMBORÁN GÁBOR

94. Cegléd, Botond-dűlő

(Pest megye) U

A Cegléd 4/9 sz. lelőhelyen 2005. június 28. és augusztus 1., majd szeptember 3–26. között végeztünk megelőző feltárást. A főút mindkét oldalán összesen 92 régé-

szeti objektumot tártunk fel 2888 m² megelőző és 683 m² próbafeltárási felületen. Az objektumok közül 82 gödör, 6 sír, 1 kemence és 3 feltehetően jégkori csontmaradvány. Ez utóbbit leszámítva minden jelenség a középső újkőkori szakálhái csoporthoz tartozik.

A főúttól D-re eső sávban 59 objektum került elő, 4 sír, 1 kemence és gödrök. A sírok K–Ny tájolásúak, a csontvázak a bal oldalukon fekvő zsugorított helyzetben. A sírokban melléklet nem volt, csak az 58. sz. sírban a csontváz medencecsontja alatt találtunk egy kis darab okkerrögöt. Különleges, valószínűleg szabálytalan temetkezés az 59. sz. objektum egy gödör közepén, 60 cm mélyen egy emberi koponya fekvő „fejjel lefelé”, fejtetőn állt, a koponyán kívül csak néhány kicsi csonttöredék került elő. A három szabályos temetkezés egymáshoz közel, a telep középső, legsűrűbb részén fekvő, a telepobjektumok között. A főút É-i oldalán feltárt sávban 2 neolit sír került elő. A 74. sz. gödörben, annak É-i harmadában, a betöltés felső rétegében fekvő egy erősen zsugorított, bal oldalán fekvő, K–Ny-i tájolású emberi csontváz. A 84. sz. gödörben szintén a betöltés felső részén fekvő a DK–ÉNy-i tájolású, bal oldalán zsugorított temetkezés. Egy kemencéből csak a tapasztott sütőfelület maradt meg, a kemence a felszínhez közel fekvő, a kemencefalait a mezőgazdasági munkák valószínűleg már jóval korábban elpusztították. Közvetlenül a kemence É-i oldalán fekvő az 53. sz. csontváz. A főúttól D-re eső sávban, kb. a lelőhely közepén, egy nagy kiterjedésű, sekély, leletben nagyon gazdag gödör fekvő. A gödör ÉNy-i részén került elő a kemence-maradvány, mellette 3 sűrű kerámiafoltot bontottunk ki. Feltehető, hogy ez az objektum eredetileg házmaradvány lehetett, a ház padlója valószínűleg túl magasán fekvő, a mezőgazdasági munkák elpusztították. Az objektum É-i oldalán két gödörből nagy mennyiségű patics került elő, köztük nagy, áglenyomatos darabok.

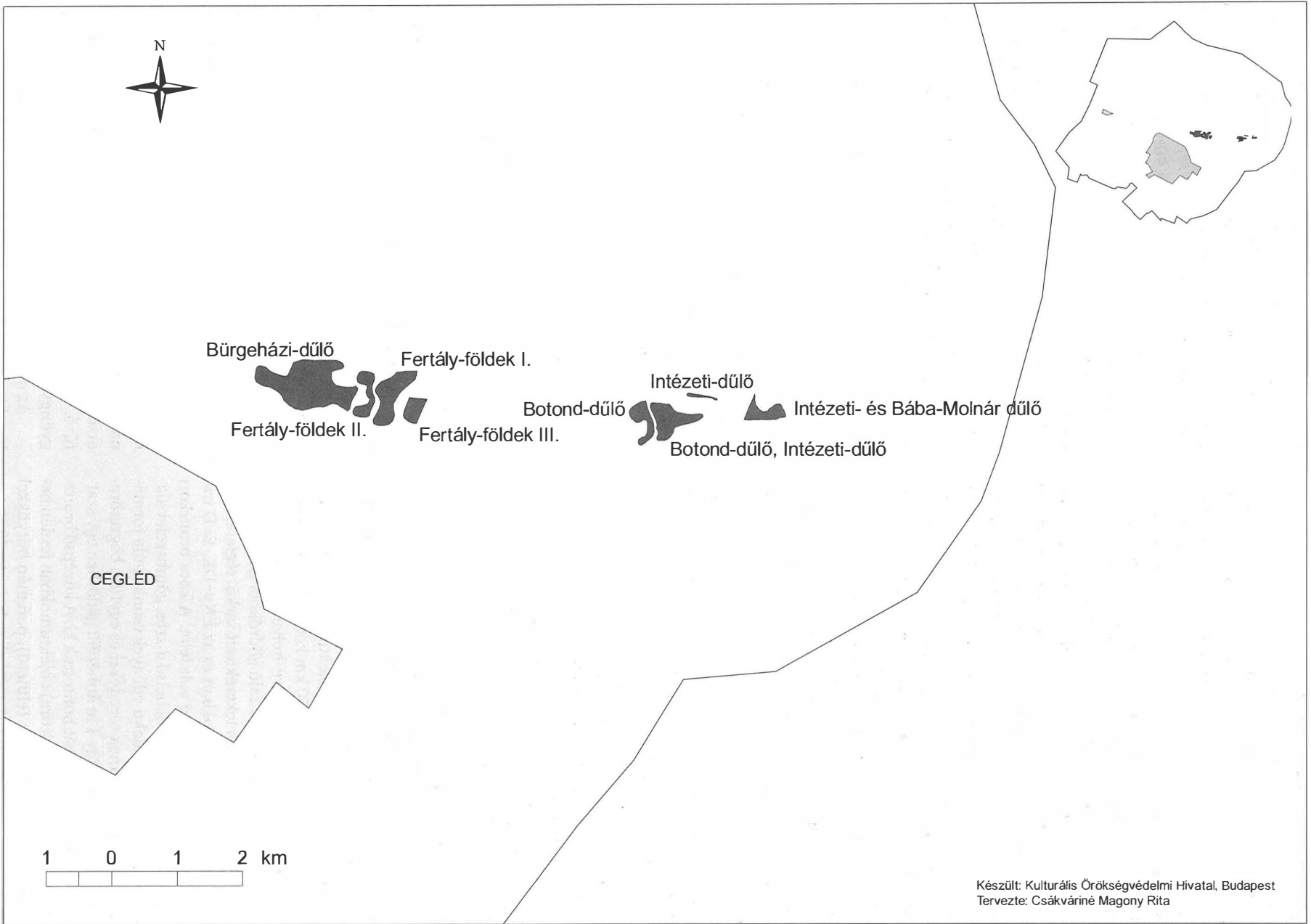
A településen feltárt gödrök nagy része valószínűleg agyagkitermelő gödör lehetett. A leggazdagabb leletanyag a 82. sz. gödörből került elő, itt a gödör alján egy nagyméretű, összefüggő kerámiafoltot bontottunk ki. Kerámialeletei között megtalálhatók a klasszikus szakálhái periódus legszebb és legjellegzetesebb darabjai, a nagyméretű, karcolt, festett díszű arcos edények töredékei, karcolt spirál- és meanderdíszes töredékek vörös pasztózus festéssel, szilmegei bütykös töredékek. A 4. sz. főúttól D-re eső teleprészen is viszonylag sok karcolt, ívelt szalagdíszes, vörös festésű töredéket találtunk, emellett négyszögletes edény töredékeit, karcolt meanderdíszes töredékeket. A kőeszközök közül őrlőkövek, egy csiszolt kővéső, kova és obszidiánpengék kerültek elő.

A lelőhely a szakálhái csoport fiatalabb szakaszába sorolható, és valószínűleg egyidős a Cegléd 4/1 lelőhelyen feltárt szakálhái teleppel.

A leletanyag a ceglédi Kossuth Múzeumba került.

Munkatársak: Zimborán Gábor, Ecsedy István, Rajna András.

KOVÁCS ÁGNES

Készült: Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, Budapest
Tervezte: Csákváriné Magony Rita

95. Cegléd, Bűrgeházi-dűlő

(Pest megye) B, Sza, A, Á, Kö

2005. április 4. és november 10. között a 4. sz. főút ceglédi szakaszán, a főút jobb oldalán a 70+385–71+550 km és a bal oldalon a 70+765–71+600 km között, összesen 38 508 m² területen végeztünk megelőző és 1411 m² területen próbafeltárást. A műút mindkét oldalán kb. 12–15 m-es sávban, illetve a 70+770–765 km között futó (a műútra merőleges) föld- és kövesút Ny-i és K-i oldalán kb. 160 m hosszan futottak a szelvények.

A több mint 1 km hosszú lelőhely nagy része több ÉNy-DK-i magaslaton terül el, melynek DNy-i szélét egy magasabban fekvő nádas, K-i és É-i szélét pedig egy mélyebben fekvő, egykori patak- vagy folyómeder határolja. A K-i szélen mesterséges csatornát építettek, mely a 4/14 és a 4/19 lelőhelyeket elválasztotta egymástól. A terület DK-i részén, a 71+150–260 km között a mára már elhordott homokdomb É-i részének maradványát is megtaláltuk. Valószínűleg ennek a magaslatnak tetején állhatott a kőalapozású Árpád-kori templom és az azt körülvevő temető is. Erről tanúskodtak a szétszántott vázmaradványok, illetve az ezen a területen feltárt árkok betöltésében talált, másodlagosan felhasznált kövek és téglák.

A településmaradványok az út mindkét oldalán egyaránt megtalálhatók voltak, és olykor jól látható volt az is, hogy pl. a szarmata műhelysor, illetve az Árpád-kori házsorok az út mindkét oldalán, egy ÉNy-DK irányú tengelyen helyezkednek el.

A bronzkori (Makó-, Vatyakultúra) objektumok a lelőhely középső és K-i részén, a szarmata telep a DNy-i és a középső részen, az avar település a legdélebbi részen és a nagy kiterjedésű Árpád-kori falu a középső és a K-i részen helyezkedett el.

Összesen 1472 objektumot tártunk fel, melyek közül 41 őskori (bronzkori?), 54 bronzkori, 693 szarmata, 30 avar, 201 Árpád-kori, 6 középkori, 12 újkori; 435 olyan objektum, melyből korhatározó leletanyag nem került elő. Az objektumok típusát tekintve 831 gödör, 449 árok, 92 ház, 63 szabadtéri kemence, 12 kút, 7 cölöplyuk, 6 műhely, 5 füstölő, 2 felszín feletti építmény, egy tűzhely és egy kemenceomladék. A településmaradványok között 3 sírt is kibontottunk.

Az őskori és a bronzkori objektumok a homokosabb területen, a 70+770–171+250 km között, kisebb csoportokban, egymástól 20–60 m-re helyezkedtek el. A főként kerek alakú, meredek falú gödrökből gazdag leletanyag került felszínre, a lekerekített sarkú, téglalap alakú, sekélyebb objektumokban és az ÉNy-DK, É-D irányú keskeny árkokban alig volt lelet. A kora bronzkori (Makó-kultúra) gödrökből belső díszes, gömbszelet alakú tálak, gömbszelet alakú edények csonka gúla formájú üreges talprészeinek töredékei és egyfűlű bögrétöredékek kerültek elő. Egy 1 m átmérőjű gödörben egy szarvasmarha ép csontvázát bontottuk ki. A középső bronzkor végi (késő Vatyakultúra) objektumokban ferdén behajló peremű (polírozott felületű), peremén bütyökkel díszített tál- és kisbögge töredékek voltak. Az 1381. sz.

nagyméretű, közel 2 m mély gödörben többek között két halsütő tál és egy bronz árvéső is volt. Egyetlen gödörben találtunk késő Vatyakorai halomsíros jellegű, szögletesedő alján négy bütykös bögrétöredéket. A 291. sz. ÉK-DNy tengelyű, téglalap alakú sírgödörben lelt elszántott, zsugorított temetkezés vázmaradványa valószínűleg őskori. A leletanyag 90%-a hulladékgödörökből származik, ami arra utalhat, hogy rövid ideig telepedtek le a kora és késő bronzkori népcsoportok.

A szarmata település a lelőhely Ny-i szélétől kb. 440 m hosszan és 155–160 m (a főútra merőleges köves- és földút mentén, nagyobb szakaszon) szélesen jelentkezett. A házak, a műhelyek, a szabadtéri kemencék elhelyezkedése és a leletanyag arra utal, hogy a közel 10 000 m²-nyi területen a szarmaták többször telepedtek le a Kr. u. 2–5. század között, illetve a 2–3. században hosszabb ideig éltek itt. A település széleit kisebb-nagyobb méretű árkok és árokrendszerek jelzik, továbbá az ÉK-i peremen tártuk fel az egyetlen, 2–3. századra keltezhető sírt. A DNy-ÉK tájolású, nagyméretű, téglalap alakú sírban egy fiatal nő hanyatt fektetett csontvázát bontottuk ki. A halotti ruha (nadrág) alját több sorban színes gyöngyökkel varrták ki, emellett üvegyöngyökből álló nyakéket, zománcbetétes pelta alakú bronzfibulát és egy bikónikus orsógombot találtunk még a sírban. Másik két csontvázat is találtunk: egy idősebb nő gödörbe és egy melléklet nélküli egyén árokba temetett vázát.

A 36 lekerekített sarkú téglalap alakú, 230/290×260/440 cm méretű, általában letaposott járószintű (egy esetben ötször, több házban kétszer megújított padlójú), kettes-hármas csoportokban megásott ház tetőszerkezetét egy központi oszlop, vagy a ház hossz tengelyében megásott 2 vagy 3 ágas tartotta. A legtöbb házban a padlón 2–5 cm átmérőjű karólyukak (néhol háromszög és négyzet alakú is) voltak. Négy házban figyeltünk meg a padlón malomjátékot ábrázoló karcolatot vagy annak részleteit.

A három dögölt padlójú, központi oszlop tetőszerkezetű műhely egy ÉNy-DK irányú tengelyen helyezkedett el, egymástól néhány méterre. A padlón talált több száz karólyuk és nagy méretűk arra utalhat, hogy szövőműhelyek lehettek. A házakhoz hasonlóan csoportokba, a házaktól 100–120 m-re találtuk meg az egy vagy több kemencés szabadtéri kemencéket, melyek sütőfelületét többször is megújították. A sütőfelület alá cserepeket és állatcsontokat terítettek. A leletanyagban megtalálhatóak a kézzel formált fazék- és fedőtöredékek, kétosztatú és csónak alakú agyagmécsesek, korongolt tál-, korsó-, hombár- és fazéktöredékek. Kis számban voltak terra sigillata, amfora-, üvegpohár- és a késő szarmata korra jellemző szemcsés fazéktöredékek. A használati eszközök között malom-, fenő-, csiszolóköveket, orsógombokat, hálonehezéket, csonteszközöket (tű, ár, fűró, korcsolya), vaskéseket és néhány ékszert (üvegyöngy, bronzfibula-, karperecötredék) is találtunk.

Az avar objektumok többsége a lelőhely DNy-i szélén, kisebb része az ÉK-i peremén jelentkezett. A né-

hány kisebb-nagyobb méretű árokrendszerből és 4 ház-ból gazdag leletanyag (kézzel formált fazék- és sütőharang-töredék, bekarcolt hullámköteg- és bepecsételt díszítésű cserepek, kevés korongolt fazéktöredék) került elő. A házakban a letaposott járósínt és a tetőt tartó cölöpöket is megtaláltuk.

Az *Árpád-kori* település objektumai a 70+770 km-től K-re 370 m hosszan, illetve a 71+500 km-től egészen a lelőhelyet határoló csatornáig, az út mindkét oldalán egyaránt megtalálhatók voltak. A házak elhelyezkedése, mennyisége, méretbeli különbsége és a leletanyag alapján megállapítható, hogy a falunak több fejlődési fázisa volt. A kora Árpád-kori faluszerű település (a műút déli oldalán) 10–12 m² alapterületű, két ágas által tartott szellemenyes tetőszerkezetű, lejárt padlójú házai csoportokba rendeződtek. A házakat több esetben körárokka vetették körbe. A műút É-i oldalán már 12–20 m² alapterületű, 2 vagy 3 cölöp által tartott nyeregtetős, lejárt padlójú, kb. 40–50 m hosszú, ÉNy-DK-i irányú utcásorba fekvő házakat találtunk. A kerek vagy szögletes alakú kemencéket minden esetben a ház egyik sarkába vájták, melyek házgödörön belül eső részét agyagból építették fel.

A falu az 1241–42. évi tatárjáráskor pusztult el, melyet több lelet is megerősít. Az egyik leégett ház kemencéjében két összebújt gyermek és az anya részben kemencén kívül eső vázát bontottuk ki. A kisfiú mellett IV. Béla ezüstdenára (CNH I. 263.) feküdt. Az épület padlóján az egykor használt főzőedényeket, csiszolt kő sőtörőt, favödör abroncsait és fülét, a leégett faláda maradványait (vaszarat, ládapántot) a mezőgazdasági tevékenységre (sarlók, rövidkaszák, vas ásóél, fejszék), az állattartásra (csikószabla, ollók) és az ácsmesterségre (ácskörző) utaló eszközöket találtuk meg. Egy gödörben a medencéjén megsérült, egy árokban pedig két fiatal egyén temetetlen vázát bontottuk ki.

A házaktól kb. 120–130 m-re három kemence nélküli műhelyt tártunk fel, többek között egy kovácműhelyt is, melyben a padlót, 6 cölöplyukat, az üllő helyét, a salakokkal, félkész és rontott vastárgyakkal teli munkagödört és a kisméretű olvasztókemencét is megtaláltuk. A gödrök, árkok, szabadtéri kemencék, házak, műhelyek, kutak és füstölők betöltéséből viszonylag kevés leletanyag került elő. Kisebb számban csillámos soványítású, nagyobb számban bekarcolt csigavonallal, bevagdallással díszített fazék- és bogrács-töredékek kerültek felszínre. A használati eszközök között malomköveket, vaskéseket (nyél csontborítását is), csontkorcsolyákat, orsókarikákat, vas mezőgazdasági eszközöket, továbbá vaskapcsokat, vasszögeket, vassarkantyút, nagyméretű vaskulcsot találtunk.

Munkatársak: Ecsedy István, Kalácska Róbert, Kovács Ágnes, Rajna András, Zimborán Gábor, Zsoldos Attila régészek; Bartucz né Farkas Ildikó, Czegléczki Tibor, Dinnyés Ágnes, Dinnyés Dóra, Fodor Péter, Gera Ágnes, Kovács Éva, Szabó Gergely ásatási technikusok.

A leletek a ceglédi Kossuth Múzeumba kerültek.

GULYÁS GYÖNGYI

96. Cegléd, Fertály-földek I.

(Pest megye) Ó, Á

2005. július 18. és november 23. között a 4. sz. főút szélesítése kapcsán a 71+750–72+120 km közötti szakaszon, az út mindkét oldalán kutattunk: 153 m² területen próba-, 9573 m²-en megelőző feltárást végeztünk (4/17 sz. lelőhely). Egy Árpád-kori, 11–13. századi település részlete látott napvilágot. A kutatás során 216 gödört, 148 árkot, 23 gödörházat, 17 műhelygödört, 11 szabadtéri kemencét, 7 kutat, 2 cölöplyukat és 9 bizonytalan rendeltetésű objektumot tártunk fel.

A telep leletanyaga egységesnek mondható. 163 objektum (37,6%) leletanyaga között szerepel Árpád-kori kerámia. Az objektumok nagyobb része (61%) lelet, illetve keltezéssel lelet nélküli volt. Három objektumból kerültek elő jellegtelen őskori edénytöredékek, három objektum pedig újkori.

Az Árpád-kori kerámialeletek többségére a főzőedények – a kézikorongon készült, homokkal soványított fazekak – a jellemzőek, de néhány cserépbogrács, két esetben pedig sütőharang töredékei is előkerültek.

A telep állatcsontanyagáról elmondható, hogy leginkább a szarvasmarhacsontok fordultak elő nagyobb mennyiségben. A lelőhely Ny-i részén nagyobb számban kerültek elő marha szarvcsapok, főleg a műhelygödörökből és közvetlen közelükből.

A lelőhelyrészlet legértékesebb lelete a 345. sz. objektumból került elő, egy 6,5 cm széles bronzkereszt, melynek egyik szára hiányzik. A trapéz alakban végződő egyik keresztvég és a kereszt középső része át van fúrva.

A telepészlet házai általában 250×250 cm kiterjedésű, kemencés gödörházak, melyek hossz tengelyében kettő-három cölöp tartotta a tetőzetet. Bejáratuk a kemencével szemben kapott helyet. A kemencék fenéktapasztása többnyire egyrétegű, de a két, néhány esetben pedig három réteg is előfordult. A sütőfelület alá főleg vassalakat, állatcsontot, kisebb mennyiségben kerámiát tapasztottak.

A főúttól D-re, a 71+860–900 km közötti területen intenzíven kerültek elő a belső gödörökkel is ellátott műhely-objektumok, egymás mellett két csoportban. Nyolc műhelyobjektum esetében figyeltünk meg kisméretű, kb. 50 cm szélességű kerek vagy szögletes, a műhely oldalába vájt, kissé lejtős kemencéket (esetleg pörkölőket, vagy olvasztókat). A helyben történt vasmegmunkálást tovább erősíti a leletanyag között nagy számban előfordult vassalak és vasbuca. Érdekes azonban, hogy a lelőhelyen előkerült vastárgyak száma kevés. A gyepvasérc helyben történt megmunkálása a környező lelőhelyeken is megfigyelhető volt.

A 406. sz. objektum három kemencéjét a munkagödör K-i és D-i falába vájták. A kemenceplatnik a nyeresi szint alatt kb. 150 cm mélységben kerültek elő. A sütőkemencék platnijá alá vegyesen vassalakat és állatcsontot tapasztottak.

A leletanyag a ceglédi Kossuth Múzeumba került.

KALÁCSKA RÓBERT

97. Cegléd, Fertály-földek II.

(Pest megye) Ő, Á, Kk

2005. július 8. és november 7. között megelőző feltárást végeztünk a 4. sz. főút szélesítése során, a 71+625–71+775 km-szelvényben, a főút mindkét oldalán. A 4272 m²-nyi területen összesen 179 objektumot tártunk fel, amelyek – a szomszédos Cegléd 4/14 és Cegléd 4/17 sz. lelőhelyekhez hasonlóan – egy Árpád-kori településhez tartoztak.

A 179 objektumból 3 gödör bizonyult leletei alapján késő középkorinak, 1 gödör pedig minden kétséget kizáróan újkorinak. A lelőhelyen 4 objektumból, 2 árokból és 2 gödörből kerültek elő kisméretű, jellegtelen őskori cseréptöredékek, középkori leletanyaggal keverve.

Egyértelműen Árpád-kori leletanyag 82 objektumból került elő. További 93 objektumról feltételezhető, hogy az egykori Árpád-kori településrészlethez tartoztak. A feltárt Árpád-kori objektumokból 83 árok vagy árok-részlet, 64 gödör (ebből 4 kiégetett oldalú élelem-tároló verem), 13 sarokba épített kemencés gödörház, 6 szabadtéri kemence, 1 három kemencéből és azok közös munkagödörből álló kemencebodor, 4 kút és 4 műhely. Az objektumok elenyészően kis része bizonyult leletben gazdagnak, a legtöbb árokból és gödörből kis mennyiségű cseréptöredék, állatcsont-töredék és patics került elő. Viszonylag nagy mennyiségben kerültek elő kisméretű vastárgyak töredékei, megmunkált csontszerszámok, valamint a vasmegmunkálás melléktermékeként jelentkező kohó- és kovácssalak.

A lelőhely az objektumokat tekintve intenzívnek bizonyult, az egymást metsző Árpád-kori árok, gödrök, kemencék és házak alapján több települési fázist tudunk elkülöníteni. A legkorábbi időszakot az árok (vízelvezető árok) jellemzik, ezt követik a már betemetett árokra épített szabadtéri kemencék és a négyszögletes, földbe mélyített, sarokba épített kemencés, 8–10 m²-es alapterületű házak. A 4. sz. főúttól É-ra lévő, bal oldali sávban került sor a lelőhely legnagyobb jelentőségű objektumainak feltáráására, ahol a lelőhelyre jellemző Árpád-kori házak közül négyet elhagyásuk után műhellyé alakítottak. Ezekből a műhelyekből nagy mennyiségben kerültek elő csontszerszámok, fűvócsőtöredékek, meszkődarabok, kohósalak, valamint a vasolvasztás folyamata után elbontott kohó falának átégett és vassalakkal összeolvadt darabjai, amelyeken megfigyelhetők a fűjtatócsövek lenyomatai is. A leletek és az objektumokon belül megfigyelt jelenségek – salakgödrök, a kohóból kifolyatott és megszilárdult salakcsíkok, koromgödrök, a kisméretű kohók legalsó átégett rétegei – alapján biztosak lehetünk benne, hogy a lelőhelyen a közelből begyűjtött gypvasércet kohósították, és az így nyert vasbucákat a környékbeli kovácsműhelyekben hasznosították.

A leletanyag a ceglédi Kossuth Múzeumba került.
Munkatársak: Ecsedy István, Zsoldos Attila.

ZIMBORÁN GÁBOR

98. Cegléd, Fertály-földek III.

(Pest megye) R, B, Á

A 4. sz. főút 72+130–72+500 km-szelvényének déli oldalán, a főút tervezett szélesítésének sávjában, továbbá a J2 jelzésű tervezett földút és a jobb oldali útsatlakozás területét (a 4/18 sz. lelőhelyet) próbaásatást követően megelőző feltárással kutattuk.

A próbafeltárást 2005 áprilisában, a megelőző feltárást és a lelőhely K-i részének szondázását július 18. és szeptember 27. között végeztük. A lelőhely K-i részén húzott kutatóárkokban alig volt régészeti értékkelhető objektum.

A kutatott mintegy 9000 m²-en összesen 95 objektum került elő. A szórványos őskori gödrök közül a középső és késő rézkor átmeneti időszakát képviseli a 78. sz. szabálytalan alakú gödör, melyen Árpád-kori árok haladtak át, az egyik gödör későbronzkori. Néhány újkori beásástól eltekintve a többi telepobjektum kevésbé intenzív Árpád-kori településrészlethez tartozik. A telepobjektumok többsége különböző méretű és irányú árok, árok-részlet, 24 gödör, 1 kút, 4 szabadtéri kemence, 2 ház. A 95. sz. ház 3×2,8 m-es, közel Ny–K tengelyű, ÉK-i sarkában kisméretű, vajt kemencével, hossz tengelyénél két cölöplyukkal. Betöltéséből néhány hullámvonal-köteges fazéktöredék került elő. Hasonló méretű a 91. sz. ház is, ebben kemence nem volt. A 72. sz. szabadtéri kemence szögletes gödréhez két kemence csatlakozott, Ny-i részén átégett oldalú gödör helyezkedett el. Eredetileg kemencés ház lehetett az objektum, melynek ÉK-i oldalába utóbb újabb kemencét vájtak, s a házpadlónál kevésbé mélyebb munkagödör DNY-i végében átégett falú gödröt bontottunk ki. A komplexumot megcsonkította egy fiatalabb árok. A lelőhely K-i részén 3 kutatóárkokban 8 árok- és 1 gödör-részletet tártunk fel.

Az Árpád-kori objektumok igen szerény leletanyagában fazéktöredékek, néhány cserépbogrács-töredék, vasolvasztásból származó salakok mellett csontkorcsolya és egy játékkockává csiszolt juh asztragallosz érdemel említést.

Valószínűnek látszik, hogy a feltárt leletek időszakosan, főként pásztorkodási tevékenység során lakott terület emlékei. Erre utal a feltárt objektumok jellege, valamint az a tény, hogy az árok és a kunyhószerű házak időbeli eltérésére stratigráfiai adatok is vannak. Mindazonáltal valószínű, hogy a középkori települési objektumok mindegyike a tatárjárás előtti időszak emléke, az újratelepülés után ez az alacsony térszínű rész mindvégig mezőgazdasági használatban volt.

A leletanyag a ceglédi Kossuth Múzeumba került.

ECSEDY ISTVÁN

99. Cegléd, Intézeti-dűlő I.

(Pest megye) V

2005. augusztus 25. és szeptember 9., majd október 4–22. között végeztünk próbafeltárást a 4. sz. főút 75+340–75+720 km-szelvényétől É-ra a Perje-csatorna É-i part-

ján levő 4/22 sz. lelőhelyen, a B3 földút 0+010-0+390 km-szakaszán.

A Perje-csatorna itteni szakasza a 4. sz. főút 1970-es évekbeli kiépítésekor kialakított, mesterséges meder, mely alacsony kiemelkedést vág át. A főúttal párhuzamosan vezetett új meder K-Ny irányban vágja át azt az alacsony kiemelkedést, amelyet a vízrendezés előtt az itt meanderező ér hurokszerű kanyarulata vett körül. A színté szigetszerű kiemelkedés eredeti területének nagy részét a korábbi útépítés és csatornaásás már megsemmisítette, ezért az itt tervezett földút kialakítását megelőző feltárás a régészeti vizsgálat utolsó lehetőségét jelentette a terület megmaradt É-i peremén.

A lelőhelyen 682 m²-en próbafeltárást és 654 m²-en megelőző feltárást végeztünk, 28 objektumot (17 gödör és gödörészlet, 3 árokészlet, 1 csontvázas sír) tárva fel. A részben elszórtan elhelyezkedő telepobjektumok egy része a vaskor legkorábbi időszakára, Kr. e. 9–8. századra keltezhető. Különleges a 14. sz. objektum: a 4,5×3,5 m-es, 1,8–2 m mély nagy, szabálytalan kialakítású gödör bőséges és jellegzetes Ha C leletanyagot tartalmazott (grafitos felületű csészék, kannelurás tálak, kőbuzogány-töredék). Ilyen telepanyag az első alkalommal került elő a tágabb környéken.

Néhány árokészlet feltárása leleteket nem eredményezett. Az egyik gödörre ázott temetkezés szokatlan testhelyzetű („begyömöszölt”) csontváza fiatalabb a gödörnél, de mellékletek hiányában nem keltezhető.

A leletanyag a ceglédi Kossuth Múzeumba került.

DINNYÉS ISTVÁN – ECSEDY ISTVÁN

100. Cegléd, Intézeti-dűlő II.

(Pest megye) H, Kő

2005. szeptember-októberben próbafeltárást végeztünk a MÁV 100 vonal 78,62–78,67 km-szakaszán. A vasútvonal É-i és D-i oldalán tervezett új árokszakaszon húzott kutatóárokka feltártuk a lelőhely veszélyeztetett részét. Az É-i oldalon egy lelet nélküli kerek gödröt bontottunk ki. A déli oldalon honfoglalás kori árokészletet és ház(?)észletet, a ház ÉNy-i szélét átvágó 15–16. századi árokészletet tártunk fel. A házészletből kéttagú ruhadísz (kerek verethez kapcsolódó szív alakú csüngő) került elő.

A leletanyag a ceglédi Kossuth Múzeumba került.

DINNYÉS ISTVÁN

101. Cegléd, Intézeti- és Bába-Molnár-dűlő

(Pest megye) B, Sza, Á

A 4/12 sz. lelőhelyen a 4. sz. főút 75+730–76+480 km Ny-K szakaszán egy ÉÉK-DDNy irányú mezőgazdasági út halad át. 2005. július 18. és október 13. között a lelőhely útépítéssel veszélyeztetett területein vizsgáltuk a lelőhely kiterjedését és intenzitását. Próbafeltárást 1429 m²-en, megelőző feltárást 12 701 m²-en végeztünk; 293 objektumot (212 gödröt, 47 árkot, 20 sírt, 5 házat és 9 szabadtéri kemencét) tártunk fel. Ezek közül 1 őskori,

34 bronzkori, 1 késő bronzkori, 178 szarmata kori, 15 Árpád-kori, 64 lelet nélküli.

Őskori leletanyag került elő az útcsatlakozás D-i, az átvezetés DNy-i részén nyitott felületen, melyen 36 gödröt és 5 árkot tártunk fel. Minden keltezhető telepobjektum bronzkori, a Makó-, a nagyrévi és az urnasíros kultúra időszakába sorolható.

A 114. sz. gödörben a Makó-kultúrára jellemző belső díszes tál töredékére bukkantunk. Igen sekély a 130. sz. gödör, gazdag makói korú leletanyaggal: több darabban előkerült fekete színű, megvastagodó peremű edény, kis-méretű csonkakúp alakú, 4 cm magas, 3 cm átmérőjű pohárka, vízszintes peremű edény töredéke a perem alatt bekarcolt zegzug vonallal, alatta háromszög mintával díszítve.

A nagyrévi kultúra településéhez tartozó 131. sz. gödör meglehetősen rossz minőségű kerámiát tartalmazott, fontos lelete egy jellegzetes, kihajló peremű fazék. A 134. sz. gödörben bekarcolt hálómintával díszített töredéket, továbbá két textildíszes töredéket (hatvani kultúra) találtunk. Kocsimodell töredékét tártuk fel a 141. sz. gödörben, kocsi aljának és oldalfalának 5×8 cm-es részletét. A 155. sz. objektumban a késő bronzkorra jellemző síkozott peremű tálak töredékeit és egyéb, az időszakba sorolható kerámiát bontottunk ki.

Szarmata kori leletek kerültek elő a lelőhely Ny-i részén közvetlenül a 4. sz. úttól D-re. A felület középső részén szarmata temetőrészlet 19 sírját tártuk fel. Minden temetkezést erősen bolygatott, rabolt, tájolásuk D-É. A 9. sz. körárok D-en nyitott, közepén az 1. sz. sírral. A sírt feldúlták, megmaradt leletei: bronz ládikaveret, bronzlemez-töredékek, gyöngyök. A körárok Ny-i részében 2 gyermeksírt bontottunk ki. A 42. sz. sírban bronz fülbevalópár, bronz féltorques, bal csuklónál üveg- és borostyángyöngyök voltak a mellékletek. A 2. sz. sír körárkának csak kb. negyedét találtuk meg. A feldúlt sír megmaradt leletei (vas lándzsahegy, vasfibula-töredék, fenőkő) férfi temetkezésre utaltak. A körárok Ny-i részén tártuk fel a 10. sz. sírt, a váz bal mellkasán vasfibulával. Szintén körárokban bontottuk ki a 36. sz. sírt. A 92. sz. szintén feldúlt, női sírhoz (borostyángyöngy) a 28. sz. körárok tartozott. Az árokkeret nélküli, szintén erősen feldúlt temetkezések közül kiemelhető a 25. sz. sír, bolygatott csontjai között vastöredékek, medence tájkán vas lándzsahegy feküdt. A 27. sz. sírban a mellkas környékén pénzt, a medencében vascsatttöredéket, a sírgödör É-i végénél kis szürke korongolt edényt találtunk. A 88. sz. sír É-i tájolású gödörében a feldúlt temetkezésből csak néhány hosszúcsont és egy bronzfibula maradt a sírban. A 97. sz. női sír erősen bolygatott, rabolt volt. A sírföldből 20 cm mélyen egy fülezzet bronz(?)pénz került elő, a sírfenéken 75 cm mélységben 5 egymásba kapcsolódó bronzkarika, számos korallgyöngy, több szálból sodort, hurkos-kampós arany fülbevaló feküdt. Szintén a sírfenék közeléből egy 2×1 cm-es téglalap alakú barna, világos berakással díszített kőlapocská került elő, mely a tőle nem messze talált lemezes testű bronzfibula lapjáról válhatott le. A 104. sz.

férfisírban a bolygatott váz mellett, a DK-i saroknál vas lándzsahegy feküdt, a csontok közül kisméretű bronzfibula bukkant elő. A temetőrészlet a leletek alapján Kr. u. 3. századi lehet.

A főútszélesítés 76+100–200 km-szakaszánál szarmata településrészletet tártunk fel. A gödrök többsége méhkas alakú verem, szürke korongolt és kézzel formált szarmata kerámiával. A két ház közül 4 központi oszlopos. A területen több szédült kemence maradványait is sikerült megfognunk. Legérdekesebb a 110. sz. szabadtéri kemence, amelynek a felépítménye is egészen jó állapotban maradt meg, valamint hamusgödör is csatlakozott hozzá. A kemence fenéktapasztása alatt szarmata kerámia fordult elő több rétegben.

Az átvezetés ÉK-i és az útcsatlakozás „B” ágának területén nyitott 2509 m²-es felületen szarmata-késő szarmata település intenzív részletét tártuk fel. Az 56 telepobjektum többsége árok, árok részlet és gödör, továbbá néhány szabadtéri kemence és ház. Kiemelhető az objektumok közül a 260. sz. szabadtéri kemence, mely egy korábbi gödör kb. 50 cm vastag, döngölt agyagbetöltésére épült, a fenéktapasztása alá korongolt edénytöredékeket terítettek. Vékony agyagrétegekkel többször megújított padlószintet figyeltünk meg a 276. sz. házban. A ház ÉK-i sarkában egy viszonylag jó állapotban lévő kemencét tártunk fel, déli felében vasmérleg(?) töredékére bukkantunk. Központi oszlop támasztotta a 294. sz. szintén kemencés ház tetőszerkezetét, a ház fontos lelete egy áttört díszű bronz övcsat.

A lelőhelyrész északi részén tártuk fel a 31. sz. késő szarmata sírt: bolygatott női váz, a lábánál piros festett tálka, mindkét csuklóján bronz karperec, a medence környékén vas övcsat, a vállánál vasfibula.

Az *Árpád-kori* telepobjektumok közül kiemelendő a 73. sz. ház. A szokványos ház padlóját többször megújították. Leletei fazéktöredékek, cserépbogrács-töredékek, S-végű bronz hajkarika és egy áttört, késő avar bronz övveret voltak.

A leletanyag a ceglédi Kossuth Múzeumba került.
Munkatársak: Ecsedy István, Kovács Ágnes.

RAJNA ANDRÁS

102. Celldömölk, Vulkánfürdő

(Vas megye) Ó, Á

2005. június 6–24. között elvégeztük a megelőző feltárást a létesítendő fürdő építésének II. ütemét érintő területen. A jelenlegi kutatás alapján a 2004-ben elvégzett archeomágneses felmérés képezte, kutatóárkok és szelvények segítségével vizsgáltuk a megjelölt anomáliákat, ugyanakkor a teljes terület feltárására nem volt lehetőségünk. Közel 326 m² felületet vizsgáltunk.

A lelőhely jelentőségét az az *Árpád-kori* (11–12. sz.) település adja, melynek központi része a 2003-ban folytatott ásítás során került napvilágra. Az idei év eredménye, hogy nagy valószínűséggel meghatározhatóvá vált a középkori falu hozzávetőleges kiterjedése, legalábbis

DDNy-i irányban. Kiemelkedő a két, földbe mélyített járószintű épület, melyek feltehetően műhelyek, az előzőekben ismertté váltakhoz hasonló szerkezeti megoldásuk és méretük alapján. D-É tájolásúak, a hosszanti központos tengely két végében helyezkedett el a tetőszerkezetet tartó 1-1 oszlophely, illetve az ÉNy-i saroknál figyelhető meg egy feltűnően szabályos négyzet alakú lemélyedés. Mindkét esetben a DK-i sarokban találtuk meg a kemencét, sajnos eléggé bolygatott állapotban. Leletanyagukat elsősorban a korszakra jellemző kerámiatöredékek jelentik, de kevés állatcsont is előkerült, valamint az egyik házból egy vaskés töredéke. A korszak településeire jellemző módon esetünkben is annak szélét kemencék, illetve kemencebokrok csoportja jelzi. Összesen három kemencét sikerült megfognunk, a hozzájuk tartozó hamusgödörrel, közülük kettő nagyjából egy időben lehetett használatban, a harmadik korábbra tehető. Egy másik kemence érdekessége abban rejlik, hogy összefüggően megmaradt gödörfalának átégett tapasztása (a beomlott boltozat betöltésben jelentkezett), valamint a keményre kiegészített sütőfelület. Mindegyik kemencénél megtaláltuk a szájrészt lezáró nagyobb méretű szögletes köveket.

Rétegvizsgáló módszerrel őskori pattintott kőeszközökre bukkantunk, ugyanakkor ezek részletesebb vizsgálatára nem kerülhetett sor.

POLGÁR PÉTER

103. Csabacsúd határa

(Békés megye) Ó, Szk, Á, Kk

2005. áprilisában, szeptember–október folyamán terepbejárást végeztünk az M44 autópályán Békés megyei szakaszán.

Nagy-dűlő: A településtől DNy-ra mintegy 700 m-re, az ezen a szakaszon igen markáns, széles Kondoros-völgy egy éles Ny-i irányú kanyarulatának belső oldalán, a falutól DNy felé haladó dűlőúttól K-re van a 350×100 m kiterjedésű 13. számú lelőhely. Terepbejárássunk során a topográfiai terepbejárások eredményeivel megegyezően a lelőhely nagyságához képest kevés szkíta kori és Árpád-kori edénytöredéket gyűjtöttünk. A lelőhely alacsony intenzitású.

Nagyráta-dűlő II.: Az előző lelőhelytől közvetlenül K-re, a Kondoros-völgy egy éles kanyarulatának külső ívén van a 600 m hosszú és 100 m széles 14. számú lelőhely. Terepbejárássunk során – összhangban a topográfiai terepbejárások eredményeivel – a nagy kiterjedés ellenére csekély számban találtunk késő középkori és őskori edénytöredéket. Mindkét korszakban alacsony intenzitású település állhatott a területen.

GYUCHA ATTILA

104. Csanádpalota határa

(Csongrád megye) U, B, Sza, A, Á, Kk

Az M43 autópályán Makó-országhatár szakasz tervezett nyomvonalának régészeti terepbejárása során a település határában az alábbi lelőhelyeket regisztráltuk.

Juhász-tanya: A nyomvonal 55+800–57+000 km-szelvénye között nagy kiterjedésű őskori, szarmata és Árpád-kori település felszíni nyomait találtuk meg (60. sz. lh.).

Az autópálya 55+900 km-szelvényénél a nyomvonal 200 m széles sávja keresztezi a Csanádpalotáról az országhatárhoz vezető kövesutat. Ennek Ny-i oldalán, az úttól mintegy 100 m-re egy, a környezetéből alig kiemelkedő, É-D irányú dombhát található. A dombhát része egy összefüggő, medrekkel és magasabb gerincekkel tagolt folyómeder által alakított földrajzi egységnek. Ezen a tagolt felszínen halad keresztül a nyomvonal egészen az 57+000 km-ig, ahol is keresztezi a Krakk-ér medrét. A Krakk-ér széles medre itt torkollik össze a Csanádpalotai-érrel, és ezzel egy és összefüggő vízrendszer alkotnak közösen. A két meder és azok lefűződött ágai tagolják a környezet felszínét.

A lelőhely nyugati vége közepes sűrűségű, majd a Juhász-tanya környezetében igen ritka, de nem szűnik meg. Az 56+500 szelvénytől jelentős mértékben megnő a felszíni leletek mennyisége. A keleti végén pedig a lelőhely igen intenzívnek mondható.

Az 57+000 szelvény előtt a Krakk-ér kis lefűződött medre keresztezi a nyomvonalat, és ebben a mederben természetesen nem lehetett régészeti leleteket találni. A meder után azonban egészen a főmederig sok kerámiát tudtunk gyűjteni.

A lelőhely nyugati végében elsősorban őskori és Árpád-kori leleteket lehetett gyűjteni. A lelőhely keleti végében pedig őskori és szarmata kori leletek voltak a felszínen.

A lelőhely intenzitása közepes. A rendkívül nagy mennyiségű kerámia mintegy 35%-a Árpád-kori, 30%-a szarmata kori, és mintegy 30%-a őskori volt. A fennmaradó kis hányadot az avar kori, és újkori töredékek tették ki.

Elsősorban a 200 m széles sáv bal oldalán és a tengelyben kerültek elő a leletek, a tengelytől jobbra lényegesen kevesebbet gyűjtöttünk.

A fellelt lelőhely egyértelműen azonosítható a Csanádpalota 14. sz. lelőhellyel, melyet megtalálója kora vaskorra (?) (Hallstatt A-B, Hallstatt B-C), a szarmata-, avar-, és Árpád-korra keltezett.

A nyomvonal tengelyétől északra, mintegy 250 m-re az ELTE által készített légi fotókon és a topográfiai térképeken is egyértelműen látszik egy kör alaprajzú terület. Ennek északi oldala a Krakk-ér partjához csatlakozik. Nyugati, déli és keleti oldalán egy 20–25 m széles mélyedés fut körbe. A mélyedés keleti vége összeköttetésben van a Krakk-ér vízrendszerével. A mélyedés szélessége és mélysége állandó. Mélysége a környezetétől mintegy 1,5 m-rel van lentebb.

A mélyedés belső oldalán, annak körbefutó partján egy mintegy 8–10 m széles sárga agyagos sáv figyelhető meg, amely ugyancsak teljesen körülöleli a kör alakú területet. A légi fotón és a helyszínen is egyértelműen tapasztalható, hogy a mélyedés és a sárga agyagos sáv egymással párhuzamosan futva veszi körül a területet. Mivel egymástól elválaszthatatlanul jelentkeznek, úgy véljük, hogy a keletkezésük is egymáshoz kapcsolódik. Azt

feltételezzük, hogy a mélyedés tudatos emberi tevékenység következtében jött létre. Ennek eredményeképpen a Krakk-ér mentén egy kör alakú bezárt területet kaptak az építők, melyet a mederből nyert vízzel zártak el a külvilágtól. A vizesárok ásása során kitermelt földet az árok belső oldalán halmozták fel, felsáncolták a földet. Ez a felsáncolt sárga agyagos föld néhol még ma is érezhetően magasabban van, mint a bezárt terület magassága.

A légi fotók, a topográfiai térkép és a felszín morfológiája alapján azt feltételezzük, hogy az észlelt jelenségek egy földvár elemeit (sáncárok, sánc, belső vár) jelzik. Feltevésünket erősítheti az a tény, hogy a bezárt terület belsejében zömmel őskori, azon belül is középső bronzkori leleteket találtunk.

Kis-ugar: A nyomvonal 55+100–55+400 km-szelvénye között közepes kiterjedésű őskori, szarmata kori és Árpád-kori település felszíni nyomai mutatkoztak (59. sz. lh.).

Az autópálya 55+100 km-szelvényénél a nyomvonal és annak 200 m széles sávja keresztezi a Nagylak felé haladó vasutat és az azzal párhuzamosan futó Élővíz-csatornát. Ezek keleti oldalán egy szabálytalan alakú dombhát található, amely alig-alig emelkedik ki a környezetéből. Ezen a dombháton terül el a lelőhely. A kis mennyiségben gyűjtött leletek között pontosabb korszakolásra nem alkalmas őskori, néhány egyértelműen szarmata kori (Kr. u. 2–4. sz.), két Árpád-kori, és néhány késő középkori mázas edénytöredék, illetve cseréppipa volt.

Országhatár: A nyomvonal 57+150–57+700 km-szelvénye között nagy kiterjedésű, közepes intenzitású őskori, szarmata és Árpád-kori település felszíni nyomait találtuk meg (61. sz. lh.).

Az autópálya az 57+100 km-szelvényben keresztezi a Krakk-ér É-D irányban folyó széles medrét. A folyón áthaladva a nyomvonal merőlegesen fut a folyó magaspártjával egészen az országhatárig.

A jelölt szakaszon eltérő intenzitással lehetett leleteket gyűjteni. A bejárt sáv déli felében, és a sávától délre található, a környezetéből kiemelkedő dombháton elsősorban őskori, és szarmata kori (Kr. u. 3–4. sz.) töredékeket találtunk.

A bejárt sáv bal oldalán, és a sávtól É-ra a leletek nagy többségét az Árpád-kori töredékek tették ki. Őskori töredékeket ezen a részen már nem lehetett találni. Az Árpád-kori lelőhely nemcsak a bejárt sávra terjedt ki, hanem az attól É-ra elhelyezkedő, a folyómederrel párhuzamosan futó, szabálytalan dombhátra is. A nyomvonalától É-ra a leletek elsősorban a meder menti részen kerültek elő, míg a nyomvonalától D-re, attól távolabb is sok tárgyat találtunk.

A nagy mennyiségű lelet kb. 40%-a Árpád-kori, a másik 40%-a szarmata kori edénytöredék volt. Jelentős mennyiségben (kb. 20%) találtunk középső bronzkori edénytöredékeket.

A lelőhely egyértelműen azonosítható az alábbi régészeti lelőhelyekkel: Csanádpalota 17., 18., 19.

Sulyok-tanya: A nyomvonal 54+400–54+600 km-szakasza között nagy kiterjedésű, de alacsony intenzitású

szarmata kori település felszíni nyomait találtuk meg (62. sz. lh.).

A Sulyok-tanya környékén a nyomvonal lapos, alig tagolt felszínen halad. A jelzett szakaszon déli és keleti irányból a környezetéből alig kiemelkedő, tagolt vonalú dombhát található, melyen viszonylag nagy felületen találtunk nagyon ritka intenzitású szarmata kori (3–4. sz.) településnyomokat.

Munkatársak: Mészáros Patrícia, Paluch Tibor, Sós-kuti Kornél, Wilhelm Gábor régészek (MFM); Benedek András, Pópity Dániel, Sátay Emese, Tompa György régészhallgatók (SZTE); Katona Sándor, Kulcsár Kornél, Máté Genovéva, Nagy Norbert régésztechnikusok (MFM).

SZALONTAI CSABA

105. Csány, Kétszékház-dűlő I.

(Heves megye) B, Sza

2005 második felében kezdtük meg Mezőszemere és Boldog között a megyét K–Ny-i irányban átszelő termékezeték leletmentő ásatási munkáit. Az árkokat 5 m szélességben kutattuk és dokumentáltuk.

Ezen a lelőhelyen is túlnyomórészt a Kr. u. 2–3. századra keltezhető császárkori szarmata és kevés számú késő bronzkori leletanyag fordult elő.

Munkatársak: Földi Valéria kultúr-antropológus, Kelemen Péter történész, Szeredi István ásatási technikus, Végh Henrik média technikus, Bíró Péter, Bíró Ádám régészhallgatók, Varga Emese, Tóth Zsolt főiskolai hallgatók, Csillag Tamás, Erdész Ede, Kovács János.

FODOR LÁSZLÓ

106. Csány, Kétszékház-dűlő II.

(Heves megye) U, R, Sza

A lelőhelyet a Tiszaújváros–Százhalombatta vezetékszakasz nyomvonalán 2004-ben végzett terepbejárások során fedeztük fel a Csányról DNy-ra kivezető földút és a gázvezeték találkozásánál. Errefelé kisebb-nagyobb dombok és mélyedések váltják egymást. Lelelőhelyünk is egy kisebb kiemelkedésre és annak lejtőire terjed ki.

A 2005 őszen végzett megelőző feltáráson 7 objektumot figyeltünk meg (köztük néhány újkori beásást is).

Egy gazdag leletanyagú középső-rézkori település maradványa képezi a lelőhely legjellemzőbb korszakát. A nagyméretű szabálytalan alaprajzú gödrökben elsősorban az állatcsontok domináltak. Az itt feltárt egyetlen zsugorított csontvázas temetkezés is valószínűleg ebből a korszakból származik.

A lelőhelyen emellett újkorkori és szórványosan szarmata kori leletek is előfordultak, ám jóval szerényebb mennyiségben. A körárokából ítélve egy szarmata kori temető jelenléte sem zárható ki, még annak ellenére sem, hogy ilyen korú sírt nem találtunk a nyomvonalban.

DOMBORÓCZKI LÁSZLÓ

107. Csány, Miklós-dűlő I.

(Heves megye) LT

Az épülő gázvezeték Heves megyei szakaszának nyomvonalán 2004-ben végzett terepbejárásakor vált ismertté a lelőhely. Csány DK-i határában, a Bordás-tanyától kb. 250 m-re Ny-ra található, egy kisebb dombocskán.

2005 novemberében a 455 m hosszan és 5 m szélességben lehumusztolt felületen közel 70 objektumot tártunk fel. Ezek közül 5 nagyméretű kelta ház volt, a hozzájuk tartozó tárológödrökkel. A sűrűbb településrészeket viszonylag mély árkok választották el egymástól. A település központja szelvényünk középső részével esett egybe, ahol is egy kisebb dombhát húzódik. Ezen a területen helyezkedtek el a házak. A házaktól biztonságos távolságra, szelvényünk K-i részén sikerült feltárnunk egy téglalap alakú fémmegmunkáló műhely maradványait, amelyből nagy mennyiségű csiszolt homokkő töredéke került elő. A számtalan cölöplyuk megléte is jól illeszkedik a terület településszerkezetébe. A nagy kiterjedésű telep valószínűleg jóval túlnyúlik a feltárt területen.

DANYI JÓZSEF

108. Csehímszent, Kishegyi út

(Vas megye) Kö, Kk

A 2005. szeptember 7-én végzett terepbejárásán elsődlegesen a fejlesztésre és belterületi bővítésre szánt területeket vizsgáltuk. Egy új lelőhelyet regisztráltunk.

A Kishegyi úton, a falu régi szőlőültetvényes területén egy nagyobb plató É-i nyúlványának K-i oldalán találtunk középkori és késő középkori telepnyomokra utaló leleteket. Ezek egy jól körülhatárolható 100×100 m-es részen szóródtak szét.

ILON GÁBOR

109. Csesznek, vár

(Veszprém megye) Kk

A cseszneki várban 2005-ben az Állami Műemlékhelyreállítási és Restaurálási Központ végzett falkutatást és ásatást. A falkutatás során lehetőségünk volt állványról vizsgálni és felmérni azokat a részleteket, melyekre eddig nem nyílt mód. Sikerült egyértelműen meghatározni a felső vár első, egyszintes kőfallal övezett periódusának falkoronáját, igazoltuk az É-i oldal késő középkori zárt erkélyének létezését és felmértük maradványait, a Ny-i traktuson újkori magasítást mutattunk ki, mely a korábbi pártázatos lőrések átboltozásával járt, azonosítottuk a barokk korban újra átalakított nyílásokat.

Az ásatás során a K-i traktus középkori lépcsőalapozásának tisztázása mellett újabb, az Árpád-kori várhoz kapcsolható falrészletet találtunk.

A felső vár É-i falszorosában és annak bejáratánál hitelesítettük az 1967–69-es ásatások eredményeit. A felső vár É-i falszorosának első periódusú zárófalát, az ahhoz vezető hidat vagy lépcsőt tartó pillért és ennek kö-

zépkeri és újkori átalakításait sikerült meghatározni. Az alsó várból a falszorosba vetető kapu helyét is nagy valószínűséggel azonosítottuk, elkülönítve annak eredetileg szabadon álló falát az újkorban a terület feltöltése után hozzáépített falalapozásoktól.

LÁSZLÓ CSABA – RÁCZ MIKLÓS

110. Csér határa

(Győr-Moson-Sopron megye) Ó, Ró, Kk, Kú

2005. március 23-án helyszíni szemlét végeztem régészeti hatástanulmány készítéséhez. A tervezett regionális hulladéklerakó területén és a környékén erdőtelepítésre kijelölt területen régészeti lelet nem került elő. Az említett terület a községtől Ny-ra húzódó dombvonulat gerincén és annak D-i, valamint lejtős K-i részén helyezkedik el.

Kiskerek: A Kócsod-patak mentén hosszan elnyúló foltban jobbra erősen lepusztult, jellegtelen római kori és őskori oldaltöredéket találtam. A lelőhely a patak árteréből alig kiemelkedő térszínen helyezkedik el.

Kócsod: A községtől K-re, közvetlenül a település szélén, a Kócsod-patak Ny-i oldalán emelkedő dombháton nagyszámú újkori cseréptöredék között késő középkori és kora újkori edénytöredékek is kerültek elő. A leletek a domb magasabb részén koncentráálódtak, közel a településhez.

TAKÁCS KÁROLY

111. Dalmand, sánc

(Tolna megye) Kő

2005. május 2-án terepbejárással ellenőriztem a mezőváros K-i kiterjedését. A szántásban jól látható volt, hogy a lelőhely nem közvetlenül a pataknál indul, hanem a domb magasabb részein. A templom törmeléke most még jobban szét volt szántva, mint a korábbi bejárásoknál.

MIKLÓS ZSUZSA

112. Damak, Ürgés-dűlő

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Kk

2005. augusztus 26-án terepbejárást végeztünk Lak és Damak határában. Damak határában, a Damak-Edelény út DK-i oldalán, a Damaki-patak két oldalán, közvetlenül a patakparton, a patakhoz lefutó dombok lábánál a patak mentén, mintegy 100 m hosszúságban, a szántásban 15–16. századi kerámiaanyagot találtunk, igen nagy felszíni leletsűrűségben. A lelőhely a középkori Sáp falu lehet. Teljes kiterjedését nem sikerült meghatározni, É-i irányban feltehetően a nem szántott területen is folytatódik.

Munkatársak: Bodnár Tamás és Laki-Lukács László.

PUSZTAI TAMÁS

113. Debercsény, Bejövő út

(Nógrád megye) Á

2005 áprilisában régészeti hatástanulmány kapcsán a község bel- és külterületén szemlét tartottunk. A Bejövő út

Ny-i oldalában az egyik telken (Hrsz.: 88/1) földmunkák során egy Árpád-kori objektumot bolygattak meg.

Április 28-án és május 11-én leletmentő ásatást végeztünk a lelőhelyen. A telken épülő ház alapjainak kiásásakor egy Árpád-kori kemencét vágta ketté. A kemence boltozata részben jó megtartású volt, 3–4 cm vastagon kiégett. A kemence jól tapasztott sütőfelülete fölött három betöltési réteget figyeltünk meg. A platni tapasztásából 13–14. századi kerámiatöredékek kerültek elő, több perem- valamint egy fenékbélyeges aljtöredék. A kemence Ny-i oldalát későbbi beásások bolygatták meg.

Munkatársak: Bácsmegi Gábor, Nicklas Larsson régészek.

MAJCHER TAMÁS

114. Debrecen, Bellegelő, Kondoros-part

(Hajdú-Bihar megye) U, B, Á

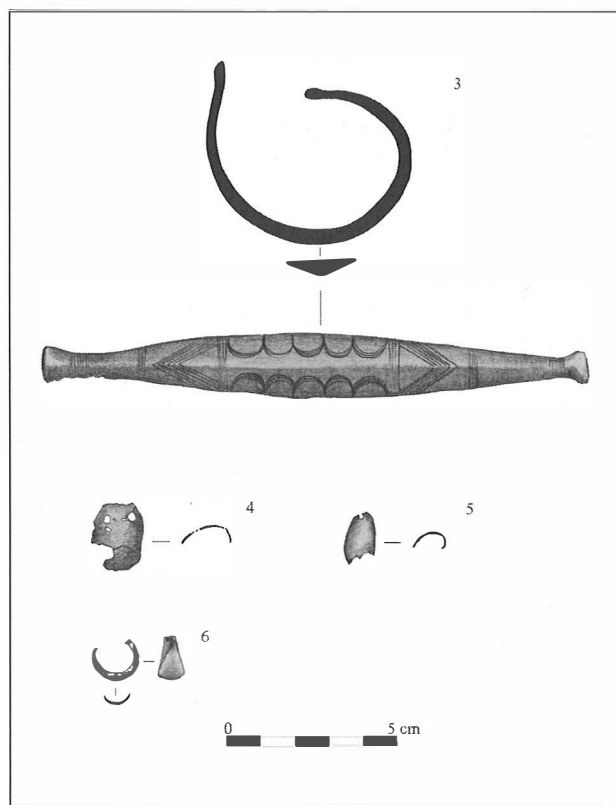
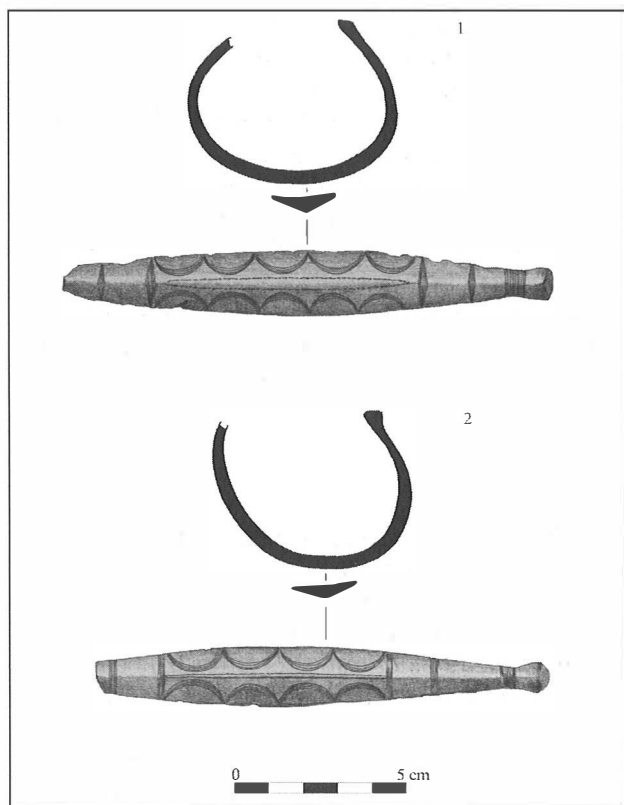
A lelőhely Debrecen Mikepércsel szomszédos, Ny-i határában, a Bellegelő nevű határrészben, a Kondoros Ny-i partján, a Miklósi-tanyától D-re kb. 300 m-re elterülő dombokon található; kb. 800–900 m hosszan, ÉK–DNy-i irányban húzódik végig a patak partján.

2005. június 1-jén Bálint Marianna és Aranyos Annamária a KÖH regionális irodájának régészeti hatósági szemle során 3 háromszög átmetszetű, lekerekített végű, girlandízes bronz karperecet (melyek közül 1 teljesen ép, kettőnek az egyik vége letört), 2 felvarrható töredékes bronzpitykét és egy lemezből készült bronz Noppenring töredékeit találták egy ökölnyi méretű földrögben. (Lásd az *illusztrációt a 224. oldalon!*) Párhuzamaik alapján a bronzokat egyértelműen a halomsíros kultúrához köthetjük, vagyis a késő bronzkor I. időszakára (Reinecke Bz B2–C) keltezhetjük. A lelőhelyen 2005. július 1-jén újabb szemlét végeztünk. A szemle során azt próbáltuk meg eldönteni, hogy a késő bronzkor eleji (Forró-horizont, Mozsolics B IVa) depo-lelethez, vagy pedig egy halomsíros temetőhöz tartozhattak-e a bronzok. A szemle során újabb, a halomsíros időszakra tehető bronztárgyat nem találtunk, viszont számos a korszakra jellemző kerámiatöredék került elő. A helyszíni megfigyelések alapján a depo-lelet valószínűsége kicsi, inkább egy halomsíros temető léte utalhatnak a jellegzetes bronztárgyak. A késő bronzkori kerámiatöredékek mellett neolitik cserepek is előkerültek, melyek településre utalhatnak. A lelőhely déli részén lévő dombon Árpád-kori településre utaló kerámiatöredékeket (cserépbográcsperemek) is gyűjtöttünk.

A négy dombra kiterjedő lelőhelytől D-re, a nagy lelőhelytől egy mélyen fekvő területtel elhatárolt, kb. 100 m-re lévő kisebb dombon Aranyos Annamária a felszínen neolitik kerámiatöredékeket gyűjtött, melyek vagy a fent említett lelőhely folytatását, vagy egy újabb lelőhelyet jeleznek. Ez a lelőhely a Lakatos-tanyától K-re kb. 400 m-re található.

A bronz ékszereket László Attila fémrestaurátor konzerválta.

DANI JÁNOS

115. Debrecen, Garay utca 1.

(Hajdú-Bihar megye) Sza, Kk, Ú

2005. június 22–28. között megelőző régészeti feltárást végeztünk a 300 m²-es telken, építkezést megelőzően. A területen tizenkét régészeti objektumot tártunk fel három nagyobb korszakból.

A legkorábbi leletek a Kr. u. 3–4. századból a császárkori szarmata időszakból származnak. Egy nagyméretű, 170 cm átmérőjű, méhkas alakú gödörből korongolt, szürke hombártöredékek, kézzel készített házi kerámia darabjai és állatsontok kerültek elő.

A középkori Debrecen több telepjelenségét is sikerült feltárnunk. Néhány kisebb gödör mellett a legjelentősebb objektum egy faszervezet nélküli ásott kút volt. A nyesett felszíntől 120 cm mély kút betöltésében jelentős mennyiségű kerámatöredéket találtunk.

Több gödörből újkori leletek kerültek elő, pl. mázas edények, cseréppipák töredékei. E korszak legérdekesebb lelete egy fémtalpas üvegserleg töredéke volt.

Az ásatási terület közvetlen szomszédságában van a 2003 őszén a Bethlen u. 6–12. sz. telkeken feltárt lelőhelynek. Az akkor előkerült szarmata és középkori településnyomok nyugati folytatását találtuk meg a Garay utca 1. sz. alatt.

M. NEPPER IBOLYA – D. SZABÓ LÁSZLÓ

116. Debrecen, Garay utca 4.

(Hajdú-Bihar megye) Kő

2005. május 9–13. között régészeti feltárást végeztünk a 250 m²-es telken társasház építését megelőzően,

melynek során tizenöt középkori telepjelenséget tártunk fel.

Az objektumok nagy része agyagnyerő gödör, amelyekből jelentős mennyiségű edénytöredék és állatsont került elő. Feltártuk egy 50 cm széles, teknős aljú vízvezető árok K-i végét, amely Ny-i irányban egy nagyméretű gödörbe futott. Az ásatási terület Ny-i végében egy 100 cm széles, teknős aljú kettős árok és mellette egy 50 cm széles, trapéz keresztmetszetű árok 1–1,5 m hosszú szakaszát tártuk fel. Ez az árokrendszer a szomszéd telken, a ház alatt folytatódott.

M. NEPPER IBOLYA – D. SZABÓ LÁSZLÓ

117. Debrecen, Széchenyi utca

(Hajdú-Bihar megye) B, Kk, Kú

2005. február 14. és március 11. között régészeti feltárást végeztünk a 9080/4 hrsz. telken, miután a Fellebbviteli Főügyészség beruházásának szakfelügyelete során január 5-én régészeti leletek és objektumok kerültek elő.

Az 1085 m²-nyi területen 42 régészeti objektumot tártunk fel több korszakból. Legkorábbiak a késő bronzkori Gáva-kultúra cserepeit tartalmazó objektumok voltak. A többi objektum leleteinek kora a 14. századtól a 18. századig terjedt. A középkori objektumok közül több mint 10 cölöplyuk volt, de elhelyezkedésük nem utalt semmiféle építményre. A lelőhely majdnem teljes hosszában húzódott egy kettős vízvezető árok, amelyhez gyűjtőmedencék is tartoztak. Több nagyméretű agyagnyerő gödört is feltártunk. A lelőhely kútjai között volt faszervezet

kezetes és ásott is, kettőnek dongabélése volt. Mindkét kútból került elő 15. és 18. századi ép edény.

Feltártunk egy középkori külső kemencét, melynek teteje is volt. A tetőt tartó karók nyomait a kemence oldalában találtuk meg.

M. NEPPER IBOLYA – D. SZABÓ LÁSZLÓ

118. Debrecen, Széchenyi utca–Arany J. utca

(Hajdú-Bihar megye) B, Sza, H, Á, Kk

2005. május 17. és július 22. között végeztünk régészeti feltárást a területre tervezett Igazságügyi Negyed mélygarázsának területén. A 2300 m²-nyi területen 140 régészeti objektumot tártunk fel öt nagyobb korszakból.

A legkorábbi leletek a késő bronzkori Gáva-kultúra telepéről kerültek elő. A település a szomszédos telken, a Fellebbviteli Főügyészség és az Ítéltábla területén folytatódik.

A császárkori szarmata időszakból, a Kr. u. 3–4. századból származik az a körárok, amelynek É-i részét egy középkori árok, K-i, Ny-i és középső részét újkori házalapok semmisítették meg. A körárok megmaradt részéből valószínűsíthető, hogy külső átmérője kb. 15 m lehetett. Temetkezésre utaló nyomokat azonban a későbbi bolygatások miatt nem találtunk.

A 9. századból származik az ásatás egyetlen háza. A 290×340 cm alapterületű, földbe mélyített ház ÉNy-i sarkában egy kemencét, a másik három sarkában cölöplyukakat tártunk fel. A betöltésben talált kerámiához hasonló került elő a háztól kb. 10 m-re feltárt külső kemence platnijából is.

A 12–13. századra datálható leletek voltak több gödörben is, ami megerősíti azt a feltételezést, hogy az Árpád-kori Debrecen erre a területre is kiterjedt.

A legtöbb objektum és lelet a középkori és kora újkori Debrecen településéhez köthető. Feltártuk a szomszédos telken, a Fellebbviteli Főügyészség és az Ítéltábla területén folytatódó vízvezető árokrendszer kb. 60 m-es részét, három faszerkezetes kutat, melyek betöltéséből több ép edény és egy cseréppersely is előkerült. Középkori házat nem találtunk, csak gazdasági jellegű építményeket: fabéléses vermeket, külső kemencéket.

M. NEPPER IBOLYA – D. SZABÓ LÁSZLÓ

119. Debrecen, Széchenyi utca 22–26.

(Hajdú-Bihar megye) B, Sza, Á, Kk, Kú

2005. április 4. és május 4. között végeztünk régészeti feltárást a telkekre tervezett Ítéltábla építése előtt. Az 1790 m²-nyi területen több mint száz régészeti objektumot tártunk fel négy nagyobb korszakból.

A legkorábbi leletek a késő bronzkori Gáva-kultúra telepéről kerültek elő. A népesség emlékéanyagát a szomszédos telken, a Fellebbviteli Főügyészség területén 2005 márciusában befejezett ásatáson észleltük először Debrecen területén.

A császárkori szarmata időszakból, a Kr. u. 2. századból származik egy temetkezés. Az É–D tájolású, jobb oldalára fordított, behajlított lábú jazig nőt gazdagon felékszerezték. Nyakában lunula függött, jobb csuklóján két ezüst karkötő volt. A sírgödörben mellé helyeztek tíz, gyöngyből készült karkötőt és nyakláncot. A női csontváz alatt egy kutya maradványait találtuk meg.

Több gödörből kerültek elő 13. századi kerámiatöredékek, ami azt bizonyítja, hogy az Árpád-kori Debrecen központjától távolabb is éltek már ebben az időszakban.

A legtöbb objektum és lelet a középkori és kora újkori (14–17. sz.) Debrecen településéhez köthető. Feltártunk kb. 100 m hosszan egy vízvezető árokrendszert (főág, több mellékág, gyűjtőmedence) és hat faszerkezetes kutat. Közülük ötnak az alját is sikerült megtalálnunk. A kutakból több ép edény és egy nagyon jó állapotban megmaradt, tölgyfából faragott sulykoló is előkerült.

M. NEPPER IBOLYA – D. SZABÓ LÁSZLÓ

120. Debrecen, Toyota-Szalon

(Hajdú-Bihar megye) U

A Debrecenből Hajdúböszörménybe vezető főút szélén, a MOL kút melletti beruházás területén végeztünk 2005. április 18. és május 12. között kisebb megelőző feltárást.

A lelőhely a Tócsó-patak déli partján lévő magasabb területen lokalizálható neolitikus település periferiájaként értékelhető.

Az ásatás során összesen 15 objektumot tártunk fel, melyek közül 4 leletanyag hiányában nem volt keltezhető, 5 modern beásásnak bizonyult; 6 objektumot a középső neolitikus időszakra (Esztár-csoport?) kelteztünk. Egy árokból, két nagyobb amorf és egy ovális agyaggyerő gödörből, valamint egy kerek tölcésesen szűkülő falú gödörből állt a kibontott neolitikus településrészlet. A telepobjektumok mellett előkerült egy KDK-NyÉNy tájolású, bal oldalára erősen zsugorított, rossz megtartású vázat tartalmazó sír is. Melléklet nélküli volt; a sírgödör Ny-i végében talált kerámiatöredékek valószínűleg csak másodlagosan kerültek bele.

Október 28-án az épület gázvezetékének fektetése során feltártunk egy – többnyire nagyméretű tárolóedények töredékeit tartalmazó – újabb középső neolitikus hulladékgyűjtőt.

DANI JÁNOS

121. Debrecen, Tócsó-part

(Hajdú-Bihar megye) Ő, Sza, Kk

2004. október 5. és november 30., valamint 2005. március 21. és május 10. között megelőző feltárást végeztünk az M354/2 sz. lelőhelyen. A feltárt terület Debrecentől É-ra, a Hajdúböszörménybe vezető 35. sz. út mellett, a Tócsó-patak Ny-i partján fekszik. A lehumusztolt 18 081 m²-nyi felületen 564 objektumot tártunk fel. A területen egy szarmata (római császárkor, Kr. u. 2–4. sz.) település emlékeit találtuk meg. Előkerültek különböző

méretű, méhkas alakú tárológödrök, épületek, árkok, kuttak és cölöplyukak nyomai.

A lelőhely Ny-i szélén őskori település nyomaira bukkanunk, melynek három kútját tártuk fel. Közvetlenül a Tóció-patak partján, a csomópont egyik lehajtójának nyomvonalában találtunk néhány késő középkori gödröt is.

SZABÓ LÁSZLÓ

122. Dévaványa határa

(Békés megye) U, Sza, Á

2005. november 9-én helyszíni szemlét tartottunk a település közigazgatási területén.

Kis-Kér-sziget: A község ÉNy-i határán, a csudabalai műúttól É-ra, az ÉNy-DK-i rányú érpartot K-Ny-i irányban átvágó Csurgó-Alsóréhelyi-mellékcsatorna környékén, illetve attól D-re az MRT adatai alapján embercsontok és kevés Árpád-kori kerámiatöredék került elő. A lelőhely kiterjedésének pontosítása érdekében helyszíni szemlét tartottunk a területen. Megfigyeléseink nyomán a régészeti lelőhely déli irányú kiterjedését kb. 150 m-rel ki kell terjeszteni, illetve az eddigi Árpád-kori anyag túl további, vélhetően újkőkori és szarmata kori emlékekkel is számolni kell a területen.

Sártó-halom: A védendő halom a nagyjából K-Ny-i irányú, Csudabala felé vezető kövesút É-i oldalán emelkedik és az útról közvetlenül megközelíthető. A kerek halom markánsan kiemelkedik a tőle É-ra található széles, egykori folyómeder által uralt területből. A halom felületét fű és gaz, illetve a Ny-ról és ÉK felől felkúszó bozótos, akácós borította. A halom K-i lábánál csatorna és egy anyagnyerő gödör bolygatta a lelőhelyet. A halom Ny-i oldalán egy másik anyagnyerő gödör nyomai látszódtak. A halom tetejére a műútról gépkocsik által kijárt csapás vezet a háromszögelési pontig. A lelőhelyen egyéb beavatkozás nyomát nem láttuk. Sem a halom felszínén, sem annak közvetlen környezetében, felszínen szóródó leleteket nem találtunk.

Sártó: A Sártó-halom mellett É-ra, a Dévaványa 8. sz. őskorinak meghatározott lelőhelyet pontos lokalizálása miatt kerestük fel. Bakay Kornél az MRT szöveges leírásában a lelőhelyet egyértelműen az egykori folyópart K-i peremére jelölte. A Sártó-szigetet körülvevő széles, már erősen feltöltődött érmeder K-i, azaz külső partján a településre egyetlen lehetséges hely a Sártó-halomtól ÉK-re, mintegy 50 m-nyire lévő kis kiemelkedés. Itt egy kisebb dombocska van, amelynek világosabb színű talaja messzire virított. Bár a szemle során felszínen szóródó leletet nem figyeltünk meg, úgy véljük, a tényleges lelőhely a térképen jelölt helytől 50–100 m-re keletebbre, a halom, a csatorna és a mederpart által bezárt háromszögben lehet.

Sártó-sziget: Bejártuk a Sártó K-i felében, a Csurgóicsatornától Ny-ra, az egykori folyómeder partján húzódó Dévaványa 9. sz. lelőhelyet. A felszínen nagy mennyiségű leletanyag (kerámiatöredékek, kőeszközök, épület-

omladék) szóródott. Több helyütt jelenkori tanyák maradványait is megfigyeltük.

Az MRT bejárása során a Csurgóicsatorna szinte egész Ny-i partját egy nagy, 2,5 km hosszú lelőhelyként határozták meg (9. sz. lh.), annak ellenére, hogy például Korek József 1958-ban közölt térképén két jól elkülönülő halmot (Szarka-halom, Kova-halom) jelölt ezen a területen. Jelen bejárás során is jól megfigyelhető volt a partél tagoltsága. Ez alapján mindenképpen indokolt a talajkitermeléssel bolygatott, de még mindig jól körülhatárolható Kova-halom és a Szarka-halom önálló lelőhelyként kezelése. A terület tagoltságából adódóan legkevesebb négy különálló lelőhely (az említett két halom és az azoktól D-re és É-ra található egy-egy dombhat különíthető el az MRT bejárása során összesített Dévaványa 9. sz. lelőhelyként meghatározott területen.

Munkatársak: dr. Jankovich-Bésán Dénes, dr. Nagy Levente.

TANKÓ KÁROLY

123. Domaszék, Börcsök-tanya

(Csongrád megye) B, A, Ú

2005. május 19. és június 20. között mentő feltárást végeztünk az M5 tervezett autópálya nyomvonalán a 166+540 és 166+740 km-szelvénye között talált 17/54 (M5 81. sz.) lelőhelyen.

A lelőhely Domaszéktől DK-re, az 51. sz. főúttól délre mintegy 1000 m-re helyezkedik el. Nyugati és déli vége egy vizes, mocsaras mederre támaszkodik; É-i és K-i irányban a tovább folytatódik. Ez utóbbi területek régészeti feltáráására nem volt lehetőségünk. A nyomvonal mintegy 220 m hosszú, és 90 m széles területen érintette és veszélyeztette a lelőhelyet. A feltárt 19 800 m²-en 486 régészeti jelenséget találtunk.

A lelőhely középső és déli részén néhány az újkorra keltezhető objektumot (árkot, gödröt) tártunk fel. A terület déli részén feltártuk egy, nagy valószínűséggel a késő avar korra tehető temetőrészletet, hat ÉNy-DK tájolású sírját. A sírok mindegyike nagymértékben ki volt rabolva. Egy-két kézzel formált kerámiatöredéket, ember- és állatcsonton kívül mást nem találtunk a sírgödrökben.

A lelőhely teljes területén egy a késő bronzkorra keltezhető, az ún. halomsíros kultúrába tartozó településrészletet is feltártunk. A településen házat, kemen céket, árkokat, nagyméretű gödröket és igen sok cölöplyukat találtunk. Az objektumokból nagy mennyiségű kerámiatöredék került elő. A lelőhely igazi érdekességét a kora bronzkorra tehető sírcsoportok jelentik. Ezeket az egymástól elkülönült, 2-3 hamvasztásos temetkezésből álló sírcsoportokat a lelőhely területén három felületen figyeltük meg.

Munkatársak: Pópity Dániel régészhallgató (SZTE), Bek Nikolett, Kulcsár Kornél, Magyar Emil, Nagy Norbert, Szeles Imre ásatási technikusok.

PALUCH TIBOR

124. Domaszék, Nagy Mátyás dűlő

(Csongrád megye) Sza

2005. május 19. és június 14. között megelőző feltárást végeztünk az M5 autópálya építésének régészeti szakfelügyelete során a nyomvonal 168+300–168+600 km-szelvényei között talált 17/40 (M5 76. sz.) lelőhelyen. A munkát egy 300 m hosszú és mintegy 50 m széles sávban végeztük. A kutatott terület nagysága 14 780 m², a feltárt objektumok száma 243.

A lelőhely Domaszék és Röske között, a Nagy Mátyás dűlőben helyezkedik el. A területet É-ről és Ny-ról a korabeli Maty-ér K-Ny folyásirányú szakaszához kapcsolódó vízgűjtő rendszer határolja. A nyomvonal Ny-i széle jelenleg is belvizes, ingoványos legelő, É-i részén szintén egy mélyebb terület helyezkedik el, melyet az autópálya keresztbe szelt. A kitérített szelvény DNy-i része szintén a mederrendszerhez kapcsolódó mélyebb rész volt, a K-i részen a domborzat fokozatosan emelkedett, melyet a régészeti korú objektumok elhelyezkedése is jól körvonalazott.

A jelenlegi lelőhelytől É-ra, a 168+250–168+300 km-szelvények között 1993-ban Ormándy János végzett egy kisebb területen ásatást, melynek során 10 szarmata kori telepjelenséget tárt fel. Az ekkor megkezdett objektumszámozást folytattuk.

A lelőhelyen, mely erősen bolygatott volt, egy szarmata kori település nyomai és két szarmata kori temetőrészlet került elő.

A szarmata településnek csak kis részlete esett a feltárandó nyomvonalba. Ezek a szelvény középső harmadának K-i részén lévő magaslaton helyezkedtek el. A jelenségek nagy részét a kerek vagy ovális szájnylású, sekély gödrök alkották. Ezek mellett feltártunk néhány kisebb méretű méhkas alakú tárolóvermet, két nagyméretű kutat és két földbe mélyített ház maradványát is. Az objektumok betöltéséből csekély mennyiségű leletanyag került elő. Ezek zömét a kerámia és az állatcsont jelenti. A feltárt területen egy római festett edény és egy amfóra oldaltöredéke került elő, másodlagosan.

A nyomvonalon feltárt két temetőrészletet a területen élt szarmata lakosság különböző közösségeinek hagyatékaként értelmezhetjük. A sírcsoportok (temetőrészletek) egyértelműen különállóak voltak, egymástól mintegy 100–150 m-re helyezkedtek el. A sírokból előkerült leletanyag kronológiai helyzetében is különbségek mutatkoznak. A nyomvonal É-i részében talált sírokat egy korábbi közösség ásta, mint a délen előkerült temetkezéseket.

A nyomvonal ÉNy-i részében (a fentebb említett, futóhomokkal betemetett mederrészlet É-i partján) négy DK-ÉNy tájolású, téglalap alakú sírfolt került elő a humuszos sávban. Ezek közül kettő sírgödör szinte teljesen üres volt, a harmadikban csak néhány csont és gyöngy volt, a negyedik sír egy fiatal lány sírja volt eredeti helyzetben, bolygatás nélkül. A rönkkoporsóba helyezett elhunyt gazdag leletanyaga közül a legimpozánsabb a két fibulája (aranyozott fedlapú, ékkőberakásos dobozfibula,

lemezes szerkezetű, ékkőberakásos korongfibula), gyöngyös öve és a gyöngyökkel kivarrt ingujja és nadrágja volt.

A másik temetőrészlet a nyomvonal középső harmadának K-i felében, a telepobjektumok szomszédságában került elő. A sírcsoport Ny-i széle ismert, a temető kiterjedését nem állt módunkban feltérképezni. A feltárt 15 sír sorokba rendezve helyezkedett el, tájolásuk DK-ÉNy. Az elhunytakat általában koporsóba fektették, melyet a sírok bontása során kirajzolódó foltok jelöltek. A sírok jelentős része (11) bolygatott volt. A rablások ellenére mindegyik sírban találtunk valamilyen tárgyat. A női sírok legáltalánosabb leletei a gyöngyök voltak, de ezek mellett fibulákat, karpereceket és egyéb leleteket (balta alakú csüngők, ezüstérem, orsógomb) is találtunk. A férfisírok szegényesebb leletanyagát általában a vasfibula és a vas övcsatok jelentették; a közösségekben élő harcosokra az egyik sírban talált vas lándzsahegy utalt. Sok sírban került elő vaskés, melyet általánosan a bal combsontra keresztbe fektettek. A legtöbb sírba az elhunyt lábához helyeztek edényt is (néhány kivételével mind korongolt volt). Szintén az edénymelléklet adását láthatjuk az egyik sírban talált üveg pohár töredékében. A lencse alakú csiszolatokkal díszített pohár a temetőrészlet Kr. u. 4–5. századi keltezését is alátámasztja.

MÉSZÁROS PATRÍCIA – SÓSKUTI KORNÉL

125. Dombóvár, Mászlony-pusztá

(Tolna megye) B

A Kiskondai halastavakra lejtő domboldalon légi feldelelítéskor kerek, sötét gyűrűt észleltem. A 2005. április 13-án végzett terepbejárás során, szántásban a kerek foltot nem találtam meg, viszont a területen igen sok késő bronzkori cserepet gyűjtöttem, hamus, paticsos foltokat figyeltem meg.

MIKLÓS ZSUZSA

126. Dormánd, Homokos-Görbe III.

(Heves megye) B

Az épülő gázvezeték Heves megyei szakaszának terepbejárásakor 2004-ben vált ismertté a lelőhely. 2005. november 13–17. között megelőző feltárást végeztünk a Dormánd ÉNy-i határában fekvő, 250 m hosszán, 5 m szélességben lehumuszos lelőhelyen. Több mint 30 késő bronzkori objektum foltját azonosítottuk, amelyek nagyobb számban tárológödrök voltak. Közöttük szabálytalan eloszlásban több ÉNy-DK-i tájolású, csekély mélységű árok húzódott. Az objektumok leletanyaga a szokásos késő bronzkori összképet mutatja.

DANYI JÓZSEF

127. Dormánd, Zsidó temető

(Heves megye) B, LT, Kk?

A lelőhelyet a Tiszaújváros–Százhalombatta vezetékszakasz nyomvonalán 2004-ben végzett terepbejárások so-

rán fedezték fel Dormánd Ny-i határában, a Zsidó-temetőről elnevezett dűlő K-i peremén, amely egy régi Laskó holt ág markánsan kiemelkedő Ny-i partján található.

A 2005 őszén végzett megelőző feltáráson több mint 20 objektumot bontottunk ki. Az objektumok egy része késő bronzkori, egy része pedig kelta kori, de ezek mellett egy késő középkori, vagy újkori árok nyoma is előkerült. A kelta korszakból jobbra téglalap alaprajzú házak lakógödreit, míg a késő bronzkorból kizárólag ovális, vagy kerek szájú gödröket és árkokat ástunk ki. A felszíni nyomok alapján mind a bronzkori, mind a vaskori település nagy felületre terjedt ki az itt magasodó domboldalon, a települési nyomok egészen a domb aljáig követhetők. Az érmeder közelében a vastag humuszszint alján tűzhelynyomokat figyeltünk meg.

DOMBORÓCZKI LÁSZLÓ

128. Döbrököz, Kétvíz köze

(Tolna megye) B

2005. május 2-án újabb terepbejárást végeztem a helyszínen, megnéztem a földvár átvágását. Mélysége átlag 1 m, szélessége kb. 50 m. Belső oldalán sok volt a szürke, hamus folt, sok késő bronzkori cserepet, állatcsontot találtam.

MIKLÓS ZSUZSA

129. Drávatamási, Kenderáztatő

(Somogy megye) Ó, Á, Tő

A lelőhely 1992-ben vált ismertté, amikor az alacsony vízállásnak köszönhetően több bődönhajó vált láthatóvá a part mentén. Az egyik hajótestből egy 16–17. századi kiöntőcsöves török rézkancsó is előkerült.¹¹

2005. június 24-i szemlénken pontos leírás alapján kezdtük meg a munkát. A vizsgálatra kijelölt terület felső (folyásirány felőli) végének megközelítéskor meglepetésünkre tiszta vízben jól kivehető volt egy hajó körvonala. Erről a pontról kiindulva vizsgáltuk meg a lelőhelyet. Megállapítottuk, hogy mintegy 80 m hosszan bődönhajók sorakoznak a víz alatt a part előtt. A szemle során 11 hajót számoltunk meg, ezek többsége majdnem teljesen ép, volt néhány töredékes darab is.

A legjelentősebb koncentráció egy félszigetszerű partkiszögellés körül volt megfigyelhető. A meredek részsűn lecsúszva több hajótest feküdt egymás mellett, illetve egymás körül. Ezen a ponton a folyó szokatlanul mély (7 m), az áramlás rendkívül erős. Az említett kiszögellésnél, a hajók közelében egy megmunkált, fekvő gerendát figyeltünk meg. A gerenda oktagonális keresztmetszetű, 20–25 cm átmérőjű, színe alapján tölgyből

készült. Oldalán két csoportban 2-2 üreg látható, ezek feltételezhetően csaplyukak. A gerenda mellett deszkák és vaspántok ágyazódtak be az üledékbe. A gerenda mellett szórvány őskori és Árpád-kori (apró kavicsos soványítású, csigavonalas) kerámiatöredéket találtunk.

A kiszögellés felett mintegy 30 m-rel egy kb. 7 m hosszú hajó feküdt. A hajó belsejében egy újkori, mázas cserépedény fülét találtuk. A kiszögellés alatti szakaszon a part menti sodrás csekély, ellenáramlat alakult ki. Ennek köszönhetően az aljzat iszapos, a látótávolság csekély. Ezen a szakaszon két töredékes hajót figyeltünk meg eltemetődvé. Találtunk továbbá egy köves foltot, melyről egy török kori fazék peremét emeltük ki. Az iszapos területen további leletek lehetnek eltemetődvé.

A hajók – színük alapján – tölgyből készülhettek. A lemért, épebb darabok alapján hosszuk 8–10 m, szélességük 1–1,2 m lehetett. Keresztmetszetük körszelet alakú, a rönk belsejét faragták ki, az oldalfalon további munkát nem végeztek. Keresztmerezítőket, bordákat nem találtunk. Néhány darabnál az oldalfal felső peremén mesterségesnek tűnő lyukat észleltünk. Összességében az együttes egységes jellegű, a szokásos bődönhajóknál nagyobb, de egyszerűbb kialakítású darabokból áll.

Valószínűleg nem véletlen, hogy a legnagyobb koncentrációt az említett kiszögellésnél találtuk. Ez a kiszögellés véleményünk szerint nem természetes eredetű. A gerenda és a deszkák is összefüggésben lehetnek vele.

A leletegyüttes kora és funkciója jelenleg nem határozható meg teljes bizonyossággal. A hajók többsége vélhetően azonos korból származik és összefüggenek a terület használatával. Lehetséges, hogy malmok oldalhajói voltak, vagy híd pontonjai. A kiszögellés lehetett malomgát, hídfő, de egy védett kikötő előtti töltés is. A hajókat másodlagosan is felhasználhatták valamilyen vízi létesítmény építéskor. A leletanyag az őskortól az újkorig szóródik. A leletegyüttes őskori keltezése nem túl valószínű az említett funkciók esetében. Drávatamási határában ugyanakkor török kori őrhely is található (Török-domb). A török kori fazék, illetve a réz kancsó alapján ez látszik jelenleg a legvalószínűbb összefüggésnek.

Munkatársak: Olajos Szilvia, Puskás Norbert (Kékség Búvár Egyesület).

TÓTH JÁNOS ATTILA

130. Dunaalmás, Faktorok

(Komárom-Esztergom megye) Rő

2005. július–augusztusban hitelesítő feltárást végeztünk a Dunaalmás 0709/6, 0709/2 helyrajzi számú ingatlanokon. A munkára azért volt szükség, mert ez év májusában a fent jelölt terület szomszédságában végzett hitelesítő feltárás során római kori katonai palánktábor árkára bukkantunk, mely a tábort É-ről határolta. Fontos volt a tábor területének behatárolása, hogy kiderüljön, cohors vagy ala állomáshelyével van dolgunk.

A feltárás során egy kutatóárokmal megtaláltuk a tábor É-D-i irányú Ny-i árkát. A tábor K-i árkának kere-

11 Dráva Múzeum adattára 878-92, fotótár 2698-2701. RÓZSÁS M.: Török kori őrhely Drávatamási határában. in: GEREJES I. – KOVÁCS GY.: Hódoltság régészeti kutatása, 2002.

sése során két kutatóárok üresnek bizonyult. A többivel sikerült tisztázni a táborárok DK-i, lekerekedő sarkának nyomvonalát, valamint a tábor K-i szélét, ami az É-i és Ny-i résszel valamint a lekerekedő (ÉNy-i és DK-i) sarkokkal ellentétben nem 190–220 cm széles, 70–80 cm mély árok volt, hanem egy 180 cm széles, 40 cm mély teknőszerű mélyedés, amelytől 30–40 cm-re Ny-ra, a tábor belseje felé, palánk húzódott, melynek felállításához 20–25 cm mély, 30–40 cm széles árkot ástak. A tábort Ny-ról határoló árok és a K-i palánk között 147–148 m a távolság, így egyértelművé vált, hogy a táborban cohors állomásozott. A táborárkokból nem került elő datáló leletanyag.

PETÉNYI SÁNDOR

131. Dunaföldvár, Postakúti-dűlő

(Tolna megye) Ró, Á

Lakossági bejelentésére 2005 áprilisában és júniusában külön-külön terepbejárást végeztünk a dűlőben, ahol 1893 tavaszán Szelle Zsigmond egy római épület kisebb részét tárta fel. A lelőhely a város szélétől Ny-ra kb. 1,5 km-re helyezkedik el, egy félkörívet leíró vizenyős terület É-i részén. A lelőhely legmagasabb, DNy-i sarkában kőépületre (villára?) utaló római tegulák és kövek figyelhetők meg. Elmondás szerint innen ÉNy-ra kb. 300 m-re, a dombtetőn 1985 körül mintegy 20–25 csontvázas sírt bolygattak meg, római ezüstpénzeket kiforgatva a földből. A telep É-i részével átellenben, a patak É-i felén egy ÉNy-DK irányú, kb. 150 m hosszú, köves sáv látszott, vélhetőleg annak az útnak a nyoma, amely lelőhelyünket a tőle kb. 1 km-re K-re fekvő limesúttal köthette össze. Ugyanitt kevés Árpád-kori kerámiát is találtunk. A gyűjtött cserepek alapján a lelőhely az egész római kor alatt lakott volt.

K. NÉMETH ANDRÁS – ÓDOR JÁNOS GÁBOR

132. Dunakeszi, Dunasor 28.

(Pest megye) Ró

2005. május 23–27. között a ház kertjének rendezése kapcsán folytathattuk a késő római kikötőerőd déli falának a régészeti kutatását. Az ásatás egy hete alatt a fal vonalában két 5×5 m nagyságú szelvényt sikerült feltárnunk. A K-i szelvényt a DK-i saroktorony és a déli fal találkozásától 15,06 m távolságra tűztük ki. A kikötőerőd déli falának szelvénybe eső szakaszán a felmenő fal vastagsága 1,6 m, a Duna felé enyhén lejtő alapozási kiugrás pedig mindkét oldalon átlagosan 20–20 cm széles. A felmenő fal a szelvényben 40–50 cm magasságig megőrződött, külső és belső oldalán a kövek közötti fugákat mészhabarccsal gondosan kikenték. A szelvény DK-i sarkában egy legújabb kori beásást kibontva megtaláltuk a fal alapozásának alját, amelyet az alapozási kiugrás esését követve a római kori felszíntől számítva 1 m mélyre ástak. A laza homokos altalajban az alapozási árok oldalát egymás mellé leütött karókkal igye-

keztek megtámasztani. A karók függőleges lenyomatai jól felismerhetők a fal alapozásának külső oldalán. A fal belső oldala mentén a falomladék alatt ugyanazt a leletekben gazdag humuszos feltöltést találtuk, amelyet 2003-ban néhány méterrel feljebb már azonosítottunk. Ebből a rétegből nagyszámú késő római kerámiatöredék, egy vas nyílhegy és Valensnek egy erősen kopott érme (Vida István meghatározása) került elő.

A szelvénytől Ny-i irányba 1 m távolságra került sor a másik szelvény kitűzésére, amelynek teljes hosszában ugyancsak követhető volt a kikötőerőd déli fala. A falnak ezt a szakaszát azonban egészen az alapozási kiugrás szintjéig kiszedték. A zokli itt 5 m-en mindössze 10 cm-t esik a Duna felé, amely arra utal, hogy a Duna partoldala a római korban ezen a szakaszon közel vízszintes volt. A fal mindkét oldalán néhány cm vastag összefüggő vízszintes habarccsot találtunk, amely az építési réteggel azonosítható. A kiserőd belső oldalán erre a szintre egy vékony humuszos feltöltés került, amely fölött már csak a fal masszív omladékát találtuk.

2005. június 14-én a telket a Duna felől lezáró beton támfalnak egy vízszintes T alakú támasztéka és a Dunához vezető egykori lépcső között egy kb. 1,5×2 m nagyságú, modern beásásokkal szabdalt felületen sikerült megtalálnunk és kibontanunk azt a pontot, ahol a déli zárófalat a Duna elmosta. A fal Ny-i vége a Duna eróziós tevékenységének köszönhetően erősen lepusztult és több helyen alámosva megrepedt. A fal megmaradt vége a DK-i saroktoronytól 28 m távolságra fekszik. A Pannoniából ismertté vált kikötőerődök közül ezért egyelőre a dunakeszi kikötőerőd déli zárófalaz egyetlen, amely ilyen hosszúságban megmaradt és ma is tanulmányozható. 2005. július 20-án a fal végétől D-re egy újabb szelvényt nyitottunk, amelyben – a dunafalvai kikötőerőd (*burgus contra Florentiam*) analógiájára – remény volt a DNy-i saroktorony egyik sarkának feltárására. A szelvényben azonban közel 2 m mélységig csak modern feltöltést találtunk, ami azt bizonyítja, hogy a fal végén feltételezhető tornyot a Duna teljesen elmosta. Még a torony alapozása alatt feltételezhető, leütött cölöpöknek sem találtuk nyomát.

Holl Balázs segítségével sikerült felmérnünk és térképre vinnünk a Dunasor 32. sz. ház pincéjében megőrződött római falsarkot is, amely a kikötőerőd nagyméretű központi tornyának ÉK-i belső sarka volt. Közvetlenül a kikötőerőd előtti partszakaszon egy vas cölöppapucs feküdt, amelyet talán a kiserőd kikötőjének fa-konstrukciójához köthetünk.

MRÁV ZSOLT

133. Dunaszentgyörgy, Várdomb

(Tolna megye) I

A Várdombnak is nevezett temető területén kiirtották a bozótot, ezért 2005. március 24-én helyszíni szemlén megnéztem, van-e erődítési nyom. A temető a környe-

zetéből erősen kiemelkedő, hosszúkás domb. Jelenlegi formájában nem tűnik erődítettnek, leletet a sírok földjében nem találtam.

MIKLÓS ZSUZSA

134. Dunavecse, Keléd-dűlő

(Bács-Kiskun megye) Ó, N

2005. május 17-én helyszíni szemlét végeztünk egy anyagnyerőhely területén. A terület középső részén a kitermelt gyümölcsös helyén kikelt lucernában, a gyümölcsöst K felől határoló földúthoz közel jelentkeztek az első kerámiatöredékek, és egészen a mély fekvésű részig észlelhetők voltak. A leletek a lucernástól D-re, a gyümölcsösben is közepes intenzitással mutatkoztak. A gyümölcsös déli sávja a magas aljnövényzet miatt nem volt tanulmányozható.

A lelőhely kiterjedése egy ÉK-DNy irányú, hosszan elnyúló földhátan kb. 360–380 m hosszúságban és 80–100 m szélességben határozható meg. ÉK-i sarka valószínűleg átnyúlik a földút K-i oldalára, de a sűrű gabonabetétele miatt ez a rész nem volt járható. A lelőhelyen gyűjtött leletanyag több régészeti korszakból (őskor, népvándorláskor) származik.

Munkatársak: Mészáros Mónika régészhallgató, Mucsi Margit gyűjteménykezelő.

SOMOGYVÁRI ÁGNES – V. SZÉKELY GYÖRGY

135. Ecsér, 2. sz. lelőhely

(Pest megye) LT, Á

Az M0 autópálya Pest megyei DK-i szakaszának építését megelőző régészeti feltárás során az M5 autópálya és az M0-4 főút csomópontja, valamint a 31. sz. főút közötti szakaszon dolgoztak 2005-ben a Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága munkatársai. Az összes lelőhelyet számítva ebben az évben kb. 100 000 m²-t tártunk fel május és november között. A 2001. és 2002. évi feltárásokkal együtt összesen közel 900 000 m²-t tártunk fel. Mindegyik lelőhelyen a vezető geodéta Érdi Benedek volt, munkatársa Peuser Lóránt. Informatikusok: Zoltán S. Péter és Tóth Károly. A teljes M0 feltárás koordinátora: dr. Tari Edit.

2005. szeptember 28-án indult a gépi humuszosítás. Terepbejárások alapján a lelőhely kisméretű Árpád-kori telepnek ígérkezett. A humuszosítás során Árpád-kori telepjelenségek bontakoztak ki, de ezek mellett a markoló kelta urnákat bolygatott meg. A temetkezéseket feltártuk, viszont a lelőhely további védelme érdekében a humuszosítást október 5-én leállítottuk, és a kutatóárkokat visszatakartuk.

Az 1. és 3. sz. objektumok beásására nyelési szinten nagyobb, amorf folt utalt. A folt ÉNy-i része a 3. sz. gödör, DK-i részébe ásták az urnát, amelynek gödrét viszont az edényhez méretezték, azt mintegy belepréselték a sárga, homokos altalajba. Betöltése pár cm-re az edényfaltól volt megfigyelhető: laza, sötétbarna homok.

Az 1. és 3. sz. objektumok közt nincs összefüggés. Az urna gyorskorongon készült, jól iszapolt, szürke, bikónikus testű, kihajló, legömbölyített peremű. Vállán sávba szerkesztett bekarcolásokkal díszített.

A 2. sz. objektum, egy vas pajzsdudorral lefedett urna, szintén nyelési szinten került elő. A markoló kanala kissé megnyomta a vastárgyat, és a teljesen ép, kelta edény is szétrepesztett, de megmaradt a helyén. A dudor maga az edény szájába mélyedt, a szárnyait ráhajtották az edényre. A tárgyon néhány eredeti sérülés mellett egy nagyobb szöveget találtunk. Az urna gömböses testű, kihajló, legömbölyített peremű, vállán sávba szerkesztett, függőleges bekarcolásokkal díszített. Anyaga jól iszapolt, szürke, de gyenge égetésű. Az objektumnak foltja nem volt, a beásás méretét az urnához igazították.

A két urnából tisztítás során emberi csontmaradványok, olló, kések, fibulák, hólyagos lábperectöredékek, vaseszközök töredékei kerültek elő.

A fentiekén kívül kibontottunk még egy csontvázast. A markoló- és ekenyomok által bolygatott, D-É-i tájolású, nyújtott vázas, felnőtt férfinak melléklete nem volt.

RÁCZ TIBOR

136. Ecsér, 6. sz. lelőhely

(Pest megye) R, Szk, LT, Sza, A, Á

2005 májusától dolgoztunk az Ecsér és Maglód településektől, valamint a Budapest–Szolnok vasútvonaltól délre elterülő lelőhelyen, amely a környezetéből láthatóan kiemelkedő domb K-i oldalán helyezkedik el. A tervezett nyomvonal K-i felén, a nyomvonallal párhuzamosan egy valószínűleg a 19. században ásott csatorna húzódik. A csatorna közelsége miatt a lelőhely K-i részén igen magas volt a talajvíz szintje, ezért ott csak nehezen, vagy egyáltalán nem tudtunk dolgozni. 2005. november végéig 38 622 m²-en összesen 2352 objektumot tártunk fel.

A lelőhely DNy-i felén a 2004-ben megkezdett feltárást folytatva *szarmata* település részletét kutattuk. Egy ritkább, árkokkal tagolt, kevesebb gödröt tartalmazó rész után egy objektumokkal igen sűrűn fedett területen dolgoztunk. Az objektumok egy részét a felső, fekete humuszos talajrétegbe ásták bele. Igen sok egymással szuperpozícióban lévő gödröt bontottunk ki. Több házat, köztük kemencés házakat is feltártunk. A kemencék alját gondosan egymás mellé tett edénytöredékekkel rakták ki, majd agyaggal vonták be. Egy esetben a többszörös megújítás nyomait is megfigyeltük. A DK-i szelvényfal felé enyhén lejtett a terület. Itt az objektumok már jóval ritkábban fordultak elő, a falu egyik határát itt sejthetjük. Jellemző leletek: terra sigillata és római festett töredékek; szürke, jól iszapolt edények; szemcsés, apró kavicsos soványított fazekak; vörös, jól iszapolt edények; kevesebb kézzel készült edény; igen sok állatcsont (kagyló és halcsont); patics. Ezekén kívül fém-, és kerámiasalak, vastárgyak, csontkorcsolyák, csontárok,

orsógombok, fibulák, bronzdrót, gyöngyök, üvegtöredékek, fenőkövek és őrlőkövek is előkerültek. Az objektumok sűrű előfordulása a szarmata telepen kedvező települési viszonyokra, intenzív telephasználatra és viszonylag magas lakosságára utal.

Ezen a részen csak néhány középső rézkori, badeni, szkíta, avar és Árpád-kori objektum fordult elő. A középső rézkorra biztosan két gödör datálható. Az egyikből nagy mennyiségű kerámiaanyag (közte haragos csőtálpas edény töredéke), állatcsont, 2 magkő (az egyik obszidián, a másik kova), valamint nagy mennyiségű, égett növényi maradvány került elő. A másik rézkori gödörben nagy mennyiségű paticsot, kerámiát, állatcsontot és egy hengeres alakú orsógombot találtunk. A kerámiaanyag alapján a két gödör a bodrogkeresztúri vagy a Ludanice-kultúrához sorolható.

Az avar korból több, az altalajba vájt és kőből épített kemence is előkerült. Az egyik kőkemencéhez kapcsolódó munkagödör másik oldalán egy földbe vájt sütőkemencét is feltártunk. A kőkemence omladékos volt. Az omladék elbontása után a kemence oldalfalának in situ megmaradt kövei patkó alakot rajzoltak ki. Az elbontott omladék alatt egy fél őrlőkövet találtunk.

A terület középső részén elszórta helyezkedtek el, a lelőhely északi részén viszont ismét igen sűrűn egymásra ásták a badeni, szkíta, kelta, szarmata és Árpád-kori telepobjektumokat. Több helyen badeni korú feltöltődési réteget is sikerült megfigyelni. A badeni korszakból összesen 292 gödröt tártunk fel. Közös jellemzőjük, hogy szinte mindegyikben találtunk paticsot, négy gödörben igen nagy mennyiségben. A paticsok között sok áglyomatos darab volt. Az egész ásatás kiemelkedő leletei a két „paticsos” gödörből is előkerült, karcolással valamint fehér, piros festéssel díszített faldarabok (?). Három gödörben emberi, 18 gödörben pedig teljes vagy majdnem teljes szarvasmarhavázakat bontottunk ki. A betöltésből, esetenként a csontváz alól közvetlenül előkerülő késő rézkori edénytöredékek mindegyik gödröt egyértelműen a badeni időszakra datálják. A marhavázakat többnyire a medencecsont felé (hátra) fordított (törött) nyakkal találtuk. Figyelemre méltó, hogy 6 szarvasmarhát egymás melletti gödrökbe temettek el, az egyik gödörbe kettőt is. Egy külső kemence kőkeményre átégett anyagplattal szintén biztosan badeni korú. A kerámiaanyagban mericék, kétosztatú tálak, hombárok, amfórák, szubkután füles tálak töredékei fordultak elő, de találtunk több teljesen épp vagy egészzé összeállítható edényt is. A kerámián kívül csiszolt kőbaltákat, pattintott kőeszközöket, csonteszközöket, állatcsontot, igen sok kagylót (*Unio crassus*) tartalmaz a leletanyag. A kerámiaanyag előzetes vizsgálata alapján a badeni telep a kultúra fiatalabb klasszikus fázisába sorolható.

A szkíta korszakból származik kilenc földbe mélyített ház, két külső kemence és 88 gödör. A házak két oszlophelyes, lekerekített sarkú téglalap, vagy egy cölöplyukkal ellátott kerek formájúak voltak. A szkíta leletanyagban behúzott peremű tálak, bikónikus, magas

fülű csészék, valamint kézzel formált edények, fazekak töredékei, orsógombok, állatcsontok fordultak elő.

A kevés kelta objektum az egész felületen elszórva, egymástól távol jelentkezett. Kiemelkedik közülük két ház, amelyek esetleg műhelyek lehettek: lejárt kemény padlójukon sok karólyukat bontottunk ki. Az egyik házban szövőszéknehezékeket és több orsógombot találtunk. A másik ház közepén hosszanti irányban elnyúló, rövidebb „árok” és a cölöplyukak eloszlása alapján talán valamilyen talpgerenda lenyomatát sejthetjük padlóján. A kelta objektumokból duzzadt peremű, grafitall soványított edények, seprűdíszes, grafitall soványított edények, kihajló peremű, magasra húzott vállú tálak stb. töredékei, állatcsont és patics került elő.

A szarmata korból szintén földbe mélyített házakat, gödröket, árkokat, külső kemencéket tártunk fel. Több szarmata gödörben bontottunk ki ember- és kutyavázakat. A jellemző leletek hasonlóak, mint a terület DNy-i részén, de római téglákat, valamint egy teljesen ép Krisztus-monogramos mécses is találtunk.

Az Árpád-korból származó néhány objektumot – földbe mélyített kemencés házakat és a gödröket – szintén elszórta találtuk. Leletanyagukat hullámvonalas díszű fazéktöredékek és állatcsont alkották.

A lelőhely középső és északi részén az egykori települések valószínűleg minden irányban túlnyúlnak a feltárás határain. Lelőhelyünk valószínűleg összefügg a vasútvonaltól ÉK-re feltárt Maglód 1. lelőhellyel, ahol szintén tártak fel badeni és szkíta objektumokat.

Munkatársak: Horváth Tünde régész (MTA RI); Hargitai András, Hatos János, Pál Róbert, Susics Diána, Szeredi Anna (SZTE), Biller Anna, Györkö Anikó, Mérai Dóra (ELTE) régészhallgatók; Barta Sándor, Bányai Kitti, Bodó Zsuzsa, Bosnyák Valéria, Bókáné Szálka Nikolett, Deák Gábor, Fehér Aliz., Fodor Gábor, Hajdú Károly, Hönig László, Kálmány Andrea, Kecskés Balázs, Kiss Enikő, Kiss László, Németh Dániel, Liebhaber Réka, Péter Dávid, Szabó Győző, Szabó Sándor, Szakmáry Béla, Szálka Levente, Szrnka Attila, Valek Tünde, Veress Marcell régésztechnikusok.

BÓKA GERGELY – FEKETE ZOLTÁN – KIS ATTILA – PATAY RÓBERT

137. Ecsér, 7. sz. lelőhely

(Pest megye) LT, Sza, A, Á

2005-ben folytattuk a tavaly megkezdett lelőhely szelvényeinek bővítését, összenyitását. Tekintettel a feltárandó terület nagyságára (mintegy 10 ha) és a rendkívüli objektumsűrűségre, 4 régészcsapat dolgozott a lelőhelyen. Ennek eredményeként sikerült a kb. 70%-át feltárni. (Lásd az illusztrációt a 232. oldalon!)

A terület egészén szétszórta, de főként a Ny-i részén kerültek elő kelta objektumok: házak, árkok, gödrök gazdag kerámiaanyaggal, valamint egy kirabolt sír. A telepszerkezet nehezen követhető, mivel a későbbi, rendkívül sűrűn jelentkező telepobjektumok valószínű-

leg elpusztították a kelta jelenségeket. A házak feltűnően nagyméretűek, hossz tengelyükben egy-egy cölöplyukpárral. Tűzhely, kemence nem tartozott hozzájuk. Az egyik ház padlóján több agyagnehezék került elő. Kiemelkedő jelentőségű a lelőhely déli részén előkerült kétosztatú, jó megtartású edényégető kemence.

A *szarmata telep* feltárása során alátámasztást nyert a már tavaly megfogalmazódott feltételezésünk, amely szerint egy korábbi – terra sigillatákkal és egyéb római kerámiával keltezett – Kr. u. 3. századi falura épült rá egy későbbi, valószínűleg 4. századi, szemcsés kerámiával jellemezhető telep. A késői(?) telep jellemző objektumtípusa a gödörbokor/anyagnyerőhely. Ezek a szabálytalanul egymásba ázott gödrök igen nagy felületűek, és helyenként több méter mélyek. Az egyik, kiemelkedően nagy (1276 m²) anyagnyerőhely összesen 193 kisebb-nagyobb gödörből állt. Gyakran megfigyeltük, hogy még a gödrök betöltése előtt kemencéket illetve füstölőket(?) vagy bizonytalan funkciójú, tüzeléssel kapcsolatos objektumokat alakítottak ki az aljukon. Az egyik gödörbokorban vasmegmunkálásra utaló nyomok kerültek elő (ércpörkölköz?, vassalak darabok). Ugyanitt 3 vassalából álló szerszámkészletet találtunk.

Mindkét teleprészhez tartoztak sírcsoportok, amelyek zömét tavaly, kisebb részét az idén tártuk fel. 2005-ben főként a 4. századi temetkezésekre került sor. Ezek egy része árokkal kerített, némelyik kőpakolásos. Egy feltűnően nagyméretű, széles körárok közepén olyan kirabolt kőpakolásos temetkezés került elő, amelyben a sír oldalát nagyobb lapos, szabálytalan kőlapokkal bélelték ki, illetve ugyanígy takarták le.

Kiemelkedő az egyik, árokkal kerített, s ennek ellenére rabolatlan férfisir (a mellette, ugyanazon árkon belül eltemetett asszony sírját kirabolták). Az itt nyugvó halott torquest, mindkét csuklóján csüngőkkel ellátott karperecpárt viselt, kardját római áttört verettel díszített hüvelyben helyezték a sírba. Edénymelléklete szintén római gyártmány. Egy másik sírcsoportban szintén kardos (ún. „mágikus kardcsüngős”) sírt tártunk fel. Továbbra is több telepobjektumban (főként gödörben) találtunk bedobott emberi vázakat, néhány esetben vi-seletben, melléklettel eltemetve. Egy gödörbokorban 4 váz feküdt egymás mellett, az egyik mellett talált csat idegen a szarmata leletek között.

A lelőhely déli nyúlványában a gépi humuszolás során sikerült megőrizni egy planírozási (tereprendezési), jellemzően hamus réteget, amely a késő szarmata telepobjektumok fölé került, illetve a tereprendezés pillanatában még üres vagy csak részben betöltődött gödröket tömték be vele. A „planírozási” rétegbe ástak bele későbbi objektumokat, amelyek leletanyaga részben megegyezik a késő szarmatával (szürke és jól iszapolt, kézzel formált, szemcsés kerámia, sok esetben festett római? kerámia), részben pedig attól mind formailag, mind az agyag és égetés minőségét tekintve elüt. Előfordultak germános edényformák is. A népvándorlás korinak, közelebről valószínűleg hun korinak meghatá-

rozott lelethorizonttal egyidős egy kétosztatú edényégető kemence maradványa.

A hun kori(?) edényégető kemence munkagödrébe ástak bele egy gazdag *kora avar* sírt, amely aranyozott ezüst ruhadíszével, ametisztcsüngős aranyfülbevalópárjával, ezüst nagyszíjvégevel emelkedik ki. A Ny-K-i tájolású sír alján „Szent Mihály lovára” utaló cölöplyukakat tártunk fel.

A *késő avar* korból több kőkemencés ház és gödör került elő. Az avar házak jellemzően téglalap alakúak, földbe mélyítették, padlójuk tapasztott, némelyiket többször megújították, ÉK-i sarkukban általában kőből épített kemence omladéka került elő. Az egyik gödörből egy ép, agancsból készített sótartó került elő, vésett növényi mintákkal díszítve.

A feltárt területen szórványosan találtunk *Árpád-kori* gödröket, amelyeket befésült vonalköteggel és hullámvonallal díszített fazéktöredékek, valamint bográcsoldalak kelteznek.

Munkatársak: Cziráky Zsolt régész; Jakab Attila, Mérai Dóra, Nagy Nándor, Nékám Szandra, Varga Zsuzsa régészhallgatók (ELTE); Bereti Dóra, Bodó Zsuzsa, Deák Gábor, Horváth Gergely, Semperger Zoltán, Szabó Ágnes, Szászvári Linda, Takács Tamás ásatási technikusok.

KULCSÁR VALÉRIA – NAGY ANDREA – PESTI KRISZTINA – PATAY RÓBERT – RÁCZ TIBOR – VOICSEK VANDA

138. Ecsér, 8. sz. lelőhely

(Pest megye) V?

2005. június 13–28. között végeztünk kutatásokat a lelőhelyen. Az 1060 m²-nyi területen összesen 24 objektumot tártunk fel: 14 gödröt, 6 árkot, 2 házat és 2 különálló cölöplyukat. Kő- és csonttöredékeket szinte minden objektumban, de kerámiát csak szórványosan találtunk. A kerámiatöredékek kisméretűek, töredezetten voltak. Jellegük őskori, valószínűleg vaskori, de pontosabb kormeghatározásra nem alkalmasak. A 18. és 20. sz. házakat földbe mélyítették, alakjuk lekerekített sarkú téglalap. Tűzhelyük, padlójuk nem volt, leletanyaguk szegényes.

Munkatársak: Farkas Zoltán (ELTE), Hargitai András (SzTE) régészhallgatók; Bíró Csaba, Jakucs János, Kiss Enikő, Kovács Dömötör, Kulcsár Zoltán, Hajdú Károly, Progli Szabolcs, Ritzinger Ferenc, Sas Alexandra régésztechnikusok.

RÁCZ TIBOR

139. Ecsér, 9. sz. lelőhely

(Pest megye) A

2005. június 6–8. között 1580 m²-nyi területet tártunk fel a lelőhelyen. Az előzetes terepbejárások és gépi humuszolás során *Árpád-kori* kerámiatöredékek kerültek elő, a felületen azonban csak bizonytalan körvonalú foltok bontakoztak ki, amelyek a kutatás során jó részt újkorinak bizonyultak. Összesen 10 objektumot

bontottunk ki: 3 árkot és 7 gödröt. Ezekből csak a 9. sz. árok keltezhető biztosan az Árpád-korra. A lelőhelyen talált Árpád-kori kerámiatöredékek szántás révén kerülhettek ide. Az esetleges Árpád-kori objektumokat újkori beásások bolygatták.

Munkatársak: Farkas Zoltán (ELTE), Hargitai András (SzTE) régészhallgatók; Bíró Csaba, Kiss Enikő, Kovács Dömötör, Kulcsár Zoltán, Sas Alexandra régésztechnikusok.

RÁCZ TIBOR

140. Eplény, Kökényes, Veszprémi út 55.

(Veszprém megye) A

1990-ben részben leletmentett avar temető további feltárását végeztük el 2005. május 9. és június 14. között. Újabb 141 sír, illetve objektum látott napvilágot. Sikerteljes teljes egészében feltárni a 2000 m²-es telket és ezen belül behatárolni a temető É-i és Ny-i szélét. Az általános Ny-K-i főirányhoz közeli tájolás mellett hat esetben volt eltérő tájolás, elsősorban gyermeksírok esetében. Az ásatási területen elszórva négy kisebb gödör és egy árok kis szakasza került elő. Leletanyag hiányában csak az állapítható meg, hogy az avar temető használatát előtte ásták ki ezeket.

Gyakori jelenség volt, hogy a koponyákat arcrésszel „kifordulva”, Ny-i irányba billenve találtuk meg. Ez arra utal, hogy eredetileg az elhunyt feje alá valamilyen szerves anyagból készült (bőr, növények, textil) „párnát” helyeztek. Miután ez elpusztult, a koponya hátra billent. Lemélyített sírvégeket csak egy esetben lehetett dokumentálni. Korabeli bolygatásnak egyáltalán nem találtuk nyomát. A legtöbb kárt a házalap kiásása, a házalap mellett levő domb bevágása során kialakított rézsú okozta, amelynek során 11 sírnak csak részleteit tudtuk feltárni. Az ásatás talán legfontosabb információit a sírok feltárása során megfigyelt különböző koporsószerkezetek adták. Általánosnak mondható a láda formájú.

Minden sírban, néhány ritka kivételtől eltekintve, találtunk mellékleteket. A férfisírok közül kiemelkedik há-

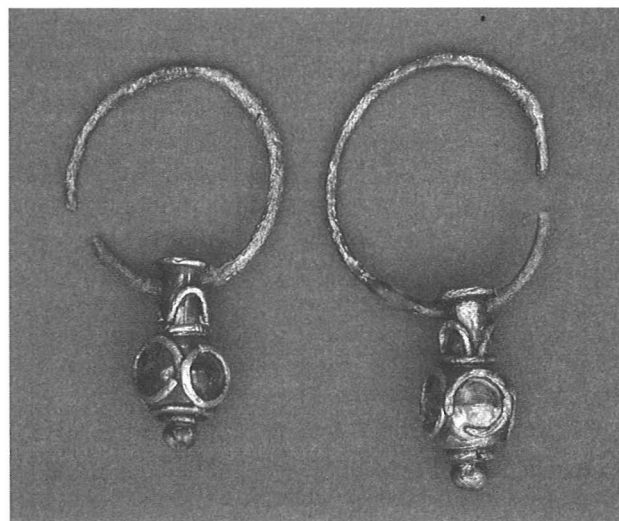
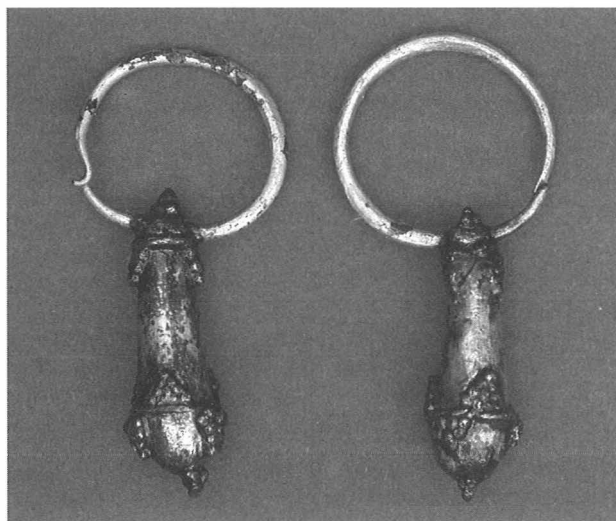
rom, amelyben öntött, indadíszes övgarnitúra volt. Három esetben hiányos, préselt övdíszek voltak. Általános volt a vascattal, késsel, vaskarikákkal, különböző vasakasztókkal, ritkábban csontbogozóval, tarsolyzárral való temetkezés, de csiholók, kovák, vasarak is napvilágot láttak. Érdekeség, hogy egyetlen fegyvert sem találtunk, még az övgarnitúras sírokban sem volt nyomuk. A női sírok leletei között megtaláljuk a felhúzott lemezgömb csüngőjű, hengeres csüngőjű, gyöngycsüngős, grantilátumokkal díszített és egyszerű karika fülbevalókat. Nagy részük bronzból készült, de több esetben ezüst és egy esetben arany fülbevaló is napvilágot látott. (Lásd a hátsó borítót és az illusztrációkat!) Ritka lelet az eredetileg hajba tűzött bronz tű és egy római üvegkorong. Úgyisintén gyakori volt a hosszú, egy vagy több sorban felfűzött kása- és dinnyemag alakú gyöngyökből fűzött nyaklánc, köztük átfűrt római érmék, egy alkalommal ónamulett, három esetben vasláncocskák. A kéz és a kar ékszerei között bronz huzalkarperecek, gyűrűk említhetők. Néhány esetben csont tarsolyzárak, gyakrabban orsógombok és tűtartók is napvilágot láttak. Gyakori mellékletek voltak az öt-hat egymásba akasztott vaskarika, a kések és a csatok.

S. PERÉMI ÁGOTA

141. Eszteregnye, Bozók-földje

(Zala megye) R, V, N, Á

A 2005. szeptember 16. és október 24. között végzett megelőző feltáráson 6930 m² felületet kutattunk. Az előkerült régészeti jelenségek három csoportban helyezkedtek el. A Berki-patak Ny-i partjára lejtő domb oldalon őskori (rézkor, Balaton-Lasinja kultúra), késő népvándorlás kori (9. sz.) és Árpád-kori településjelenségek (hulladék gödrök és cölöplyukak) kerültek napvilágra. A domb tetején, egy kora vaskori temető három hamvasztásos sírját (egy urnasír, két szórt hamvasztásos sír) tártuk fel. Ennek a két csoportnak az objektumai a szántás és a talajerózió következtében erősen sérültek, így a gödröknek és az oszlophelyeknek csak legalját sikerült megtalálni. A temetkezések helyét pedig csupán az eke

által összetört edénykupacok jeleztek, köztük kalcinált csontdarabkákkal. A harmadik csoportot egy késő rézkori (Protoboleráz-kultúra) fazekastelep edényégető kemencéi és gödrei alkották. Ez a telep a Berki-patakba tartó vízenyős völgy fejeánél helyezkedett el. A kemencéket kísérő gödörök gazdag, jellegzetes leletanyagot tartalmaztak: díszített orsókarikákat, tűzdelt barázdas mintával ellátott díszedényeket, valamint testpecsételőket.

Munkatársak: Kámán Beáta technikus, Fullár Zoltán egyetemi hallgató. A geodéziai felmérést Soós Zsolt és Vadász Norbert technikusok végezték.

KVASSAY JUDIT

142. Eszteregnye, Ojtó-dűlő

(Zala megye) R, Ró

2005. szeptember közepén az M7 autópálya földmunkálataihoz kapcsolódó régészeti szakfelügyelet során a főpálya 220+000–220+250 kilométerei között régészeti objektumokat észleltünk.

Az Ibrikó-patak K-i partján és az enyhe dombblankán elterülő lelőhely leletmentését 2005. szeptember 27. és november 28. között végeztük: 1600 m²-en, 83 régészeti objektumot tártunk fel. A napvilágra került leletanyag a rézkorra és a római korra datálható. A domb tetejéhez közelebb eső területen, a főpálya déli felén, kisebb rézkori teleprészet mutatkozott. Ez feltehetőleg déli irányban, az autópálya nyomvonalán kívül is folytatódik. Az itt kibontott 6 gödörből a középső rézkori Balaton-Lasinja kultúra jellegzetes kerámiaanyaga került elő.

Az Ibrikó-patak K-i partján római kori falusias telep-részletet tártunk fel, amely szerves része a parak Ny-i oldalán elterülő Csikény-dűlő Kelet elnevezésű lelőhelyen 2000–2001 és 2005 során feltárt településnek. A római település az autópálya nyomvonalán kívül is folytatódhat északi irányba. A 77 régészeti jelenség zömét gödörök és cölöplyukak adták. Érdemes külön kiemelni egy nagyobb méretű összefüggő paticsfelületet, amely egy beomlott épületre utal, s ezt igazolták az elbontása során jelentkező cölöplyukak is. A másik kiemelkedő objektum egy kovácsgödör, amelyből egy vasűllő és egy aszimmetrikus vaskapa is napvilágra került. A lelőhelyen feltárt leletek túlnyomó része kerámia, köztük néhány terra sigillata töredék is van. Ezeken kívül kövek, üvegtöredék, vastárgyak (kés, kalapács, ár, szeg, csat) és két bronzérme került elő.

A leletanyag a nagykanizsai Thúry György Múzeum gyűjteményébe került.

Munkatársak: Auer Angelika és Korcsmáros Attila technikusok.

TOKAI ZITA MÁRIA

143. Esztergom, Szentgyörgymező, Duna-part

(Komárom-Esztergom megye) LT, Á

2005. május 4–31. között megelőző feltárást végeztünk a 15630/2 hrsz-ú telken. A mintegy 168 m²-es házalap

kitűzése és kimélyítése után az objektumok egy részének feltárása már a szubhumuszban jelentkezett, a többi öt kutatóárokban találtuk meg. Feltárásunk során egy kelta kemence omladékát tartalmazó gödröt; egy kora Árpád-kori „kemence-bokrot” (három földbe vájt, szabadban álló sütőkemence többszörösen megújított sütőfelülettel és közös előtérrel); egy – az egyik kemencét vágó – kisebb, kora Árpád-kori beásást egy másik, hasonló korú, sekély gödörrel; két egymásba ázott 12. sz. eleji? gödröt, továbbá egy 13. századi gödröt tártunk fel.

A leletanyag zöme kerámiatöredékekből és állatcsontból áll, néhány vastárgy és salakdarab mellett.

LÁZÁR SAROLTA

144. Érd, Római út

(MRT 7. k. 9/25a lh.)

(Pest megye) I

2005 novemberében próbafeltárást folytattunk az M6 autópálya M0 – Érdi tető Pest megye területére eső szakaszán a 17,300–500 km-szelvény közötti Római út nevű lelőhelyen. Az MRT római limesutat jelöl a területen. A 2001-ben folytatott terepbejárás során nem sikerült lokalizálni az út nyomvonalát.

A próbaásatás során a keresett római útra merőlegesen húztuk a kutatóárkokat, összesen húszat. A limesutat nem találtuk meg. Hat objektum került elő, árkok s fél gödörök. Az egyik újkori, a többiben nem volt leletanyag. Szórványként pár darab kézzel formált kerámiát találtunk.

OTTOMÁNYI KATALIN

145. Értény, Temető

(Tolna megye) Kő

Tóth Endre szerint az egykor itt állt templomot sánc övezi (korábbi terepbejárásán állapította ezt meg). 2005. április 13-i terepbejárásom során azonban sáncnak nem találtam nyomát. „Szőrös mezsgye” van, ez kissé kiemelkedik a környezetéből. Ez azonban nem alkot sáncformát, hanem szinte egyenes vonalban követi a temető és a szántó közötti dűlőutat. A bokros, bozótos területen (a jelenlegi temető és a vízmű között) kő- és tégladarabokat figyeltem meg, valamint néhány középkori edénytöredéket és embercsonttörmeléseket.

MIKLÓS ZSUZSA

146. Fadd, Jegeshegy I.

(Tolna megye) Ő, Ró, H

1998-ban megkezdett ásatásunk folytatásaként 2005-ben 700 m² felületen, a domb K-i felén 19 sír feltáráásával tisztáztuk a 10–11. századi temető K-i szélét, amelyet a mellékletek (elsősorban bronz, bordázott S-végű karikák) a 11. sz. első felére kelteznek. A megkutatott 4500 m²-en a 10–11. századi sírok száma 197-re nőtt. Feltáratlan sírok a temető É-i, ÉK-i részén találhatóak.

Munkatársak: Pap Csilla (SZTE), Takács Melinda (ELTE) régészhallgatók, Czövek Attila.

ÓDOR JÁNOS GÁBOR

147. Felsőnána, Ónána

(Tolna megye) Kö

A falutól Ny-ra kb. 2 km-re, két kis völgy találkozása feletti dombon található a középkori Nána falu. Tszfm. kb. 170 m, a völgyek feletti relatív magassága kb. 30–35 m.

A lelőhely egy részének erődítetttségére légi felderítés közben figyeltem fel. A szántásban jól látszott, hogy a domb déli, összeszűkülő részén egy kisebb területet sötétbarna gyűrű övez. Terepbejáráskor ezen a területen templomra utaló nyomokat (igen sok embercsonttöredéket, építési törmelék) figyeltem meg. A sötét csík helyén 6–8 m széles terasz látszott 3 oldalról. A domb gerince felől csak szürke elszíneződés volt észlelhető: itt minden bizonnyal elszántották az egykori árkot, és most már csak felülről mutatkozott az erődítés lezáródása. Az egykor árokkal övezett domb átmérője kb. 30 m.

A szintvonalas felmérést 2005. áprilisban készítettük el.

Áprilisban bejártam a falu K-i szakaszát is. A simított szántásban szürke, hamus, paticsos foltokat figyeltem meg, és sok cserepet, állatcsontot találtam. Előkerült egy ép nádvágó is.

Munkatárs: Korondán Zoltán.

MIKLÓS ZSUZSA

148. Felsőörs, Major

(MRT 2. k. 9/12 lh.)

(Veszprém megye) B, Kö

2005. október 21-én helyszíni szemlét tartottam a lelőhelyen, mert bejelentés érkezett, hogy közművesítés során sírok kerültek elő. A lelőhely az Úttörő utcától D-i, K-i, és Ny-i irányba terjed ki, a volt tsz major környezetében. A legtöbb leletanyagot a topográfiában említett forrástól K-re, egy domboldalon találtuk: kovapengéket, viszonylag sok késő bronzkori kerámiatöredékeket, és kevés középkori cserepet. A helyiek elmondása szerint a belterület déli határát jelentő földútban vezettek közműveket, amikor a sírok előkerültek, de erről senkit nem értesítettek. Megmutattak egy majdnem ép koponyát, amit ott találtak, ezen torzításra(?) utaló nyomokat láttunk. Más korhatározó sírleletről nem tudtak.

SÁROSI EDIT

149. Felsőpakony, Páskom

(Pest megye) Sza, Kk

2005. november 2–21. között próbafeltárást végeztünk a településtől D-re, a Vasút utca mellett. A lelőhely ÉK-i szélét sikerült megtalálni, ÉNy, D, DK-i irányban a lelőhely folytatódik. A kutatóárokban 128 objektum került elő. Ebből 60 biztosan késő szarmata kori (Kr. u. 3–4.

sz.), 64-ről szintén feltételezhető, hogy szarmata, 1 késő középkori objektum. Jellegüket tekintve: 63 gödör, 32 árok, 11 ház, 7 kút, 13 bányagödör, 1 kemence és 1 cölöplyuk feltételezhető (a kutatóárok keskenysége és a feltárás hiánya miatt néhány objektum bizonytalan).

A leletek a nagykőrösi Arany János Múzeumba kerültek.

Munkatárs: Simon László.

ZSOLDOS ATTILA

150. Felsőpáhok határa

(Zala megye) Ó, U, B, Ró, Á, Kk, Kú

2005 májusában terepbejárást végeztünk a Hévíz–Alsópáhok elkerülő út nyomvonalán, melynek során Felsőpáhok határában hét lelőhelyet regisztráltunk.

Billegér-dűlő: A település É-i részén, egy É–D-i hossz tengelyű domb K-i lejtőjén egy hatalmas, frissen szántott és boronált táblában, ritkán jelentkező késő középkori/kora újkori kerámiatöredékeket, valamint 3 db kőeszközt gyűjtöttünk. Rontotta a megfigyelési lehetőségeket, hogy a talaj nagyon száraz és poros volt, továbbá a tábla jelentős részében, nagy foltokban laposkötöredékek fedték a felszínt. Nagyon gyakori volt a gyevas is, mely változatos formákban jelentkezett. A lelőhely mintegy 330 m-es hosszában kb. 20 m-es szintkülönbség adódott. A lelőhely szélessége kb. 200 m-re becsülhető. Csak a déli része esett az általunk vizsgált területre, kb. a nyomvonal 5,5–5,3 km-szelvényei közé.

Irtás-rét-dűlő, D: A településtől É-ra, egy kerítésel határolt zárt kerttől D-re fekszik a lelőhely, enyhe lejtésű, É–D-i hosszirányú domb K-i lejtőjén, egy kisebb platón. K–Ny-i kiterjedése kb. 100 m. A zárt kert déli szélétől kb. 50 m-re érzékelhető volt némi sűrűsödés a leletek egyébként nagyon szórványos jelentkezésében. Az É–D-i kiterjedés kb. 200 m. A lelőhely a nyomvonal 4,80–4,60 km-szelvényeinek magasságában, de attól Ny-ra terül el. A leletek kisebb része római, többségük késő középkori kerámia. Az őskort 2 db kőeszköz képviseli.

Irtás-rét-dűlő, É: A lelőhelyet a település külterületének É-i részén találtuk. Az Irtás-rét-dűlő É-i felében, az 5,3 km-szelvényénél, egy kb. 50 m sugarú körben több kőeszközt és viszonylag sok, de nagyon apróra tört és kopott felületű kerámiát gyűjtöttünk. Néhány darab kavicsos soványítású. Találtunk jó néhány mázas kerámiatöredéket is, ezek egy része néprajzi, egy részük azonban régészeti korú, azaz késő középkori/kora újkori. A lelőhelyen sárga okkerrögök és gyevasdarabok is előfordultak. A lelőhely ugyanannak az É–D-i dombnak a K-i lejtőjén terül el, mint a Billegér-dűlő, de attól kb. 200 m-re D-re, jól elkülönülve, kb. a nyomvonal 5,35–5,25 km-szelvényei között.

Páhoki-patak partja: A Páhoki-patak völgyének Ny-i partján emelkedő, É–D-i lefutású dombhát K-i lejtőjén, a Felsőpáhokot Hévízzel összekötő országúttól D-re két szántott parcellában szórványosan jelentkeztek az apróra tört és nagyon kopott felületű, korongolt késő kö-

zékori kerámiatöredékek, némelyik mázas. A parcella Ny-i végén, a domboldalon egy kovaszilánk, egy kovamagkő, valamint két kézzel formált, pelyvás soványítású kerámiatöredék került elő, melyek a dunántúli vonaldíszes kerámia kultúrájához tartoznak. Ezen a részen a talajban vörös elszíneződéseket figyelhetünk meg, melyek talán szétszántott objektumok feltjai lehetnek. A lelőhely kiterjedése pontosan nem határozható meg, nagy valószínűséggel Ny felé tovább terjed, tehát nemcsak a domb K-i lejtőjén, hanem a dombtetőn is folytatható. A dombtetőn, szántott ill. gabonával bevetett parcellákban, kb. 250×100 m nagyságú területen, nagyon szórványosan késő középkori cserepeket, valamint egy kovaeszközt gyűjtöttünk. Ez utóbbi nagy valószínűséggel a lelőhely őskori településének folytonosságát, esetleg Ny-i határát jelzi. Jelenleg a nyomvonal 3,85–3,45 km-szelvényei közt figyelhető meg a felszíni leletek. A lelőhely K-i széle Ny-ra, kb. 130 m távolságra esik a tervezett nyomvonalától. A lelőhely kiterjedése a jelenlegi adatok alapján kb. 450×200 m-re becsülhető.

Vida-gödör-dűlő: A dűlő területén 3 lelőhelyet rögzítettünk.

I. A településtől ÉK-re, egy szabálytalan alakú domb K-i lejtőjén terül el. Kiterjedése nem határozható meg pontosan, mivel jelentős része egy nagy, jelenleg nem járható gabonátábla területére esett. Ezt a nagy táblát több kisebb, keskeny, jelenleg is járható parcella szakította meg; ezekben találtuk meg a régészeti lelőhely nyomait. Az egyik ilyen, a Vida-gödör Ny-i végétől É-ra eső keskeny parcellában ritkásan római és késő középkori cserepek jelentkeztek, ezek jelezték a lelőhely legészakibb kiterjedését. A lelőhely K–Ny-i kiterjedése pontosan nem tisztázható, mivel a terület mindkét irányban fedett. A lelőhely déli vége kb. 50 m-re megközelíti a Vida-gödört. Összesen mintegy 350 m hosszan követhetők a ritkás leletek. A lelőhely a nyomvonal 4,55–4,30 km-szelvényei közé esett. A leletek eloszlásában az É–DNy-i irányú domb gerincén enyhe sűrűsödés figyelhető meg, de mind az É-i, mind pedig a K-i, DK-i lejtőn találtunk még elszórtan leleteket. Az É-i lejtő meredek, a K-i enyhébb. A DK-i lejtőn kovaeszközök is előkerültek, melyek őskori megtelepedésre utalhatnak.

II. A Vida-gödör É-i oldalával párhuzamosan futó, K felé lejtő parcellában, gyakorlatilag a parcella egészében szórványosan, de folyamatosan gyűjthetők voltak a régészeti leletek. A kerámiatöredékek közt egy római, más darabok csigavonalas díszítésűek, kavicsos anyagúak (Árpád-kor). Néhány töredék a késő középkorra keltezhető. A lelőhely K-i részén némi sűrűsödést tapasztaltunk. A lelőhely a nyomvonal 4,3–4,0 km-szelvényei közé esik, attól K-re; hossza kb. 320 m, szélessége kb. 70 m.

III. A Vida-gödörtől D-re, kb. a 4,20–3,85 km-szelvények közt, a nyomvonalon és annak mindkét oldalán, de még a 250 m-es sávon belül találtuk a lelőhelyet, egy szabálytalan alakú domb platóján, valamint É-i és K-i lejtőin. A platón szórványosan előforduló római, valamint késő középkori cserepek némiképp megsűrűsödtek az

É-i lejtőn, amely a Vida-gödörhöz fut le. Cserepek még a Vida-gödör partján, az egészen mélyen fekvő részen is jelentkeztek. Ezen az északi lejtőn a késő középkori leletanyaggal keverten két őskori (bronzkori?) kerámiatöredéket és hét kőeszközt is találtunk. A lelőhely nagy kiterjedésű, hossza kb. 370 m-re, szélessége kb. 330 m-re becsülhető. A késő középkori leletek a lelőhely K-i felén is viszonylag nagy számban jelentkeztek, az őskori leleteket azonban ezen a részen csak kőeszközök (egy magkő és három pattinték) képviselték.

P. BARNA JUDIT

151. Fertőd, Esterházy-kastély, Bábszínház és Narancsház

(Győr-Moson-Sopron megye) Kú

A fertődi Esterházy-kastély főépületétől DK-re, a parter K-i oldalán helyezkedik el az a zárt udvaros épületegyüttes, amely magába foglalja az egykori marionetté színház és a narancsház épületét. Az épületegyüttes területén korábban, 1986–88-ban Somorjay Selysette művészettörténész és László Csaba régész végzett szondázó feltárást.

A 2005. évi kutatás szervesen illeszkedik az ÁMRK Kutatási osztályának munkatársai által 2001-ben megkezdett kutatássorozathoz, amelynek során régészeti ásatásra került sor a régi színház és az ún. új opera területén. Falkutatást végeztek a főépület K-i patkószárnyán és az udvari homlokzaton, valamint régészeti megfigyelést a Ny-i kamarakertben és szondázó falkutatást a főépület udvari kerti homlokzatain.

Az idei falkutatást megelőzően Lángi József, az ÁMRK Restaurálási osztályának munkatársa végzett szondázó kutatást az épület belső terében. Az írott forrásokat Bardi Terézia és Dávid Ferenc gyűjtötték össze.

A Bábszínház és a Narancsház kutatására 2005 nyarán és kora őszén került sor. A régészeti feltárást és a falkutatást során elsősorban a belső tereket, kisebb mértékben a homlokzatok előterét vizsgáltuk. Az ásatást behatárolta, hogy a magtárnak használt volt Bábszínház és Narancsház épületének belső faszervezete megkívánta, hogy a faoszlopok környezetében földszávokat hagyjunk.

A Bábszínházat Esterházy Fényes Miklós építtette az 1770-es évek elején. Ez volt a vége annak az építkezés-sorozatnak, amelynek keretében a kastélytól DK-re megépült az a zárt udvaros épületegyüttes, amely a Narancsházon kívül magába foglalta a Bábszínház épületét és a kiskastélyt. Az épületegyüttes déli szárnyának kétharmadát a Bábszínház alkotta, amelyhez K-ről csatlakozott a már korábban is itt álló – a Bábszínházba részben belefoglalt – víztorony. A két évvel később épült Narancsház nagyságban és homlokzati kiképzésben hasonló „testvéréhez”, a főhomlokzatokat nagy, emeletig tartó, kőkeretes bevilágító nyílások uralják. Mindkét épületet megelőzően – a két épület között – egy víztorony állt a területen, melynek alapfalait és induló csatornarendszerét is feltártuk.

A kutatás során részben tisztáztuk a Bábszínház és a Narancsház belső rendszerét.

A Bábszínház nyújtott téglalap alaprajzú belső tere négy jól elkülöníthető térrészre oszlott: egy nézőterre, egy ahhoz csatlakozó zenekari árokra, ezeket mindkét hosszanti oldalról határoló szervíz folyosóra és a zenekari árok mögött elhelyezkedő színpadtérre. Az egykori belső falkiosztás csak igen romosan, visszabontott állapotban maradt fenn. Az alaprajzi rendszer azonban jól kirajzolódott. A falomok felett mintegy 60 cm-es planírozásban feltártuk az egykori belső díszítő architektúra maradványait. Az írott forrásokból ismert, hogy a Bábszínház belső terét grottaszerűen alakították ki. A törmelékben ennek megfelelően nagy mennyiségű zöld színű lecsüngő moszatot és moszatos követ imitáló stukkó került elő, üveggörpörrel szórt különböző kőfajtájú töredékek, fosszilis kagylók és tengeri, ill. édesvízi csigák, kagylók darabjai. Mindezekből állt össze a grotta, melynek sík felületű és ívesen bemélyedő fülkéiben festmények, szobrok és szökőkutak álltak. Ez utóbbiak maradványát is feltártuk. A színpadtér alatt csak további kutatás tisztázhatja az egykori színpadtechnikát.

A Narancsházat eredetileg négy térre osztották: egy központi nagy teremre, ahol a növényeket tartották, egy keskeny É-i folyosóra és a két keskeny (Ny-i és K-i) homlokzat mögött egy-egy kisebb helyiségre. A külső homlokzat alapszíne világos barnásvörös volt, amelyet a törtfehér lizénák és szalagpárkányok tagoltak. Belső világítását elsősorban a nagy nyílások biztosították, enyhébb időben az itt bejutó meleg szolgálta a temperáló fűtést is. A kormos csatorna és padlómaradványok alapján nagy hideg esetén kezdetben az É-i folyosóról táplált légfűtő rendszerrel, később a padlóra állított kályhával fűtöttek. Az É-i folyosó alatt kisméretű pince húzódott, amelyet a II. világháború utánig folyamatosan használtak.

A 19. sz. végén a belső fűdém szerkezet átalakításával mindkét épületet magtárként működött az 1990-es évek elejéig. Az épületek színe a szürkésfehér, majd a hőbörcsös szürke lett. Kiürülésük óta az épületek üresen állnak, a kezelő a lehetséges hasznosítás módzatait keresi.

A Narancsház első emeletét mi kutatók hasznosítottuk, a nehezen mozgatható, sérülékeny leletanyag – stukkók, kagylódíszek, faragott kövek – számára téliesített raktárat alakítottunk ki.

Korlátozott lehetőségeink miatt a Bábszínháznak közel a felét, a Narancsháznak nagyjából egyötödét tudtuk kutatni.

THURY LÁSZLÓ – KOPPÁNY ANDRÁS

152. Fertőd, Tavas üdülőpark

(Győr-Moson-Sopron megye) Ő, Kő

2005. június 16-án terepbejárást végeztünk a fertődi szabaddiópark létesítésére kijelölt területen.

Az üdülőpark a várostól É-ra, Pomogy irányában, a Nyárossi-major közelében, az egykori Kísérleti táblák Ny-i felében épülne. Ez a terület az Ikva holt ágainak árterü-

lete, túlnyomórészt sík vidék, talaja lápi. Egyetlen részen számíthattunk leletek előkerülésére, a kijelölt területen nagyjából K-Ny-i irányban kacskaringósan húzódó dombon, amely nagy valószínűséggel a történeti időkben is kiemelkedett a laposan fekvő, vizenyős területből. Ezt a dombvonulatot csak részben tudtuk átvizsgálni: legnyugatibb és legkeletibb része erdővel fedett, középső részén pedig a kapált felszín nem kedvezett a látási viszonyoknak. Egyedül a Kisház épületmaradványainak környékén találtunk szórványosan őskori és középkori töredékeket. Ez a vonulat folytatódik a Feketebókor-major felé, ahol DK-nek fordul a Borbély-domb irányába és húzódik az Ikva mai, mesterségesen kialakított medrén túl is. Elképzelhető, hogy a leletanyag olyan települési objektumokat jelez, amelyek az egykori folyóágak partján levő őskori telepeket összekötő közlekedési útvonal mellett helyezkedtek el; kiterjedésének pontosabb meghatározása azonban szántás utáni terepbejárást igényel.

A leletek a Soproni Múzeumba kerültek.

Munkatárs: Balassa Krisztina.

NÉMETH PATRICIA

153. Fonyód, Feketebézsény-puszta III.

(Somogy megye) R, Á

2005. október 18-án leletmentést végeztünk a lelőhelyen, mert a területen működő homokbánya DNy-i végében ásott vízelvezető árokban, ill. a bánya Ny-i falában erősen sérült objektumok mutatkoztak. Nyolc objektumot bontottunk ki. Ezek közül négy gödör és két kemence a késő rézkori badeni kultúra idejére datálható. Egy gödör biztosan az Árpád-korra keltezhető, egy kemencében pedig nem volt leletanyag. A maradványok és a lelőhelyek bejárása alapján megállapítható, hogy egy nagyobb kiterjedésű késő rézkori és egy Árpád-kori település fekszik a bányától Ny-ra és D-re lévő területen.

Munkatársak: Mészáros Szilvia, Varga Gyula, Róricz Róbert technikusok.

MOLNÁR ISTVÁN

154. Fonyód, Tüskés-tábla

(Somogy megye) Ő, Rő, Á, Kk

2005. március 18-án terepbejárást végeztünk Fonyód külterületén, az M7 autópálya tervezett csomópontja és bekötő útjának nyomvonalán. Az érintett terület Fonyódtól K-re 600–700 m-re található, a Kaposvár–Fonyód műút vasúti kereszteződésétől É-ra lévő Tüskés-táblában. Ezt a határrészt Ny-i irányból a Balatonba torkolló, Pogány-völgyi-víz nevű vízfolyás mocsaras-nádas területe, É-ról és K-ről a jelenlegi halastó, illetve annak mocsaras-nádas része, valamint D-ről egy működő földút határolja. A terület a Balaton mocsárvilágából kiemelkedő, ÉÉNy–DDK-i irányú vonulat jelenlegi É-i végét jelenti. A térszín Ny-ról K felé kissé emelkedik.

1. *lelőhely*: A Tüskés-tábla Ny-i felében elhelyezkedő, nagy kiterjedésű, É-D-i irányú, 450×80–400 m kiterjedésű lelőhelyet Ny-on vasút, D-en a földút határolja. Változó intenzitással kevés őskori kerámiát, egy római kori aljtöredéket, néhány Árpád-kori kerámiatöredéket, cserépbogrács peremét, nagy mennyiségű késő középkori kerámiát, hullámvonaldíszes, körbefutó vonaldíszes és körömbenymodásos oldaltöredékeket, fedőtartós peremeket és egy salakdarabot gyűjtöttünk.

2. *lelőhely*: A tábla K-i szélén húzódik egy, kb. É-D-i irányú, alacsonyabb vonulat, amelynek É-i végében kb. 80 m átmérőjű foltban elszórtan figyeltünk meg az 1. lelőhellyel megegyező leletanyagot. Az 1. lelőhelytől csupán egy kisebb lemélyedő „völgy” választotta el.

3. *lelőhely*: A tábla DK-i sarkában, a földút előtt közvetlenül É-ra, kb. 100×80 m-es foltban figyeltünk meg néhány őskori és kevés középkori kerámiatöredéket, amelyek az 1. és 2. lelőhely anyagához hasonló jellegűek. E leletgóc K-i széle nagyjából ott húzható meg, ahol a térszín jól láthatóan lejtteni kezdett a halastó felé.

SOMOGYI KRISZTINA

155. Fonyód, Tüskés-tábla 1.

(Somogy megye) R, B, Ró, Á, Kk

2005. június 13. és július 1. között megelőző feltárást végeztünk az elkerülő út nyomvonalán, egy 10–16 m széles, kb. 300 m hosszú, ÉÉNy–DDK-i irányú sávban. A 4089 m²-nyi területen 132 különböző korból származó telepobjektumot figyeltünk meg és bontottunk ki. Az út nyomvonalának teljes feltárást nem végezhetjük el, keskeny szelvényünk a településnek csak egy szűk szeletébe engedett bepillantást.

A feltárt objektumok legnagyobb részét a különböző formájú gödrök, vermek és árkok tették ki, de hat külső kemencét és egy gödörházat is találtunk. A viszonylag kis terület jelentőségét mutatja azonban, hogy a lelőhelyen 5 biztos korszak (Balaton-Lasinja kultúra, kora bronzkor, késő római kor, késő Árpád-kor, 14–15. sz.) objektumait különítettük el.

A lelőhelyen először a *középső rézkori* Balaton-Lasinja kultúra telepedett meg. Kemencével is ellátott gödörházában jellegzetes homokos-aprókavicsos soványítású táltöredékeit, agyagkanál-töredéket, kovapattintékokat találtunk.

Szelvényünk déli felében elszórtan elhelyezkedő 5 sekélyebb gödörben *bronzkori* kerámiatöredékeket találtunk, melyek közül kettőben a kora bronzkor időszakára jellemző seprűzött oldaltöredékek kerültek elő. A szelvény É-i részén egy gödörből közelebből meghatározhatatlan őskori bütök került elő.

Egymástól viszonylag nagy távolságra találtunk három szintén sekély gödröt, amelyekben a *későrómai idősakera* jellemző besimított halszálkamintával díszített korsók fültöredékei kerültek elő. Az egyetlen terra sigillata töredéket egy Árpád-kori gödörben találtuk.

Az 54. leletanyaggal keltezett objektumból 40 *Árpád-kori* volt, amelyek – a déli végét leszámítva – a szelvény teljes szakaszán egyenletesen fordultak elő. A gödrökben, árkokban, és kemencékben gyakran kerültek elő tégladarabok. Az egyik veremben vesszőlenyomatós paticsdarabok kerültek elő, amelyek felmenő, tapasztott sövényfallal is rendelkező épület létére utalnak. A feltárt terület É-i végéhez közel, a szelvényen kissé ívelt keresztszélű, DNy–ÉK-i irányban húzódó többszörösen tagolt, illetve szorosan egymás mellett húzódó, feltehetőleg egykor összetartozó árkokból álló széles Árpád-kori árokrendszert találtunk. Rendeltetését nem tudtuk meghatározni, az azonban bizonyos, hogy Árpád-kori objektumokat az ároktól É-ra is találtunk. Szelvényünk középső harmadában mintegy 70 m hosszán, ÉNy–DK-i irányban futó, egyenes, közepén kissé megtörve D felé forduló, a szelvényen túl is folytatódó Árpád-kori leleteket tartalmazó árkot találtunk, amelyhez DNy-i irányból rá merőleges, rövidebb, leletanyag nélküli árkok kapcsolódtak. A hosszabb árok DNy-i irányban jelentősen lejtett, így elsődleges funkciója az esővíz elvezetése lehetett. Érdekes módon erre az árokra ásták rá, az egyébként a szelvénynek kizárólag a déli felében előforduló, 6 külső kemencéből hármat.

Kemencénk zöme a hagyományos sütésre-főzésre szolgáló földbe vájt, tojás alakú előtér-gödörrel ellátott típushoz tartozott, melyek platnija alá kerámia- és tégladarabokat tapasztottak be. Funkciójában és felépítésében is némiképpen eltért a fentiektől a 45. sz., igen nagyméretű, mélyre ásott, félköríves alaprajzú, vastagon átégett falú, de csak kis mértékben áthévívelt, tapasztás nélküli, homokos aljú, alul feketés, hamus betöltésű külső kemence, amely a feltárt analógiák alapján feltehetően füstölésre szolgált, bár a füstölnivaló felfüggesztésére szolgáló ágafákhoz tartozó cölöplyukakat nem találtunk benne. Gyakoriak voltak a méhkas alakú, a meredek falú, lefelé szűkülő vermek, amelyek betöltése minden esetben szürke hamuval kevert volt, több esetben halcsontokat és pikkelyeket is találtunk bennük. Az objektumokból jellegzetes homokos, apró kavicsos soványítású Árpád-kori kerámia került elő a legnagyobb számban. Az Árpád-kori telepeken megszokottaktól eltérően csupán három darab bográcstöredéket találtunk – amelyek közül egyik díszített volt –, miközben tömegesen kerültek elő a bekarcolt hullám-, egyenes-, és csigavonalakkal, fogaskerék mintával, perem alatti ferde körömbecsípésekkel díszített késő Árpád-kori fazéktöredékek. A gödrökben, árkokban jelentős számú nehéz salakdarabot találtunk, ami arra utal, hogy a telepen vasolvasztó tevékenységet is folytattak.

A szelvény É-i végében helyezkedett el a néhány középkori gödör és egy gödörkomplexum, melyekből gyorskorongon készült, sárgásfehér és vörös palack-, a 14–15. századra jellemző körbefutó hornyolásokkal díszített edénytöredékek, valamint egy fedőgomb került

elő. A lelőhely terepbejárása során azt tapasztaltuk, hogy a korszak leletei a szelvénytől É-ra sűrűsödtek.

Munkatársak: Hornok Péter, Somogyi Krisztina régészek, Barta Gábor, Gyergyádes Tibor, Molnár László, Vajdics István technikusok.

GALLINA ZSOLT

156. Füzesabony, Buda-dűlő, szennyvíztelep IV.

(Heves megye) U, Sza?, Ge?

A lelőhelyet a Tiszaújváros-Százhalombatta vezetékaszakasz Heves megyei nyomvonalán 2004-ben végzett terepbejárások során fedeztük fel a település DK-i határában elterülő Buda-dűlőn az új Laskó-meder bal partját kísérő enyhe magaslaton. 2005 őszén a megelőző feltáráskor a vezeték árkában egy középső újkőkori település nyomait és egy népvándorlás kori temető sírjait tártuk fel.

Az *újkőkori* település szerkezetére elsősorban a nagyméretű hulladékgyödrök és a szórványos cölöplyukak alapján következtethetünk. A hozzájuk kapcsolódó leletanyag nem jelentős, de pontos kormeghatározást tesz lehetővé.

A *népvándorlás kori* temetőből az árok területén 7 sírt tártunk fel. Egy kivételével a sírok mindegyike bolygatott volt, több esetben csak egyes csontdarabok maradtak meg az elhunytakból. A sírgödrök szabályos téglalap alakúak és D-É hossz tengelyűek voltak. A temető sírjainak többségét – úgy tűnik – körárok vette körül, melyeket a déli oldal felől kisebb bejáratok szakítottak meg. A temetőt talán éppen a jól jelzett sírok miatt rabolták ki. Az egyetlen gazdagabb leletanyagot (gyöngyöket és edényt) tartalmazó női sír alapján a temető talán a Kr. u. 4-6. századra keltezhető, és a késői szarmata vagy esetleg a gepida népességhez köthető.

DOMBORÓCZKI LÁSZLÓ

157. Füzesabony, Kisbudai-berek

(Heves megye) B, Sza, Kk, Kú

2005 második felében kezdtük meg Mezőszemere és Boldog között a megyét K-Ny-i irányban átszelő termékvezeték leletmentő ásatási munkáit. Az árkokat 5 m szélességben kutattuk és dokumentáltuk.

Ebben a határrészben 3 lelőhelyen kutattunk. Egy a 12-13. századtól a 17. századig továbbélő faluhely maradványát tártuk fel. A település különféle használati eszközeit, tárgyait találtuk meg az egykori omladékos betöltésben (II. lh.).

Közel az előző lelőhelyhez további Kr. u. 2-3. századra datálható császárkori településmaradványokat és ahhoz tartozó temetkezéseket, valamint kevés számú késő bronzkori települési leletanyagot tártunk fel. A három sírból kettőben edénymellékletet is találtunk (III. lh.).

A Mezőtárcányra vezető út-felüljáró mellett a Kisbudai-berek lelőhely további részét kutattuk. Itt is folytatódta a császárkori településmaradványok és temetkezések.

Munkatársak: Váradi Adél régész, Földi Valéria kultúr-antropológus, Kelemen Péter történész, Szeredi István ásatási technikus, Végh Henrik média technikus, Bíró Péter, Bíró Ádám régészhallgatók, Varga Emese, Tóth Zsolt főiskolai hallgatók, Csillag Tamás, Erdész Ede, Kovács János.

FODOR LÁSZLÓ

158. Füzér, vár

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B, Á, Kk

A Felsővár területén teljesen befejeztük a várudvar megtisztítását a törmeléktől. A déli palotaszárnyban a Nagyterem (a 17. századi forrásokban: „Óreg palota”) alatti pinceszakaszban két, a tőle Ny-ra eső Tárház alatti pinceszakaszban egy kutatóárokkal átvágtuk az utolsó, 17. sz. végi járósínt. A vékony kora újkori járósínt alatt mindkét helyen az Árpád-kori, a vár építéskor keletkezett, nagyon leletszegény köves feltöltés, illetve a sziklafel-szín jelentkezett.

Egy kutatóárokmal megvizsgáltuk a vár Ny-i végében elhelyezkedő, úgynevezett „Vizes pince” korábbi szintviszonyait is. A pince helyén a 15. sz. végéig, az ÉNy-i palotaszárny felépítéséig udvar volt. Itt a 17. sz. végi járósínt és az Árpád-kori szint között vastag 15. századi feltöltés húzódott.

Megkezdtük – de befejezni nem tudtuk – a vár kútjának és ciszternájának kitisztítását. Mindkét objektumban hozzáférhetően 5 m mélységet értünk el. A nagy alapterületű, ötszög formájú, sziklába vágott kútból nagyobb mennyiségű, de igen kevert, a vár pusztulása óta az udvarról oda bemosódott leletanyag – köztük 16. századi kályhacsempék – került elő. Említésre méltó egy reneszánsz keresztosztós ablak – mely a kút felett állt emeleti helyiség déli falában nyílt egykor – több nagyobb elemének előkerülése. A kváderekkel falazott oldalú, 1,5 m átmérőjű ciszternából egyelőre jószerével csak omladék és több behullott kváder került napvilágra.

A 17. századi leltárakban Párkányanak nevezett Alsóvár területén a DK-i zárófal környezetét vizsgáltuk meg. A fal erősen – több helyütt az egykori járósíntnél mélyebben – lepusztult állapotban került elő. A fal előtt húzódó, korábban azonosított szárazárok feltárását érdemben még nem kezdtük el. Az itt előkerült minimális mennyiségű leletanyag egy része bronzkori, igazolva, hogy az Alsóvár helyén egy bronzkori telep volt valaha.

Munkatársak: Markó Ágnes, Miskolczi Melinda, Németh András, Szatlóczky Gábor régészhallgatók.

SIMON ZOLTÁN

159. Galambok, Hársas-erdő

(Zala megye) B, Á

2005. július 25. és október 21. között régészeti kutatást végeztünk a lelőhelyen, amely a falu belterületétől DK-re, a Galamboki vízfolyás és a Malom-patak összefolyásának közelében található. Az autópálya nyomvonala a

lelőhely déli részét szeli át, amely a kis dombhát leglaposabb része. A feltárt 4835 m²-en 166 objektumot találtunk. Zömében gödrök, és egy kusza árokrendszer részletei kerültek napvilágra. Sok volt a határozott körvonalú gödörfolt, de kevés a lelet. A legtöbb objektumban néhány őskori, rossz megtartású oldaltöredéken kívül más nem találtunk. Kiemelkedett a 80. sz. gödör, amelynek déli felében a Somogyvár-Vinkovci kultúra ép edényére bukkantunk, É-i felének feltárása közben pedig teknősbéka páncélzatát találtuk meg. Ez idáig egy Árpád-kori gödröt tártunk fel, a többi objektum őskori, kora bronzkori.

A leletet a nagykanizsai Thúry György Múzeum régészeti gyűjteményébe kerültek.

SZÁRAZ CSILLA

160. Gelej, Sinka-halom

(Heves megye) LT, Sza

Lakossági leletbejelentésre végzett helyszíni szemlét Szörényi Gábor András 2005. május 17-én a Sinka-halomnál. Megállapította a lelőhely folyamatos pusztítását, homokbányászás általi veszélyeztetettségét. Emiatt végeztünk sürgős leletmentést május 23–28 között.

Felmértük a bányát, és a HP 1991. kő mellett meghagyott földnyelven kezdtük a munkát. Itt 9 objektumot rögzítettünk. Közülük öt római császárkori sír volt, a többi települési objektumnak, illetve üres gödörnek bizonyult. A bánya ÉNy-i szélén kibontottunk egy sírt, tájolása kis eltéréssel É–D. Ez az egyetlen bolygatatlan sír, melybe férfit temettek, vas mellékletei voltak, a legjelentősebb az 58,6 cm hosszú vaskard, az egykori szervesanyag markolat végét bronzlemez védte. A bánya DK-i részén két kelta épületrészt tártunk fel. Jellegzetes korongolt, duzzadt peremű, grafitos kerámiaanyaguk és egy vasfibula a LT D időszakára keltezte használatukat.

B. HELLEBRANDT MAGDOLNA

161. Gesztely határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U, B, Á, Kk

2005. július 29-én helyszíni szemlét végeztem a Hernád út 5. sz. telken. A tulajdonos 30 év óta gyűjt régészeti leletanyagot. A telek a Hernád bal partján, közel a vízhez, árvízmentes területen található. A telken kevés neolitikus, 10–11 századi, valamint igen sok 16–17. századi kerámia: fazekak, korsók, kályhacsempe, olló, patkó került elő. 2005 júniusában a telken építkezés közben feltehetően egy zsugorított helyzetben fekvő csontváz koponyáját bolygatták meg. A váz többi része az épület alá került.

A Hernád jobb partján, a Gesztely–Onga közút déli oldalán helyszíni szemlét végeztem az út által metszett Süvöltő-dombon. A terület Ny-i fele szántó, K-i erdő. A dombon nagy mennyiségű bronzkori kerámia, kagyló, és kevés Árpád-kori kerámia volt található a felszínen.

PUSZTAI TAMÁS

162. Gomba határa

(Pest megye) U, R, B, Sza, A, Á, Kk

2005 márciusában terepbejárást végeztünk a Gomba-I. jelű szénhidrogén bányatelek területén. Előzetesen a bányatelek kb. 43 ha területén egy (Gomba 3.), K-i része mellett két (Gomba 4., 5.) lelőhelyről volt tudomásunk. A terepbejárás során a bányatelek ÉK-i, nagyobbik részén (Gomba község közigazgatási területén) és közvetlen környékén 16 új lelőhelyet figyeltünk meg.

Csukás-major: A bányatelektől DK-re, a Gombai-patak völgyébe vezető völgy déli oldalán, a dombtető DK-i részén bronzkori és szarmata település nyomait, néhány késő középkori edénytöredéket találtunk kb. 200×170 m-es területen (18. lh.).

A bányatelektől DK-re, az ÉNy–DK-i irányú dombhát DK-i, ellaposodó részén levő alacsony kiemelkedésen őskori edénytöredék és késő középkori töredékek kb. 70–80 m átmérőjű területen jelezték a lelőhelyet (19. lh.).

A dombhát tetején, kb. 120×50–60 m-es területen kevés bronzkori(?) és szarmata edénytöredéket gyűjtöttünk. A lelőhely kiterjedése bizonytalan (20. lh.).

A bányatelektől DK-re, a Gombai-patak völgyébe DNy felől torkolló völgy DK-i oldalán, meredek domboldal kb. közepén, egymás mellett, illetve fölött két, domboldalba vájt, kitapasztott fenekű kemence metszetét figyeltük meg. Leletet nem találtunk, a dombtetőt nem jártuk be (21. lh.).

Tetepusztá: A Gombai-patak ÉK-i partján, a patak-völgyben levő alacsony kiemelkedéseken és a völgyet ÉK-en határoló dombvonulat DNy-i oldalán újkőkori (DVK kottafejes), korai bronzkori, szarmata és Árpád-kori, késő középkori település ismert. A lelőhely középső részén, a domboldal lépcsős kiemelkedésén kevés embercsont, réti mészködarábok és pelyvás téglatöredékek középkori templomot és temetőt jeleztek a felszínen. A lelőhely ÉNy-i kiterjedését nem sikerült pontosan meghatározni. A lelőhely Árpád-kori és késő középkori települését a középkori Tete faluval azonosítjuk. A lelőhely (5. lh.) kiterjedése 650×100–330 m.

A bányatelek K-i sarkánál, a patak-völgyet DNy-on határoló dombháton jellegtelen újkőkori edénytöredékeket, kovapengét, piros, festett provinciális edénytöredékeket gyűjtöttünk 650×80–240 m-es területen (6. lh.).

Az 5. sz. lelőhelyet K-en határoló vízmosás É-i végénél, dombhát tetején jellegtelen bronzkori cserepeket, néhány szarmata és késő középkori edénytöredéket találtunk kb. 300×100 m-es területen. A lelőhely DDK-i kiterjedését nem lehetett meghatározni (7. lh.).

A Gombai-patak völgyében, a patak ÉK-i partján levő alacsony kiemelkedésen bronzkori, szarmata, késő szarmata és Árpád-kori települést jelző edénytöredékeket találtunk kb. 230×70–80 m-es területen. A lelőhely kiterjedése bizonytalan (8. lh.).

A Gombai-patak völgyét ÉK-en határoló dombvonulat tetején, a tetepusztai temető É-i oldalánál egy-egy őskori és Árpád-kori edénytöredéket találtunk. A lelőhely kiterjedését nem lehetett vizsgálni (9. lh.).

A Gombai-patak völgyében levő ÉNy-DK-i irányú, keskeny magaslaton kevés avar és Árpád-kori edénytöredéket, állatcsontot találtunk, kb. 300×50–60 m-es területen (10. lh.).

A Gombai-patak völgyét ÉK-en kísérő dombhát tetején, kis területen néhány őskori, (újkőkori?) és avar edénytöredéket gyűjtöttünk. A lelőhely kiterjedése bizonytalan (11. lh.).

A patak völgyét ÉK-en határoló dombhát ÉNy-DK-i irányú nyúlványán, kb. 300×170 m-es területen badeni és szarmata település nyomait, szórvány középső újkőkori kővésőtöredéket, sok badeni, kevés szarmata kerámiát, terra sigillata-töredéket találtunk. A lelőhely ÉÉNy-i kiterjedése bizonytalan (12. lh.).

A patak völgyét ÉK-i oldalán, a dombvonulat ÉNy-DK-i irányú keskeny nyúlványán bronzkori telepre utaló, és szarmata edénytöredékeket gyűjtöttünk kb. 330×80–100 m-es területen (13. lh.).

A patak völgyét ÉK-en határoló dombvonulat ÉNy-DK irányú nyúlványán újkőkori, szarmata, avar és Árpád-kori település nyomait regisztráltuk kb. 500×70–170 m-es területen. (14. lh.)

Tetei szőlők: A Gombai-patak völgyét DNy-on határoló dombvonulat DNy-i oldalán néhány őskori és Árpád-kori edénytöredék került elő, kb. 150×70 m-es területen (15. lh.).

A dombvonulat középső részén kovapattintéket találtunk (16. lh.).

A dombvonulaton, a pataktól távoli, homokos kiemelkedésen őskori és késő középkori edénytöredéket gyűjtöttünk. A lelőhely kiterjedése bizonytalan (17. lh.).

Várhegy: A gombai bronzkori földvártól Ny-ra és D-re elterülő dombtetőt helyszíni szemlével vizsgáltuk. A Gombai-patak völgyét DNy-on határoló, ÉÉK-en meredek (erősített) oldalú domb tetején főleg hatvani és késő vatyai edénytöredékeket gyűjtöttünk, kiszántott telepjelöltek hamus, patykos foltjait, őrlőkötöredékeket, állatcsontokat figyeltünk meg. A lelőhely intenzív része a dombtető legmagasabb részétől ÉÉK felé a dombtető erdősített pereméig terjed. A lelőhely NyDNy-i kiterjedése nem egyértelmű (2. lh.).

A 2. sz. lelőhelytől NyÉNy-ra, ÉNy-DK-i irányú dombháton elszórtan találtunk újkőkori(?), bronzkori és néhány szarmata cserepet. A lelőhely DK-i harmadában kiszántott hamvasztásos sír hamvait, nagy edénytöredékeit és hiányos kisböggrét (Vatya-kultúra) találtunk a helyszínen, a közelében további temetkezés felszínre került hamvait figyeltük meg. A lelőhely déli részén őrlőkövet találtunk. A lelőhely Ny-i és D-i kiterjedése bizonytalan. A 2. sz. lelőhelytől széles, enyhe mélyedés választja(?) el (22. lh.).

A Gombai-patak völgyét DNy-on kísérő domb DNy-i oldalán, egy DK-ÉNy-i irányú völgy kezdeténél kevés bronzkori(?) edénytöredéket találtunk egy kb. 80×50 m-es területen. A lelőhely kiterjedése nem volt meghatározható (23. lh.).

A terepbejárás leletanyaga a ceglédi Kossuth Múzeumba került.

DINNYÉS ISTVÁN

163. Göd-Bócsaújtelep, késő római erőd

(Pest-megye) Ró

2005. augusztus 29. és szeptember 2. között a rögzített alaprajzi kitérés stádiumában megakadt késő római erőd ÉNy-i falszakasza mentén fekvő, 2004-ben feltárt 37. szelvényt egy 8,8×4,3 m nagyságú szelvényrel tovább bővítettük. A tavalyi ásatás során ugyanis sok megválaszolatlan kérdés maradt az árokban feltárt szokatlan jelenség értelmezésével kapcsolatban. A 37. sz. árok egy olyan falszakaszt metszett, amelyben a tervezett erőd-fal külső és belső alapozási síkját kijelölő két párhuzamos kősor közötti – máshol bolygatatlan – felületet (a kijelölt alapárok vonalát) kövekkel és téglatöredékekkel teljesen kitöltötték. Feltételezhető volt ezért, hogy ezen a rövid szakaszon kiásták az erőd-fal alapárkát és megkezdték annak kitöltését is. Nem találtuk meg azonban azokat a szakaszokat, ahol megkezdték, és ahol abbahagyták ezt a munkafolyamatot.

Az erőd-fal vonalával párhuzamosan feltárt ideai szelvény részben megválaszolta, részben tovább növelte a kérdéseket és problémákat. A szelvény ÉK-i végében folyamatosan csökkent a kősorok közé került kövek és téglatöredékek mennyisége, majd azok teljesen el is fogytak. Ezen a rövid szakaszon szakadt meg tehát a két kősor közötti terület kitöltését célzó munkafolyamat. A belső kősonon kívül, az egykori római felszínen nagy mennyiségű ép és töredékes *sesquipedalis* falazótégla és kő feküdt, amelyet a két kősor közötti terület kitöltésére halmoztak fel, és amelyek elhelyezésére már nem került sor. A beépítésre előkészített építési anyag között viszonylag nagyszámú csonttöredéket találtunk, amelyek között emberi csontok is voltak. A szelvény DNy-i végében merőlegesen átmetsztük a tervezett erőd-fal vonalát és kiderült, hogy a két kősor között nem ásták ki a tervezett alapárkot, csak az egykori római felszínre dobálták rá néhány sor vastagságban a köveket és téglatöredékeket. A megtalált jelenség ezért nem lehet az erőd falának alapozása, bár a két párhuzamos kősor között fekvő feltöltött terület valóban egy megkezdett alapozás benyomását kelti. Egyelőre még nem tudom megmagyarázni azt, miért volt szükség az alapárok vonalának látszólag értelmetlen kitöltésére, hiszen az alapárok kiásásakor a két párhuzamos kősor közül el kellett volna távolítani a felszínre bedobált köveket és téglatöredékeket.

MRÁV ZSOLT

164. Gödöllő, Öreghegy

(Pest megye) H

2005. szeptember 2-án értesítést kaptunk, hogy a Lázár Vilmos utca 103. (Hrsz.: 2462/12) alatti építkezésen emberi csontok kerültek elő. A telek a belterület É-i szé-

lén, az Öreghegyen, meredek domboldalon van. A 70 cm széles, 60–100 cm mély sávalapok ásásakor bukkan- tak a csontokra, amelyeket a munkások kiszedtek.

Gondosan végignévze az alapárkokat, azokban sem- miféle beásás nyomát nem láttam, mindenütt homo- gén barnás homok mutatkozott. Nem találtam leletet az árkokból kidobott földben sem.

Szeptember 5-én a gödöllői Temetkezési Vállalat- tól megkaptuk a koponya és a vázcsontok nagy részét. Az állcsont egyik oldalán a fogak felett zöld patinafolt van. A csontok között volt egy honfoglalás kori körte ala- kú vaskengyel, amely egyértelműen datálja a sír korát. A csontokat beszállító alkalmazott látott a helyszínen egy karikás vaszablát is, ez azonban szerinte szétesett, ami- kor hozzányúltak. További kísérleteim hogy kikérdezzem a munkásokat a találás körülményeiről, illetve a hiányzó másik kengyelről sikertelenek maradtak.

A leletek a Tragor Ignác Múzeumba kerültek, a cson- tokat átadtam vizsgálatra Mende Balázs antropológusnak.

A lelőhely az MRT 13/3 kötet (kézirat) számozását követve a 10/58 sz. lelőhely.

KŐVÁRI KLÁRA

165. Győr, Budai út 1.

(Győr-Moson-Sopron megye) Rő, Á, Kk, Kú
2005. április 14. és augusztus 19. között folytattuk és befejeztük a 2004-ben megkezdett megelőző régészeti feltárást. Mintegy 2500 m² területen újabb 311 objektu- mot tártunk fel, ezzel az objektumok száma 626-ra emel- kedett.

Öt további római kori árkot, 16 árokkeretet illetve árokkeret-részletet, 36 sírt találtunk. A sírok a korai ró- mai időszakból származnak, többségük kiégetett gödrű szórt hamvas temetkezés, de urnás és tetemtemetéses sírok is előfordultak.

A 10–11. századi periódust 15 újabb ház képviseli, 5 nagyobb Árpád-kori ház, szabadban álló kemencék, göd- rök és árkok is előkerültek. Befejeztük két 2004-ben már elért nagy épület (tárház) feltárást, további hármat tel- jesen, kettőt részben sikerült kiásnunk, ezek az Árpád- kor végére keltezhetőek. Több gödör, verem és kút is elő- került, kronológiai helyzetüket a leletanyag kiértékelése során határozhatjuk meg. Számos stratigráfiai megfigye- lést sikerült rögzítenünk, amelyek elsősorban a kora kö- zépkori település periódusainak, jellegzetes épülettípu- sainak meghatározásában lesznek segítségünkre.

Feltártunk egy több periódusú késő középkori–új- kori építményt, illetve annak szint alatti alapjait és pin- céit. Zsigmond- illetve Mátyás-kori kerámia került elő belőlük, elbontásukra a 16. században a győri erőd épí- tésével kapcsolatosan kerülhetett sor. Számos újkori beásás, fal, kerítés és ismeretlen közmű bolygatta a te- rületet.

Munkatársak: Szőnyi Eszter, Bíró Szilvia, Molnár At- tila régészek.

TOMKA PÉTER

166. Győr, Király utca 13–15.

(Győr-Moson-Sopron megye) Rő
2005. január 27. és február 10. között megelőző feltá- rást végeztünk az épületek pincéiben, az alapokat erő- sítő vasbeton gerendák árkaiknak kiásására, megfigyelé- sére és dokumentálására. A munka során a pince-pad- lótól számított 40 cm-es mélységig kiásott árkok minde- nütt csak az újkori padlóalapozást, illetve újkori rétege- ket foglaltak magukba, esetleg eljutottak a régészeti ré- tegek felszínéig (néhány római kerámiatöredéket ered- ményezve), de értelmezhető adatokkal nem szolgáltak. A Király u. 15. pincéjében az általunk 1. és 2. helyiség- nek nevezett részeken, ahol nem volt betonpadló a he- lyeségek belsejében, 2 kis szondát nyitottunk. Az alta- lajt az utcaszinttől számított 4 m mélységben csak az 1. szondában tudtuk elérni, a 2. szondában statikai okok- ból ugyanilyen mélységben a kutatást abba kellett hagy- nunk, itt viszont nem értünk alatalajt.

Mindkét szondában a megújított pince-járószintek alatt római leletanyag került elő, méghozzá vegyesen az 1. századi sigillatától és amphoratöredékektől a sá- vos-festett kerámián át a késő római ólomházas edé- nyekig, a kora római AS-tól VALENS kisbronzáig. A szon- dákban valódi rétegsort nem találtunk, a sávós betölté- si rétegek különböző irányokba lejtnek, hasonlóan a török kori várak betöltésében tapasztaltakhoz. Az alta- lajt az 1. szonda DK-i sarka elé kissé emelkedik. A 2. sz. szondában kisebb-nagyobb méretű terméskövek, római tégladarabok kerültek elő öntött falazás habarcs mara-adványaival. Az 1–4. századig keltezhető római leletek és az említett kövek a késő római erőd árkaiknak betöltésé- re vallanak, a kövek az erőd falának öntött magjából származhatnak.

A két szonda egymástól mért távolsága 4,3 m, az erőd fal rekonstruált vonalától kb. 50 m távolságban a DK-i saroknál helyezkedik el. Feltehetőleg a metszetek nem merőlegesek az árok futására, az 1. szonda még az árok külső szélénél van, erre utal déli oldalán a 2 cölöp- lyuk, amely esetleg a paliszádfal része lehetett. A 2. sz. szonda már az árok területén rekonstruálható, itt nem értük el 4 m-en az alját. Az erőd fal lábától mért mélysége hozzávetőleg 8 m, az Apór tér és a Király utca szintkülönbségét számolva.

A területen tehát a várt középkori fellelővár árka- nak nyomát sem találtuk, kis területen viszont a késő római erőd árkat tudtuk megfigyelni.

SZŐNYI ESZTER

167. Győr, Rákóczi utca 34.

(Győr-Moson-Sopron megye) Rő
2005. június 23. és július 6. között feltárást végeztünk a telken. A mintegy 2×5 m-es kutatóárkok a későbbi épület alapozását jelentő kútalapokat kötötte össze. A szelvény a szomszédos telken (Rákóczi u. 36.) 2004-ben folyt megelőző feltárást vonalához kapcsolódott, így az itt feltárt jelensé- gek egy része a korábbi feltáráson is előkerült.

A mintegy 1,5 m-nyi újkori feltöltés alatt három melléklet nélküli sír, illetve töredéke került elő, keltezésük bizonytalanul a késő római korra tehető.

Alattuk átégett betöltésű római településréteget figyeltünk meg, belőlük viszonylag nagyszámú terra sigillata töredék és más 2–3. századra keltezhető kerámiatöredék került felszínre.

A legmélyebben fekvő jelenségek között megfigyeltünk egy már tavaly a szomszédos telken észlelt K-Ny irányú római árkot, valamint egy melléklet nélküli kora római csecsemő csontvázas sírját. A feltárás legjelentősebb jelensége egy helyben égetett sír volt a szelvény ÉNy-i sarkában. A sekély hamvasztógödörbe az elnagyolt égetés után gödröt ástak, és ebbe egy urnában összegyűjtve helyezték a nagyobb csontokat egy illatszeres üveg kíséretében. Az égetés helyét ezután egy kisebb földhalommal fedték be, amelynek rétegeit a szelvény metszetalában el tudtuk különíteni.

BÍRÓ SZILVIA

168. Győr, Tihanyi úti aluljáró

(Győr-Moson-Sopron megye) Ró, Á, Kk, Kú

2005. február 25–31. között megelőző régészeti feltárást végeztünk a 16. századtól adatolt úgynevezett Gabonavásártéri győri városi temető DNy-i területén, a kivitelezési munkák ütemezéséhez alkalmazkodva.

Az összesen 500 m² területen 160 temetkezést tártunk fel. A legkorábbi datálható sírok (18. sz.) a DNy-i részen voltak, a legújabbakat (20. sz.) a belső, ÉK-i területen találtuk.

A periodizációt segíti a temetőben É-D irányban húzódó árok (betöltésében 18. századi leletekkel), és kerítésfal (amelynek egy része egységesen 1856–59 között gyártott bélyeges téglákból épült, más részeihez korábbi bontásból származó téglákat használtak fel). Az árok és a fal is korábbi sírokat vágott el, a betöltött árokra később rátemetkeztek.

A rendkívül sűrűn elhelyezkedő, nemegyszer több-rétegű, egymást is bolygató temetkezések között korábbi jelenségeket nem lehetett megfigyelni. A sírok földről származó kis számú római kori és Árpád-kori leletanyag (edénytöredék) szórványos telepobjektumok egykori jelenlétére utal.

A sírok tájolása Ny-K, ami a telek határai, illetve a belső utak változásait követi. Koporsókat elsősorban az újabb temetkezéseknél sikerült megfigyelni (köztük festett, díszes veretekkel ellátott, illetve bádorgborítású is volt). Néhány sír különleges helyzete (kis ládában, zsugorítva, hason) meglepetést okozott. A karok helyzetének változása (nyújtva, a medencére hajtván, derékszögben egymás mellé hajtván, a mellre visszahajtván) a belső időrend kidolgozása után lesz értékelhető. Leglátványosabb leleteinknek a díszes, rézdróttal, gyöngyökkel, fliterekkel kivarrt gyermek-szemfedőket (talán a keresztelőkészítéskor maradványait) tarthatjuk (egy ilyen sírt in situ emeltünk ki). A leletanyagra jellemző, hogy igen

kevés a viselethez tartozó tárgy (gombok, 2 esetben kacsok, 2 párta, pici arany fülbevalópár, rézkarika, vasláncocska, egy-egy sírban hajcsat illetve fésű), jellemzőbb a túlvilági útravaló (rózsafüzér, keresztek, medálok, Mariazell-i érem, szentkép maradványa, kapszulába hajtogatott imaszöveg). Egyetlen sírkőtöredéket is találtunk, Frantz kezdetű feliratának betűtípusa, helyesírása és névhasználat a 19. sz. első felére utal.

TOMKA PÉTER

169. Hajdúböszörmény, Bakóhát

(Hajdú-Bihar megye) Á

Az M35 autópálya építése során leletmentést végeztünk a 22. sz. lelőhelyen, amely a környezetéből kissé kiemelkedő Bakóhát K-i oldalán fekszik. A leletmentés során egy 30×50 m-es területen észleltünk paticsos, kerámiával és állatcsontokkal kevert foltokat, tűzhelyek és gödrök nyomait, de a nyésést követően kiderült, hogy a munkagépek oly' mértékben bolygatták a lelőhelyet, hogy csupán két mélyebb objektumot tudtunk megfogni. A felszíni és a két gödörből előkerült leletanyag alapján a lelőhelyet az Árpád-korra keltezzük.

A leletmentésen részt vettek az ELTE Régészettudományi Intézet hallgatói.

VÁCZI GÁBOR

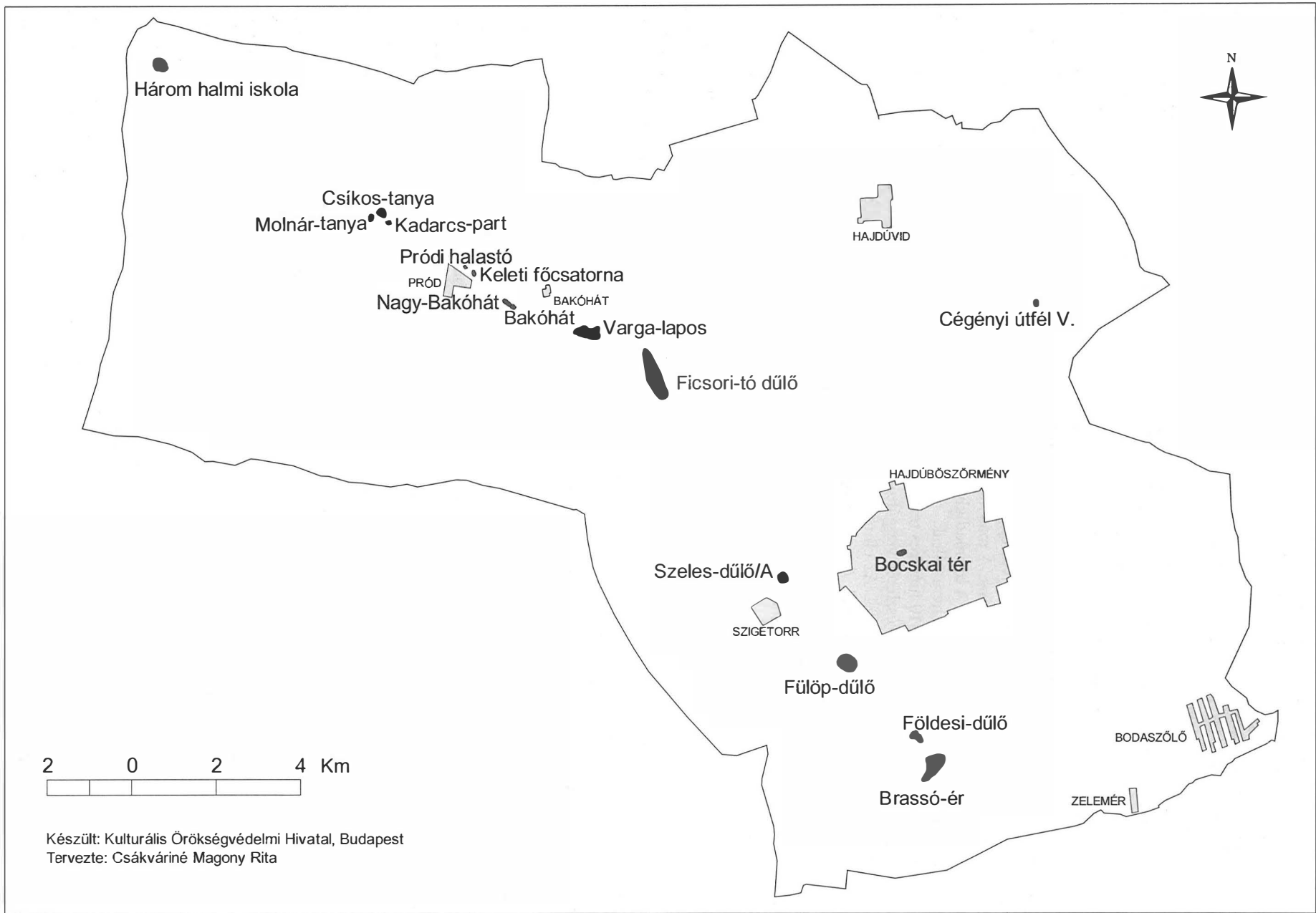
170. Hajdúböszörmény, Bocskai tér

(Hajdú-Bihar megye) Kk, Kú

A 2005. szeptember-októberben végzett feltárás elsődleges célja az volt, hogy a 19. századtól fokozatosan elbontott templom körüli erődfalat megtaláljuk. Ezenkívül kutatásokat terveztünk a Bocskai-szobor körüli területen, valamint a templom körüli temető déli részén.

A templom körüli terméskő- és tégladarabokból épített erődfal méreteit, alakját, teljes egészében rekonstruálni lehet, a nagymértékű falpusztulás ellenére is. A K-i és a Ny-i erődfalak 60 m, az északi és déli erődfalak 90 m hosszúak voltak. A legjobb állapotban a keleti fal déli része maradt meg, a 110 cm széles fal egy részét 80 cm vastagságban sikerült megfigyelni. A 80 cm széles É-i falból csak kb. 10 m-nyi, több részletből álló falszakaszt tártunk fel. Ezek a falrészletek azonban pontosan kirajzolták az egykori fal irányát, hosszát. A nyugati falból kb. 15 m-nyi két részletből álló, 80 cm széles falszakaszt tudtunk feltárni. A két falrészlet azonban itt is elegendő volt a fal irányának meghatározásához. A déli fal kutatása volt a legnehezebb. Az út melletti szegélykő megbontása nélkül csak egy 20 m hosszú szakaszt tudtunk feltárni. Ebben a szelvényben falszakaszt nem találtunk, csak a fal visszatöltött alapozási árkat figyeltük meg.

A keleti erődfal mindkét sarkán bástya helyezkedett el. A háromnegyed kör alakú DK-i bástyából csak egy félkörív maradt meg. A kb. 7 m átmérőjű, terméskőből és téglából készült falat 1 m széles alapozóárokba építették.

Az erőd fal leglátványosabb eleme az ÉK-i bástya. A többi résztől eltérően ezt csak téglából (31×16×6 cm) építették. A bástyából megmaradt 13 sornyi téglakb. 1 m magasságban. A másik bástyához hasonlóan ez is háromnegyed kör alakú, kb. 7 m átmérőjű és 1 m széles.

A templom É-i oldalán három kutatóárkot nyitottunk azzal a céllal, hogy megtaláljuk az Árpád-kori templom körítő falát. A metszetfalakban azonban nem bukkantunk Árpád-kori falakra, csak a templom központi fűtését egykor biztosító csövek téglaburkolatára és egy szerelőaknára.

A Bocskai-szobor körül három kutatóárkot nyitottunk. Az elsőben megtaláltuk a 20. sz. elején lebontott régi városháza boltíves alapozását. Ezenkívül egy késő középkori agyaggyerő gödröt is feltártunk. A másodikban is a régi városháza falait tártuk fel. A harmadikban sem falak, sem régészeti objektumok nem voltak.

A templom déli oldalán egy 14×10 méteres területen a templom körüli temető egy részletét vizsgáltuk meg. Itt több mint 130 sírt tártunk fel. Az elhunytak nagy részét melléklet nélkül temették el. A gazdagabb sírokban találtunk pénzerméket a Hunyadiak korából, bronzveretes öveket, pártákat. A mellékletekből megállapítható, hogy ezen a részen a 15. században már biztosan temetkeztek.

M. NEPPER IBOLYA – D. SZABÓ LÁSZLÓ

171. Hajdúböszörmény, Brassó tér

(Hajdú-Bihar megye) Sza, Á

2005. április 8. és szeptember 28. között megelőző feltárást végeztünk a Hajdúböszörmény és Debrecen között nagyjából félúton, a 35. sz. úttól kb. 5 km-re Ny-ra, a valamikor vízjárta K-Ny-i irányú Brassó-ér déli partján fekvő lelőhelyen (M35-II. 8.). A nyomvonal szélességében mintegy 400 m hosszan tisztítottuk meg a felszínt (kb. 20 000 m²), és ennek teljes hosszában igen intenzív szarmata (római császárkor, Kr. u. 2-4. sz.) és Árpád-kori (11-13. sz.) emlékekre bukkantunk. A vízfolyáshoz közelebb inkább a szarmata településhez tartozó házakat és gödröket tártunk fel; az Árpád-kori település központja ettől délebbre esett, a magasabb részre. A szarmata településből feltárt objektumok nagy része kerek, méhkas alakú tárológödör és ezek között elszórva helyezkedett el a néhány lakóépület. A falu déli szélén előkerült három kút is. Az Árpád-kori településnek mintegy húsz házat találtunk meg, amelyek körül több mint 80 szabadtéri kemencét tártunk fel, összesen mintegy 780 objektumot. A település déli végét árokrendszer zárta le.

KOLOZSI BARBARA

172. Hajdúböszörmény, Csikos-tanya

(Hajdú-Bihar megye) U, Sza, A, Á

2005-ben folytattuk az M35 autópálya 16. sz. lelőhelyének a feltárását az előző évben lehumuszolt felszínén,

ill. a nyomvonal területére eső erdősávban. Szeptember végére összesen 11 710 m²-t tártunk fel, melyen 906 objektumhoz 1118 stratigráfiai egységet rendeltünk. Az előző években megfigyelt korszakok objektumai kerültek elő.

A középső neolitikumot továbbra is csak elszórtan jelentkező gödrök jelezték. Az egyikben több nagyméretű obszidián-magkövet találtunk.

A lelőhelyen a szarmata településnek tártuk fel a legtöbb objektumát. A három év alatt megismert területen pontos településszerkezeti megfigyeléseket tudtunk végezni. K-i és Ny-i irányban megtaláltuk a települést kerítő árkokat, melyek egymástól kb. 340 m-re voltak. Maga a település két különálló részre tagolódott, melyeket további árkok határoltak. Itt a félig földbe mélyített, négyszögletes házak kisebb csoportokat alkottak, gyakran még egy sekélyebb négyszögletes, esetleg íves árokkal is körülvtették őket. A házak közvetlen közelében csak kisebb, méhkas alakú gödrök és téglalap alakú, 2-3 m mély vízgyűjtő aknáknak helyezkedtek el. A házaktól elkülönülten, csoportosan találtuk a kutakat és a nagyobb gödröket.

A településnek mind a két végében, a kerítőárkok közelében temetkezéseket tártunk fel. A K-i oldalon csak egyetlen körárkos sír jelentkezett, melyben a rablás ellenére is ezüstvereteket találtunk. A Ny-i oldalon egy 34 sírből álló temetőrészlet került elő. A sírok négy, K-Ny-i irányú, párhuzamos sort alkottak, melyekhez három körárkos temetkezés is csatlakozott. A vázak tájolása D-É-i. A sírok egy részét kirabolták. A gyöngyökön kívül bronz fülbevalókat, karkötőket és fibulákat találtunk, néhány sírban vaskések töredékei is előkerültek, ill. szinte minden sírban találtunk edényt a lábához elhelyezve.

Befejeztük a lelőhely DK-i felében lévő avar kori temető feltárását is. Három oldalon megtaláltuk a temető szélét, egyedül a DNy-i rész maradt ki a feltárásból. 2005-ben 121 sírt bontottunk ki, így a sírok száma 170-re emelkedett. A sírok általában nyújtott vázas, ÉNy-DK irányítású, önálló temetkezések voltak, csak egy-két esetben figyeltünk meg kettős temetkezést, melyeknél mindig egy felnőttet és egy gyermeket találtunk. Egy hamvasztásos sírt is feltártunk, mely rítus ezen a területen eddig teljesen ismeretlen volt. A sírok túlnyomó részénél csak a lábánál elhelyezett állatcsont szolgált mellékletként, esetleg egy-két vas övcsatot, vagy kis vaskést tartalmaztak. A gazdagabb mellékletű temetkezéseket általában mélyebb sírgödörökben találtuk, leginkább a temető középső részén. A nőknél előfordultak az aranyfóliás ikergyöngyök, fülbevalók, üvegpasztas orsógombok, két esetben pedig bizánci csat is szerepelt az ékszerkészletben. A férfisírokban bronz övvereteket, csatokat, valamint egy csontból faragott, díszített szíjelosztót is találtunk. A gazdagabb sírokban a fej mellé gyakran edényt helyeztek.

Munkatársak: Bényei Zsolt fotós-technikus (Déri Múzeum, Debrecen) és az ELTE Régészettudományi Intézet hallgatói.

RACZKY PÁL – KOVÁCS KATALIN – VÁCZI GÁBOR

173. Hajdúböszörmény, Ficsori-tő dűlő

(Hajdú-Bihar megye) R, Szk

Az épülő M35 autópálya nyomvonalán fekvő 1. sz. lelőhely megelőző feltárását 2005 júliusában folytattuk. A 2004-ben megkezdett kutatás második ütemeként feltártuk a tiszapolgári kultúra temetőjétől É-ra észlelt régészeti jelenségeket. A főként gödrökből álló településrészlet és az előző évi temető között egy 50–60 m széles, vizenyős, mocsaras mélyedés osztja két részre a lelőhelyet. Az objektumok egy 60×70 m-es kiemelkedésen helyezkedtek el. Leletanyaguk alapján két korszakba soroltuk őket.

A rézkori településből kizárólag a nagyobb méretű agyagkitermelő gödröket és a kisebb tárológödröket tudtuk kibontani. A 21 gödrökből a nagy mennyiségű kerámia- és kőanyag mellett kiemelkedő az állatcsontok, különösen az agancsok száma, melyek egészben és darabolva, megmunkálva egyaránt előfordultak.

A vaskori, szkíta települést 9 gödör, 2 körárok és egy földbe mélyített ház képviselte. A ház mellett fekvő körárkokból szegényes kerámia került elő, a 9–10 m átmérőjű, 25–30 cm mély körárkokon belüli terület bolygatatlan volt, beásásnak nyomát nem találtuk. A vaskori leletanyag többségét inkább a gödrökben találtuk, amelyek egyaránt tartalmaztak gyenge minőségű házikerámiát és korongolt, felfényezett felületű árut is.

A két korszak települése azonos területen fekszik, de a rézkori objektumok csak a kiemelkedés magasabb részét fedték le, míg a vaskor folyamán az alacsonyabban fekvő zónát is belakták, vagyis a rézkorhoz képest egy szárazabb, alacsonyabb talajvízszintű periódussal lehet számolni a szkíta megtelepedés időszakában.

Munkatársak: az ELTE Régészettudományi Intézet hallgatói.

KOVÁCS KATALIN – MÁRKUS GÁBOR – VÁCZI GÁBOR

174. Hajdúböszörmény, Földesi-dűlő

(Hajdú-Bihar megye) Sza, Á

2005. július 18. és augusztus 31. között megelőző feltárást végeztünk a Hajdúböszörmény és Debrecen között nagyjából félúton, a 35. sz. úttól kb. 5 km-re Ny-ra, a valamikor vízjárta K-Ny-i irányú Brassó-ér É-i partján fekvő lelőhelyen (M35-II. 7.). A nyomvonal szélességében mintegy 200 m hosszan tisztítottuk meg a felszínt, és ennek teljes hosszában igen intenzív szarmata (római császárkor, Kr. u. 2–4. sz.) és Árpád-kori (11–13. sz.) emlékekre bukkantunk. Feltártunk néhány lakóépületet, szabadtéri kemencéket és egy kutat; összesen mintegy 161 objektumot.

KOLOZSI BARBARA

175. Hajdúböszörmény, Fülöp-dűlő

(Hajdú-Bihar megye) Sza

2005. június 15-én az épülő M35. sz. út nyomvonalán, a 25+625–25+760 km-szelvények közötti szakaszon a fris-

sen lehumusztolt felületen régészeti jelenségeket észleltünk (M35 28. lh.). A földmunkák leállítását követően július 28. és szeptember 2. között végeztük el a leletmentést, melynek során 140 régészeti objektumot tártunk fel. Ezek közül 139 római császárkori (szarmata) és 1 újkori. A lelőhely É-i szélén egy nagyméretű, ovális, mély, tagolt fenekű gödrökből és a déli oldalánál levő közepes méretű kemencéből álló szarmata műhely került napvilágra. A kerek, agyagból tapasztott, vörösre égett kemence platniját egy alkalommal megújították. Mind a két kemenceplatni kerámia-darabokkal volt kitapasztva. A többi 138 objektum gödör, verem volt. A tárolóvermek zöme nagy vagy közepes méretű, mély, méhkas alakú. Az egyikben 8–10 kutya összekeveredett csontvázat figyeltük meg; a szintén méhkas alakú, mély, nagyméretű verem betöltésének felső 60 cm-e kizárólag nagyméretű, vastag áglenyomatos, másodlagosan megégett paticsdarabokból állt. Az előkerült leletek mennyisége alapján egy nagyméretű kemence, vagy egy épület omladékával töltötték fel a vermet. A szarmata kori objektumok zöme leletgazdag volt, nagyobb tárolóedények töredékei kerültek elő szép számmal. A leletmentés során a kerámiatöredékek mellett őrlőkő- és fenőkődarabok, orsókorongok, néhány vaseszköz töredéke, nagy mennyiségű állatcsont, paticsdarab került napvilágra. A szarmata objektumok a lelőhely szélein és a közbe eső terület néhány pontján sűrűsödtek. A lelőhely kiterjedését sem az észleléskor, sem a feltárás során nem sikerült behatárolni.

SZOLNOKI LÁSZLÓ

176. Hajdúböszörmény, Három halmi iskola (Pelyhe-tanya)

(Hajdú-Bihar megye) Sza, A

Az épülő M35 autópálya nyomvonalába eső 13. sz. lelőhelyen a 2003-ban félbeszakadt feltárásokat folytattuk 2005-ben, összesen 8172 m² felületen. A nyomvonal teljes szélességében, mintegy 170 m hosszan húzódó szelvényünkben a korábbi leletmentés során már megismert Kr. u. 4. századi, kései szarmata falu folytatódott. A feltárt terület keleti-középső harmadát egy, a nyomvonalra szinte merőlegesen húzódó, lankás dombhát keresztelte, amelyen a település lakóövezetét sikerült megtalálnunk. Ebben a sávban elsősorban kis, négyszögletes, félig földbe ásott, cölöpszerkezetes házak alapjait, a hozzájuk tartozó tárolóvermeket, valamint munka- és szemetesgödörként hasznosított agyagnyerőgödröket tártunk fel. A házak között helyenként külső kemencéket és füstölőket találtunk. Számos gödör betöltéséből került elő a helyi fémművesség meglétére utaló vassalak (kohósalak) is. A lelőhelyen előkerült fémtárgyak közül említést érdemel egy ívelt pengéjű vaskés, melynek fából készített nyele is jó állapotban maradt meg.

A lakóövezettől nem teljesen elkülönülve, a dombhát alacsonyabban fekvő részein helyezkedtek el az egykori falu kútjai, amelyek közül az idei ásatás során mint-

egy húszat tártunk fel. Egy nagyméretű, mély kútnak sikerült megtalálnunk és dokumentálnunk fából készült bélését is. A négyszögletes kútna sarkaiban függőleges tartóoszlopokat helyeztek el, melyekbe 80–100 centiméterenként vízszintesen elhelyezkedő farudakat csapoltak. Ezek a farudak tartották a kútna béléséről szolgáló, függőlegesen álló, 40–50 cm széles, vastag, hasított tölgyfadeszkákat.

A kutak és házak közötti teret helyenként keskeny árkok rendszere hálózta be. A szelvény Ny-i harmadában elértük a falu szélét; ebben a részben csupán a telep kerítő, nagyméretű árkok húzódtak. Ez a terület mélyebben fekszik, feltehetően gyakran víz alá került, így tartós betelepülésre nem volt alkalmas.

A humuszosítás során fémkereső műszerrel többször átvizsgáltuk az eltávolításra kerülő, szántott talajréteget, és nagy mennyiségű római bronz- és ezüstérmét valamint bronzcsatokokat és fibulákat találtunk.

A 14. sz. lelőhelyen egy 100 m²-es terület átvizsgálása maradt el a korábbi ásati periódusban. A kis szelvényben mindössze egy vaskést tartalmazó sírt tártunk fel, amely a korábról ismert 8–9. századi avar temetőhöz tartozhatott.

Munkatársak: Füzesi András, Hetesi Szilvia, Makoldi Miklós és az ELTE Régészettudományi Intézet hallgatói.

SEBŐK KATALIN – SZABÓ GÁBOR

177. Hajdúböszörmény, Kadarcs-part

(Hajdú-Bihar megye) U, R, LT, Sza, Á

A 26. sz. lelőhely az M35 autópálya nyomvonalának humuszosítása, a régészeti felügyelet során vált ismertté. A lelőhely az egykori vízfolyás, a mai Kadarcs-ér partján helyezkedik el, követve az ér magaspartját. Az autópálya nyomvonala erre merőlegesen fut, így az értől távolodva K-i irányba egyre ritkultak az objektumok. 2005. május 23. és június 24. között 236 objektumot tártunk fel, melyekhez 347 stratigráfiai egységet rendeltünk. A feltárással kijelölt 5149 m²-en több korszak emlékményét tártuk fel.

Az *újkőkori* Esztár-csoporthoz néhány kerek élelem-tároló-gödör és esetleg egy temetkezés köthető.

A *rézkori* bodrogkeresztúri kultúra népességéhez két hatalmas, amorf agyagkitermelő, és több kisebb gödör tartozott.

A következő megtelepedés a *vaskorban* történt; a feltárási területbe egy kelta ház részlete esett, jellegzetes bepecsételt és grafitos edénytöredékekkel leletanyagában.

A *római császárkorból* két épület vált ismertté az árkok és kerek gödrök mellett.

A feltárási terület középső részén egy 9–10. századi település 17 háza látott napvilágot, a hozzá tartozó külső kemencékkel, kutakkal és agyagkitermelő gödrökkel. A házak mindegyike kisméretű, 2–2,5×2–3 m-es lekerekített sarkú, négyszögletes alaprajzú, félig földbe mé-

lyített épület lehetett. Kicsiny, U alakú kemencéjüket az ÉK-i vagy ÉNy-i sarokba vájták, szájnnyílásukban vagy környékükön gyakran sütőharang töredékei feküdtek. Az egyik épületből a hamus-faszenes betöltés mellett vassalakmaradványok is előkerültek – elképzelhető, hogy műhelyként funkcionált. Az ásati felszín K-i felében nagy agyagkitermelő gödrök és kutak helyezkedtek el, így minden bizonnyal elértük az egykori település K-i határát. E helyen feltártunk még néhány *Árpád-kori* gödört és árkot is.

Munkatársak: Ligner Jácint és az ELTE Régészettudományi Intézet hallgatói.

ANDERS ALEXANDRA – NAGY EMESE GYÖNGYVÉR – RACZKY PÁL

178. Hajdúböszörmény, Keleti főcsatorna

(Hajdú-Bihar megye) U, Szk

Az épülő M35 autópálya nyomvonalába eső 17. sz. lelőhely területén régészeti szakfelügyeletet végeztünk 2005 májusában. A humuszosítás megkezdésekor kiderült, hogy a halom valójában egy természetes eredetű, vastag (80–100 cm) humuszréteg, melynek eltávolítása után a sárgás altalajban újkőkori és szkíta objektumok foltjai rajzolódtak ki. A 6789 m² területen 59 objektumot tártunk fel.

Az egykori természetes magaslat legmagasabb pontján egy 5×10 m-es paticsfoltban egy ház omladékát figyeltük meg, melynek elbontása után kirajzolódtek a szerkezeti elemeket tartó kisebb cölöpök nyomai. Az egykori lakóház ÉK–DNy-i tájolású volt. Az épület körül kisebb méretű kerek, méhkas alakú tárológödrök helyezkedtek el, míg a laposabban fekvő K-i és Ny-i területen nagyméretű agyagkitermelő-gödrök öveztek a valószínűleg csak rövidebb ideig tartó megtelepedést szolgáló kis tanyát. Belőlük rendkívül nagy mennyiségű kerámiaanyag látott napvilágot, mely alapján a település a középső újkőkori elejére keltezhető. Az egyik gödörből egy melléklet nélküli, bal oldalára fektetett, zsugorított helyzetű felnőtt sírja is előkerült.

Az újkőkori településjelenségek mellett 15 szkíta korba sorolható gödört és egy földbe mélyített, szabálytalan alakú házat bontottunk ki. A leletanyag viszonylag szegényes; a durva kidolgozású fazekak, tálak és csuprok mellől hiányzik a korongolt és felfényezett áru. Elképzelhető, hogy ezek az objektumok a 25. sz. lelőhelyen (Pródi halastó) megfigyelt szkíta településhez tartoztak.

RACZKY PÁL – ANDERS ALEXANDRA – NAGY EMESE GYÖNGYVÉR – VÁCZI GÁBOR

179. Hajdúböszörmény, Molnár-tanya

(Hajdú-Bihar megye) U, Sza

Az M35 autópálya korrekciójának nyomvonalába eső 27. sz. lelőhely csak a humuszosítás után vált ismertté. A leletmentő ásást 2005. június 25. és július 9. között végez-

tük el. Mintegy 3500 m²-en 57 objektumot bontottunk ki, melyekhez 62 stratigráfiai egységet rendeltünk. Két korszak emlékményét tudtuk elkülöníteni.

Az első megtelepülők a *középső neolitikus* alföldi vonaldíszes kerámia kultúrájához köthetők: nagy agyagkitermelő gödreiket és három zsugorított helyzetű sírjukat tártuk fel a felszín Ny-i részén.

A *római császárkorba* tartozó települési objektumok a feltárási terület K-i felén helyezkedtek el: téglalap alaprajzú, félig földbe mélyített házak, méhkas alakú tárológödrök, kutak, nagyméretű agyagkitermelő gödrök és egy Kr. u. 4. századra keltezhető magányos sír került elő. A testet jobb oldalára fektetve, zsugorítva temették el, és gazdagon ellátták viseleti tárgyaival: bronztorques, bronzfibulák, üveg-, féldrágakő-, és mészakőgyöngyökből fűzött nyaklánc.

Munkatársak: Ligner Jácint és az ELTE Régészettudományi Intézet hallgatói.

ANDERS ALEXANDRA – RACZKY PÁL

180. Hajdúböszörmény, Nagy-Bakóhat

(Hajdú-Bihar megye) Sza, A

Az épülő M35 autópálya nyomvonalán a 21. sz. lelőhely egy 110×60 m-es, környezetéből kissé kiemelkedő területen helyezkedik el, egy feltöltődött patakmeder ÉNy-i partja mentén. A feltárást napvilágot látott hét avar földbe mélyített ház, továbbá három – a házzal megegyező korú – gödör és egy kút. A régészeti objektumokból edények, egyszerűbb csonteszközök és őrlőkövek töredékei kerültek elő a házpadlókról és a tűzhelyek környékéről.

A házaktól 40 m-re ÉNy-ra 12 É-D-i tájolású avar temetkezést tártunk fel. A sírok többségét a munkagépek megbolygatták, sok esetben a csontok egy részét kimarkolták. A mélyebben fekvő sírokban a csontvázak mellett egyszerű vascsatokat, bronz karpereceket és veretes övek bronzlemezeit sikerült feltárnunk. Az avar temetőt egy négyzetes formájú kerítőárok határolta, ennek feltártuk a síroktól É-ra és K-re eső szakaszát. Az árok átlagban 50–80 cm mély és 50–120 cm széles. Telep felőli oldalán egy bejáratot tudtunk megfigyelni.

A temetőt kerítő ároktól É-ra egy *szarmata* település részlete került elő. A feltárt telepjelenségek között szerepel egy 4,5×5 m alapterületű, földbe mélyített ház, egy szabadtéri kemence és 11 gödör. A szarmata telep anyaga kiegészül kettő D-É-i tájolású, rossz állapotban előkerült csontvázas temetkezéssel. A sírok az eredeti felszíntől csupán 70–80 cm-es mélységben feküdtek, ezért a gépek nagy károkat okoztak bennük. A töredékes csontokon kívül csupán egy korongolt csésze alsó felét és egy bronzlemezrel borított vascsat töredékét tudtuk kibontani.

Munkatársak: az ELTE Régészettudományi Intézet hallgatói.

VÁCZI GÁBOR

181. Hajdúböszörmény, Pródi halastó

(Hajdú-Bihar megye) Szk

Az M35 autópálya építése során leletmentést végeztünk a 25. sz. lelőhelyen, amely a Pród falu melletti halastó mocsaras, náddal benőtt partján fekszik. A 60×40 m kiterjedésű lelőhelyen feltártunk 18 gödröt és egy É-D irányú, sekély árkot. A nagy mennyiségű kerámia alapján valamennyi objektumot a vaskorra keltezzük, és a szkítákhoz kötjük. A kerámiából és állatcsontból álló leletanyag mellett egy kemenceroستély gödörbe dobált töredékeit is feltártuk.

Munkatársak: az ELTE Régészettudományi Intézet hallgatói.

VÁCZI GÁBOR

182. Hajdúböszörmény, Szeles-dűlő/A

(Hajdú-Bihar megye) Á

2005. július 1-jén az épülő M35 autópálya 22+900–23+150 km-szakaszán régészeti objektumok nyomai mutatkoztak. Az érintett nyomvonalszakasz Hajdúböszörménytől ÉNy-ra található a Brassó-ér egyik, jelenleg vízelvezető árokként funkcionáló ága mellett. A 23+100 km-szakaszon egy ovális, nagyméretű, vörös színű, paticsos kemence és a hozzá tartozó sötétbarna humuszos betöltésű, ovális gödör voltak láthatóak. A régészeti objektumok lágy, vizes környezetben, a már teljesen talajvíz borította területtől mindössze 2–3 m távolságra feküdtek. A nyomvonalszakasz vízből kilátszó többi részén újabb régészeti objektum nyomait nem észleltük.

2005. július 20–24. között leletmentést végeztünk az M35/29 sz. lelőhelyen. Teljesen feltártunk egy 154 cm átmérőjű, jól kiégett, agyagból tapasztott, vörös színű, ovális kemencét és egy a szájánál fekvő 220–280 cm átmérőjű, ovális, lefelé szűkülő, meredek oldalú, 50 cm mély gödröt. A gödörből kerámia, állatcsont és paticsdarabok kerültek elő. A gödör K-i felében egy ló jó állapotban megmaradt koponyája, nyaki csigolyái és bal oldali lapockája feküdt anatómiai helyzetben. A koponya alsó állkapocsrésze hiányzott. A fej és nyaki csontok mellett borda, medence és újabb csigolyacsontok szóródtak. A gödör felé lejtő, egyrétegű, jól kiégett, 3–4 cm vastag, jó megtartású kemenceplatni kerámiadarabokkal volt kikapasztva, a humuszolt talajfelszíntől számítva 2–10 cm mélyen jelentkezett.

A feltárt objektum egy nagyméretű, jó állapotban megmaradt kemencéből és a hozzá tartozó munkagödörből álló műhely volt. Az előkerült kerámialeletek alapján a műhely Árpád-kori. A régészeti felügyelet mellett folytatott munka során augusztus 2-án újabb objektumra bukkantunk.

A feltárt Árpád-kori műhelytől ÉNy-i irányban mintegy 50 m-re fekvő, lekerekített sarkú téglalap alakú 3,5×3 m nagyságú 36–38 cm mély gödrű, meredek oldalú veremházat tártunk fel. A ház ÉK-i sarkánál helyezkedett el a 70–80 cm átmérőjű, ovális, agyagból tapasztott, jól kiégett, vörös színű kemence. A 2–3 cm vas-

tag, ház felé lejtő platni nem volt kerámiadarabokkal kitapasztva. A ház gödréből kerámia- és állatcsontdarabok, a kemence betöltéséből paticsdarabok kerültek elő. A veremház járásintje egyenes volt, de a talajvíz miatt nem állt módunkban cölöphelyek, munkagödrök vagy tűzhelyfoltok nyomát megfigyelni rajta. A ház gödrét Ny-i oldalának közepén egy 180 cm átmérőjű, ovális gödör metszette. A gödör sötétbarna, csaknem homogen betöltése jól elvált a ház világosbarna, paticsos, humuszos betöltésétől. Az egymást metsző objektumok közül a gödör az újabb. A meredek oldalú gödröt 45 cm mélységig tudtuk bontani és csak állatcsontot találtunk benne. A veremház, a betöltésében talált kerámiadarabok alapján, Árpád-kori. A házat metsző gödör kora kérdéses.

SZOLNOKI LÁSZLÓ

183. Hajdúböszörmény, Varga-lapos

(Hajdú-Bihar megye) Ő

Az épülő M35 autópálya nyomvonalán a szondázó ásásra kijelölt 18. sz. lelőhelyen 8171 m²-t humuszoltunk le a terepbejárás adatok alapján őskorinak jelzett területből. A szubhumuszból sok, jellegtelen őskori cseréptöredék került elő, azonban a négy kisméretű, sekély gödör nem tartalmazott leletanyagot.

KOVÁCS KATALIN

184. Hajdúböszörmény, IV. homokbánya

(Hajdú-Bihar megye) Ő, Sza, A, Á

A lelőhely a település külterületén, a várost Újfehértóval összekötő út 18. kilométerénél, az úttól DNy-ra található. Felszíne egyenetlen síkság, amely a Hajdúhát K-i és a Nyírség Ny-i részének határán fekszik. Tengerszint feletti magassága 120–125 m között váltakozik, amely nyugati és déli irányban egyaránt lejt. A Hajdúböszörmény 94. sz. lh. egy ÉNy–DK irányú kiemelkedésen húzódik, amelyet K-ről a Szegedi-folyás medre, Ny-ről néhány méter átmérőjű mélyedések határolnak. A kiemelkedő gerinc sosem volt vízzel borított terület, ezért ideális hely a megtelepedésre.

A feltárást megelőző régészeti hatástanulmány elkészítésekor csak a területből kiemelkedő homokdombon, ill. annak nyúlványain sikerült cseréptöredékeket gyűjteni, amelyek közelebből nem meghatározható őskori, valamint népvándorlás kori településekre utaltak.

A 2005. augusztus 15. és november 29. között végzett feltáráson 6551 m²-en 165 objektumot bontottunk ki.

A terület ÉK-i részén 4 közelebből nem meghatározható őskori gödröt, valamint egy teknős aljú árkot dokumentáltunk. Az avar temető területén 4 szórt hamvas sírt tártunk fel.

A *acsászárkoriszarmata* település maradványai (gödrök) az avar temető területén koncentráálódtak, de az egykori falu bizonyosan tovább húzódott Ny-i irányba. A feltárt objektumok közül mérete, alakja és betöltésé-

nek jellege alapján még hetet sorolhatunk ebbe a korba. Az egykori falu valós kiterjedését még nem tudjuk megbecsülni.

A kutatás kiemelkedő eredménye a teljes egészében feltárt 110 *késő avar kori* csontvázas temetkezés. A sírok közel felében csak az elkorhadt csontokat találtuk meg. A férfiakat rendszerint vaskésükkel és övükkel együtt temették el. Némely esetben a vaskéseken sikerült megfigyelni a fatok maradványát. Az egykori övre a legtöbb esetben csak a korrodálódott vascsat utalt. Ezen több esetben jól kivehető volt a textilöv maradványa. A női sírok esetében jellegzetes volt a gyöngyökből készült nyaklánc, az orsógomb, ill. néha velük is eltemettek vaskést. A férfi és a női temetkezésekre egyaránt jellemző volt a láb mellé, rendszerint az elhunyt bal oldalára helyezett húsmelléklet. Három esetben tártunk fel olyan temetkezést, ahol a sírgödörben valamilyen faszerkezetre (asztalka, koporsólábak?) utaló oszlophe-lyek voltak (négy vagy hat). Két sírban találtunk edényben elhelyezett ételmellékletet. A sírok tájolása (É–D), a mellékletek és viseleti elemek típusai, illetve a sírok szegénysége alapján a temetőt a késő avar korra keltezhetjük. A Kárpát-medencében feltárt többi hasonló korú temető alapján nagyon valószínű, hogy a sírok legalább harmada a 9. században, vagyis az avar uralom bukása után került földbe. A feltárással sikerült lehatárolni az avar temetőt K-ről, D-ről és részben Ny-ről. További sírok csak a feltárt területtől É-ra várhatók.

A temetőtől Ny-ra, mintegy 30 m-re már jelentkeztek az első telepobjektumok. Elsősorban a kutatóárkokban jelentkező veremházak feltárására törekedtünk. Ezek közel négyzet alaprajzú, félig földbe mélyített épületek. Két típusát különíthetjük el. Az egyik nagyobb méretű (kb. 4×3,5 m), 30–40 cm-re földbe mélyített, tapasztott padlójú veremház. Az épületek sarkában kisméretű kerek kemencét találtunk, némelyik építésénél több nyílt tűzhelyet is észleltünk. Ennél az épülettípusnál az oldalfalak mentén, ill. a sarkoknál leásott oszlophe-lyek alapján felmenő falakkal számolhatunk.

A veremházak másik típusa az előbbinél kisebb (3×2,9 m), csak kb. 20 cm-re mélyedt a földbe. Nem volt tapasztott padlója, csupán lejárt padlószint, és a feltárással nem találtunk oszlopokra utaló nyomokat. A két épülettípus valószínűleg funkciójában is elkülönült egymástól. Az avar település biztosan teljes egészében elfoglalta a vizsgált terület Ny-i szélén emelkedő lapos tetejű dombot.

A terület Ny-i felén feltárt 4 rövid árokszakas egy-kérről sem lehetett eldönteni, hogy a népvándorlás koron belül melyik időszakra keltezhető (császárkor vagy késő avar).

Egy 14. századi kemencét és a közelében lévő erősen faszenes betöltésű, kisméretű, sekély gödröt, továbbá egyetlen kora újkorra keltezhető objektumot (kemencét) is feltártunk.

CZIFRA SZABOLCS

185. Hajdúdorog, Szállásföld Közép

(Hajdú-Bihar megye) LT, Sza, Á

Az M3 autópálya építése előtt 2005 folyamán megelőző feltárást folytattunk a város ÉK-i határában, az épülő autópálya 210+800–211+030 km közötti szakaszán. Összesen kb. 15 000 m² területen végeztünk régészeti feltárást.

A lelőhely K-Ny irányú, intenzív, a terület K-i részén sűrűbbek az objektumok, a Ny-i részén megjelennek az árkok, árokrendszerek. Összesen 841 objektumot tártunk fel.

Az ásátás alkalmával őskori, szarmata kori (római császárkor, Kr. u. 2–5. sz.) és Árpád-kori objektumok kerültek napvilágra. Az őskori gödrök – melyek a lelőhely K-i részén helyezkedtek el, közepes mélységűek, kör alakúak voltak és átmérőjük kb. 1–1,5 m között változott. Leletanyaguk edénytöredék, állatcsont és egy üvegkarperec-darab volt. A nagyszámú gödrök, árkok, kemencék, kutak mellett tizenegy épület maradványát sikerült részben vagy teljesen feltárni.

Az épületek szerkezete minden esetben hasonló volt, különbség csak elhelyezkedésükben jelentkezett. Míg az É-i részen előkerült házak magányosan álltak, addig a déli részen egymás mellett. A lakóházak, amiket feltártunk, hasonlók, mint az ebből a korszakból származók. Formájuk négyzet vagy téglalap alakú, alapterületük kb. 3–4×4–5 m. A tetőt tartó cölöpök lyukai a falak mentén találhatóak, több esetben jól meg lehetett figyelni a szelemengerendát tartó cölöpök nagyobb méretű gödreit. Kemence nyomát csak egy esetben tudtuk megfigyelni, mely az épület DNy-i sarkában helyezkedett el, de több esetben a padlón jól megfigyelhető voltak a nyílt tűzhelyek erősen kiégett nyomai, néhány esetben a lakóház közepén döngölt padlóréteget észleltünk. A padlóréteg alatt néhány esetben nagy mennyiségű változó méretű karólyuk került elő.

A házak betöltésében kevés leletanyagot találtunk: edénytöredék, állatcsont-, patics-, malomkő-darabok és egy vasfibulatöredék. Két kivétel volt az épületek közül, melyek felépítésükben hasonlóak, mint az előbb említettek, de nagyságuk 4×7 m. Valószínűleg műhelyek, esetleg közösségi házak lehettek. Az egyik nagyméretű épület felszínén omladék került elő, a ház bontása során több esetben égésnyomokat észleltünk, ami valószínűsíti az épület leégését. Ugyanebben a házban nyolc cölöphelyet figyeltünk meg, míg a másik nagyméretű házban csak egy szelemengerendát tartó gödröt találtunk.

Az objektumok legnagyobb része méhkas alakú gödör, melyek általában 1–2 m átmérőjűek és 0,4–2 m mélyek. Néhány gödör alján vörös, átégett réteg található, ezekben az objektumokban az állatcsontok aránya megnőtt. A lelőhely Ny-i részén néhány gödörben nagy mennyiségű vassalakot találtunk.

A településen nyolc kutat tártunk fel. A lelőhely K-i részén hat, míg kettő a közepén helyezkedett el. Szerkezetük hasonló, kör keresztmetszetű, függőleges falú kútszerkezet. Feltárásuk során 2,5–3 m mélységben meg-

jelent a talajvíz. Leletanyaguk a tipikus szarmata kori „háztartási” hulladék: állatcsont- és edénytöredékek, tapasztásdarabok. Egyetlen esetben kutyacsontvázat találtunk a közepén lévő kutak egyikében.

A szabadtéri kemencék a lelőhely K-i és Ny-i szélén helyezkedtek el. Platnijukat és előterületet találtunk meg, felmenő boltozatukból 20–25 cm-es rész maradt meg. Összesen kilenc darabot találtunk, platnijuk patkó alakú és kerek, átmérőjük 1–1,3 m volt. Egyetlen egy különbözik a többitől, mely földbe ásott volt.

A települést Ny-ról határoló árokrendszerek között csak méretbeli különbség volt. Az elválasztó árkok két-három egymás mellett párhuzamosan futó, többszörösen tagolt ágból álltak és néhol valamelyik irányban lejtettek, így vízelvezetésre is szolgáltak. Bár cölöplyukat csak egy-két esetben találtunk, minden bizonnyal valamilyen kerítés vagy sövény alapjait képezték. Több helyen is keresztelték, illetve metszették egymást, de betöltésüket és egymáshoz való viszonyukat figyelembe véve állíthatjuk, hogy egységes és egyidejű rendszert alkottak. Az egymás mellett párhuzamosan futó ágak valószínűleg a többszöri megújítások nyomai, de a gépi humuszolás miatt csak az árkok legalja maradt fenn, így egymáshoz való időrendjük meghatározhatatlan. Az árkokban igen kevés leletet találtunk. A néhány állatcsont és edénytöredék igazolja, hogy a településsel egykorúak.

A lelőhely ÉK-i részén egy Kr. u. 4–5. századi magányos sírt találtunk, melynek déli részét egy sekély árok metszette. A négyzetes alakú, lekerekített sarkú sírgödörben egy közepes megtartású, kb. 170 cm hosszú, nyújtott férficsontváz feküdt. Mellékletei: a koponya jobb oldalán egy 15 cm magas, vörösesbarna színű, finom kidolgozású, korongolt edény, a jobb combcsont mellett egy 21 cm hosszú vaskés, mindkét medencén egy-egy bronzszegecs. Koporsó nyomát nem észleltük, viszont a csontváz helyzetéből megállapítható, hogy lepelbe csavarták a halottat.

A lelőhely déli részén egy nagyméretű gödör betöltésében félig zsugorított, jobb oldalán elhelyezkedő, melléklet nélküli, női csontvázat találtunk.

Az előkerült leletanyag zömét állatcsontok, edénytöredékek és tapasztásdarabok teszik ki. A kerámia legnagyobb részét a különböző méretű fazekak töredékei jelentették, melyek nagy része kézi korongon készült, homokkal soványítva. Három egész kerámia került elő, mindegyik egy-egy gödörből. Az egyik 15–20 cm magas, 25 cm átmérőjű, szürkésfekete színű, egyenes peremű, talpas tálka. A másik kettő barnásfekete színű, enyhén kihajló peremű, váza alakú edény (méretük 20, illetve 40 cm).

A lelőhelyen ezüst és bronz pénzérmét találtunk, négy darab a felszínen szórványként, egy viszont egy gödörből került elő. Mindegyik a késő római császárkorból származik. (Hadrianus, Antonius Pius, Probus) Az érmék közül kettőt átfúrt lyukkal találtunk.

A lelőhely É-i részén néhány gödörből és egy szabadtéri kemence platnijából Árpád-kori edénytöredé-

kek kerültek elő. A kemence majdnem teljes épségben megmaradt, patkó alakú, 55×80 cm méretű, a palástja 50 cm magasan megmaradt.

KOLOZSI BARBARA

186. Hajdúdorog, Szállásföld közép, templomdomb (Hajdú-Bihar megye) Á

2005 tavaszán befejeződött a templom körüli temető feltárása az M3 autópálya 53. sz. lelőhelyén. Ebben az évben 115 sírt bontottunk ki, ezzel a temető sírjainak száma 1215-re emelkedett. Így Magyarországon elsőként itt sikerült teljes egészében feltárnunk egy Árpád-kori templom körüli temetőt. Az újonnan előkerült temetkezések egyikéből ismét napvilágot látott egy II. András-érem, ami azt igazolja, hogy a falu és a templom minden bizonnyal a tatárjáráskor pusztult el.

Munkatársak az SZTE Régészeti tanszékének hallgatói voltak.

FODOR LÁSZLÓ

187. Hajdúnánás, Domb-szegi-dűlő

(Hajdú-Bihar megye) U, Á

Az M3 autópálya építkezési munkálatainak ellenőrzése során a 196+200 és a 196+340 km-szelvények között bukkanunk a 39/A jelű lelőhelyre, amely egy alacsony, Ny-K-i irányú kiemelkedésen húzódik, és Ny-i irányban túlnyúlik a nyomvonalon. Tényleges nagyságát nem tudtuk megbecsülni.

A leletmentés 2005. szeptember 8–23. között a töltésalap szélességében zajlott. Az 5964 m²-nyi felületen 29 objektum került elő. Ezek egy, a neolitikum középső szakaszának végéről, a szakálhádi kultúra idejéből származó kis tanyaszerű településhez tartoztak. Lakóépület nyomára nem bukkantunk. A gödrök között előkerült egy zsugorított, melléklet nélküli, K-Ny-i tájolású temetkezés is, a halott fejénél okkerfestés nyomaival. A lelőhely kerámianyagában a környező régiók egykorú művelődéseinek (esztári csoport, bükki kultúra) hatása igen erős.

Megtaláltuk még egy 20. századi tanya szemetesgödreinek maradványait. A lehumuszolt felszínen Árpád-kori kerámiatöredékek is előkerültek, de ilyen korú objektumot nem találtunk.

SZABÓ GÁBOR – SEBŐK KATALIN

188. Hajdúnánás, Eszlári út

(Hajdú-Bihar megye) U, Kő

2005 nyarán folytattuk a feltárásokat az M3 autópálya útkorrekciója által érintett 45. sz. lelőhelyen, 11 130 m²-nyi felületen, mely a 2004. évi ásatási helyszínhez É-i ill. D-i irányból csatlakozott. Ebben az évben 92 objektumot tártunk fel, melyhez 134 stratigráfiai egységet rendeltünk. A korábbi már ismert települések folytatódottak az új felszíneken is.

Az *újkőkori* település nagyméretű agyagkitermelő gödrei, kisebb élelemtároló gödrei kerültek elő, bár intenzívebb megtelepedést inkább az É-i részen figyeltünk meg. Az előkerült leletanyag a középső neolitikus alföldi vonaldiszes kerámia kultúrájának bükki és esztári csoportjára jellemző. Kibontottunk további 8 sírt is, melyek mindegyike Ny-K tájolású, zsugorított helyzetű, rossz megtartású, melléklet nélkül eltemetett vázat rejtett. Ugyancsak folytatódtak az árokrendszerek is: a sekély, szabálytalan körvonalú, enyhén ívelten futó, a települést K-ről és Ny-ről övező árkok bizonyosan neolitikus korúak, míg a feltárási terület Ny-i szélén végigfutó, megközelítőleg É-D irányú, több száz méter hosszú, mélyebb, kettős-hármas tagolású árok középkori, a belőle előkerült két ép (alsó és felső) malomkő alapján.

Munkatársak: Ligner Jácint és az ELTE Régészettudományi Intézet hallgatói.

ANDERS ALEXANDRA – RACZKY PÁL –
NAGY EMESE GYÖNGYVÉR

189. Hajdúnánás, Eszlári út

(Hajdú-Bihar megye) Á

Az M3 autópálya 45/A jelzésű lelőhelyének feltárása 2005. szeptember-október folyamán a 203+700–203+800 útszelvények között, a töltésalap szélességében befejeződött. A feltárt terület nagysága összesen 4656 m².

A lelőhelyen 63 objektumot különítettünk el, melyek egy az Árpád-korból származó település részletét alkotják: az árkok, gödrök, szabadtéri kemencék, a hozzájuk tartozó hamusgödrök és néhány cölöphely, melyek valamilyen felszíni építmény nyomai.

A 16 szabadtéri kemence a lelőhely közepén és K-i szélén sűrűsödött. Szájuk általában K-re nézett, de néhány esetben Ny-ra. Általában tartozott az objektumhoz hamusgödör, aminek nagysága 1–3 m között változott és kerek vagy ovális alakú volt; különböző helyeken cölöplyukat észleltünk a hamusgödör alján, melyek valószínűleg valamilyen tetőszerkezetet tarthattak. Felmenő boltozatukból jó esetben 20–25 cm-es rész maradt meg. A platnijuk patkó alakú és kerek, átmérőjük 1–1,3 m volt. A kemenceplatnik alatt a legtöbb esetben kerámiatöredék-réteget találtunk. Egyetlen kemence különbözött a többitől, mely földbe ázott volt.

A településrészletet Ny-ről és D-ről árokrendszer határolta, mely vízvezetésre is szolgált. Bár cölöplyukat csak egy-két esetben találtunk, minden bizonnyal valamilyen kerítés vagy sövény alapjait képezték. Több helyen is keresztezték, illetve metszették egymást, de betöltésüket és egymáshoz való viszonyukat figyelembe véve állíthatjuk, hogy egységes és egyidejű rendszeret alkotnak. Egyetlen egy esetben tűzhely nyomát észleltük az egyik árok alján. Az árokban talált néhány állatcsont és edénytöredék igazolja, hogy a településsel egykorúak.

Az előkerült leletanyag zöme állatcsont, edénytöredékek és tapasztásdarabok. A kerámia legnagyobb részét a különböző méretű fazekak és cserépbogrács töre-

dékei képezték. Nagy részük kézi korongon készült, csilámos homokkal soványítva. Díszítésük az egyszerű vonaldíszről a párhuzamos hullámvonalakéig terjed.

KOLOZSI BARBARA

190. Hajdúnánás, Fekete-halom

(Hajdú-Bihar megye) U, Sza, N, Á

41/b lelőhely: Az M3 autópálya építkezési munkálatainak ellenőrzése során, 2005. július 1-jén, a Keleti főcsatorna tervezett hídfőjétől DNy-ra, a 199+400 és a 199+460 km-szelvények között, az épülő pályatest ÉNy-i szélén ásott árok külső falában három régészeti objektum feltárását figyeltük meg.

Korábbi terepbejárásainkon ezen a területen régészeti leletanyagot nem találtunk, és a nyomvonal humuszolása során sem tudtunk régészeti jelenségeket megfigyelni. Az épülő hídfő intenzív kivitelezési munkálatai miatt még aznap el is végeztük a leletmentést. A három objektum közül az egyik kisebb méretű, méhkas alakú Árpád-kori gödörnek bizonyult. Valószínűleg a lelőhelytől mintegy 100 m-re feltárt 41. sz. lelőhelyként számontartott középkori település peremét jelzi.

A másik két nagyméretű, amorf gödörből gazdag középső neolitikus, szakállhátú, sátoraljűhelyi és esztári jellegű egyaránt mutató, kevert leletanyag került elő.

41/c lelőhely: A Hajdúnánást Polgárral összekötő műút vonalától É-ra, az épülő autópálya 198+650 és a 198+850 km-szelvényei között ásott vizesárkok falában szakfelügyeletünk során különböző alakú és mélységű régészeti objektumok feltárását figyeltük meg. Az árok vonala mentén július 14–21. között leletmentést végeztünk: 21 méhkas alakú gödröt, 6 árokszakaszt, 2 tűzhelyet és 1 földbe mélyített házat tártunk fel. Az objektumokat szegényes formaváltozatú, szarmata kori kerámia keltezte. Néhány gödörből pontosabban meg nem határozható korú, durva kivitelű népvándorlás kori kerámia-töredékek kerültek elő.

Munkatársak: Füzesi András és Kalli András régész-hallgatók (ELTE).

SZABÓ GÁBOR – SEBŐK KATALIN

191. Hajdúnánás, Fűrj-halom-dűlő

(Hajdú-Bihar megye) Sza

2005. július 19-én az M3 autópálya építkezési munkálatainak ellenőrzése során, a Hajdúnánást Polgárral összekötő műút vonalától D-re, a lehumuszolt nyomvonal-szakaszon csontvázas sírok maradványaira bukkantunk (40/a lelőhely). A következő napokban 15–20 cm vastag földréteg eltávolítása után kiderült, hogy a megtalált két sír egy nagyobb kiterjedésű szarmata temető részét képezi. A temetkezések egy a környező felszínből 0,5–1 m-re kiemelkedő, 100–120 m átmérőjű dombocskán helyezkedtek el. A kis dombot a 197+640 és a 197+760 km-szelvények közé eső nyomvonalszakasz vágta keresztbe. A temető É-i és D-i széléit sikerült lehatá-

rolni, a K-i – és feltehetőleg a Ny-i része is – a nyomvonalon túl folytatódik.

A július 20. és augusztus 11. között elvégzett leletmentésen sikerült feltárnunk a pályatest vonalába eső összes régészeti objektumot. A 4135 m² nagyságú felületen 37 szarmata kori temetkezés, egy hasonló korú kemence és egy gödör került elő. A D–É tájolású sírok közül 11-et körárok kerített. A körárkok átmérője általában 10–15 m között mozgott és a legtöbb esetben 90–120 cm relatív mélységű, rönk(?)koporsós sírokat öveztek. A temetkezések – 4 sekély, a temető széléin elhelyezkedő sír kivételével – ki voltak rabolva. Mind a rabolt, mind a rabolatlan sírok viszonylag jó megtartású csontokat tartalmaztak. A feldúlt sírok leg többjénél a rablás célzatosan a koponya és a mellkas környéki testtájéokra irányult, így majdnem minden sírban maradt bolygatatlan testrész ill. melléklet. A legtöbb esetben a térdtől lefelé eső rész bizonyult érintetlennek.

A sírokban a nagy arányú bolygatás ellenére viszonylag gazdag leletanyag őrződött meg: római bronz- és ezüstérmek, nagdrág- vagy csizmaszárat díszítő borostyán- és üveggyöngyfűzések, vaskések és vascsatok, ezüsből, bonzból és vasból készült fibulák, bronz és ezüst huzalkarikák, lábbelit díszítő, apró bronzpitykék, orsógombok és korongolt agyagedények. Egy felnőtt nő körárok nélküli, bolygatott sírjában a kupacokba összedobált csontok között egy granulációval díszített, arany foglalatba zárt vörös féldrágaköves csüngő; míg egy nagyméretű koporsós temetkezés bolygatatlan lábfejnél egy kerek ezüsttükör két darabja került elő.

A rabolatlan sírok általában egy-egy római bronzérmét, egyszerű bronzfibulát és kerámiaedényt tartalmaztak.

A temető az előkerült leletanyag alapján a Kr. u. 3–4. századra keltezhető.

Munkatársak: Füzesi András, Szenthe Gergely, Kalli András és az ELTE Régészettudományi Intézet hallgatói.

SZABÓ GÁBOR – SEBŐK KATALIN

192. Hajdúnánás, Fűrj-halom-járás

(Hajdú-Bihar megye) Sza, Ge, A

A 41/a lelőhely az épülő M3 autópálya nyomvonalán, a 198+100–198+320 km-szakaszon, a Polgárról Hajdúnánásra vezető út déli oldalán található. Az útkorrekció által érintett mintegy 21 100 m² felületen 209 objektumot tártunk fel, melyhez 250 stratigráfiai egységet rendeltünk. A területen öt korszak emlékanyagát különítettük el.

A szelvény Ny-i oldalán egy Kr. u. 3–4. századi szarmata temető É-i szélé jelentkezett. A feltárt 14 sírből körárok nyomait három esetben figyelhetjük meg, melyek átmérője mintegy 15 m volt. A körárkos sírok, valamint a közöttük lévő nagyobb sírgödörrel rendelkező temetkezések szinte teljesen ki voltak rabolva; bennük csupán egy-egy lábnaál elhelyezett edényt, vaskés- vagy vascsattöredéket találtunk. Érintetlen volt viszont a

dombhát tetején, a szelvény déli szélénél feltárt, két női vázat tartalmazó temetkezés: a nyakban bronzfibula, a medencénél övkarika, a bokák felett 10 cm széles sávban mintegy ezer apró üveg- és borostyángöngy került elő. Az egyik csecsemősírból galamb alakú bronzfibula és egy római edény látott napvilágot.

A feltárási terület K-i felén az 5. sz. *elejére* keltezhető szarmata település objektumai kerültek elő: méhkas alakú gabonásvermek, három kút és egy É-D irányú, négyötösztatú, mély árok. Ez valószínűleg a települést határolta; tőle Ny-ra ritkábban jelentek meg a gödrök. A gödrök betöltésében sok korongolt, finoman megmunkált edénytöredék, ill. néhány északi típusú hombár töredéke volt.

A dombhát legmagasabb részén bukkantunk rá az 5-6. sz. *fordulójára* keltezhető gepida temető É-i szélének három sírjára. A temető legnagyobb része a szelvénytől D-re lévő, a nyomvonal által nem érintett szántó föld alatt húzódott. A sírokból sólyomfejes, öntött bronz fibulapár, duplasoros csontfésű és bronzcsipesz került elő.

A feltárási terület legmagasabb pontján, a domb É-i lejtőjén 18 É-D tájolású, keskeny sírfoltokból álló, két sorba rendezett sírcsoport rajzolódott ki. A leletanyag alapján a *kora avar kor végére* keltezhető kis temetőt teljes egészében fel tudtuk tární. A sírok nagy részét kirabolták, kevés leletanyagot tartalmaztak. Néhány sírba szerény mellékletekkel (vascsat, orsógomb) temették el a gyermek vagy fiatal korú elhunytat. Szerencsés módon a domb tetején két gazdag mellékletű férfitemetkezés bolygatatlan maradt: az egyik sírba az elhunytat ezüstveretes lemezes övével, vaskéssel temették el. Valószínűleg hozzá tartozott a sírgödör ÉNy-i sarkához csatlakozó, DK-ÉNy-i tájolású lótemetkezés is. A háts mellett 2 hurkos fülű, bordás talpú vaskengyel, zabla és vascsat volt, valamint a nyeregkápát díszítő csontfaragvány töredékei. A másik sírból aranygömbös fülbevaló, ezüstlemezes övveretek és szíjvégek, bizánci solidus, vaskés, valamint a lószerszámhoz tartozó ezüstözött aranylemezek, fonatmintás szíjvégek, préselt bronz- és aranylemezes rozetták, valamint egy csikózabla került elő. A temető utolsó, Ny-i sírjaiban gyermekek feküdtek; az egyik 12-14 év körüli fiú ruháját félgömbös arany lemezpitykék és szalagzáró lemezek díszítették.

Ezenkívül feltártunk egy tájolása és mellékletei (két bronz hajkarika, vaskés) alapján a *késő avar korra* keltezhető temetkezést is.

Munkatársak: Ligner Jácint és az ELTE Régészettudományi Intézet hallgatói.

RACZKY PÁL – ANDERS ALEXANDRA –
NAGY EMESE GYÖNGYVÉR – SEBŐK KATALIN

193. Hajdúnánás, Fürj-halom-járás 2.

(Hajdú-Bihar megye) Sza

A 2005. augusztus 29. és szeptember 6. között végzett leletmentésen az M3 autópálya 198+100 és 198+300 km-szelvényei között egy Kr. u. 3-4. századi szarmata település 27 objektumát tártuk fel (41/d lelőhely).

A felületen két nagyméretű, összesen 3254 m² alapterületű kutatószelvényt nyitottunk. A K-i szelvény déli részén főként kerek tárológödrök, északi részén nagyobb méretű, amorf gödrök, egy kút, valamint néhány sekély, íves árok mutatkozott. A Ny-i szelvényben átlósan 3 nagyobb, viszonylag mély, szabálytalan V átmettetű árok futott keresztül; ezek talán az egykori telep szélét jelölik. A település egy keskeny dombhát hosszán húzódik, valószínűleg kapcsolatban állt az ugyanazon dombhát DK-i, magasabb részein megtalált 41/a jelű lelőhely (Fürj-halom-járás) egykorú teleprészetével.

SZABÓ GÁBOR – SEBŐK KATALIN

194. Hajdúnánás, Mácsi-dűlő

(Hajdú-Bihar megye) A

Az M3 autópálya Görbeháza és Nyíregyháza között épülő szakaszának egy U alakú, homokos talajú dombhátán terül el a 47. sz. lelőhely. Az autópálya az U két szárát vágta, így leletmentésünk során két szomszédos, É-D irányú dombháton nyitottunk egy-egy szelvényt A 9415 m²-nyi lehumuszolt felületen 67 objektumot tártunk fel, amelyekhez 403 stratigráfiai egységet rendeltünk.

A dombvonulat erősen lejtős K-i oldalán egy 4-5. századi település néhány tárológödre, a magasabb részekben pedig egy 8-9. századi avar falu telepobjektumai kerültek elő. Az avar falunak – egy 4 m átmérőjű, a település K-i szélén ásott kút kivételével – kizárólag épületeit és tárolóhelyeit találtuk meg.

Az avartelepülésnek 27 ÉNy-DK tájolású, félig földbe mélyített épületét tártuk fel. Az épületek szerkezetileg viszonylag egységes képet mutattak, ám méretük jócskán eltért: a legkisebb 2,5×2,5 m alapterületű, míg a legnagyobbak oldalhossza a 4,5-5 m-t is elérte. A házak felépítménye minden esetben vasos, sűrű cölöpsorokon nyugodott. A sárga, homokos vagy sötétebb, humuszos földdel körüldöngölt oszlopok a kisebb épületeknél a sarkokban és az oldalfalak harmadainál, a nagyobbaknál egymástól 40-60 cm-es távolságban helyezkedtek el. Tagolt, lépcsős bejáratot csupán a legnagyobb épületnél figyelhetünk meg, de valószínű, hogy szinte minden ház hasonló irányba, D-DK felé nyílt. A padló általában sima, lejárt, döngölt vagy tapasztott volt. Minden épületben legalább egy tüzelőhely is előkerült. A házak nagyobb része két tűzhelyet tartalmazott, melyek közül az egyik legtöbbször a ház ÉK-i vagy DNY-i sarkába tapasztott, néha a falhoz kívülről csatlakozó, befelé nyíló, kövekkel kirakott falú vagy aljú, kis kemence, a másik a padlóba ásott, sekély, esetleg szintén kövekkel kirakott tüzelőgödör, vagy csupán kerekded tűznyom a padlón. A házak között két külső kemencét is feltártunk.

Az épületek zöme a nagyobbik, K-i dombon volt található; a Ny-in a 27-ből csak 3 épület nyomait tártuk fel. A település házai egymáshoz többnyire jól igazodtak, bár az egy helyen megfigyelt metszés arra utal, hogy az épületeknek legalább két periódusa különíthető el.

Munkatársak: Füzesi András, Hetesi Szilvia, Szenthe Gergely és az ELTE Régészettudományi Intézet hallgatói.

SEBŐK KATALIN – SZABÓ GÁBOR

195. Hajdúnánás, Murvai-dűlő

(Hajdú-Bihar megye) Kő

A 46. sz. lelőhely az M3 autópálya Görbeháza és Nyír-egyháza között épülő szakaszának 206+160 és a 206+280 km-szelvényei között helyezkedik el, egy ovális alakú, viszonylag kis alapterületű magaslaton. A mocsaras, belvizes terület övezte dombnak kb. 1/3-át érintette a nyomvonal. A feltárt 6200 m² felületen egy 13–14. századi kis település 3 félig földbe mélyített házát, 8 gödrét, 8 árokaszszal álló két nagy alapterületű karámszisztemet, két külső kemencéjét és egy kútját tártuk fel.

Az egyik házban elhamvadt gerendatöredékek, beszakadt boltozatú, tűzterében ép edényeket megőrző kemence utalt a település életében bekövetkezett pusztulásra. A ház betöltésében gazdag kerámiaanyag, számos vastárgy (pl. ládavasalás, kulcs, kés, szögek, balta) és két összeégett őrlőkő került elő. A másik két épületben nem észleltük hasonló pusztulás nyomait.

A házak körül futó karámszisztemek egyik árkában egy jó állapotban megőrződött, kerek markolatgombos kardot, egy másik árokaszszal betöltésében pedig két sarlót találtunk. Nem messze a kard előkerülési helyétől egy, a humuszos által megbolygatott, vaseszközökből álló leletegyüttes került elő. A depó egyetlen eredeti helyén maradt darabja egy ekepapucs volt, de sikerült megtalálnunk az ide tartozó többi tárgyat is: egy baltát, egy kardpenge töredékét, egy fűrészlapot és még egy jó megtartású ekepapucst.

Munkatársak: Füzesi András és az ELTE Régészettudományi Intézet hallgatói.

SZABÓ GÁBOR

196. Hatvan, Kisgombos

(Heves megye) Pa, B, LT, Sza, N, Kő

2005. március 1. és december 31. között több részletben terepbejárást végeztünk a Zagyva-völgy K-i oldalán. Kisgomboson négy lelőhelyet regisztráltunk.

Kisgombos: A Zagyva-völgy K-i oldalán a teraszos dombtetőt Ny-on a Heréd felé vezető műút, É-on egy mély vízmosás határolja, ahol nagy kiterjedésű bronzkori telep nyomait észleltük (1. lh.). A felszínen túlnyomórészt a hatvani kultúra, kisebb mennyiségben középkori kerámiát találtunk. A dombtető enyhe lejtőjén fehér patinás kovaleleteket gyűjtöttünk, melyek nyersanyaga limnikus kovaközet.

A Zagyva-völgy K-i oldalán az enyhén lejtős részt Ny-on a Herédre vezető műút és egy betonút határolja (2. lh.). Őskori, késő kelta és középkori kerámiát, továbbá kovaleleteket (magkő, penge, szilánkok, gyártási hulladékok) gyűjtöttünk.

A Zagyva bal partján az ártérből kiemelkedő kis magaslat D és K felé lejtett. A magaslat tetején és lejtőkön regisztráltuk a 4. sz. lelőhelyet, melyet késő bronzkori, kelta, szarmata, népvándorlás kori és középkori kerámia, kovaszilánkok és patics jelzett.

Gombos-dűlő: A Zagyva-völgy K-i oldalán egy mély völgy mentén álló teraszos domb déli lejtőjéről feltehetően paleolitikus megmunkált kavicsot valamint kovaszilánkot és nyersanyagdarabot találtunk (3. lh.).

A leletanyag a Dobó István Vármúzeumba került. Konzulens: dr. Ringer Árpád.

Munkatársak: Gutay Mónika régészhallgató, Kerékgyártó Gyula.

DOMBORÓCZKI LÁSZLÓ

197. Hegykő határa

(Győr-Moson-Sopron megye) B, LT, Rő, Á, Kk

2005. május 20-án és 24-én örökségvédelmi hatástanulmány készítéséhez terepbejárást végeztünk a település kijelölt fejlesztési területein.

Alsó- és Felső-sziget: A falu ÉK-i határában levő táblában, a Széplak-Sarródi-csatorna két párhuzamos ága közötti területen csak késő középkori leletanyagra bukkantunk. Egy kb. 50 m széles vetett kiskertet tudunk csak átvizsgálni, a Téglástó felé vezető út melletti, római leleteiről ismert tábla elfedettsége miatt nem volt bejárható. (Hrsz.: 045/43b)

Kertészet, Konyha alja: A falu Ny-i szélén az egykori Kertészettől D-re eső szántó területén a már ismert késő bronzkori lelőhely folytatódik. A terület É-i felében rendkívül intenzíven jelentkezett a bronzkori, illetve kisebb mennyiségben a késő középkori leletanyag egy enyhe kiemelkedésen. Ezt a részt egy kb. 150–200 m széles mélyedés választja el a tőle D-re levő, környezetéből erőteljesen kiemelkedő dombháttól. A mélyedésben és dombháttól É-i oldalán már a késő középkori leletanyag dominált, a leletsűrűség itt kicsi volt. A domb tetején a föld minősége is megváltozott: homokos, folyami kavicsos és egyéb kövekkel sűrűn borított, amely körülmény megnehezítette a leletek találását is, de nagy valószínűség szerint a középkori lelőhely nem húzódott fel a domb tetejére. A domb É-i lejtőjéről egy kovapattinték is előkerült.

Valószínűleg a bronzkori lelőhelyhez sorolható még a fertődi úttól É-ra fekvő, 1930-ra már elbányászott Szent Mihály-domb területe (Téglavető bányája) őskori csontvázas temetővel és telepnyomokkal. Az út túlsó (déli) oldalán is került elő egy csontvázas sír 1954-ben Kertész Géza telkén (1960 Nováki Gyula adatgyűjtése). A lelőhely K-i határában húzódó csatorna ásásakor a Jókai utca mögötti részből bronzkori urnatemető és telepnyom vált ismertté (1970 Tomka Péter adatgyűjtése). A lelőhely Ny-i határának meghatározása a kempingtől és a fürdőtől D-re eső terület elfedettsége miatt nem volt lehetséges. (Hrsz.: 046/6, 047/10, 047/9, 047/14, 047/13, 803/6, 08/70, 08/71, 08/37–42, 08/68, 08/48–50, 202/4, 010/12–21, 010/26–34, 02/59)

Kossuth Lajos utca, Kertek alja: Az előző lelőhellyel áll kapcsolatban a falu É-i házsora mögötti kiskertekben található telepnyom. A Kossuth Lajos utca 81–83. és az 53. sz. mögötti kertek átvizsgálását engedélyezte tulajdonosuk. Különösen gazdag leletekben a 73–87. sz. mögötti domb, amely a Fertő tó árterületéből a legmagasabb kiemelkedést jelenti ezen a részen (bronzkori, kelta, Árpád-kori, késő középkori leletek). Több nagyméretű edénytöredék és kovadarab került elő. Az 53. sz. mögötti részen, vetett területen kelta és középkori töredékeket találtunk. Gyakorlatilag a Kossuth Lajos utca teljes hosszában végigkíséri a Fertő tó déli partját a leletanyag. (Hrsz.: 11–191, 047/4, 084/2, 045/44)

Marci-völgy Ny: A Fertőszéplak felé vezető műút déli oldalán, a Marci-völgyben futó ÉNy-DK-i irányú csatorna Ny-i oldalán, a temető alatt, közvetlenül a falu DK-i határánál levő szántók területén őskori (bronzkori, kelta), római, Árpád-kori és késő középkori leletanyagot gyűjtöttünk. Két kisebb kovapattinték is előkerült. (Hrsz.: 032/2, 032/3–12, 024/1–3)

Marci-völgy K: Az előző lelőhellyel szemben, az árok túlsó (Ny-i) partján kevés őskori mellett túlnyomórészt késő középkori leletekre bukkantunk egy kis parcellán. (Hrsz.: 034/8, 024/27–37)

Munkatárs: Balassa Krisztina.

NÉMETH PATRÍCIA

198. Hévíz, temető

(Zala megye) U, Á, Kk

2005 májusában terepbejárást végeztünk a Hévíz–Alsópáhok elkerülő út nyomvonalán.

Hévíz Ny-i külterületén, a temető mögött, a Páhokipatak völgyére lefutó Ny-i domboldalon egy kisebb kukorica-parcellában jelentkezett a lelőhely. A parcella egészében gyűjtöttünk leleteket, ezért nagyon valószínű, hogy a lelőhely minden irányban tovább terjed a művelt terület szélein. A lelőhely a nyomvonal 3,55–3,35 km-szelvényei közé esik, a nyomvonaltól Ny felé mért 250 m-es sáv szélén, ill. főként azon kívül, de a csomópont területére. A leletek előfordulásában több sűrűsödési pontot figyeltünk meg. A kerámatöredékek mellett 17 kisebb-nagyobb kőeszközt találtunk. Ezek kettősével, hármásával kerültek elő egy-egy kisebb területen (szétszántott gödrök?). Az őskori kerámatöredékek a dunántúli vonaldíszes kerámia kultúrájából származnak (középső neolitikum). A korongolt kerámatöredékek közt van csigavonallal díszített (Árpád-kor), valamint néhány késő középkori darab is.

P. BARNA JUDIT

199. Igrici, 3. Kavics- és homokbánya

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B, Á

2005. június 17-én helyszíni szemlét tartottunk a kavics- és homokbányatelek területén. A szemle során egy új régészeti lelőhelyet találtunk: a felszínen bronzkori

és Árpád-kori kerámia leletanyagot gyűjtöttünk. 2005. június 23-án lehatároltuk a lelőhelyet: 280×175 m-es ovális közelítő poligon, amely a 101 m tszf-i magasságú É-D-i dombhát tetejét és Ny-i oldalát takarja. A teljes lelőhely területe: 36 360 m².

SZÖRÉNYI GÁBOR ANDRÁS

200. Igrici, 3. Kavics- és homokbánya

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B

2005. szeptember 1-jén helyszíni szemlét végeztünk a területen, a korábban meghatározott lelőhelyek kiterjedésének lehatárolásához. A korábban rendkívül gazos „O” lelőhely felszínéről a növényzetet eltávolították. A nagyfeszültségű vezeték alatti, illetve annak ÉNy-i oldalán elhelyezkedő, felszínből jól kiemelkedő 99 m tszf-i magasságú dombhátat határoztunk meg régészeti lelőhelyként. Az „O” felszínén őskori településjelenséget figyeltünk meg, melyet elsősorban bronzkori kerámia és patics jelzett.

VERES JÁNOS

201. Jánosháza, Országúti-dűlő (Halomi-dűlő)

(Vas megye) N

2005. április 8–25. között régészeti szakfelügyeletet, majd próbaásatást végeztünk a beruházással párhuzamosan. A szakfelügyelet (április 8–15.) majd az ásatás (április 18–22.) folyamán 33 objektumot dokumentáltunk a kutatott 5893 m² területen. Túlnyomó részük agyaggyerő gödör. Leletanyagot két gödörben találtunk. Az egyik kerámatöredékeken kívül kisebb-nagyobb vasalak-darabokat, téglatöredékeket és egy állatfogat; a másik egyetlen kerámatöredéket tartalmazott. A lelőhely kevéssé intenzív, leletanyaga alapján a népvándorlás korkezei időszakára (7–8. sz.) datálhatjuk.

POLGÁR PÉTER

202. Jobbágyi határa

(Nógrád megye) Ő, LT, Sza, Kö

2005. május 1–30. között terepbejárást végeztünk Jobbágyi Tenk nevű határrészén, valamint a vasút és a Szurdokpüspökibe vezető műút közötti szántón. A terepbejárást a Zagyva-völgy két oldalára és a Zagyva-völgy K-i oldalán található hegylábi, domblábi területekre koncentráltott.

Az őszi terepbejárást során a Zagyva bal teraszán, a felhagyott homokfejtő gödör falából réteghez köthető leleteket gyűjtöttünk. Az 1. sz. lelőhely Jobbágyi Várhegy mellett, közvetlenül a műút oldalán található. A gödör középső részéről a felszíntől számítva kb. 5–6 m mélyen fosszilis csontokat (mamutagyar darab, végtagcsont-darab, vadló sarokcsontja) gyűjtöttünk, kőanyag nélkül. Szintén a középső részen, de a felszíntől számítva kb. 70 cm mélyen a vörösésbarna színű réteg és sárga löszréteg határán megmunkált kovaszilánkot és kovásodott andezit nyersanyagdarabot találtunk. A vö-

rösesbarna réteg feletti humuszban őskori kerámiát találtunk. Ezekről a pontokról távolabb a sárga löszréteghez köthetően kovaszilánk-töredéket, opáldarabot és megmunkált kavicsokat gyűjtöttünk.

A Zagyva jobb oldali teraszán Tenk területén, a K-i irányú lejtőről szórványos kovaszilánkokat, fosszilis csontdarabkákat gyűjtöttünk (2. lh.).

A Zagyva jobb oldali teraszán Tenk területén szórvány nagyméretű aurignacien jellegű levélkaparót gyűjtöttünk (3. lh.).

A Zagyva jobb oldali teraszán Tenk területén a 21. sz. műút mellett egy nagyobb kiterjedésű foltból a terasz sík tetejéről és lejtőjéről őskori, grafitos kelta, szarmata és középkori kerámiát, patinás felületű opálszilánkokat gyűjtöttünk (4. lh.).

A Zagyva jobb oldali teraszán közvetlenül a 21. sz. műút mellett őskori és szarmata kori kerámiát gyűjtöttünk (5. lh.).

A régészeti leletanyag a Kubinyi Ferenc Múzeumba került.

Konzulens: Ringer Árpád.

Munkatársak: Gutay Mónika régészhallgató, Kerékyártó Gyula.

RACZKY PÁL

203. Kalocsa határa

(Bács-Kiskun megye) U, R, B, LT, Sza, N, A, Á, Kk, Kú 2004. november 19. és 2005. április 20. között terepbejárást végeztünk régészeti topográfia összeállításához.

Összesen 5300 ha-t jártunk be. A 20 ismert régi lelőhelyhez további 83-at találtunk, tehát összesen 103 lelőhelyet különítettünk el. A terepbejárást sávossal végeztük. Leleltetés megállapításánál intenzívebb, a lelőhely határainak megállapítását és a fellelhető leletek összegyűjtését célzó terepbejárást végeztünk. Több lelőhelyet is ismételt terepbejárással rögzítettünk.

Kalocsa területének nagyobb része járható volt (kb. 60–70%), naponta átlagosan 100 ha-t jártunk be. A lelőhelyek a közigazgatási terület É-i, ezen belül főleg annak ÉK-i részén sűrűsödtek. K-en közepes mennyiségű, Ny-on nagyon kevés, D-en viszonylag kevés lelőhelyet találtunk.

Bizonyos következtetések levonhatók a lelőhelyek korát illetően is. Összesen viszonylag nagyszámú, de többnyire kevés leletszámú őskort találtunk (34 és 8 bizonytalan lelőhely). A jellegtelen anyagból 19 biztos és 5 bizonytalan lelőhely közelebbi korszakbesorolásra nem alkalmas. Nagyon gyér megtelepülést észlelhetünk a neolitikumnak meghatározható lelőhelyek alapján (25., 27., 28. lh.). Nagyon kevés a rézkorinak értelmezhető lelőhely (22., 90. lh.), Pécel-badeni kultúrát leltünk a 90. sz. lelőhelyen. A bronzkor időszakát már 12 biztos lelőhely képviseli. Biztos kora bronzkor 1 (29. lh.), Vátya vagy nagyrévi kultúra 2 (21., 27. lh.), középső bronzkor 1 (29. lh.), késő bronzkor 3 (25., 29., 63. lh.) lelőhelyen került elő.

Gyér megtelepülést adathozhatunk a La Tène-korból is: 1 biztos (92. lh.) és 2 bizonytalan (30., 103. lh.) kisméretű kelta lelőhelyet különítettünk el.

Nagyszámú szarmata telepeltünk (26 biztos és 7 bizonytalan). Kis, közepes vagy nagy szarmata falvak egyaránt előfordultak. Ezen belül egyértelműen késő szarmata korú lelőhely volt a 29. és 31. sz. Néhány lelőhely esetében közelebbi kormeghatározás nélkül, csak a népvándorlás korát valószínűsíthetjük (8 biztos és 5 bizonytalan lelőhely). Leltünk 2 valószínűnek látszó (68., 101. lh.) és 2 bizonytalan (31., 48. lh.) kormeghatározású, nagyon kisméretű avar telepet is.

A leggyakoribb korszak az Árpád-kor volt (40 biztos és 7 bizonytalan). Ezek többnyire kis, vagy tanya-szerű településre utalnak.

Viszonylag sok lelőhelyen találtunk késő középkori, 14–16. századi (21 biztos és 2 bizonytalan) és kora újkori, 17–18. (19.) századi (10 biztos és 2 bizonytalan) leletanyagot. A lelőhelyek és a leletek számának nagysága tanya-szerű településeket sejtet. Nagyobb középkori falura utal a 35. sz. lelőhely.

Egy lelőhelyen az embercsontok temetőre utaltak (53. lh.). A viszonylagos közelségben levő Árpád-kori és középkori telepekre utaló lelőhelyek középkori sírmezőt sejtetnek.

Munkatársak: Somogyi Krisztina régész; Bánhalmi Ildikó, Barta Gábor, Gyergyádes Tibor, Vajdics István technikusok.

GALLINA ZSOLT

204. Kaposvár, Kisgát

(Somogy megye) Ró

Régészeti megfigyelést végeztünk a Kisgát II. ütem középnyomású gázvezeték nyomvonalának építési munkálatainál.

Az ellenőrzés során a 2108/20 hrsz. telek DK-i sarkához vezető bekötés árkában égett nyomokat, a kidobott földben pedig patics- és kerámiatöredékeket találtunk.

A 2005. július 29. és augusztus 3. között lefolytatott feltárás során egy római kori (Kr. u. 2. sz.) edényégető kemence került elő. A kemencerostély valószínűleg égetés közben berogyhatott, mivel a betöltésben igen sok rontott, összegyűródött, és úgy kiégett, jó minőségű edénytöredék került elő. A kemence az általánostól eltérően nem állandó épített rostéllal rendelkezett, a rostélyt minden égetés előtt élükre állított kőlapokra, illetve agyaglapokra helyezett agyaglapokból alakították ki. A kemencéhez K felől csatlakozott a tüzelőtér, melyben szintén több összeégett edénydarabot találtunk. A tüzelőtér közelműarkokkal korábban sértették, amelyről bejelentést a múzeum nem kapott.

A többi vezeték szakaszon további régészeti jelenséget a kiásott árkokban nem találtunk.

KÖLTŐ LÁSZLÓ

205. Kaposvár, Városi Kertészet

(Somogy megye) U, R, B, Á, Kk

2005 őszén régészeti szakfelügyeletet láttunk el, illetve próbafeltárást végeztünk az itt épülő „Ezüsthárs” lakópark területén.

A 6268/49 hrsz. ingatlanon a szennyvízcsatorna nyomvonalában új-, és jelenkori bolygatással sértett 16–17. századi településjelenségek kerültek elő, melyeket feltártunk. Az utca K-i oldalán, az ivóvíz nyomóvezeték, illetve csapadékvíz elvezetés nyomvonalán húzott kutatóárokban régészeti jelenséget nem tapasztaltunk.

A 6268/24 hrsz. utca szennyvíz- és ivóvízvezeték nyomvonalán húzott szondák É-i szakaszán, kb. 50 m hosszban egy temető került elő, mely a leletek, és a mellékletek között talált pénzérmék (Béla herceg) alapján a 10–11. századra keltezhető, és az út teljes nyomvonalát érintve, a szomszédos telkekre is áthúzódik. Ugyanebben a szakaszban szórványos (két gödör által képviselt) rézkori településnyom is előkerült. A szennyvízvezeték nyomvonalába eső objektumokat feltártuk.

A 6268/32 hrsz. telek déli vége körül egy bronzkori gödör került elő, melyet feltártunk. A 6268/33 hrsz. telektől az utca végéig az egykori, jelenleg is üzemelő vízvezeték nyomvonala húzódik, amely a lehetséges régészeti objektumokat már elpusztította. Az utca K-i oldalán, az ivóvíz nyomóvezeték, illetve csapadékvíz elvezetés nyomvonalán húzott kutatóárokban kb. 120 m hosszúságban, intenzív régészeti jelenséget tapasztaltunk. Több rétegű, bronzkori és neolitik (DVK keszthelyi csoport) telep gödrei és egy középkori kemence maradványai kerültek elő. Ezek egy részét a sikerült feltárunk. Az őskori telepjelenségek ezen a szakaszon az út teljes nyomvonalát érintve a szomszédos telkekre (62668/17, 18, 19, 20, 21, 22, 23 hrsz.) is áthúzódtak.

A lakópark további területén szondázásra nem nyílt lehetőségünk. A továbbiakban ellenőriztük a 6268/24 hrsz. úton a szennyvízvezeték fektetését, melynek során a 6268/26 hrsz. telek szennyvízbekötése előtt egy bekötést akadályozó gyermeksírt találtunk. Kb. a 6268/35 hrsz. telep magasságában egy jelenkori törmelékkel erősen szennyezett őskori gödör maradványait figyeltük meg.

KÖLTŐ LÁSZLÓ

206. Kardos határa

(Békés megye) Sza, A?, Á

2005 áprilisában, majd szeptember–október folyamán terepbejárást végeztünk az M44 autópálya Békés megyei szakaszán.

Brachna-dűlő, Szérvíz: A lelőhely a falutól DK-re, a Gimnázium sortól KÉK irányban haladó dűlőút két oldalán, a Brachna-dűlő É-i, a Szebegyinszki-dűlő D-i részén található, egy ÉK–DNy irányú régi, feltöltődött meder, egy markáns és ezen a szakaszán igen mély kanyarulatának külső, déli partján támaszkodva. A kifli alakú 17. sz. lelőhely a topográfiai bejárások során meghatározottnál jóval nagyobb kiterjedésűnek bizonyult: É-i „szára” mintegy 150,

K-i 300 m-rel hosszabb. Utóbbi szakasz magában foglalja a korábban különállóként meghatározott Kardos 31. sz. lelőhelyet is. Terepbejárásaink során jelentős településre utaló, nagy mennyiségű szarmata edénytöredéket, valamint kevés őskori és nagyobb számú Árpád-korinak és/vagy avarnak meghatározható leleteket gyűjtöttünk. A szarmata kori település intenzív, az Árpád-kori közepes intenzitású. (A lelőhely megegyezik az Örménykút 109. sz. lelőhellyel).

Gimnázium sor: A Kardostól DNy felé, az ún. Gimnázium sor déli oldalán fekvő egykori Egyetértés Tsz sertés-telepe felé vezető műút DK-i oldala és a ma is tanyákkal szegélyezett Gimnázium sor által bezárt szögben, a Szebegyinszki-dűlő DNy-i sarkában mintegy 450×350 m kiterjedésű, kisebb mélyedésekkel tagolt területen igen intenzív leletanyaggal rendelkező Árpád-kori település nyomait találtuk (15. lh.). A lelőhely korábban ismeretlen volt, az MRT terepbejárások során nem térképezték fel.

Gimnázium-tanya: A 19. sz. lelőhely a településtől DK-re, a K–Ny irányú Gimnázium sor két oldalán, a 44. sz. főút Vitális- és Valastyán-tanyák közötti részéről DDK felé haladó dűlőút mindkét oldalán, a romjaiban ma is álló Császár-tanyától közvetlenül Ny-ra található. A terület itt alig tagolt, K-i széle – az említett Császár-tanya területe is ide esik – egy É–D irányú sekély, alig látható mélyedésre támaszkodik és D-ről is kissé laposabb rész határolja. A rendkívül nagy, mintegy 900×150–300 m kiterjedésű, déli részén „elágazó” lelőhelyen helyenként nagy mennyiségű, jelentős településre utaló Árpád-kori leletanyagot találtunk. A lelőhely szinte bizonyosan összefügg a 20. sz. lelőhellyel, azzal együtt egy hatalmas területre kiterjedő, de szórt szerkezetű, fontos, vélhetően a tatárjárás során elpusztult települést alkotóhatott az Árpád-korban. A lelőhelyről ismert egy 13. századi körmeneti kereszt, illetve embercsontok, téglatöredékek, amely utóbbiak arra utalnak, hogy a lelőhely területén, vélhetően az említett dűlőutak kereszteződésétől DNy-ra mintegy 50–100 m-re, javarészt a Gimnázium-tanya, egy egykori, ma már nem álló tehenészet környékén – nagyobb részben bizonyosan az alatt – egy temetővel övezett Árpád-kori templom állhatott. A tanya majd majorsági épületek építése során bizonyosan részben elpusztult a templom és a temető is. (A lelőhely megegyezik az Örménykút 110. sz. lelőhellyel).

Kardos-dűlő: A 21. sz. lelőhely a településtől DK-re, a Gimnázium sor két oldalán, a Kondorosi úti egykori iskolától DK-re mintegy 300 m-re, a 44. sz. főúttól déli irányba haladó úgynevezett Szentesi úttól mintegy 100–120 m-re Ny-ra található. Az ezen a területen húzódo egykori érmeder egyik kanyarulatának É-i, külső partján, követve a magaslat ívét kevés szarmata és Árpád-kori edénytöredéket gyűjtöttünk. A lelőhely K-i irányban szélesebb, mint azt a topográfiai terepbejárások során felmérték. A leletek szóródása csekély intenzitású településekre utal mindkét korszakban. Az Árpád-kori település minden bizonnyal összefüggött a 19., 20. sz. nagy kiterjedésű faluval. (A lelőhely megegyezik az Örménykút 125. sz. lelőhellyel).

Kondorosi úti iskola: A 20. sz. lelőhely a településtől DK-re található, a Gimnázium sor két oldalán, a 44. sz.

főúttól D-re induló, azon dűlőúttól javarészt Ny-ra, amelynek DK-i oldalán, a Gimnázium sori kereszteződésben a Kondorosi úti iskola épülete áll. Itt, a Kardos-dűlő közepén, egy nagy kiterjedésű, csekély mértékben kiemelkedő, félszigetszerű nyúlványokkal tagolt, K-i irányban fokozatosan ellaposodó, D-i és Ny-i irányban mélyebb részekkel, vélhetően egykori érmedrekkkel határolt platóra támaszkodik a lelőhely. A topográfiai terepbejárások adataival megegyezően változó intenzitással, gyakran egymástól 20–70 m-es leletmentes sávokkal elválasztott intenzív foltokban találtunk Árpád-kori edénytöredékeket, a lelőhely Ny-i harmadában-negyedében szarmata kori cserepeket. Terepbejárásaink bebizonyították, hogy a lelőhely Ny-i irányban a korábban felmértől jóval kiterjedtebb, magában foglalja a korábban külön kezelt Kardos 43. és Kardos 46. sz. lelőhelyeket. Bizonyosnak tekinthető, hogy – bár a területen, ma már romjaiban álló, erősen gázos környezetű Császár-tanya miatt bejárni ezt a részt nem lehetett – a Kardos 33. sz. lelőhellyel (Gimnázium-tanya) egyazon, rendkívül nagy, vélhetően a tatárjárás idején elpusztult faluhoz tartozott lelőhelyünk is, amelynek nevét teljes bizonyossággal nem ismerjük; Fazokasegyház, Kerekgyháza vagy Pitvarosegyháza jöhet szóba. (A lelőhely megegyezik az Örménykút 119. sz. lelőhellyel).

Szebegyinszki-dűlő, Kazlas: A Brachna-dűlő lelőhelyénél leírt folyóvölgy kanyarulatának belső, félszigetszerű oldalán, tehát az említett lelőhelytől közvetlenül É-ra található a 150×100 m kiterjedésű 18. sz. lelőhely, amelyen nagyobb mennyiségű szarmata kori edénytöredék mellett Árpád-kori leleteket gyűjtöttünk. A 17. sz. lelőhellyel együtt egy nagyobb, intenzív szarmata, illetve egy szórt szerkezetű Árpád-kori település része lehetett. (A lelőhely megegyezik az Örménykút 106. sz. lelőhellyel).

Szebegyinszki-dűlő, Molnár-tanya: A Gimnázium sor nevű lelőhelytől közvetlenül K-re, a kisebb háttal tagolt terület egyik kiemelkedésén, a Gimnázium sortól ÉK-re mintegy 130 m-re, 70×70 m-es területen gyűjtöttünk a lelőhely méretéhez képest rendkívül nagy mennyiségben szarmata kori edénytöredékeket (16. lh.). (A lelőhely megegyezik az Örménykút 10. sz. lelőhellyel).

GYUCHA ATTILA

207. Kazár, III. lelőhely

(Nógrád megye) LT, Sza

A részletes tanulmányt lásd a kötet 99. oldalán!

VADAY ANDREA

208. Kálmánháza, Nagy-lapos, Magyar-tanya

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Sza

2005. június 13. és július 11. között megelőző régészeti feltárást végeztünk az M3 autópálya nyomvonalán elterülő 166. sz. lelőhelyen. A 6000 m²-nyi területen 37 régészeti objektumot sikerült azonosítani.

A lelőhely egy eléggé jól kiemelkedő domb középső részén található. A humuszréteg igen vastagnak bi-

zonyult, a domb valószínűleg errefelé „kopott le” az erózió során, azaz ezt a részt „töltötte”.

A feltárt objektumok (26 gödör, 2 kemence, 9 lelet nélküli gödör) egy császárkori település részét képezték, mely az ásatási területet K-i irányból határoló dűlőt túloldalán minden bizonnyal folytatódik. (Az út K-i oldalán a terepbejárás során császárkori leleteket találtak, és a területet a 179. sz. különálló régészeti lelőhelyként regisztrálták.) A feltárás során sikerült beazonosítani a császárkori település Ny-i határát.

A leletanyag a nyíregyházi Jósa András Múzeumba került.

Munkatárs: Bakos János régésztechnikus.

GERGELY BALÁZS – ISTVÁNOVITS ESZTER

209. Kálmánháza, Nagy-lapos, Magyar-tanyától K-re

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) LT, Sza

2005. július 22. és szeptember 24. között végeztük el a megelőző feltárást az M3 autópálya 179. sz. lelőhelyén, 18 535 m²-en. A lelőhely egy homokos talajú, nem túl magas hátton húzódik. Előkerült egy késő vaskori és egy császárkori település, ill. egy császárkori temető részlete. Összesen 450 objektumot tártunk föl, amelyek közül 21 természetes jelenség.

A LT korszakból 8? földbe mélyített, négyszögletes vagy kör alakú épület, 1 fazekaskemence és 10 gödör került napvilágra. Két házban sikerült megfigyelni, illetve feltárni a cölöplyukakat. A fazekaskemence az osztófalas típust képviselte. A felszín alatt 0,15–0,20 m mélységben jelentkezett, átmérője 1,15 m volt. Elég rossz állapotban lévő rostélyán kerek átlukasztások voltak. A kerámia égetőtér hossza 1,8 m, magassága 0,25 m volt. Befelé szűkülő, tölcser alakú, külső részének átmérője 0,40 m, belső része 0,20 m.

A feltárt területen 328 objektumot lehetett a császárkorba keltezni, melyek a következőképpen oszlanak meg: 8 ház, 3 sütőkemence, 295 gödör, 8 árok, 14 sír és 12 körárók. A házak egy kivételével (355. objektum), földbe mélyítettek voltak, s egyes esetekben sikerült cölöplyukakat, valamint belső kemencéket is feltárnunk. Mind a 14 sír csontvázas temetkezés, melyek kettő kivételével ki voltak rabolva, 12-nek volt körárka. 57 objektumot nem lehetett keltezni.

A leletanyag a Jósa András Múzeumba került.

Munkatársak: Bakos János régésztechnikus; Kiss László, Belezna Gabriella rajzolók.

CRÎȘAN-BĂCUEȚ, DAN – CRÎȘAN-BĂCUEȚ, SANDA – BEJINARIU, IOAN – GINDELE RÓBERT – KÁDAS ZOLTÁN – MARTA, LIVIU – MATEI, ALEXANDRU – MOLNÁR ZSOLT – POP, DAN – POP, HOREA – SANA, DANIEL

210. Kálmánháza, Nagy-lapos, Magyar-tanyától Ny-ra

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) A

A 166. sz. lelőhely humuszolása közben végzett régészeti megfigyelés során 2005. június 8-án fedeztük fel

az M3 autópálya 166/a lelőhelyét: egy objektum látszott a szkréperék után a 214+700 km környékén. Mindössze egyetlen avar kori gödört tártunk fel. Anyagából egy korongolatlan bogrács pereme említésre méltó. A lelőhely valószínűleg a nyomvonalától D-re fekvő közepes háton terül el, amelyiknek legalján volt a kibontott gödör.

A leletanyag a Jóna András Múzeumba került.

ALMÁSSY KATALIN – BO CZ PÉTER – BAKOS JÁNOS

211. Kánya, Temető

(Somogy megye) Kő

Kánya középkori egyháza a jelenlegi falu temetőjében fekszik. A községtől Ny-ra lévő, magas dombon található temető közepén, a halottasháztól D-re kb. 20 m-re egy 10 m átmérőjű, 1 m magas, fűvel benőtt törmelékhalmoz utal az épületre. 2005. március 18-i terepbejárásomkor a templomhelyet minden oldalról sírok vetették körül, a dombtetőn egy beszakadt mélyedés (talán egykori kripta) volt látható. A templomot valószínűleg, a templom körüli temető sírjait azonban bizonyosan jó részt elpusztították az újkori sírok ásásakor.

K. NÉMETH ANDRÁS

212. Kerepes, Templom utca

(Pest megye) Kk, Ű

Lakossági bejelentés nyomán 2005. július 4-én helyszíni szemlélt végeztem. Június 8–9-én a római katolikus templom sekrestyéjének bővítésekor az alapozásnál sok cserép került elő, amelyeket összegyűjtöttek és bevitték a Magyar Nemzeti Múzeumba. A sekrestyét 4x5 m méretű résszel bővítették, a cserepeket az alpból kikerült, és a templomkertben szétterített földből gyűjtötték. A kis területről meglepően sok cserép került elő, ezek részben késő középkoriak (15–17. sz.), részben újkoriak. Az új lelőhely a topográfiai számozást követve (MRT 13/3 k. kézirat) a 15/15 számot kapta.

KÓVÁRI KLÁRA

213. Keszthely, Mosóház

(MRT 1. k. 21/12?, 21/13 lh.)

(Zala megye) Rő, Á

2005 májusában terepbejárást végeztünk a Hévíz–Alsópáhok elkerülő út nyomvonalán. Keszthely külterületén, a tervezett nyomvonal 0,5 km-szelvényétől ÉK-re, kb. 150 m-re, a Gáti-sziget nevű magaslat Ny-i lejtőjén, a Büki-pataktól K-re néhány római és Árpád-kori cserepet találtunk. A területet a középkorban Páh-szigetként is említik. A római cserepek az MRT 21/13 lelőhelyen ismert kisebb római telepre utalnak. Árpád-kori leleteket korábban nem ismertünk erről a területről. Az MRT 1. kötete által szintén ezen a területen jelölt 21/12 lelőhelyen képviselt korszakok (középső és késő rézkor, késő bronzkor/korai vaskor, népvándorlás kor) leletei az általunk végzett terepbejárás során nem kerültek elő.

A lelőhely kiterjedése nem volt meghatározható pontosan; egy kb. 450 m átmérőjű körön belül valószínűsíthető.

P. BARNA JUDIT

214. Kiskunfélegyháza, Lidl

(Bács-Kiskun megye) Ő, Sza

2005. november 28. és december 14. között szondázó kutatást végeztünk a tervezett beruházás területén. A 15 különböző hosszúságú kutatóárok közül hat É–D-i irányban vágta át a területet; K–Ny-i irányú volt három. A többi különböző irányokban kötötte össze ezeket.

A kutatás igazolta az előzetes terepbejárások eredményeit. A terület K-i felébe belenyúlik a 179. sz. őskori lelőhely, míg többi részén a 178. sz. szarmata lelőhely objektumainak foltjait találtuk meg. Utóbbi nagy valószínűséggel az M5 125. sz., Kiskunfélegyháza, Északi csomópont elnevezésű szarmata település állattartó részével azonosítható. Objektummentes övezetnek legfeljebb a terület legdélebbi sávja tekinthető.

WICKER ERIKA

215. Kiskunfélegyháza, Tesco áruház

(Bács-Kiskun megye) Á

2005. június 27. és július 25. között megelőző feltárást végeztünk a Kiskunfélegyházát D-ről elkerülő út 5. sz. lelőhelyén. Az 5000 m² kutatása során egy nagy kiterjedésű, laza szerkezetű Árpád-kori település É-i szélét sikerült feltárni. Az egykori település központi része a déli elkerülő út déli oldalára lokalizálható. Az átkutatott területen 92 objektumot dokumentáltunk, 7 árkot, 78 gödört és 7 cölöplyukat. A feltárt objektumokból gyér Árpád-kori leletanyag (kerámiatöredékek, vassalakok, olvadékok és állatcsontok), valamint szórványosan néhány újkori tárgy került elő. A leletanyagot ideiglenesen a kecskeméti Katona József Múzeumban helyeztük el.

Munkatárs: Lukács József régész.

V. SZÉKELY GYÖRGY

216. Kiskunhalas, Katolikus temető, Kápolnahely

(Bács-Kiskun megye) Kk

A lelőhely a katolikus temető DK-i sarkában, az 53. sz. főúttól közvetlenül Ny-ra helyezkedik el. Már régóta ismert; Révész György 1870-es évekből származó leírása már egy temető bolygatását, sírleleteket és 14–15. századi pénzérméket közöl innen. Az 1920-as években Nagy Szeder István hívta fel a figyelmet a helyi lapokban a középkori sírmezőre, amikor a katolikus temető bővítése során itt ásott sírok bolygatták meg azt.

Az útépitést és a régészeti feltárást a legújabb kori temetkezések exhumálása előzte meg. 2005. augusztus 2–19. között régészeti megelőző feltárást végeztünk az érintett területen. Ez a jelenleg is használatos temető kb. 35 m-es oldalú DK-i háromszögét és egy 5 m-es É–

D-i irányú sávot érintett a fent jelzett kerékpárút nyomvonalán, de csak a temető kerítésén belül. A kerítésen kívüli összesen mintegy 60–70 m hosszúságú és 2–3 m szélességű szakaszon, mintegy 120–200 m²-es terület hozzáférhetetlen maradt. 2005 októberében az útépités kivitelezése során a temető kerítésén kívüli terület nagy részét elpusztították. Október 15-én leletmentettünk egy 40 m²-es területet, a déli temetőárok-szakasztól közvetlenül É-ra, ahol még 3 erősen bolygatott sírt sikerült feltárnunk. Az ettől É-ra levő, az egykori temetőkerítésen kívüli területet ezután maradéktalanul elhordták.

A lelőhelyen 740 m²-t kutattunk. A késő középkori temetőt egy lepusztult állapotában is 1,5–2 m széles, 1 m mély körárok vette körül, aminek D-i és É-i szakaszát is kibontottuk, így rögzítettük a sírmező D-i és É-i határát is. Összesen mintegy 267 14–15. századi sírt dokumentáltunk. A temető a D-i és az É-i szélén ritkább, köznapi jelleget mutat, a centrum felé azonban már 3–4 réteget, többszörös egymásra temetést figyeltünk meg. A csontvázak állapota nagyon rossz volt, részben az egymásra temetés, részben az újkori sírok bolygatása miatt. Három tájolási csoport (ÉNy–DK, Ny–K, DNy–ÉK) figyelhető meg, ami időrendi vagy etnikai különbözőséget rejt magában. Több esetben tudtuk megfigyelni koporsóban való temetés nyomát (koporsóvasalás, -szegek, famaradványok, foltok alapján). A temetkezésekből nagyszámú és jellegzetes leletanyag: párták, ezüst és bronz fülbevalók, fülesgombok, vésett díszítésű és öntött fejesgyűrűk, állatábrázolásos ruhaveretek, övszerelékek, pártatövek, gyöngyös tarsoly, párizsi kapsok, vastárgyak (kés, sarló) stb. kerültek elő. Kiemelhetjük, hogy előkerült két ép veretes bőrv is. Feltűnő, hogy több mint 70 sír tartalmazott mellékletet, ami magas aránynak tekinthető (több mint 25%), különösen akkor, ha figyelembe vesszük a sírok erős bolygatottságát.

A temetőárok által kijelölt mintegy 70 m átmérőjű kör közepétől kissé É-ra volt a templom. Szentélyének K-i részét sikerült feltárnunk. Az 1 m-es mélységben megfogott, köríves, három, egyenként 1,5 m hosszúságú támasztópillérrel megerősített apszisnak csak a kiszedett és részben visszatöltődött alapozóárka maradt meg. A templom pontos kora nem ismert, de É-i és K-i támasztópillére vágott 2-2 14–15. századi sírt.

A történeti adatok, a temetkezési szokások, a leletanyag és az ebből megadható keltezés alapján a sírmezőben temetkező népességben magyar és kun elemeket is felfedezhetünk.

GALLINA ZSOLT

217. Kiskunlacháza és Délegyháza határa

(Pest megye) Ő, B?, Sza, Á, Kö

2005 áprilisában terepbejárást végeztünk a két település közös határában egy leendő kavicsbánya területén és annak közvetlen környezetében. A terepbejárás során összesen hét lelőhelyet találtunk. A bányatelek a Budapest–Kecskeméti vasútvonal mellett, az ápokai vasúti megállótól D-re,

a közigazgatási határon található. Területén 4 lelőhely került elő, ezek közül kettőn szarmata, egyen szarmata és középkori; egyen pedig Árpád-kori kerámiatöredékeket, valamint paticsot és salaktöredékeket gyűjtöttünk. A bányatelek közvetlen közelében két további lelőhelyet regisztráltunk őskori (bronzkori?), szarmata és középkori, valamint szarmata leletanyaggal.

Délegyháza határában, az úgynevezett Háromölesdülőben egy, a környezetéből jól láthatóan kiemelkedő dombot is megvizsgáltunk. A domb egy része mezőgazdaságilag művelt, a szántásban 12–13. századi kerámiaanyagot és embercsontokat találtunk. A domb ÉK-i fele műveletlen, növényzet borítja. A fák és az aljnövényzet között emberi kéz által megmunkált köveket fedeztünk fel. Mindezek alapján valószínűsíthető, hogy egy Árpád-kori templom maradványait rejtja a domb.

A leletek a ráckevei Árpád Múzeum régészeti gyűjteményébe kerültek.

Munkatársak: Szeredi Anna régészhallgató (SZTE), Bosnyák Valéria, Susics Dianna, Szrnka Attila régésztechnikusok.

PATAY RÓBERT

218. Kisvárd, Kis-mező

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B, V, Kö, Ű

2005. március 24-én terepbejárást végeztünk a Kis-mező határrész K-i részén. A lelőhely a Kisvárdát Dögével összekötő közút mellett, attól Ny-ra, kb. 10 m távolságban húzódik: É-D irányú, hosszúka alakú, becsült kiterjedése mintegy 80×40 m. A bejárat területen jellegtelen, késő bronzkori–kora vaskori kerámiával és obszidiánpengével, pattintékkal, és középkori?, valamint mázas újkori kerámiával jelentkező kis intenzitású régészeti lelőhelyet azonosítottunk.

Munkatárs: Szegfű László.

PINTYE GÁBOR

219. Komárom-Szőny, Vásártér

(Komárom-Esztergom megye) Rő

A római kori Brigetio polgárvárosának területén 2005. július 4–29. között folytatódott a feltárások. A 14. ásati idényben 11, egyenként 4×4 m méretű szelvényben összesen 146 m²-en dolgoztunk. Célunk egyrészt a nagy kiterjedésű városi lakóház (domus) É-i valamint D-i traktusának lehatárolása; másrészt a 2003–2004 folyamán elkezdett kút kettős betöltésének teljes feltárása; valamint a korábbi években talált medenceszerű objektum DNy-i sarkának feltárása volt.

Az E11 sz., 1993-ban már kinyitott szelvény Ny-i és É-i oldalában derékszögben megtört, mintegy 1 m magasan megmaradt falat találtunk. A fal a lakóház legkésőbbi építési periódusához tartozik, igen vastag, a falon kívül tetőomladékból álló, a falsarkon belül erősen kavicsos planirozásrétegbe vágták bele. A fal ÉNy-i sarkában 1×1 m-es szondát nyitottunk, amelyből freskóomladék, ép firma-

mécses és számos házikerámia-töredék került elő. Megfigyeltük, hogy a falak derékszögű csatlakozását belül habarccsal lekerekítve „kikenték”, így nem tudni, hogy a köveket kötésben rakták-e. A szelvény déli részében, a falon belül nagy kiterjedésű kőomladékot bontottunk ki, amelyet leomlott felmenő falazat maradványaként határoztunk meg. A szelvényből előkerült leletek közül említést érdemel még a tetőomladékból – számos ökörszarv-csap és lapockacsont társaságában – előkerült ép vaskés. A szelvény DK-i sarkában nagyméretű kőlap került elő, amelyet 1993-ban elmozdítottunk eredeti helyéről. A kőlap eredetileg a domus Ny-i oldalában É-D-i irányban futó út burkolatához tartozhatott.

Kelet felé haladva az F11 sz. szelvényben sikerült az épület terrazzo járósíntjét megfognunk, amelyet a szelvény K-i felében É-D-i irányú fal, illetve annak É-i folytatásában falkiszedés határolt; sárga agyagfelület formájában megtaláltuk a faltól K-re eső szintet is. A helyiség É-i és Ny-i részében a terrazzoval egy szintben sárga, keményre döngölt agyagszint jelentkezett, amelynek széleit teguladarabok határolták. A terrazzo felületében utólagosan bemélyített, szabályos elrendezésű cölöpkonstrukciót figyeltünk meg 20–22 cm, illetve 8–10 cm átmérőjű kör alakú cölöplyukak formájában. A szelvény ÉNy-i sarkában folytatódik a szomszédos E11 szelvény K-Ny irányban húzódó falazata. A szelvényből előkerült leletek sorában említést érdemel a CFH bélyeges téglá.

A G11 sz. szelvényben mintegy 70 cm-es mélységet elérve sem sikerült a – cserepekkel is dokumentált – újkori bolygatásokon túljutni.

A H13 és I13 sz. szelvények területére eső kút és munkagödre betöltéseinek bontását a kút peremétől számított 260 cm-es – a mai felszíntől számítva mintegy 4,5 m-es – mélységben egyrészt a kút homokos oldalában megfigyelt repedések miatt fennálló omlásveszély, másrészt a jelentkező talajvíz miatt abbahagytuk. A kút munkagödreinek betöltéséből 10 cm átmérőjű, kör alakú, lábán áttört peltamotívum-sorral díszített bronzfibula, valamint mintegy 10 cm hosszúságú csont varrótű került elő. A kútakna betöltésében nagyméretű kövek, teguladarabok láttak napvilágot, továbbá egy szépen profilált stukkótöredék.

A déli szelvényisorban K-ról Ny-ra haladva, a legkeletebbi H17 sz. szelvényben két falperiódust sikerült elkülönítenünk egymástól. A korábbi, visszabontott keskeny fal É-D irányban halad és a szelvény déli negyedében derékszögben megtörve K-i irányba fordul. A falszakaszban összesen öt gerendakonstrukcióra utaló, szabályosan kiképzett, habarccsal szépen kikent nyílást figyeltünk meg. Ennek a falnak a folytatását a korábbi években megtaláltuk a H14 sz. szelvényben; sőt, valószínűleg ennek a falnak a folytatását metszi el a H13/I13 sz. szelvényben feltárt kút, amelynek oldalában a fal csonkja is megmaradt. Miután a falat visszabontották, a területet agyaggal feltöltötték. Ebbe mélyítették a következő periódust képviselő É-D-i irányú falat, amely-

hez derékszögben csatlakozott a szelvény déli metszetfalánál K-Ny-i irányban futó fal, illetve annak kiszédesése. A faltól D-re eső szintben áttört díszű, koncentrikus körökkel díszített bronz borotványél került elő, amelyben jól látszik a beletört vaspenge.

A G17 sz. szelvényben megtaláltuk ennek a K-Ny-i irányú falnak a folytatását, amely a szelvény Ny-i metszetfala előtt derékszögben megtört és É-i irányban falkiszedés formájában haladt.

Kiderült egyrészt, hogy a szelvény déli részében futó K-Ny irányú fal – mivel derékszögben megtörve D felé nem, hanem csak É-i irányban folytatódott – az épület déli zárófalával azonos; másrészt a 26 m hosszan nyomon követhető fal egyben a korábban egy épületnek hitt komplexum két domusra osztását teszi lehetővé, és egyben a K-i ház Ny-i zárófalát jelenti.

Az F17 sz. szelvényben is megfigyeltük, hogy a két épület között mintegy 70 cm keskeny sikátor húzódik (ez is nyomon követhető É-i irányban mintegy 26 m hosszúságban), amelynek felületét a tetőszélekről lehullott habarccos tegula-imbrex kitörések borították. A szelvény déli részén a déli zárófal, illetve falkiszedés folytatásában megtaláltuk a szomszédos domus DK-i házsarkát, illetve a hozzá tartozó belső, agyagos felületet, amelyben megfigyeltünk egy tegulatöredékekből készített, kb. 70 cm átmérőjű körkonstrukciót. Ennek feltárására már nem volt időnk. A szelvény É-i részében nagy felületű díszítetlen vakolatomladékot bontottunk ki. Említésre méltó, hogy az F17 sz. szelvényben a Leg(io) XI • C(laudia) • P(ia) • F(idelis) bélyeges téglája került elő.

Az épület déli zárófalát sikerült a legnyugatabbi szelvényben (E17) is megfogni; sőt, itt előkerült az épület déli bejárata, annak küszöbkő-lenyomatával. A ház déli zárófalát előtt megfogtuk az épülethez kapcsolódó külső köves járósíntet, amelyet a DNy-i sarokban kemény agyagomladék borított.

Az A17 sz. szelvény ÉK-i negyedében – tegulaomladék elbontását követően – agyagfelületet bontottunk ki, amelyet a szelvény további háromnegyedében apró kavicsos felület határolt. A rossz időjárási viszonyok miatt a munkát ebben a szelvényben sem tudtuk a tervek szerint befejezni, a várt medenceszerű konstrukció szintjét az ásatás befejeztéig nem tudtuk elérni.

Munkatársak: Bartus Dávid, Szabó Dániel, Vandlik Katalin PhD-ösztöndíjas régészek; Horváth B. Zoltán informatikus (IBM Hungary); Bodnár Csaba, Bózsai Anikó, Dévai Kata, Gálos Viktor, Gelencsér Ákos, Hoppál Krisztina, Horváth Klára Henrietta, Hudecz András, Juhász Lajos, Kassa Szilvia, Kolláth Ágnes, Lakatos Szilvia, Matola Szilvia, Nagy-Szabó Tibor, Petrik Máté, Polgár Balázs, Rupnik László, Sándor Ildikó, Schneider Ágnes, Sey Nikolett, Sréter Kinga, Szigli Kinga, Szücsi Frigyes, Tóth Júlia, Tőkés Tímea, Varga Zsuzsanna, Zalka Csenge Virág valamint Aline Deicke (Universität Mainz), Baladincz Péter (Veszprémi Egyetem) egyetemi hallgatók; továbbá Delbó Gabriella, Kiss Ábel.

BORHY LÁSZLÓ – SZÁMADÓ EMESE

220. Komló-Mecsekjános, Hrsz.: 2819

(Baranya megye) Ró

2005. október 12–13-án szondázó kutatást végeztünk a kiemelten védett régészeti lelőhelyen (római kori villa). A kijelölt kutatóárokban előkerültek római kori falak, illetve terazzo és omladék, néhány objektum. Világossá vált, hogy a magtár céljára kijelölt terület részben metszi a római villa központi épületét, másrészt az egykori ásatás meddőhányóján halad keresztül, harmadrészt a villaépületen kívüli területet is eléri. Összegzőképpen megállapítottuk, hogy a Burger Alice által az 1950-es években megtalált villa az általunk kutatott területtől néhány méterre D-re található. Az általa közölt épületrajz nem volt összeegyeztethető az általunk megtalált falakkal. Következtetésünk tehát, hogy valószínűleg a római villa két külön épületéről van szó.

GÁBOR OLIVÉR

221. Kondoros határa

(Békés megye) Sza, Á

2005 áprilisában, majd szeptember-október folyamán terepbejárást végeztünk az M44 autótűt Békés megyei szakaszán.

Apponyi-földek: A lelőhely (28. lh.) a településtől K-re, a 44. sz. főúttól D-re mintegy 70 m-re, egy tanyákkal ritkásan szegélyezett, a főúttól DDNy-ra haladó dűlőtűt két oldalán található. Egy K–Ny-i irányű egykori, széles, erősen feltöltődött érmeder É-i partján helyezkedik el a topográfiai terepbejárások során felderített Kondoros 118., déli partján a Kondoros 134. sz. lelőhely. Saját terepbejárásaink alkalmával mindkét lelőhelyen, illetve a két lelőhely közötti, mélyebb szakaszon is találtunk Árpád-kori edénytöredékeket, összességében mintegy 220 m hosszán és 70 m szélességben.

Birán-tanya: A lelőhely a településtől K-re, a 44. sz. főút két oldalán, a kétsopronyi határ mellett, a Birán-tanyától közvetlenül É-ra található (29. lh.). Egy széles, mára erősen feltöltődött, K–Ny irányű érmeder É-i partján fekszik. Terepbejárásaink során többszöri próbálkozásaink ellenére sem sikerült azonosítani a topográfiai terepbejárások alkalmával felderített Árpád-kori lelőhelyet.

Csorvási út: Kondorostól DDK-re, a csorvási műúttól DNy-ra mintegy 200 m-re, az út szélén ma is álló Plihár-tanyától DNy-ra 130 m-re, a Szabó-tanyától ÉNy-ra kb. 500 m-re a meglehetősen tagolatlan, jó látási viszonyokat nyújtó felszínen közepes mennyiségű szarmata kori edénytöredékeket gyűjtöttünk mintegy 150×100 m-es területen. A lelőhely (23. lh.) korábban ismeretlen volt, az MRT terepbejárások során nem térképezték fel.

A belterület szélétől mintegy 1100 m-re, a csorvási műút DNy-i oldalán, a Plihár-tanyától D-re kb. 200 m-re található a 24. sz. lelőhely. A tagolatlan felszínen, jó látási viszonyok közepette, körülbelül 80×70 m-es, kisebb tanyára utaló földben kevés Árpád-kori edénytöredéket gyűjtöttünk. A lelőhely korábban ismeretlen volt,

az MRT terepbejárások során nem térképezték fel. A területen kisebb, néhány objektumból álló település állhatott.

Dérczi-földi-tanyák: A lelőhely (26. lh.) a településtől KDK-re található, a Kovács- és Szabó-dűlők határán, a Kis- illetve Skolka-tanyák É-i oldalán. Egy K–Ny-i irányű, széles, egykori érmeder déli partján, Ny felé elkeskenyedő platón 350×100 m-es területen gyűjtöttünk jelentősebb számban szarmata edénytöredékeket. A topográfiai terepbejárások során Árpád-kori leleteket is találtak. A szarmata korban közepes intenzitású telep, az Árpád-korban feltehetően néhány objektumból álló tanya állhatott a területen.

Kecske-sor: A településtől D-re, a nagyszénási műút két oldalán, az úgynevezett Kecske-sortól közvetlenül É-ra, a tervezett Kondoros-Dél csomópont területén található a lelőhely (22. lh.). K-i szélét egy DK–ÉNy irányű egykori vízfolyás medre, déli szélét szintűgy egy keskeny, kanyargós érmeder, míg Ny-i és É-i szélét valamikori vízállásos részek képezik. A mintegy 600×300–400 m kiterjedésű lelőhelyen – amely magába foglalja a topográfiai terepbejárások során külön kezelt Kondoros 105. és 108. sz. lelőhelyeket is – szórványos szarmata leletek mellett nagyobb számban Árpád-kori edénytöredékek gyűjthetők. Az említettekkel együtt lelőhelyünk egy csekély intenzitású szarmata és egy jelentős, szórt szerkezetű, helyenként igen intenzív Árpád-kori falu része lehetett.

Kovács-sor: A lelőhely (27. lh.) a településtől K-re, a 44. sz. főúttól D-re 600 m-re, az onnan DDNy-i irányba induló tanyákkal szegélyezett dűlőtűttől Ny-ra 50 m-re található. Egy erősen feltöltődött, széles érmeder DK-i partján, alacsony hátságon gyűjtöttünk szarmata edénytöredékeket közepes mennyiségben. A területen néhány objektumból álló tanya állhatott.

Melis-tanya: A lelőhely (25. lh.) a településtől DK-re, az Orosháza felé tartó műúttól ÉK-re 400 m-re, már csak romjaiban álló Melis-tanyától DNy-ra 100 m-re található. Terepbejárásaink során 50×50 m-es területen kis számban gyűjtöttünk szarmata kori edénytöredékeket. A lelőhelyet az MRT terepbejárások során nem térképezték fel.

GYUCHA ATTILA

222. Kótaj, Hunyadi utca 58.

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B, Sza

2005. május 24-én helyszíni szemlét és leletmentést végeztem a telken, melyről korábban emberi csontokat és cserepeket hoztak be a múzeumba. A Ny-i telekrészen egy vályogház állt, melyet nemrég bontottak le. Az új épület alapozásához ásott árkok egyikéből kerültek elő az emberi csontok, és a viszonylag nagyszámú, részben bronzkori, részben császárkori kerámia. A leletek egy kisebb árok részletből kerültek elő. A szóban forgó árkot 1,5×1,30 méternyi kazettává szélesítettem, és kb. 1 m mélységig, a bolygatatlan altalaj szintjéig mélyítettem.

Ásás közben előkerült még néhány emberi csont, és cserép, mindenféle jelenkori szemét társaságában. A metszetfalból kiderült, hogy a területet a korábbi vályogház alapozásakor megbolygatták, és a gödrökből előkerült régészeti anyagot egy helyre hordták össze, majd elföldelték.

Az előkerült leletanyag alapján bronzkori és szarmata telepre, valamint egy bizonytalan korú temetőre számíthatunk a területen.

A leleteket a Jósza András Múzeumba szállítottuk.

GERGELY BALÁZS

223. Környe, késő római erőd

(Komárom-Esztergom megye) Ró

2005. július 25. és augusztus 4. között folytattuk a környei késő római erőd feltételezett területén a régészeti kutatást, a Hegyalja u. 9. sz. (Hrsz.: 290) alatti építési telken. A cél a késő római erőd É-i falvonalának meghatározása volt.

Először egy 80 cm széles É-D irányú kutatóárkot húztunk a telek jobb oldalán végig 32,6 m hosszúságban. A kutatóárkokban alapvetően három réteg vált el egymástól, a korábbi évek kutatóárkaiban tapasztalathoz hasonlóan. A legelső római rétegben É-ről sorolva a következő jelenségek tűntek fel. Egy római kövezett útfelszín, mellette padka, árok és öt, egymástól nagyjából egyenlő távolságra húzódó római falapozásnak ható szabályosan rakott kősor. Közös vonásuk, hogy kötőanyagot nem tartalmaztak és terméskő felhasználásával készültek, helyenként töredék téglákkal is. Az út és az árka, továbbá a falalapozások közül négy K-Ny-i irányban húzódott, egyik esetleg É-D falrészlet, amelyből csak egy vékony kősor látszott az árok K-i szélén. Az útfelszín az altalajra kötőanyag nélkül sűrűn rakott nagyobb kövekből és közéjük szórt és betaposott kisebb kavicsokból állt, amelyek közé apróra tört kerámia is keveredett. Az útfelszínt nagyobb, téglalap alakot közelítő szabálytalan alakú szegélykövek határolták D-ről. Az út felszíne középen éles választóvonallal tagolódott két egyforma széles lejtős útfélre, amelyek mellett kövezetlen, letaposott útpadka, illetve a déli oldalon árok húzódott. Az É-i oldalt nem tudtuk megvizsgálni. Az útfelszínt többször megújították, emellett az évszázadok során ösvényszélességűvé szűkült az eredetileg 11 római láb széles felszín. Építésének kora a Kr. u. 2. sz. első fele. Ahogy a kövek közül előkerült kerámia mutatja, a 3. sz. második felében még használták. Tőle D-re öt 40 és 200 cm közötti széles falalapozásnak ható kősor került elő. Közülük az egyik készítéséhez másodlagosan felhasznált tetőfedő téglákat is alkalmaztak, ennek kövei között habarcsdarabok is voltak; azonban nem kötő-, hanem töltelékanyagként. Helyenként a fennmaradt falalapozás alatt korábbi építkezés nyomai látszódtak. A kutatóárkok déli végéből egy Vespasianus-érme került elő. A nem túl bőséges kerámiaanyag kronológiája a Kr. u. 1–3. századig terjed.

A kutatóárkok É-i részével párhuzamosan K felé nyitottunk egy 6×3 m-es szelvényt, amelyben tovább folytatódott az útfelszín és a mellette húzódó árok. Fal nem volt a szelvényben, szórványosan római kerámia került elő, emellett egy *Salonina Aug.* köriratú antoninianus, amely az út Kr. u. 3. sz. második felében való használatát mutatja.

SZABÓ ÁDÁM

224. Környe, Szentgyörgypuszta

(Komárom-Esztergom megye) B, Ró, Kú

2005. július 14. és október 7. között a tervezett ipari park területén megelőző régészeti feltárást végeztünk. A kutatást az tette indokoltá, hogy a földmunkák megkezdése előtt folytatott régészeti terepmunkálatok során egy lelőhely (1. lh.) létét feltételeztük, melyet a felszínen található régészeti emlékek rajzoltak ki.

A munkálatok folyamatos ellenőrzése mellett megkezdtük a 3. sz. lelőhely kutatását, amely az egykori gémeskút környékén helyezkedett el, s felszínét nagyszámú római kori és kora újkori kerámiatöredék borította. Az öt nagyméretű szelvényvel megállapítottuk, hogy a kora újkori épület teljesen megsemmisítette a korábbi korok emlékeit, melyek így csak szórványosan kerültek elő.

A 2. sz. lelőhely a tervezett beruházás DK-i végén helyezkedett el. A felszínen bronzkori kerámiatöredékek mutatkoztak. A humuszolás során több kerámiatöredék, egy bronztű töredéke, egy egész bronzkori edény került elő.

2005. augusztus 26. és szeptember 15. között gázvezeték-beruházást megelőző feltárást végeztünk a József-lapos néven ismert római lelőhelyen, egy római villagazdaság területén. A humusz eltávolítása során több helyen figyelhetünk meg mészkődarabokat és különböző beásások nyomait. Összesen 6 objektum került felszínre. Egy feltehetően vályogtéglából készült épület alapozása faragatlan mészkődarabokból állt, melyek egy rétegben sóderes-cementes kötésben helyezkedtek el a homokos altalajon – melyet itt igen vékony humuszréteg takart. Az épület hossza 1150 cm, szélessége 55 cm volt. Egy kisebb gödör nyomát is megtaláltuk az épületről K-re, melyben nagyobb égett foltot figyelünk meg. Harmadik objektumunk egy szintén jelentős méretű, földbe ásott épület, melynek az egykori tetőzetet tartó cölöpök nyoma is előkerült. Az épületben nagy mennyiségű kerámiatöredéket és állatcsontot tártunk fel. Az árok régi patakmederhez közeli mélyítésekor a szénhidrogén-vezeték nyílt árkanak É-i falában még 4 objektum foltját tudtuk megfigyelni. Ezek egy kivétellel kisebb alapterületű beásások voltak. A nyílt árokban jól megfigyelhető volt egy tapasztadarabokkal és kerámiával teli, 10–25 cm vastag elplanírozott réteg, melyből több helyen terra sigillata darabok kerültek elő.

SCHMIDTMAYER RICHÁRD

225. Körösladány, Bikeri

(MRT 6. k. 7/14 lh.)

(Békés megye) R, B, Sza

A magyar–amerikai Körös Regionális Régészeti Program 2005-ben a korábbi, 2000–2003. évek ásatási helyszínétől, a Vésztő-Bikeri (Vésztő 20.) lelőhelytől Ny-ra mintegy 70 m-re, a Dió-ér nyugati partján, a 2001-ben szondákkal kutatott, majd 2004-ben magnetométeres vizsgálat alá vont lelőhelyen folytatta kutatásait.

Az év legfontosabb célkitűzése a geomágneses felmérés által kimutatott többszörös körárokrendszer hi-telesítése, illetve a belső terület elkülönített jelenségeinek kutatása volt.

A 3. sz., 9×5 m nagyságú szelvényt a lelőhely É-i részén nyitottuk meg; területén egy kora rézkori, egy nagyméretű szarmata kori gödröt tártunk fel, valamint felszínre került egy 3 tálból álló késő bronzkori (Gáva-kultúra) edénydepó.

A lelőhely déli részén nyitott 8×5 m-es 4. sz. szelvényünkben kizárólag tiszapolgári korú leletek, objektumok kerültek elő. Két, gazdag leletanyagú gödör mellett megtaláltuk a kora rézkori település legkorábbi fázisához tartozott járószintet is. Különös figyelmet érdemel két, edényekkel borított, zsugorított csecsemőváz.

A lelőhely DNy-i szélén a körárokrendszer vizsgálata céljából jelöltük ki a 20×3 m-es 5. sz. szelvényünket. A külső árok rendkívül szélesnek és mélynek bizonyult, míg a belső árokrészletben paliszádra utaló oszlophelyeket bontottunk ki. Az árkokból kizárólag tiszapolgári leletek kerültek elő. A szelvény É-i részén késő bronzkori gödröt tártunk fel.

A kutatási programot támogatta a National Science Foundation, valamint az MTA-OTKA-NSF nemzetközi együttműködési program.

Munkatársak: Richard Yerkes, Kékegyi Dorottya, valamint 18 amerikai és 1 szerb egyetemi hallgató.

GYUCHA ATTILA – PARKINSON, WILLIAM A.

226. Kövegy határa

(Csongrád megye) Ő, Sza, Á

Az M43 autópálya Makó-országhatár szakasz tervezett nyomvonalának régészeti terepbejárása során a település határában az alábbi lelőhelyeket regisztráltuk.

Kruzslíc-dűlő: A nyomvonal 52+850 km-szelvényénél egy darab szórvány őskori kézzel formált edénytörredéket találtunk (55. sz. lh.).

A nyomvonal 53+500 km-szelvényénél kis kiterjedésű Árpád-kori település felszíni nyomai mutatkoztak (56. sz. lh.). Az autópálya 53+000 km és az 54+000 szelvénye között párhuzamosan halad a tőle délre, mintegy 100 m-re Ny–K irányú egykori vízfolyással, mely ma csatornává szelídült. A nyomvonal és a bejárt sáv ennek a medernek a magaspartján halad. Elsősorban a 200 m széles sáv jobb oldalán kerültek elő a leletek. A lelőhely néhány száz méterre található az 57., és az 58. számon

rögzített lelőhelyektől, melyekkel korban meg is egyezik. Ráadásul ugyanannak a medernek a magaspartján helyezkednek el. Nem zárhatjuk ki tehát annak lehetőségét, hogy ezek valójában ugyanannak az Árpád-kori településnek a nyomai.

A nyomvonal 53+900 km-szakaszán egy darab Árpád-kori edénytörredéket találtunk (57. sz. lh.). Elképzelhető, hogy az 56. és 58. sz. lelőhelyekkel együtt valójában ugyanannak az Árpád-kori településnek a nyomait jelzi.

A nyomvonal 54+050–54+150 km-szelvénye között kis kiterjedésű szarmata kori (Kr. u. 4–5. sz.) és Árpád-kori település felszíni nyomait találtuk meg (58. sz. lh.). Az autópálya 53+000 és 54+000 km-szelvénye között a nyomvonal párhuzamosan halad egy Ny–K irányú vízfolyással. Ennek a medernek a magaspartján helyezkedik el a megtalált lelőhely a nagylaki országút Ny-i oldalán, egy a környezetéből épphogy kiemelkedő dombháton. A lelőhely intenzitása alacsony, valószínű, hogy összeér az 57. sz. lelőhellyel.

Nagy-földek: A 49. sz. lelőhelytől K-re a 49+000 km-szelvényben a tervezett nyomvonal továbbra is ellaposodó felszínű területen halad. A nyomvonal 50+350 km-nél egy darab Árpád-kori kerámiát találtunk (52. sz. lh.).

A nyomvonal 50+700 km-szelvényénél egy darab szórvány kovapengét találtunk. Az 53. sz. lelőhely Kövegytől DNy-ra található, a környezetéből alig kiemelkedő dombháton.

Tanya-földek: A nyomvonal 51+400 km-szelvényénél egy darab szórvány Árpád-kori kerámiát találtunk. A lelőhely (54. sz.) Kövegytől D-re, mintegy 400 m-re helyezkedik el; környezete teljesen lapos, tagolatlan.

Munkatársak: Mészáros Patrícia, Paluch Tibor, Sós-kuti Kornél, Wilhelm Gábor régészek (MFM); Benedek András, Pópity Dániel, Sátyay Emese, Tompa György régészhallgatók (SZTE); Katona Sándor, Kulcsár Kornél, Máté Genovéva, Nagy Norbert régésztechnikusok (MFM).

SZALONTAI CSABA

227. Kőszegpaty határa

(Vas megye) Ő, Ró, Á, Kk

2005. április 21-én terepbejárást végeztünk a Kőszegpaty és Meszlen közt létesítendő szélerőműpark területén.

Felüljáró: A 2. sz. lelőhelytől K-re, mintegy 800–100 m-re, az Irtás-dűlőtől D-re kevés őskori és római kori kerámiát gyűjtöttünk igen nagy területen elszórva (3. lh.).

Felüljáró, Rétirtás: A 3. sz. lelőhelytől K-re, egy ismeretlen nevű vízfolyás (árok) középtáján, a köztűttől É-ra kb. 250 m-re pár darab szórvány kerámia került elő (4. lh.).

Pocsaj: A Surány-patak K-i oldalán, a Kőszegpatyot Meszlennel összekötő közlekedési úttól ÉNy-ra, a fészülettől kb. 180–200 m-re nagy kiterjedésű, igen intenzív lelőhelyet regisztráltunk. Nagyon sok, zömében őskori és római kori leletanyagot, valamint nagyobb mennyi-

ségű Árpád-kori és késő középkori kerámiatöredéket, elszórtan kisebb vassalakdarabokat találtunk (1. lh.).

A fenti lelőhelytől É-ra, szintén a Surány-patak K-i teraszán a szántásban nagy mennyiségű őskori, római kori és némi középkori kerámiát gyűjtöttünk, valamint a lelőhely patakhoz közelebb eső Ny-i végében a felszínen sok, nagyméretű vassalak feküdt (2. lh.).

Munkatárs: Vámos Gábor.

ILON GÁBOR

228. Kunágota, Biszerika

(Békés megye) Kk

Előzetes helyszíni szemle és adatgyűjtés után 2005. szeptember 6–16. között próbaásatást végeztünk a Kunágotától Ny-ra eső, Biszerika nevű lelőhelyen. A korábbi helyszíni szemle alkalmával a területen embercsontokat és téglákat figyeltünk meg, így a próbaásatással azt vizsgáltuk, hogy a területen valóban egy templom és temető maradványai találhatóak-e.

A feltárás igazolta, hogy a területen a késő középkorban egy templom állt. Az egyhajós szerkezetű, félköríves szentélyzáródású, 17 m hosszú templom alapozási árkainak csak a maradványait találtuk meg. A kiszedett alapozási árkok maradványai kis mélységben, közvetlenül a szántott réteg alatt, a mezőgazdasági műveléstől és eróziótól lekopott háton alig voltak megfigyelhetők. Az ÉK–DNy tájolású templom alapozásának csak a DK-i részét, a DNy-i sarkát és az apszis alapozásának egy részletét tudtuk dokumentálni. A templom egykori falain kívül és belül, sűrűn egymásra ázott, különböző mélységű temetkezések maradványait találtuk, amelyek közül kilencet tártunk fel. A temetkezések mellett nélküli, a későbbi rátemetésektől részben megbolygatott sírok voltak.

LISKA ANDRÁS

229. Kutas, Kozma-pusztá

(Somogy megye) B

2005. november 23-án régészeti hatástanulmány készítése céljából bejártuk a Segesd–Felsőbogátpusztá, Kutas–Kozma-pusztá, Kutas Cser I–II. ütem gázvezeték-bevezetés területén a gázvezeték nyomvonalát. A vezeték a 4+499 km-szakasznál a 0136-os helyrajzi számú, DNy–ÉK irányú földútra fordul, ahol szintén az út közepvonalaiban halad. Itt az út két oldalán kiásott vízelvezető árokban régészeti objektumok metszeteit lehetett megfigyelni, melyekből a késő bronzkori halomsíros kultúrához tartozó edénytöredékeket gyűjtöttünk. A lelőhely igen intenzív, kb. a 4+540–4+770 km-szakasz között figyelhető meg. A lelőhelyet Ny-i szélén átszeli egy É–D irányú kisebb folyás, amelynek K-i partján is lehetett kerámiát gyűjteni.

Munkatársak: Bárdos Edith régész, Bajzik Annamária régésztechnikus, Ferenc Gáborné régészeti rajzoló.

KÖLTŐ LÁSZLÓ

230. Lak határa

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Kk

2005. augusztus 26-án terepbejárást végeztünk Lak és Damak határában.

Nyilas-dűlő: Egy helyi lakos lakásán egy „középkori szenteltvíztartót” őriz, melyet egy középkori faluhelyen talált. A helyszínen megállapítottuk, hogy a nevezett tárgy nem szenteltvíztartó, hanem középkori kőmozsár, melyet találója a múzeumnak ajándékozott. Vele együtt tekintettük meg a helyszínt.

A terület Lak ÉNy-i határában van, a Nyilas-dűlőben, a Nyilas-dűlőből lefutó Laki-patak és az abba balról (É-ról) betorkolló kisebb patak találkozásával közrezárt, déli kitétséggű domblábon. A Laki-patak partját 100 m szélességben szántották. A szántásban a patak mentén, 1 km-en át foltokban 11–16. századi felszíni leletanyag volt. A legtöbb leletet a két patak összefolyásához közelebbi területeken találtuk, itt nagyon nagy felszíni leletsűrűséget tapasztaltunk. A kőmozsár a patak medrének egykori tisztítása során került elő, a patak oldalából. Egy helyi lakos megmutatta az egykori Nyilas-falu templomhelyét is, ami a Laki-patak településsel átellenes (jobb) partján, közvetlenül a patakparton, egy 20 m átmérőjű kisebb kiemelkedésen található, közel a két patak összefolyásához. A kiemelkedést és környezetét sűrű, gazos fű fedi. A kiemelkedés tetején habarcsos kőtöredékeket találtunk.

Tornaháza-dűlő: Lak Ny-i határában, a településtől 900 m-re, két patak összefolyása által határolt, DNy-i kitétséggű domb lábánál, füves, gazos, frissen telepített tölgyesben kevés 13–16. századi kerámiatöredéket találtunk. Az egykori Tornaháza falu kiterjedését egy helyi lakos elmondása alapján határoztuk meg.

Munkatársak: Bodnár Tamás és Laki-Lukács László.

PUSZTAI TAMÁS

231. Lápafő, Temető

(Tolna megye) Á, Kő

Lakossági tájékoztatás szerint a lápafői temető ravatalozójának építéskor régebben falakat találtak, sírok ásásakor pedig embercsontokat szoktak megbolygatni. A temető a falutól É-ra emelkedő dombon fekszik, a ravatalozó ennek DNy-i sarkában áll. 2005. március 18-i terepbejárásunkor sem a gondozott sírok közti földben, sem a felhagyott sírok területén nem találtunk régészeti leleteket, ám a temetőtől DNy-ra elterülő szántón közepes mennyiségben Árpád-kori és több késő középkori cserepet találtunk. Egy helybeli adatközlő megerősítette, hogy sírásáskor kőfalakat és csontvázakat találtak. Bár a középkori egyház helyét nem sikerült pontosan helyhez kötni, a leletek közelsége és a helyi hagyomány alapján valószínűsíthetjük, hogy a mai temető NyDNy-i részén, a ravatalozó környékén ill. a tőle É-ra fekvő, jelenleg nem kutatható területen kereshető földmunkákkal bolygatott maradványai.

Munkatársak: Batizi Zoltán (PMMI), Rácz Miklós (ÁMRK).

K. NÉMETH ANDRÁS

232. Lébény, Cifrahídi-dűlő

(Győr-Moson-Sopron megye) U, Á

2005. április 28-án a Lébény-Barátföldi római tábor védettségi eljárásának helyszíni szemlét tartottuk a KÖH budapesti (Jankovics B. Dénes, Nagy Levente) és soproni (Figler András, Losonczi Máté) munkatársainak részvételével.

A helyszíni szemle során a római castrum-és vicus tágabb környezetét is bejártuk. A tábortól DNy-ra egy hosszúkás, enyhén ívelt kiemelkedésen, szántott felületen nagy szórtságban jellegtelen (neolitikus?) őskori és jellegzetes Árpád-kori (12–13. sz.) kerámiatöredékeket találtunk. Az őskori leletek a domb déli oldalán és közepén, az Árpád-kori leletek az É-i felén kerültek elő. A domb közepén felszántott, sárga agyagos foltokat is lehetett látni. A kevésbé intenzív lelőhely nem kapcsolódik a római táborhoz, csak közvetlenül határos annak településével illetve temetőjével, és a limesúttal, felületen római leletek nem kerültek elő.

A leletek a Hansági Múzeumba kerültek.

ASZT ÁGNES

233. Litér, Papvásárhegy

(MRT 2. k. 29/7 lh.)

(Veszprém megye) U, B, LT, A

A 71. sz. út litéri elkerülő szakaszán a 2004-ben megkezdett feltárás folytatásaként 2005 tavaszán feltártunk további 161 objektumot. A nagy feltárási terület ellenére az alacsony objektumszámot az magyarázza, hogy az út nyomvonala a lelőhely szélét érintette csak. Az egykori Felsődaka-pusztával szemben, a Séd széles, ingoványos medencéje felett emelkedő 50 m magas dombon halad keresztül a tervezett út. A feltárás eredményeként a korábban ismert adatoknál sokkal gazdagabb kép bontakozott ki.

A domb lábánál, az ingoványos terület szélén kezdődő, a dunántúli vonaldíszes kerámia kultúra korai időszakába sorolt település nagy gödreit tártuk fel. A település a domb közepéig húzódott. A DVK későbbi időszakából, a zselizi időszakból két házrészletet és tárológödröket tártunk fel. Ugyancsak a domb lábánál egy kis gödörben mészbetétes díszítésű Furchenstich kerámiát találtunk. A korai bronzkort két kis gödör képviselte. A domb tetején kelta kori gödröket tártunk fel, kevés leletanyaggal. Találtunk továbbá három avar kori házat, az egyikben csontvázas temetkezéssel.

S. PERÉMI ÁGOTA – REGENYE JUDIT

234. Lőrinci határa

(Heves megye) Pa?, U, B, LT, Sza, A, Á, Kk

2005. március 1. és december 31. között több részletben terepbejárást végeztünk a Zagyva-völgy K-i oldalán. Lőrinci Bikanyilas, Kápolna-dűlő, Csaramonta, Páskom, Hegymeg-dűlő és Petőfibánya nevű határrészében összesen 16 lelőhelyet regisztráltunk.

A gyűjtött leletanyag: kovaleletek (magkő, penge, szilánkok, magkőtalp, nyersanyagdarabok), obszidiánmagkő, továbbá neolitikus, rézkori, bronzkori, kelta, szarmata, avar, Árpád-kori, középkori kerámia.

A leletanyag a Dobó István Vármúzeumba került. Konzulens: dr. Ringer Árpád.

Munkatársak: Gutay Mónika régészhallgató, Kerégyártó Gyula.

DOMBORÓCZKI LÁSZLÓ

235. Maglód, 1. sz. lelőhely

(Pest megye) R, B, Szk, Sza, LT, A, Á

Az M0 autópálya Pest megyei DK-i szakaszának építését megelőző régészeti feltárás során az M5 autópálya és az M0-4 főút csomópontja, valamint a 31. sz. főút közti szakaszon dolgoztak 2005-ben a Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága munkatársai. Az összes lelőhelyet számítva ebben az évben kb. 100 000 m²-t tártunk fel május és november között. A 2001. és 2002. évi munkákkal együtt összesen közel 900 000 m²-t tártunk fel. Mindegyik lelőhelyen a vezető geodéta Érdi Benedek volt, munkatársa Peuser Lóránt. Informatikusok: Zoltán S. Péter és Tóth Károly. A teljes M0 feltárás koordinátora: dr. Tari Edit.

2005. június 27. és november 22. között 32 500 m²-en összesen 961 objektumot tártunk fel. A lelőhely domboldalon található, Ny-ról Ecsér, K-ről Maglód, északon a két települést összekötő műút, délen a vasút határolja. A lelőhelyet két szakaszban tárjuk fel: 2005-ben elkészült a teljes autópálya nyomvonal, illetve attól keletre a zajtompító felület északi fele. A lelőhely további részeit 2006-ban kutatjuk. A nagy, egybefüggő felületen több korszak emlékegyéből különíthető el.

A késő rézkori településrészlet a lelőhely nyugati és déli részére terjed ki, dél felé áthúzódik a mesterséges terephatárt jelentő vasúti töltésen. Azonos az Ecsér 6. sz. lelőhely badeni telepével. Az ÉK-en húzódó dombtetőn késő bronzkori hamvasztásos rítusú temetkezéseket találtunk. A szkíta településrészlet kiterjed a lelőhely teljes északi felére. A szomszédos nyugati domboldalon (Ecsér 2. sz. lelőhely) kelta emlékegyéből áthúzódik a lelőhely déli felére. Ugyancsak a domb tetején kora avar kori temetkezésekből álló sírcsoportot tártunk fel, az avar kori sírok néha vágták a bronzkori temetkezéseket. A 13–14 századi településmaradványok szórvaóson kerültek elő a lelőhely déli felében.

A badeni kultúra időszakából 77 gödröt tártunk fel. Háromban zsugorított csontváz feküdt, ezeknek néhány kerámiatöredéken kívül más melléklete nem volt. Nagyméretű, durva kivitelezésű tárolóedény több beásásból került elő, darabjaik néha látványos cserépreteget alkottak. További jellegzetesség volt a gödrökbe dobált kutya, juh/kecske és szarvasmarha váz, vagy vázrész. Nyolc gödörben találtunk teljes szarvasmarha csontvázat. Az egyikben két szarvasmarha is volt, köztük egy nagyméretű fazék volt elhelyezve. Öt szarvasmarhának a feje a hátára visszahajlított helyzetben volt.

Néhány esetben a gödörben rakott tűz nyomait figyeltük meg, amelyek átégették, vörösre színezték a gödör agyagos, homokos alját. A feltárt terület egyik jól körülhatárolható részén a gödrök mellett több tűzhely platniját bontottuk ki. Az agyagos-homokos altalajt simították/döngölték, erre rakták a tüzet, amelytől keményre átégett a talajréteg, de sem agyagtapasztást, sem a platni alatt cserepet vagy követ nem találtunk. A datálást a tűzhelyek és a badeni gödrök egymáshoz való viszonya, illetve a badeni gödrök aljában hasonlóképpen kialakított tüzelőhelyek teszik valószínűvé.

A késő bronzkori temető 47 sírja az urnamezős kultúra váli csoportjához sorolható. A sírokon kívül ebből a korszakból származik egy árok és több gödör is. A temetkezések egyharmada urnásír. Az urnának használt edények típusa nehezen rekonstruálható, mivel ezek nem túl mélyen, részben a humuszban, részben az altalajban helyezkedtek el. Beásásuk nehezen volt megfigyelhető; a markoló a humuszosítás során felső részüket általában elvágta, sokszor csak legaljuk maradt meg. Kivételt képez a 153. sz., teljesen ép, gömbös testű urna, melyet turbántekeercses tálkával borítottak le. Általában tisztán megfigyelhetőek voltak az urnába helyezett emberi csontmaradványok. A 92. sz. urnába kisebb bögrét helyeztek, a 180. sz. temetkezés urnaként szolgáló nagyobb táljában pedig több kisebb edényt is találtunk.

Az urna magányos eltemetésénél gyakoribb a szórt hamvas temetkezési rítus, melynek során a sírgödörbe több, különféle típusú edényt, esetenként urnát helyeztek. A sírgödrök alakja általában lekerekített sarkú téglalap, de van ovális, kerek és szabálytalan is. A hamvakat vagy az urnába, vagy egy nagyobb tálba, vagy a sírgödör aljára szórták. Az urnát általában tálkával fedték le. A hamvasztásra utaló koromfoltok és emberi csonttörmelékek általában egy, vagy több kisebb kupacban, de többször a teljes sírgödörben szétszórva jelentek meg. Az emberi csontok néha az égetés ellenére is jól megmaradtak. Néhány szórt hamvas sírt kőpakolással fedtek. A szabálytalanul elhelyezkedő kövek 30–40 cm vastag réteget alkottak, mely alatt az edények rendszerint összenyomódtak. Néhány sírt csak részben fedtek kövekkel. Találtunk továbbá olyan gödröket is, melyekben kőréteg vagy kőpakolás volt, a temetkezés minden egyéb jele nélkül.

Az edények teste a föld súlyától általában összenyomódott, a kihajló peremek letöredezték. Előfordult, hogy az edényeket eleve összetörve helyezték a sírba. Ezekben rendszerint több az ékszermaradvány. A 196. sz. objektumban (talán sír) jobbára csak bronztörmelékét találtunk. Több sírban vegyesen fordultak elő az ép és a valószínűleg szándékosan széttört edények. A 43. sz. sírban az apró darabokra tört edénytöredékek a sírgödör egészét kitöltötték, köztük csonttöredékek és egy bronztű maradványai is voltak.

Az utólagos bolygatások miatt bizonyos esetekben a temetkezésre csak néhány edénytöredék és csont, valamint kisebb kormos folt utalt.

Néhány objektumról nem tudtuk biztosan megállapítani, hogy temetkezés, vagy valamilyen rituális tevékenység nyomát őrzi.

A 197. sz., méhkas alakú gödörben turbántekeercses táltöredékekkel együtt zsugorított vázas temetkezést találtunk. Ezenkívül a környéken előbukkant egy nyújtott vázas temetkezés is, ennek gödrében azonban nem találtunk leleteket.

A sírok jellegzetes edénytípusa a levágott, vagy kihajló, síkozott peremű, kúpos, vagy hengeres nyakú, gömbös testű, simítással, vagy hornyolással díszített, néha kerekded füllel ellátott urna. Igen sűrűn fordult elő a nagyméretű, kihajló, síkozott peremű, rövid nyakú, vállán függőleges kannelurával díszített, mély tál. A síkozott peremeket gyakran átlukasztották. A kisebb méretű, sekély, behúzott peremű, általában turbántekeercses tálakból egy sírban több is előfordulhatott. Ritkábbak a gömbszelet alakú tálak, az omfaloszos tálkák, a bögrék, a magasított fülű és a talpas tálkák. A hordós testű, kihajló peremű, bordával, bütyökkel díszített, vörös, vagy sárga fazekak csak töredékekben fordulnak elő. Ez utóbbi típustól eltekintve az edények anyaga szemcsés, szürkésbarna színű.

Bronzékszer több sírban előfordult, leggyakoribb a henger alakú bronzgyöngy, a csavart nyakperec, a huzalból spirálosan kialakított gyűrű, bronztű. A 25. sz. sír tele volt huzal-, lemezke- és gyöngytörmelékekkel.

Többször találtunk húsmellékletre utaló állatcsontot, a 164. és 165. sz. sírokban például egy-egy turbántekeercses tálkába helyezve. Szórványosan fordult elő a sírokban pattintott kötőredék.

A sírgödrökből, de nem ritkán az edényekből speciális leletek, játékok, a hitvilághoz kapcsolódó tárgyi emlékek, „varázseszközök” sora került elő. Az 1. sz. sír edényeiben agyagból készített pörgettyű, csillagocskák és egyéb agyagtárgyak voltak. A 93. sz. sírban az edények, bronzgyűrű és orsógomb mellett hét darab, ismeretlen funkciójú agyagyűrű hevert.

A 181. sz. sír gömbös testű, kúpos nyakú, kisebb tálkával lefedett urnájának négy oldalán három-három, szabályos sorba rendeződő bronzpitykét találtunk. A pitykéket az edénytestre fekete, ragacsos masszáként megmaradt szerves anyaggal ragasztották. Az urna mellett, és az egyik tálkában agyagcsörgőt találtunk, benne több, borsszem nagyságú agyagolyóval. A 214. sz. sír urnáját szintén szabályosan elhelyezett pitykék díszítették, az urna mellett kisebb-nagyobb, síkozott peremű tálak, csizma alakú edény, csörgők, és egy ár alakú, ismeretlen funkciójú agyageszköz került elő. A hamvakat egyik sírban sem az urnába, vagy a nagyobb, síkozott peremű tálba, hanem a sírgödörbe szórták. A 284. sz. sírban a síkozott peremű, kannelurázott tál oldalán találtunk pitykéket. A 165. sz. sírban szintén volt egy csizma alakú edény.

A biztosan késő bronzkorhoz sorolható telepobjektumok száma csekély volt, de a lelőhely DNy-i részén megfigyeltünk egy planírozási réteget, amely valószínű

núleg a bronzkorhoz köthető. A humuszos, kevert réteg tetején elszórt állatcsontokat, őskori-bronzkori cserpeket és egy bronztűt tártunk fel, amelyből arra következtettünk, hogy a bronzkorban használták az elenyegtetett felszínt.

A leletanyag aprólékosabb vizsgálata döntheti el, hogy a feltárt gödrök, árkok közül melyek késő bronzkoriak, és melyek kora vaskoriak. A *vaskorból* viszonylag sok objektumot, nemcsak gödröket, hanem házakat, kemencéket, árkokat tudunk dokumentálni. Néhány esetben kelta edénytöredékeket is találtunk gödrökben, ill. egy félig földbe mélyített négyszögletes házban.

A keltezési bizonytalanságok ellenére a lelőhely nagy részét a *szkíta* telepobjektumok (178) teszik ki. A lelőhely É-i felében 15 igen nagyméretű, földbe mélyített házat tártunk fel. Egy Ny-K-i és egy É-D-i sorba rendeződtek, ezzel kirajzolták a településalapvető szerkezetét. Alakjuk szabályos téglalap, sarkuk lekerekített, tengelyük megközelítőleg Ny-K tájolású. Betöltésük többrétegű, és egymáshoz feltűnően hasonló volt, így minden bizonnyal egyazon időben használták őket. Leptaposott padlóréteget ritkán találtunk, de a járósínt leggyakrabban megfigyelhető volt. A házak tengelyében általában 3-4 nagyméretű és mély cölöplyukat találtunk, melyek a felépítményhez tartozó vastag gerendákra utaltak. A lelőhely déli részén dokumentált háztípus viszonylag kisméretű, a közepén egy cölöplyuk tartotta a felépítményt. A házak leletanyaga elsősorban kézzel formált, valamint korongolt, jól iszapolt, szürke és vörös, jó minőségű kerámia, ezek közt festett darabok is előfordultak, melyek talán pontusi importból származtak. A kerámia mellett gyakoriak voltak az állatcsontok, orsógombok, szemesgyöngyök, csontárák, de kerültek elő fennőkövek, bronz- és vastöredékek, valamint egy üvegkarperec-töredék is. A 835. sz. gödörben agyagkanalat és orsógombot találtunk. Kemencéket a házakon kívül találtunk, a házakban viszont átégett, kormos foltok, rétegek utaltak tűzrakásra. A szabadtéri kemencék közt akadt földbe vájt, agyagból tapasztott platnival, de jellemzőbb volt a kőből épített kemence, amelynek sütőfelületét mozaikszerűen egymás mellé illesztett kövekből rakták.

A *szarmata korból* mindössze tíz gödröt és egy kemencét tudunk feltárni.

A tizenkét *kora avar kori* csontvázas temetkezés egy sírcsoportba rendeződött, a csoporttól távolabb, elkülönülten került elő a 470. sz. gyereksír. A sírcsoporttól délebbre kilenc avar kori gödröt is találtunk. A sírok rabolatlanok, kettőt későbbi objektumok bolygattak. A téglalap alakú, egyenes oldalfalú sírgödröket igen mélyre ásták. A 111. sz. férfisír mélysége például az altalaj jelentkezési szintjétől számítva 172 cm. A gyereksírok jóval sekélyebbek voltak. A vázak tájolása megközelítőleg É-D, helyzetük háton fekvő, nyújtott. A legtöbb esetben jól megfigyelhető volt a sötétbarna, homokos állagúra korhadt, ácsolt deszkakoporsó nyoma. A koporsóknak oldala, alja, néha a teteje is dokumentálható volt, de nem kiemelhető. A koporsók alsó deszkáinak elbon-

tása után a legtöbb sírban, a sírgödrök északi és déli végében, teljes szélességben kibontakozott egy-egy téglalap alakú beásás. Ezekben megtaláltuk a koporsók lábának(?) deszkamaradványait, amelyek 5-10 cm-re mélyültek a beásásba, tehát a sírgödör aljának szintje alá. Általában véve a csontok jó megtartásúak voltak. Az eltemetettek közt hat nő, öt férfi és két gyermek volt.

A női sírok jellegzetes leletei a változatos alakú, kónikus, bikónikus, valamint korong alakú orsógombok. A női viselet elemei az egyszerű bronz fülbevalók kis granulált dísszel és a színes üvegpaszta-gyöngyök. Vaskés, vascsat szinte minden sírban előfordult. A 141. sz. férfisírban fogazott állatstílussal díszített, préselt bronz szíjvéget, a 111. számúban díszítetlen szíjvéget találtunk. A túlvilági étel- és italmellékletet tartalmazó edények általában a fej mellett kerültek elő, ritkábban a lábknál. Egy esetben két edény is volt a sírban. Leggyakrabban a gyenge minőségű, kézzel formált, kihajló peremű, szürke bögre. A 111. és 311. sz. sírokban csücskös peremű fazekakat találtunk. A 312. sz. sírban a bögre peremét benyomkodással díszítették. A 470. sz. sír tojás alakú edényének oldalát kör alakú bekarcolásokkal díszítették. Mindössze két korongolt edény került elő: egy gömbös testű, párhuzamos bekarcolásokkal díszített bögre, és egy karcsú testű, vörös, füles bögre.

A késő *Árpád-korban* (13-14. sz.) árkokkal határolták, osztották a területet, ahol gödröket, tüzelőhelyeket tártunk fel. A gödrök egy részében kevert hamus, égett, paticsos betöltésben viszonylag sok kerámiatöredék volt. Az egyik gödörben egy szenteltvíztartó töredékei, kő burkolólapok és kerámia padlótegla-töredékek kerültek elő. Különleges célra használták azt a mély árkot, amelyik aljában égésnyomok voltak, az árokhoz kitapasztott, átégett falú félgödrök csatlakoztak. Feltételezzük, hogy szárítás, füstölés, vagy valamilyen hőkezelés történt itt.

Három árok és hat gödör keltezhető a késő középkorra-kora újkorra, egyik gödörben vassarkantyút találtunk.

Munkatársak: Farkas Zoltán, Kiss Csaba (ELTE), Hargitai András, Hatos János, Orha Zoltán (SZTE) régészhallgatók; Bíró Csaba, Füredi Tibor, Hajdú Károly, Jakucs János, Kiss Enikő, Kovács Dömötör, Kulcsár Zoltán, Nagyistók Éva, Németh Dániel, Progli Szabolcs, Sas Alexandra régésztechnikusok.

RÁCZ TIBOR – SIKLÓDI CSILLA

236. Magyarcsanád határa

(Csongrád megye) Ő, V?, Sza, Á

Az M43 autópálya Makó-országhatár szakasz tervezett nyomvonalának régészeti terepbejárása során a település határában az alábbi lelőhelyeket regisztráltuk.

Börcsök-dűlő, 49. sz. lh.: A nyomvonal 48+000-48+350 km-szakasza között nagy kiterjedésű őskori és szarmata (Kr. u. 3-4. sz.) telep felszíni nyomait találtuk meg. Az autópálya 48+000 km-szelvényénél, Makó-csomópont közti országút déli oldalán a nyomvonal 200 m

széles sávja keresztezi a Belez nevű medret. Az ÉK–DNy irányú meder keleti oldalán, a mederrel párhuzamos magaspart található, mely déli és északi irányban is hosszan követi a folyót. Ezen a dombháton helyezkedik el a 49. sz. régészeti lelőhely, amely valójában nem egy, hanem több, egymással párhuzamosan futó, keskeny dombháton is megtalálható, melyek között kisebb mélyedések is vannak, azonban ezekben is lehetett felszíni leleteket találni. A lelőhely intenzitása alacsony, a nyomvonal teljes szélességében és a nyomvonalról É-ra ill. D-re egyaránt gyűjthetők leletek. A fellelt lelőhely több, korábbi terepbejárás során rögzített lelőhellyel azonosítható: Apátfalva 12–13., Magyarcsanak 11–12.

Börcsök-dűlő, 50. sz. lh.: A nyomvonal 48+500–49+050 km-szelvénye között nagy kiterjedésű őskori, szarmata és Árpád-kori település felszíni nyomait találtuk meg. A Makó–Csanádpalota közti országúttól délre az autópálya nyomvonal eltávolodott a Belezi medertől. Attól mintegy 500 m-re a meder környéki dombháttal tagolt felszín helyett viszonylag egyenletes felszínű területeken halad. A Belezi-csatornát követő magaspart a 49+000 km-nél már ellaposodik, és egyhangúvá válik. A vízparti magaspart ezen ellaposodó részén helyezkedik el az 50. sz. lelőhely. Kiterjedése követi a domborzati viszonyokat, azaz a magasabb részeken lehet, az alacsonyabb részeken pedig nem lehet leleteket találni. A lelőhely intenzitása alacsony, ugyanakkor a jelölt teljes szakaszon lehetett tárgyakat gyűjteni. Az őszi bejárás során egyértelműen meg tudtuk határozni a lelőhely kiterjedését. A felszíni leletek kisebb-nagyobb foltokban jelentkeztek, de folytonosságuk nem szakadt meg; kb. 90%-uk szarmata kori (4–5. sz.). Néhány Árpád-kori töredék mellett még mintegy tucatnyi olyan edénytöredéket találtunk, amely valószínűleg a vaskorra keltezhető.

Nagy-földek, 51. sz. lh.: A nyomvonal 49+570 km-nél egy szarmata kori(?) település szórványos nyoma mutatkozott. A 49. sz. lelőhelytől keletre a 49+000 km-szelvényben a tervezett nyomvonal ellaposodó felszínű területen halad. A jelzett helyen, kis területen néhány feltételeken szarmata korinak meghatározott töredéket találtunk.

Munkatársak: Mészáros Patrícia, Paluch Tibor, Sós-kuti Kornél, Szalontai Csaba, Wilhelm Gábor régészek (MFM); Benedek András, Pópity Dániel, Sátyay Emese, Tompa György régészhallgatók (SZTE); Katona Sándor, Kulcsár Kornél, Máté Genovéva, Nagy Norbert régésztechnikusok (MFM).

SZALONTAI CSABA

237. Majs, Ormány

(Baranya megye) V

2005. novemberben antennatorony alapozásánál végzett régészeti megfigyelés során kora vaskori objektumokra bukkantunk. November 22-én kibontottuk a gödört, melyben állatcsontokat és kerámiatöredékeket ta-

láltunk. Az objektum valószínűleg szemetesgödör volt. A benne talált kerámia jellemző darabjai a kora vaskori déli kapcsolatokra utaló alacsony kis talpas tálka, illetve a Kárpát-medencei legkorábbi korongolást mutató (imitáló) edénytöredékek.

A leleteket a Baranya Megyei Múzeumok Igazgatóságának Régészeti osztályának gyűjteményébe szállítottuk.

Munkatársak: Kárpáti Gábor régész, Nagy Gábor régésztechnikus.

GÁBOR OLIVÉR

238. Makó határa

(Csongrád megye) U, R, B, LT, Sza, A, Á, Kk

Az M43 autópálya Makó–országhatár szakasz tervezett nyomvonalának régészeti terepbejárása során a település határában az alábbi lelőhelyeket regisztráltuk.

Dáli ugar, 41. sz. lh.: A nyomvonal 40+350–41+650 km-e között nagy kiterjedésű késő bronzkori, szarmata és újkori település felszíni nyomait találtuk meg. Az autópálya a 40+350 km-szelvényénél ismét keresztezi az É–D irányában folyó Száraz-ér medret, és ez a pont képezi a 40. sz. lelőhely végét. A 41. sz. lelőhely két mederág közti félszigeten található, a Kovács-tanyától É-ra, a félsziget É–D irányú. A lelőhely nagyobbik része a nyomvonalról É-ra található. A félsziget déli végében egy markánsan kiemelkedő, mintegy 100×60 m-es ovális dombhát található, melynek a legmagasabb pontja a nyomvonalon kívül fekszik, azonban a dombhát nagyobbik része benyúlik a nyomvonalba. A szintvonalak felerősítése után kapott látvány, a helyszínen a felszínnel kapcsolatban észlelt morfológia alapján elképzelhető, hogy esetleg erődtített településsel állunk szemben. A felszíni leletek intenzitása közepes. A gyűjtött leletek mintegy felét a késő bronzkorra keltezhetjük. A leletek mintegy 40%-át az amphórával a Kr. u. 2–3. századra keltezhető szarmata leletek tették ki. Néhány újkori mázas edénytöredék és cseréppipa mellett egy pattintott vakaró érdemel említést a leletek közül.

Dáli ugar, 42. sz. lh.: A nyomvonal 40+800–41+150 km között nagy kiterjedésű őskori, szarmata, Árpád-kori, és újkori település felszíni nyomait találtuk meg. Az autópálya 40+750 km-szelvényénél szeli át az É–D irányban folyó Száraz-ér medrét. A mederből kiérve a 42. sz. lelőhely magaspartján halad tovább a nyomvonal. A bejárt 200 m széles sávól délre mintegy 250 m-re a Száraz-ér két medre és annak magaspartja kíséri a nyomvonalat. Ezen a területen található meg a 42. sz. lelőhely, amely így egy három oldalról körbefolyt félszigeten fekszik. A felszíni leletek intenzitása közepes, de az egész félszigeten lehetett nagy mennyiségű leletet gyűjteni. Elsősorban a 200 m széles sáv jobb oldalán kerültek elő a leletek, a tengelytől balra lényegesen kevesebb leletet gyűjtöttünk. A leletsűrűsödés és a természetföldrajzi tényezők alapján úgy tűnik, hogy a felfedezett régészeti lelőhely a nyomvonalról D-re található félszigeten összpontosul. A bejárt sávól É-ra a dombhát foko-

zatosan ellaposodik, majd teljesen eltűnik, ezeken a részeken már nem is találtunk leleteket. Az őskori leletek között rézkori, és kora bronzkori kézzel formált töredékek vannak. A lelőhely legintenzívebb korszaka a szarmata volt. Ebből a korból a 2–3. századra keltezhető töredékek, egy terra sigillata- és amphóradarab is előkerült. Az Árpád-kort mindössze két apró korongolt töredék képviselte, míg az újkort a mázas edénytöredékek kívül cseréppadarabok is jelezték.

Dáli ugar, 43. sz. lh.: A nyomvonal 41+450–42+000 km között nagy kiterjedésű település felszíni nyomait találtuk meg. Az autópálya 41+550 km-szelvényénél ismét keresztülszeli a Száraz-ér újabb É–D irányú medrét. A meder keleti partján húzódó magasparton, az egykori Bozsoki- és a Varga-tanyától délre fekszik lelőhelyünk. A meder ugyan É–D irányban metszi a nyomvonalat, de ettől a ponttól északra és délre is Ny–K irányban halad tovább, azaz három oldalról körülvészi a lelőhely területét. A meder partján végig régészeti lelőhely található. Keleti irányban a meder széles kanyarral ismét D-nek fordul, és a mederrel párhuzamos magaspart fokozatosan ellaposodik K-i irányban, és ezzel egyidejűleg megszűnnek a nyomok is. A leletek mintegy 50%-át a szarmata kerámia teszi ki. Az őskori darabokat csak a tág, késő bronzkor–kora vaskor megjelöléssel lehet keltezni. Az avar kori falut hat töredék sejtette, míg az Árpád-kort mindössze egy oldaltöredék képviselte.

Dáli tanyák, 44. sz. lh.: A nyomvonal 42+500–43+500 km-e között nagy kiterjedésű település felszíni nyomait találtuk meg. Az autópálya 42+500 km-szelvényénél halad át a Sámson-Apátfalvi Száraz-ér csatornán. A csatorna K-i partján a korábban oly sokszor a nyomvonal mentén folyó Száraz-ér ősi medre ismét közvetlen közelségbe kerül a nyomvonallal, ugyanis ezen a szakaszon, mintegy 1,5 km hosszan követi a nyomvonalat É felől. A nyomvonal 200 m széles sávja érinti a 42+500 km-től a 43+400 km-ig az egykori medret. A meder mentén futó magaspart ugyancsak benyúlik a nyomvonal területébe. A meder partján végig régészeti lelőhely található, így ahol a nyomvonal megközelíti a medret, ott a 200 m széles sávon belül is fellelhető a régészeti lelőhely.

A 43+400 szelvénytől a meder É felé kitér a nyomvonal mellől, és ezzel együtt a magaspart is eltávolodik a nyomvonaltól. A korábbi markáns dombhátak egyre inkább ellaposodnak, és egyre több kisebb-nagyobb mélyedés is megfigyelhető a nyomvonal területén. A régészeti lelőhely intenzitása ettől a ponttól kezdve fokozatosan csökken, azonban egészen a 43+500 km-ig lehetett felszíni leleteket gyűjteni.

A lelőhely intenzitása sűrű, nagyon sok leletet gyűjtöttünk, melyek kisebb-nagyobb foltokban jelentkeztek, de folytonosságuk nem szakadt meg. Ez elsősorban az Árpád-kori leletekre érvényes, ezeket ugyanis a teljes jelölt szakaszon megtaláltuk.

A fellelt korszakok közül a kelta településnyomok elsősorban a Száraz-ér medréhez közelebbi részeken ke-

rültek elő, a vaskorra keltezhető töredékek száma alacsony.

A szarmata nyomok is elsősorban addig voltak észlelhetők, ameddig a magasparton, vagy annak közvetlen közelében haladt a nyomvonal, ebből a korszakból is csak kisebb mennyiségű leletet találtunk. Attól távolodva már csak Árpád-kori településre utaló felszíni nyomokat találtunk. Az Árpád-kori leletekkel kapcsolatos fontos természetföldrajzi megfigyelés, hogy több Árpád-kori töredéket olyan területeken találtunk, amelyen a bejárás idején a talajvíz nemcsak fenn volt a szántás tetején, hanem annak mélysége néha elérte a fél métert is. Feltételezzük, hogy az Árpád-kori település életében a vízrajzi adottságok jobban kedveztek a megtelepedésnek, sokkal alacsonyabb lehetett a talajvíz szintje.

Az Árpád-kori falu területéről nagyon nagy mennyiségű kerámiát tudunk gyűjteni, köztük jellegzetes fazék-, fedőtartós fazék-, bogrács- és más edénytöredéket is. A leletek elsősorban a 200 m széles sáv bal oldalán kerültek elő, a tengelytől jobbra lényegesen kevesebbet gyűjtöttünk.

Dáli tanyák, 45. sz. lh.: Az autópálya 44+500 km-szelvényénél a nyomvonalat ismét keresztezi az É–D irányban folyó Száraz-ér, majd egy nagy S-kanyar után ismét D felé folyik tovább. A meder előtti rendkívül enyhén kiemelkedő „dombháton” tucatnyi Árpád-kori kerámiát találtunk. A leletek a két meder közti keskeny sávon helyezkedtek el.

Igási ugar, 32. sz. lh.: A nyomvonal 35+150–35+900 km között nagy kiterjedésű őskori, szarmata kori, Árpád-kori és késő középkori település felszíni nyomait találtuk meg. Az autópálya 35+500 km-szelvényénél a nyomvonal 200 m széles sávjának É-i széle érinti a nyomvonallal párhuzamosan folyó egykori medret és annak déli partvonalát. A nyomvonal egy kifli alakú meder magaspartján halad K felé. A meder partján végig régészeti lelőhely található, így ahol a nyomvonal megközelelti a medret, ott a 200 m széles sávon belül is fellelhető a régészeti lelőhely. A felszíni leletek intenzitása közepes, kisebb-nagyobb foltokban jelentkeztek, de folytonosságuk nem szakadt meg. Az Árpád-kori leleteket a teljes jelölt szakaszon megtaláltuk. Az Árpád-kori töredékek között cserépbográcsok, korongolt fazekak kerültek elő. A szarmata (Kr. u. 2–5. sz.) és Árpád-kori leletek mellett néhány kézzel formált díszítetlen oldaltöredéket is találtunk, amelyeket pontosabb korszak meghatározás nélkül az őskorra kelteztünk. Elsősorban a 200 m széles sáv bal oldalán kerültek elő a leletek, a tengelytől jobbra lényegesen kevesebbet gyűjtöttünk. Hosszirányban pedig elsősorban a lelőhely Ny-i végén lehetett több felszíni leletet találni.

Igási ugar, 33. sz. lh.: Az autópálya 36+000 km-szelvényében a nyomvonal eltávolodik az előző lelőhelynél leírt vízfolyástól. Az egykori medret kísérő felszíni térképződmények azonban még a 36+050 km-nél is keresztezik a nyomvonalat. Egy ilyen, ÉNy–DK irányú, enyhe, a környezetéből alig kiemelkedő dombháton, kis ki-

terjedésű területen került elő a 33. sz. lelőhely. A dombhát és a lelőhely területét is átlósan keresztezi a nyomvonal. A felszíni leletek szinte kizárólag csak az alig kiemelkedő dombháton fordultak elő, az annál mélyebben fekvő részeken alig, vagy egyáltalán nem voltak leletek. A lelőhely K-i végét a nyomvonalnak a 36+500 km-szelvényének vonalában találtuk meg. A nyomvonal 36+375 km-nél már csak a 200 m széles bejárt sávól D-re voltak leletek. Míg a bejárt sáv É-i részén a 36+050 km körül lehetett az első leleteket találni, addig a sáv déli részén csak mintegy 150–200 m-rel később jelentek meg, pontosan azon a helyen, ahol a 200 m széles sáv elérte az átlós irányú dombhátat. A lelőhely K-i, DK-i végében néhány késő középkori és újkori kerámiát találtunk. Az Árpád-kori leletek között korongolt fazekak és cserépbográcsok kerültek elő.

Noha a 32. sz. lelőhely területétől egyértelműen elválasztja egy mintegy 250–300 m széles leletmentes sáv, elképzelhető, hogy a nyomvonalról É-ra a két lelőhely valójában összeér.

Igási járandó, 34. sz. lh.: Az Igási út 38 km-nél fekvő Görbe-tanyától keletre mintegy 400 m-re, a nyomvonal 37+150 km-ben egy É–D irányú, a környezetéből alig kiemelkedő enyhe dombhát található. A dombhát K-i széle egy É–D irányú, ívelt vonalú mederre támaszkodik, és azzal párhuzamosan futva keresztezik a nyomvonalat és a 200 m széles bejárt területet. A meder felől a partoldal meredek és markáns. Az autópálya a 37+420 km-szelvényénél keresztezi a medret. A felszíni leletek intenzitása összességében ritka volt, a második bejárás során tűnt sokkal intenzívebbnek a lelőhely. A gyűjtött leletek közül a kézzel formált vaskori darabok elsősorban a bejárt sáv bal oldalán kerültek elő a medertől távolabb. A meder közelében viszont ezek a kézzel formált darabok a bejárt sáv teljes szélességében előfordultak. A lelőhely Ny-i végén, azaz a 37+150 km-szelvény közelében inkább az újkori darabok voltak többségben. A felgyűjtött töredékek között néhány olyat is találtunk, amelyek pontosabb korszakolás nélkül az őskorra keltezhetőek. Ugyancsak kis mennyiségben találtunk Kr. u. 2–5. századra keltezhető szarmata, szürke korongolt kerámiát. Az Árpád-kori település nyomait csak a meder közvetlen közelében észleltük, és ott is elsősorban a bejárt sáv déli részén. A nyomvonalról D-re fekvő vízparti magasparton azonban lényegesen több Árpád-kori töredék került elő, így arra következtettünk, hogy az Árpád-kori település elsősorban a bejárt sáv déli részén, illetve attól délre helyezkedik el.

Igási járandó, 35. sz. lh.: Az Igási út 38 km-nél fekvő Görbe-tanya mögött, a nyomvonal 36+750 km-nél egy a környezetéből alig kiemelkedő enyhe dombhát található. A dombhát és a tanya közti kis területen több tucat kerámiatöredéket találtunk.

Igási járandó, 36. sz. lh.: Az autópálya a 37+500 szelvényben keresztezi a Száraz-ér medrét. A meder és a Rákosi út közti szakaszon szinte a nyomvonal teljes hosszában észlelhetőek voltak a lelőhely felszíni nyomai.

A folyómeder ezen a szakaszon egy É–D irányú vízfolys, amely pontosan a nyomvonal 37+500 szelvényében kanyarodik K-i irányba. A Száraz-ér ettől a ponttól kezdve több kilométeren keresztül követi az M43 autópálya nyomvonalát. A folyó kanyargó medre, lefűződött ágai számos alkalommal keresztezik a nyomvonalat. A 37+500 szelvényben a meder K-i partján egy kb. 150 m széles magaspárt után a nyomvonal az ér egy keskenyebb, lefűződött, és az erózió következtében jórészt feltöltődött mederágot keresztez. A szántóföld magas víztartalma alapján egyértelmű, hogy ez egy egykori mederág lehetett. Ennek megfelelően egy mintegy 100 m leletmentes sávot találtunk, azonban az egykori mederből kijöve egy újabb magaspártot értünk el, amelyen tovább folytatódtak a korábban lokalizált lelőhely felszíni nyomai. A Rákosi út mentén található Matyelkanya mögötti egyik É–D irányú markáns dombháton azonban már egyre csökkenő számban kerültek elő a leletek. Ebből arra lehet következtetni, hogy a lelőhely központi része közvetlenül a folyópart mentén található. Északi irányban, a bejárt sáv bal oldalán is sikerült egyértelműen meghatározni a lelőhely kiterjedését. Az itt húzódó gázvezeték jelzi a lelőhely É-i határát. A lelőhely déli szélét egyértelműen a Száraz-ér medre jelölte ki. A felszíni leletek intenzitása sűrű, kisebb-nagyobb foltokban jelentkeztek, de folytonosságuk nem szakadt meg. A nagy mennyiségben gyűjtött leletek között szarmata kori (Kr. u. 3–5. sz.) festett táltöredékek, kavicsos soványítású fazéktöredékek, hordó alakú edény-, hombár-, tál-, korsótöredékek, meredek falú táltöredékek kerültek elő. A leletek mintegy 90%-a a szarmata korra tehető. Az Árpád-kori töredékek között korongolt fazék-, és bográcsdarabok, illetve a késő Árpád-korra keltezhető fehér fazéktöredékek is voltak. Néhány mázas edénytöredék a 17–18. századra keltezhető. Két darab homokkal soványított, kézzel formált töredéket is találtunk, amelyek minden valószínűség szerint az őskorra keltezhetőek.

Igási ugar, 37. sz. lh.: A 36. sz. lelőhelytől keletre a Rákosi út mentén található Matyelka tanya mögött lévő keleti É–D irányú markáns dombháton kerültek elő a leletek, melyek minden bizonnyal összefüggésben vannak a 36. sz. lelőhelyen felfedezett szarmata kori településsel. Mivel azonban a két lelőhely között mintegy 200 m széles leletmentes sávot észleltünk, és semmilyen olyan természetföldrajzi tényező nincs, amely a lelőhelyet kettévághatta volna, ezeket a leleteket önálló számmal rögzítettük. Rendkívül kis számban találtunk leletet, ami bizonytalanná teszi a lelőhely létét. A leletek között a szarmata (3–4. sz.) darabok mellett két apró kavicsal soványított kézzel formált töredéket is találtunk, amelyeket feltételezve az avar korra kelteztünk.

Járandószék, 38. sz. lh.: A Rákosi út 68+700 szelvényében található Szilágyi-tanyától D-re helyezkedik el a lelőhely. Területét délről a Ny–K irányú Száraz-ér szegélyezi, és ezzel le is határolja annak kiterjedését. Északi irányban a lelőhely széle alig érte el a nyomvonal 200 m-

es sávjának É-i szélét. Keleti irányban is egyértelműen lehatárolható az egykori Árpád-kori falu: a nyomvonalat ugyanis a 38+700 szelvényben ismételtelen keresztezi a Száraz-ér, és az ér partján már nem is lehetett felszíni leleteket találni. A lelőhely intenzitása ritka, közepes. A gyűjtött leletek 95%-a Árpád-kori kerámia volt. Elsősorban a 200 m széles sáv jobb oldalán és a nyomvonal tengelyében kerültek elő, a tengelytől balra lényegesen kevesebbet gyűjtöttünk. Az egykori falu súlypontja valószínűleg a folyómeder közelében lehetett. A lelőhely Ny-i végében csak néhány kerámia jelezte halványan a lelőhelyet. Az Árpád-kori leletek mellett néhány, bizonytalanul szarmata korinak meghatározott töredéket is találtunk.

Járandószerék, 39. sz. lh.: Az autópálya 38+850 km-szelvényénél a nyomvonal ismét keresztezi az előző lelőhelynél leírt Száraz-ér, Ny-K irányú medrét. A meder K-i oldalán, az egykori Paku-tanyától É-ra, az enyhe emelkedésű partoldalban találtuk meg a lelőhelyet. Mintegy 100 m hosszan tudtunk felszíni leleteket gyűjteni a magasra nőtt őszi vetésű gabonában, azonban a lelőhely intenzitására, pontos elhelyezkedésére és belső struktúrájára nézve nem tudtunk egyértelmű adatokat gyűjteni. A kevés felszíni lelet ellenére sem lehet kétséges a lelőhely léte. Leleteket csak a 39+000 km-szelvényben található erdősávig tudtunk gyűjteni, ezután már nem találtunk újabb darabokat. A leírt lelőhelytől K-re mintegy 200 m-re azonban egy újabb szarmata kori település maradványait találtuk meg. Ez alapján joggal feltételezhetjük, hogy a 39. és a 40. számon nyilvántartott régészeti lelőhely valójában egy település két részlete lehet.

Járandószerék, 40. sz. lh.: Az autópálya 39+000 km-szelvényénél található erdősáv Ny-i oldalánál ért véget a 39. számon nyilvántartott régészeti lelőhelyünk, amely egy szarmata kori település volt. A második bejárás során azonban az erdősáv K-i oldalán is előkerültek a szarmata kori leletek. A 39+250 km-szelvényben egy földúton és egy csatornán átkelve pedig már a tábla legelejen elkezdünk leleteket találni. Mivel a 39. és a 40. sz. lelőhelyek korszaka egymással azonos, azt feltételezzük, hogy a lelőhely egy települést alkot. A lelőhely a Száraz-ér jobb partján található, a mederrel párhuzamosan futó magasparton. Nem a meder felől nézve a lelőhelyet, annak területe a környezetéből alig emelkedik ki. Ennek ellenére a királyhegyesi úttól ÉNy-ra eső táblában a lelőhely nem terjedt túl ennek az enyhe dombhátnak a nyugati és déli oldalán. Pedig csak alig félméternyi a két terület közti szintkülönbség. A szarmata kori (3–4. sz.) település területét É-ról, D-ről és K-ről teljesen körbeveszi a Száraz-ér. A felszíni leletek intenzitása közepes, nagy mennyiségű leletet gyűjtöttünk, melyek kisebb-nagyobb foltokban jelentkeztek, de folytonosságuk nem szakadt meg. A királyhegyesi úttól K-re eső részeken a szarmata kori település nyomai mellett újabb korszakok emlékei is feltűntek. Közvetlenül a vízparti részeken, a 40+000 km vonalától K-re a bejárt 200 m-es

sávon belül az újkőkori Tisza-kultúra töredékeit, valamint kora- és késő bronzkori darabokat találtunk. Ugyancsak a vízparti sávban, a bejárt terület tengelyében, jobb oldalán és attól jobbra nagy kiterjedésű Árpád-kori falu maradványára bukkantunk. Az Árpád-kori lelőhely nagy része kívül esik a bejárt sáv déli határán. Az Árpád-kori töredékek között korongolt bográcok, fazekak darabjai is előfordultak. Viszonylag nagy mennyiségben találtunk kavicsos soványítású, kézzel formált és korongolt fazéktöredékeket, amelyek a késő avar korra kelteztünk.

Munkatársak: Mészáros Patrícia, Paluch Tibor, Sós-kuti Kornél, Wilhelm Gábor régészek (MFM); Benedek András, Pópity Dániel, Sáty Emese, Tompa György régészhallgatók (SZTE); Katona Sándor, Kulcsár Kornél, Máté Genovéva, Nagy Norbert régésztechnikusok (MFM).

SZALONTAI CSABA

239. Mecsér határa

(Győr-Moson-Sopron megye) Á, Kö

2005. március 14-én helyszíni szemlét végeztem régészeti hatástanulmány készítéséhez. A Felszabadulás utcától D-re tervezett lakóterület-fejlesztés területén kora Árpád-kori kerámiatöredékeket gyűjtöttem. A lelőhely egy hajdani Duna-ág K-i magaspártján található.

A Felszabadulás utca É-i oldalán az előző lelőhelytől mintegy 200 m-re ugyanazon kiszáradt folyómeder mellett 2-3 darab középkori edénytöredéket és nagyobb számú újkori töredéket találtam.

TAKÁCS KÁROLY

240. Meszlen határa

(Vas megye) Ó, A, Á, Kö

2005. április 21-én terepbejárást végeztünk a Kőszegpaty és Meszlen közt létesítendő szélerőműpark területén.

Csaposi-dűlő: A Szombathely–Csepreg főútvonalától K-re, a község közigazgatási határának ÉNy-i szegletében – közel a vasasszonyfai határhoz – elszórtan némi őskori és középkori kerámiatöredék került elő.

Eresztényi-dűlő: A település Ny-i határában, az úttól É-ra, kb. 50 m-re, a Rátka-patak ÉNy-i oldalán nagyon kevés Árpád-kori és középkori kerámiát gyűjtöttünk, valamint egy darab avar edényke oldaltöredékét. A leletek szórványosan kerültek elő.

Malomúti Közép-dűlő: A község Ny-i határában, a Kőszegpatyot Meszlenel összekötő közlekedési úttól D-re kb. 300 m-re, a Rátka-patak Ny-i oldalán, közvetlenül a patak mellett a szántásban habarcsos kavics és építőköztörmelék hevert nagy területen, továbbá Árpád-kori és középkori leletek nagy mennyiségben, valamint kevés őskori kerámia szórványosan.

Munkatárs: Vámos Gábor.

ILON GÁBOR

241. Mezőszemere, Úr-rét

(Heves megye) U, R

A lelőhelyeket a Tiszaújváros–Százhalombatta vezeték-szakasz 2004-ben végzett terepbejárásai során fedeztük fel Mezőszemere ÉNy-i határában.

I. lelőhely: Az Úr-rét-dűlő déli peremén a felszíni leletek egy kisebb kiemelkedésen szóródtak. A 2005. őszi megelőző feltáráson csak egy 20 m-es szakaszon találtunk régészeti jelenségeket. Két kisebb gödröt tártunk fel, gyér leletanyaguk rézkori telepjelenségekre utal.

III. lelőhely: Az Úr-rét-dűlő déli peremét jelző faszor térségében fekszik. A felszíni leletek egy 40–50 m sugárú körben szóródtak. 2005 őszi megelőző feltárást végeztünk. A lelőhelyen az újkőkor középső, valamint a rézkor késői szakaszából származó településnyomok kerültek elő. A biztonsági sávval együtt végül is 5 m szélességűre növelt felületen 100 m hosszan, 17 sekély mélységű, az agyagos-kavicsos altalajba alig belemélyedő, sötétebb betöltésű foltot, vagy gödröt ástunk ki, melyek közül csupán 4–5 szolgáltatott komolyabb mennyiségű, értékelhető leletanyagot. A feltárt objektumok sekély mélysége miatt nem lehetett pontosan megítélni, hogy vajon csupán az egykori járószint betaposott maradványait, vagy egykor ténylegesen a földbe mélyedő objektumok nyomait (sár- vagy agyagkitermelő gödröket) találtuk-e meg. A legnagyobb és egyben a legtöbb leletet tartalmazó folt egy nagy omladékhalom volt, sok paticsdarabbal és köztük szórványos AVK töredékekkel. A gödör vagy omladékhalom körül cölöpnyomok is kirajzolódtak, nyilván az egykori ház helyét jelezve. A cölöpnyomok elhelyezkedése valamiféle szögletes struktúrára utalt, azonban ennek körvonalait pontosan nem sikerült tisztázni. A késő rézkori objektumok közül három tartalmazott jellegzetes badeni leletanyagot és sok állatcsontot, ezek az altalajba is jobban bemélyedtek, mint a többi folt.

DOMBORÓCZKI LÁSZLÓ

242. Mezőszemere, Úr-rét II.

(Heves megye) U, R, Kö

A lelőhely (ebben a dűlőben a 2. sz.) Mezőszemere ÉNy-i határában, egy alapvetően sík tájból kiemelkedő hátságon helyezkedik el, amit egy É–D irányú mezőgazdasági út keresztesz. 2005-ben a terepbejárás adatok alapján egy 300 m hosszú, 1 m széles árok szakasz feltárását kezdtük meg.

Nagyszámú régészeti jelenséget regisztráltunk: a lelőhely Ny-i részén a szakálhádi kultúrába sorolható tárológödröt és több késő rézkori (Baden) telepjelenség objektumait tártuk fel, csekély számú leletanyaggal.

A K-i részen főleg középkori telepjelenségeket figyeltünk meg. Itt árok és árokrendszerek domináltak, amiket elvéve egy-egy tárológödör és egy kút szakított meg.

DANYI JÓZSEF

243. Mezőszemere, Zsidó-tag

(Heves megye) R, Sza

2005 második felében kezdtük meg Mezőszemere és Boldog között a megyét K–Ny-i irányban átszelő termék-vezeték leletmentő ásatási munkáit. Az árkokat 5 m szélességben kutattuk és dokumentáltuk.

Kr. u. 2–3. századi császárkori település, valamint késő rézkori település részleteit tártuk fel. Közöttük 14 gödör, cölöpszerkezet és verem, valamint néhány, elsősorban zsurgított temetkezés.

Munkatársak: Földi Valéria kultúr-antropológus, Kelen Péter történész, Szeredi István ásatási technikus, Végh Henrik média technikus, Bíró Péter, Bíró Ádám régészhallgatók, Varga Emese, Tóth Zsolt főiskolai hallgatók, Csillag Tamás, Erdész Ede, Kovács János.

FODOR LÁSZLÓ

244. Mérgecs, Táros

(Győr–Moson–Sopron megye) B

2005. június 9-én helyszíni szemlét tartottam a Mérgecs és Rábacsécsény határába tervezett útépités nyomvonalában. A lelőhely közvetlenül a nyomvonalon, a Holt-Rábától hozzávetőleg 100 m-re fekszik, egy az ártérből kiemelkedő kis dombon. A domb tetején nagyfeszültségű villanyoszlop áll. A szántásban megfigyelhető volt nagyszámú bronzkori cserép, továbbá számos csonttöredék és pattintott kovapenge. A dombtetőn és a déli lejtőn sűrűsödtek a leletek.

LOSONCZI MÁTÉ

245. Miskolc–Diósgyőr, vár

(Borsod–Abaúj–Zemplén megye) Á, Kk

Óvodakert, Vár u. 20.: 2005 augusztusában szondázó ásatást végeztünk a 32532/1 és 32532/2 hrsz. területen. A kutatás célja a feltöltési rétegek tisztázása, ill. az esetlegesen előforduló külső falak dokumentálása volt. Négy kutatóárkunkban nagyjából azonos mélységben jelentkezett a szürke, homogén agyagréteg, mely azonosnak tűnt a Déryné-ház előtti terület kutatóárkaiban jelentkezett réteggel, itt azonban sekélyebb mélységben, kb. 150 cm mélyen találtuk meg. Amennyiben ez a szürke agyagréteg a várárok mélyítése alkalmával került ide a későbbi „vársíkra”, úgy a II. és IV. sz. kutatóárkokban 200 ill. 250 cm mélyen megtalált, Árpád-kori objektumok egy a várárok mélyítésénél előbb létező telepjelenség maradványai. A szondázás területén kőfalakra utaló nyomokat nem találtunk.

Várfürdő: 2005 szeptemberében szondázó feltárást végeztünk a 32817 hrsz. területen. A kutatás célja az egykori fürdőépület helyének megállapítása, ill. alapjainak kutatása volt. Megtaláltuk az egykori épület Ny-i és É-i külső falának egy-egy részletét. Az É-i fal alapozását kutatva 60 cm mélységben, a betonnal kevert alap alatt egy kb. 20 cm-re kiugró, egyöntetűen nagyméretű mészkből készült alapozást észleltünk 180 cm mélységig, ahol

is a feltörő talajvíz miatt a falat tovább nem követhettük. Az alapozás mellől késő középkori mázas cseréptöredékek, agyag lábas-lábak, vasszögek, üvegtöredékek kerültek elő, valamint egy fekete, kis bütyökdiszes őskori edénytöredék, mely másodlagos helyzetben lehetett itt.

LOVÁSZ EMESE

246. Miskolc, Felső-hámor, Herman Ottó-barlang

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Pa

A Miskolci Egyetem BTK Ős- és Ókortörténeti Tanszéke 2005. december 3-án mintavételező feltárást végzett a Herman Ottó-barlang csarnokának hátsó, ÉK-i sziklafülkéjében. A feltárást célja az 1915-ös, Kadić Ottokár vezette kutatások revíziójaként a korábban leírt rétegek azonosítása és barlangi üledékek begyűjtése paleontológiai, szedimentológiai elemzés, valamint abszolút korhatározás céljára. A kutatás során holocén és pleisztocén rétegeket egyaránt sikerült beazonosítanunk, s azokból összesen 30 kg üledékmintát, valamint kis mennyiségű faszenet és állatcsontot gyűjtöttünk be.

RINGER ÁRPÁD

247. Miskolc, Rákóczi utca 5–7.

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Á, Kk, Kú

2005. február 1–25. között a miskolci Herman Ottó Múzeum megelőző feltárást végzett a belvárosi Béke-mozi területén. A tervezett rekonstrukció során a moziépület belső, valamint külső részein szintsüllyesztést, pince kialakítását, árkád alapozását tervezték, ami a régészeti lelőhely pusztulásával jár.

Ugyanezen a régészeti lelőhelyen – a Rákóczi u. 1. sz. alatt (Sötétkapu, a 2005-ben kutatott területtel azonos középkori telek) – a Komáromy József vezette 1955-ös régészeti feltárást 3 m vastag, 2000 éves időszakot átölelő rétegsort talált.

A 2005. évi kutatás célja az 1955-ben már kutatott telek déli, Szinva felé eső területének építéstörténeti vizsgálata volt.

Szelvényeink a mozi belső kialakításához igazodtak. A háló tájolása 3 fok eltéréssel É–D irányú volt. A kutatott területet három 10×10 m alapterületű szelvényre osztottuk, melyeken belül, 1 m vastag tanúfalakkal elválasztva, 4–4 négyzetet jelöltünk ki.

Az előkerült legkésőbbi, régészeti módszerekkel meghatározható jelenség az S1-jelű épületrész volt: L-alakú, É–D irányba tájolt, 4 helyiséges, és egy ehhez kapcsolódó, K–Ny irányba tájolt, legalább kéthelyiséges épületrészből állt. Ettől Ny-ra, az épülethez kapcsolódott egy kavicssal lefedett udvar, az épület K-i, külső járószintjét szintén kavics fedte. Az udvar szintjének használata a pénzletek alapján 19. századi. A kavicssal lefedett udvarhoz – annak ÉK-i sarkában – tartozott egy 4 m mély, homokkő-kávákkal kirakott kút.

Az épület alatt előkerült egy késő középkori-kora újkori kerámiával keltezett gödör, melyből 16. századi

pénz került elő. Az épület alatt talált másik régészeti jelenség egy középkori (Árpád-kori?) eredetű kőkemence omladéka és kiégett tapasztása.

Az udvar S21 jelű kavicsrétegének szintje alatt előkerült egy korábbi kút. A kavicsréteg elbontását követően, feltehetően az S1-jelű épület előtti időszakból két cölöplyukort figyeltünk meg. Az egyik É–D, a másik K–Ny irányú. Feltehetően az itt található telek határoló palánksorának nyoma volt.

A fenti jelenségek alatt már a Szinva kiöntései által lerakott kavicsrétegeket találtuk.

A 78 objektumból előkerült leletanyag többségében mázatlan cseréptöredék. Néhány habán és mázas töredék is van az anyagban. A S 60-as objektum leletanyaga egy kályha darabjai; 14 objektumból néhány üvegtöredék is felszínre került. Többségük erősen korrodált állapotú huta termék.

Négy különböző objektumban találtunk érmekeket: egy Habsburg (Ferdinánd-Miksa-Rudolf) dénár hamisítványt; I. Ferenc 1. krajcárosát (1800 Szomolnok); II. Rákóczi Ferenc Polturát (1705 Körmöcbánya); I. Lipót 1. krajcárosát (1695 Augsburg).

PUSZTAI TAMÁS

248. Mogyoród, Somlói utca

(Pest megye) B

2005. augusztus 26-án szakfelügyeletet végeztem a telken zajló földmunkáknál. A Somlói utca ezen része a Klastromdomb déli oldalába ásott pincésort jelenti (a Klastromdombon állt a 11. sz. végén alapított bencés kolostor). Az 54 m² alapterületű présházhoz 50 cm széles, 55–60 cm mély sáv-alapot ástak. A Ny-i alapárok K-i falában sötétbarna, enyhén humuszos homok alatt 176 cm hosszú, 58 cm mély, égett, fekete-vörös színű folt mutatkozott, amelyből néhány kicsi bronzkori cserepet szedtem ki. Közvetlenül mellette 34 cm átmérőjű, 48 cm mély, cölöplyukra emlékeztető beásás rajzolódott ki. Mindkét jelenség tiszta sárga homokba mélyült, amelyet a helyiek elmondása szerint régebben hordtak ide a terület feltöltésére. Ebben az esetben a bronzkori cserepek másodlagos helyzetben vannak. Amennyiben mégis eredeti helyzetben levő régészeti objektumokról van szó, ez a mogyoródi 1. sz. lelőhely kismértékű déli irányú kiterjedését jelenti.

KŐVÁRI KLÁRA

249. Mogyorósbánya, Újfalusi dombok

(Komárom-Esztergom megye) Pa

Az 1982-ben terepbejáráson megtalált felső paleolitikus telepen a 2005. évi ásatás volt a hatodik szezon. A Würm eljegesedés utolsó hideghulláma körüli Ságvár-időszak legnagyobb kiterjedésű lelőhelyén folytattuk a III. sz. települési folt 1986-ban elkezdett feltárást. A 2005. évi ásatás eredményei:

– A leletmentes δ szelvény a nagy települési folt déli határát határozza meg.

- Az ε (és a 2001. évi β) szelvény keleti széle egyben a települési folt K-i határa is. A leletek és a települési jelenségek, bár nem tűntek el teljesen, oly mértékben megiritkultak, hogy a szelvény további bővítése nem látszott indokoltnak. A települési folt K-Ny-i kiterjedése így elérte a 22 m-t, ami hazai őskőkori ásatási gyakorlatban szokatlan.

- A stratigráfiában az előző ásatásokhoz képest értelemszerűen semmi változás, a kultúrréteg 160–180 cm-en jelentkezett, ahogyan a platón É felé egyre vas-tagodott a lösz. Délre, a patak völgy felé a fedő lösz lepusztult, elvékonyodott, a kultúrréteg kiékelődött, ennek köszönhetően került elő maga a telep (és annak két települési foltja).

- Települési jelenségek: hamus-faszenes elkent folatok, okkerszemcsék, szilánkok, gyártási hulladék, kevés eszköz, néhány fosszilis ékszercsiga és koralldarabka.

- A gyér fauna rossz megtartású, Equus és Rangifer.

- A lelőhely radiokarbon kora 19 000 BP. (A legújabb TL eredményekre még várunk kell).

T. DOBOSI VIOLA

250. Monor, Tetei-dűlő

(Pest megye) U, B, Sza, Kk

2005 márciusában terepbejárást végeztünk a Gomba-I. jelű szénhidrogén bányatelek területén. Előzetesen a bányatelek kb. 43 ha területén egy (Gomba 3.), K-i része mellett két (Gomba 4., 5.) lelőhelyről volt tudomásunk. A terepbejárás során a bányatelek DNy-i, kisebbik részén (Monor község közigazgatási területén) 4 új lelőhelyet figyeltünk meg.

A bányatelek déli részén, ÉNy-DK-i irányú, ellaposodó dombháton elszórtan találtunk őskori, szarmata cserpeket, néhány késő középkori töredéket kb. 300×100–150 m-es területen. A lelőhely kiterjedése nem egyértelmű (13. lh.).

A bányatelek Ny-i részén, ÉNy-DK-i irányú dombhát tetején késő középkori(?) edénytöredéket gyűjtöttünk (14. lh.).

A bányatelek déli részén, ÉNy-DK-i irányú dombhát DK-i részének tetején és a DNy-i lejtő felső részén kevés bronzkori(?), szarmata és késő középkori edénytöredék kb. 230×100–120 m-es területen szórva jelezte a lelőhelyet, melynek kiterjedése nem egyértelmű (15. lh.).

A fenti dombháton újkőkori és késő középkori edénytöredékeket gyűjtöttünk kb. 80–90×40 m-es területen. A lelőhely kiterjedése bizonytalan (16. lh.).

A terepbejárás leletanyaga a ceglédi Kossuth Múzeumba került.

DINNYÉS ISTVÁN

251. Mosonmagyaróvár, Kis utca 30.

(Győr-Moson-Sopron megye) Á

2005 augusztusában Mosonmagyaróvár mosoni városrészén, a Királydomb déli oldalán fekvő telken alapok

ásását kezdték meg. A terület az egykori ispáni suburbi-umhoz tartozott. A közvetlen környéken több ásatás is folyt már, ahol Árpád-kori leletek, telepobjektumok kerültek elő, illetve a gázvezeték építésénél épp e telek előtti útszakaszon egy ép edény is, amely építőáldozat lehetett, egy bekarcolt vonaldíszes fazékban apró vaszsógot találtunk.

A most kutatott telek felszínén, még a földmunkák előtt nagy mennyiségben gyűjtöttünk Árpád-kori kerámiát: bográcsok, fazekak, fedők karakterisztikus töredékeit.

Az ásatást csak az alapozási árokban végezhetjük el, ahol 10 objektumot tártunk fel. A 9 cölöplyuk mellett egy kisebb tárológödör került elő. A leletanyag (álatcsont, vasdarab, kerámiatöredékek) harmonizál a felszíni gyűjtéssel, illetve a környező lelőhelyek adataival, a 12. századra datálható.

ASZT ÁGNES

252. Nagyatád, Henészi homokbánya

(Somogy megye) Á

2005. augusztus–szeptemberben megelőző régészeti feltárást végeztünk a Henész nevű városrészen, „Bukovica-dűlő” megjelöléssel ábrázolt területen üzemelő homokbányában, annak kiterjesztése előtt.

A 0542/10 hrsz. bányatelken az előzetes bejárás alapján késő Árpád-kori, középkori településjelenségek előkerülésére lehetett számítani. A feltárás során a korábbi bányászat által megkímélt, kb. 1500–2000 m²-nyi területből mintegy 250 m²-nyi terület bizonyult régészeti lelőhelynek. Itt összesen tizenhárom 14–15. századi objektumot figyeltünk meg és tártunk fel.

A területet nagyjából középen átszelő 120 kV-os villamos távvezeték D-re eső területen valószínűleg egy kemence maradványait sikerült részben megmentenünk. A kemencének és előterének a Ny-i fele maradt meg. Kevés késő Árpád-kori edénytöredék került elő belőle, pár darabot a tűztér tapasztásában találtunk meg.

A villanyvezeték É-ra eső területen 12 további különböző jelenség, nagyrészt meghatározhatatlan funkciójú gödör, egy sekély árok, és egy szintén sekély, téglalap alakú hamusgödör került felszínre. Többségük valamilyen égetési tevékenységhez kapcsolódott: elpusztult kemence, tűzhely.

Több gödörben találtunk agyagból gyúrt, kiégetett, úgynevezett „főzőgolyót”. Ezekből a legtöbb a 3. sz. hamus, több paticot is tartalmazó gödörből került elő. Különböző méretű fazekak és csuprok jellegzetes hullámvonaldíszes, körömbenyomásos és „rádli” mintás oldaltöredékeit és fedőhornyos peremtöredékeit tártuk fel. Közük egy csőrös korsó töredéke, valamint egy körbe foglalt keresztet ábrázoló fenékbélyeges, kisebb fazék alja is előkerült. A korabeli mezőgazdasági tevékenységre utal az 5. sz. gödörben talált sarló, és a 2. sz. objektumból előkerült vaskés.

A feltárás során egy késő Árpád-kori település, valószínűleg a hely nevét is adó Henész falu gazdasági részének maradványaira bukkantunk. A település egy része a korábbi bányászatnak eshetett áldozatul, illetve jelentősebb területe valószínűleg még a bányától K-re eső szántóföldön található. Sajnos ez utóbbiról nem tudunk meggyőződni, mert a föld műveletlen, erősen gazos volt, így felszíni megfigyelésre nem nyílt módunk.

KÖLTŐ LÁSZLÓ

253. Nagybörzsöny, Hunyadi tér 45.

(Pest megye) Á, Kk, Kú

2005. július 4–8. majd szeptember 5–8. között tártunk fel a telken egy 2 m széles, 12 m hosszú szelvényt. A Hunyadi tér, az egykori széles főutca kialakulása feltehetőleg az Árpád-kor második felében betelepült német lakosokhoz köthető. Az általunk kutatott terület a tértől, azaz a házak utcai homlokzatától kb. 20–32 m-re található és merőleges a telek utcafrontjára. Kiderült, hogy itt a 19. sz. előtt nem állt épület. Szelvényünkben kb. 15–20 cm mélységtől 90 cm mélységig egynemű, sötétbarna agyagos-humuszos betöltést találtunk, melyet igen nagy mennyiségű 18. századi mázas kerámia keltezett. (A néhány éve a Katona Lajos utcában feltárt fazekasműhely néhány terméke is előkerült innen.) A 90 és 105–110 cm közötti rétegben már csak Árpád-kori kerámiát találtunk; 105–110 cm mélyen értük el a bolygatatlan agyagos altalajt. A 18. századi rétegbe beásva 5 szintén 18. századi objektumot tártunk fel.

BATIZI ZOLTÁN

254. Nagycsere, vasútállomás

(Hajdú-Bihar megye) Kk

Egy hajdúnánási lakos telefonon értesítette a Déri Múzeumot arról, hogy egy feltehetően középkori fémeszközlelet birtokába jutott. 2005. február 10-én kiszálltunk a bejelentőhöz és megvizsgáltuk a tárgyakat. A kovácsoltvasból készült szerszámokat 2004 októberében világháborús emlékek után kutató, fémkereső készüléket használó személyek találták, a nagycserei vasútállomástól DK-re, megközelítőleg 350 m távolságra levő homokdomb területén.

A lelet 11 db, zömében nagyon jó megtartású vasesszközt tartalmazott. Az aszimmetrikus ekevasból, fúróból, béklyóból, 3 nádvágóból, bárdból, fejszéből, 2 kisebb vasrúdból és 1 szegecsfejből álló lelet feltehetően egy paraszti gazdaság értékes szerszámkészletét alkotta egykor.

SZOLNOKI LÁSZLÓ

255. Nagyfüged határa

(Heves megye) U, B, Szk, LT

A 2005-ben kutatás alá vont lelőhelyeket a Tiszaújváros–Százhalombatta vezetékszakasz nyomvonalán 2004-ben végzett terepbejárások során fedeztük fel.

Anna-major: Nagyfüged É-i határában, a falu széle és az egykori Kossuth Tsz közötti területen, egy nem túl magas, de több száz méter széles kiemelkedésen, melyet K-en és Ny-on is egy-egy régi vízfolyás medre határol. A 2005 őszén végzett megelőző feltáráskor a területen zömmel késő bronzkori és vaskori településmaradványokat bontottunk ki. A késői bronzkorból inkább csak kisebb kör alakú tárológödröket, míg a vaskorból nagyobb gödör-együtteseket tártunk fel. A begyűjtött vaskori, szkíta leletanyag (elsősorban kerámia) egyes objektumokból igen jelentős mennyiségben került elő.

Malomi-rész: Nagyfüged É-i határában, a ludasi műút és a Bene-patak között elterülő, döntően sík, ártéri területen. 2005 őszén a megelőző ásatáson 24 régészeti objektumot tártunk fel. A jelenségek két kisebb csoportot képeztek, melyek egymástól pár száz méter távolságra helyezkedtek el. A lelőhely K-i részén a Bene-patak közelében egy a középső neolitikum késői fázisára keltezhető település maradványa került elő. Nagyobb méretű szabálytalan sekély gödrök, és kisebb méretű kerek szájú, de mélyebb gödrök egyaránt előfordultak. Környezetükben kisebb foltokat, egykori cölöplyukak nyomait is megfigyeltük, és ház-alapárkokként értelmezhető, keskeny árkok nyomaira is felfigyeltünk az altalaj legfelső, még humuszos rétegében. Az újkőkori jelenségekhez nagyon kevés leletanyag társult. A neolitikum korán kívül ebben a zónában egy kelta házalap is előkerült. A lelőhely Ny-i részén, szórványos újkőkori objektumok mellett, zömmel leletanyag nélküli beásási nyomokat tártunk fel, köztük egy széles árokrendszert.

DOMBORÓCZKI LÁSZLÓ

256. Nagykanizsa, Inkey-kápolna

(Zala megye) B, LT, N

2005. augusztus 3. és szeptember 8. között próbaásatást végeztünk az Ipari és Logisztikai Park Ny-i részén.

A próbaásatás a K-re elnyúló kis félszigetszerű kiemelkedésre korlátozódott, négy, nagyjából azonos hosszúságú és egymással párhuzamos árokból állt. A feltárt terület nagysága 586 m².

Összesen 19 különböző korú településjelenséget találtunk: egy csaknem 80 m² alapterületű, nagyon mély késő bronzkori (H-A₂/B₁), kissé ovális alakú épületet, amelynek oldalát betapasztották; két kelta kori házat és egy külső kemencét; két 7–8. századi gazdasági épületet; egy bizonytalan korú gödröt; 12 különböző korú cölöplyukat, melyek felszínen álló épületekhez tartozhattak. Kiemelkedő jelentőségű a nagyméretű késő bronzkori házból felszínre került díszített markolatvégű bronzkés, és egy kis bronztőr.

Munkatárs: Basticz Zoltán régész.

HORVÁTH LÁSZLÓ

257. Nagykanizsa, Inkey-kápolna

(Zala megye) Ró

A részletes tanulmányt lásd a kötet 73. oldalán!

258. Nagykönyi, Sághegy

(Tolna megye) I

A Sághegy egyes vélemények szerint földvár volt. A hegy erődítésre alkalmas, de 2005. május 2-án a helyszínen azt tapasztaltam, hogy a K-i oldala igen enyhe lejtő, és itt nincs nyoma erődítésnek. É-i végén, a Ny-i szakaszon mélyút található, amely akár átvágás is lehetett. Ez K felé sekélyen bemélyedő mélyútban folytatódik. A hegy déli végén természetesnek látszó nyereg van, a Ny-i oldal meredek. Leletet nem találtam. Ez a hegy – jelen formájában – véleményem szerint nem tekinthető erődítettnek.

MIKLÓS ZSUZSA

259. Nagykőrös, komposztáló telep

(Pest megye) U, Sza

2005. június 27. és július 5. között próbafeltárást végeztünk a 0114/4 és 0123/2 hrsz. területeken. A leendő telep kb. 2,5 ha területéből kb. 18 000 m² felületet vizsgáltunk meg, 14 különböző hosszúságú, egymástól 20 m távolságban kitűzött kutatóárokkaival.

A nyelés után 76 régészeti objektum foltja került elő, egyenetlen sűrűségben és elhelyezkedésben. Az objektumok többsége a telep területének Ny–K-i irányú középső, mintegy 100 m széles sávjában, továbbá a déli sarok közelében helyezkedett el. Alakjuk és az előkerült leletanyag alapján a régészeti objektumok középső újkőkori és szarmata településhez tartoznak. Egy humuszos talajba ázott, ezért géppel részben megsemmisített újkőkori gödörrelés kivételével a régészeti objektumokat nem bontottuk ki. A terület megelőző feltárására van szükség.

A leletanyag a nagykőrösi Arany János Múzeumba került.

Munkatárs: Zsoldos Attila.

DINNYÉS ISTVÁN

260. Nagyrécsce, Sárszegi-patak Kelet

(Zala megye) R, LT

Nagyrécsce É-i határában, a Sárszegi-patak K-i partján és a zalasárszegi gyümölcsös területén húzódik a lelőhely. A 2003-as terepbejáráskor őskori, valamint zöm-mel Árpád-kori és késő középkori kerámiatöredékeket gyűjtöttek a felszínen.

A próbafeltárást 2005. július 25. és augusztus 3. között végeztük. A szondaárokkaival átkutatott 870 m² területen csupán 12 m²-nyi felületen mutatkoztak régészeti jelenségek. Mindössze két objektumot tártunk fel. Az M7 autópálya nyomvonalának DK-i részén, alacsony, alig kiemelkedő területen találtunk egy házat. A kelta „tanya” megközelítőleg 3×4 m nagyságú, lekerekített téglalap alakú, széleinél több helyen padka rajzolódott ki. A házban 4 kisebb és 2 masszív cölöplyukat, valamint egy tűzhely nyomát tártuk fel. A leletanyag zömét kerámiatöredékek adják, emellett állatcsont, kevés patics

és kő, egy rossz állapotú vastárgy töredéke és egy fél szakropelitkarperec került napvilágra.

A nyomvonal É-i részén egyetlen kis gödör jelentkezett, melynek csekély számú jellegtelen edénytöredéke a rézkorra datálható.

A leletanyag a nagykanizsai Thúry György Múzeum gyűjteményébe került.

Munkatárs: Korcsmáros Attila technikus.

TOKAI ZITA MÁRIA

261. Nagyrécsce, Sárszegi-patak Nyugat

(Zala megye) R

Nagyrécsce határának DK-i részén, a Sárszegi-patakra lejtő domb tetején és oldalán húzódik az É–D hossztenge-lyű lelőhely, amelynek déli harmadát érinti az M7 autópálya nyomvonala. A 2005. július 25. és szeptember 15. között elvégzett megelőző régészeti feltárás során 9527 m²-en 58 objektumot bontottunk ki.

Az ásatás eredményeként némileg módosult a lelőhely kiterjedése és a településjelenségek kora: a terepbejárás alkalmával megfigyeltéknl nagyobbak bizonyult déli, és főleg nyugati irányban, K felé viszont kisebbé vált a lelőhely; a felszíni gyűjtéssel ellentétben római és Árpád-kori leletek egyáltalán nem kerültek elő. A domb oldalán ritkán elhelyezkedő településjelenségek (gödörök, vermek és cölöplyukak) mindegyike a késő rézkori badeni kultúra hagyatéka. Az előkerült leletanyagból két, kisméretű bögréből és mericékből álló edénydepó emelkedik ki.

Munkatársak: Horváth Szabolcs, Kámán Beáta technikusok, Fullár Zoltán egyetemi hallgató. A geodéziai felmérést Soós Zsolt és Vadász Norbert technikusok végezték.

KVASSAY JUDIT

262. Nagyrécsce, Tüskevári-dűlő

(Zala megye) Kö

Az M7 autópálya nyomvonalába eső középkori lelőhely tavaly megkezdett feltárását 2005. március–augusztus között folytattuk. A 11 000 m²-t érintő munkálatok a K–Ny irányú dombtetőn folytak. A 15–16. századi település É-i szélét megtaláltuk, a temető, ill. a templom helye egyelőre azonban nem került elő a nyomvonalban. (Az utóbbit egy 2005 tavaszán végzett geofizikai felmérés a nyomvonalától délre valószínűsítette).

A Petenddel vagy Anddal azonosítható falu területén feltárt nagyszámú objektum közül említésre érdemes egy közel 900 m² kiterjedésű, téglalap alakú karám árokrendszere, valamint egy újabb többosztatú, cölöp- és alapárkos szerkezetű, jól dokumentálható lakóház, mely alól Anjou-kori kemence került elő rendkívül gazdag kerámia és fém salakanyaggal. A lelőhely DK-i szélén több nagyobb gödörkomplexumot is feltártunk.

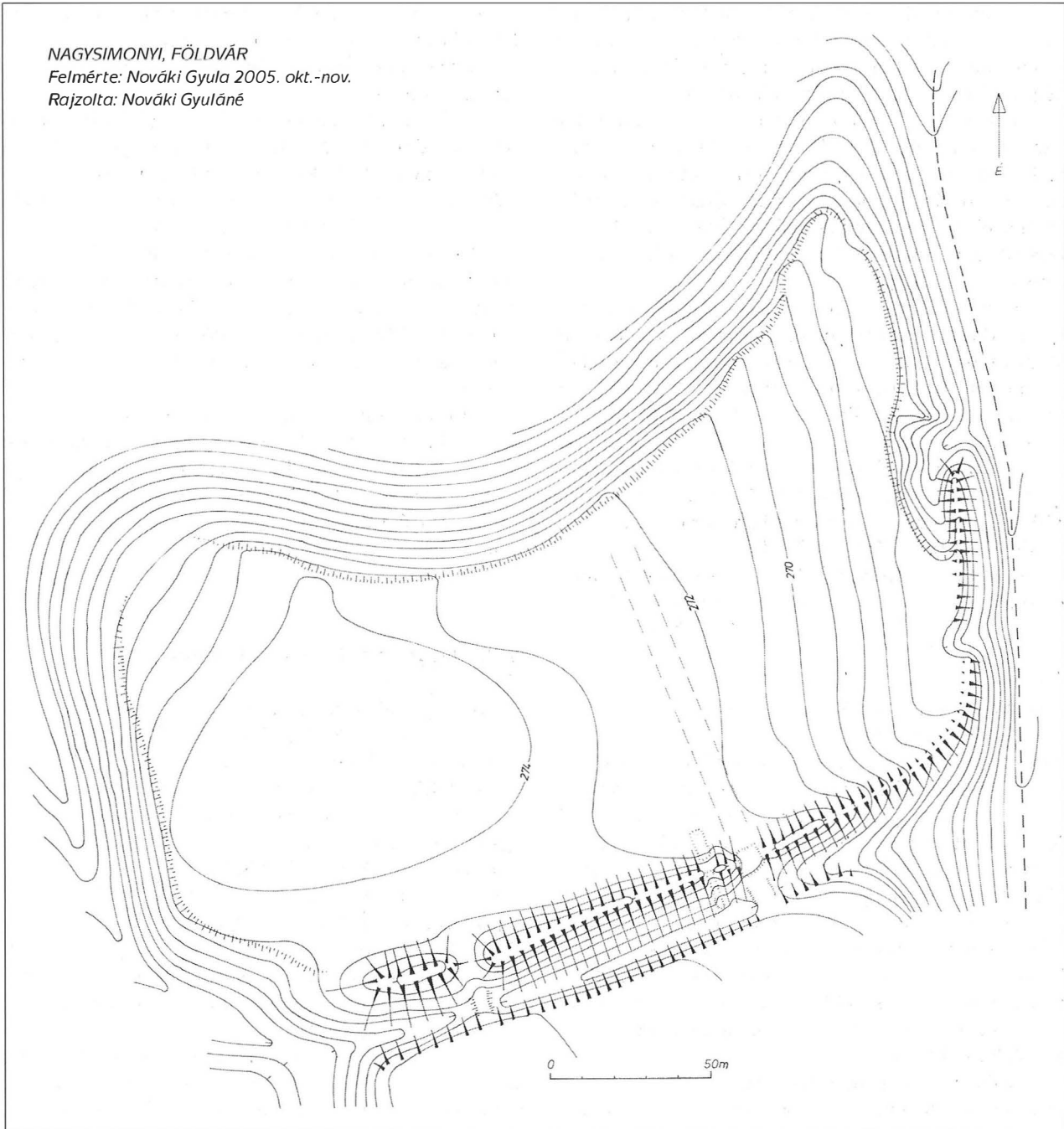
A két szezon alatt feltárt terület nagysága 24 000 m², az objektumok száma 665. A lelőhely keleti irányba folytatódik.

STRAUB PÉTER

NAGYSIMONYI, FÖLDVÁR

Felmérte: Nováki Gyula 2005. okt.-nov.

Rajzolta: Nováki Gyuláné

263. Nagysimonyi, földvár (Vas megye) Ő

A Nagysimonytól ÉNy-ra 4 km-re van Lánka-puszta, ettől É-ra 1 km-re pedig Földvár-major. A majortól K-re 200–250 m-re az erdőben található a földvár. Három közigazgatási határ találkozásában fekszik, ezért hol Ostffyasszonyfával, hol Sárvárral kapcsolatban említik, de a valóságban Nagysimonyi közigazgatási területére esik.

Károlyi Mária 1973-, 1975- és 1977-ben végzett itt ásatást. Átvágta a sáncot, a faszervezet korhadat maradványai alapján rekonstrukciós rajzot is készített. Késső bronzkori cserepek is előkerültek, de a leletek nagy

többsége késő kelta kori volt, ház nyomai is előkerültek.¹²

A Rába széles, egykori ártere felett húzódó merdek domboldalba vízmosások által kialakult mély völgyek vágódnak be, így alakult kis egy sor különálló terület. Ezek egyikét használták ki az őskorban. Kétoldalról mély völgy, illetve a Rába ártere feletti merdek domboldal határolja. Csak D felől, a fennsíkról közelíthető meg, ezért csak ezt az oldalt kellett sáncsal védeni.

12 KÁROLYI, M.: The late Celtic Hillfort at Ostffyasszonyfa – Földvár major (Vas County). ActaArchHung 37 (1985) 391–418.

A sánc jelenlegi belső magassága 3 m, előtte 5–6 m mély és 21–23 m széles mesterséges árok húzódik. A sánc átkanyarodik a K-i oldalra, egyre alacsonyabb, a vége a völgy fölé nyúlik. Teljes hossza 300 m.

A sánc Ny-i végéhez közel 13 m széles kapunyílás van, ez eredetinek tűnik. Innen K-re 90 m-re is megszakad a sánc, mellette végezte a sáncátvágást Károlyi Mária. Ez a nyílás azonban újkori bolygatás lehet, a belső területről erdőnyíladék csatlakozik ide, ennek kialakításával vághatták át szélesen a sáncot, az árkot is feltöltötték.

A többi részen a domb természetes peremét találjuk, erősítés nyoma nélkül, különösen az É-i oldal rendkívül meredek. Az ÉNy-i sarokban a lankás domboldalon a sűrű bozótos, áttekinthetetlen erdőben rövid szakaszon nem sikerült az őskori telep szélét meghatározni.

A sánccal és dombperemmel körülvett terület hossza ÉK–DNy irányban 260–265 m, szélessége 130–140 m. Területe jól áttekinthető öreg erdő, de a sáncot rendkívül sűrű bozótos erdő fedi.

A földvárát 2005. október és november havában mértem fel. (Lásd az illusztrációt a 279. oldalon!)

NOVÁKI GYULA

264. Nagyszénás, Vaskapu

(Békés megye) Ó, Sza, Á

2005. augusztus 1–12. között az orosházi Szántó Kovács János Múzeum régészeti feltárást végzett a Vaskapu 5–6 m magas dombjának tetején. A feltárára egy 2003-ban indított kutatási program keretén belül került sor, melyben a múzeum célul tűzte ki a térség 10–11. századi lelőhelyeinek vizsgálatát.

A Nagyszénást Orosházával összekötő műút építéssor (innen az elnevezés is, a domb áttörését nevezik Vaskapunak) találtak itt először temetkezéseket 1935-ben. Később 1947 és 1949 között, majd 1950-ben újabb sírok bukkantak elő. Ekkor már hitelesítő ásatást is végzett Zalotay Elemér.

2005. évi ásatásunk célja – az út Ny-i oldalán – az erősen pusztuló temető pontos datálása és további részleteinek feltárása volt.

Az őskor közelebről meg nem határozható szakaszába sorolható a feltáráson előkerült több mint tíz, kovából és obszidiánból készült penge, melyek 0,5–5 cm közti nagyságú eszközök. Sajnos a többszöri terepbejárás során sem sikerült őskori kerámiát gyűjtenünk a lelőhely környékén. A felszínen néhány korongolt, szürke színű szarmata edénytöredéket is találtunk. Ezek valószínűleg a műút építése során szétdőlt 2–3. századi sírok telepobjektumaiból származnak. A dombtetőn, valamint annak déli részén a 10–11. századi temetőnek mintegy 11 Ny–K-i tájolású, soros elrendezésű temetkezése került napvilágra. Az előzetes várakozásoknak megfelelően ezek a sírok erősen bolygatottak voltak. A sírok közül mindössze kettőt találtunk a mélyszántás

által érintetlen helyzetben, melyek 80 cm-nél mélyebben feküdtek. Csak egyetlen sír feldúlt csontjai közt találtunk egy pénzérmét, mely Salamon király által veretett ezüstdenár.

A Vaskapu É-i oldalán néhány temetkezést csak feltehetően dokumentáltunk sírként. Itt egy szabálytalan alakú, nagyjából Ny–K-i irányban húzódó árok betöltésében, egymástól 2–4 m-re több emberi vázrészéből álló csontkupacot tártunk fel. Félig az egyik ilyen „sír” alatt, egy Ny–K-i tájolású, a 11. századi temetkezések sorához illő nyújtott helyzetű vázat bontottunk ki. A sírban nyugvó váz combcsonttól lefelé elhelyezkedő csontjait 1,5 m-rel K felé, egy közbeékelődő csonthalom után tártuk fel anatómiai rendben, ugyancsak az árok betöltésében.

Munkatársak: Bagyinszki Mariann, Benedek András, Budinszki Attila, Budinszkiné L. Magdolna, Csőke Dénes, Csúthy András (Pozsony), Dávid Áron, Gyenge Antal, Kovács Orsolya, id. Lichtenstein László, Nagypál Attila, Sziráki Szabina, Tompa György, Tóth Tibor, Tugya Beáta.

LICHTENSTEIN LÁSZLÓ – RÓZSA ZOLTÁN

265. Nagytarcsa, Malomárok feletti dűlő

(Pest megye) U, A, Kk

2005. szeptember–novemberben megelőző feltárást végeztünk az M0 autópálya ÉK-i szektorában, az 55+900–56+300 km-szelvény közötti szakaszon, a Nagytarcsa 14. sz. lelőhelyen. Kiderült, hogy a lelőhely kiterjedése a korábbi terepbejárásokon észlelteknél jóval nagyobb, K–Ny-i irányban 400 m hosszan húzódik a nyomvonalon. A lelőhely a Szilas-patak mellékpataka melletti domboldalon található, objektumok a domblejtő legalján, a patakhoz egészen közel is előkerültek. A 22 416 m² területen 75 objektumot tártunk fel, ezek túlnyomó része a kora avar kori faluhoz tartozik: házak, árkok, gödrök, egy cölöplyuk és egy kőből épített szabadtéri kemence(?).

Az ásatás legjelentősebb eredménye a 13, földbe mélyített, négyszögletes alaprajzú épület feltárása. Többségük lakóház volt, mivel tíz épületben kőből rakott kemencét találtunk, mindegyiknél a K-i sarokban. A belsejükben levő cölöplyukak alapján tetőszerkeztük ágfás-szelemenés volt. Ugyanakkor csak nagyon kevés kicsi paticsdarab került elő. Az objektumok túlnyomó részét alkotó árkok szerkezete a feltárást végére rajzolódott ki, általában szögletes területet öveztek, a házak egy része ezeken belül helyezkedett el. A 11. sz. 18 m belső átmérőjű körárok feltehetően állattartó káram volt.

A leletanyag zöme kerámia és állatcsont, de sok malomkő-töredék is van, egy részüket beépítették a házak kemencéibe. A kerámia szinte kizárólag kézzel formált és díszítetlen, elsősorban fazéktöredékekből áll, előfordul azonban néhány sütőharang-töredék is. A 14. sz. épület ÉK-i sarkában egy csomóban majdnem ép, durva,

hordós testű, díszítetlen fazék (nagymeretű, kihajló peremű) darabja; egy 5,2 cm magas tányér töredékei és egy behúzott peremű tál darabjai feküdtek. Mindössze két kézikorongon készített töredék van a leletanyagban: az egyik kihajló peremének belső oldalát hullámvonal-köteg díszíti, a másiknak az oldalán párhuzamos vonal-köteg látható.

Az 50. sz. ház betöltésében a többi objektumhoz képest meglepően sok edénytöredéken kívül kettős kúpos orsógomb, jó megtartású vaskés és szögletes vascsat volt. A 23. sz. ház betöltéséből pikkelypáncélhoz tartozó két darab téglalap alakú, átlukasztott vaslemezke került elő.

Feltártunk egy Ny-K tájolású, nyújtott helyzetű, melléklet nélküli gyermeksírt, és egy bolygatott, nagyrészt elpusztított sír csekély maradványát, amelynél egy vékony bronzlemezből készített, téglalap alakú, közepesen átlukasztott kis veretet találtunk.

A lelőhely nyomvonalba eső K-i szélén a dombtető közelében három, egymással párhuzamos, ÉK-DNy irányú, átlag 2 m széles, hosszú árok jelentkezett. Irányuk, alakjuk, elhelyezkedésük alapján nem illeszkednek az avar kori falu szerkezetébe, annál későbbiek lehetnek. Ezt támasztja alá, hogy az 56. sz. árokból egy késő középkori csillagos tarajú sarkantyú töredéke, az 55. és 56. sz. árokból pedig kúpos fejű vasszegek kerültek elő. Kerámia egyik árok betöltésében sem volt.

A lelőhelyen nagyon szórványosan, objektum nélkül őskori cserepek is előfordultak: egy pelyvás anyagú, körömcsípéssel díszített, nagyméretű újkőkori hombár-edény darabjai, valamint néhány, a Ludanice kultúrához tartozó töredék.

A leletanyag a Tragor Ignác Múzeumba került.

KŐVÁRI KLÁRA

266. Nagytevel, Csuszkáti-dűlő

(Veszprém megye) U?

2005. augusztus 3–22. között ásatásokat folytattunk a Magyar Nemzeti Múzeum és a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum együttműködésében Nagytevelen, a felhagyott községi kőbányától É-ra a Csuszkáti-dűlőben.

Cél az ismert tűzkő-lelőhely vizsgálata volt, őskori kitermelési és megmunkálási nyomokat, őskori bányajelenségeket kerestünk.

A nyersanyag felsőkérta (szenon) korú sekélytengeri tűzkő, amely fehér pados, helyenként kissé márgás mészkőben fordul elő, nagyméretű gumók formájában. A nyersanyagforrást a felhagyott modern kőbánya feltárja, megmunkált töredékeket a kőbányától a völgytalpig rendszeresen lehet gyűjteni. A jó minőségű, koncentrikusan szürke sávós tűzkő nyersanyag egyike a Dunántúl legjellemzőbb nyersanyagféléseinek, különösen az újkőkori idején több, mint 200 km sugarú körben elterjedt. Feldolgozó műhelytelepét a légvonalban alig 10 km-re levő Kup határában tártuk fel 2000–2003 között.

A nagyteveli tűzkő-előfordulás ennek a jellegzetes nyersanyagnak egyetlen felszíni feltárása; hasonló kőzeteket legközelebb a Kárpátok ívén kívül, a Prut- és Dnyeszter-völgyben, Lengyelországban, ill. Európa ÉNy-i területein ismerünk. Megjelenésében hasonló kőzeteket DNy irányból (Horvátország?, Szlovénia) is ismerünk a régészeti anyagból, ezeknek geológiai lelőhelye még nem tisztázott.

Az ásatások megkezdésénél két, nehezen belátható tényezővel kellett számolnunk. Az egyik, hogy a modern kőbánya mennyire pusztította el a feltételezhető őskori bányajelenségeket. A másik tényező abból adódik, hogy a Tevel-hegyen sokáig orosz katonai gyakorlótér (tankodrom) működött, aminek a felszínén még ma is akadnak nyomai, különféle fém alkatrészek formájában.

Kutatásunkkal a következő kérdésekre kerestük a választ.

A modern kőbánya által feltárt tűzkő kibúváson kívül folytatódik-e a tűzkő felszíni vagy felszín közeli előfordulása bolygatatlan területen? Találunk-e helyszíni megmunkálási és kitermelési nyomokat? Amennyiben ilyenek előfordulnak, meghatározhatók-e a bányászat, a műhelytevékenység időbeli és térbeli dimenziói?

A kutatások előkészítésére még 2001 áprilisában Holl Balázssal geodéziai felmérést készítettünk a reménybeli bányaterületről.

A ásatás megkezdése előtt a területen geofizikai kutatásokat kezdeményeztünk. Elsőként 2004 decemberében Székely Balázs és munkatársai (ABBS Kft.) végeztek a területen méréseket, nagyobb felületen véletlenszerűen bejárva a bánya feletti domboldalt, és egy 10×10 m-es területen 0,5 m-es közönlékvonal menti méréseket végezve. A geofizikai kutatásokat Pusztai Sándor vezetésével (Fractal Bt.) folytatták (2005. július), két, egyenként 60×55, illetve 55×40 m kiterjedésű területen. A kapott adatok alapján az ígéretesebb K-i oldalon a legnagyobb anomália-jelenségek köré telepítettük az ásatási területet.

A humuszréteg nagyon vékony, általában 10–15 cm vastag. A terület jelentős részén a humusz alatt közvetlenül szálkőzet felszín, másutt kőzettörmelék mutatkozott. A kőzettörmelékkel borított területen belül agyagos objektum-foltok mutatkoztak, amelyekre rábontottunk – később ezek a foltok a kőzettörmelék „völgyeit” kitöltő, esetenként jelentős mélységet elérő kitöltéseknek bizonyultak, gazdag műhelyanyaggal, ami helyi tűzkő-megmunkálásból ered. A megmunkált tűzkőszilánkok mellett kvarcitból (egy esetben bazaltból) készült ütőköveket, kalapácsokat találtunk. A megmunkált szilánkok zömében magkő-preparáló szilánkok, ritkán magkőek, retusált eszközt egyáltalán nem találtunk. A műhelygödörök, a későbbi műszeres geodéziai felmérés adatai szerint, pontosan egybeesnek a geofizikai mérések pozitív anomáliáival, míg a negatív anomáliák a felszínre kibukkanó szálkőzet helyzetének feleltethetők meg.

Összesen 8 objektumot sikerült elkülöníteni, amelyek közül a 2. illetve 4. sz. nagy kiterjedésű objektu-

mok több szelvényre is kiterjedtek. A szelvényeket a geofizikai háló mintájára tűztük ki, 5×5 m koordináta-rendszerben. Összesen 10 szelvényt nyitottunk, valamennyiben elértek a kőzettörmelék-réteg felszínét, de mindössze egy szelvényben bontottuk ki a kőzettörmelékét a szálkőzetig. Ebben a négyzetben a szálkőzet mentén mélyített bányagödöröket, egymással párhuzamosan futó bányavárat-végeket találtunk, amelyek a szálkőzettől távolodva mélyülnek. Jelenleg a legmélyebb pont relatív mélysége a szálkőzethez képest 1,3 m; a még kibontatlan objektumokban ennél nagyobb mélységek várhatók.

Biztosan keltezhető értékű leletet az ásatás eddig nem eredményezett.

Faszénmaradványok a műhelyfelszínekről és az agancsos gödörből is előkerültek, ezeket begyűjtöttük és lehetőség szerint radiokarbon kormeghatározást szeretnénk végeztetni rajtuk. Technológiailag a szilánkszennyezőanyag (tömbök, magkő-preparáló szilánkok és kevés magkő), az ütőkövek, agancsok és a bazaltkalapács (balta) az őskori, valószínűleg újkőkori datálást támasztja alá; a pontos és meggyőző kormeghatározáshoz még további vizsgálatok szükségesek. A magyarországi ismert bányák közül a feltárt jelenségek leginkább a Sümeg-mogyorósdombi kovabányára emlékeztetnek.

T. BÍRÓ KATALIN

267. Nagyvázsony, Kinizsi-vár

(Veszprém megye)

A Nagyvázsonyi vár Ny-i falszorosában végzett 2005. novemberi ásatása során sikerült meghatározni egy korai járósínt. Ezen a palotafaltól 220 cm-re egy É-D-i irányú cölöpsorból négy cölöplyukat tártunk fel. A többi árokban megfigyelt cölöplyukak alapján itt egy korai palánkot figyeltünk meg. A palánk a palotafal legkorábbi részével lehet egykorú.

Az É-i, kissé ovális támpillér négyszögletes lábazata ebbe a korai járósíntbe mélyül. A támpillér alsó része nincs kötésben a korai palotafallal. A négyszögletes pilléralaptól mérve 170 cm-es magasságig a pillér nincs kötésben a palota falával, ettől felfelé viszont igen. A kötésben lévő falrészek falazása azonban kissé eltér a fal alsó részétől. A falazás kissé rosszabb minőségű, a kövek illesztése nem annyira pontos.

A pillér külső, Ny-i része ívesen lekerekített. A szögletes pilléralaptól 140 cm-re a pillér kifelé ível. Elképzelhető, hogy ez valamilyen boltív maradványa lenne, azt azonban nem tudni, hogy ez minek lehetett a része, a mai várfalhoz nem tartozhatott, de mindenképp a falpalánk megszüntése után épülhetett.

Nem tudni milyen megfontolásból, de a falszorost szürkés(zöldes)sárga agyaggal töltötték fel mintegy 100–120 cm vastagságban. A feltöltés időpontját a leletanyag elemzése adja majd meg. Ezen a feltöltésen alakult ki egy újabb járósínt, amelyre főként a falszoros déli részén újabb feltöltések kerültek.

Az említett É-i támpillér É-i oldalán egy szoroson a palotafal mellé épített csonkolt felületű falmaradvány áll, feltehetően annak a zömök toronynak az É-i fala lehetett, amelyet G. Turco 1569. évi alaprajzán látunk a falszoros ezen részén. A torony Ny-i fala ma a várfal külső síkjából kissé kiugorva ma is áll. A torony déli falát nem sikerült egyértelműen meghatározni, ennek okát talán az 1963. évi földmunkákban kell keresni. A palotafal erősen előreugró, csonkolt felületű része azonban feltehetően ezt a falat jelöli. Ha ezt a megfigyelést a további kutatási eredmények is megerősítik, akkor a palota ezen részét a torony építésekor átépítették. Az említett falcsonk egybeépült a palota falának felső részével, amely azonban egyértelműen nem egykorú a fal alsó részével.

GERE LÁSZLÓ – KOPPÁNY ANDRÁS

268. Nárai, Szépvölgyi lakópark

(Vas megye) U?, R?

2005. április 11-én régészeti szakfelügyeletet tartottam a gázvezetékárkok földmunkáinál. A terület egy ÉK felé enyhén lejtő domboldal és plató a belterület szomszédságában az Új élet, József Attila stb. utcák magasságában. Az árokfalokban objektumok nyomát nem láttuk, mindössze egy objektumra (gödör?) utaló edénytöredékeket gyűjtöttünk. Az edénytöredékek késő neolitikusnak és/vagy rézkorinak tűnnek (Lengyel II-től Balaton-Lasinjáig).

Munkatárs: Vámos Gábor.

ILON GÁBOR

269. Nemesbőd határa

(Vas megye) Rő, Kk, Ú

2005 júniusában régészeti szakfelügyeletet, majd megelőző feltárást végeztem az épülő 400 kV-os Győr–Szombathely távvezeték nyomvonalán.

Hátasuti-dűlő: A 225. sz. oszlophely (Hrsz.: 020) Nemesbődöttől Ny-ra, egy viszonylag sík területen található, egy K-Ny-i irányú földút É-i oldalán. Júniusban kb. 9×10 m-es területen kutattunk. A lehumuszolt területen régészeti jelenséget nem figyeltünk meg. Néhány késő középkori, újkori szörvány kerámiát találtunk.

Kishatári-dűlő: A 229. sz. oszlop helyén (Hrsz.: 045/18), a Surányi-patak K-i magaspártján, a 86. sz. főúttól É-ra, éppen a lejtő tetején van a lelőhely. A kutatott terület nagysága kb. 9,5×8,5 m volt. A mai felszíntől már 20–22 cm-re jelentkezett egy törmelék-réteg, ami 25–28 cm vastag. Igen sok téglá-, tegula-, imbrex-, kőtöredék, habarcsdarab volt benne, kevés más leletanyag: néhány kerámia, terra sigillata töredék. A törmelék-réteg alatt két, egymásra merőleges, K-Ny, ill. É-D-i falalpozás nyomait találtuk meg. A megfigyelt falalap mélysége csaknem 75 cm, felső széle 100, alja 50 cm. Valószínűleg egy nagyobb római kori épület sar-

kát találtuk meg. A két falszakasz csatlakozási pontja az oszloplábak területén kívülre esik. A falat teljesen kiszedték, illetve a falalapot is megbolygatták, vagy átépítették.

FARKAS CSILLA

270. Nemesrempehollós határa

(Vas megye) Kk

2005. szeptember 6-án terepbejárást végeztünk, de a nagyfokú növényi lefedettség miatt csak igen kis területet tudtunk átvizsgálni. Két régészeti értékkel bíró területet találtunk a falu határában, a Csikorgó-patak és a Füzes-árok között. A Béke utca alatti új kőparcellázott területen egy középkori-késő középkori telepnyomot tudtunk lokalizálni. A falutól É-ra a Balázs-haraszttal területén, a dűlő Ny-i szegletében találtunk késő középkori telepnyomokat.

ILON GÁBOR

271. Nemti, Kossuth Lajos utca 52.

(Nógrád megye) I

A Bátonyterenye és térsége szennyvízberuházás I. üteme kapcsán 2005. decemberében bejelentés érkezett, hogy a szennyvíz-gerincvezeték fektetésekor az 52. sz. ház előtti árokból állatcsontok kerültek elő. A helyszíni szemle során az aszfaltozott út alatt kb. 1,7 m mélyen egy erősen átégett falú gödör jelentkezett. A fektetési mélység (3,5 m) miatt a gödör kibontása és rajzos dokumentálása nem volt lehetséges. A gödörből csak állatcsont került elő, ezért az objektum kormeghatározására nem volt lehetőségünk.

GUBA SZILVIA

272. Németkér, Tornynos-dűlő

(Tolna megye) I

2005. május 9-én terepbejárást végeztem a területen. Az ÉNy-DK-i irányú domb K-i oldala igen meredek, a Ny-i valamivel lankásabb, de meredek, az É-i elég lankás volt. Északon a szántott terület szélénél kb. 1 m-rel lejjebb keskeny terasz és mintha árok lenne, de újkorinak látszott. Erődítésnek nem volt nyoma. A szántott dombtetőn leletet nem találtam. A légi fotón gyengén látszó „átvágás” a felszínen nem mutatkozott.

MIKLÓS ZSUZSA

273. Nick, Kőríz-dűlő

(Vas megye) B, LT, Kő

2005. június 22-én helyszíni szemlét végeztem Nick település déli határában, a Kőríz-patak mellett, ahol szennyvízátemelő telep létesítését kezdték meg. Ennek során csak a legfelső termőtalaj réteget szedték le, így helyszíni szemléink során régészeti jelenségeket csak a gyűjtött leletanyag alapján tudtunk meghatá-

rozni. A leendő telephely északi-középső részében őskori (bronzkor), a kelta korszakba sorolható, valamint középkori kerámiatöredékeket találtunk.

POLGÁR PÉTER

274. Nógrád, vár

(Nógrád megye) Kk, Kú

2005. szeptember 5–16. között folytattuk a vár 2000-ben megkezdett kutatását. Idén a barbakánnak nevezett épület Ny-i részét vizsgáltuk. A falak igen rossz állapotban vannak; konzerválásuk elodázhatatlan. Felmértük és vizsgáltuk a barbakán és a külső vár belső kapuépítményének csatlakozását. Megállapítottuk, hogy a külső vár belső kapuépítménye utólag épült a barbakán kissé rézsús É-i falához. A barbakán DNy-i részén egy szelvényvel megvizsgáltuk a fal kiromlásának környékén a rétegvizsnyokat. A K-i oldalon a bejárati nyílás alsó kősorát dokumentáltuk, így rögzíthető a bejárati helye. Mindkét oldalon előkerült az alapozási kiugrás, így a nyílás szélessége kiszerezhető. A külső oldalon, valamint a kapunyílás alatt téglás, köves bontási törmelék került elő. A külső oldalon a barbakán falát a sziklára építették. Előtte rézsú (feltehetően sziklaárok lejtője) indul D felé. A rézsún a törmelékes réteg alatt 17. századi (cseréppipával keltezett) szemétreteg csekély részletét tártuk fel. A megvésett sziklafelszínből ítélve a bejárati nyílás alatt egykor vékony fallal elfalazott, függőleges falú, keskeny verem helyezkedett el. E verem az épület belseje alá nyúlt, betöltése a 17. sz. végén következhetett be. Az épület belsejében altalaj jellegű, leletmentes, drapp agyagos réteg felett sziklatörmelékes és humuszos feltöltést, felette 4 járószintet lehetett elkülöníteni. Az alsó rétegek késő középkori (16. sz. eleje), a felsőbbek kora újkori leletanyagot tartalmaztak. A keletrebbi falkiromlásra húzott kutatóárokban megállapíthatjuk, hogy az alapozás itt is megszakad. Nem mutat azonban a bejárat alatti veremhez hasonló függőleges síkot, ezért nem valószínű, hogy az építés idején itt is lett volna ajtónyílás.

A barbakán É-i falának részleges letisztítása megmutatta, hogy az É-i fal Ny-ról először ívesen DK felé hajlik, majd egy újabb ívvel ÉK-i irányt vesz. A megtisztított szakaszon a külső vár belső kapuépítményén kívül további falcsatlakozást nem találtunk.

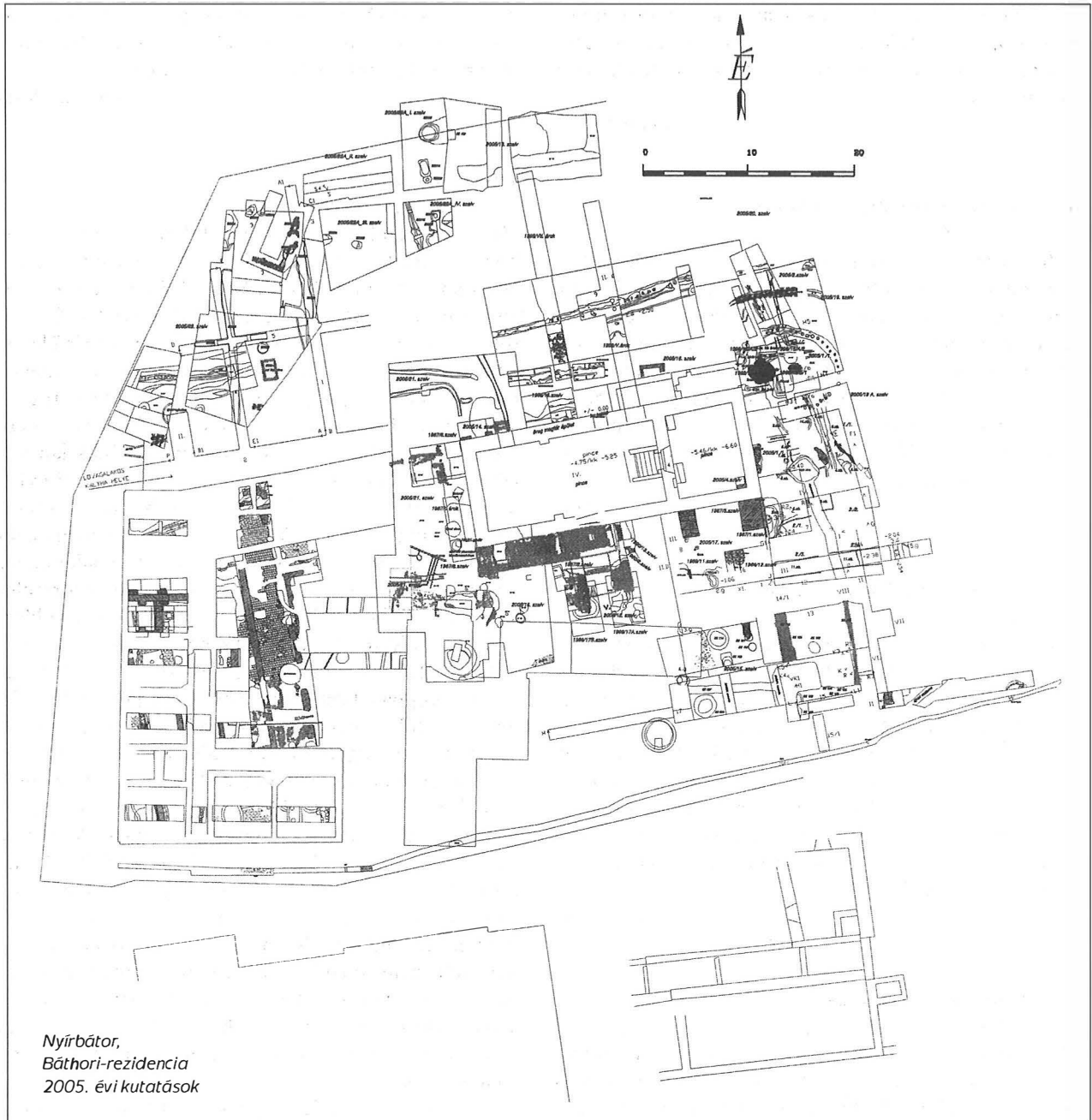
A leletek alapján a barbakánnak nevezett épületet a 16. sz. elejétől a 17. sz. végéig használhatták, ÉK-i részének alaprajzát, valamint K-i falának periodizációját 2006-ban igyekszünk tisztázni.

TOMKA GÁBOR

275. Nyírbátor, Báthori-rezidencia

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B, Á, Kk

A nyírbátori Báthori-család központi nemesi rezidenciájának régészeti kutatása az 1950-es évek óta – két alkalommal történt egy-egy bő évtizedes megszakítással –

szinte folyamatosan zajlott. Az ezredfordulóra sikerült tisztázni, hogy a rezidencia egy központi udvar köré elrendezett 3 épületszárnyból állt, s lényegében egy építési periódusban készült, melynek azonban több fázisa különíthető el.

A még álló épületrész, az egykori ún. ebédlőpalota, később barokk magtár műemléki helyreállítását megelőző régészeti feltárást 2005 februárja és novembere között egy három hetes augusztusi megszakítással végeztük el. Több mint 2000 m² felületet tártunk fel, igyekeztünk folyamatosan a tervek és a kivitelezés ütemének megfelelően haladni.

A kutatás a volt magtár épületének ÉK-i előterében, az 1. sz. szelvényben indult meg a tél végén, melynek célja a korábbi rezidencia-fázisok felderítése volt.

A magtár alapozási gödre mellett egy sokszorosán megújított, szerves anyagot (fát) tartalmazó járófelületet sikerült itt feltárni, melyet egy É-D irányú cölöpsor árka vágott ketté. Ennek két oldalán a megújítások száma jelentősen eltért. A magtártól É-ra még két kis kutatóárkot nyitottunk, hogy az 1999-ben itt egy alig 1,5 m-es szakaszon megfogott cölöplyukas árok folytatását tisztázzuk. A magtár É-i falával nagyjából párhuzamos árok elő is került, de további cölöplyukakat már nem tudtunk észlelni. Egyébként épp ez az É-i előtere az épületnek az, ahol nagyon komoly és mély bolygatások történtek az elmúlt évszázadokban.

Az elsőtől É-ra nyitott 2. sz. szelvény egy eddig soha nem tapasztalt jelenséghez vezetett: egymást metsző és egymással párhuzamos, különböző mély-

ségű, szélességű és betöltésű árkok hálózata mellett a szerves anyagú járófelület itt is jelentkezett. A 3–10. sz. szelvényekkel a magtárépület pincéiben végezhetünk szondázó kutatást, ahol korábban csak az 1980-as évek végén ásott két árkot Tamási Judit. A pincék járósíntjének megállapítása mellett eredményeket értünk el a falak alapozása, a két pincerész közötti lépcső tisztázása és a talajvíz szintje tekintetében is. Feltártunk továbbá egy újkori pálinkafőzőt és egy a falak alá befutó barna, agyagos réteget is.

A 11. sz. szelvény a most elbontott szülőotthon udvari épülete alatti pince kiemelt gödre lett, ahol kiderült, hogy a pince ásásakor egy több komplett kályhát tartalmazó hulladékgödört vágtak el. A 12. sz. szelvényt a középkori pincegádor 1999-ben megtalált nyomai alapján a lejáró tisztázására nyitottuk. Nem lehetett mindent a szükséges mértékben tisztázni, de az kiderült, hogy a pincelejáróra merőlegesen is fut egy fal, ami egy korábbi, vagy egy még összetettebb konstrukció része lehetett. Az É-i utcafront mentén nyitott 13. sz. szelvényben már nem találtunk egyértelműen a rezidenciához köthető jelenséget, viszont megjelent az Árpád-kor.

A 14. sz. szelvény eredménye egyebek mellett a magtár ÉNy-i sarkából induló 2 falcsorbázat volt, melyek az 1999-ben kicsit keletebbre lelt téglasorokkal együtt kb. kiadják egy tervezett, de soha meg nem épült csatlakozó épületszárny(?) vonalait. A 15. és 16. sz. szelvény a magtár déli, ill. északi előterében kb. fele részben húzódott. A déliben egy bronzkori kerámiát is tartalmazó réteg mellett egy felében megmaradt Árpád-kori kemence és számos faragott követ tartalmazó téglatormelékes sávalapozások érdemelnek említést. A 12. sz. szelvény két oldalán nyitott 17. és 18. szelvényekkel az egykori ebédlőpalotához hozzáépített udvari loggia tartópilléreinek alapjait sikerült teljes felületben és mélységben tisztázni. Az egykori barokk pincelejárót a feltárás során elbontottuk, azonban a hiányzó pillérből már ez alatt sem maradt semmi, annak építése során a pillért az al-talajig kitermelték.

Az 1. és 2. sz. szelvény közötti rész feltárására nyitott 19. és 19/a szelvényekben egy kör alakú földbástya leégett nyomait sikerült dokumentálnunk: árokba állított facölöpök agyaggal kitapasztva alkották azt a védművet, melyet feltehetően az 1550-es évek belháborúj során utólag létesítettek, s mely a rezidencia ostromakor pusztulhatott el. A feltárásból eddig 5 különböző méretű ágyúgolyó és egyéb hadieszközök kerültek elő. E szelvényekben és a tőlük É-ra nyitott 20. számúban a 2. szelvényben talált árkok és felületek folytatódtak. A 20. sz. szelvény érdemi kibontására nem jutott lehetőség.

A magtár Ny-i végében a 21. sz. szelvényben előkerült egy L alakú falszakasz két legelső téglasora, melyek elhelyezkedésük és jellegük alapján valószínűleg annak a Ny-i palotaszárnynak a lezárását jelentik, melyet 1999-ben és 2002-ben a szülőotthon alatt és annak udvarán szondázásokkal már részben megismertünk. E mostani lelet megerősíti azt az elképzelést, hogy az épületszárny

É-i vége K felé befordul, s felmenő falában valószínűleg csatlakozott is valamilyen formában az ebédlőpalotához. E szelvényvel lett teljes annak a gödörnek feltárása is, melyből a 16. sz. eleji címeres, mázas és mázatlan darabok alkotta kályhák előkerültek. Noha a recens pincével elvitt rész kiterjedése ismeretlen, még így is csaknem teljes kályhák előkerülésével számolhatunk.

Végezetül: a szülőotthontól É-ra, annak egykori kertjében, valamint az egykori aszfaltos bekötőtűt elejére kiterjedő 21. sz. szelvényben előkerült annak a cölöpsornak az árka és lyuksora, melyet nagy felületben 2002-ben a magtártól É-ra sikerült rögzíteni. A mostani felületben azonban az árok 2–2,5 m mélysége is kiderült, mivel itt a területen eddig nem került sor olyan mértékű tereprendezésre, mint a magtár előterében.

Az épület falkutatását és a faragott kőanyag felmérését Székér György végezte a régészeti feltárással párhuzamosan. Ennek keretében sor került az álló épületrészek térszkenneres felmérésére és dokumentálására is. Az eddigi feltárások során előkerült régészeti leletanyag restaurálása teljes egészében elkészült.

VIRÁGOS GÁBOR

276. Nyíregyháza-Császárszállás, Butyka

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B

2005. április 5–12. között előzetes régészeti feltárást végeztünk az M3 autópálya tervezett nyomvonalába eső 138. sz. lelőhelyen a 235+435–235+545 km közötti szakaszon. A lelőhely a császárszállási vasútállomástól D-re fekvő dombháton található. Északon egy laposabban fekvő, náddal benőtt, vizenyős rész, D-en pedig a Nagykállóra vezető, Ny–K irányú földút határolja.

A 2002. és 2003. évi terepbejáráson a Butykaról Nagykállóra vezető földút szögletében kevés őskori, császárszállási és Árpád-kori cserepet gyűjtöttek a Jóna András Múzeum régészei. A leletek a lejtő közepe táján jelentkeztek.

A kb. 3200 m²-nyi kutatott területen kisszámú, jól látható, szürkésbarna, illetve néhány rosszul észlelhető, világosbarna folt jelentkezett. Régészeti jelenségnek 1 árok és 2 gödör bizonyult. Az árokból két darab kézzel formált, őskori (bronzkori) kerámiatöredék került elő. A két gödör leletanyagot nem tartalmazott. Az árokkal megegyező betöltésük alapján feltehetően azzal egykorúak.

Munkatársak: Almássy Katalin, Pintye Gábor régészek és Gábor Tamás rajzoló.

SCHOLTZ RÓBERT

277. Nyíregyháza-Császárszállás, Dohányszárító

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B, LT, Sza, Á

2005. április 6. és május 19. között végeztük a megelőző régészeti feltárást az M3 autópálya 144. sz. lelőhelyén, ami egy É–D irányú dombhát. A régészeti munkálatok 12 064 m² területet érintettek, a lelőhelynek csak a nyomvonalba eső részét. A lelőhely feltehetően minden irányban tovább folytatódik.

A kutatás során 2 őskori árkot, 37 őskori gödröt, 2 őskori házat, 1 őskori sütőkemencét, 8 kora bronzkori gödröt, 4 késő vaskori gödröt, 4 késő vaskori házat, 5 késő vaskori cölöplyukat, 4 császárkori árkot, 60 császárkori gödröt, 5 császárkori házat, 5 császárkori kemencét, 4 császárkori cölöplyukat, 1 Árpád-kori házat, 4 Árpád-kori kemencét, 1 kérdéses korú árkot, 1 kérdéses korú körárok-szakaszt, 87 kérdéses korú gödröt, 2 kérdéses korú házat és 5 kérdéses korú kemencét tártunk fel.

A leletanyag tekintélyes részét a vaskori és császárkori kerámia teszi ki. Kiemelkedő fontosságú a kora bronzkori Nyírség-kultúra több kiegészíthető edénye, míg a császárkorból egy amfora fültöredéke érdemel külön említést.

A leletanyag a Jósa András Múzeumba került.

Munkatársak: Nagy Márta, Scholtz Róbert régészek, Király József, Gábor Tamás, Svéda Csaba rajzoló és Bocz Péter régésztechnikus.

PINTYE GÁBOR

278. Nyíregyháza-Császárszállás, Érpataki-főfolyás Ny-i part

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Ó, Sza**

2005. április 13. és május 23. között végeztük az M3 autópálya építését megelőző feltárást a 135. sz. lelőhelyen. 2002 októberében és 2003 márciusában a terepbejárás során ezen a lelőhelyen bronzkori és császárkori cserepek kerültek elő. A 2567 m²-nyi feltárt területen az egykori települést É-ről mély, vízjárta rész, K-ről az egykori vízfolyás – jelenleg az Érpataki-főfolyás – határolta. Maga a lelőhely a Ny–K irányú dombhát É-i lankásabb oldalán jelentkezett. Az objektumok a terület déli felén sűrűsödtek, így vélhetően az egykori – a 136. sz. lelőhelyen összpontosuló – császárkori település É-i szélét sikerült megfognunk. A vízközeli, laposabb részeken csak elszórtan találtunk egy-két árkot és gödröt.

Összesen 110 objektumot tártunk fel. Túlnyomó többségük (89) különböző méretű, egyenes vagy ívelt oldalú, méhkas alakú gödör. További 2 házalapot, 2 szabadtéri kemencét, 2 gödörbokrot és 13 kerítő, ill. vízelvezető árkot sikerült még feltárnunk. Az objektumok túlnyomó többségének leletanyagát a szürke és téglaszínű korongolt kerámia, kézzel formált durva edények töredékei és igen nagy mennyiségű, esetenként égett állatcsont alkotta. Őskori leletanyagot 1 gödörben sikerült dokumentálnunk. Nem volt leletanyag 24 gödörben, 1 gödörbokorban és 5 árokban.

Munkatársak: Nagy Márta régész, Kiss László, Gábor Tamás és Svéda Csaba rajzoló.

SCHOLTZ RÓBERT

279. Nyíregyháza-Császárszállás, Gerda-tanya

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **B, Sza**

2005. május 1. és július 1. között megelőző régészeti feltárást végeztünk az M3 autópálya építéséhez kap-

csooló 4. sz. út korrekciójára eső 136 sz. lelőhelyen. A 2002. és 2003. évi terepbejárások során bronzkori, vaskori és népvándorlás kori cserepeket gyűjtöttünk. A közelítőleg É–D-i dombvonulaton húzódó lelőhelyet mindössze egy faszor választja el a 135. számútól, vagyis valószínűleg összetartoznak. Viszonyuk a feltárás során lett egyértelműbb. Az objektumok két részen csoportosultak, egy kisebb és egy nagyobb dombhoz kötődően. Az É-i csoport közepén húzódott a faszor, ezért É-i fele a 135., a déli a 136. lelőhelyszámot kapta. Egy ritkább rész után következik a déli csoport, amelyik főleg a Ny–K irányú dombhát déli lankásabb oldalán jelentkezett. Feltűnő, hogy egészen a mély részben, a jelenleg már vizes területen is voltak gödrök, árok. Ezt a déli végét a lelőhelynek sajnos a kivitelezés közben megbolygatták.

A kutatott 16 394 m²-en 455 objektumot tártunk fel, melyek túlnyomó többsége különböző méretű, egyenes vagy ívelt oldalú, méhkas alakú gödör. A településeket árok és árokszakaszok tagolják. Néhány házat és kemencét is feltártunk. Az objektumok közül 3 közelebről nem meghatározható őskori, 6 bronzkori. Figyelemre méltó a Gáva-kultúra háza. Ugyanerre a korszakra kelteztünk további 48 objektumot. A legsűrűbb település a császárkori volt: 3 ház, 172 gödör, 2 árok, 1 kemence, 1 gödörbokor és egy „gödörhulla” tartozott ide. Ez utóbbi fölött még egy kemence is volt. A legdélebbi és legvízesebb részen került elő egy kisebb(?) népvándorlás kori település 1 gödre és 4 egymás mellett lévő háza.

Az objektumok túlnyomó többségének leletanyagát a szürke és téglaszínű korongolt kerámia, kézzel formált durva edények töredékei és igen nagy mennyiségű állatcsont alkotta.

A leletanyag a Jósa András Múzeumba került.

Munkatársak: Babolcsi Andrea, Gergely Balázs régészek; Gábor Tamás, Király József, Kiss László, Svéda Csaba, Tóth Róbert rajzoló; Bakos János, Bocz Péter technikusok; Mester Andrea gyűjteménykezelő.

ALMÁSSY KATALIN – ISTVÁNOVITS ESZTER –
NAGY MÁRTA – PINTYE GÁBOR – SCHOLTZ RÓBERT

280. Nyíregyháza-Császárszállás, Halomi-dűlő

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Sza**

Az M3 autópálya nyomvonalának terepbejárása során nem tudtuk egyértelműen eldönteni, hogy lelőhelyet találtunk-e, vagy sem, mert nagyon szórványosan és nagy területről gyűjtöttünk cserepeket. Csak a humuszolás során vettünk észre egy császárkori temetkezést. 2005. május 2–12. között végeztük el a 139. sz. lelőhely megelőző feltárást. A lelőhely egy É–D irányú homokos plató É-i nyúlványán fekszik. A feltárt 4098 m²-nyi területen előkerült császárkori temető Ny-i és K-i szélére lezárt, de É-ra és D-re feltehetőleg folytatódnak a temetkezések. Összesen 39 objektumot bontottunk ki és dokumentáltunk. A temetkezések zöme rabolt volt.

2005. április 17-én a humuszos ellenőrzésekor a 139. sz. lelőhelytől K-re cserepeket és objektumokat találtunk. Április 19. és május 12. között végeztük a megelőző feltárást a 139/a lelőhelyen. Ezt egy mélyebb rész választja el a 139. sz. É-D-i homokos platójától. Itt indul egy újabb alacsony dombhát. Az előkerült császárkori teleprészlet túlnyúlik a nyomvonalon, az épp a szélét érinti. Összesen 25 császárkori gödröt és egy kemma-maradványt bontottunk ki és dokumentáltunk. A feltárt terület 200 m².

A leletanyag a Jósza András Múzeumba került.

ISTVÁNOVITS ESZTER – GERGELY BALÁZS

281. Nyíregyháza-Császárszállás, Lucerna

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Ő, Sza

2005. március 22. és április 14. között megelőző régészeti feltárást végeztünk az M3 autópálya 140. sz. lelőhelyén. A 2002. és 2003. évi terepbejárás során kevés őskorinak tűnő cserepet találtunk az É-D-i irányú, jó fekete földű magaslaton. A feltárást során 56 objektumot bontottunk ki főleg a nyomvonal É-i felén. Közülük 14 leletanyag nélküli, 1 természetes képződmény, 1 őskori, 26 császárkori volt.

A 26 császárkori objektum 1 kivételével mind gödör. Külön figyelmet érdemel a 23. sz. objektum, amelyet ipari létesítményként értelmeztünk. Az objektum lekerekített négyszög alakú, méretei 300×305 cm, mélysége 23–30 cm a humuszos szintjétől mérve. Az objektumban három átégett foltot (tűzhely?), illetve egy kisebb gödröt tártunk fel, mely a tüzelőhelyek kiszolgáló gödre lehetett. Ezek közvetlen közelében, és a kiszolgáló gödörben jól iszapolt szürke és téglaszínű, ill. kézzel formált kerámiát, valamint kerámia- és fémsalakat és egy kisebb meghatározhatatlan vastárgyat találtunk.

A gödrök általában ovális foltként jelentkeztek, betöltésük szürkésbarna, rézsútosan szűkültek, átlagos méretük 160×190 cm, mélységük 40–50 cm között váltakozott. A többi császárkorba keltezhető objektumban kézzel formált és korongolt szürke kerámia és állatcsont volt.

Munkatárs: Almássy Katalin régész.

KÁDAS ZOLTÁN – MARTA, LIVIU – SANA, DANIEL

282. Nyíregyháza-Császárszállás, Vasútállomástól Nyugatra (Butyka)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B, LT, Sza, Á

Az M3 autópálya építéséhez kapcsolódó 4. sz. út korrekciójára eső 137. sz. lelőhelyen 2005. március közepe és augusztus 19. között végeztük a megelőző feltárást, összesen 27 762 m²-en.

A lelőhely több egységre oszlik, szinte folyamatosan végighúzódik rajta egy többretegű császárkori település, amelyiknek a legsűrűbb része a feltárt terület É-i felén emelkedő magas dombon fekszik. Ehhez kapcsolódik egy 4 sírből álló császárkori „temető”. Ugyanitt egy késő bronzkori település is volt, ill. egy szórványos Ár-

pád-kori telep. A dombtól D-re lévő mély részen valószínűleg karámok körárait találtuk meg és szórványosan néhány gödröt. Ettől D-re újabb, de alacsonyabb hát emelkedett, amelyen mindkét korszak további teleprészei kerültek elő egy kelta temető és egy igen szórványos kora bronzkori település kíséretében. Előkerült egy kora bronzkori és két bronzkori sír is. A gödrök közül 19 őskori, 10 kora bronzkori, 60 bronzkori, 8 késő bronzkori, 1 vaskori, 1174 császárkori, 12 Árpád-kori, 349 kérdéses korú. Nyolc császárkori, 1 kora népvándorlás kori és 5 kérdéses korú ház mellett 7 császárkori tűzhelyet, 4 őskori, 12 kérdéses korú és 3 recens árkot is kibontottunk.

A 43 síros *kelta temető* részlet sírjait a nyomvonal mellett lévő őskori kurgán (Jósza András Kurva-halomként emlegeti) D-i és K-i részébe ásták. A vegyes rítusú temető nagy részét feltártuk. Kora az üveggarperecek, a bronz női övláncok, a négytagú bokaperecek és a vitézkötéses fibulák alapján LTC1.

A *császárkori telepen* belül az anyag feldolgozása után valószínűleg több kronológiai fázis különíthető majd el. Fontos támpontot szolgáltat ehhez a terület legmagasabb részén szuperpozícióban lévő házak és gödrök anyaga. Szembetűnő a tárolóvermek nagy mérete és a házak párhuzamos, mintegy „utca jellegű” elrendezése. A leletanyagból kiemelhetők a terra sigillata töredékek, néhány bepecsételt kerámia, egy kétsoros csontfésű és az egy bizonyos zónára koncentrálódó vassalak, mely műhelyt is jelezhet.

A leletanyag a Jósza András Múzeumba került.

Munkatársak: Babolcsi Andrea, Sanda Crişan-Bâcuet, Dan Crişan-Bâcuet, Istvánovits Eszter, Kádas Zoltán régész; Beleznai Gabriella, Gábor Tamás, Király József, Kiss László, Svéda Csaba rajzoló; Bakos János, Bocz Péter technikusok; Mester Andrea gyűjteménykezelő; Berendi Erzsébet archaeozoológus.

ALMÁSSY KATALIN – BEJINARIU, IOAN – GINDELE RÓBERT – JAKAB ATTILA – MARTA, LIVIU – MATEI, ALEXANDRU – NAGY MÁRTA – POP, HOREA

283. Nyíregyháza-Felsősima, Gyebrás-tanyától DK-re (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Sza, Á

Az M3 autópálya 217. sz. lelőhelye a 161. sz. közvetlen szomszédságában található, attól K-re fekvő alacsony hátton húzódik. Keleti vége már egészen mély részen van. Terepbejáráskor nem találtunk itt régészeti anyagot, a humuszos során kerültek elő az objektumok. 2005. szeptember 26. és november 18. között végeztük el a megelőző feltárást.

Összesen 274 császárkori és Árpád-kori objektumot tártunk fel. A laza szerkezetű települések mindkét irányban túlnyúltak a nyomvonalon. 134 objektumot – leletanyag híján – nem sikerült keltezni.

A *császárkorra* keltezhető 78 objektum (1 ház, 2 árok, 74 gödör és 1 sír). A ház lekerekített négyzet alakú, méretei 310×240 cm, mélysége 25 cm. Északkeleti részében égésnyomok voltak, itt lehetett benne egy tűz-

hely. Cölöplyukakat nem azonosítottunk. A feltárt gödörök nagy része méhkas alakú volt. Közülük az egyikben egy kutyacsontvázat találtunk.

A lelőhelyen az egyetlen feltárt temetkezés szintén a császárkorba keltezhető. Az É-D-i tájolású sír feltárásakor nem látszott, egy árok bontásakor került elő. Csak a csontváz egy részét sikerült megmentenünk, a koponyából csak az alsó állkapocs maradt meg, illetve felkar, comb és lábszártöredékek. A nyakánál 7 szemgyöngyöt találtunk.

A császárkorra keltezhető objektumok leletanyaga nagyrészt jól iszapolt szürke- és téglaszínű korongolt, ill. durvább, korongolatlan kerámia, egy terra sigillata töredék. Volt néhány vastárgy (pl. fibula) és csonteszköz (pl. lyukasztó) is. Sok volt az állatcsont. A feltárt leletanyagból említésre méltóak a gyöngyök, ill. egy tükör.

Az *Árpád-korra* keltezhető 41 objektum közül 8 ház, 2 ipari létesítmény, 1 kemence, 28 gödör és 2 árok. A házak általában véve négyszög vagy lekerekített négyszög alakúak voltak. Méreteik hasonlóak: a legkisebb 280×300 cm, a legnagyobb 370×400 cm. Háromban sikerült cölöpszerkezetet, hatban pedig kemencét megfigyelnünk. A tetőszerkezetek házanként változtak. Volt olyan, ahol a 4 cölöplyuk a Ny-i és a K-i oldal közepén, ill. a DNY-i és DK-i sarokban volt. Egy másik házban a három cölöplyukat az épület ÉNy-i sarkában, ill. az északi és a déli oldal közepén találtuk meg. A kemencék a házak ÉK-i részében voltak, egy esetet leszámítva, amikor az épület K-i végébe tapasztották. Csak egy objektum esetében sikerült azonosítanunk a kemence munkagödrét is. Találtunk egy szabadtéri kemencét is munkagödrével együtt. Az öt árokszakaszz összefüggött, vagy vízelvezető árok voltak vagy a káramokat kerítették körbe.

ASTALOŞ, CIPRIAN – HÁGÓ ATTILA – MARTA, LIVIU – POP, DAN

284. Nyíregyháza-Felsősima, Gyebrás-tanyától ÉK-re (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Ó, B, Sza, Á

Az M3 autópálya nyomvonalának 2003. évi terepjárása során az alacsony dombháton került elő egy ponton egy fél orsó gomb és egy igen rossz megtartású koponyatöredék. A lelőhelyet ez alapján regisztráltuk (161. és 161/a). A lelőhely két, egymással csaknem párhuzamosan futó magas dombvonulaton húzódik. A feltárt terület V alakú, a nyomvonalat és a hozzá csatlakozó útkorrekciót érintette. A lelőhely K-i és Ny-i szélét sikerült lezárunk, É-ra és D-re messze túlnyúlik a feltáráson.

2005. július 21. és október 3. között 19 920 m²-nyi területen egy császárkori és egy Árpád-kori temető sírjait bontottuk ki. Összesen 377 régészeti objektum került elő: 1 késő bronzkori árok, 1 őskori gödör, 153 császárkori sír, amelyek közül 34 kerítőárkos, 13 körárkos, 39 kísérőárkos (két oldalról fűlszerűen egy-egy rövidebb árok keretezte), volt további 9 császárkori árok, 5 császárkori gödör, 1 császárkori cölöplyuk. Az Árpád-kori

temetőnek 102 sírját figyeltük meg. Kérdéses a kora 22 gödörnek, 5 ároknak, 1 cölöplyuknak.

A *császárkori* leletanyag igen gazdag annak ellenére, hogy a sírok zöme rabolt. Nagyobb mennyiségben került elő római import (pl. emailos fibulák), de akadt germán eredetű tárgy is. Több aranytárgy került napvilágra: torques, vödöröcsüngő, lunula. A sírok edénykészlete szokatlan, archaikus. A rítus jellegzetes szarmata, ezen belül megfigyelhetők keleti elemek is (pl. négyszögletes árok temetkezés nélkül, saroglya a halott alatt). A Felső-Tisza-vidék egyik legkorábbi szarmata temetője, a Kr. u. 2. században kezdődött el a használata.

Az *Árpád-kori* temetőben sok érme került elő, ami alapján inkább a korszak második felére keltezhetjük a sírok zömét. A többitől elkülönülve került elő egy rabolt, nyúzott lovas temetkezés, melyet a mellékletül adott nyéltámaszos balta a 10. századra keltez. Egy másik – alaposan kiszántott – lovas temetkezés maradványai közvetlenül az S végű hajkarikás sírok szomszédságában helyezkedett el.

A leletanyag a Jósa András Múzeumba került.

Munkatársak: Babolcsi Andrea régész; Bakos János, Bocz Péter, Mester Andrea ásatási technikusok; Gábor Tamás, Kiss László rajzoló; Bene Zsuzsanna, Heipl Mónika egyetemi hallgatók.

ISTVÁNOVITS ESZTER – ALMÁSSY KATALIN

285. Nyíregyháza-Felsősima, Henzsel-tanya

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B, Á

2005. június 15-én lelőhely-azonosítás céljából helyszíni szemlét tartottunk a területen, ahol 3 éve egy róka lyukban csontokat és egy keresztet találtak. Erről 2004 őszén szereztünk tudomást. A leletet jutalom ellenében a találó átadta a múzeumnak: az öntött bronz ereklyetartó kereszt előlapján vésett Krisztus ábrázolás, hátlapján már eléggé elmosódott görög betűs szöveg, minden bizonnyal Jézus Krisztus nevének rövidített alakját tartalmazza. A megmutatott lelőhelyen a horhos mindkét oldalát bejártuk, azonban a felszínen egy bronzkori cserépdarabon kívül embercsontot nem találtunk. Ez jó jel: a sírok még nem lettek megbolygatva. A területen valószínűleg a 10. sz. második felében, vagy utolsó harmadában megkezdett, becslésünk szerint 20–80 síros Árpád-kori temető található.

NÉMETH PÉTER

286. Nyíregyháza-Felsősima, Pócsik-tanya

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Ó, Sza

2005. szeptember 14. és október 4. között előzetes régészeti feltárást végeztünk az M3 autópálya tervezett nyomvonalába eső 162. sz. lelőhelyen, a 219+220–219+280 km közötti szakaszon. A lelőhely egy K–Ny irányú kis domb déli oldalán és a tőle Ny-ra elterülő vízjárta mélyedésben található. A 2003. évi terepbejárás során a jelenlegi Gyebrás- és Pócsik-tanya közötti fekete, kö-

tött talajban kevés őskori és császárkori cserepet gyűjtöttünk.

A 3744 m²-nyi lelőhelyen 2 házalapot, 6 cölöplyukat, 57 gödröt és két kerítő-, illetve vízvezető árkot sikerült feltárnunk. Az objektumok többségének leletanyagát a császárkori szürke és téglaszínű korongolt kerámia, kézzel formált durva edények töredékei és állatcsont alkotta.

Őskori leletanyagot 1 gödörben dokumentáltunk. Császárkori leletanyagot 2 ház, 29 gödör és egy árok tartalmazott. Utóbbiban a kerámatöredékek mellett egy macska tetemét tártuk fel. A félig földbe mélyített, cölöpszerkezetes házak a terület DNy-i oldalán jelentkeztek. Betöltésükből terra sigillata töredék, szürke, korongolt, illetve durva házikerámia és jelentős mennyiségű állatcsont származott.

Munkatársak: Gábor Tamás, Kiss László rajzoló.

BABOLCSI ANDREA – ISTVÁNOVITS ESZTER – SCHOLTZ RÓBERT

287. Nyíregyháza, Ipari park II.

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Á**

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Múzeumok Igazgatósága 2005. augusztus 8. és szeptember 21. között megelőző feltárást végzett a leendő beruházás helyén. A terület közvetlen szomszédságában a megelőző években bronzkori és Árpád-kori települések nyomai kerültek elő.¹³

A tervezett 80×100 m-es csarnok helyén feltárt 95 objektum közül 87 bizonyult régészeti jelenségnek. Árpád-kori leletanyagot 29 gödör, 13 ház, 14 kemence, 23 cölöplyuk és egy kút tartalmazott. Hat árokban és 8 gödörben nem találtunk régészeti leleteket. Utóbbiak a településen belüli helyzetük és az Árpád-kori objektumok betöltéséhez hasonló betöltésük alapján feltételelesen szintén erre a korszakra keltezhetők. A belső kemencés Árpád-kori házak a terület Ny-i, magasabb részén, nagyjából egy ÉNy-DK irányú sorban húzódtak. A házak igen szerény leletanyagot, elsősorban szemcsés, hullámvonal-mintás kerámiát, illetve állatcsontot tartalmaztak. Fém tárgyakat a szőrványos vassalakokon kívül nem sikerült dokumentálnunk.

A leletanyag a Jósa András Múzeumba került.

Munkatársak: Gábor Tamás, Kiss László rajzoló, Mester Andrea gyűjteménykezelő.

SCHOLTZ RÓBERT

288. Nyíregyháza-Mandabokor, Ági-telep

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **Szk**

2004-ben az M3 autópálya nyomvonalán végzett telepbejárás során kisebb mennyiségű szkíta kerámia került elő a rozsréti út É-i oldalán. 2005 májusában a gépi humuszolás során beigazolódott, hogy a területen régészeti lelőhely húzódik (153. sz. lh.). Június végén megelőző feltárást kezdtünk. A kirajzolódó objektumok közül 12 csontvázas, 15 urnás és 4 szórt hamvas szkíta temetkezésnek bizonyult. Az előkerült urnák közül egy sem volt ép, néhányat majdnem teljesen megsemmisített a szántás. Nem kizárt, hogy a temető hajdanán több sírből állhatott. A fennmaradó tizenegy objektum közül egy újkori árok és öt újkori gödör mellett három objektum (két gödör és egy árok) korát nem tudtuk meghatározni, egy pedig geológiai jelenségnek bizonyult.

A leletanyag a nyíregyházi Jósa András Múzeumba került.

Munkatársak: Istvánovits Eszter régész és Bocz Péter ásatási technikus.

GERGELY BALÁZS

289. Nyíregyháza-Mandabokor II.

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **B, Sza**

2005. szeptember 21. és november 16. között végeztük az M3 autópálya 154. sz. lelőhelyének megelőző feltárást. A környezetéből alig kiemelkedő homokháton 176 régészeti objektumot bontottunk ki.

Egy bizonytalan, mély, esetleg kútként szolgáló császárkori objektumon, ill. egy kérdéses korú árkon kívül csak gödrök kerültek elő. Az objektumok közül 54 császárkori, 1 kora bronzkori, 117 pedig kérdéses korú. A méhkas, tölcser vagy tojásdad alakú objektumok agyagnyerő gödrök voltak. Átmérőjük 100 és 270 cm között, mélységük 10 és 160 cm között változott, betöltésük általában barnásszürke és szürkésbarna volt.

A szokásos császárkori leletanyagon túl említésre méltó egy amforatöredék, egy vaskés, egy csonteszköz, terra sigillata töredékek és egy kutyacsontváza.

HÁGÓ ATTILA – KÁDAS ZOLTÁN – MARTA, LIVIU – POP, DAN

290. Nyíregyháza, Rozsrét bokor

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) **B, Ú**

2005. január 6-án helyszíni szemlét végeztünk a Nyíregyháza-Debrecen összekötő 4. sz. főút mellett, a Marsó Kft. telepe és a Nyíregyháza Rozsrét bokor 15. sz. alatti ház közötti területen (legelőn), ahol humuszolást végeztek. A lehumuszolt sáv É-i felében húzódó É-D irányú alacsony homokháton egy kb. 50×50 m-es területről bronzkori és újkori mázas cserepeket gyűjtöttünk.

Munkatárs: Szegfű László.

SCHOLTZ RÓBERT

13 KURUCZ K.: Nyíregyháza, Ipari park. In: Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2002, 248.; KURUCZ K.: Nyíregyháza, Ipari park. In: Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2003, 262.; KURUCZ K.: Nyíregyháza, Ipari park. In: Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2004, 254.

291. Nyíregyháza-Rozsrétszőlő

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B?, Szk?, Sza

2005. október 28. és november 30. között végeztünk megelőző feltárást az M3 autópálya 218. sz. lelőhelyén. A teljes terület K-i és Ny-i szélén volt a feltárás, egy 2, ill. egy 10 m széles területen. Valószínűleg egy mélyebb fekvésű területről van szó. Mivel a feltárás előtt már volt itt tereprendezés, az eredeti felszín eltűnt. A talaj agyagos, kötöttebb. A gödrök egy része igen sekély, vagyis a terület elég sokat kophatott.

Összesen 24 objektumot tártunk fel. A gyér leletanyag alapján egy késő bronzkori és/vagy szkíta kori, ill. egy császárkori település részlete került elő. Az őskori telepnek több gödörházát is feltártuk, a császárkorból azonban csak gödrök kerültek elő. Bár D felől egy nagyobb üres terület határolta, valószínűleg mégis összefügg a 181. sz. lelőhellyel.

A leletanyag a Jósa András Múzeumba került.

ALMÁSSY KATALIN – GINDELE RÓBERT

292. Nyíregyháza-Rozsrétszőlő, Alsóbadúri úttól

Ny-ra

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Ő

2005 júniusában az M3 autópálya nyomvonalának 222+600 km tájékán egyetlen őskori gödröt tártunk fel, melyben egyetlen jellegtelen cserepet találtunk (216. lh.). A lelőhely valószínűleg a nyomvonalától É-ra húzódik.

ALMÁSSY KATALIN – ISTVÁNOVITS ESZTER

293. Nyíregyháza-Rozsrétszőlő, Marsó-telephely

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B, Sza

2005. október 28. és december 7. között végeztük az M3 autópálya 182. sz. lelőhelyén a megelőző feltárást. Valószínűleg mélyebb fekvésű területéről van szó. A különböző munkálatokhoz kapcsolódó tereprendezések miatt az eredeti felszín már eltűnt. A talaj agyagos, kötöttebb. A foltok jól rajzolódtak.

Közel 2000 m²-en 44 objektumot tártunk föl. Ezek közül késő bronzkori 13 gödör és 1 sír, késő császárkori 4, szabályos téglalap alakú ház és 1 sír, ill. 2 gödör. Külön említésre méltó a négy császárkori épület egyike, amelyekben faragásnyomokat mutató agancstörédek kerültek elő. Egy modern árok több régészeti objektumot is bolygatva futott keresztül a területen. 21 objektum korát nem lehetett meghatározni.

A leletanyag a Jósa András Múzeumba került.

ALMÁSSY KATALIN – GINDELE RÓBERT

294. Nyíregyháza-Rozsrétszőlő, Nevelős-homokbánya

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B?, V?, Sza

2005. október 4. és december 7. között végeztünk megelőző feltárást az M3 autópálya 181. sz. lelőhelyén, 4139 m²-en. A lelőhelyen – amely egy domb K-i, lankás lejtő-

jén húzódik – egy késő bronzkori, és/vagy kora vaskori, ill. egy császárkori telep került elő. A többbrétegű császárkori telep egyik fázisa valószínűleg egykorú a szomszédos? 36/c lelőhelyen feltárt temetővel. Az is kérdés, hogy a telep valamelyik fázisa kapcsolatban volt-e a 4. sz. út túloldalán, egy homokbányában előkerült császárkori sírokkal (JAM Adattár 98.8.). A későbronzkori telep szintén áthúzódott a homokbánya területére, és megválaszolható a kora vaskori településsel való viszonya.

Feltártunk összesen 444 objektumot, amelyekből bronzkori 1 ház, 3 árok, 93 gödör, késő bronzkori 64 gödör és három árokszakas, biztosan kora vaskori 5 gödör, őskori 33 gödör és 1 ház tűzhellyel, császárkori 14 ház, 1 omladék, 1 sír, 4 árok, 170 gödör, kérdéses korú 2 agyagtapasztás, 34 gödör, 3 cölöplyuk és 3 árok. Említésre méltó a többinél sokkal mélyebb, szabályos téglalap alakú, földbe mélyített, császárkori ház, két rövidebb oldala mentén 3-3 cölöplyukkal.

A leletanyag a Jósa András Múzeumba került.

ALMÁSSY KATALIN – GINDELE RÓBERT

295. Nyíregyháza-Rozsrétszőlő,

Nevelős-homokbányától D-re (Varga-tábla)

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B, Sza, Á

2005. július 25. és október 10. között megelőző feltárást végeztünk az M3 autópálya 36/c lelőhelyén. A feltárt terület nagysága: 6188 m².

A lelőhely egy kisebb, közelítőleg É-D-i háton húzódik végig. Az egykori felszín két kisebb domborulatra oszlott. Érdekes módon éppen a két hát közötti kisebb természetes mélyedésben találtuk a legtöbb objektumot, és É felé, ahogy magasodott a domb, annak legtetején egy 50–100 m-es területen „elfogytak” a gödrök, hogy aztán újból fokozatosan egyre több kerüljön elő belőlük. Ez a terület már újabb lelőhelyszámra szerepel (181), de nincs kizárva, hogy eredetileg összetartoztak.

A vizsgált területen egy késő bronzkori és egy többbrétegű császárkori telep, ill. egy 5. századi temető nagy részét tártuk föl. Ezt néhány Árpád-kori objektum színezi.

Legérdekesebb a szinte teljesnek mondható 5. századi temető 34 sírja. A mély sírokban gyakori volt a csontfésű, több fibula – köztük egyedi darabok is – került elő. Viszonylag ritka volt a megbolygatott temetkezés, s ugyancsak kevés edényt találtunk a sírokban. Az előzetes adatok alapján vegyes népesség használhatta ezt a temetőt.

A települések közül egy *késő bronzkori* (Gáva) telep volt a legkorábbi, körülbelül az objektumok harmada (mintegy 90) tartozhatott ide, kizárólag gödrök. Főleg a feltárt rész közepén és É-i felén csoportosultak.

Ezután a *császárkorban* telepedtek meg a területen többször is vagy hosszabb időn keresztül, mivel a szuperpozíciók alapján a császárkori telep többbrétegű. Valószínűleg nem tartozik össze a temetővel. Az biztos, hogy a telepet hamarabb kezdték használni, mint a temetőhelyet. Viszont esetleg ehhez a telephez tartozhat.

zik az a sír (temető?), amelyet 1998-ban az út túloldalán fekvő homokbányában tártunk fel (JAM Adattár 98.8.). A császárkori objektumok (mintegy 250) között már akadt három füstölő és 5-6 ház is, legérdekesebb objektum egy kovácsműhely(?), ill. egy gödörbe bedobott halott (halottak).

A három *Árpád-kori* objektum – két gödör és egy ház – egymás közelében volt. Kb. 200 a kérdéses korú gödrök száma. Kibontottunk 3 nem régészeti jelenséget is.

ALMÁSSY KATALIN – ASTALOŞ, CIPRIAN –
BABOLCSI ANDREA – GERGELY BALÁZS –
ISTVÁNOVITS ESZTER – VIRAG, CRISTIAN

296. Nyíregyháza-Rozsrétszőlő, Palicz-tanyától D-re (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B

2005. május 31. és június 22. között végeztük el az M3 autópálya 150. sz. lelőhelyének feltárását. A kutatott 7515 m²-nyi területen, a környező mélyebb részből alig kiemelkedő, löszös-agyagos talajú háton egy bronzkori teleprészlet 32 objektumát sikerült feltárni, melyek közül 1 ház, 1 sütőkemence, 1 kút, 26 gödör, 2 sír(?), 1 árok(?). Kiemelkedő lelet egy őstulok koponyája az alsó állkapocs nélkül.

A leletanyag a Jósa András Múzeumba került.

VIRAG, CRISTIAN – ASTALOŞ, CIPRIAN

297. Nyíregyháza-Rozsrétszőlő, Szelkő-dűlő

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B, Szk, Sza, H, Á
2005. július 20. és december 9. között megelőző feltárást végeztünk az M3 autópálya 148/b lelőhelyén.

Az ásatási területen az autópálya nyomvonala egy nagyjából É-D-i dombhát É-i részén megy keresztül, míg D felé egy lehajtsáv kanyarodik le, amely a dombhátat hosszában átszelő aszfaltúttal párhuzamosan fut. A lelőhely a feltárt területen kívül K-i irányban is folytatódik, a műút túloldalán, ahol a nagyjából ÉNy-DK irányú autópálya nyomvonala ismét érintette. A 148/b lelőhelytől Ny-ra található a következő dombháton a 214. sz. lelőhely, ahol a jelenségek egy része a 8-9. századra és az *Árpád-korra* tehető, ezért valószínűleg a 148/b lelőhelyen feltárt telep ott is folytatódik.

A kutatott 26 879 m²-en összesen 621 objektumot tártunk fel. *Kora bronzkori* 2 gödör, *késő bronzkori* 5 árok és 13 gödör; *szkíta kori* 7 gödör és 3 árok, valamint 3 bizonytalanabb korú gödör és egy árok; a *császárkorra* datálható 40 sír és 19 körárok, 6 árok, 36 gödör. Feltételelesen császárkorinak határoztunk meg 4 gödröt, és két árkot. A 8-9. századra datálható 4 ház, 5 külső kemence, 23 gödör, 13 árok, és 2 kemencebokor, 5 sütőkemence, és valószínűleg még egy ház. *Árpád-kori* 27 ház, 64 gödör, 19 sütőkemence, 9 árok, 9 kemencebokor, és 14 külső kemence. Feltételelesen az *Árpád-korra* keltezhető 3 ház, 3 gödör, 1 kemencebokor, 1 külső kemence és egy árok. A 8-9. századra vagy *Árpád-korra* datálható 45 gödör, 12

árok, 15 ház, 5 kemencebokor, 8 külső kemence, 1 ciszterna(?), 1 kút(?), 7 cölöplyuk. Ismeretlen korú 3 ház, 57 gödör, 26 árok, 3 sütőkemence és 1 sír.

A bronzkori objektumok közül kiemelkedik a 314. sz., amelyikben tizennyolc gyengén kiégetett agyagnehezéket, és egy kiegészíthető urnát találtunk. Szintén kiemelendő a Ny-i részen elterülő 40 síros császárkori temetőrészlet. Ezt részben bolygatta a későbbi falu.

A feltárás meghatározó eredménye, hogy sikerült a teljes területen végighúzódnó, vagyis nagy kiterjedésű 8-9. századi és *Árpád-kori* telep jelentős részét feltárni.

A leletek a Jósa András Múzeumba kerültek.

Munkatársak: Almássy Katalin, Babolcsi Andrea, Dan Crişan-Bâcuet, Dávid Áron, Gergely Balázs, Liviu Marta, Nagy Márta, Pintye Gábor, Scholtz Róbert régészek; Beleznai Gabriella, Gábor Tamás, Király József, Kiss László, Svéda Csaba rajzoló; Bakos János, Bocz Péter technikusok; Mester Andrea gyűjteménykezelő; Berendi Erzsébet archaeozoológus.

JAKAB ATTILA – NAGY MÁRTA

298. Nyíregyháza-Rozsrétszőlő, Szelkő-dűlő II.

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) U, V, A, H, Á

Az M3 autópálya nyomvonalának 214. sz. lelőhelye már a kivitelezés közben került elő, a terepbejárásakor itt nem találtunk régészeti anyagot. A munkagépek átlag 20-30 cm mélységben távolították el a humuszt, amikor régészeti objektumok jelentkeztek. A lelőhely jelentős hányada egy nagyjából É-D irányú, túlnyomórészt homokos talajú dombvonulaton húzódott, mindössze a feltárt terület K-i része volt mélyebb, agyagos talajú. A régészeti munka 2005. július 28. és november 22. között zajlott, 18 484 m²-t érintett.

Az ásatás során 1 *késő neolitikus* házat és 5 gödröt; 24 *kora vaskori* gödröt, 4 árkot; 1 *kora avar kori* sírt; 29 *késő avar kori* házat vagy építményt (többnyire cölöplyukakkal, tűzhelyekkel), 27 gödröt, 42 árkot, 2 cölöplyukat, 18 kemencét, 5 kutat, 19 sírt; egy 10. századi kemencét, 2 gödröt; 1 *Árpád-kori* kemencét, és a hozzá tartozó munkagödöröt, valamint egy ugyanilyen korú gödröt tártunk fel.

A neolitikus és vaskori objektumok a feltárás Ny-i határán, az avar temető háttérképpel szembe a központi részen helyezkedett el. A késő avar telepjelenségek végighúzódtak a lehumusztolt területen, az épületek egy-egy kisebb csoportban a Ny-i és K-i szélék közelében, és egy nagyobb centrumban a középső harmadban sűrűsödtek. Az *Árpád-kori* objektumok az ásatási terület K-i határán jelentek meg. A lelőhely minden irányban tovább terjed. Délkeleti irányban összeér a 148/b lelőhellyel, s – a 8-9. századi és *Árpád-kori* objektumok alapján – valószínűleg összetartozik azzal.

A településrészletek leletanyagában említésre méltó a késő neolitikus festett kerámia, a vaskori tárgyak közül egy csont zablapálca töredéke, a népvándorlás korból egy késői avar sarló töredéke, a 10. századból pedig a bordázott nyakú edények darabjai.

Az avar kori temető túlnyomórészt 8–9. századi leletanyagot tartalmazott. A többségében szegényes mellékletű sírok közül két öntött övgarnitúras temetkezés emelkedik ki. Megjegyzendő, hogy az északi sírsort egy gazdag kora avar kettős temetkezés indítja, melynek férfi tagját karddal és lószerszámmal temették el.

A leletanyag a Jósa András Múzeumba került.

Munkatársak: Dávid Áron, Scholtz Róbert régészek; Beleznai Gabriella, Gábor Tamás, Király József, Kiss László, Svéda Csaba rajzolók; Bene Zsuzsanna, Heipl Mónika régészhallgatók (SZTE).

PINTYE GÁBOR

299. Nyíregyháza-Rozsrétszőlő, Szelkő-dűlő, Rozsréti kaszáló

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B, Sza, N, Á

Az M3 autópálya 215. sz. leőhelye Rozsrétszőlőtől DNy-ra egy a K-i oldalán mély, vízjárta részekkel körülölelt, É-D irányú földháton található. A terepalakulat alapján a Rozsrétet a Szelkő-tóval összekötő földút Ny-i oldalán elhelyezkedő 148/b leőhely K-i nyúlványáról van szó. A leőhely meglétét a terepbejárás során nem sikerült bizonyítani, bár a domborzat alapján sejtettük, hogy a 148/b lh. itt is folytatódik.

2005. szeptember 26. és november 23. között végeztük el a megelőző feltárást. A 2478 m²-es területen egy késő bronzkori?, egy császárkori és egy késő népvándorlás kori-Árpád-kori település maradványát, összesen 201 objektumot tártunk fel.

Az őskorra keltezhető 11 gödör a terület K-i, illetve Ny-i részén, bármiféle rendszer nélkül jelentkezett. Leletanyagukat elsősorban kézzel formált kerámia és állatcsont alkotta. A császárkori telepet mindössze 1 ház, 1 gödör képviselte, és előkerült egy császárkori sír is. A késő népvándorlás korra-Árpád-korra 13 ház (többnyire kemencékkel, cölöplyukakkal), 16 kemence, 24 gödör, és 12 árok volt keltezhető. A félig földbe mélyített, cölöpszerkezetes házak a terület déli oldalán egy K-Ny irányú sávban jelentkeztek. Betöltésükből korongolt, bekarcolt hullámvonalmintával díszített szemcsés, illetve durva házi-kerámia és jelentős mennyiségű állatcsont került napvilágra. Leletanyagot 26 gödör, 24 árokszakasz, 12 kemence és 6 cölöplyuk nem tartalmazott. (Helyzetük és betöltésük alapján feltehetően utóbbi objektumok is a késő népvándorlás korra-Árpád-korra lesznek keltezhetőek.)

Kiemelkedő leletnek számít a terület központjában feltárt késő császárkori/hun kori sír. A sírban egy É-D tájolású háton fektetett férfi nyugodott. Bal felkarja mellett egy kecske „kuperitott” váza került elő. Mellékleteit egy szürke, kézzel formált füles edény, gyöngyök, öv- és csizmacsatok valamint egy borostyánszínű üvegtárgy alkotta.

A leletanyag a Jósa András Múzeumba került.

Munkatársak: Dávid Áron, Lichtenstein László régészek; Beleznai Gabriella, Király József, Svéda Csaba rajzolók.

BEJINARIU, IOAN – POP, HOREA – SANA, DANIEL –

SCHOLTZ RÓBERT

300. Nyíregyháza-Rozsrétszőlő, Szelkő tótól északra (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B

2005. szeptember 8–14. között 2450 m²-en végeztünk régészeti megfigyeléseket az M3 autópálya 152. sz. leőhelyén.

A feltárás során 11 régészeti objektum, valamint egy egymást metsző modern kori árokrendszer feltárta keletkezett. A régészeti leletanyagot tartalmazó késő bronzkori gödrök a feltárt terület felső, É felé eső sávjában jelentkeztek.

A leletanyag a Jósa András Múzeumba került.

MOLNÁR ZSOLT – ASTALOŞ, CIPRIAN –

KÁDAS ZOLTÁN – VIRAG, CRISTIAN

301. Nyírjákó határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Á, Kö

2005. május 19-én terepbejárást végeztünk Nyírjákó és Rohod külterületén. A tervezett beruházás É-on a Púpos-hegyalja, Homok-mező, Pápai-tag, Szántó-tag, D-ről Nyíres, Jegyző-tag, Eperjes-mező és Zsíros-tag határrészeket érintette.

A Jegyző-tag É-i részén, a dűlőúttól D-re fekvő almáskertszélétől, és a 127,4 m-es magassági ponttól ÉK-i irányban mintegy 100 m-re, a nagyfeszültségű távvezeték kb. 450 m-re É-ra, míg a dűlőúttól D-re 10 m-re egy kis intenzitású 60×30 m kiterjedésű Árpád-kori-kora középkori cserepekkel jelentkező leőhelyet azonosítottunk.

Eperjes-mező: Az előző leőhelytől K felé haladva, a határrész ÉNy-i szélén, a dűlőúttól átlag 50 m-re D-re, a nagyfeszültségű távvezeték és a dűlőt által bezárt szögben, a 127,8 m-es magassági ponttól DDK-i irányban egy kb. 120×50 m kiterjedésű területen szórványos Árpád-kori-kora középkori cserepekkel jelentkező leőhelyet találtunk.

Munkatárs: Szegfű László.

PINTYE GÁBOR

302. Nyírtelek határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Ő, Sza, Kö

2005. január 12-én terepbejárást végeztünk a községtől DDK-re fekvő Király-Telek és Felső-Pázsit-dűlő határrészek területén, gázvezeték tervezett nyomvonalán. A terepbejárás során négy leőhelyet találtunk. Ezek mindegyikén találtunk szarmata felszíni telepnyomokat. Továbbá őskori és középkori kerámiát gyűjtöttünk a négyből egy-egy leőhelyen.

Munkatársak: Lukács József és Szegfű László.

PINTYE GÁBOR

303. Ordacsehi, Kécsi-mező, homokbánya

(Somogy megye) U, B, LT, Ró

A leőhelyen az elmúlt években már több alkalommal volt régészeti feltárás. A 2005. évi leletmentést a bányaművelés folytatása tette szükségessé. 2005 tavaszán és őszén három ütemben dolgoztunk.

A bánya ÉK-i részén egy *bronzkori*, a kisapostagi kultúra időszakára tehető település maradványait találtuk meg. Hat nagyméretű, nagy mennyiségű leletanyagot tartalmazó, szabálytalan ovális alakú gödör biztosan, három gyér leletanyagot tartalmazó kisebb méretű objektum feltételeesen erre a korszakra datálható. A lelőhelynek ezen a részén három csontvázas sírt is találtunk. Ezekből kettő biztosan, a harmadik nagy valószínűséggel a *kelta kora* tehető. Ez utóbbi sír Ny-K-i tájolású, bolygatott volt, a földjéből egy vascsat került elő, más melléklete nem volt. A másik két sír DNY-ÉK-i tájolású volt, egymással párhuzamosan feküdtek. Az egyik mellett vaskarperecet és a lábához tett edényt találtunk, a másiknak bronz lábpercei, a bal kezén vas karperece volt, lábához két edényt tettek, mellette egy hosszúkás, megmunkált kődarab feküdt.

A bánya DNY-i részén egy szondával azonosítottuk a *neolitikus* telep határát, melynek során 15 erősen sérült objektum került elő. Egy kisebb területen kilenc objektumot bontottunk ki, ezek közül két gödör a *római kora* tehető. A többi objektum – hat kisebb-nagyobb gödör és egy nagyobb méretű, ovális alakú objektum – őskori volt, nagyobb részük a dunántúli vonaldíszes kerámia időszakára keltezhető.

Munkatársak: Molnár István régész, Mészáros Szilvia, Varga Gyula, Móricz Róbert technikusok.

NÉMETH PÉTER GERGELY – MOLNÁR ISTVÁN

304. Orfalu, belterület (Hrsz.: 54)

(Vas megye) Ő, Á, Kő

2005. szeptember 13-án régészeti terepbejárást végeztünk a falu fejlesztési területein. Az egyetlen terület, ahol kerámiákat találtunk a falu belsejében van. Az 54-es helyrajzi számmal jelzett belterületi szántón egy szélesebb plató meredek oldalának egyik teraszán több őskori, Árpád-kori és középkori telepre utaló jelenséget fedeztünk fel. A dűlő környékén patak vagy folyó nincsen, de a terület körül több vízjárta árok és tóka is elhelyezkedik, ami a régészeti kultúrák könnyű megtelepedését segíthette elő.

Munkatársak: Derdák Ferenc, Szilasi Attila Botond, Kiss Krisztina és Mátyus Magdolna.

ILON GÁBOR

305. Oros, IV. homokbánya

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) U, LT

A homokbánya területén a Nyíregyházát K-ről elkerülő út építése miatt vált szükségessé a leletmentés, amelyet 2005. június 23. és július 29. között végeztünk. A lelőhely a 600 m hosszú és nagyjából ugyanilyen széles, nagy homokdombnak csak az É-i, lankásabb, hosszán elnyúló lejtőjén húzódott. Közeli tőleg egy 110×40–70 m széles felületen dolgoztunk. A tiszta, gyorsan száradó és omló homoktalajban az objektumfoltok igen rosszul rajzolódtek. A feltárás során 23 objektum, valamint jelentős mennyiségű leletanyag került felszínre. A feltárt ob-

jektumok az 5547 m²-es terület ÉÉNy-i részén csoportosultak, a lehumuszolt terület déli szegélye felé csak szórványosan jelentkeztek. Egy neolitikus és egy késő vas-kori teleprészletet tártunk fel.

Az elúszó, szabálytalan *újkor* gödrök meghatározása különösen bonyolult volt, mert a lejtős domboldalon mindenfelé került elő szórvány régészeti anyag. Vagyis a neolitikus telep a talajerózió miatt már nagymértékben „elkopott”. A feltárás déli részén egy tárolóvermes neolitikus ház maradványai kerültek elő. Ezenkívül 11 másik, az AVK kultúrához tartozó gödört és egy tűzhelyet bontottunk ki.

A feltárt terület É-i részén egy kelta ház sor került elő. Az 5(?) házról három egymáshoz egészen közel állt. A vas-kori objektumok sorát még egy gödör és egy kút egészítette ki. Leletanyaguk közepesnek mondható.

Munkatársak: Babolcsi Andrearégész, Mester Andrea gyűjteménykezelő, Urbán Norbert rajzoló.

CRISAN-BĂCUEȚ, SANDA – KÁDAS ZOLTÁN –
MOLNÁR ZSOLT

306. Orosháza, Bónum, Faluhely

(Békés megye) A

2005 tavaszán elvégeztük a 10. sz. lelőhely feltárását az Orosházát elkerülő út főútvonali nyomvonalszakaszán. A lelőhely K-i részén feltárt objektumok egy bonyolult árokrendszer részletét képezték, ill. kettő közülük ház/műhely volt. Nagy részük a késő avar korba sorolható leletanyagot tartalmazott.

A feltárt terület a főútvonali nyomvonal megkutatott részének legnyugatibb részét képezte, melytől K-re 700 m-en keresztül, az avar teleprészlet közvetlen szomszédságában csak Árpád-kori objektumokat tártunk fel 2004-ben. A most feltárt avar teleprészlet egy széles és mély ősmeder K-i partjának keskeny sávjára támaszkodik, mely ősfolyó túlsó, Ny-i partján Gyucha Attila folytatott ásatásokat ez évben (13. sz. lh.).

RÓZSA ZOLTÁN

307. Orosháza, Bónum, régi téglagyár

(Békés megye) A

2005. április 4. és június 2. között a 47. sz. főút Orosházát elkerülő szakaszának építéséhez kapcsolódóan megelőző feltárást végeztünk az orosházi 13. sz. lelőhelyen. Az ásatás során 150×30 m-es felületen két csoportban késő avar kori, leletanyagban szegény objektumokat tártunk fel. Több ház mellett árokrendszerek és agyagki-termelő gödrök kerültek elő.

GYUCHA ATTILA

308. Ónod, vár

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Á, Kk

2005. augusztus 1. és szeptember 30. között folytattuk a vár helyreállítását megelőző kutatást. A belső vár DK-i

sarokhelyiségében feltártuk a 3. és 4. agyagpadlót (15–16. sz.), valamint a közöttük elhelyezkedő fekete faszenes, konyhai hulladékot tartalmazó réteget. A helyiségben hat kerekded alaprajzú gödröt is feltártunk. A déli palotaszárnytól É-ra az udvari szinteket tártuk fel. Idén bolygatatlan késő középkori rétegek is előkerültek, átört mérműves kályhacsempe-maradványokkal. Elértük a falak alapozási szintjét, és előkerültek a korai (véltőleg Árpád-kori, és 14. századi) temetkezések megbolygatott csontmaradványai is.

A 46. sz. szelvényben az udvar 16–17. századi rétegeit bontottuk. A téglás, épületörmelékes rétegből egyszerű hornyolt gótikus boltozati bordatöredékek kerültek elő. A 47. sz. szelvényben nagy mélységben kerültek elő a visszabontott Ny-i zárófal. A szelvény közepe táján egy részben elbontott bejárati nyílást találtunk. A déli szárkő in situ lábazati köve egykorú a falazattal. A kapunyílás déli oldalán megmaradt a rézsúsen szélesedő káva alsó kőszora. A déli szárkő vélhetően második réteggővét a kapunyílásba fordulva találtuk meg. A piramisos megállítású szárkő összetett gótikus profillal tagolt. A kapu É-i oldalából a faragott köveket kibontották, csupán a szárkő lábazati kövének lenyomata került elő. Utóbb a kapu elé téglából valamiféle építményt (farkasverem?) készítettek, alaprajzának tisztázására azonban nem kerülhetett sor.

Az É-i pincéről megállapítottuk, hogy É-i és D-i fala nem egykorú. É-i fala a belső vár többi külső falával együtt a gótikus periódusból származik, míg a déli fal a dongaboltozattal együtt utólagosan épült, horzszaköves riolittufa kőanyagából ítélve a 16. sz. első negyedében. Az É-i falhoz utólag széles aknát (tornyot?) építettek, melynek betöltéséből a 17. sz. első felére tehető kályhacsempek kerültek napvilágra. Az épületrész alaprajzának tisztázása jövőre maradt. A pince déli falában az udvarról induló, téglából kialakított lejáró csekély maradványai bukkantak elő. A pince betöltésében a 16–17. századi leletanyag mellett 19. századi kályhacsempek is előbukkantak, melyek bizonyítják az épületrész kései újrahasznosítását.

Leletanyag: kerámia és kályhacsempek, érmék, vas eszközök és fegyveralkatrészek a 15–17. századból, csekély textilmaradvány a 16. századból.

TOMKA GÁBOR

309. Ópályi, Homokbánya

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B

A területen 2005. március 17-én végzett terepbejárás során kevés bronzkori cserepet találtunk. Április 6–14. között megelőző feltárást végeztünk 347 m²-en.

A lelőhely egy É–D irányú dombháton fekszik, melynek főként az É-i részén sűrűsödtek az objektumok, középen – ahol egy természetes mélyedés található –, valamint a déli végén gyakorlatilag üresnek bizonyult. A lelőhelyet egy, a dombhátat É–D irányban átvágó árokkal kutattuk. Összesen 12 objektumot tártunk fel, ebből

11 gödör és 1 árok. A gödrökből viszonylag nagy mennyiségű leletanyag került elő, melyek mind a kora bronzkorra datálhatók, ezen belül is a Szaniszló-csoport idejére.

NAGY MÁRTA

310. Ölbő, Fősző-berek szer

(Vas megye) Ó, Ró, Á

Az épülő 400 kV-os Győr–Szombathely távvezeték 194. sz. oszlophelyén (Hrsz.: 019/4) található a lelőhely, központi része a Kőrös-patak felső teraszán van. Az oszlophelytől ÉK-re a kertek végében, illetve a kukoricásban igen sok kerámiát gyűjtöttünk az őskorból, római korból, Árpád-korból.

2005 júniusában a kutatás egy kb. 9×10 m-es területen folyt, a lelőhely központi részétől DNy-ra, szinte a Kőrös-patak árterében. A DNy-i oszlopláb helyén, a mai felszíntől kb. 55 cm-re a fekete öntéstartalajban teguladarabok, állatcsont, állati koponya maradványa kerültek elő, valószínűleg a patak hordalékaként. Az ÉK-i oszlopláb területén egy kerek objektum feltárta került elő. Betöltése egyöntetű szürkés-vöröses iszapos. Valószínűleg egy kisebb kút lehetett, melynek tölcseres szája volt, lefelé a fala elég meredek. Az alját a feltörő víz miatt nem tudtuk megkeresni. Értékelhető leletanyag nem került elő belőle, így kora kérdéses.

FARKAS CSILLA

311. Örvényes, Hosszú rétek

(MRT 2. k. 35/5 lh.)

(Veszprém megye) Ró

A római kori villa területén végzett geofizikai felméréseket a golfpálya tervezett építése tette szükségessé. Szentlélek Tihamér részleges ásatását követően régészeti feltárás nem volt a területen, állandó rongálás, illetéktelen kutatások nyomai azonban felfedezhetők voltak. A vissza nem temetett, védőtetővel ellátott I. sz. épület tetejét és falainak egy részét időközben elbontották. Szentlélek Tihamér közölt alaprajza az épületcsoport csak egy részének feltárájáról tanúskodik,¹⁴ s egyben arra is utal, hogy szükség lenne a már közzétett II–III. sz. épület alaprajzának felülvizsgálatára is.

A 2005. május 9–10-én végzett geofizikai felmérések alátámasztották a felszínen látottakat: a villához Balatonudvari felé újabb épületek csatlakoznak, az Örvényes felé látott és mért nagy halmot és talán kisebb halmokat a villa egyik temetkezőhelyével azonosíthatjuk, távolabb É felé újabb, esetleg földbe mélyített objektumokra mutató anomáliák jelentkeztek.

PALÁGYI SYLVIA

14 SZENTLÉLEK T.: Az örvényesi bronzmészes. A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 4. 1965. 105.

312. Paks-Gyapa, Templomdomb

(Tolna megye) Kő

2005. június 1. és augusztus 5. között a 2003-ban napvilágra hozott Árpád-kori templomtól pontosan É-ra tártunk fel 60 m²-t a templom körüli temetőből. A dokumentált sírok száma 191-re emelkedett. Előkerült egy a templomhoz utólag hozzáépített, É-i oldalának sarkain és közepén összesen három, rövid, a falakra merőleges támpillérrel megerősített gótikus bővítmény főleg köves törmelékekkel visszatöltött, teljesen kiszedett alapárka. Hossza megegyezik a templomhajóéval (8 m), külső szélessége 4, belső szélessége pedig 3–3,2 m. A sírkápolnaként meghatározott helyiséget a templomnál 50–70 cm-rel sekélyebbre alapozták, alapárkát részben korábbi, mélyebben fekvő sírokra ásták rá (azokat nem bolygatva), részben pedig átvágták azokat. A kápolnában fekvő, gazdagabb viseletű temetkezések alapján feltehető, hogy itt esetleg a kápolna alapítója valamint hozzátartozói nyugodhattak.

Idén 63 csontvázat tártunk fel, ezek nagy része ismét Inf. I–II. korú. Leletet 11 sírban (17,5%) találtunk, közülük öt pénzzel is keltezhető. Említésre méltó a kápolnában eltemetett három halott viselete. A 134. sz. sírban érem, gyűrű és veretes pártaöv (rajta egy készségakasztós verettel) mellett két, nyéllapos, nyélvégborító verettel ellátott kést találtunk. A 156. sz., szintén éremmel keltezett, veretes pártaöves sírban csontból faragott-esztergált nyélborítással felszerelt kés; a 149. sz. sírban pedig veretes párta mellett mintegy 30 db pártaverettel ellátott pártaöv került napvilágra. A szórványként előkerült tárgyak közül kiemelendő három bronztöredék, amelyek két, eltérő oldalvastagságú haranghoz tartoztak.

Az ásatás idején ill. más időpontokban a templomtól É-ra elhelyezkedő, a Paksi családhoz köthető kúria területén végzett terepbejárásaink során több tucat, a 15. sz. közepére–második felére keltezhető, zöld mázas kályhacsempe-töredéket gyűjtöttünk.

Munkatársak: B. Kohári Gabriella (KÖH, Pécs), Rác Miklós (ÁMRK), Pap Csilla régészhallgató (SZTE).

K. NÉMETH ANDRÁS

313. Paks határa

(Tolna megye) Ő, U, B, LT, Rő, Á

2005 márciusában terepbejárást végeztem a település több pontján.

Csámpa déli széle: A 6. sz. út K-i felén, a 117. km vonalában, kis területen, konyhakertben 2-2 jellegzetes bronzkori ill. Árpád-kori töredéket találtam.

Csámpa, Püspökdombtól D-re: A 6. sz. út 118 és 118,6 km-e között, a főút K-i szélétől a Dunaszentgyörgyi-mélekcatorna partjái közepes sűrűségben bronzkori és kevesebb római cserepet találtam. A telep vélhetőleg a Püspökdombon ásatással is igazolt bronzkori telep déli folytatását képezi.

Csámpa, Régi-Brinyó: Az atomerőműtől D-re, a Csámpa-pataktól K-re, a síkság jellegű, 90–92 m közötti

tszf. magasságon fekvő Régi-Brinyó nevű dűlőben, kis kiemelkedéseken 4, kis kiterjedésű és kevés cseréppel jelzett lelőhelyet találtam, közülük egy őskori, egy kora római/kelta és Árpád-kori, kettő pedig kizárólag Árpád-kori leletanyagot tartalmazott.

Dunakömlőd, Országúti Páskommal szemben: A 6. sz. út K-i felén, az út és a vasút között, kb. 150×20 m-es területen kevés kelta vagy kora római, és talán néhány őskori cserepet gyűjtöttem.

Dunakömlőd, Űrgehegy déli sarka: Jellegtelen őskori cserepeket gyűjtöttem.

Dunakömlőd, Vörösmalom-völgy: A Vörösmalmi-árok déli oldalán, a patak és az út között kevés őskori (DVK?) cserepet találtam.

Dunakömlőd, Vörösmalom-völgy, vízmű: A Dunakömlői Agrár Rt. majorjától a Vörösmalmi-árok felé vezető dűlőút mentén fekvő, 2–3 m magas partfalat teljes hosszán elgyalulták. A partoldal DNy-i részén, a felszíntől kb. 60 cm mélyen égett, vörös színű foltot figyeltem meg, amelyből apró, égett, szürke színű embercsont-töredékeket és jellegtelen kerámiatöredéket gyűjtöttem. Áprilisban szükségessé vált egy mentőásatás, melynek során a rábontásban egy ÉNy–DK irányú, egykor feltehetően téglalap alakú sírfolt ÉNy-i sarka került elő. A folt jelentkezése fölött 4 korongolt, szürke kerámiatöredék, betöltéséből további egyetlen hasonló cserep és néhány tucat apró, égett embercsont került elő. A kerámia alapján a sír kora császárkori lehetett.

Munkatárs: Váradyné Péterfi Zsuzsa.

K. NÉMETH ANDRÁS

314. Patalom, árvízi tározó

(Somogy megye) Á

2005. augusztus 11-én helyszíni szemlét tartottunk a tározónak a Báté-Magyaratádi vízfolyásra épített gátjánál. A gáthoz a töltésföldet a vizenyős patakpartot szegélyező ÉK-i domboldalból hordták el. A még szabadon álló függőleges partfalban két objektum körvonalait lehetett megfigyelni. Egy sütőkemence aljának tapasztásából Árpád-kori cserepeket gyűjtöttünk. Egy kb. 1,5 m mély gödörből Árpád-kori hullámvonalas és díszítetlen oldaltöredék került elő.

KÖLTŐ LÁSZLÓ

315. Pácín, Alharaszt-dűlő

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U, B, Á

2005. június 21-én helyszíni szemlét tartottunk hatástanulmány készítése céljából. A dűlő É–D-i dombhátjának É-i harmadában 50×70 m-es területen viszonylag nagy felszíni leletintenzitást tapasztaltunk: neolitik, bronzkori és Árpád-kori kerámiaanyagot gyűjtöttünk. Annak ellenére, hogy a lelőhely déli kétharmada most is fedett volt, a leletsűrűsödés és a domb földrajzi adottságai alapján feltételezhető, hogy a lelőhely ott is folytatódik.

SZÖRÉNYI GÁBOR ANDRÁS

316. Pácin, Csonkás-dűlő

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B

2005. június 6-án helyszíni szemlét végeztem a község területén. A lelőhely a község belterületétől É-ra a Karcsa-ér K-i partján, egy a környezetéből markánsan kiemelkedő É-D-i irányú dombháton található. A lelőhelyet É-ról erdő, Ny-ról dűlőút, D-i irányban mezőgazdasági terület határolja. A lelőhely szántott, a felszín kedvező látási viszonyokat nyújtott. Egy 50×200 m-es területen bronzkori kerámiatöredékeket gyűjtöttem.

A leletek a miskolci Herman Ottó Múzeumba kerültek.

JENEI ANITA

317. Pápa, Esterházy-kastély

(Veszprém megye)

A pápai Esterházy-kastélyban 1999 tavaszán megkezdett kutatásokat több esztendei kihagyás után 2005-ben folytattuk. A történeti forrásokból ismert 15. sz. eleji, a Garai-család birtoklása idején épült, középkori castellum maradványaként legalább két egymástól elkülönülő, részben emeletes épület határozható meg. A teljes alaprajzukban meg nem határozott épületek a mai kastély É-i szárnya alatt találhatóak.

A városról, várról a legkorábbi ábrázolás a 16. sz. közepén készült. A Nicolo Angielini, Giulio Turco és Bernardo Magno személyéhez köthető metszetek jobbára a vár és város megerősítésének terveit mutatják. A nagy léptékű tervek szerényebb, olcsóbb megoldással valósultak meg. A fenti alaprajzok és a megmaradt számos 16–17. századi ábrázolás – noha jobbára mindössze két metszetelőképre vezethetők vissza – egyaránt négyszög alakú erősséget mutatnak a város É-K-i sarkában.

Az újkorban átépített várfalhoz tapasztva álló egykori, részben emeletes épületek egymáshoz közvetlenül nem kapcsolódtak, nem épültek össze. Noha a legkorábbi – 1639-ben írt – inventárium említi a kaputornyot, konyha melletti házat, tisztartók házat, egy kétszintes épület emeletén az öreg palotát, a tó felőli házat, puszta palotát stb., ezeket a házakat kutatás hiányában nem tudjuk elhelyezni a mai épületben. A kutatás jelen állása és – tartunk tőle – a jövője sem ad arra módot, hogy a kétharmadában ma is lakott épületben minden részletre kiterjedő kutatást bárki is végezhesen. Enélkül pedig bármely kísérlet, amely a mai épületalaprajzra próbálja vetíteni a középkori avagy 17. századi állapotot, több mint kétséges eredményhez vezet.

A ma barokk külsőt mutató kastély felmenő falaiiban rejtőző korábbi falak közül a fenti nehézségek ellenére részben meghatároztuk az újkori pápai vár alaprajzát. A szabálytalan négyszög alakú kőfállal övezett erősség három fala a mai külső homlokzati falaknak felel meg, míg a 18. században visszabontott déli fal vonalát az ásatás tisztázta. A pápai vár töröktől való 1597-es visszafoglalásakor megsemmisült a kapu és a mellette lévő torony. Utóbbi helyét a K-i szárny D-i harmadába, egy ma ba-

rokk boltozatú pince helyére lokalizáljuk. Felmenő részei nem maradtak meg, a felette lévő falak már a 18. sz. első feléből származnak. A források szerint a vár többi része nem pusztult el. Az újjáépítés léptékét a későbbi bontások, átépítések miatt már nem lehet tisztázni.

A 17. sz. derekától a város és vár birtokosa az Esterházy-család. Esterházy Ferenc pápai főkapitány birtoklása idején újabb továbbépítésre került sor. Ennek során a K-i épületek alá pincét ástak, annak tereit és a földszintet pillérekkel indított erős boltozattal látták el. Az erősség képét egy, a ferences rendházban őrzött 1683-ban készült fogadalmi kép őrizte meg. Az ábrázolás szerint a támpillérekkel erősített övező, háromszintes magas falon belül közös tető alá vont épületek álltak. A vár DK-i sarkához közel, a kapu mellett egy kis torony is látható. A homlokzatokat áttörő emeleti nyílások felett padlásra nyíló lőrésablakok sorakoztak.

A hódoltsági időszak, majd a Rákóczi-szabadságharc elmúltával a vár hadi szerepe megszűnt. Az 1730-as években került sor a középkori kapu helyett új, a vár déli falát áttörő kapu és a 16. sz. végi árkon átívelő híd megépítésére. Az építkezésről tanúskodó leírás szerint a vár földszinti és emeleti helyiségeit bővítették, ablakait nagyobbitották, nyitott folyosót emeltek a K-i szárny elé.

Kevéssel utóbb, 1739-ben ifjabb Esterházy Ferenc megkezdte a vár barokk kastéllá történő radikális átépítését. Megmaradt egy nagyméretű, Pápa városát ábrázoló olajfestmény, amely számtalan részletében a városra vonatkozóan hiteles ábrázolásnak tekinthető. Ugyanakkor a vár tekintetében egy ideáltervet mutat, feltehetően ez a Franz Anton Pilgram nevéhez köthető kiépítési vezérterv egyetlen megmaradt ábrázolása. A képen négy szárnyal övezett, a várostól vizesárokkaal elkülönülő kastély K-i oldalához nagy kiterjedésű, földszintes épületek övezte gazdasági udvar csatlakozott. A tervezett nagyvonalú együttes az Esterházy Ferenc levezetéséből nyomon követhető építkezés során egyszerűsödött. Elmaradt a déli szárny megépítése, kisebb lett az istálló. Az árok feltöltésével a kastély kinyílt a város felé, a korábbi elkülönülés megszűnt. Noha az eredeti koncepció változott, a festményen látható számtalan részlet, homlokzatképzés, ablakok formája stb. megegyezik a megvalósultakkal. Ferenc gróf halálakor, 1754-ben már készen volt a kastély berendezése, elkészült a K-i szárnyban a díszes kápolna.

Az örökös, Esterházy Károly, a későbbi egri püspök a kastély külső képén már semmit nem változtatott, csupán belső átalakítások köthetők személyéhez. A 18. sz. végére kialakult terek lényegében változatlanok voltak a 19. sz. végéig. Az akkoriban végzett kisebb átalakítások során helyiségosztásokat változtattak meg, neobarokk stukkók, fal-, ajtó- és ablakburkolatok készültek. A belső terekről megmaradt kisszámú ábrázolás már ezt a neobarokk állapotot örökítette meg.

A hosszabb ideig szovjet katonaság által lakott ház legutolsó nagy felújítására az 1960-as évek elején került sor. Azóta a kastélyban könyvtár, művelődési ház, mú-

zeum és zeneiskola működött. A zeneiskola kiköltözött a házból, a kiállítás tíz éve bezárt. A tetőfelújítással megkezdett rekonstrukció évek óta szünetel.

Munkatárs: Bartos György művészettörténész.

LÁSZLÓ CSABA

318. Pásztó, Csontfalva

(Nógrád megye) U, B, LT, Sza, Á, Kö

A részletes tanulmányt lásd a kötet 87. oldalán!

TANKÓ KÁROLY

319. Pásztó határa

(Nógrád megye) Pa, Ó, B, V

2005. május 5. és november 30. között terepbejárást végeztünk Pásztó Büge, Máriatanya, Szarka-Mál, Botra nevű határrészeiben. A terepbejárás a Zagyva-völgy két oldalára és a Zagyva-völgy K-i oldalán található és a hegylábi, domblábi területekre koncentrált.

Megmunkált kovaszilánkokat gyűjtöttünk a 21. sz. műút és a Csécse felé vezető műút által határolt 76–2132 háromszögelési pont környékén (1. lh.).

A Zagyva jobb oldali teraszán, a dombtetőn és a DNy-i irányú lejtőn őskori kerámiát, emberi csontokat, köztük koponyatetőt, pattintott kőeszközt gyűjtöttünk. A helyet Büge erdős területe és a Zagyva folyó határolja (2. lh.).

A Zagyva jobb oldali teraszán a lejtőn őskori és középkori kerámiát gyűjtöttünk. A helyet a Máriatanya mellett vezető földút, a Máriatanyához vezető betonút és Büge erdős területe határolja (3. lh.).

Máriatanya területén a Zagyva jobb oldali teraszán az állami gazdaság épülete fölött egy kis plató lejtőjéről a földút nyomvonalában őskori kerámiát, kovaszilánkokat, gyártási hulladékokat, pattintott eszközöket és töredékeket gyűjtöttünk (4. lh.).

A Zagyva bal oldali teraszán Szarka-Mál területén egy vízmosás mellett vaddisznótúrásokból pattintott kőeszközöket, feltehetőleg paleolitikus kora koveleleteket gyűjtöttünk. A területet a Pásztó felé vezető műút és az Akácok nevű erdő határolja (5. lh.).

A Zagyva bal oldali teraszán Botra területén vaddisznótúrásokból megmunkált kova nyersanyagokat, szilánkokat gyűjtöttünk. A helyet az akácáv, vízmosás és a Pásztó felé vezető műút határolja (6. lh.).

A Zagyva bal oldali teraszán Botra területén vaddisznótúrásból őskori kerámiát, koveleleteket gyűjtöttünk. A 7. sz. lelőhelyet a Pásztó felé vezető műút és az erdei műút határolja.

A Zagyva bal oldali vízmosásokkal szabdaltszerű teraszán Botra területén késő bronzkori–kora vaskori kerámiát, kovaszilánkokat gyűjtöttünk vaddisznótúrásból (8. lh.).

A leletanyag a Kubinyi Ferenc Múzeumba került.

Konzulens: Ringer Árpád.

Munkatársak: Gutay Mónika régészhallgató, Kerékgyártó Gyula.

RACZKY PÁL

320. Perbál, Zajnáth-hegy (Aynárd-vár)

(Pest megye) Kö

A lelőhelyre Kiss Ákos hívta fel a figyelmet, és egyúttal vázlatos rajzot is készített a feltételezett erődítésről.

A szintvonalas felmérést 2005. őszén készítettük el. Az egykori erődítés ma már nehezen ismerhető fel. Elfoglalja a Zajnáth-hegy kettős csúcsát. Az erődítés többnyire terasz formájú, csupán helyenként figyelhető meg az alig kiemelkedő sánc.

Munkatárs: Nováki Gyula.

MIKLÓS ZSUSZA

321. Petrivente, Újkúti-dűlő

(Zala megye) U, R

2005. szeptember 19. és december 9. között megelőző régészeti feltárást végeztünk a lelőhelyen. 2000–2002 folyamán végeztünk már kutatásokat, melynek során jelentős középső újkőkori (DVK, Sopot-kultúra), árokrendszerekkel erődített települést tártunk fel. A lelőhely Ny-i szélén kisebb intenzitású középső rézkori (Protoboleráz) településrészt találtunk.

A 2005. évi ásatást a korábbi ásatási szelvény K-i oldalán, attól É-ra és D-re két kis háromszögben végeztük. Az északi részen négy, míg a déli nyolc újkőkori objektumot figyeltünk meg. A korábbi szelvény Ny-i részén, a kövesút közvetlen közelében az épülő autópályától É-ra és D-re két nagyobb felületet kutattunk. Az északi szelvényben 214 gödör, cölöplyuk, tűzhely és árok került elő. A gazdag, zömében újkőkori leletanyag mellett egy kőeszközkészítő műhelyként azonosítható gödröt is feltártunk.

A déli területen 12 objektumot figyeltünk meg, melyek a korábban megismert rézkori településhez kapcsolódtak.

A feltárt terület nagysága: 7490 m². A leletanyag a nagykanizsai Thúry György Múzeum gyűjteményébe került.

Munkatársak: Basticz Zoltán, Csekő Andrea régészek.

HORVÁTH LÁSZLÓ

322. Pécs, Hal tér

(Baranya megye) Kú

2005. május 17-én régészeti megfigyelést végeztünk nyitott közműárkoknál. Az árkok 1–1,5 m mélységben szeltek át a Hal tér és Kossuth tér közti területet, mintegy 50 m hosszú nyomvonalon. A városfal útburkolat alatti szakasza előkerült. Az árok készítésekor annak újkori téglákkal fedett felső szakaszát megbontották. A városfal maradványait dokumentáltuk, más régészeti objektumot nem találtunk.

Munkatárs: Kárpáti Gábor.

GÁBOR OLIVÉR

323. Pécsely, Vásártér utca

(Veszprém megye) Ró

2005. január 4-én a Vásártér utcában épült új házakhoz vezető közműárkokból származó római kori szürke fazék

alj- és oldaltöredékeit küldték be a múzeumba. A január 11-i helyszínelésen újabb edénytöredékeket nem találtunk, a talaj a jelzett helyen valóban sötétebb volt, de határozott elszíneződést, foltot nem figyeltünk meg.

PALÁGYI SYLVIA

324. Pér, Mindszentpuszta, víztározó

(Győr-Moson-Sopron megye) Ő, Kő

2005. május 25-én helyszíni szemlét tartottam a tervezéssel érintett területen. A dombon, a település végétől a teljes hosszában, É-i irányban lelőhely található. Azt tapasztaltam, hogy a domb oldalától a tetejéig, fokozatosan sűrűsödve különböző korok kerámiái hevertek a földön. A domb palástjának legalsó részén leletet nem észleltem.

LOSONCZI MÁTÉ

325. Pincehely, Tamási útra-dűlő

(Tolna megye) B

A Kapos árteréből erősen kiemelkedő dombra légi fotózás közben figyeltem fel. Felülről úgy látszott, hogy a három oldalról meredek oldalú dombot a negyedik oldalon egykor árokkal választották el a plató folytatása felől. A domb nagy része (a Kapos felől) bokros, Ny-i, ÉNy-i része szántóterület. A felszínen jól látható, hogy a Kapos felől induló két mély bevágás a fensíkon folytatódott, de ott a szántások során elsimították, nagyrészt betöltötték. A szántott részen bronzkori cserepeket gyűjtöttem. A földvár alapterülete kb. 120×90 m.

A szintvonalas felmérést 2005. áprilisban készítettük el.

Munkatárs: Korondán Zoltán.

MIKLÓS ZSUZSA

326. Pinnye határa

(Győr-Moson-Sopron megye) Ő, B, Ró, Kő

2005 júniusában örökségvédelmi hatástanulmányhoz végeztem terepbejárást. A kijelölt területek jó részén már magasan állt a vetemény, amely meghiúsította a kutatást.

Bíróság: A sportpálya létrehozására kijelölt rész mögött, a Bíróság-tábla közepén emelkedő kis dombon őskori, római(?) és középkori töredékeket találtam a répa-földön (Hrsz.: 0104/3f).

Ér-dűlő: A temetőtől a beledi elágazáshoz vezető DNy-ÉK-i irányú, tervezett helyi gyűjtőút az Ér-dűlő területén metszi a töltést, és valószínűleg a rendkívül intenzív leletanyagú bronzkori telepet is, amely itt húzódik. Csak a gyűjtőúttól D-re eső terület volt járható, de nagy valószínűséggel folytatódik a lelőhely ÉNy felé, az út túloldalán is. A leletek túlnyomórészt a töltés K-i oldalán levő kis dombtól kerültek elő, de szórványosan megtalálhatók a töltés Ny-i oldalán is, ahol azonban már késő középkori cserepek is megjelentek. A le-

lőhely K-i irányban kiterjed az itt húzódó árok K-i oldalára is, ahol már csak szórványosan található egy-két töredék. Előkerült egy csiszolt kővéső töredéke (Hrsz.: 021, 022, 023, 024, 018a).

Az Ér-dűlő (Érkörüli birtok) középső részén húzódó, egykori érmederbe vágott csatorna túlsó (déli) oldalán, a vasútállomás, illetve a beledi elágazáshoz vezető gyűjtőutak közötti kukoricás területén szórványos őskori és középkori töredékeket gyűjtöttünk (Hrsz.: 018d).

Hegy: A tervezett M85 gyorsforgalmi út nyomvonalán, a Nagylózs felé vezető műút Ny-i oldalán emelkedő domb lejtőjén, a műútra merőleges déli oldalán bronzkori telepnyomokra, pattintott kőszekőkre bukkantunk. A leletek az említett dűlőúttól D-re eső 2. és 3. sz. villanyoszlop közötti részen sűrűsödtek. A lelőhely nem terjed ki a domb tetejére; a domb alján, a műút irányában középkori töredékek és vassalak is megfigyelhető (Hrsz.: 0150).

Kertek alja, belterület: A falu déli részén a fejlesztésre kijelölt terület nem volt járható, csak feljebb egy-két kiskert, ahol jellegtelen őskori, bronzkori, római és középkori töredékeket gyűjtöttem. Mivel maga a falu az Ikva magaspartjára, egy kb. 5–6 m magas dombra települt, a teljes belterületen várható leletek előkerülése, a fenti leletek csak a lelőhely déli részét jelzik.

Semegye: A falutól Ny-ra, Semegye É-i részén, az Ikva Ny-i partján levő kisebb kiemelkedésen, a nagylózsi műút K-i oldalán, az út mellett álló keresztől a következő kereszt vonaláig intenzív bronzkori és középkori telepnyomok jelentkeztek. A lelőhely valószínűleg átterjed a műút É-i oldalára is (Hrsz.: 0170, 0171, 0174/1, 0130).

Sóvágó: Az agrokémiai telep és a fűrészüzem közötti részen húzódik egy ÉNy-DK-i irányú, 1–1,5 m magas, szétszántott töltés (egykori út?), amely a Petehidádűlői római villáig és azon túl az Ikváig világosan nyomon követhető. A pinnyei határba eső Sóvágó részen (Hrsz.: 066) csak késő középkori-újkorai töredékeket tudtam megfigyelni a felszínen.

Munkatárs: Balassa Krisztina.

NÉMETH PATRÍCIA

327. Pomáz, Holdvilág-árok

(MRT 13/1 k. 23/17 lh.)

(Pest megye) Ró, Kk

2005 kora nyarán és kora őszén folytattuk hitelesítő ásatásunkat a Holdvilág-árookban. Az elmúlt három év két kutatóárkának mélyítését, kiszélesítését végeztük, majd a mesterséges föld alatti járat melletti régebbi kutatóárkunkat tisztítottuk ki, illetve kezdtük el bővíteni egy eddig meg nem kutatott területen, közvetlenül a Sashegyi-féle egyik 1941-es kutatóárok irányába. Itt találtunk meg egy közel ép, 15 századi bécsi mesterjegyes fazék darabjait és közvetlenül mellette ugyanazon a szinten egy majdnem rózsaszínű hornyolt edény töredékeit (a 2005-ös felszín alatt 40–60 cm mélyen). A Nagyszikla alatti

részen, az 1981. évi ásátás területétől balra, a Sashegyi-féle G szikla és a Nagyszikla közötti területen folytattuk a 2003-ban megkezdett feltárást. A falak lépcsőzetes szerkezete, az előkerült hatalmas faragott, „ott felejtett” kváderkövek alapján, valamint a 2004-ben talált római kori edénytöredékek szerint szinte bizonyossá vált, hogy az 1,20–1,50 méternél mélyebb területek egy római kori kőfejtőnek az emlékei.

2005-ben sem sikerült a Nagyszikla alatti térségben az 5 ill. 6 m mély kutatóárkaink kiszélesítésével mindehnyit elérnünk az alsósziklát.

Az állatcsontok vizsgálatát Kőrösi Andrea (MMgM) végezte el.

Munkatársak: Sima Gábor, Repiszky Ádám, Horváth Frigyes, Sczuka Attila, Grócz Zsolt és Szörényi Levente.

REPISZKY TAMÁS

328. Pusztaföldvár, Kistatársánc

(Békés megye) Á

2005. június 30-án helyszíni szemlét végeztünk az orosházi Nagytatársánc, és a vele szemben lévő, a pusztaföldvári határba eső Kistatársánc területén. A Pusztaföldvár 9. sz. lelőhelyen a Kistatársánc Árpád-kori templomát közelítő pontossággal be tudtuk határolni. A patkó alakú sánc É-i ágának végében, a legmagasabb ponton ugyanis korábban embercsontokat, téglá- és habarcsdarabokat lehetett találni.

RÓZSA ZOLTÁN

329. Rábasebes, Varga-tag

(Győr-Moson-Sopron megye) Ró

2005. június 25-én Rábasebes területéről származó, a felszínen talált régészeti leletanyagot hoztak be a Xantus János Múzeumba. A leleteket a II. világháborús katonasírok felkutatása során találták a Rába mellett, a Szent-andrás-Sobri-csatorna és egy másik vízelvezető árok közötti enyhén kiemelkedő szántóföldön. A felszínen néhány kisebb téglatöredéket is megfigyeltek.

TAKÁCS KÁROLY

330. Rábaszentmiklós határa

(Győr-Moson-Sopron megye) Ő, B, Ró, Á, Kk

2005. március 16–17-én helyszíni szemlét végeztem régészeti hatástanulmány készítéséhez.

Alsókúti-dűlő: A községtől É-ra egy jelentős kiterjedésű Árpád-kori telepnyomot azonosítottunk. A leletek a község É-i szélétől indultak, É felé haladva egyre ritkultak, ezzel párhuzamosan azonban egy kisebb dombon koncentrálnak a bronzkori cseréptöredékek tüntek fel. A lelőhely É-i széle bizonytalan.

Első-földek: A lelőhely egy markáns kiemelkedés a községtől D-re, a dombot a Mórchida felé vezető aszfaltút szeli ketté. Bejártuk a kiemelkedés tágabb környezetét is, és megállapítottuk, hogy a lelőhely elnyúlik Ny

felé egészen a Marcal árteréig, É felé pedig a község széléig, ill. feltehetően még tovább. A domb legmagasabb részén őskori, római kori, Árpád-kori, késő középkori edénytöredékeket, terra sigillatákat gyűjtöttünk, emellett nagyszámú téglatöredéket figyeltünk meg. Észak felé haladva a római és őskori cserepek ritkultak, majd az őskoriak teljesen elfogytak, ellenben a falu felé közeledve egyre több középkori lelet került elő. A középkori település nyilvánvalóan a belterületen is folytatódik. Keleti irányban a (középkori) leletek egyre ritkultak, majd meg is szűntek. A leletek a dűlő K-i felén két kisebb dombocska környékén koncentráálódtak, amelyek mindegyike már ismert lelőhely.

Rába-rét: A Marcalon túl, a Kisbabet felé vezető úttól Ny-ra, egy É-D-i irányú, alig észrevehető kiemelkedésen Árpád-kori cseréptöredékeket találtunk.

Temető: Egy kicsi, de nagyon markáns domb (a Marcal partján) egy kis részén középkori és őskori telepnyomot azonosítottunk. Az Árpád-kori és késő középkori leletek nagy sűrűségben jelentkeztek a felszínen. A lelőhely nyilvánvalóan kiterjed a domb teljes területére.

Munkatárs: Hatós János régészhallgató.

TAKÁCS KÁROLY

331. Rábacsécsény, Kepés-oldal-dűlő

(Győr-Moson-Sopron megye) B, Ró

2005. június 9-én helyszíni szemlét tartottam a Mérges és Rábacsécsény határába tervezett útépítés nyomvonalában. A lelőhely a tervezett út közvetlen környezetében, a Rábacsécsényből Kóny felé vezető Szent Imre út folytatásában található, a földúttól K-re. A környezetből alig kiemelkedő kis szántott dombon tipikusan kékeszürke római kerámiát találtunk.

LOSONCZI MÁTÉ

332. Rábatamási, Bogyoszlói út

(Győr-Moson-Sopron megye) I

2005. szeptember 15-én Rábatamásiút D-re Jobháza felé, a bogyoszlói út mellett egy halomra lettem figyelmes. A halom a jobházi bekötőtől É-ra, Rábatamási felé egy szántóban fekszik, kb. 20×20 m-es, magassága 1,2–1,4 m lehet. A halmot gyep borítja. Tetején kőkereszt áll. A szomszédos Jobháza határából szintén vannak adatok halmokról. Azokat Szőnyi Eszter föltárta és Kr. u. 2. századi római sírhalmoknak bizonyultak.

LOSONCZI MÁTÉ

333. Répcelak, Gyepre-dűlő

(Vas megye) U, R

2005. október 27-én nyílt árkos régészeti megfigyelést végeztünk. A munkaárkokban rengeteg kerámia mellett minimum 16 régészeti jelenséget (gödör) tudtunk megfigyelni a DVK és rézkor idejéből. A lelőhely a Gyepre-dűlő nevű határrészben a falu jelenlegi határától D-re

egy nagyobb sík plató felső dombján helyezkedik el, a 137-es szintvonallal jelzett magasságon. A leleteket és a geológiai struktúrákat megvizsgálva valószínűsíthető, hogy a telep(ek) az egész domb felületét fedi(k).

Munkatárs: Szilasi Attila Botond régésztechnikus.

ILON GÁBOR

334. Répcelak, Hunyadi utca

(Vas megye) U

2005. november 9-én helyszíni szemlének során a beépítésre kerülő telteken létesített közműárókban jelentkező, régészeti értékkel rendelkező jelenségek azonosítását végeztük el. A fő közműárók ÉNy-DK irányú, ÉNy-i részében a magasabban mutatkozó masszív kavicsos – agyagos öntéstalaj miatt objektumokat nem tudtunk megfigyelni. DK felé haladva, ahol az öntéstalaj mélyebben húzódik, négy gödör metszetét dokumentáltuk az árok falában. A leletanyag alapján a dunántúli vonaldíszes kerámia kultúrájának települése azonosítható a lelőhelyen.

Munkatárs: Szilasi Attila Botond régésztechnikus.

POLGÁR PÉTER

335. Répcevis, Újhegyek alja dűlő

(Vas megye) Kk, Kú

2005. október végén–november elején szélérőműpark létesítését megelőző terepbejárást végeztünk a település határában. A leendő 1. és 9. sz. erőmű helyén késő középkori–kora újkori edénytöredékeket gyűjtöttünk. A leletek a soproni Liszt Ferenc Múzeum Régészeti osztályára kerültek.

ILON GÁBOR

336. Rigyác, Alsómező-dűlő II.

(Zala megye) R, LT, N

Rigyác nyugati határában, az Újkúti-patak keleti oldalán húzódó dombhát lankáján terül el a lelőhely. 2005. szeptember 24. és október 14. között végeztük el a feltárást: összesen 1910 m²-en 11 régészeti objektumot bontottunk ki.

A napvilágra került leletek (zömmel kerámia) 3 korzakra keltezhetők: négy gödör a középső rézkori Balaton-Lasinja kultúra idejére datálható, egy gödörből késő vaskori kelta (LT/A) leletek kerültek felszínre, két sötét betöltésű kisebb gödörben pedig késő népvándorlás kori, 8–9. századi leletanyag volt. A feltárt objektumok közül 4 nem tartalmazott datáló leleteket.

Munkatárs: Korcsmáros Attila technikus.

TOKAI ZITA MÁRIA

337. Rigyác, Alsómező-dűlő Nyugat

(Zala megye) R

2005. május 27-én a régészeti szakfelügyelet az épülő M7 autópálya 221+450–221+360 kilométerei között ré-

gészeti objektumokat észlelt. A lelőhely leletmentését szeptember 1–9. között végeztük el, 6 objektumot bontottunk ki. A feltárt 5 gödör és 1 tűzhely jellegzetes, a középső rézkori Balaton-Lasinja kultúrához sorolható leletanyagot tartalmazott. A kerámiaanyag mellett pattintékok és csiszolt kőeszközök is napvilágra kerültek itt. A lelőhely közepes intenzitású, egyetlen objektumban, a 6. sz. gödörben találtunk tetemes mennyiségű kerámia-töredéket. A leletek közül kiemelkedik egy nagyméretű, lapos, csiszolt kőeszköz.

A lelőhelytől kb. 300 m-re Ny-ra 2000-ben Müller Róbert folytatott ásatást (74. sz. lelőhely), amely során többek között két java rézkori Balaton-Lasinja kultúra időszakára sorolható hulladékgödört is feltárt. A most kutatott teleprészlet feltehetően a korábban feltárt telephez tartozott.

A leletanyag a nagykanizsai Thúry György Múzeum gyűjteményébe került.

Munkatárs: Korcsmáros Attila technikus.

TOKAI ZITA MÁRIA

338. Rigyác, Csikény-dűlő Kelet

(Zala megye) R, Ró

2005. szeptember 28. és december 2. között megelőző régészeti feltárást végeztünk a lelőhelyen, ahol 12 170 m²-en 267 objektumot tártunk fel.

A patakpart közelében kibontott objektumok kivétel nélkül római koriak voltak. A dombtetőn rézkori településrészletet (gödörket) találtunk.

A római kori települést a reprezentatív fémleletek (fibula, ezüstérem) alapján a Kr. u. 2–3. századra datálhatjuk. Gödörket, cölöplyukakat, tűzhelyeket, közöttük egy szép edényégető kemencét tártunk fel. Az egyik mély gödör alján fazekak, tálak csoportját, vaseszköz töredékeit találtuk meg.

A feltárandó terület ÉNy-i sarkában, a korábbi rézkori gödörök közelében is kerültek elő újabb foltok. A kerámiaanyag, többek között egy díszített kis edény, alapján a Tűzdelt-barázdás díszű kerámia kultúrájának népességéhez köthetjük az itt előkerült településrészletet.

A leletek a nagykanizsai Thúry György Múzeum régészeti gyűjteményébe kerültek.

Munkatársak: Molnár József és Parázsó Izabella technikusok.

SZÁRAZ CSILLA

339. Rigyác, Csikény-dűlő Nyugat

(Zala megye) Ó, Á

Az M7 autópálya földmunkálatai során, a 220+820–220+900 km-szakaszon 2005. június elején előkerült objektumok leletmentő ásatását augusztus 29. és szeptember 6. között végeztük el. A szakfelügyelet alkalmával megfigyelt 10–12 folt közül mindössze egy Árpád-kori gödör részletét lehetett kibontani, a többi objektum a megfigyelés és a feltárást között eltelt hónapokban a ked-

vezőtlen földrajzi és időjárás viszonyok következtében teljesen megsemmisült, mindössze néhány kopott őskori edénytöredék és kőeszköz, valamint Árpád-kori kerámiadarabkák jelezték a lejtő aljában egykori létezésüket.

A feltárt Árpád-kori objektum a korábban már kutatott Csikény-dűlő Nyugat lelőhely részét képezi, és a középkorban elpusztult Csíkfölde falu Árpád-kori előzményéhez tartozhatott.

A leletek a Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága M7 Régészeti raktárközpontjába kerültek.

KVASSAY JUDIT

340. Rigyác, Magyarocsa-dűlő

(Zala megye) R, N, Á

A község belterületétől délre, a Rigyáci-patak Ny-i partja és egy időszaki vízfolyás által közrefogott, lankás domboldalon, hosszan elterülő lelőhely Száraz Csilla 2004-ben végzett terepbejárásából ismert. A lelőhely déli végétől 2-14 m-re délre, az M7 autópálya kivitelezési munkálatai során objektumfoltok váltak láthatóvá. A szakfelügyelet során 2005. június elején megfigyelt objektumok letmentő ásását augusztus 29. és szeptember 28. között végeztük el. A feltárt gödrök, gödöregyüttesek és külső kemencék rézkori (Balaton-Lasinja kultúra), népvándorlás kori és Árpád-kori leletanyagot tartalmaztak.

A Balaton-Lasinja kultúra jellegzetes kerámialeletei elsősorban három nagyméretű gödöregyüttesből kerültek napvilágra. Az egyetlen népvándorlás kori gödör kerámialeletei közelebbi kormeghatározásra nem alkalmasak.

Az Árpád-kori objektumok, a 3 külső kemence és az erősen faszenes betöltésű gödrök iparos tevékenységre utalnak, és esetleg – a dűlőnév alapján – a Rigyáci-patak keleti partjára lokalizált, elpusztult Csíkfölde falu egyik Árpád-kori településrészét képezhették.

A leletek a Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága M7 Régészeti raktárközpontjába kerültek.

Munkatársak: Auer Angelika, Kámán Beáta, Soós Gábor technikusok; Mészáros Melinda, Fullár Zoltán, Csekő Andrea egyetemi hallgatók. A geodéziai felmérést Soós Zsolt és Vadász Norbert technikusok végezték.

KVASSAY JUDIT

341. Rum, Hosszú-dűlő

(Vas megye) Kk, Kú

2005. április 5-én helyszíni szemlét tartottunk a település Ny-i határában, a zsenneyi határhoz közel, a Rumból Zsennyére vezető műúttól É-ra. A tervezett bányatelek K-i felében, a Hosszú-dűlőben egy, a környezetéből alig kiemelkedő dombocskán késő középkori és kora újkori kerámiákat találtunk, nagyon szórványosan. A lelőhely 120×50 m kiterjedésű, K-Ny-i irányú. A leletanyagot nem gyűjtöttük fel, jelenségeket nem tapasztaltunk.

Munkatárs: Vámos Gábor.

ILON GÁBOR

342. Sajóecseg, Nyugati főút mente

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ó

2005. szeptember 6-án helyszíni szemlét végeztünk a Sajóecseg-Sajóbáony közötti vezetékfektetés munkálatainál, melynek során eddig ismeretlen őskori régészeti lelőhelyet határoztunk meg.

Sajóecseg vasútállomásától Ny-i irányban a főút mindkét oldalára kiterjedő dombháton – az úttal párhuzamosan kiásott – nyomvonal teljes hosszán szórványos őskori leletanyagot gyűjtöttünk. A terület fedettsége miatt a lelőhely pontos behatárolását nem tudtuk elvégezni, de a felszínből jól kiemelkedő domboldalra vonatkoztathatjuk. Régészeti jelenséget nem tapasztaltunk.

VERES JÁNOS

343. Sajópálfala, Pincepart

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) R, Szk, N

A Rákóczi u. 14. sz. telken álló ház feletti dombvonulaton, egykor rigolírozott, majd szántott területen rézkori cserepek, szkíta kori vascsákány, népvándorlás kori vas lándzsahegy és agyag orsógomb, valamint több cserép került elő. A mintegy 100 m hosszú lelőhelyet Horváth Antónia régészhallgató jelentette be.

B. HELLEBRANDT MAGDOLNA

344. Sajópetri, Homoki-Szőlőskertek

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) LT

A részletes tanulmányt lásd a kötet 61. oldalán!

SZABÓ MIKLÓS

345. Sajópetri, Tanya-dűlő

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Á

2005. január 7-én helyszíni szemlét végeztünk a Kistokaj-Sajópetri út É-i oldalán található Tanya-dűlőben, a 024 hrsz. szántóföldön. Ez gyakorlatilag sík, közepén elhagyott folyómeder, melynek É-i oldalán környezetéhez viszonyítva markáns, ÉNy-DK irányú kiemelkedés húzódik, mely két dombra tagolható. E két magasabb ponton kavicsos, kevés humusszal kevert felszínen, jó megfigyelési viszonyok között, két foltot alkotva Árpád-kori felszíni kerámialeleteket találtunk.

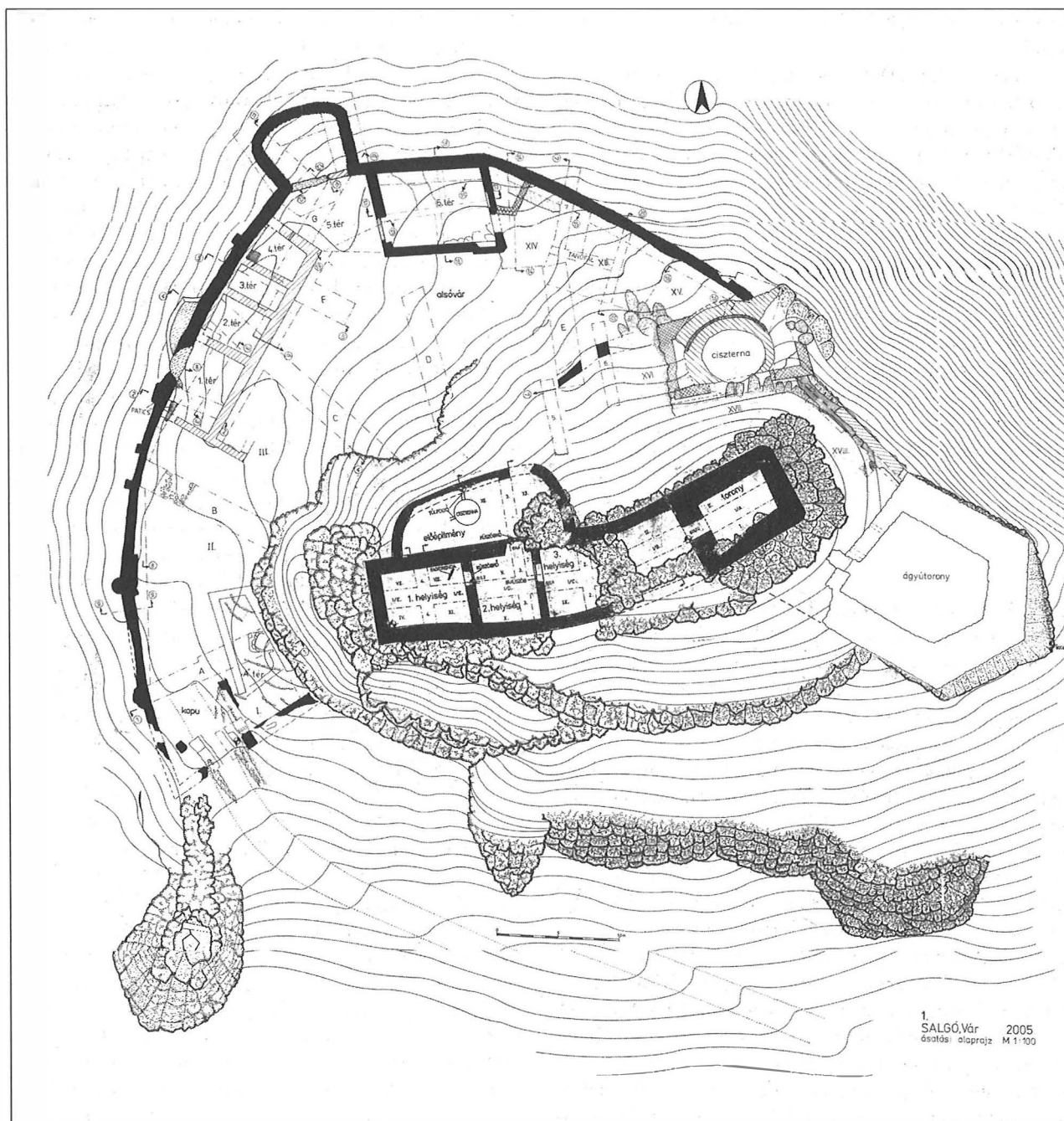
A leletek a miskolci Herman Ottó Múzeumba kerültek.

PUSZTAI TAMÁS

346. Salgótarján, Salgóvár

(Nógrád megye) Kö

2005 májusában már a hatodik egymást követő évben folytatódott az alsóvár maradványainak helyreállítását előkészítő ásítás. A munkatervben ebben az évben az É-on elhelyezkedő építmény 8×6 m-es belvilágú tere kutatásának befejezése, a K-i, ún. nagyciszterna szélesebb

környezetének – így a tőle Ny-ra és DK-re eső területnek – a teljes feltárása, s végül az ötszögű K-i ágyútorony kutatásának a folytatása szerepelt. (Lásd az illusztrációt!)

A várfalhoz támaszkodó, részben már a sziklába mélyített É-i épület belsejének ÉNy-i negyedében a vékony és bolygatott omlási rétegek alatt – különösen a várfal mellett – jelentős pusztulási rétegsort vizsgálhattunk, amely jelentékeny leletanyagot is tartalmazott a 16. sz. utolsó harmadából.

A felsővár alatti É-i hegyoldalon – a mai felvezető út és az ún. nagyciszterna között – igen jelentős részen letermeltük a főként az 1938. évi felsővári építkezések során, ill. az 1980-as években folytatott feltárások során

ide került finomabb törmelékét. Alatta a bazaltoszlopok között csak ritkán mutatkozott a leletekben gazdagabb, bolygatatlan, humuszos lerakódás.

Munkánk legnagyobb eredménye az volt, hogy megállapíthattuk: az ún. nagyciszternától D-re húzódó, az elmúlt évben kutatott K-Ny-i fal nem folytatódott tovább Ny felé, hanem egy – erősen lepusztult – derékszögű sarokkal ért véget, azaz ez egy, a ciszterna felett egykor állt „kútház” dél-i fala volt. Elő is került ezen építmény erősen lepusztult Ny-i fala, és némi bizonytalansággal meghatározható volt az ÉNy-i sarok is. Megállapíthattuk, hogy ez a szabálytalan téglalap alaprajzú épület K felé kissé kiugrott a hozzá már egy következő építési fázisban hozzáépített, ÉNy illetve DK felé indu-

ló várfalak vonalából. Egykori járósíntje csak a DK-i sarokban maradt meg.

A ciszternától D-re egy átlag 2 m széles pihenőt határozhattunk meg a hegyoldalban, itt az omlásréteg alatt egy agyagos feltöltés mutatkozott, melyről nem volt kideríthető, hogy az a ciszterna építésével függ össze, vagy inkább a felsővár tornyának pusztulása során keletkezett. Ugyancsak agyagos-égett réteg mutatkozott foltokban a ciszternaépítményt a K-i ágyútoronnyal összekötő várfal belső oldalán a sziklafelületen; itt vezethetett eredetileg az alsóvárat az ágyútoronnyal összekötő közlekedési útvonal.

Bár a kivitelezési munkák miatt az ágyútorony betöltésének kitermelése a következő évre tolódott, a konzerválás során az épület Ny-i falában – egymáshoz képest szimmetrikus elhelyezésben – két, 30×30 cm-es, vízszintes gerendafészeket határozhattunk meg, melyek talán kapcsolatba hozhatók az építmény legelső(?) földemével.

Munkatárs: Gál Viktor régészhallgató.

FELD ISTVÁN

347. Sámsonháza, Fejérkö vára

(Nógrád megye) Á, Kk

A vár kutatását 2004-ben a sámsonháza Sámsonvár – Múltunk Megismerése Alapítvány megbízásából kezdtük meg, a vár jelentős fennálló falmaradványainak részleges állagmegóvásával egy időben.

2004. június 7–16. között egyetlen kutatóárkunkkal a legjobban, helyenként 6–7 m magasan fennálló É-i épület-szárnyat és annak külső oldalát vizsgáltuk. Az épület alsó, részben a szikla lefaragásával kialakított szintjének az udvar felé nyíló, emelkedő, keskeny ablaknyílását találtuk meg, a felette lévő szintre gerendafészek sor utal. A helyiségben falhalmozódott, 2,5 m-es vastagságot is elérő omladék alatt a sziklapadlót égett, sok faszenet, hamut tartalmazó réteg fedte. A nagyrészt az égett rétegben előkerült leletanyag – a kerámia alapján – nem későbbi a 14. sz. elejénél. Közvetlenül a várfalon kívül, annak építési rétegei által fedett cölöplyuk sor a fal építésekor megszüntetett cölöpsorra, feltehetőleg palánkfalra utal. A vár feltételezhető külső falának három kisebb, de jelentős, falsík nélküli részleténél feltártuk és alaprajzilag felmértük a falsíkokat.¹⁵

A 2005. évi feltárás során három helyet kívántunk megkutatni.

A várhegy csúcsán É–D-i irányban keresztülhúzó kutatóárkunkban megtaláltuk a vár 2,5 m vastag belső falát, a fal mellé az építés során betöltött rétegekben kiegészítő agyagtapasztás-darabokat: a kővárnálkorábbi favázás épület(ek) maradványait. A déli oldalon sikerült megtalálnunk a falszoros külső, kisebb vastagságú falát, mely a várhegy csúcsának tövéhez közel húzódik.

Az eddigi feltételezéssel szemben tehát sikerült kimutatni, hogy a falszoros É, K és D felől övezte a várat.

A belső falon belül, a várhegy tetején szárazon rakott keskeny kőalapot találtunk, mely a várfalra nagyjából merőlegesen húzódott, s egy nagyméretű cölöplyuk helyezkedett el benne. A falmaradvány várfalhoz való kronológiai viszonyait nem tudtuk egyértelműen megállapítani egy a rétegeket megszakító beásás miatt.

A várhegy csúcsának déli oldalán levő, az árokszerű mélyedésre merőlegesen elhelyezkedő szelvényünkben kimutatható volt, hogy a vár építésekor kisebb mértékű (80–100 cm) szintszüllesztést végeztek, valódi várárok nem húzódott itt. A területet a vár bontása során töltötte fel a fal omladéka.

A várhegy É-i oldalán a falszoros lezárását kerestük. Kutatóárkunkban a sziklafal lefaragásával kialakított teraszt találtunk. A várfal ezen a szakaszon már nem folytatódott, a záró fal helye keletebbre, a ma is megmaradt falmaradvány vonalában igazolható, ahol a belső várfal É-i külső síkján ezt habarcsnyomok és egy sávban sekélyebben kimosódott fugák jelezték.

A kutatás során előkerült leletanyag egy része a vár eddig is ismert Árpád-kori működési idejéből származik, a várhegy tetején talált leletanyag jelentős része azonban későközépkori. A 15. századi, a huszitákkal kapcsolatba hozható, jelentősebb használatot itt sikerült először kimutatni, a 2. sz. árok déli végén előkerült kő ágyúgolyó szintén erre a korszakra utal.

RÁCZ MIKLÓS

348. Sárszentlőrinc, Uzd, Pusztatemplom

(Tolna megye) Kö

Az uzdi Pusztatemplomot az 1960-as években Csorba Csaba még szántóföldön azonosította; 2002. évi terepbejárásunkon feltételezett helyén azonban nem találtunk régészeti nyomokat.¹⁶ 2005. április 6-án, megismélt terepbejárásunkon a Kölesdről Sárszentlőrincre vezető út Ny-i felén, a Holt-Sió É-i kanyarjától ÉNy-ra kb. 300 m-re, az úttal párhuzamos erdősávban, ÉNy–DK irányú, DK felé enyhén lejtő dombnyúlványon néhány középkori téglatöredéket és egyetlen embercsont-töredéket figyeltünk meg, kb. 20 m hosszan. A falu a középkori Borjással azonosítható.

Munkatárs: B. Kohári Gabriella (KÖH, Pécs).

K. NÉMETH ANDRÁS – ÓDOR JÁNOS GÁBOR

349. Sárvár, Felső-mező

(Vas megye) R, B, LT, Rő, Kö

2004. szeptember 13. és november 26., majd 2005. április 4. és május 27. között megelőző régészeti feltárást

15 A 2004. évi munkáról szóló jelentés az RKM 2004. évi kötetben megjelent szöveg helyesbítése. (Szerk.)

16 Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2002. Budapest 2004, 263.

folytattunk a Sárvárt elkerülő 88. sz. főút nyomvonalában.

A Felső-mező nevű határrészen két lelőhelyet külföldi elnevezéssel a 2002 februárjában végzett terepbejárás alkalmával. A 2003 decemberében megismételt terepbejárás azonban megállapítottuk, hogy a két lelőhely szinte összeér, és csaknem 550 m hosszan követhető a nyomvonalban. A szerződésben ezt a szakaszt a nyomvonal 2+847-3+500 m-e között rögzítettük.

A lelőhelyek egy sekélyebb vízjárta hely, és egy ma is élő forrás és vízfolyás szintjéből kiemelkedő területen helyezkednek el. A megelőző feltárás előtti időszakban próbafeltárást végeztünk a bejárt lelőhely teljes szakaszán.

A 88. sz. út 2. számmal jelzett lelőhelyének É-i része, egy K-Ny-i dombhát déli lejtője; egy laposabb, sekélyebb terület választja el a lelőhely többi részétől. A humusz vastagsága 30-60 cm között változott, az altalaj kavicsos, löszös, rétegeket nem tudunk elkülöníteni. Mind a terepbejárás, mind a kutatóárok kézi bontása során került elő a humuszból kerámia. Leletanyag, főleg csak a humuszról és a felszínről került elő, erősen bolygatott állapotban, elsősorban késő bronzkori anyag. A sekélyebb rész közelében, a lejtő aljában, egy nagyméretű, mély kút került elő. Kútszerkezetet nem találtunk, alját valószínűleg egy kavicsos réteg jelezte.

A lelőhely középső része az előzővel csaknem párhuzamos, nagyjából K-Ny-i széles hát K-i végén, É-i lejtőjén helyezkedik el. Tőle K-re és D-re egy mélyebb vízfolyásos terület van. A lelőhely DNY-i részétől egy földút választja el. A régészeti objektumok nagy része cölöplyuk, a legtöbb esetben nem volt megfigyelhető közöttük semmilyen kapcsolat. Ezenkívül néhány tárolóverem, árok, egyéb gödör, földbe mélyítet épület, agyagkitermelő, vagy műhelygödör, és egy kemence került még elő a késő bronzkorból, a vaskorból és a kora középkorból. 2004-ben 249 régészeti jelenséget regisztráltunk ezen a szakaszon.

A lelőhely Ny-i végén, ahol az előző hát folytatódik, 2004-ben csupán próbafeltárást végeztünk. Itt 288 objektumot regisztráltunk. Folytatódott tovább a késő bronzkori telep közepes méretű, nem túl mély gödreivel, cölöplyukaival. Egy cölöpszerkezetes házat, agyagkitermelő-gödröket tártunk még fel. A késő rézkor időszakából csak néhány gödör, és egy árok került elő. A terület Ny-i végében 5 késő bronzkori hamvasztásos temetkezést tártunk fel. A vaskorból egy kelta ház, és hozzá tartozó néhány egyéb jelenség mutatkozott. A terület Ny-i végén egy nagyjából É-D-i irányú árokból római kerámia töredékek, terra sigillata, fibulatöredék került elő. Az ároktól alig 10 m-re K-re, egy Ny-K-i tájolású csontvázas temetkezést regisztráltunk, de a melléletek hiánya miatt ennek kora bizonytalan.

A lelőhelyen a 2004. és 2005. évben összesen nagyjából 16 000 m² területet kutattunk meg, 538 jelenséget regisztráltunk. A lelőhely az elkerülő út nyomvonala, a lehajtó ág, illetve a mai műút között, illetve annak déli

oldalán is tovább folytatódik. A nyomvonaltól É-ra szintén megtaláltuk a település nyomait.

FARKAS CSILLA

350. Sárvár, Soproni utca 4.

(Vas megye) B

2005. június 27-29. között végeztünk régészeti feltárást az ingatlanon (Hrsz.: 3204). A kutatás alapján a tsz telep, és a jelenlegi temető területére is kiterjedhet a lelőhely.

A kb. 1000 m²-es lehumusztolt felületen, valamint egy építendő út területén összesen 8 objektum került elő: 3 gödör, valamint több nagyobb oszlophely, melyek betöltésében, és felszínén körbe, szinte palástszerűen vékony, de jól látható égett réteget figyeltünk meg. Kevés leletanyagot találtunk, főleg kerámiát, melyek kavicsal soványítottak, rosszul égetettek, némelyik felülete fényezett, a késő bronzkorra tehető. Főleg az oszlophelyek betöltéséből sok égett, apró csontdarab került elő. A lelőhely bolygatott, illetve a mai temető területén valószínűleg el is pusztult.

FARKAS CSILLA

351. Simontornya, Külső-rétek

(Tolna megye) I

A város K-i szélén, a Sió árteréből alig kiemelkedő dombon, kaszálón, légi felderítés során kerek, sötétzöld gyűrűt figyeltem meg. 2005. március 30-án a terepen ezen a helyen, az alacsony fűben enyhe, nagyjából kerek kiemelkedés látszott. Ezt U-alakban sekély árok határolta. Leletet nem találtam. A domboldal magasabb részein őszi búza volt. Itt szórványosan paticot és 1-2 cserepet figyeltem meg. Simontornya felé haladva, a domb magasabb részén kiszántottak egy házat: itt sok vastag tapasztásdarabot találtam, de cserepet nem. Ásatás nélkül nem dönthető el egyértelműen, hogy itt valóban egy kis, árokkal övezett földvár volt-e, amit teljesen elszántottak.

MIKLÓS ZSUZSA

352. Sióagárd, Kőhányás

(Tolna megye) Kö

2005. április 6-i terepbejárásunk során a falutól ÉK-re kb. 2,5 km-re, az egykori Sárvíz-meder K-i felén igen meredeken emelkedő, fennsíkszerű magaslaton, annak nem a legmagasabb pontján, elsimított szántásban, rossz megfigyelési körülmények között nagy területen szétszórva kisebb téglá- és kődarabokat, valamint embercsont-töredékeket találtunk. A templom a falu É-i részén feküdt, mert a lelőhely ÉNy-DK-i irányban az egykori meder mentén az épülettől D-re még több száz méter hosszan húzódik. A lelőhely az egykori Gencs falu helyét jelzi.

Munkatárs: B. Kohári Gabriella (KÖH, Pécs).

K. NÉMETH ANDRÁS – ÓDOR JÁNOS GÁBOR

353. Solt-Járáspuszta, Bem utca 16.

(Bács-Kiskun megye) Ó

2005. március 31-én lelőhely-hitelesítést végeztünk a telken a november folyamán vízaknaásás közben előke-
rült kora avar temetkezés pontos helyének meghatá-
rozására. A helyszínen tapasztaltuk, hogy a vártnál na-
gyobb arányú csatornázási munkálatok történtek egész
Járáspuszta területén. Bár a fél évvel ezelőtti esemé-
nyek szemtanúit nem találtuk meg, de a beásás folytán
biztosak lehetünk benne, hogy az pontosan csak a víz-
akna helyéről kerülhetett elő. A terepszemle alatt a sír-
tól K-re lévő szántásban őskori település nyomait ész-
leltük. Maga a lelőhely egy a környezetéből látványo-
san kiemelkedő földhátan helyezkedik el.

Munkatársak: Deák Andrea és Vida Ágnes.

ROSTA SZABOLCS

354. Solt, Tételhegy

(Bács-Kiskun megye) U, B, V, A, H, Á, Kk

Néhány tavaszi-kora nyári terepszemlét követően 2005.
november 14–16. között intenzív terepbejárást tartot-
tunk a Tételhegyen (Solt 14. sz. régészeti lelőhelye),
mely Solt határának keleti részén, a kecskeméti (52. sz.)
és kiskőrösi (53. sz.) műút háromszögében, a Duna je-
lenlegi medrétől légvonalban mintegy 7 km-re fekszik
a dunaföldvári és bölcskei rév közelében.

A Tételhegy ÉNy–DK irányban elhelyezkedő, kissé
nyújtott, kb. 1150×800 m kiterjedésű (megközelítőleg
100 hektáros) ovális terület. Legmagasabb pontjának
tengerszint feletti magassága 112,2 m, ezzel mintegy 17
m-rel emelkedik ki az egykori ártérből. Természeti kép-
ződmény, ún. tanúhegy, melyet a Duna mederváltásai
során nem hordott el. A DK-i sarkán nyitott homokbá-
nyában a domb szerkezete függőleges profilban tanul-
mányozható.¹⁷ A keleti oldalán meredekebb, érintetlen-
nebb, itt akácerdő borítja, és csak néhány szakaszon oko-
zott benne régebben bolygatást a homokbányászás, il-
letve az oda helyezett karám. Déli oldalán található az
együtcsés Tételalja település, mely 1941-ben épült az ár-
vízkárosultak számára. A DNy-i oldalon szőlők vannak,
míg a térség nyugati oldalát szántják, itt a legalacsonyabb
és a legkevésbé hangsúlyos a tanúhegy oldala. Felszíne
tagolt: a kisebb-nagyobb kiemelkedéseket vízmosásos
mélyedések választják el egymástól. Ezek a magaslatok
főleg az É-i, ÉK-i és K-i oldalon jellemzőek, ahol nagy
dombok formájában jelentkeznek.

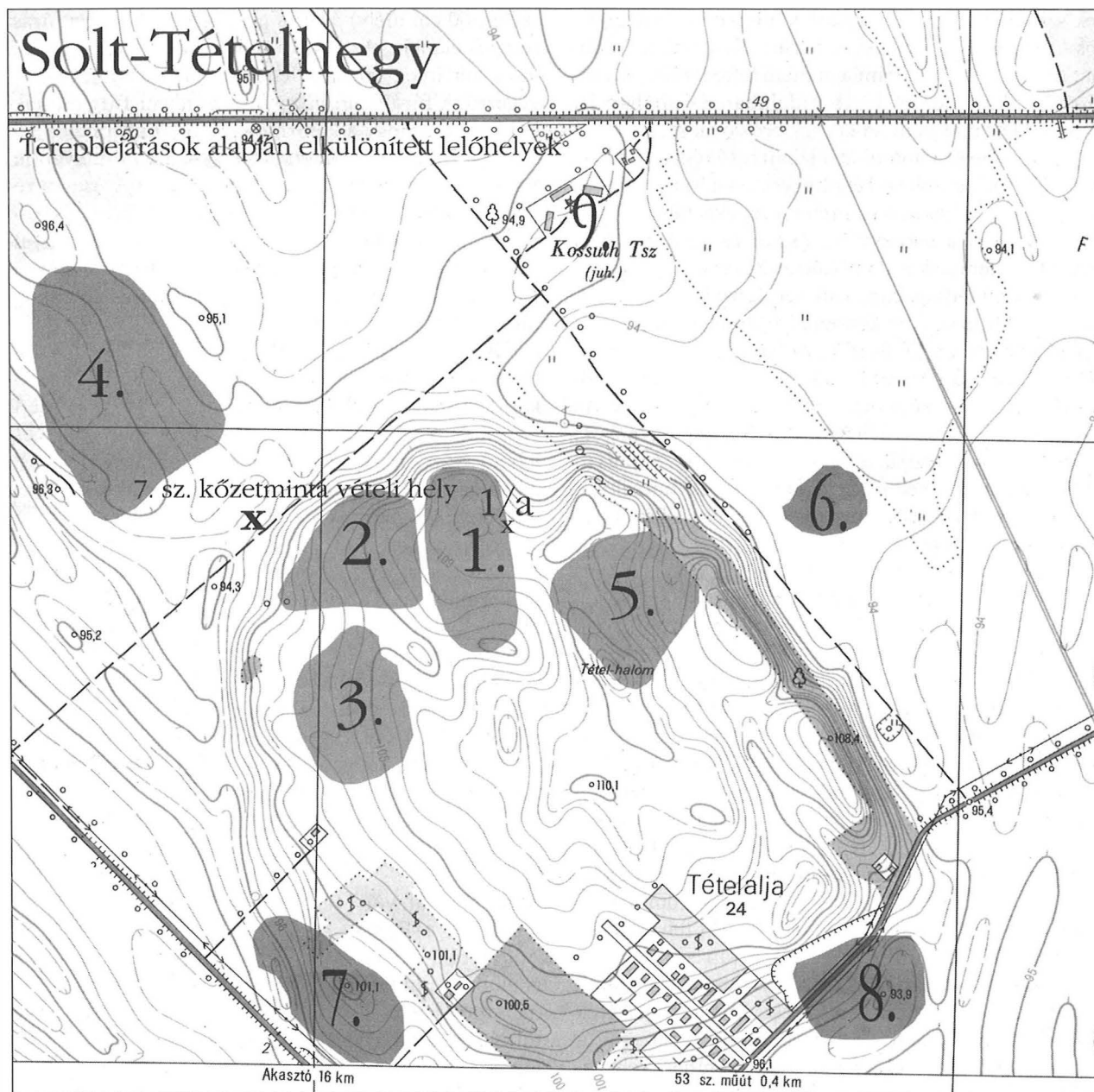
A lelőhelyre csupán az elmúlt években vetült né-
mi figyelem, bár több régészeti korszakból ismerünk
ide köthető, jelentős leletegyütteseket. Elsőként Visy
Zsolt közölte Otto Braasch 1997-es felvételét a tétel-

hegyi földsáncról.¹⁸ Czajlik Zoltán 2003. évi kutatásait
bemutató légifénykép-sorozatában a Tételhegy mint
ismeretlen korú (őskori?) erődítés „elővárral” megha-
tározással szerepelt.¹⁹ Bóna István rajzban rögzített kö-
zöletlen feltételezése szerint a Tételhegy egykor alkal-
mas lehetett avar kagáni székhelynek.²⁰ A közvetlen
környéken temetkezésekkel is számolni kell ebből a kor-
szakból: 1951 telén a Tételhegytől É-ra mintegy 450 m
távolságra, az állami gazdaság területén meszesgödör
ásásakor három kora avar kori sírt találtak (a mellé-
kelt térképen: 9. lh.).²¹ A mostani terepbejáráson össze-
gyűjtött avar kori cserepeken kívül még egy-egy erő-
sen kopott bizánci rézérem mutat erre a korszakra:
Heraclius és Heraclius Constantinus 613–614-ra kel-
tezhető, Constantinápolyban vert follisa.²² A Tételhe-
gyen közelebről ismeretlen helyen, 1907-ben szán-
tás során került elő az a magyar honfoglalás korából
származó, a 10. sz. első kétharmadára keltezhető lelet-
együttes, melyet Csete István helyi gazda egy rangos
női sírban bolygatott meg, melynek leleteit (egy aran-
yozott ezüst hajfonatkorongot, egy ezüst lemezkarpe-
recet és két szív alakú lemezes csüngőt) gróf Benyovsz-
ky Sándornak adta át, aki azokat a Magyar Nemzeti
Múzeumnak ajándékozta.²³ További Árpád-kori és ja-
va középkori szörvány leletek találhatóak a Katona Jó-
zsef Múzeumban: Tételalja lelőhelyről származik III.
Béla (1172–1196) rézpénze, valamint a Tételhegyről
való egy Köln város címerével ellátott, 15. sz. közepé-
re keltezett ólombarca.

A dombfelszín bejárásához, illetve a régészeti jelen-
ségek értékeléséhez nélkülözhetetlen információkat

17 A régészeti vizsgálatokkal párhuzamosan az ELTE Természet-
földrajzi Tanszéke Nagy Balázs vezetésével ősföldrajzi, őskörnye-
zeti rekonstrukciós vizsgálatosorozatot indított a Tételhegy felépi-
tésének és fejlődéstörténetének bemutatása céljából.

18 BERTÓK, G. – VISY, Zs.: Bildkatalog (Ungarn). In: OEXLE, J. (zgst.):
Aus der Luft – Bilder unserer Geschichte. Luftbildarchäologie
in Zentraleuropa / Történelmünk képei madártávlatból. A légi-ré-
gészet Közép-Európában. Dresden, 1997, 157.
19 CZAJLIK Z.: Légi régészeti kutatások Magyarországon 2003-ban (Rö-
vid beszámoló az ELTE Régészettudományi Intézetének Térin-
formatikai Kutatólaboratóriumában folyó munkáról). In: Régészeti
Kutatások Magyarországon 2003. Budapest, 2004, 111, 119, 120.
20 Az 1990-es évek végén egy rajzon jelölte meg Bóna István a Té-
telhegyet, mint amely méreteinél és földrajzi elhelyezkedésénél
fogva alkalmas lehetett az avar kori uralmi központ helyszíné-
nek; a vázlatot B.-Horváth Jolán készítette.
21 A leletanyag (három bögre, egy bronzkarika-fülbevaló) a Magyar
Nemzeti Múzeumba került. Türr Ervin 1951. december 13-án kelt
jelentése: MNM Adattár S I. 13. Leltári száma: MNM 32/1952.1-4;
közlése: BAL. OGH Cs.: Régészeti adatok Bács-Kiskun megye terüle-
tének kora avar kori történetéhez. Előmunkálatok a Duna-Tisza-
közé avar kori betelepülésének kérdéseiről. StudArch VIII. Sze-
ged, 2002, 309–310, 12. kép 1, 3.
22 Varga Csaba helyi lakos találta saját telkén, melyet Wolfgang
Hahn (Institut für Numismatik und Geldgeschichte, Universität
Wien) határozott meg.
23 HAMPEL J.: Újabb tanulmányok a honfoglalás kor emlékeiről. Bu-
dapest, 1907, 37., 27. t. 1–4.; „Őseinket felhozád...” A honfoglaló
magyarság. Kiállítási katalógus. Révész László, Wolf Mária és M.
Nepper Ibolya közreműködésével szerkesztette: Fodor István. Ma-
gyar Nemzeti Múzeum, Budapest, 1996, 352–353. A leletek leltá-
ri száma: MNM 82/1907.1–4.

nyújtottak azok az 1954., 1987., 2000. és 2003. évi légi felvételek, melyeket a Honvédelmi Minisztérium Térképészeti Kht. archívumában gyűjtöttünk, valamint amelyeket 1997, 1998, 2001 és 2002 során Otto Braasch²⁴, 2004-ben Miklós Zsuzsa (MTA Régészeti Intézete) és 2005-ben László János (Civertan Bt.) készített. Ezek a légi felvételek a Tételhegy három oldalán – a DNY-i, az É-i és az ÉK-i széleken – végigfutó árkokat, valamint két, az egész dombhátat kereszt irányban átszelő árkot mutatnak. A mostani terepbejárás idején őszi mélyszántás

volt a területen, és a domb oldalán hosszan elnyúló talajszíneződések igazolták a légi felvételek alapján feltevezett árkokat. A terepbejáráson ugyanakkor nem láttuk felszíni nyomát azoknak a peremeken sűrűsödő karám- vagy telekkiosztásra utaló négyszögletes, ritkában kerek alakzatoknak, melyek a légi felvételeken jól kivehetők.

A tételhegyi terepbejárások során több lelőhelyet tudunk lokalizálni (lásd az *illusztrációt!*), melyek időrendben a következők. A domb ÉK-i lábánál levő sík területen *neolitikus* és *Árpád-kori* cserépek kerültek elő (6. lh.). A domb DNY-i lankás részén, egy kisebb különálló dombon – Varga Csaba szőlőjében – rigolozás után gyűjtött edénytöredékek a *középső bronzkori* Vata-kultúrába tartoznak (7. lh.). Magán a dombtetőn az emberi megtelepedésre utaló általunk talált legkorábbi lele-

²⁴ Otto Braasch tételhegyi felvételeit Visy Zsolt (Pécsi Tudományegyetem, Légitérkezési Téma) bocsátotta rendelkezésünkre, melyet ezen a helyen is köszönünk.

tek szintén középső bronzkoriak, illetve néhány grafitos *kelta* peremtöredék is előkerült. Nemcsak a dombhát tetején volt sok kerámia, hanem feltehetőleg az erózió következtében a domb oldalában és aljában is. Ugyanakkor már nem lehet csak erózióval magyarázni azt a tényt, hogy a dombhát aljában futó régi dűlőúttól, ami ÉNy-ról határolja a Tételhegyet, Ny-i irányban még legalább 150 m hosszan lehetett cserepeket találni. Nyilvánvaló, hogy a lelőhely (az őskori és az Árpád-kori egyaránt) nemcsak a dombhátra (2. és 3. lh.), hanem annak szomszédságában, a sík területre is kiterjedt (4. lh.). További középkori kerámia került felszínre a domb ÉK-i harmadában (5. lh.). A kézikorongon formált darabok bizonyosan Árpád-koriak, egyes utánkorongolt töredékek azonban késő avar koriaknak tekintendők. Az őskori és a középkori leletek foltokban, de egymással keveredve jelentkeztek, tehát nem lehet horizontálisan különválasztani a telepeket egymástól. Ugyancsak őskori és középkori szórványokat találtunk a Tételhegy DK-i lezárásánál (8. lh.).

Figyelemreméltó jelenség, hogy az 1960–1970-es évek térképein látható tanyák a nagyüzemi szántások révén mára már nyom nélkül eltűntek a terepről: ezek többsége a Tételhegy DNy-i peremén helyezkedett el úgy, hogy a hozzájuk tartozó kutak a lapos, vízjárta területen voltak ásva. A terepbejárás során (a friss szántás és a jó tájékozódási pontok ellenére) csak az egykori Szalontai-tanya helyét sikerült téglatöredékek alapján azonosítani. Ez a tanya a fent említett út mentén, két domb hajlatában helyezkedett el, mintegy száz méternyire a tőle ÉNy-ra levő, lapos tetejű platótól, ahol a 20. sz. második feléből származó térképek ugyan nem jelöltek lakóhelyet, a terület közepén levő tégl- és kőmaradványok azonban kőépületek utalnak. A légi felvételeken jól láthatóan, valamint a helyszínen tapasztaltak szerint egy ovális árokkal (árkokkal) körülvett, kb. 200 m hosszú területen egy kisebb, keresztirányú ovális árok található (1. lh.). Ennek közepén, fehér habarccsal és tört kövekkel jelzett területen számos emberi kereszt- és hosszúcsontot, illetve koponyatöredéket gyűjtöttünk össze. A mintegy 15–20 m hosszúra becsült (több periódusú?) épületrom feltehetően templom maradványaként értelmezhető. E hely közelében került elő egy kisméretű (24×19×22 cm-es), fehér édesvízi mészkőből készült faragvány.²⁵

A dombot övező ovális körárok azonosítására már a terepbejárás idején mód nyílt. A próbafúrások során kiderült, hogy a dombhajlaton valójában egy kettős árok húzódott körbe: egy 8 m széles, 1,5 m mély, illetve egy 3,5 m széles, 60 cm mély árok volt rekonstruálható úgy, hogy a nagyobbik árokban még egy kisebb (2,6 m

széles, 60 cm mély) árok is megfigyelhető volt a fúrási rétegek alapján. Az árkok közötti távolság mintegy 2,5 m-es volt, itt egykor sánc lehetett. A lapos dombtetőn is végeztünk fúrásokat: az egyméterenként fúrt mintákból kiderült, hogy a kötőrmelékek hol húzódnak a felszín alatt, illetve a temetkezések kb. 1,1 m mélyen lehetnek az épületrom körül. A dombtetőnek ezen a részén korábban középső bronzkori (Vatya-kultúra) és késő bronzkori (urnamezős kultúra), népvándorlás kori, illetve középkori cserepeket gyűjtöttünk. Ez utóbbiak közül Árpád-koriként határozható meg több cserépbogrács-perem, illetve csigavonallal díszített oldalfaltöredék.

A terepbejárás utolsó napján, a domb ÉK-i hajlatában emberi koponya, valamint néhány őskori és középkori kerámiatöredék került felszínre a friss szántásból (1/a lh.). A jelenség tisztázására ekkor már nem volt lehetőség, ezért a következő héten, 2005. november 22–23-án egy kisebb leletmentés során föltártuk a kérdéses területet: két gödröt bontottunk ki, melyeket az előkerült cserépanyag a 13–14. sz. fordulójára keltezett.

A kutatást végző intézmény a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezete, a begyűjtött leletanyag elhelyezése a kecskeméti Katona József Múzeumban történt.

Munkatársak: Jankovich-Bésán Dénes, Nováki Gyula, Somogyvári Ágnes, Takács Miklós, V. Székely György régészek; Nagy Balázs geográfus; Aradi Szilveszter geográfus egyetemi hallgató; Buzás Gergely, Holl Balázs informatikusok; Zsoldos Attila történész.

SENPÉTERI JÓZSEF – ROSTA SZABOLCS

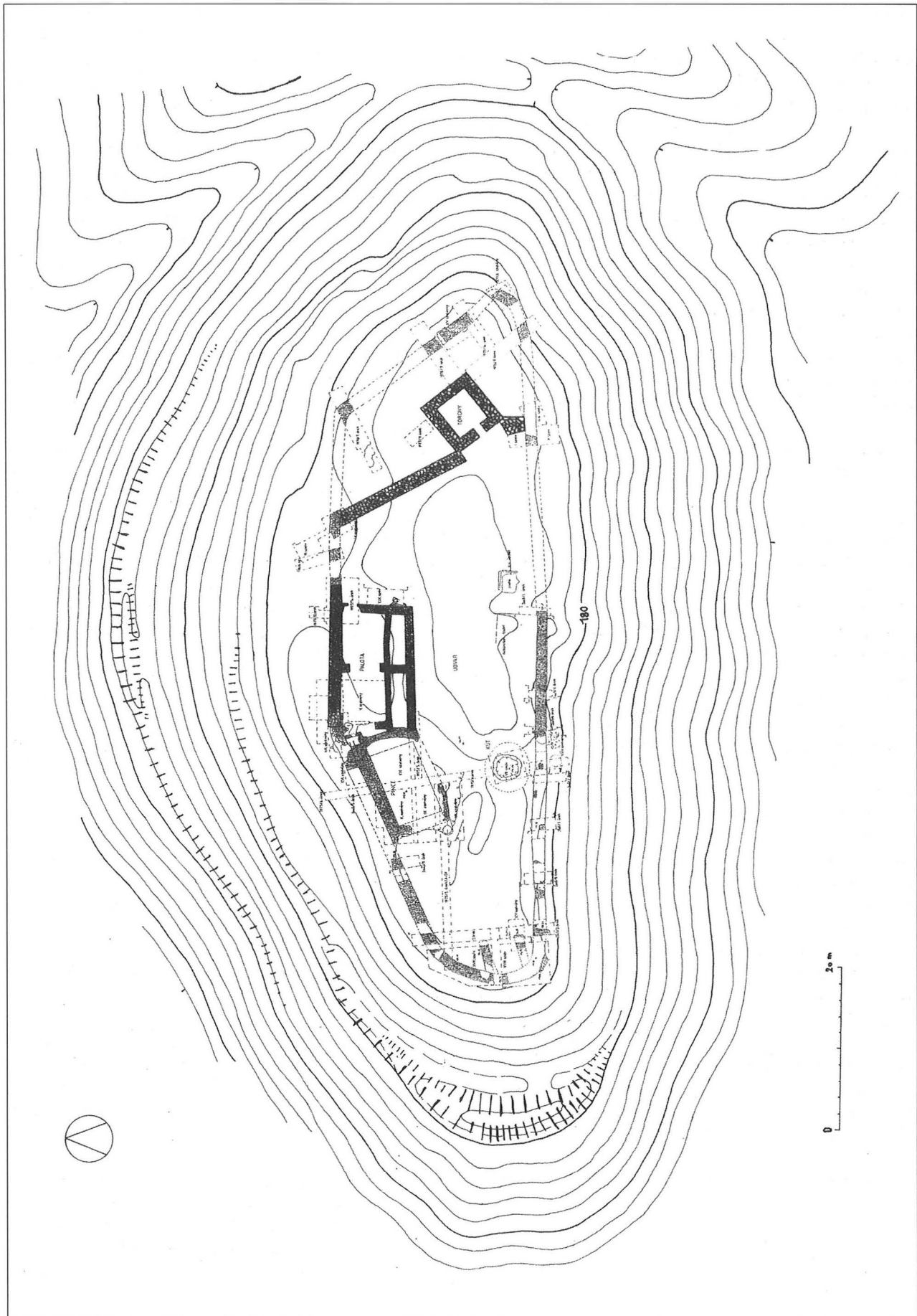
355. Solymár, vár (Pest megye) B, Kö

A szakirodalomban Mátyás-domb és Szarkavár néven is említett, mintegy 180 m magas, ovális platójú solymári várhegyen 1929–1934 között Valkó Arisztid amatőr régész tárta fel egy középső bronzkori magaslati telep, valamint az ugyanitt a 14. sz. végén emelt, s Buda 1541. évi török kézre kerülését követően felhagyott középkori vár addig ismeretlen maradványait.²⁶ A félbemaradt munkák folytatására ezután csak 1972–1977 között került sor, ami elsősorban ugyan a középkori vár alaprajzi rendszerének és építéstörténetének fő vonalakban történő tisztázását, illetve a terep rendezését jelentette nagyjából a késő középkori járószinten, de jelentős eredményeket hozott az őskori telep vonatkozásában is.²⁷ Érdemes falkonzerválási munkákra ekkor

25 Az eddigi egyetlen, bizonyosan megmunkált (7. sz.) kőzetminta: Nagy Balázs geográfus szíves meghatározása. A területet ma is „kőbányának” használják: a talajművelés során előkerült nagyobb darabokat összegyűjtik és építkezési céllal elszállítják.

26 ENDRÓDI A. – FELD I.: Régészeti kutatás a solymári Mátyás-dombon 1929–1934. *Studia Comitatensia* 9., Szentendre, 1980. 267–313.

27 FELD I.: Újabb kutatások a solymári középkori várban. *Studia Comitatensia* 17., Szentendre, 1985. 451–477.; ENDRÓDI A.: Régészeti kutatás a solymári Mátyás-dombon (1972–1977), középső bronzkori magaslati telep. *BudRég XXVI.* Bp. 1984. 113–130.

azonban még nem volt mód, erre először csak 2000-ben adódott lehetőség – sajnos megfelelő szakmai előkészítés hiányában számos komoly szakmai hibával. Ezek korrigálása érdekében 2001-ben újabb kisebb ásatásra került sor,²⁸ de a munka ezt követően már nem folytatódott. Solymár Nagyközség Önkormányzata 2005-ben végül jelentősebb pályázati támogatást nyert el a vár turisztikai hasznosítására, s ez szükségessé tette az ásatások minden eddiginél nagyobb léptékű folytatását. (Lásd az illusztrációt a 309. oldalon!)

2005. október 3. és november 5. között itt végzett kutatásunk azonban korántsem törekedhetett teljességre. Célja elsősorban az volt, hogy minél jelentősebb szakaszon tárjuk fel a vár 18. században elbontott külső falait, illetve tisztázzuk a belső oldalukhoz támaszkodó palotaépület és bővítménye alaprajzi elrendezését, szintviszonyait, annak érdekében, hogy bemutatásuk, értelmező jellegű visszaépítésük minél hitelesebben elvégezhető legyen. Feladatunk volt emellett még az 1970-es években már részlegesen feltárt várkút felső, az egykori kőfalazatot már nélkülöző részének újbóli kitisztítása is.

Az 1970-es években kutatóárokokkal nagyrészt már felderített alaprajzból kiindulva a várhegy Ny-i kétharmadán a várfal feltételezhető vonalára merőleges újabb árokokkal tisztáztuk a falvonulat helyét – hét kutatóblokkot nyitottunk itt a déli, hármat az északi oldalon. Ezt követően az egyes árok között végig kibontottuk az átlagosan 140 cm vastag, helyben bányászott hárshegyi homokkőből épített várfalszakaszok általában igen csekély, bontási törmelékkel kitöltött maradványát. Igen sok esetben azonban csupán az utolsó kőig kitermelt helyét, alapozási árkát találtuk meg, felmenő falazat már szinte sehol sem maradt ránk. A bontás során azonban jelentős rétegmegfigyelésekre nyílt lehetőségünk, így kiderült, hogy a várfal igen gyakran vastag, néhol a 100 cm-t is elérő egynemű őskori réteget, illetve kifejezett gödröket vágott át. A falkiszedést követő erózió miatt a várfalak belső oldalához kapcsolódó értékelhető középkori építési-feltöltési rétegeket ugyanakkor már csak ritkán találtunk, néhol azonban az egykori külső járószint még megfigyelhető volt.

Ásatásunknak a várfalak vonatkozásában legjelentősebb eredménye az volt, hogy korábbi feltevésünkkel szemben kiderült: a palotaépület Ny-i bővítményének korábban feltárt vastag É-i fala nem azonos a 14. századi várfallal. Az előbbi fal É-i oldala előtt, vele párhuzamosan megfigyelt „árok” nem egy „rejtekkajtóhoz” vezető lejártnak, hanem a kiszedett egykori várfal helyének bizonyult – e fal nyugati folytatását sikerült is feltárnunk. Így megállapíthattuk, hogy a minden bizonnyal a Lackfi-családhoz köthető első solymári vár alapvetően egy szabálytalan, elég hevenyészett ovális alaprajzú –

derékszöveget a mai tudásunk szerint teljes mértékben nélkülöző – várfalgyűrűből állt. Ennek belső oldalához a munka második szakaszában épült hozzá a palotaépület – keskeny déli falainak enyhe ívelése, az É-i zárófal elhelyezkedése ezt meggyőzően bizonyítja. Ugyancsak utólagos a várfalhoz képest, de annál (és a palotánál) jóval később, esetleg csak az 1500 körüli reneszánsz átépítés kapcsán keletkezett az említett Ny-i pincés bővítmény, melynek egymással kötésben lévő falai déli belső sarkait meghatároztuk. Déli falának tompaszögű kapcsolódása a palotához egyértelműen azzal magyarázható, hogy az épület az itt már erősen DNy felé hajló várfalhoz épült hozzá. Mivel azonban a még továbbra is ismeretlen járószintje jóval mélyebb volt az eredeti várfal alapozásának aljánál – eddig már a várudvar átlagos szintjétől számítva mintegy 4 m-es mélységig bontottuk ki újkorban bolygatott betöltését – ezért egy önálló, mélyebbre alapozott falat emeltek a korábbi fal belső oldalán.

Ezt a kronológiát e fal É-i, külső síkjának kiképzése is alátámasztja. Azt azonban továbbra sem tudjuk értelmezni, hogy milyen célt szolgált az a keskeny, valamilyen faszerkezet (lépcső?) lenyomatát őrző, É-D irányú, kifelé, É-ra lejtő rámpa, amely ÉK-en ebben a falazatban, annak szerves részeként került kialakításra. Azt mindenesetre már nem tartjuk valószínűnek, hogy ez egy, a várból kivezető nyíláshoz („rejtekkajtóhoz”) tartozott volna, s valószínűleg aligha köthető ezen Ny-i bővítmény közlekedési rendszeréhez. Ez utóbbit – azaz mélyen fekvő járószintje eredeti megközelíthetőségének mikéntjét – még továbbra sem ismerjük, s így csak feltételelesen hozható vele kapcsolatba az a bizonytalan lépcsőmaradvány, amely a palotaépület DNy-i, keskeny „tere” nyugati végén sejthető. Végül a kutatások jelenlegi állásánál semmi biztosat nem mondhatunk még ezen nagyméretű építmény egykori funkciójáról és szerkezetéről sem, még az is kérdéses, hogy udvarszint feletti egykori felépítménye kőből készült-e?

Az azonban nagyon valószínűnek tűnik – a vár Ny-i végszakaszát É-D irányban teljesen átvágó kutatóárokban és a hozzá Ny-ról csatlakozó két szelvényben tett rétegmegfigyeléseink alapján –, hogy az előzőekben tárgyalt pincebővítmény építése kapcsán kitermelt nagy mennyiségű homokköves földet – vagy legalábbis egy részét – a vár nyugati részén, a várfalgyűrűn belül terítették el. A 20–30 cm vastag sárga feltöltés könnyen összetéveszthető a homokköves altalajjal, s valószínű, hogy az 1970-es években végzett kutatások során erre nem is mindenütt figyeltünk fel. További vizsgálatok nélkül ugyan még nem állítható, hogy a vár K-i részén álló négyzetes toronykörül 1976-ban felfedezett vastag, ugyancsak homokköves feltöltés ugyanekkor keletkezett volna, az azonban szinte biztos, hogy a 14. századi erősség még a déli oldalon sem rendelkezett egy közel vízszintes udvarszinttel, azaz kezdetben a természetes eredetű, egyenetlen, a hegyplató szélei felé lejtő terepszinten járhattak a várban élők. Bár a homokköves feltöltésből a Ny-i részen nem került elő jól értékelhető lelet-

28 Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2001. Budapest 2003, 214.

anyag, s az alatta húzódó barnás, néhol törmelékeny rétegeket is csak részben vizsgálhattuk, az utóbbiak felszínéről származó néhány mázas, címerpajzsos illetve baziliskusszal díszített kályhacsempe-töredék már eddig is azt valószínűsíti, hogy a várban állt Zsigmond-kori kályhák elbontását követően kerülhetett sor az előzőekben említett tereprendezésre, s így logikusan a nagy Ny-i palotabővítmény megépítésére is.

Az újkori falkiszedések miatt azt azonban már nem tudtuk megállapítani, hogy az erős ívvel forduló Ny-i várfal belső oldalához támaszkodó, két közel azonos hosszúságú és szélességű, egymással párhuzamos K-Ny-i „falnyelv” – melyeket egy befelé nyitott „torony” vagy toronyszerű építmény alapozásaiként tudunk csak elképzelni – még a sárga homokkőves feltöltés előtt, vagy annak idehordása kapcsán épült-e meg, habarcsanyaguk mindenestre élesen elütött a várfalától.

Kutatásunk kiterjedt a palotaépület K-i oldalára is, az itt nyitott szelvényben azonban csak azt tudtuk igazolni, hogy a délkeleti sarok közelében található ferde támpillér az épülettel egyidős – talán egy feljárólépcső támasztását szolgálta. A tőle É-ra, mélyebb szinten talált téglapadló értelmezése nem könnyű, mindenestre változatos szintviszonyokra utal ezen a részen. Feltehető, hogy esetleges folytatását az a nagy beásás tette tönk-re, amely minden bizonnyal Valkó Arisztid e részen végzett korai kutatásaival hozható kapcsolatba.

Míg a várfalakkal övezett területen a középső bronzkori Vátya-kultúrához köthető rétegeket és jelenségeket ugyancsak nem vizsgálhattuk behatóan, a vár kútjától délre – már részben a várfal vonalán túl, gyakorlatilag a hegyoldalban – feltárhattunk egy jelentősebb méretű, alsó részén tapasztott és igen figyelemreméltó leletanyagot tartalmazó őskori gödröt.

Munkatársak: Bereczki Sándor, Györffy Zsolt, László Keve régészek (Marosvásárhely); Gál Viktor, Bakonyi Regina, Koller Beáta, Koncz István, Sugár József, Zulauf Gyöngyi, Bajkai Rozália, Baráth Kármén, Miletics Edina és Szabó Tünde régészhallgatók.

FELD ISTVÁN – VICZE MAGDOLNA

356. Sopron, Balf határa

(Győr-Moson-Sopron megye) Ő, LT, Ró, Kk

Leletbeszolgáltatás után 2005. május 22-én helyszíni szemlét végeztünk lelőhelyek kiterjedésének meghatározása céljából. Az egyik lelőhelyet már Bella Lajos említi: a falu É-i részén, a római úttól K-re levő szőlőkben sok La Tène, Hallstatt és római lelet található. A szemle során közelebről meg nem határozható őskori, ezenkívül kelta, római és késő középkori leletanyagot találtunk az ásványvíz-palackozótól közvetlenül É-ra levő területen. A felszín sok természetes keletkezésű nyersvasércdarab borította (Balf-Ránis). A szőlők területét egy K-Ny-i irányú árok vonaláig jártuk be, de még ezen túl is folytatódhat.

Balf, Rövid templomföldek: A lelőhely a Fertő utca folytatásában futó dűlőút két ága által közrefogott szán-

tott területen található, pontos kiterjedése nem tisztázott, mivel művelés alatt nem álló területek veszik körbe. Itt római edénytöredékek kerültek elő. Balassa Krisztina hívta fel a figyelmet arra, hogy a Sopron-Balf közötti út K-i oldalán, az erdő É-i részén, a hétvégi kertek és az erdő határán, az út szélén egy halom látszódik, egyik oldalát már elkezdték bányászni. A halom bejárására nem került sor, de mindenképpen mesterséges eredetűnek tűnik (Sopron-Potzmann-Kogel). A szemle során felkerestük még az 1970-es évek belterületi leletmentéseinek helyszínét. A községben ugyanitt megváltoztatták a házszámozást, így szükségessé vált módosítani a lelőhely elnevezését is (a Fő u. 101. ma 93. sz., a Fő u. 118. pedig ma a 61. sz. alá esik).

Hochmuth-dűlő: A régészeti leltárkönyvben Hallstatt kori edények lelőhelyként van említve, elmondások szerint az ásványvíz-palackozótól D-re, a mai Nemzeti Park területén, a Fertő út folytatásában levő dűlőútig terjedt ki. A 20. sz. eleji térképek viszont a mai Gyógyfürdőtől ÉNy-ra eső területen ábrázolják. Ha ez utóbbi az igaz, akkor valószínűleg a Fürdő területén megtalált késő bronzkori-kora vaskori településnyomokhoz (Gömöri János ásatása, 1971) vagy az ettől É-ra fekvő, ma a Fő u. 61. sz. környékére tehető ugyanilyen korú temető lelőhelyéhez tartoznak ezek a leletek.

Munkatárs: Balassa Krisztina.

NÉMETH PATRÍCIA

357. Sopron, Rákóczi utca 33–35.

(Győr-Moson-Sopron megye) Ró, Á, Kk

A 2005. június 8. és július 24. között végzett régészeti felügyelet során találtunk középkori településnyomokat, majd elvégeztük a megelőző feltárást. Az átvizsgált terület 40×25 m nagyságú, az objektumok zömmel az utcafronti 25×25 m-es területen kerültek elő. 131 különböző nagyságú objektumot tártunk fel, ezek között ház és cölöplyuk is található.

Szórványként néhány római kori kerámiatöredék előkerült ugyan, római kori objektumot azonban nem találtunk. A legkorábbi két szabadtéri sütőkemence maradványa volt az Árpád-korból. Edénycserepek főleg a kemencék tapasztásából kerültek elő. Néhány jelentéktelen kis objektumban találtunk még Árpád-kori cserepeket, köztük cserépbogrács peremtöredékét is.

A két legfigyelemreméltóbb objektum a 36. és 18. sz. ház a 15. századból. Előbbi kb. 10 m hosszú volt, három helyiséget lehetett elkülöníteni benne a cölöplyukak alapján. Leégett romjaiban a bezuhant, elszenesedett fagerendák jól mutatták mind a ház széleit, mind osztását. Keleti széle pontosan nem volt behatárolható, ide egy nem sokkal későbbi, még középkori kőfal épült, mellette pedig egy újkori pince semmisítette meg a maradványokat. Az épületben kisméretű fahordó elszenesedett maradványait, egy összetört állapotú piros cserép vizeskancsót és nagy mennyiségű többé-kevésbé összetartozó kerámiatöredéket találtunk, az épület szerke-

zetéhez tartozó vasszögekkel és egyéb vastárgyakkal. A hordómaradványt földdel együtt kiemeltük, konzerválása folyamatban van. A ház zömmel átégett agyag padlószintje két helyen süllyedt meg jelentősen, ezeken a helyeken korábbi gödröket bontottunk ki, amelyekben szintén gazdag kerámia- és vasanyag került elő, köztük egy vasbárd. A 18. sz. objektum tárolóhelyiség lehetett, szélét helyenként pirosra égett vastag agyagréteg mutatta, ez azonban nem volt végig követhető. Két nagyobb gödröt lehetett elkülöníteni benne. Az omladékból szép paticsanyag került elő, vesszőfonatok, karók nyomaival, néhány darab teljes vastagságában megmaradt az elsímitott külső felülettel együtt. Itt is találtunk elszenesedett gerendákat és néhány téglatöredéket is.

Az objektumok nagy részét képezik a különböző célból ásott gödrök és a cölöplyukak. Utóbbiak egy része köthető az épületekhez, más részük sajnos nem értelmezhető. A területen kőépületek alapjai is voltak, ezek egy része még a középkorból származik, agyagba rakott kőfalak. A 36. sz. gerendavázis épület területéhez igazodik egy későbbi kőépület, ennek döngölt agyag padlószintjét is megtaláltuk, így tehát jól követhető az építési technika változása, fejlődése. Két kutat is részben feltártunk. Építésük idejére nem kaptunk adatot, építési törmelék került csak elő belőlük, hosszú időn keresztül folyamatosan használatban lehettek.

A feltárt terület a város Hosszúsornak nevezett részére esik, amiről az első írásos adat 1522-ből származik. Ezzel a feltárással kiderült, hogy ennél jóval korábban már lakott volt, sőt a telekkiosztások nagyjából a mai helyzetnek feleltek meg már a 15. sz. folyamán. A házak annak idején is az utcafronton helyezkedtek el, D felé valószínűleg kertek lehettek – mint ma is – egészen a Rák-patakig, ami a mai Deák tér alatt folyik. A D-re eső területeken ugyanis nem találtunk régészeti jelenségeket. Az Árpád-kori leletek ugyan szórványosak és lakóépületet nem találtunk, de mindenképpen lakottnak mondható ebben az időszakban a városnak ez a része is.

GABRIELI GABRIELLA

358. Sorkikápolna határa

(Vas megye) Ő, LT, Kk

2005. szeptember 6-án régészeti terepbejárást végeztünk. A bejárt területeken három nagyobb régészeti lelőhelyet sikerült lokalizálnunk. A falu belterületén (Hrsz.: 178, 179/1–2, 180) egy nagyobb egybefüggő szántón több középkori telepnyomra utaló leletet találtunk. Ehhez kapcsolódóan, attól D-re néhány szijparcellán késő középkori kerámiát gyűjtöttünk. A Külső-telek nevű határrészben a falutól É-ra, a mostani temető K-i oldalán, a Kis-Sorok-pataktól É-ra hatalmas kelta telepnyomot lokalizáltunk. A kelta leletek mellett néhány jellegtelten őskori és középkori kerámiát is összeszedtünk.

Munkatársak: Kiss Krisztina, Mátyus Magdolna és Szilasi Attila Botond.

ILON GÁBOR

359. Sormás, Mántai-dűlő

(Zala megye) U, R, LT

A részletes tanulmányt lásd a kötet 33. oldalán!

STRAUB PÉTER

360. Sorokpolány határa

(Vas megye) Ő, Kk

2005. szeptember 6-án régészeti terepbejárást végeztünk. A falutól D-re, egy nagyobb szántott területen több kerámiát és pattintott kőeszközt találtunk különböző korokból – az őskor mellett középkori és késő középkori telepnyomokat is találtunk. A lelőhely a Sorok-pataktól D-re egy nagyobb dombos plató déli lejtőjén helyezkedik el a 200-as szintvonallal jelzett magasságon.

Munkatársak: Kiss Krisztina, Mátyus Magdolna és Szilasi Attila Botond.

ILON GÁBOR

361. Szada, Dózsa György út

(Pest megye) B

Régészeti hatástanulmány készítésével kapcsolatban 2005. június 10-én terepbejárást végeztem a helyszínen. A község belterületének ÉNy-i szélén, a főúttól (Dózsa György úttól) D-re, egy kis patak É-i oldala mellett húzódó dombon 16 800 m² nagyságú területen 14 építési telket alakítanak ki. A beépítendő terület ÉNy-i szélénél a késő bronzkori urnamezős kultúrához tartozó edénytöredékeket (pl.: turbántekercses peremet) találtam az egyik kertben. A leletek a Tragor Ignác Múzeumba kerültek.

KÖVÁRI KLÁRA

362. Szarvas, Egyházföld

(Békés megye) Ő, A

2005 júliusában földmunkák során embercsontok kerültek elő. A munkát leállították, majd a Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága néhány napon belül régészeti feltárást kezdett. A korábbi topográfiai terepbejárások során a Szarvasról Mezőberénybe vezető műút É-i oldalán regisztrált Egyházföld nevű (8/66 sz.) lelőhely kiterjedését módosítva, a műút déli oldalán elhelyezkedő területet is ezen lelőhely részeként azonosítottuk.

Az ásás során 21 késő avar kori sírt és egy őskori temetkezés részletét tártuk fel. A temető kiterjedését K-i és É-i irányban sikerült meghatározni, D-i és Ny-i irányban beépített területek határolták. A feltárt lelőhelyszakaszon a sírokszabályos sorokba rendeződve helyezkedtek el, közelítőleg É-D tájolással. A temetőrészletben három fülkesírt tártunk fel, amelyek közül kettőt kiraboltak. A kirabolt fülkesírok lejtős aknájában a fülke bejáratánál 1-1 nagyméretű agyagfazék állt, az embercsontok és a további mellékletek viszont megbolygatva, eredeti helyzetükből kimozdítva feküdtek a fül-

kében, és a rablóakna betöltésében. Néhány sírban fából készült sírépítmény, „halotti kerevet” nyomait figyeltük meg a sírgödör négy sarkában, ill. a koponya és a lábak felől a sírvégekben.

Négy férfisírban veretes öv tartozékait találtuk, mindegyik övgarnitúra kissé hiányosan került már a földbe. Az öntött technológiával készült, áttört díszű kezek, ill. csüngős övdíszeken liliomos motívumok figyelhetők meg. A női sírokban gyöngycsüngős fülbevaló, orsógomb került elő. A temetkezések gyakran tartalmaztak éltelmellékletet.

A most megtalált temetőrészlet alig 1500 m-re fekszik a Juhász Irén által feltárt 68. sz. lelőhely késő avar kori temetőjétől.

LISKA ANDRÁS

363. Szarvas, Tesco

(Békés megye) B

2005. március 29. és április 29. között megelőző feltárást végeztünk a Szarvas 68. sz. lelőhelyen. A 100×22 m-es terület újkori feltöltés alatt állt, így a feltárt 23 objektum átlagosan csak 25 cm mélységben maradt meg. Közülük 9 újkorinak bizonyult; a többi általában nagyon kopott edénytöredéket tartalmazott, koruk meghatározása ezért bizonytalan. Két ház kora a bronzkor tájára keltezhető.

JUHÁSZ IRÉN

364. Szarvas határa

(Békés megye) Ő, R, Sza, N, A, Á, Kk

2005 áprilisában, majd szeptember–október folyamán terepbejárást végeztünk az M44 autótút Békés megyei szakaszán.

Káka-halom: A várostól D-re, az ezen a szakaszán egy határozott ÉNy–DK irányú, egykori folyómederbe ásott Dögös-Kácafoki-csatorna déli partján, egy ÉNy–DK irányú, környezetéből kiemelkedő hátság rész húzódik (11. sz. lh.). A kiemelkedés legmagasabb pontján egy kurgán, az úgynevezett Káka-halom áll, amelyet legkésőbb a 19. sz. elején ismeretlen mértékben szétromboltak. Feltételezhetően a halom területén végzett eredménytelen ásatást 1912-ben Krecsmarik Endre. A topográfiai terepbejárások során a hátság teljes, mintegy 250×200 m-es területén kevés késő bronzkori, szarmata és Árpád-kori, nagyobb számban szkíta kori és avar leleteket gyűjtöttek. Saját, többszöri terepbejárásaink alkalmával a lucernával borított, gyakorlatilag terepbejárásra alkalmatlan területen viszonylag kevés és jobbára apró őskori, népvándorlás kori és Árpád-kori edénytöredéket találtunk. Tapasztalataink alapján inkább az őskori település jellemezhető intenzívként.

Orosházi útfél, Sztancsik-tanya: A város határának DK-i részén, a Bezinai-szőlők felől Csabacsüd–Orosháza irányába tartó műút két oldalán van a 12. sz. lelő-

hely. K-i vége – kissé átnyúlva a csabacsüdi határba is – a Kondoros-völgy egykori magaspartjára támaszkodik, ám a korábbi, MR'1 terepbejárások eredményeivel szemben nem csupán szorosan a partvonalat követi, hanem DNy-i irányban a műút Ny-i oldalára is átnyúlik. A lelőhely teljes kiterjedése így eléri a 800×500 m-t. Az említett partos részen nagy mennyiségben találtunk kora rézkori, a tiszapolgári kultúrába sorolható, illetve különösen nagy számban avar edénytöredékeket, míg a lelőhely teljes területén, nagyjából azonos sűrűséggel kerültek elő a szarmata cserepek. A folyóvölgy menti sávban mind az őskorban, mind az avar korban rendkívül intenzíven lakott települések álltak, míg a szarmata kori telep közepes intenzitású.

Ponyiczky-tanya: A várostól DNy-ra, a kákai határ részen, egy kettős tagolású, piskóta alakú magaslaton fekszik a 10. sz. lelőhely. Az összetett morfológiai jellemzőkkel bíró terület Ny-i részének eredeti terepalkulatait vízelvezető csatornával, illetve dígögödörrel változtatták meg. A lelőhelyen az 1950-es években számos kisebb csatornát ástak, amelyeknek ma már a nyomain sem látszanak. A csatornaásások egyike során 1955-ben sírokra bukkantak. Szabó János Győző leletmentése során 6 avar kori sírt tárt fel; illetve mintegy 50, valószínűleg szarmata kori gödör és kemence foltjait figyelte meg. A topográfiai terepbejárások alkalmával javarészt szarmata, illetve Árpád-kori, kisebb részben avar edénytöredékeket találtak. Saját terepbejárásunk során szarmata és avarnak látszó cserepeket gyűjtöttünk jelentős mennyiségben; előbbi korszakban intenzíven lakott, fontos telep állhatott a területen.

Sovány-tanya: A 9. sz. lelőhely a szarvasi határ DNy-i részén, a szentesi műúttól DK-re 800 m-re, a Soványtanyától ÉK-re 500 m-re található. A Szarvas 111. sz. lelőhelytől Ny felé 50 m-es leletmentes sáv és a leletanyag különbözősége választja el. Terepbejárásunk során 100×100 m-es területen a kedvezőtlen látási viszonyok ellenére is jelentősebb mennyiségű, kisebb objektumcsoportra utaló Árpád-kori edénytöredéket találtunk. A lelőhelyet a topográfiai terepbejárások alkalmával nem térképezték fel.

Szilás-tanya: A Szarvas–Békésszentandrás határon, a szentesi műúttól közvetlenül ÉNy-ra, a Rác út és a műút szegletében ma is álló Szilás-tanyától DNy-ra mintegy 100 m-re, egy Ny–K irányú alacsony háton van a 7. sz. lelőhely, amelyet É-ről a Rác út mentén egy hajdani meder határol. A topográfiai terepbejárások során kevés bronzkori és szarmata edénytöredék mellett nagy mennyiségben gyűjtöttek késő középkori edénytöredékeket, amelyeket a középkori Káka faluhoz kötöttek. Saját terepbejárásaink során két alkalommal is jártunk a lelőhelyen, melyen a rossz látási viszonyok ellenére közepes mennyiségű őskori és főképpen késő középkori kerámiát gyűjtöttünk. Az őskori település bizonyosan csekély, a középkori település közepes intenzitású volt.

GYUCHA ATTILA

365. Százhalombatta, Földvár

(MRT 7. k. 27/2 lh.)

(Pest megye) B

2005. június 28. és augusztus 4. között folytattuk az 1998-ban megkezdett, mintegy 6 m vastag rétegsorral rendelkező bronzkori tell telep további feltárását a 20×20 m-es szelvényünkben. A szelvény jelenlegi átlag mélysége 1,50–1,70 cm között van.

Az idei szezon fő célkitűzése volt a szelvényben található 4 házmaradvány teljes feltárása, dokumentálása és lehetőség szerinti elbontása. A középén elhelyezkedő kb. 18 m hosszú ház (1818. sz. obj.) padlómegeújításait bontottuk ki, valamint tisztáztuk a ház K-i felében 2004-ben egyértelműen megfogott falhoz való viszonyukat. Továbbá elbontottuk a házban meghagyott É–D-i irányú metszefalat. Ez a metszefal a vatyai tellek sajátossága (számos gödör és süllyedő rétegek, padlók) miatt nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, miszerint támpontot nyújt az esetleges többszöri megeújítások és újraépítések rétegtani ellenőrzéséhez. A horizontálisan követett padlószint több információt nyújt, mint a meghagyott kontrol-metszet. A ház északi harmadában elhelyezkedő nagy osztófal folytatásában megtaláltuk annak későbbi, sötétszürkés agyagból készített megeújítását. Úgy tűnik, hogy a fal valamikor a ház életében megsüllyedt vagy kimozdult a helyéről és ezt utólagos tapasztással javították ki. A háznak, eddigi eredményeink alapján, két jelentősebb fázisa és számos kisebb padlómegeújítása volt. A főbb korszakokat újabb kemence vagy tűzhely létesítése jelzi. Ebben a házban a nagy szoba É-i fala mentén egy időben 2 kemencét használtak, így mi is kétszer két kemencét tártunk fel. A tavalyi mikromorfológiai minták alapján egyértelmű, hogy a ház É-i szobájának padlója és fala nem volt sárga agyaggal letapasztva. Itt is két megeújítási fázist találtunk. Érdekes megjegyezni, hogy a ház Ny-i fala mentén több, de legalább két nagyméretű gödröt találtunk, valamint, hogy ezen az oldalon a ház szélét csupán nagyobb cölöplyukak és jelentősebb szinteltolódás (ami lehet a gödrök következménye is) jelzi. Sárga agyag fal- vagy alapmaradványokat nem találtunk. Az É-i szoba elbontása közben megtaláltuk a következő házszintet, melynek teljes kibontását 2006-ban tervezzük befejezni.

A szelvény ÉK-i sarkában a tavaly szürke padlós házként (3606. sz.) említett házpadló alatt egy jól átégett tetőszerkezetet, megszenesedett ajtófélfát találtunk. Úgy tűnik, hogy ennek a háznak csupán a DNy-i sarka esik a szelvénybe, de így is jól kirajzolja a település ezen részének sűrűn lakott struktúráját.

A K-i szelvényfal mellett elhelyezkedő 3147. sz. ház legalsó szintjének, fal- és padlóalapozásának elbontása közben az É-i házfal mentén elhelyezkedő nagy tűzhely alatt egy kis, rövid ideig használt, lemélyített kemence maradványait fogtuk meg. Ezek után a ház alatti réteget bontottuk el, de újabb, tájolásában megegyező házmaradványt nem találtunk, csupán a ház egykori

tájolására merőleges omladékot, mely Ny felé az 1818. sz. ház alá ment, így ennek tisztázása a jövő szezon feladata.

A szelvény DK-i felében található bothroszt, annak nagy mélysége miatt idén nem folytattuk. Sajnos a nagy esőzések miatt többször beomlott a körülötte lévő laza betöltés.

A szelvény DNy-i sarkában tavaly feltárt ház legalso padlórétegének és falalapozásának elbontása közben több aprólékos megfigyelést tudtunk végezni. Többek között ki nem égett sövényfonatot a falban, a szoba sarkába állított tárolóedény *in situ* történt kiégetését, a két szoba közötti átjárót; sajnos ajtóra utaló nyomok nem kerültek elő. Közvetlen a Ny-i szelvényfal mellett, a legalso padlóréteg elbontása közben egy mély hamusgödör, mellette elhelyezkedő nagyobb, valószínűleg nád- vagy ágfonattal lefedett gödör került elő. A szelvényfal közelsége miatt nem lehetett megállapítani, hogy a hamusgödör a legalsó padlóhoz tartozó (szelvényfalon kívül elhelyezkedő) mélyített tűzhelyhez, vagy már a ház alatti réteghez tartozott. Mindenesetre úgy tűnik, hogy közvetlen a ház alatt egy szerves anyagból épített konstrukciót találtunk, melynek a házhoz való viszonyát a következő szezonban tisztázzuk.

A szelvény ÉNy-i sarkában található ház alatt a környezetével megegyező homogén feltöltést találtunk. Ennek tovább-bontására a következő szezonban kerül sor.

Egyre világosabb, hogy a szelvény Ny-i felén nagyobb a távolság a házak között, mint a K-i oldalon, ahol az egykori tetők valószínűleg összeértek, hiszen a házak között 60–70 cm-nyi volt a távolság. A Ny-i oldalon ez a távolság 5–8 m-t is kitesz. A nagy felületnek és az aprólékos bontásnak köszönhetően lehetőségünk nyílik a Vatyai tellek egyik jellegzetességének, a gödrök eloszlásának megfigyelésére. Egyre világosabbá válik, hogy az egy-egy háztartáshoz tartozó gödröket a házon belül alakították ki. Ott, ahol nincs ház, ott gödröket sem találtunk. Valószínűsíthető, hogy egy-egy házhoz akár több gödör is tartozhatott.

Az iszapolást, a kerámiamosást és a számítógépes adatbázis építését az eddigi szokásnak megfelelően idén is az ásattással párhuzamosan végeztük.

Konzulens: Szabó Miklós.

Állandó munkatársak: Szeverényi Vajk, Tétényi Csaba, Lakatos Péter régészek. Jeney Rita, Tóth-Vásárhelyi Máté (Budapest), Kovács Gabriella (PhD), Bercsenyi Brigitta (PhD) Cambridge University; Sandy Budden (PhD) Southampton University; Claes Uhnér (PhD) Göteborg University régészhallgatók.

További régész munkatársak: Kristian Kristiansen, Mia Carlson (Göteborg University, Svédország), Marie-Louise Sørensen (Cambridge University, Anglia), Anders Biwall, (National Heritage Board, Svédország), Joanna Soafer (Southampton University, Anglia) Tim Barthorpe (Southampton University, Anglia).

VICZE MAGDOLNA

366. Szedres határa

(Tolna megye) LT, Á

2005. április 6-án célzott terepbejárást végeztünk a település külterületén.

Hídja-pusztá: Hídja-pusztától É-ra kb. 500 m-re, környezetéből erőteljesen kiemelkedő dombon Árpád-kori templom nyomait azonosítottuk. A tavaly őszi szántás-kor felszínre került, a téli csapadék által lemosott építési törmelék kirajzolta a templom elhelyezkedését, kiterjedését és főbb alaprajzi sajátosságait. Tájolása pontosan Ny-K-i. A hajó mérete a sávosan felszínre került téglatörmelék alapján kb. 8×4,5 m lehetett, a vállak után a szentély félkörívesen, ám kissé nyújtottan záródhatott, ennek hossza kb. 2 m (a templom teljes hossza tehát kb. 10 m). A templom körüli temetőre utaló embercsontok az épülettől K-re 5 m, ill. D-re kb. 15 m hosszan jelentkeztek. A templomhoz tartozó falu (a középkori Hegyi?) maradványait nem tudtuk megfigyelni, mindössze két, kettősen tagolt, 13-14. századi cseréptöredéket találtunk. A templomtól D-re kb. 20 m-re egy szürke foltból kelta urna összetartozó darabjait és égett embercsontokat gyűjtöttünk.

Téglaházi-dűlő: Szedrestől DNy-ra, a Sárvíz két mellékágának összefolyásánál, enyhén kiemelkedő dombon, elsímtott felszínen Árpád-kori cserepeket, köztük feltűnően sok cserépbogrács-töredéket gyűjtöttünk. A lelőhely K-i szélén, részben talán az erdő alá húzódva néhány bizonytalan korú tégladarab is előkerült.

Munkatárs: B. Kohári Gabriella (KÖH, Pécs).

K. NÉMETH ANDRÁS – ÓDOR JÁNOS GÁBOR

367. Szeged-Kiskundorozsma, Daruhalom-dűlő III.

(Csongrád megye) Sza, Ű

2005. június 22. és augusztus 2. között megelőző feltárást végeztünk az M5 autópálya és a hozzá kapcsolódó 7.14 jelű összekötő út 0+350-0+900 km-szelvényei között talált új, 26/97a (M5 82.) sz. lelőhelyen.

A lelőhely Kiskundorozsmától É-ra, a Maty-ér É-D folyásirányú ágától Ny-ra lévő magasparton helyezkedik el. A tervezett nyomvonal 550 m hosszan és 18-25 m között váltakozó szélességben veszélyeztette a lelőhelyet. A munkálatokat a teljes nyomvonal szélességében folytattuk, továbbá a 0+500-as km-szelvényénél D-re és 0+640-es km-szelvényénél É-ra egy 40-40 m hosszú és 6-8 m széles sávban is rábontottunk. Ennek eredményeként 10 918 m²-en 402 objektumot tártunk fel.

Ezek – néhány újkori kivételével – Kr. u. 2-5. századi szarmata régészeti jelenségek: gödrök, árkok, kemencék, füstölők, házak. A gödrök nagy része közepes méretű tárolóverem volt. Nagyobb sűrűsödésük a szelvény K-i és középső részében volt. A feltárt terület nagyságához képest kevés árkot találtunk. Ezek közül – egy kivételével – mind a magaspart vonalát követve futott. Szabadtéri, korábban használt gödör oldalába másodlagosan vájt kemencéket főként a terület K-i részén találtunk. Sütőfelületük többszörösen megújított volt,

azonban kerámiát nem tapasztottak bele. Az egyik szabadtéri kemence sütőfelületébe salakot tapasztottak. A lelőhelyen öt füstölőt is feltártunk. Ezek közül három önálló egységet alkotott, kettőnek pedig ugyanaz volt a tüzelőtere. A szelvényben összesen két földbe mélyített, tapasztott padlójú, cölöpszerkezetes (az egyikben három, a másikban négy cölöplyuk volt) házat tártunk fel. Ezek egymás mellett, rendezetten helyezkedtek el, azonos korúak lehettek. A feltárás egyik legérdekesebb objektuma a szelvény középső harmadában lévő, közel 16 m hosszú és 7-8 m széles gödörkomplexum volt. Két lekerekített sarkú téglalapból (átlagos mélysége 150-160 cm volt) és öt egymással kapcsolatban álló gödörből állt. A 4-5. századra keltezhető objektum rendeltetése pontosan nem ismert.

A leletanyag legnagyobb részét a kerámia alkotja. Előkerültek kézzel formált főzőedények töredékei, valamint a korongolt edények különböző típusai is. A barbarikumban készített edények mellett szép számmal kerültek elő római eredetű edénytöredékek is (terra sigillata, festett, barbotinos meredek falú tál, mázas korsó és dörzstál töredékek). A kerámia mellett a mindennapi életben használt eszközök és viseleti tárgyak is napvilágot láttak (csontkorsolyák, őrlő- és fenőkövek, bronzérem, vasfibulák, övcsatok, gyöngyök). Említésre méltóak a feltáráson előkerült vaseszközök is (sarló, ekepapucs). A leletanyagban nagy mennyiségben fordult elő salak, ami valamilyen helyben végzett ipari tevékenységre, fémmezmunkálásra utal; csakúgy, mint a szelvény középső harmadában kibontott gödrök betöltéséből előkerült öntőtégelyek töredékei is (az egyik belsejében bronzolvadékot figyeltünk meg).

A településrészletet több kronológiai fázisra oszthatjuk, melyet az előkerült leletanyag is alátámaszt (keltezhető értékű római és barbár kerámiák).

Feltártunk egy 4. századra keltezhető, 31 sírból álló temetőrészletet is, mely a szelvény középső harmadában, egy magasabb részen helyezkedett el, közvetlenül a telepobjektumok között (több helyen sikerült megfigyelniük szuperpozíciót). A sírok több helyen sorokba rendeződtek, valamennyi tájolása DK-ÉNy volt, 10 sírt körárokka kerítették. A legtöbb sírban sikerült koporsót (általában rönkkoporsó), vagy arra utaló nyomot (pl.: „S” alakú koporsókapocs) dokumentálnunk. Egy sír esetében foltokban a koporsó fedele is megmaradt. A temetkezések jelentős része sírrablásnak esett áldozatul, csupán néhány sírt nem bolygattak meg.

A bolygatottság ellenére mindegyik temetkezés tartalmazott valamilyen viseleti elemet, vagy a túlvilági életre szánt útravalót. A női temetkezések általános leletei voltak a gyöngyök (borostyán, korall, karneol, üveg), fibulák, továbbá a vaskések és orsógombok. A ritkább leletek közé tartozott az összesen két sírból előkerült cyprea kagyló vagy a balta alakú csüngő, valamint a bronz és vas karperecek. A férfisírok mellékletei szegényebbek voltak, általános lelet a vascsat és a vaskés volt. A temetőrészletben két gyermeksírt is feltártunk, ezek

mind sekélyek és bolygatatlanok voltak. A sírok nagy részében találtunk edényt (főként korongolt), melyet az elhunyt lábához helyeztek. Az étel- vagy italáldozat nyomát jelöli az egyik sírban talált római készítésű üveg-pohár töredéke is.

A feltárt szarmata településrészlet kiterjedését nem sikerült terepbejárással pontosan körülhatárolni.

MÉSZÁROS PATRÍCIA – SÓSKUTI KORNÉL

368. Szeged-Kiskundorozsma, Nagyszék I.

(Csongrád megye) B, N, Á

1999 őszén az M5 autópálya Szeged–országhatár közti szakaszának nyomvonalán, a 160+400–160+900 km között megelőző feltárást végeztünk a 26/68 (M5 33.) sz. lelőhelyen. Akkor 26 770 m² nagyságú területen egy kora bronzkori, egy késő népvándorlás kori és egy kora Árpád-kori település 68 objektumát tártuk fel. Néhány évvel később a nyomvonal K-i oldalára egy átlagosan 15 m széles, ún. párhuzamos földutat terveztek. 2005. június 13–28. között mentő feltárást végeztünk ennek nyomvonalán.

A régészeti lelőhely Kiskundorozsmától Ny-ra helyezkedik el, a Maty-ér egyik ágának Ny-i partján, a medderrel párhuzamosan futó magas dombháton.

A feltárást 500 m hosszúságban, átlagosan 15 m szélességben, 5082 m²-en történt, összesen 23 régészeti jelenséget találtunk. Közöttük 4 olyan volt (ezek árkok), melynek részletét már 1999-ben feltártuk az autópálya nyomvonal alatt. Ezekon kívül 19 új objektumot tártunk fel, melyek között egyaránt található a késő népvándorlás korra és a korai Árpád-korra keltezhető gödrök, vermek.

Munkatársak: Mészáros Patrícia, Sóskuti Kornél régészek (MFM); Szeles Imre, Nagy Norbert, Kulcsár Kornél, Máté Genovéva, Tóth Miklós, Stunya Péter ásatási technikusok.

SZALONTAI CSABA – SZ. WILHELM GÁBOR

369. Szeged-Kiskundorozsma, Nagyszék II.

(Csongrád megye) Sza

Az M5 autópálya nyomvonala Kiskundorozsmától Ny-ra, a nagyszéki határ részben, megközelítőleg É–D irányban, a Maty-ér egyik lefűződésének Ny-i magaspártján húzódik. Az előzetes terepbejárások alapján 1998 és 1999 között Nagyszéken az autópálya 160+900 és 161+950 kilométerei között végeztünk megelőző ásatást a 26/72 (M5 34) sz. lelőhelyen.

2005. május 19. és július 1. között a nyomvonal K-i oldalán, átlagosan 15 m széles, ún. párhuzamos földút nyomvonalán végeztünk mentő feltárást.

A lelőhelyen 267 objektumot tártunk fel 11 408 m² felületen, az autópálya 160+900-as és 161+700 km-e között. A sorszámozást 1709-től folytattuk, így az összes objektum száma 1975-re emelkedett. A lelőhelyen csak a Kr. u. 2–5. sz. közé keltezhető régészeti jelenségeket figyeltünk meg.

A területen található nagy kiterjedésű szarmata település négy fázisra osztható. A szelvény É-i harmadában található a legsűrűbb rész. Itt főként nagyméretű méhkas alakú vermek, kemencék, illetve füstölőműhelyek kerültek elő. Szinte az összes objektum betöltése égett, hamus, paticsos, omladékos volt. Valószínűleg a településrészlet elpusztulása után egy komoly planírozást végeztek a területen, melynek nyomait a gödrökben találtuk meg.

Az objektumokban igen nagy mennyiségű leletanyag volt, főként kerámia. Több egész edény, néhány tucat terra sigillata töredék, Pontus-vidéki amphorák töredékei, pár gyöngy és néhány fémtárgy emelendő ki a nagy mennyiségű állatcsontanyag mellett. A településrészlet a 3. sz. második felére keltezhető.

Ettől D-re, egy 30–40 m széles üres sáv után következett egy újabb települési fázis. Az objektumok itt jóval ritkábban helyezkedtek el, kevesebb leletanyagot tartalmaztak. E területen is több sigillata és amphora töredéke került elő. A településrészlet a 3. sz. első felére keltezhető. Közvetlenül a 2. települési fázis déli végénél – néha azt vágva – egy hun kori település néhány objektuma csatlakozott. Ez a legkeskenyebb kiterjedésű periódus. A terület legnagyobb objektuma is itt került elő, egy 16×6 m-es, többszartú műhely. A jellegzetes csillámos-szemcsés, illetve a kései típusú korongolt leletanyagból kiemelkedik négy figuráisan beszimított tál, illetve két kannelurás edény töredéke. Szintén megemlítendő egy Kowalk-típusú üveg-pohár kisebb töredéke.

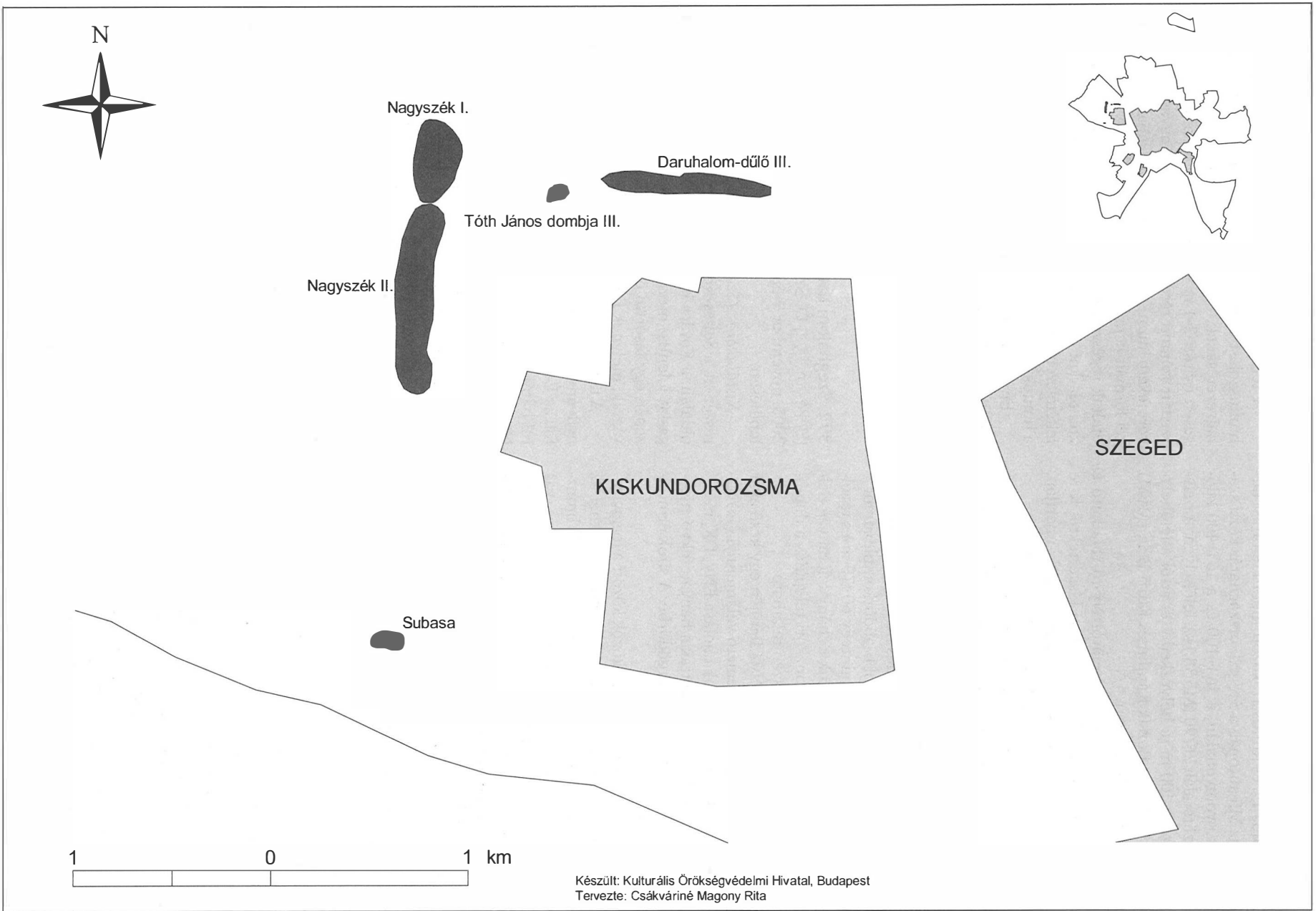
A terület déli harmadában található a legidősebb települési rész. Jellemző, hogy a gödrök átlagmérete itt a legkisebb, a leletanyag mennyisége is szerényebb. Jó néhány ún. „dák jelegű” kézzel formált töredék mellett kiemelkedik egy kisebb, teljesen épp amphoradugó (!).

A terület déli végében található temetőrészlet egy sírja esett a nyomvonalba. A bolygatatlan női temetkezés felsőtestén egy térdfibula és egy svasztikafibula, a mellkason egy kis római bordázott edényke, a lábknál több tucat apró kásagyöngy volt.

A temetkezéstől kb. 200 m-re É-ra került elő a feltárást legizgalmasabb objektuma, egy D–É tájolású magányos, bolygatatlan női sír. A felsőtestén horgonyfibula, emailos korongfibula ezüst hajfonatdíszek és egy gyöngynyaklánc volt. Gyöngyökkel díszített övén bronz tütartó és két pixis volt. Nadrágjának két szára kb. 1100 gyönggyel volt kivarva. Bal lábfeje mellett egy Drag 33. terra sigillata csésze volt, míg lábainak végében egy bronzveretes faládika állt, melyben egy vaskés és egy fekete, kézzel formált, háromlábú, állatfejes kis mécses volt.

Munkatársak: Mészáros Patrícia, Paluch Tibor, Sóskuti Kornél régészek (MFM); Benedek András, Pópiy Dániel régészhallgatók (SZTE); Gábor László, Máté Genovéva, Nagy Norbert, Kulcsár Kornél, Stunya Péter és Tóth Miklós ásatási technikusok.

SZALONTAI CSABA – SZ. WILHELM GÁBOR

370. Szeged-Kiskundorozsma, Subasa (Csongrád megye) B, A

2005. május 19. és június 17. között mentő feltárást tartottunk az M5 autópálya Szeged–országhatár közti szakaszának nyomvonalán, a 163+100 és a 163+400 kilométer között talált 26/90 (M5 38.) sz. lelőhelyen. A helyszín mintegy 100 m-re helyezkedik el attól a lelőhelytől, ahol 1998-ban Bozsik Katalin és Kürti Béla (MFM) megelőző feltárást végzett.

A lelőhely Kiskundorozsmától Ny-ra található a Subasa nevű határrészben, a subasai kiskertektől K-re mintegy 30 m-re; a Maty-ér egyik ágának Ny-i partján, a mederrel párhuzamosan futó magas dombháton.

Feltárásunk a nyomvonal 300 m hosszú és átlagosan 60 m széles szakaszára terjedt ki; a terület nagysága 18 611 m². A lehumusztolt felületen 56 régészeti jelentőséget találtunk. Az objektumok egymástól nagy távolságban találhatók a teljes ásatási felületen.

Egy késő bronzkori település néhány objektumát – vermet, 2 kutat és egy nagyobb gödörkomplexumot – tártunk fel. Ezek egymástól mintegy 60–70 m-es távolságban helyezkedtek el, köztük néhány leletanyag nélküli gödör is előkerült. A bronzkori település a dombhát legmagasabban fekvő részén található.

Ettől Ny-ra, a dombhát Ny-i lejtőjén egy késő avar kori temetőt tártunk fel. A temető valamennyi (16) sírját sikerült feltárnunk. A sírok tájolása ÉNy–DK, mélysége 100 cm körül volt. A halottakat hanyatt fekvő, nyújtott helyzetben helyezték a sírgödörbe. A sírok érintetlenek voltak.

A viseleti és használati eszközök között a leggyakoribb lelet a vaskés és vascsat volt, illetve a nőknél az orsógomb. A sírok többségében találtunk üveg- és bronzgyöngyöket, bronz-, ritkábban ezüst fülbevalókat, vas karperecet, néhol faragott csontlemezeket, tűtartót. Gyakoriak a sírokban az edények és az állatcsont-melléklet is, három sírban tojás is előkerült.

Munkatársak: Mészáros Patrícia, Paluch Tibor, Sóskuti Kornél régészek (MFM); Szeles Imre, Nagy Norbert, Magyar Emil, Kulcsár Kornél, Máté Genovéva, Tóth Miklós, Stunya Péter ásatási technikusok.

SZALONTAI CSABA – SZ. WILHELM GÁBOR

371. Szeged-Kiskundorozsma, Tóth János dombja III. (Csongrád megye) B

2005. július 22. és augusztus 2. között feltárást végeztünk az M5 autópálya és a hozzá kapcsolódó 7.14 jelű összekötő út nyomvonalán a 0+000–0+100 km szelvények között, egy feltételezett kurgán helyén (26/98; M5 83. sz. lelőhely). A kutatott terület nagysága 2079 m² volt, mindössze 7 objektumot tártunk fel.

A nyomvonalon a feltárási munkákat megelőzően geofizikai felmérés történt GEM GSM-19 típusú magnetométerrel, egy 22×50 m alapterületű részen. A felmérés egy a kitérített szelvényen keresztben haladó, újkori árok vonalát adta ki, melyet a későbbi feltárási munká-

latok is igazoltak. A feltételezett kurgánra utaló adatokkal a felmérés nem tudott szolgálni.

A feltételezett kurgán megfigyelése miatt a gépi humusztolást a nyomvonal középső részén (a pálya vonalvezetésének legmagasabb pontja) a pályára merőlegesen nyitott 3-4 m széles kutatóárokkaival kezdtük. A leszedett szántott réteg alatt egy kevert, agyagos és egy kevert fekete humuszt; a nyesés során legújabb kori és kézzel formált kerámiatöredékeket találtunk. A foltok nem utaltak régészeti jelenségre, ezért az altalajba mélyülő kutatóárkot nyitottunk. Abban azt tapasztaltuk, hogy a feltételezett kurgánnak nincsen észlelhető feltöltése, ezért a humusztolást K-i és Ny-i irányban tovább folytattuk.

Ennek eredményeként a lehumusztolt felületen 7 objektumot találtunk. Egy újkori közműárkon kívül gödröket, ezek közül kettőben bronzkori edénytöredékeket találtunk. A többi gödör vagy leletmentes volt, vagy jelenkori anyag került elő a betöltéséből.

MÉSZÁROS PATRÍCIA – SÓSKUTI KORNÉL

372. Szeghalom határa

(Békés megye) Ó, Sza

2005. november 9-én helyszíni szemlét tartottunk a településen.

Kistúlakörös (Szeghalom 52.): A Szeghalom DNy-i részében, a Sebes-Körös bal partján, a Holt-Körös Ny-i oldalán, a Kovács-halomtól K-re 200 m-re levő kis magaslat jelenleg mezőgazdaságilag művelt (szántó), közepén egy fasorral övezett ÉK–DNy-i irányú csatornát vágtak, melynek DK-i oldalán földút halad.

A terepjárás során megállapítottuk, hogy a lelőhely nyilvánvalóan arra a dombhátra terjed ki, amelyet a vízfolyás É-ről félkörben körülvesz, egyébként pedig ÉK-ről határol, és a csatorna és a dűlőút mindkét oldalára kiterjed. Ez bizonyosan így van, hiszen a térképen is ábrázolt szintvonalak, magasságok alapján a dombhát így helyezkedik el. Sajnos egyetlen fia leletet sem találtunk, sem a csatornától D-re, sem É-ra. A csatorna É-i oldalán mintegy 15 m-es sávban jelentős, egészen friss beavatkozást rögzíthettünk. Ez abból állt, hogy kb. 50 cm mélységben a humuszt markolóval leszedték, és elszállították. A markolóknál nyomai a csatorna partfalában jól láthatók voltak. Ugyanígy ezen a területen elvitték a csatornából egykoron kidobott földet is. Leletet ezen a felületen sem találtunk, sem a sárga altalajban, sem a csatorna mellől elszedett föld helyén, sem a fekete agyagos szántásban. A lelőhely körvonalait korrigáltuk a szintvonalak mentén. *Kovács-halom:* A halom teljes területe mezőgazdasági művelés alatt áll, a szemle alkalmával friss szántás és vetés volt rajta. A felszínen nagy mennyiségű őskori kerámiatöredék szóródott, amely alapján megállapíthattuk, hogy a lelőhely a domb egészére kiterjed. A folyamatos és intenzív talajművelés erősen rongálja a régészeti emlékeket. A helyszínen megfigyelt terepalakulatok alapján nem zárható ki, hogy a halmot eredetileg árok övezte.

Kistúlakörös: A Kovács-halomtól NyDNy-ra helyezkedik el, és arra a vízállásos részre támaszkodik, amely ugyancsak DNy-ról határolja azt a dombhátat, melyen lelőhelyünk található. Ez a dombhát szinte párhuzamos az itt haladó dűlőúttal, és ettől DNy felé, mintegy 50 m-nyire kezdődően gyűjtöttük cserepeinket, melyek gazdag őskori lelőhelyre utalnak. Ezt a dombot egy faszorral övezett ÉK–DNy-i irányú csatorna keresztben vágja át. A lelőhely hosszúsága ÉNy–DK irányban mintegy 350 m lehet, szélessége, pedig eléri a 100 m-t. Tény tehát, hogy lelőhelyünk nem érintkezik a Kovács-halommal, sőt, éppen hogy az ellenkező irányba haladva lesz egyre intenzívebb. Az 50. sz. lelőhelytől tehát nemcsak az út választja el, hanem kb. 50 m körüli leletmentes terület is, melyet megtoldhatunk azzal, hogy az út egy kisebb mélyedésben halad. A terület most mezőgazdaságilag művelt, szántó és friss vetés. A felszínen az őskori cserepek mellett egy szürke korongolt, illetve néhány cseréppel soványított, korongolatlan, szarmata kori töredéket találtunk, ez új információ a topográfia adataihoz képest.

Kovács-halom: Egy szinte pontosan É–D-i irányú ovális kiemelkedés, melyet K-ről határol egy hajdani vízfolyás ma már feltöltődött mélyedése. A dombhát relatív magassága mintegy 2,5 m, alapátmérője kb. 300 m lehet. A térkép szintvonalai pontosan jelzik ezt a kiemelkedést. A lelőhely déli széle biztosan elnyúlik az itt ÉK–DNy irányban haladó csatornáig és útig, sőt a csatornából kidobott föld magasságából ítélve, a csatornával is átvágták ezt a dombhátat. Mindenesetre itt már egészen alacsony a dombhát, és a csatornától D-re már szinte nem is érzékelhető. A csatorna É-i oldalán is már feketére vált a talaj színe, ami arra utal, hogy végül mégsem tettek nagy kárt a lelőhelyben. A domb teteje ugyanis egészen világos színű, még abban a kőkeményre száradt, hatalmas rögökből álló mélyszántásban is, ahol terepjárásunkat végeztük. A domb tetején, a szürkésbarna színű talajban térdig jártunk az őskori cserepekben, és egészen nagy darabok is voltak a felszínen. Ez arra utal, hogy a lelőhely igencsak pusztul. A csatornától D-re eső területen leletet nem találtunk. A fentiek szerint térképeinken módosítottuk a lelőhely körvonalait.

Munkatársak: dr. Jankovich-Bésán Dénes, dr. Nagy Levente.

TANKÓ KÁROLY

373. Szekszárd, Alsóvárosi temető

(Tolna megye) R

2005. május 20. és június 2. között régészeti szakfelügyelettel ellenőriztük a területen (Hrsz.: 0320/140) végzett földmunkákat. A kivitelezéssel járó földmunkákkal őskori, a péceli kultúrához tartozó objektumok, elsősorban hulladékkal, cseréptöredékekkel teli gödreinek legfelső szintjét érték el. Az ingatlan Ny-i széle felé haladva a humuszréteg egyre vastagabb, néhol a 120–150 cm vastag-

ságot is elérte. Itt a régészeti objektumok egyre ritkultak, majd megszűntek.

GAÁL ATTILA

374. Szeleste, temető mellett

(Vas megye) Kk

Az épülő 400 kV-os Győr–Szombathely távvezeték 198. sz. oszlophelyén (Hrsz.: 026/16), egy erőteljesen kiemelkedő dombvonulat K-i lejtőjén van a lelőhely, a mai temető mellett. 2005. júniusban a kutatás egy kb. 8×9 m-es területen folyt. Csupán néhány szórvány késő középkori apró kerámiatöredék került elő. A lejtő alja felé sötétebb foltot figyeltünk meg a búzában.

FARKAS CSILLA

375. Szécsény, belváros

(Nógrád megye) Kk, Tö, Kú

A városmag-rehabilitáció építkezései miatt 2005 folyamán négy helyszínen folytak összefüggő feltárások a belvárosban.

Ady Endre utca, Forgách-kastély előtti parkoló: A legkorábbi jelenség itt egy két periódusú, igen mély árok volt, melyet a vár déli árkával azonosíthatunk, és utolsó periódusát a 15–16. sz. fordulóján töltötték be. A második periódusban a területen két ház, esetleg műhely állt. A déli ház kő-tégla alapozású osztófallyal tagolt két helyiségéből a délebbi padlóját többszörösen megújították, míg az É-i padlóját vastag hamu fedte. Észak felől kettős karósról alkotta a fal vázát. A déli helyiségben 1533-as éremmel keltezett szemeskályha omladékát tártuk fel. Az É-i épület déli falának vázát megújított kettős karósról alkotta. A feltárt helyiség K-i részében téglakályha- vagy kemencealap, Ny-i részében vermek kerültek elő. Az utóbbi deszkával fedett vermekben majdnem ép edényeket és sok szerves anyagot tartalmazó szemétréteget találtunk. A területen a harmadik periódust egy közel sík, helyenként megújított, lekövezett felület jelentette, melynek egyik rétegéből 1634-es érme bukkant elő.

Ady Endre utca, Művelődési ház és az egykori Járásbíróház épülete között: A terület É-i oldalán egy, a 17. sz. végén elpusztult épület került elő, mely K–Ny-i tájolású, esetleg L alakú lehetett, és K-i része vélhetőleg alá volt pincézve. A ház tűzvészben elpusztult utolsó periódusában a többszörösen megújított padló felett több helyütt egykor talán a padlástérben tárolt nagy mennyiségű növényi maradvány került elő. A kutatás itt nem hatolt mélyebbre. A terület déli oldalán nem állt ház, a nagy mennyiségű hulladék alapján „hátsókerti” funkcióra gyanakodhatunk. A kutatott felület sarkában paticssal feltöltött pince részlete került elő. A legjelentősebb objektumként itt egy 1660-as évekre keltezett, sok üvegleletet tartalmazó, ácsolt kerettel körbevett latrina vagy szemétygyűjtő említhető.

Haynald L. utca: A városfal déli folytatásában nyitott szelvényben megfigyelhettük a kőfal és a palánkfal

csatlakozását. A közművek bolygatásai miatt csak az állítható, hogy a lapos aljú, kerek átmetszetű cölöpökből álló palánk a kőfal É-i síkjának támaszkodva indul. Elképzelhető, hogy a cölöplyukak a 17. századi felmérésekből ismert rondella É-i becsatlakozásának maradványai.

Haynald L. utca, Ady Endre utca kereszteződése: Az Ady Endre utcában a jelenleg is részben álló bástya É-i falsíkjának folytatásában, az utca Ny-i oldalán előkerültek a város déli palánkjának maradványai. A palánk árokba helyezett, függőleges, hegyezetlen, kör átmetszetű, 2 sorba állított tölgycölöpökből állt, melyek közét agyaggal döngölték be. Vízszintes rácsszerkezetet és megújított cölöpöket is sikerült megfigyelni. A palánk külső oldalához árok, belső oldalához függőleges karókkal megtámasztott földtöltés csatlakozott. E földtöltésbe 17. sz. végi, török anyagot tartalmazó gödör mélyült. A palánktól É-ra lakóházak maradványai kerültek elő. A több periódusú házak (16. sz. első fele–17. sz. közepe) padlója részben deszka fedésű döngölt agyag volt. Több különböző falszerkezetet is sikerült dokumentálni, ezek közül kiemelendő egy kőalapra fektetett gerendára épülő favázis, vesszőfonatos tapasztott fal. A délebbi ház utolsó periódusából (17. sz. közepe) gazdag kerámia- és fémanyag látott napvilágot, egy korábbi periódusból pedig a 16–17. sz. fordulójára tehető kályhacsempék kerültek elő. A házak között mintegy 2 m-es köz volt megfigyelhető. A házakat K-re és talán Ny-ra is kövezett külső járósíntek voltak, míg a kereszteződés közepén nagyobb felületben került elő jó minőségű kövezés, melyben másodlagosan felhasznált gótikus kőfaragványokat is találtunk. A kövezés a 16. század második felében, esetleg a 16–17. sz. fordulóján készülhetett.

MORDOVIN, MAXIM – TOMKA GÁBOR

376. Szécsény, Forgách-kastély

(Nógrád megye) Kk, Kú

A kastély helyreállítása során három fő helyszínen végeztük a feltárasokat és a régészeti megfigyelést. Az időlegesen előkerülő falszöveteket dokumentáltuk, de fal-kutatást nem végezhetünk.

Főépület

Az *emeleten* különböző átépítések során elfalazott ajtók újranyitására került sor. Az *1/9 terem*, a *liftakna* és a *fűtési-közmű alagút építése során* ismét előkerült egy 110 cm széles, K-Ny-i irányú fal, mely az első barokk kastély tornácának külső fala lehetett, a terem jelenlegi É-i fala pedig a kastély D-i alapfala. Ehhez a két alapfalhoz építették hozzá a kastély átépítésekor a többi alapozást. A kora barokk járósínt a mai alatt 20 cm-re volt.

A *terem ÉK-i sarkában lévő kéményakna É-i falszakaszán* a kastély középső főfalának felmenő részlete került elő csúcsíves háritóívvel. Az ívben is és a falban is másodlagosan beépített, faragott mészkövek voltak. A későbbi barokk falat 5 cm-es beugrással építették rá, egyes falazattal meszes habarcsba. A teherhárító ív alatt

fecskefarkas falazással szoknyás kürtőfejezet található. A falban a falazott kürtő a háritóív fölött is folytatódik.

A *Díszterem* déli ajtajának mindkét oldalán 1-1 elfalazott, a padlószintig futó almáriumfülkét találtunk. Magasságuk 400 cm, szélességük 160 cm, mélységük 75 cm. Faluk vakolt és meszelt, felső záródásuk lapos szegmens ívű. A fülkétet utóbb 15-ös téglafallal falazták el.

Az *1/9 és a 2/9 terem* közötti fiókos dongaboltozatot a liftakna megépítésekor elbontották. Dokumentáltuk. A boltozati feltöltést laza, törmelékes sitréteg alkotta, különösen sok és nagyméretű paticsdarabbal. A boltozat fölött a déli falban vízszintes gerendafészek és elszenesedett gerendacsonk került elő.

Az *igazgatói szobában* egy teherhárító ívre alapozott válaszfalat találtunk. Felmenő falához kapcsolódott egy nagyméretű téglákból, katonakötsben kialakított járófelület, a jelenlegi járósíntől 30 cm mélyen. A feltöltésben GJ. (Gross J.) monogramos bélyeges téglavolt. A válaszfal Ny-i oldalán 60×60 cm-es, téglából rakott, kőalapozású, átlósan álló pillért találtunk. A pillér K-i, Ny-i és É-i oldala meszelt. A pillér még betöltötte funkcióját a második padló használatának idején is, mivel a téglakirakás követi a pillér irányát. A jelenlegi szinttől 53 cm-re újabb téglavarrósínt találtunk, mely a pillér vakolt, meszelt alsó részeihez kapcsolódik. A válaszfal K-i oldalán csak a téglák habarcsos, homokos kemény ágyát találtuk meg. A pillér feltehetően az eredetileg boltozott helyiség megroskadt boltozatának megtámasztására szolgált.

A *Ny-i pinceágban* nyitott szonda Ny-i felében a felszíntől 46 cm mélyen tapasztott agyagréteget találtunk. A vörösesbarna égett réteg elbontása után a betonfelszíntől számítva 48 cm mélyen szürkésfehér meszes habarcsba rakott terméskőből álló falat találtunk. Szélessége 110 cm, iránya É-D. A szelvény Ny-i felében, a falhoz kapcsolható két karólyukat és egy 22×17 cm-es cölöplyukat is feltártunk. A felszíntől 60 cm-re elértük a sárga agyagos altalajt, amely fölött habarcsos járósínt találtunk.

A pince K-i oldalán a homlokfal vakolatának levevése után egy régebbi kapunyílás került elő, amely a késő középkori pince második periódusához tartozott. Feltehetően a K-i pinceág (és a jelenlegi kastélyépület) építése előtti időben a jelenlegi nyakfolyosó vonalában, a pince elé épített ismeretlen célú fal emelésekor szüntették meg.

A *Várkertre nyíló pinceágban* nyitott szondákban két-rétegű betöltést, alatta rendszertelenül elhelyezkedő karólyukat és az altalajba mélyülő kisebb gödröket tudtunk megfigyelni. Az egyikben 16–17. századi kerámiaedény felét találtuk meg. A helyiség déli végében a toronyhoz később toldott déli fal alapja 24 cm-re nyúlt a járósínt alá.

A *díszlépcső* felújítása során kiderült, hogy az eredetileg homokkőből faragott, pálca és kislemez tagozatokból álló homlokprofilokkal rendelkező fokokból állt. Az eredeti lépcső mögött egy közel azonos kiosztású,

de téglából falazott, függő lemez habarcsprofilú korábbi lépcső maradványai vannak. A maradványokon többszörös meszelés látszódott.

Kaszvár-ház

Majcher Tamás 2001-ben figyelte meg, hogy az épület É-i oldalán visszabontott falcsonkok, Ny-i oldalán, az 1. és 3. sz. pillérrel szemben visszavésett boltvállak vannak, melyek bizonyítják, hogy az épület nem későbbi a 15–17. századi vár D-i és K-i szárnyánál. A hagyatéki inventárium felsorolása szerint a vár ezen szakaszán a konyha és a szakácsok háza állt. Falkutatást nem végeztünk, csupán a fűtés csöveinek nyomvonalán, kb. 40 cm-es kutatóárkokban dolgozhattunk, illetve a vakolatfelújítás felületeit szemlélhettük. Építéstörténetét csak teljes körű falkutatás után lehet feldolgozni.

1. terem: Eredetileg az 1. és 3. terem egyetlen középpilléres helyiség volt, szabadkéményes tüzelőberendezéssel. A négyszer megújított vakolat és a 9 meszelésréteg a kibontott 16–17. századi járószinthez kapcsolódva a boltozást tartó közép- és falpillérek belső oldalain is megfigyelhető volt.

A jelenlegi járólapos burkolat betonágya alatt mind a négy teremben kb. 40 cm-es igen laza, földes, habarcsos olvadékfeltöltést találtunk, 17–18. századi kerámia-töredékekkel. 43 cm mélyen megtaláltuk a 16–17. századi, többször javított járósintet, 29×29×4 cm-es padlótéglákból, illetve 40×40×2 cm márgalapokkal lerakva. A kisebb helyiségeken más-más burkolóanyagot használtak a padló javításakor. A márgalapok törtek, hiányosak. A padlólapokat ledöngölt, elegyengetett felszínre, habarcságyba rakták.

Az 1. helyiségből a másodikba nyíló ajtó eredetileg egy falfülke, melyet a két helyiséget elválasztó 84 cm széles falalaposra ültették rá. A fülke mérete 58×82 cm, az ÉNy-i falsaroktól 74 cm-re indul. A jelenlegi burkolat alatt megmaradt 2 cm-es falccal profilált, vakolt, meszelt eredeti kerete. Hátoldalát a két terem elválasztó, lapjára fektetett, egy téglasorból álló válaszfal alkotja (28 cm széles). Habarcsozása kapcsolódik az 1. terem padlószintjéhez. Oldalfalai kissé kormosak. A fülke mellett a padlószint fölött közvetlenül sárga-barna mázas nagyméretű lábas, valamint vegyesmázas kályhacsempe töredékeit találtuk.

A téglapadlót az ablak előtt felszedték. Egységes betöltést találtunk. Sok 16. századi kerámia, állatcsont és egy gótikus maiusculás feketére égett fazék került elő. Az épület alapozásának alja a jelenkori padlószinttől 120 cm mélyen van. Kötőanyaga homokos, meszes, gyenge habarcs. A fal alapozási kiugrása a téglapadlószint alatt 12 cm.

A falalap hasított kövekből rakott 52 cm magasan, fölötte a szintkiegyenlítés három sor téglával történt.

A terem É-i fala mellett 320×80 cm-es elbontott tüzelőberendezés alapját találtuk meg, a hozzá csatlakozó szabadkéménnyel. A tüzelőberendezés falát egy sor, lapjára fektetett 29×15×5,5 cm-es téglából építették. Ere-

deti magassága 70 cm volt, melyből 20 cm maradt meg. Belső terét sárgásfehér, gyenge minőségű habarcsba rakott törtkövel töltötték ki. A 16–17. századi téglapadlóhoz kapcsolódó építményt a jelenlegi szint alatt 22 cm-ig bontották vissza. A tüzelő hosszú használatára utal, hogy a terem felé eső falát, valamint az É-i falpillérhez csatlakozó sarkát, a falpillér belső oldalával együtt 2 cm vastagságban, 8-9 rétegben meszelték. A meszelések ráfolynak a tüzelő előtti téglapadlóra. A tüzelőpadkáról boltozat nélküli fűtőnyílás nyílt a 4. terembe, melyet később sárba rakott téglával falaztak be. A terem ÉK-i sarkától 130–260 cm-ig a falszövetben látszódott a tüzelőhöz csatlakozó kürtő elfalazása, melyből GJ monogramos téglák kerültek elő. Az elfalazással egy háromszög alaprajzú kéményt alakítottak ki, mely utolsó használati idejében 150 cm hosszú, 80 cm mély, 320 cm magas, fölfelé keskenyedő, belül vastagon korommal fedett volt. Formája többszöri átépítésre utal. Építéstörténete csak falkutatás után határozható meg.

A teremben két, téglából rakott 18–19. századi osztófalat találtunk, É-D és K-Ny irányban, melyek három pici helyiségre osztják a középpillér É-i oldalán már amúgy is leválasztott termet. A pillér déli oldalán lévő boltívet átjáróként használják a 3. terembe.

Az osztófalakat a korábbi (vakolt) falakba nem kötötték be. Megépítésük után vakolták és meszelték az új tereket. A K-i végfalnál két vakolási réteget, az É-D-i osztófalnál három meszelési réteget lehetett megfigyelni.

A terem ÉNy-i sarkában nyitott 1,3×1,7 m-es szelvényben a téglapadló alatt 13 cm-rel egy korábbi járófelület került elő. A járósint felülete elegyengetett, habarcsos, kemény réteggént jelentkezett, vastagsága átlagosan 2 cm. Alatta erősen kevert, földes, faszenes, paticos réteget találtunk 16. századi kerámiával. A szelvény K-i oldalán beszakadt téglaboltozat 50×30 cm-es összefüggő darabja került elő. A leroskadat boltozat téglája: 28×14,5×5,5 cm. A jelenlegi járósinttől 145–165 cm mélyen egyetlen felületű, 14–15. századi fal került elő, a kis szelvény egész hosszában. Mérhető szélessége a terem É-i falától 117 cm. Ezen a visszabontott falon 145 cm mélyen kb. 1,5 cm-es földréteg felett, az É-i teremfal alá benyúlva, a faltól 54 cm szélességben, sötétszürke andezittufából faragott lépcső fokait találtuk meg. A lépcső járófelületének Ny-i, felső foka, másodlagosan beépített, mészkőből faragott szárkő. Mérete 24×30×20 cm. A következő lépcsőfok mérete 43×50×20 cm, nagy, négyzetes, lekopott felületű, piroxénes andezittufa. Elülső felületén élszedés látszik.

A mai bejárat helyén volt az eredeti ajtónyílás is. A jelenlegi küszöbszint alatt 60 cm-re a falszöveten látszik az eredeti 16–17. századi bejárat küszöbkövének helye, az ajtó mindkét oldalán az eredeti ajtó szárkő helyén téglaköpenyezés. Az ajtó alatti Ny-i falból kiemelünk egy homokkő malomkövet.

2. helyiség: Mérete 280×224 cm. A kályhafülke mögött egy sor téglányi, 26 cm széles fal választja el az 1. sz. helyiségtől. A fal vakolata az É-i oldalon illeszkedik a

padlószinthez, arra ráfolyik. A termet kétszer vakolták. A 16–17. századi padló lapjára fektetett 26×16 cm-es téglákkal van lerakva.

3. *helyiség*: Az 1. és a 3. helyiséget a mai ajtónyílás helyén É–D-i irányban 38 cm széles téglafal választotta el. A fal teteje a 16–17. századi járószinttől 33 cm-re, a jelenkoritól 21 cm-re van. A válaszfalat bekötés nélkül építették az épület eredeti, végig vakolt déli zárófalához. A jelenlegi épület K-i zárófalának ezen szakaszán a mai ablak helyén nem volt nyílás, az ablakfülkét utólag vészték be. A helyiség eredetileg 24×24 cm-es padlóteglákkal volt burkolva, ezekből egy in situ téglá kivételével csak habarcsos lenyomataikat találtuk meg.

4. *terem É-i ablak felmérése*: A jelenlegi ablak parapetjében, a kivitelezés során elbontott boltozott kis nyílás mögött, tölcselesen kifelé nyíló vakolt, meszelt résablak nyílt, futó téglaköpenyezéssel. Magját kővel és téglával utólag kifalazták. A rés és a kis boltozott nyílás, már csak feltételeesen rekonstruálható lőrés volt. A tölcse rés jelenleg 55 cm a legszűkebb részén, az ablak síkjában 70 cm széles, síkja a padlószinttől az ablakszintig követhető. A nyílást futó téglasarokkal alakították ki.

Kastélyudvar

A Forgách-kastély Ny-i és D-i udvarán több helyütt sor került a késő középkori és 16–17. századi vár falainak (részben hitelesítő) feltárására. Előkerült a DNy-i sokszögű bástya több építési periódust magában rejtő maradványa, valamint a szintén átépített várkapu maradványa is. A Kasznár-háztól K-re a DNy-i sarok védőmű alapozása bukkant elő.

A Forgách-kastélytól É-ra, az egykori romantikus Angolpark területén öt helyszínen végeztünk kutatásokat.

Forgách-kastély, Ny-i rizalit K-i oldala előtt: A kutatott középkori nyílás külső környezetében egy 66×108 cm-es angolakna keretén belül 20. századi kazánkérmény maradványa került elő. Itt 150 cm mélyen elértük az altalajt. A torony falában 75×50 cm-es fekvő nyílás vált láthatóvá. Oldalait másodlagosan téglából és kőből alakították ki, szürke meszes habarcsba rakva. Eredetileg fehér mészkőből faragott fekvő helyzetű résablak lehetett, a pince szellőzője. Környezetében a középkori törtkő falazat eredeti egységes szerkezetű volt.

Forgách-kastély É-i homlokzata előtt: A lejtőn jelentkező falcsonk homokos habarcsba rakott, törtkőves barokk kori támfalcsomoknak bizonyult. Szélessége 58–60 cm. A felszín alatt 65–140 cm között nagyköves omladékréteg helyezkedett el, mely a várkastély palotaszárnyának egyszeri omlásából keletkezett. Több késő gótikus nyíláskeret-töredék került elő. A kutatott felület É-i részén a kiomlott palotaszárny ledőlt, még egybefüggő faltömbrészei is megfigyelhetők voltak. A szelvény déli részében az omladék alatt 16–17. századi égett puszulási réteget találtunk. Omlásveszély miatt a kutatást 180 cm mélyen abbahagytuk. A szelvény É-i végében elértük a kerti lépcsőt, mely részben GJ monogramos téglából, részben betonból készült.

Várkert és Ny-i kastélykert közötti kerítés déli oldala, a lépcsőlejárótól K-re: A 2×4 m-es szelvényben téglás-köves törmelék alatt 1 m mélységben elértük a korábbi humuszt. Innen 16–17. századi kerámia, üvegtöredék és állatcsont került elő. A 172 cm mélységben egyenetlen felületű, lejárt sárga agyagos réteget találtunk. A jelenlegi kerítés alatt előkerült a törtkőből fehér mészhabarccsal falazott késő középkori É-i kerítőfal. A szelvény É-i végében kisebb, törtkőből meszes habarcsba rakott falrészlet bukkant elő 135 cm mélyen. Az altalaj a faltól D-re, 150 cm mélyen jelentkezett, majd alapárokszerűen lemélyült. A falalap az alapárok szélétől 30 cm-t csúszott a lejtő irányába, miközben a fal vízszintes rétegei egymás tetején is elcsúsztak. A megcsúszott falrész mérhető szélessége 60 cm. A felmenő falat hatalmas terméskövekből rakták. A faltól É-i irányban még egy vízszintesre kialakított plató lehetett, mely a falalap megcsúszását részben megfogta. A fal és alapárka a kerítőfallyal nem párhuzamos, a Ny-i bástya irányában nyílik.

Aranyhalas medence: A lelőhely a kastély középvonalától K-re, a meredek partoldal alatt helyezkedik el. Egy korábbi lejtősuvadás részben betemette, a növényzet teljesen benőtte. A medence 2,7×4 m, ovális alakú. K-i és Ny-i oldalának kerete kváderkövekből rakott. A kváderek alatt a medence fala egy sor élére, majd lejjebb lapjára fektetett téglából épült. Mélysége 81 cm, alja téglával kirakott. A déli oldalról származó faragott köveket a medencébe beomolva találtuk meg. Jól látható volt, hogy a medencét szétromboló 1974 és 1987 között történt suvadás DK-i irányból ÉNy-i irányba nyomta a keretet. A medencét D-ről megkerülő járdát vagy utat a földmozgás elpusztította. A medence Ny-i részén nyitott árokban 100 cm mélyen sárga vízszigetelő agyagréteg jelentkezett. A bontás során réz pénzérme került elő. A téglák mérete 30×14×6 cm, nagy részük bélyeges, PF és GJ monogramos.

Török szultánlány sírja: A forrásfoglalás a kastély középvonalától Ny-ra, a meredek partoldalba bevágva helyezkedik el. Neve – a helyiek szerint – egy feliratos kő alapján született. Nehezítette a munkát a több helyről feltörő, a támfalat folyamatosan alámosó víz. A vízvezető árkok készítése során két teljes darab kerámia vízvezetőcsövet, és néhány töredéket találtunk. A forrásfoglalás elé nagyméretű terméskőből, ciklopfalazatot építettek. A ciklopfalazat mögött egy meszes habarcsba rakott téglafal látszik, amelyben faragott kő is volt. A támfal Ny-i végétől ÉK-i irányba futó téglasor egykor téglával vagy kővel burkolt terasz alapozása lehet. A terasz mellett helyezkedett el az É–D-i tengelyű, körülbelül 2×1 m-es téglány alakú medence, „a sír”. A medence téglakeretének ötödik sora padkaszzerűen kiugrik. A kereten belül nem találtunk burkolatot. A medencében a támfalból kiomlott kövek kerültek elő. A víz alatt 50 cm mélyen sóderos réteg jelentkezett. A forrás előtti rész K-i felében nagyméretű terméskőből rakott, 70 cm széles vízvezető csatorna került elő. A forrás valószínűleg egy csővön a négyszögletes medencébe folyt, majd innen a pe-

remén átbukva csatorna vezette le a hegyoldalból. A támfal alatt a teraszon valószínűleg kerti padon lehetett megpihenni. Az említett kőfaragvány nem került elő, így feliratát és korát nem tudtuk meghatározni.

TOMKA GÁBOR

377. Szil, Árpád utca

(Győr-Moson-Sopron megye) B, Á

2005. júniusban régészeti szondázást végeztünk a telken (Hrsz.. 328), a lelőhely kiterjedésének és pontos jellegének meghatározására. A 30×10 m alapú árokban, a homokos altalajban 90 cm mélyen egy barna agyagos betöltésű ÉK-DNy-i irányú U-metszetű árkot találtunk. A folt felületéről kibontás előtt Árpád-kori, 12–13. századi kerámiát gyűjtöttünk, az objektum betöltéséből leletanyag nem került elő.

A telken a felületről további leletanyagként Árpád-kori leletanyagot gyűjtöttünk, valamint bronzkori(?) edényoldal-töredékeket benyomkodott pontsorrall ellátott, applikált szalagdísszel. A lelőhelyen egy jellegében még ismeretlen őskori telephely mellett, szeres típusú, nagy kiterjedésű, de laza szerkezetű Árpád-kori faluval számolhatunk.

ASZT ÁGNES

378. Szirmabesenyő, Hegy alatti földek

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ő

2005. október 11-én helyszíni szemlét végeztem a község külterületén, 25 ingatlan villamosenergia-ellátásához kapcsolódóan. A helyszíni szemle időpontjában a terület lefedettsége nem tette lehetővé a régészeti szempontú vizsgálatot, régészeti lelőhely meghatározását. Azonban a tervezési területtől kissé ÉÉNy-ra, a 26. sz. főútból Ny-i irányban leágazó műút déli oldalán a Hegy alatti földek elnevezésű dűlőben a felszínen néhány kerámiatöredéket találtam, mintegy 100×180 m-es területen.

A leletek a miskolci Herman Ottó Múzeumba kerültek.

JENEI ANITA

379. Szombathely, Arany-patak lakópark

(Vas megye) R, Rő

2005. április 4. és május 17. között végeztünk megelőző feltárást a hajdani Zeli-major területén építendő lakópark helyén. Összesen 11 393 m²-t, 86 objektumot tártunk fel az Arany-patak É-i teraszán.

Az alacsonyabb térszínen egy kora rézkori megaronos, alapárkos-oszlopszerkezetes (20×8,5 m) kéthelyiséges, paticsfalú lakóépületet kutattunk meg. Ugyanezen a teraszon, a háztól K-re kb. 100 m-re egy újabb ilyen korú települési gócot találtunk, szemétködrökkel és gabonatarló veremmel. Ezek között egy sekély, négyszögletesen futó árkokkal határolt területen belül hamvasztott homo maradványok voltak egy mély gödörben, edé-

nyek (tálak, fazék) töredékeivel borítva. A jelenséget szertartási helyként is értelmezhetjük.

A kora rézkori települési objektumoktól É-ra, magasabb térszínen egy nagyjából K-Ny-i irányú római kori útra bukkantunk. Ez két árokként, köztük kavicsozással jelentkezett a gépi humuszoslásakor. A kb. 150 m hosszúságban kézzel kibontott út szélessége 6,5–7 m. Ehhez az úthoz É-ról egy másik hasonló út is becsatlakozott. A keresztződés mellett egy urnás-hamvasztásos temetkezést (Kr. u. 1. sz. vége) is feltártunk.

Munkatársak: Rozsonits Gyöngyi, Vámos Gábor régésztechnikusok.

ILON GÁBOR

380. Szombathely, Aréna utca 12.

(Vas megye) Rő

2005. május 2–11. között beépítést megelőző régészeti kutatást végeztünk a telken, mintegy 128 m² egybefüggő felületet tártunk fel. A 16,3×7,9 m-es szelvényben 50–70 cm-es mélységben a korábbi téglaház helyén egykor állt vályogfalú ház elplanírozott omladéka alatt feltehetően a római korból, vagy azt követően kialakított döngölt szürkés-sárga kompakt agyagréteg alatt foltokban átégett, leletek hiányában feltételelesen római kori felszínnek meghatározható felület mutatkozott. A felület felszíni bontása során sem további régészeti jelenség, sem pedig érdemi régészeti lelet nem került napvilágra, ezért a felületen arányosan elhelyezve három (két 1×1 m-es, illetve egy 1,5×1 m-es) mélyszondával törtük át a felületet. A geológiai altalajt a mai járdaszint alatt 23 cm mélyen értük el. A 2. számú szondában közvetlenül az altalaj felett szórványos római falazó- és tetőfedő téglák, csatári kő törmelék illetve néhány jellegtelen kerámia jelentkezett. A másik két mélyszonda régészeti-leg negatívnak bizonyult.

SOSZTARITS OTTÓ

381. Szombathely, Ipari út, Fachmarkt

(Belső-majorhely)

(Vas megye) R

2005. június 27. és augusztus 31. között megelőző feltárást végeztünk építkezéshez kapcsolódóan a területen. Az I. ütemben kutatóárok segítségével próbafeltárást tettünk megfigyeléseket. A teljes megkutatott terület nagysága valamivel meghaladja az előirányzott 7 655 m²-t, melyen 208 régészeti objektumot dokumentáltunk.

A lelőhelyen azonosított rézkori település kiterjedésének megállapításához nagyban hozzájárultak geológiai szempontok is, ugyanis a jelenségek egy ÉK-DNy irányú, barna erdőtalaj sávban koncentráálódtak, az ettől K-re és Ny-ra eső sárga agyagos területen erősen csökkenő intenzitást mutatva. Feltételezésünk szerint itt egykor alacsony dombvonulat húzódnak, melyet a természetes erózió és a mezőgazdasági művelés pusztíthatott el.

Ugyanakkor a település ÉÉK felé tovább húzódhatott, de ennek megkutatását a vasúti töltés akadályozza.

A kisebb-nagyobb csoportokat alkotó régészeti objektumok mintegy 90%-át kitevő különböző méretű cölöphelyek a teljes felületen jelentkeztek, az elsődleges feldolgozottság szintjén azonban csupán három földfelszínre épített felmenő falú ház azonosítható, illetve feltehetően határoló funkciót ellátó oszlopsorok (kerítés?). A cölöphelyek néhol sűrűbb előfordulása az épület megújítására utalhat. Ezenkívül egy teljesen szétdőlt kemence hamusgödrével, két vörösre átégett sekély betöltésű nyílt tüzelőhely és néhány agyagnyerő, illetve hulladékgödör került elő. Utóbbiak a feltárt terület É-i részén koncentráálódtak. Feltűnő, hogy inkább a cölöphelyek tartalmazták a túlnyomórészt kerámiatöredékekből álló leletanyagot, melyek között több perem- és fültöredék is előfordul. Kidolgozásuk gyenge minőségű, színük a világosbarnától az egészen sötét barnáig, feketéig terjed, egyetlen körömbecsipkedéses peremtöredéket leszámítva díszítetlenek.

A datáló értékű kerámiatöredékek alapján a feltárt települést a rézkor elejére tehetjük, a kései lengyeli kultúra és a korai Balaton-Lasinja kultúra átmeneti időszakára.

Munkatárs: Szilasi Attila Botond régésztechnikus.

POLGÁR PÉTER

382. Szombathely, Kozmán kívüli-dűlő

(Vas megye) U, R, Kk

2005. május 17. és július 7., majd augusztus 24. és szeptember 9. között végeztük el a tervezett lakópark területén a megelőző feltárást. Ennek során 21 589 m²-en 424 objektumot tártunk fel, amelyek három korszak emlékeanyagához sorolhatók.

A DVK kottafejes fázisának telepe a Perinttől Ny-ra kb. 1 km-re az úgynevezett Oladi-platóhoz kapcsolódó löszös dombvonulaton ÉNy-DK-i irányban helyezkedik el. A telep Ny-i legszélén, az utolsó Langgrubetől Ny-ra, közvetlenül mellette a kő nyersanyag feldolgozására utaló, azok mikroszilánkjait is tartalmazó gödrök csoportja volt elkülöníthető. A telep DK-i területén – egy csoportban – találtuk meg szinte az összes hajdani gabonás vermet. A telep házainak egy része oszlopszerkezetes volt és többször megújították azokat. Másutt a Langgrubek között nem találtunk oszlophelyeket, azaz talpgerendás házakat kell feltételeznünk. A házak falát agyaggal tapasztották, amelyet a nagy mennyiségben feltárt patics igazol. A viszonylag nagyszámú kerámia (mindössze néhány darabon maradt meg a festés nyoma) mellett kő vésőbalták és a gabona feldolgozásnál használatos alsó őrlőkövek és zúzókövek is előkerültek. A telep Vas megye első teljes egészében feltárt faluja.

A badeni kultúra időszakának telepjelenségei közül nyílhegyeket bontottunk ki a 103. és 375. sz. objektumokból. A 243. sz. objektumban nagy mennyiségű kagylótöredéket tartalmazó betöltésréteg is volt.

Néhány késő középkori gödörből mintát vettünk talajtani, palinológiai és archaeobotanikai vizsgálatra. Igen kevés és rossz megtartású csontmaradványt gyűjtöttünk. A lelőhely légi fotózását Pap Gábor végezte el.

Munkatársak: Vámos Gábor, Czoczek Viktória és Rozsonits Gyöngyi régésztechnikusok.

ILON GÁBOR

383. Szombathely, Mátyás király utca 22.

(Vas megye) Ró

2005. április 4. és május 4. között megelőző régészeti feltárást végeztünk a telek (Hrsz.: 8830) két különálló felületén, összesen 330 m²-en.

Az utcafronthoz közelebb eső „A” felületen egy újkori beásáson kívül csak közvetlenül a köves altalaj felett húzódó iszapos-homokos-apró kavicsos, megközelítőleg 50 cm vastag réteg tekinthető régészeti jelenségnek. Ez utóbbiban sok legömbölyödött szélű római tetőfedő téglát töredékét, továbbá kerámiadarabokat találtunk. Az efelett húzódó homokos rétegeknek is öntéstalaj jellege volt megfigyelhető.

A „B” munkaterületen egy újkori téglafalon és planírozott építési törmeléken kívül egy római kori épület kiszedett falait találtuk meg. A sárga agyagos altalajba alapozott falakat valószínűleg az újkorban bontották vissza, illetve szedték ki köveiket. Az épület építésének két periódusát lehetett elkülöníteni: 1. az előbb említett falak felhúzásának periódusa, 2. majd egy kevésbé mélyen megalapozott É-D-i irányú fal (köveit későbbi korok szintén kiszedték) és egy visszabontott apszis periódusa. Padlószinteket egyáltalán nem találtunk, ezek már korábban elpusztultak. A római épületen kívül egy római kori gödröt és két kutat tártunk fel. Az egyik kútból kerámia- és állatcsonttöredékeken kívül kőfaragványok is kerültek elő: egy 1. századi, valószínűleg sírsztélé férffifejet ábrázoló töredéke, egy másik fej töredéke, továbbá egy építészeti elem.

Munkatársak: Pásztókai-Szeőke Judit, Tárczy Tamás.

SOSZTARITS OTTÓ

384. Szombathely, Petőfi telep, Halastó utca

(Vas megye) Ó, Á

2005. szeptember 12–18. között végeztük el a terület próba- és megelőző feltárást (Hrsz.: 14563/17–18, 14563/19). A kutatás során 635 m²-t tártunk és mértünk fel, továbbá 28 objektumot dokumentáltunk. Az építendő új út felületébe mélyített árokban régészeti jelenséget nem tapasztaltunk. A tervezett építkezés I. üteme területén pusztán újkori objektumokat találtunk. A 10. sz. objektumban, amely egy öntéstalajjal feltöltött gödör, másodlagos helyzetben két darab szentgáli radiolaritszilánk került elő, amelyek közelebről nem megállapítható korú őskori telepre utalnak. Az építkezés II. üteme területének egy részén, amelyet a 2., 3., és 4. sz. kutatóárok is érintettünk, Árpád-kori jelenség-

gekre bukkantunk. Ezek közül a leggazdagabb a 23. számú volt.

ILON GÁBOR

385. Szombathely, Síp utca

(Vas megye) U, R

2005. június 27–28-án helyszíni szemlét tartottunk az Oladi-plató területére eső kábelfektető árok mentén (Hrsz.: 4423). A lelőhely nagysága kb. 2500×600 m, ennek egy részletét érinti a munkaárok. A lelőhelykomplexum az Oladi kilátótól a Parkerdei utca melletti vízbázis kútjáig. A munkaárok kb. 50 m-es szakaszán 6–8 késő neolitikus-réz-kori objektumot találtunk.

Június 28. és július 4. között leletmentést végeztünk a Perint-patakot Ny-ról kísérő dombvonulat úgynevezett Oladi-platóján. A munkaárokban a 16614 helyrajzi számon tervezett út torkolati részén 4, a lengyeli II. avagy III. fázisra keltezhető gödröket vágtak át és pusztítottak el részben. A gödrök betöltéséből paticst, őrlőkötőredékeket, bakonyi radiolaritot és egy kis obszidiánpengét, valamint kerámiát (köztük pasztózus vörös festésű) tártunk fel.

Munkatárs: Vámos Gábor.

ILON GÁBOR

386. Szőlád, Kertek mögött

(Somogy megye) R, B, Ge, A

2005. március 21–24-én földmágneses vizsgálatokat végeztünk (Fluxgate-Gradiometer-FM36) a lelőhelyen, hogy a 2003-ban feltárt langobard sír környezetében feltehetőleg temető nyomára bukkanjunk. A mintegy 2 ha-os terület átvizsgálása után a sír környezetében erőteljes mágneses anomáliák/foltok utaltak további régészeti objektumokra, de sírokat és települési objektumokat elkülöníteni nem sikerült. A területen végzett terepbejárás során rézkori, bronzkori és Kr. u. 6–7. századi cserepeket gyűjtöttünk.

Szeptember 1. és október 4. között a tavaszi földmágneses kutatás eredményei alapján feltételezett langobard temető hitelesítő feltárását végeztük. Az L-alakú, mintegy 500 m²-es felületen 12, Ny-ra tájolt langobard sír, 8 őskori objektum és egy késő avar kemence került elő. A feltárt 10 sír közül négyet kiraboltak. Három sírt a felszíni sírhalmok alakjára utaló kerek, kettőt négyszögletes árok vett körül. A 2,5–4,5 m mélyre ásott sírokba a halottakat ácsolt vagy fatörzskoporsókba temették. Az egyszerű aknasírok mellett a padkás sírok 1–2 m mélységben lépcsősen összeszűkültek, a padkára gerendákat helyeztek. A 13. sz. nagy körárkos sír K-i felébe a gerendákra egy egész lovat helyeztek, ez alatt a sírkamra oldalát deszkákkal borították. A fatörzskoporsóba eltemetett halottat erősen megbolygatták, a csontok és a leletek töredékes állapotban kerültek elő (spáta, mérleg serpenyője, besimított bikónikus edény, bepe-

céltelt edény, terra sigillata, bronz nítzsegek). A koporsó alját növényekkel bélelték, arra textíliát terítettek. A bolygatatlan sírokban lándzsa, kard, kés és egy esetben sarkantyú került elő. A 6. sz. bolygatatlan sírban aranyozott bronz pajzstövisek csat és két pajzs alakú övrög-zítő, fésű és borsisakot díszítő vaddisznóagyarok kerültek elő. A sírokban gyakori az edény és a szárnyas húsmelléklet. A halmos sírformák, a temetkezési rítus és a módszeres rablás egy magasabb társadalmi helyzetű népesség temetkezőhelyére utal.

A földmágneses kutatást és a régészeti feltárást az MTA Régészeti Intézete és a Römisch-Germanische Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts (Frankfurt am Main) közösen végezte. Munkatársak: Skriba Péter, Koós István, Soós Eszter, Horváth Eszter, Szöllösi Szilvia, Bollók Ádám, Petkes Zsolt, Cifra Szabolcs, Kaszab-Olschewsky Tünde.

BELÉNYESY KÁROLY – FREEDEN, UTA VON – VIDA TIVADAR

387. Szögliget, Hosszútetői-barlang

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B

2005. szeptember 12–22. között folytattuk a barlang feltárását a nyitrai Régészeti Intézettel közösen. A terem bal oldali részének ásatását folytattuk, míg a jobb oldali részen maradandó tanúfalat hagytunk.

A barlang folyosóján a teremhez közeli részen 2003-ban sikerült elérni a többnyire már bolygatatlan Kyjatice-réteget. Idén itt egy jelentős ugyanilyen korú, többször megújított tüzelőhely került elő, nagy mennyiségű cserép- és állatsontanyaggal. A tüzelőhely szintjével csaknem azonos mélységben olyan kőfeltöltéses réteget találtunk, mely nagy biztonsággal keltezhető a késő bronzkori járószintnek. A tüzelőhely mellett két újabb aranykarika – a már ismert kincslelet újabb darabjai kerültek elő. A lelőhely természetes bolygatottsága rendkívül nagy mértékű.

A belső terem a csapadékos nyár következtében rosszul feltárható volt. A felső 60 cm-es réteg teljesen átforgatott. Kis mélységből egy – egyelőre a vastag rozsdá miatt nem keltezhető – vaskés került elő.

REZI-KATÓ GÁBOR

388. Szurdokpüspöki határa

(Nógrád megye) Pa, Ó, B, LT, Sza, Kö

2005. május 1. és november 30. között terepbejárást végeztünk a Zagyva-völgy két oldalán és a Zagyva-völgy K-i oldalán található hegylábi, domblábi területeken.

Alsó-Dolinka: A Zagyva bal teraszán, Alsó-Dolinka és Filimes területe között a vaddisznótúrásból késő bronzkori (Kyjatice), kelta és középkori kerámiát gyűjtöttünk (6. lh.).

Budai-domb: A Zagyva árteréből kiemelkedő teraszcsík tetején és lejtőjén őskori, szarmata és középkori kerámiát, fosszilis csontokat, kovaszilánkokat és megmunkált nyersanyagdarabokat gyűjtöttünk (4. lh.).

Derzsi-hegy: A Zagyva-völgy K-i oldalán álló, a környezetéből markánsan kiemelkedő, vízmosásokkal szabdalalt hegyen három lelőhelyet regisztráltunk (22–24. lh.). Pattintott kőeszköztöredékeket, szilánkokat, gyártási hulladékot, őskori és bronzkori (Kyjatice) kerámiát gyűjtöttünk.

Diófa-tábla: A Zagyva bal oldali teraszán a lejtőről kovagumót, szilánkokat és szilánkeszközt gyűjtöttünk (7. lh.). A terasz egy másik pontján, vízmosásokkal szabdalalt völgy mentén álló dombtetőn felső paleolit jellegű eszközöket, szilánkokat, gyártási hulladékot, magkövet, fosszilis csontdarabkát gyűjtöttünk (8. lh.).

Diós-patak völgye: A völgyben öt helyen is regisztráltunk lelőhelyet (9–12., 18. lh.), kettőt a völgy mentén álló dombtetőn és völgy felé eső lejtőjén, kettőt a hegylábi felszínen. Megmunkált nyersanyagdarabokat (limnikus kovaközeteket), eszköz- és magkőtöredékeket, pattintott kőeszközöket és szilánkokat, fosszilis csontdarabkát, ékszercsigát, valamint bronzkori és középkori kerámiát gyűjtöttünk.

Horka: A 12. sz. lelőhelytől kb. 100 m-re az enyhén magasodó dombon pattintott kőeszközöket, szilánkokat, eszköztöredékeket, megmunkált nyersanyagdarabokat, fosszilis csontdarabkákat és középkori kerámiát találtunk; ez utóbbi a kőanyaggal együtt került elő a felszínen (13. lh.).

Hosszú-dűlő: A Zagyva jobb oldali teraszán két helyen is őskori kerámiát, pattintott kőeszköztöredéket, valamint recens fogzománc-töredéket gyűjtöttünk (1–2. lh.).

Peres: A Zagyva jobb oldali teraszán őskori zúzálkos soványítású kerámiát, paticsot és kovaszilánkot gyűjtöttünk (3. lh.).

Tök-föld: Ebben a határrészben hét lelőhelyet regisztráltunk (14–17., 19–20., 28. lh.). A dombháti ill. domlábi felszínen pattintott kőeszközöket és töredékeket, szilánkokat, megmunkált nyersanyagdarabokat, fosszilis csontdarabokat, kavicseszközöket, magköveket továbbá késő bronzkori kerámiát találtunk.

Városerdő: A Zagyva bal oldali teraszán, a település határán a Városerdő mellett vezető földút vonalában kovaszilánkokat és eszköztöredékeket, andeziteszköz töredékét és fosszilis csontdarabkákat gyűjtöttünk (5. lh.).

21. sz. lh.: A Zagyva-völgy K-i oldalán hatalmas kiterjedésű késő bronzkori (Kyjatice) lelőhelyet észleltünk, amelyen keresztül folyik a Diós-patak. A kerámia nagy számban és egyenletesen jelentkezett. A lelőhely különböző pontjain bronzkori és középkori kerámiát, őskori megtelepedésre utaló kovaleleteket és andezit-szilánkot találtunk. A lelőhelyen keresztül Szurdokpüspökibe vezető mélyút oldalfalában késő bronzkori (Kyjatice) kerámiát és kovaleleteket találtunk. 2005 nyarán a Kubinyi Ferenc Múzeum régészei leletmentést végeztek, Árpád-kori kemencét tártak fel.

25. sz. lh.: A Zagyva-völgy K-i oldalán, a dombtetőn és a lejtős részeken nagy kiterjedésű őskori és esetleg őskori felszíni település nyomait figyeltük meg. A leletek – pattintott kőeszközök, szilánkok, magkövek, fosszi-

lis csontok – a felső paleolitikum korai szakaszához tartozhatnak. A felszínen elszórtan középkori kerámiát is találtunk.

26. sz. lh.: A Zagyva-völgy K-i oldalán, a település feletti kis dombtetőn és a lejtőn pattintott kőeszközöket, szilánkokat, magkövet, gyártási hulladékot, megmunkált nyersanyagot, továbbá késő bronzkori, Árpád-kori fenékbélyeges és középkori kerámiát találtunk.

27. sz. lh.: A Zagyva-völgy K-i oldalán a dombtetőről és lejtőjéről pattintott kőeszközszilánkot, eszköztöredéket gyűjtöttünk, melyek egy része feltehetőleg felső paleolit jellegű. A kőanyagtól elkülönülve szórványosan késő bronzkori és középkori kerámiát is találtunk.

Konzulens: dr. Ringer Árpád.

Munkatársak: Gutay Mónika, Kerékgyártó Gyula.

RA CZKY PÁL

389. Tarcál, Közös legelő

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U, B

Helyi lakos a Tarcál és Mezőzombor között egy kis dombon kőbaltát talált. A helyet Gulya- vagy Csordaszállásnak is nevezik.

2005. augusztus 16-án helyszíni szemlére a leletbejelentővel Tarcál felől közelítettük meg a lelőhelyet. Megállapítottuk, hogy a dombról ismeretlenek markolóval vittek el humuszt. A bolygatott területen egy emberi csontváz részeit találtuk, valamint cserepeket, paticsot, kagylódarabokat. Körbejártuk a kiemelkedést, melyet sűrűn benőtt a gyomnövényzet, de így is látszik, hogy árokkal vették körbe, a kiásott földet a dombra halmozták.

A leletanyagot neolit cserepek, obszidiánok alkotják, valamint a középső bronzkor hatvani kultúrájának cserepei és paticsok. Minden jel szerint az enyhe kiemelkedésen az újkőkorszakban megtelepedtek, majd a középső bronzkorban árokkal vették körül a telepet, illetve a dombot.

B. HELLEBRANDT MAGDOLNA

390. Tatabánya, Csákányos-pusztá

(Komárom-Esztergom megye) Á

2003-ban kezdtük meg az egykori Csákányegyház falu plébániatemplomának és a körülötte fekvő település régészeti feltárását. 2005. június 15. és augusztus 26. között a DK-i templombelső tártuk fel, valamint az épülettől K-re levő kisebb sáv sírjait. Az épület belső része a falak alapjait képező szálkőig bolygatott volt. Az újkori szakszerűtlen kutatások során a templom teljes padlózata megsemmisült, az épületen belül sírokat nem találtunk. A falakon kívül további ívsoros párkánytöredékeket találtunk, valamint jó néhány román kori ablakeret-töredéket, valamint a bejárati ajtó töredékeit, amely a DK-i falszakaszon volt. Talán az épület belsejében állt az a kőből faragott szenteltvíztartó, amelyet a falon kívüli omladékrétegben találtunk meg. Az épüle-

ten kívüli sírok melléklet nélküliek voltak, az idén 32-t tártunk fel. A temető zöme valószínűleg a templomtól ÉEK-re helyezkedett el. A bolygatott rétegekből 13–14. századi kerámia került elő.

A leletanyag a Tatabányai Múzeumba került.

LÁSZLÓ JÁNOS

391. Tápióbicske, Várhegy, Kalapos-hegy

(Pest megye) B

A két – régészetileg védett – bronzkori földvár területén továbbra is üzemel a motocross-pálya. Ennek pusztításai főleg a Várhegyet érintik: tolólapozással ugratókat készítettek, és ezzel nagy valószínűséggel megsemmisítették a kultúrréteget. A közelben levő Kalapos-hegy eléggé bozotos, itt talán kisebb mértékű a pusztulás. A Várhegyen a motocross-pálya által nem érintett terület szántóföld, itt 2005 tavaszán a kukoricában még észleltem az egykori átvágást. A tolólapozás során félretolt földben elég sok bronzkori cserepet találtam.

MIKLÓS ZSUZSA

392. Tápióság határa

(Pest megye) B

Téglaházi-dűlő: A falu ÉNy-i szélén, a Tápiót kísérő magasparton található a bronzkori földvár. A lakóterület 2005 tavaszán füves volt, az átvágást viszont szántották. Oldala a Tápió felől meredek, itt három oldalról terasz határolja a védett területet. A szántott részen bronzkori cserepeket, állatcsontokat találtam.

Várhegy: Az irodalomban inkább Káva-Várhegyként szereplő lelőhely közigazgatásilag Tápiószálig tartozik. A bronzkori földvárnak a Ny-i, a völgy felőli része bozotos erdő (a sáncárok valamivel áttekinthetőbb), K-i fele, a dombtetőn szántóföld. A 2005 tavaszán végzett terepbejáráskor az éppen kikelt napraforgóban is elég jól látszott a sáncárok K-i szakasza. A felszínen igen sok volt az edénytöredék, állatcsont.

MIKLÓS ZSUZSA

393. Tápiószentmárton, Hatvani-hegy

(Pest megye) B

A Hatvani-hegy a Tápió partján, a falu Ny-i szélén emelkedő dombos Ny-i végén található. 2005 tavaszán, a terepbejárás idején fiatal kukorica volt benne. Az erősen elszántott bronzkori földvár felszínén közepes mennyiségben találtam cserepeket, állatcsontot. A talaj homokos volt.

MIKLÓS ZSUZSA

394. Tengelic, Alsó-Hídvég

(Tolna megye) Kő

2005. április 6-i terepbejárásunk során Tengelic Ny-i határszélén, Alsó-Hídvégtől kb. 1,5 km-re DNy-ra, a Sár-

víz két levágott kanyarja között fekvő, meredek oldalú, kb. 12 m magas domb tetején középkori egyházas falu, vélhetőleg Hidvég nyomait azonosítottuk a szántásban kb. 400×200 m-es területen. A faluhely K-i szélén, az enyhén K felé lejtő dombtetőn kb. 30×20 m-es részen közepes mennyiségben – köztük meglehetősen nagyméretű – köveket és kevesebb téglatöredéket, valamint közepes sűrűségben embercsontokat figyeltünk meg. A felszíni leletek alapján a falu a török korban pusztult el.

Munkatárs: B. Kohári Gabriella (KÖH, Pécs).

K. NÉMETH ANDRÁS – ÓDOR JÁNOS GÁBOR

395. Tengőd, temető

(Somogy megye) Kő

2005. március 18-án végzett terepbejárásomkor a község DNy-i részén, a Kányára vezető úttól D-re fekvő temetőnek nagyjából a közepén, annak K-i szélén, kb. 30×30 m nagyságú bozotosban elszórtan középkori jellegű téglatöredékek utaltak a régi Tengőd egyházának helyére. A terület déli szélén kb. 10 m hosszú mélyedés húzódik Ny–K-i irányban, amely talán falra vagy árokra utal. A bozótostól D-re fekvő füves-gazos sáv É-i részén, a jelenlegi sírok körüli földben középkori téglatöredékeket és szétszórt embercsontokat figyeltem meg. A középkori falu azon a két patak közti földnyelven kereshető, amelynek pontosan a közepén helyezkedik el a templom.

K. NÉMETH ANDRÁS

396. Tét, Malomhely-dűlő

(Győr-Moson-Sopron megye) B

2005. január 4-én helyszíni szemlét tartottam Téten, a településrendezési terv által érintett három területen. A 2. és 3. sz. területen régészeti jelenséget nem találtam.

A 6. sz. tervezési területen a Mórchidára vezető úton, a Malomhely-dűlőben régészeti lelőhelyre leltem, ami a Csángota-érrel párhuzamosan futó kis, alacsony dombháton található. Csak a Ny-i nyúlványa ér ki az erdőből, ahol őskori (bronzkori?) cseréptöredékek hevertek.

LOSONCZI MÁTÉ

397. Tiszadob, Reje

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) U

2005. június 27. és július 25., ill. november 8–18. között végeztünk megelőző feltárást a lelőhelyen, egy baromfitelep építését megelőzően. A tervezett csarnokok 4 betonoszlopának a helyén dolgozhattunk.

A feltárt neolitik teleprészlet a Tiszavasváriba vezető út jobb oldalán fekszik, 150 m-re a vasútvonaltól. Kibontottunk 15 objektumot, közülük 6 kisméretű gödör, előkerült egy kút és 4 nagyobb méretű gödör. Külön említésre méltó a 3 félig földbe ásott lakóház. Az egyik mérete 16,8×11,2 m, benne tűzhelyet is találtunk. Előkerült két csontvázas, zsugorított pozíciójú sír is sirmel-

léklet nélkül. Ennek az objektumnak a kerámiaanyaga is igen gazdag volt. Ugyancsak zsugorított csontvázas sírt találtunk egy másik épületben, amelyik 7,4×5 m méretű volt, és részben átégett falai alapján tűzvész marataléka lett. Ehhez az épülethez egy tárológödör is kapcsolódott.

VIRAG, CRISTIAN – ASTALOŞ, CIPRIAN

398. Tiszakanyár, Égető-hegy

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Kő

2005. május 17-én terepbejárást végeztünk a Tiszakanyár és Dombrád községek között félúton elhelyezkedő, homokkitermelésre szánt Égető-hegy elnevezésű hátrészen. Ez a terület a Dombrád-Szöveteni főcsatorna Dombrád községtől Ny-ra futó ágának É-ra kanyarodó sarkától D-re kb. 400–500 m-re található, Ny-i irányban a műút, É-i irányban a Hágó-hegy elnevezésű hátrész, K-ről az Első szántó dűlő határolja.

A lelőhely É-D-i irányú, déli végében egy magasabb dombhát fekszik, ezt egy mélyebb rész követi É-i irányban, majd egy újabb, de kisebb kiemelkedés, és csak itt, az É-i csücskében találtunk középkori cserepeket.

Munkatársak: Berendi Erzsébet régész, Szegfű László.

NAGY MÁRTA

399. Tiszalök, Ősi üdülőtelep

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Á

Gázelosztó-vezeték kivitelezési munkája során 2005. májustól szeptemberig régészeti szakfelügyeletet tartottunk. A terület Tiszalök központjától 5 km-re Ny-ra fekszik, a Tisza és a Keleti-főcsatorna partján. A terep keletről nyugati irányba lejt. A városhoz tartozó Rázompusztán már tártak fel Árpád-kori, a 11. századtól a tártáráig fennállt települést, mely összefüggésben lehet ezzel az Árpád-kori településrészlettel. A leendő üdülőtelep négy utcájában sikerült megfigyelni régészeti jelenségeket. Kicsi mozgásterünk miatt csak csekély mértékben tudtunk leletmentést végezni. A gázárok falában 17 régészeti jelenségre utaló elszíneződést észleltünk. Tűzhelyek, kemencék, lakóház maradványai kerültek elő. Ezekből közepes mennyiségű kerámiatöredéket, állatsontokat és köveket gyűjtöttünk.

A leletek a nyíregyházi Jósza András Múzeumba kerültek.

Munkatárs: Mester Andrea régésztechnikus.

BABOLCSI ANDREA

400. Tiszalúc, Messzelátó-domb

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye)

2005 novemberében régészeti terepbejárást végeztünk a Gesztely–Hernádkak–Tiszalúc határába tervezett szélerőműpark területén, amely azonban ismert régészeti lelőhelyet nem érint. A terepi kutatás során egy

elszántott halom nyomát találtuk Tiszalúc határában, a Messzelátó-dombtól K-re 50 m-re. Helyén 0,5 m magas, kisebb kiemelkedés található. Az 1. katonai felmérés még jelöli.

PUSZTAI TAMÁS

401. Tornaszentandrás, Telek-dűlő

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ő, Á

2005. augusztus 3-án helyszíni szemlét végeztem a község külterületén, a Komjáti I. külfejtéses lignit-bányában. A terület növényzeti fedettsége nem tette lehetővé a régészeti lelőhely pontos kiterjedésének meghatározását. Azonban a felszínen – ugyan szórványosan – de mintegy 300 m hosszan kerámiatöredékeket találtam. Megállapítottam, hogy a község belterületétől ÉNy-ra, egy enyhén a Bódva-völgy fölé magasodó domboldalon, illetve annak lankáján elterülő régészeti lelőhely áthúzódik a tervezett bánya területére.

Mintegy 170×300 m-es területen őskori, Árpád-kori kerámiatöredékeket gyűjtöttem.

A leletek a miskolci Herman Ottó Múzeumba kerültek.

JENEI ANITA

402. Töltéstava határa

(Győr-Moson-Sopron megye) B, Rő, Kő

2005. január 18. és február 26. között megelőző feltárást végeztünk a Töltéstava–Táplánpuszta közötti gázvezeték nyomvonalának három, terepbejárást alapján meghatározott területén.

Gázfogadó-állomás: Az 1. sz. lelőhely átnyúlik egészen a út túloldalára, a Vezseny-ér bal partjáig. Itt 25 objektumot tártunk fel; árkok, gödrök, cölöplyukat tartalmaztak az egykori bronzkori településhez. A későbbi megtelepedést bizonyítja a néhány középkori kerámia, amely szórványként került elő. Az objektumok elsősorban a Gázfogadó-állomásnál koncentráálódtak, a Palotai út K-i oldalán húzott árkokban a felszíni szórvány leletek ellenére régészeti objektumokat nem találtunk.

077 helyrajzi számú földút: (2. sz. lh.) A nyomvonalban sikerült 25 objektumot feltárunk, mind a római korból származik. Nagyonbőrszámú árkokról van szó, amelyek, valószínűleg egykori vízvezetők vagy területhatárolók lehettek a korabeli mezőgazdasági művelés alatt álló területen. Ezekon kívül néhány cölöplyuk, és nagyobb, sekély gödrök kerültek elő. Leletanyag alapján (galliai terra sigillata, márványozott tál, bennszülött kerámia) a Kr. u. 2. századra keltezhető a település.

3. sz. lelőhely: Ugyanezen földút Ny-i végén, a mai Robinson Panzió mögötti kisebb ér Ny-i oldalán, a felszíni szórványos leletek ellenére régészeti objektumot nem sikerült dokumentálni.

Munkatársak: Molnár Attila régész, Hatos János régészhallgató.

BÍRÓ SZILVIA

403. Törökbálint, Égett-völgy

(Pest megye) B

2005 novemberében próbafeltárást végeztünk a Diódsi út melletti 087 hrsz. területen. A régebbi régészeti terpebejárások alapján itt ismert régészeti lelőhely van, melynek pontos behatárolása, jellegének meghatározása céljából végeztük a kutatást. A területen kimért 14 kutatóárokkal a teljes terület 10%-át lehetett átvizsgálni. A kutatóárkok tanúsága szerint a humusz 30–200(!) cm vastag. A kutatóárkokban 15 objektumot találtunk, ezek részben különálló objektumok, részben egy többrészes árokrendszer elemei. Az 5 különálló, kisméretű gödör közül kettőből nem került elő leletanyag, háromból bronzkori kerámiatöredék és állatsontok kerültek elő. A feltárt árok szakaszokban sem volt semmi lelet, ami alapján az árokrendszer elkészülésének, használatának idejére következtethetnénk.

Az árokrendszer a terület legszélén, a Tétényi-fennsík felőli részén található. Ugyanitt helyezkedik el az egyik lelet nélküli, tehát meghatározhatatlan korú objektum is; a másik a megkutatott terület DNy-i, a Diódsi úthoz közel eső részén.

A három bronzkori objektum a 4 ha-os terület legszélén található. Egyelőre ismeretlen kiterjedésű bronzkori telepre utalnak. Kiterjedését a terület próbafeltárása után tudjuk meghatározni.

MARÓTI ÉVA

404. Törökkoppány, 2. sz. gázkút

(Somogy megye) Rő

A területen régészeti szakfelügyeletet láttunk el, bár korábban nem került elő lelet a nyomvonal bejárható szakaszán az építés előtt.

2005 novemberében és decemberében összesen négy alkalommal végeztünk régészeti szakfelügyeletet, az árok ásásakor 5 objektum került elő.

A római kori kemencét a gázárkok átvágták, aminek következtében a kemence nagyobb része megsemmisült. További két objektum az előkerült leletek – kerámia és nagy mennyiségű patics – alapján valószínűleg római kori épületmaradvány lehet. Két másik objektum funkcióját és korát nem sikerült meghatározni, csupán értékelhetetlen paticsmaradványokat találtunk bennük. Ezen objektumok pontos kiterjedését nem sikerült megállapítani. A gázárkok további szakaszán régészeti jelenségre utaló nyom nem volt.

KÖLTŐ LÁSZLÓ – BAJZIK ANNAMÁRIA

405. Túrkeve, Tere-halom

(Békés megye) B

2005. november 9-én helyszíni szemlét végeztünk a vendő régészeti lelőhelyen. A halom felületét fű és gaz borította, de a térképen is jelölt akácos felhúzódik a domb déli oldalára. A halom tetején háromszögletes pont van és e mellett a növényzet alapján jól lokalizál-

ható a Csányi–Tárnoki féle feltárás szelvényének pontos helye. A domb déli oldalán félig földbe mélyített pásztoraknyhó (talán a korábbi ásások őrzőjének ideiglenes hajléka) látható. A lelőhelyen más beavatkozás nyoma nem figyelhető meg.

A halom körül jól azonosítható a korábbi megfigyelésekben már leírt árok és egy ahhoz kapcsolódó folyómeder. Az árok és a halmot övező terület mezőgazdasági művelés alatt áll. A szántásban, vetésben a felszínen szóródó leletek alapján megállapítható, hogy a lelőhely az árok külső partján emelkedő dombvonulatra is kiterjed. Bár ezen a területen még feltárás nem folyt, itt valószínűleg a központi tellt kiszolgáló, elsősorban gazdasági jellegű horizontális teleprész lehetett. A horizontális településrész kiterjedésével kapcsolatban a mostani szemlénk során megfigyeltük, hogy leletanyaga a felszínen lényegesen nagyobb területen szóródott, mint azt az 1970-es években az MRT bejárásai során jelölték. Azonban kizárólagosan a felszíni lelet-lokalizációra alapozva nem lehet egyértelműen eldönteni, hogy ez a lelőhely nagyobb kiterjedésére utal, vagy pedig az elmúlt három évtized intenzív mezőgazdasági munkáiból szükségszerűen következik.

Munkatársak: dr. Jankovich-Bésán Dénes, dr. Nagy Levente (KÖH).

TANKÓ KÁROLY

406. Üllő, 5. sz. lelőhely

(Pest megye) Sza

Az M0 autópálya Pest megyei DK-i szakaszának építését megelőző régészeti feltárás során az M5 autópálya és az M0-4 főút csomópontja, valamint a 31. sz. főút közti szakaszon dolgoztak 2005-ben a Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága munkatársai. Az összes lelőhelyet számítva ebben az évben kb. 100 000 m²-t tártunk fel május és november között. A 2001. és 2002. évi feltárásokkal együtt összesen közel 900 000 m²-t tártunk fel. Mindegyik lelőhelyen a vezető geodéta Érdi Benedek volt, munkatársa Peuser Lóránt. Informatikusok: Zoltán S. Péter és Tóth Károly. A teljes M0 feltárás koordinátora: dr. Tari Edit.

A nyomvonal kb. 5 m-es és 100 m hosszú szélesítésén 2005. július 22. és augusztus 2. között dolgoztunk. Összesen 500 m²-en 48 szarmata kori objektumot tártunk fel: 1 edényégető kemencét, 5 árkot, 37 gödröt, 1 füstölőt, 1 gödörbokrot, 1 házat, 2 cserépmező, és a 2004-ben feltárt 7849. sz. edényégető kemencéhez tartozó járósíntet (az edényégető kemence hulladék kerámiatöredékeivel felszórva). Az objektumok a késő szarmata korhoz tartoznak, csupán 5 gödörben nem találtunk keltező értékű leletanyagot.

A korai és késő szarmata–hun kori fazekastelepen talált fazekaskemencék száma így 54-re nőtt.

Munkatársak: Darázs Tímea régészhallgató (ELTE), Nyikus Krisztián és Szalai Gábor régésztechnikusok.

NAGY ANDREA

407. Valkó, Tópart

(Pest megye) Szk, Á

Az 1686 hrsz. telek a Valkó és Vácszentlászló között elterülő horgásztó feletti Kásatető nevű, nagyjából K-Ny-i irányú dombvonulaton helyezkedik el, két ismert régészeti lelőhely (Valkó 13. lh., Vácszentlászló 6. lh.) között. Mindkét lelőhelyről neolitikus, bronzkori és szarmata kerámia ismert terepbejárásból. Az alábbiakban ismertetett kibontakozó lelőhely mindkettőhöz tartozhat, illetve összeköttetést teremthet a kásatetői földvár (13. lh.) és előtere között.

2004-ben leletmentést végeztünk a helyszínen, ahol egy lengyeli kultúrához tartozó sír került elő, és az árok oldalában ugyancsak neolitikus cserepekkel datált vékony kultúrréteget észleltünk.

2005 márciusában a házalap tervezett bővítése miatt újabb feltárást kellett elvégezni. Ennek során további 3 objektum került elő: 2 valószínűleg szkíta gödör, amelyet kézzel formált és jól iszapolt szürke kerámia jellemzett, valamint egy Árpád-kori földbe mélyített ház részlete. ÉK-i sarkában átégett tapasztás(tűzhely)-maradvány került elő, betöltésében nagy mennyiségű őrlőkő- és terméskőtöredék. Néhány korongolt, tűzdelt díszítésű cserép datálja.

Munkatársak: Fekete Zoltán, Rácz Tibor, Patay Róbert régészek, Jakab Attila régészhallgató, Szabó Sándor ásatási technikus, Érdi Benedek geodéta.

KULCSÁR VALÉRIA

408. Vanyarc, Szlovácka-dolina

(Nógrád megye) Pa

A Szlovácka-dolina és a Cesz-dolina közti dombtetőn folytatott ásatás során 2005. júliusban két hét alatt 25 m²-t tártunk fel, melynek kétharmadán középső paleolitikus kultúrréteg részletét bontottuk ki. A leletek a korábbi tapasztalatoknak megfelelően a felszín alatt 60–80 cm-rel, vörösbarna, repedezett agyagban feküdtek; egy helyen 110 cm mélységben elértük a mállott mészkövet. A megmunkált eszközök mellett mintegy 80 szilánk és pattinték, illetve néhány faszénszemcse került elő. A leletek helyi limnokvarcitből, üveges kvarcporfirből, illetve kvarcitből készültek.

Munkatársak: Nagy Gábor, Tóth Zsuzsa és Zandler Krisztián egyetemi hallgatók, László Orsolya antropológus.

MARKÓ ANDRÁS

409. Vasegerszeg, Hermina tábla

(Vas megye) Ő, Ú

Az épülő 400 kV-os Győr–Szombathely távvezeték 172. sz. oszlopának helyén (Hrsz.: 0128/2) egy patakmedertől Ny-ra, egy széles, lapos háton a korábbi terepbejárások alkalmával őskori kerámia került elő (1. lh.). A 2005. júniusi kutatás során kb. egy 14×14 m-es területen néhány jellegtelen őskori kerámiatöredéken kívül más régészeti jelenséget nem figyeltünk meg.

A 173. sz. oszlophelytől (Hrsz.: 0140/8) K-re, a Körispatak irányában több római kerámiatöredék is előke-

rült (2. lh.). Júniusban egy kb. 9×10 m-es területen folyt kutatás. Egy U átmetszetű, nem túl mély árok került elő, leletanyaga nem volt. Betöltése alapján feltételezzük, hogy újkori lehetett.

A 175. sz. oszlophely a Köris-pataktól Ny-ra, a medret követő teraszon található, egy alig-alig kiemelkedő, kissé laposabb dombon (3. lh.). Júniusban a kutatás egy kb. 9×10 m-es területen folyt. Nem került elő objektum, csak néhány kavicsal soványított, vöröses színű, rosszul égetett, rossz megtartású, jellegtelen kerámiatöredék.

FARKAS CSILLA

410. Vasvár, Cigányszer

(Vas megye) Kk, Kú

Vasvár város településrendezési tervéhez kapcsolódóan 2005. szeptember 16-án régészeti terepbejárást végeztünk.

A város DK-i részén az üzemtől és transzformátorháztól D-re, az összefüggő erdőtomb DK-i sarkáig húzódó, a tervek szerint utcákkal határolt parcella K-i részén fedeztünk fel egy új lelőhelyet (Hrsz.: 0113/16). Jó látási viszonyok között, szántott területen, kevés késő középkori-kora újkori kerámiatöredéket gyűjtöttünk kb. 200×150 m-es foltban. A lelőhely a Cigányszer nevű hátrészben található, ahol kettős, É–D-i irányú, viszonylag keskeny (kb. 80 m) vonulat húzódik egymás mellett. E két jól látható kiemelkedésen figyeltük meg a feltehetően tanyára utaló telepjelenséget.

E lelőhelytől DNy-ra kb. 200 m-re, a Gyár-dombon, a két erdősáv határolta szűkületben három hasonló korú kerámiatöredéket gyűjtöttünk.

SOMOGYI KRISZTINA

411. Vasvár, Vörösmarty Mihály utca 2.

(Vas megye) Kú

2005. augusztus 9-én helyszíni szemlét tartottam a „préposti lak” nevű lelőhelyen. Az ismert régészeti lelőhelynek kb. 1/3-át a telekhatárig mintegy 60–100 cm mélységben elhordták, illetve elterítették. A telekhatáron álló kerítéshez nyomódott földből újkori edénytöredékeket és egy középkori kályhaszem töredékét gyűjtöttük. A telekre, a földmunkák helyszínére a tulajdonos nem engedett be.

Az akkor még gyümölcsöskertekben fekvő lelőhely most megsemmisült részét az 1990-es években Derdák Ferenc geodéta (Savaria Múzeum) felmérte.

KISS GÁBOR

412. Vác, Bécsi kapu

(Pest megye) Kö

2005. május 18. és június 30. között végeztük a középkori német város É-i városkapujának, a Bécsi kapunak a feltárását. A kaputorony három oldalfalának alapjait teljes hosszában, a Ny-i, Duna felőli falát kb. 2 m-es szakaszon bontottuk ki. A kb. 11×11 m külső szélességű torony É-i támadható oldalát az alapozás szintjén két lépcsőzetes tám-

pillérrel támasztották meg. Az alapozás a késő középkori járószinttől számítva kb. 120 cm mélységig ért le, alatta bolygatatlan barna homokos altalajt találtunk. A torony falai több mint 1,5 m szélesek, többnyire kemény, jó megtartású vulkáni kőből készültek. A torony egykori bejáratának helyén simára kopott köveket találtunk, melyek az egykori járószintet, azaz a kapu „küszöbének” magasságát jelzik. Az épület belsejében talált rétegek leletei alapján a torony – és a hozzá csatlakozó városfal – a 15. században, esetleg a 16. sz. második felében épülhetett.

BATIZI ZOLTÁN

413. Vác, Hal köz, Liliom utca 4.

(MRT 13/2 k. 31/65 lh.)

(Pest megye) R, Ú

2005 júniusában gázvezetékárkot ástak Vác É-i, Kisvác nevű részén, a Hal közben. Az 50 cm széles, 15 m hosszú árok földmunkáiról a kivitelező sajnos késve tájékoztatta a múzeumot, így a nagyrészt már betemetett árkot megfigyelni nem lehetett. A kidobott földből viszont késő rézkori (badeni kultúra) és 17–18. századi cserepeket, valamint állatcsontokat gyűjtöttünk.

A leletek a váci 31/65 sz. lelőhely DK-i irányú kibővülését jelzik.

BATIZI ZOLTÁN – KŐVÁRI KLÁRA

414. Vác, Kőhídi utca

(MRT 13/2 k. 31/10 lh.)

(Pest megye) B, LT

2005. március 24–29. között régészeti szakfelügyeletet láttam el a tervezett lakópark földmunkálatainál. A terület több mint 20 000 m², Vác belterületének ÉNy-i szélén, a Duna ártere feletti parton, a Buki-szigetre vezető úttól D-re található. A gázárkokat 50 cm szélességben, 110–120 cm mélyre ásták. Mindössze egyetlen helyen észleltem régészeti jelenséget: a Varsa köz alatt húzóódó gázárkok É-i (Kőhíd utca felőli) végén. Két vörös paticsfolt sötétbarna, humuszos kultúrrétegben, de körülöttük beásásoltja nem rajzolódott ki. Leletet nem tartalmaztak, az árok szemben levő falában nem mutatkoztak. Ugyanakkor a lakópark teljes területén lehetett cserepeket gyűjteni az árkok kidobott földjéből. Hat meghatározott pontról bronzkori cserepeket gyűjtöttünk; egy ponton grafitos anyagú, fésűs díszű kelta fazék oldaltörredékét találtuk. A 2004 nyarán ismertté vált lelőhely a jelenlegi megfigyelések szerint jelentősen kiterjedt KDK-i irányba, a jövődőlő lakópark egészére.

KŐVÁRI KLÁRA

415. Vác, Március 15. tér

(Pest megye) Á, Kk

A 2005-ben és a korábbi években folyt feltárás alapján kijelenthetjük, hogy a mai Március 15. téren már az Ár-

pád-korban, valószínűleg a tatárjárás előtt is létezett egy jól keletelt, ismeretlen alaprajzú és anyagú templom, amelynek létezésére csak a köréje temetett, általunk feltárt, pontosan keletelt korai sírok utalnak. Feltehetően ennek pusztulása után épült fel a helyén, vagy közelében az első ÉK–DNy-i tengelyű kőegyház. A későbbiekben minden általunk ismert periódus ezt a tájolást követi. Ezen első, általunk ismert kőtemplom alapozásának több szakaszát, köztük támpillér nélküli ÉNy-i sarkát is megtaláltuk. Az egyik korai, jól keletelt temetkezés ennek az épületnek a Ny-i zárófala alá nyúlik. Feltehető, hogy az első, pontosan keletelt templom a tatárjárás előtt létezett, és a pusztítás után a 13. sz. második felében betelepülő német telepesek építették – már eltérő, pontatlanabb tájolással – az első ismert kőtemplomot. A későbbi periódusoknak több részlete került elő, de a leletanyag teljes feldolgozása előtt igen bizonytalan a keltezésük.

A középkor végén, talán a 15. században épült fel az a támpilléres, háromhajós egyház, amely – igaz, több átalakítással – a 18. sz. közepéig fennmaradt, és amelyet Oracsek Ignác 1755. évi felméréséről ismerünk. Az 1755–1762 között folyt barokk átépítés során a korábbi templom K-i felét, szentélyét és a hajó K-i negyedét elbontották, teljesen megsemmisítették, helyébe a korábbi falak kőanyagából és 18. századi téglából készítették a templommal ellátott egyházat. Bizonyos, hogy az Oracsek-féle terven látható alaprajzot módosították, hiszen a nála látható falak mellett több, nála nem szereplő, ismeretlen rendeltetésű részletet is találtunk. Egy kései, 18. századi, É–D-i irányú temetkezés mutat arra, hogy az építkezés 1762. évi megszakítása, és a falak lebontása után egy rövid ideig még temetkeztek a templom környékére.

A temetőfal feltárt D-i, Ny-i és É-i bejáratai a körítőfallal együtt – a 16–17. századra keltezhető. A leletek alapján bizonyos, hogy a fal megléte előtt ennek vonalán kívül is temetkeztek. A temetőfal DNy-i szakaszát a 18. században megújították, kissé kijebb tolvonalát.

BATIZI ZOLTÁN

416. Vác, Szarvas köz 6.

(Pest megye) Kk, Kú

2005. március végén és április elején próbafeltárást végeztünk az egykori német város szélén elhelyezkedő telken (Hrsz.: 3066) a tervezett új ház alapterületén. Az L-alakú épület belsejében két, egymásra merőleges, és egyben egymással érintkező kutatóárkot húztunk. Az árkokban szinte mindenütt 18–20. századi beásásokkal, objektumokkal találtunk, melyek mélysége 2–3,7 m között váltakozott. Ezeket mind az altalajba ásták, szétrombolva az itt feltételezhető korábbi középkori rétegeket, objektumokat. Középkorra datálható jelenséget nem sikerült találni, viszont az újkori beásásokból számos 13–16. századi kerámiatörredék is előkerült.

BATIZI ZOLTÁN

417. Vác, Tabán utca 16.

(Pest megye) Kú

A telken az egykori német város területén 2005 szeptemberében folytattunk megelőző feltárást 50 m²-nyi területen. A feltárt 15 objektum – többnyire szemétdöbrök – a 18–19. századra keltezhetőek, de betöltésükben korábbi kerámiát (pl. bélyeges grafitos fazékpereget) is találtunk.

BATIZI ZOLTÁN

418. Vác, Zichy utca 5.

(Pest megye) Kk, Kú

A telken a középkori német városon kívül, a Rád felé nyíló városkaputól 60–80 m-re 2005 augusztusában folytattunk próbafeltárást, amelynek során kb. 60 m²-en 28 objektumot tártunk fel. Ezek egy része kisszámú 16–17. századi kerámiával keltezett árok, a másik része gazdag 18–19. századi leletanyagot tartalmazó gödör. Ezek mellett néhány lelet nélküli gödör és cölöplyuk is napvilágra került.

BATIZI ZOLTÁN

419. Vác, Zichy utca 20.

(Pest megye) Kú

2005 októberében kb. 100 m²-es területet tártunk fel a telken, a középkori Német város városfala mellett, és a falon kívüli részen. Területünk Ny-i, parkoló felőli sarkában előkerült az egykori városfal alapozásának legalso részéből – kb. 20×30 cm-es területen – két-három habarccsal kötésben levő kődarab. A fal többi részletét egy 18–19. századi betöltésű árok kiásásakor pusztíthatták el, legalábbis ezt az árkot találtuk a fal helyén. A falon kívül, tőle K-re két, a fallal párhuzamos, V-keresztmetszetű árkot tártunk fel, betöltésük a 18. századra tehető. A külső árok mellett, annak közvetlen közelében 5 sírban 6 csontváz került napvilágra. Négy sírgödör iránya ÉK–DNy-i volt, az ötödiké rájuk merőleges. A vázak rendetlenül, összevissza hajlított vétagokkal, szinthe behajlítva kerültek a gödrökbe. Mivel temetőnek, templomnak nincs nyoma a sírok közvetlen közelében, elképzelhető, hogy az egykori városárkok mellé koporsó és minden viseleti tárgy nélkül elhantolt személyek törvényen, társadalmon kívüliek (kivégzettek, börtönben elhunytak?) lehettek. A temetkezések a szegény kerámiaanyag alapján a 18. századra keltezhetőek. A falrészlet, az árkok és a sírok mellett 18–19. századi gödör is előkerült.

BATIZI ZOLTÁN

420. Vámosgyörk határa

(Heves megye) R, B

Az épülő gázvezeték Heves megyei szakaszának nyomvonalán 2004-ben terepbejáráson váltak ismertté a 2005-ben kutatás alá vont lelőhelyek.

Szilfa-lapos: A lelőhely Vámosgyörk DK-i határában, a jászárokszállási műút és a Gyöngyös-patak által behatárolt területen található. A felszíni gyűjtés során többnyire vaskori és késő bronzkori (Gáva) kerámia került elő. 2005-ben 400 m hosszú és 1 m széles árokszakaszban folytattunk feltárást. Átlagosnak mondható sűrűséggel jelentkezett több árok és tárológödör feltja, amelyek leletanyaga a késő bronzkori Gáva-kultúrkörbe sorolható. Az objektumok viszonylag szegényes leletanyaggal rendelkeztek, kivételt csak egy-két tárológödör bőséges leletanyaga jelentett.

Vízre-járó-dűlő: Vámosgyörk DK-i határában, a Gyöngyös-pataktól kb. 600 m-re egy kisebb domb tetején található. 2005-ben a mindössze 50 m hosszú, 5 m széles szelvényben végeztünk régészeti feltárást. Háromszoros sekély árokrendszert és több tárológödört tártunk fel csekély számú nagyon töredékes, megkopott kerámiadarabokkal. A megfigyelt telepjelenségek alapján egy rézkori(?) többszörös körárok megléte sejthető. Sajnos a terület K-i részén további bővítésre nem volt lehetőség, így a körárok meglétéről csak feltételeesen beszélhetünk.

DANYI JÓZSEF

421. Vámoszabadi határa

(Győr-Moson-Sopron megye) Á

2005. április 14-én helyszíni szemlét végeztem régészeti hatástanulmány készítéséhez.

Kisbács-Koldustelep: Bejártam a vizsgált területre benyúló, nagy kiterjedésű lelőhelyet. A felszínen régészeti leletet nem találtam. A bánya profilját átvizsgáltam, beásást nem figyeltem meg, és leletet sem találtam.

Sárás-pusztá: A vizsgált terület déli részén, közvetlenül a Kisbácsára vezető műút, illetve a töltés mellett Árpád-kori telepnyomot azonosítottam. A lelőhely egy jól észrevehető kiemelkedésen helyezkedik el, amely a Sárás-pusztá és a Kisbácsa közötti széles, feltöltődésben lévő Duna-ág É-i partján emelkedik. A lelőhely DDK-i irányban – követve a dombvonulatot – nagy valószínűséggel Kisbácsa beépített területe alatt folytatódik.

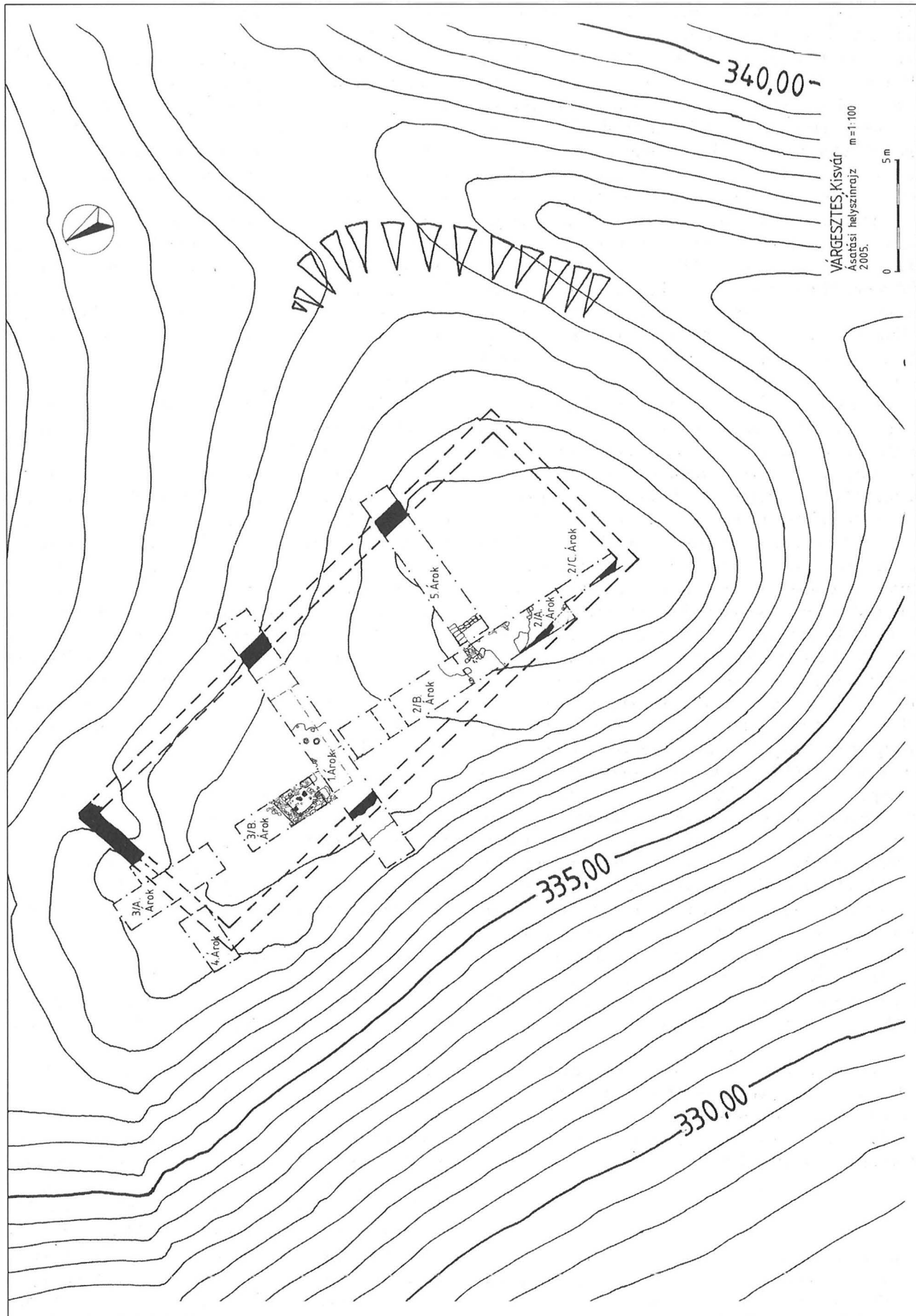
A fejlesztési terület É-i csücskében hasonló magasságú homokdombon szintén Árpád-kori edénytöredékek kerültek elő. A lelőhely az előzőnél kisebb területre terjed ki és kisebb intenzitású, ÉK-i széle bizonytalan.

TAKÁCS KÁROLY

422. Várgesztes, Kisvár

(Komárom-Esztergom megye) Kö

A közismert gesztesi várhegytől D-re – légvonalban mintegy 150 m-re, de közel 60 m-rel alacsonyabban, lényegében már a völgy túlsó oldalán – az 1980-as években Nováki Gyula és Sándorfi György egy alig 10×30 m-es kiterjedésű építmény maradványait mérte fel. A DK felől könnyen megközelíthető dombot egy talán természetes eredetű, de emberkéz által tovább alakított árok

választja el a tőle D-re meredeken emelkedő hegyhától, s a keskeny, nyújtott plató É-i szélén egy kőfal részlete is megfigyelhető volt. Mivel G. Sándor Mária az 1960-as években folytatott kutatások során nem találta meg a mai vár helyén az 1326-ban említett korai gesztesi erősség egyértelmű maradványait, Sándorfi György joggal feltételezte, hogy az általuk felmért építmény lenne azonosítható a Csák-nemzetség 13. századi eredetű várával.²⁹ E feltevés ellenőrzésére 2003-ban – a 14. sz. végi mai gesztesi vár környezetében végzett kutatás kapcsán – egy K-Ny-i irányú kutatóárokkal vágtuk át a „kisvár” területét, majd 2005-ben – az ELTE III. évfolyamos középkoros régészhallgatói tanátsága keretében – ezzel párhuzamos, illetve erre merőleges további kutatóárokokkal kíséreltünk meg átfogó képet kapni az építmény alaprajzi elrendezéséről és építésének koráról.

Munkánk eredményeképpen megállapíthattuk, hogy itt egy közel szabályos téglalap alaprajzú, 26×9 m alapterületű, csupán 70 cm széles kőfallal épített épület emelkedett, melynek maradványai ÉNy-on erősen lepusztultak, s elsősorban a valamivel alacsonyabb K-i részen maradtak meg jobban. Egykori belső osztást nem figyelhetünk meg, ugyanakkor az alig 20–40 cm vastag agyagos-humuszos felső réteg alatt szinte mindenütt előkerült egy csupán néhány cm vastag habarcterítés, melyet padlóként vagy padló-aljzatként értelmezhetünk. Ez utóbbiba mélyedve az épület Ny-i hosszfa közelében egy-egy, főként téglából – köztük római tegulából – épített, négyzetes építmény került elő, melyek közül az É-ra esőt vizsgálhattuk alaposabban. Az 1,5×2 m külső méretű, 30–40 cm falvastagságú, szabadon álló építmény elsősorban kályhaalépítményként lenne értelmezhető – betöltéséből kerültek is elő mázas kályhacsempetöredékek és kályhaszemek –, azonban benne és környékén semmiféle tüzelésre utaló nyom illetve tapasztástöredék nem mutatkozott. Úgy az említett kályhacsempék és -szemek, mint az edénytöredékek a 15. századra utalnak, ennél korábbi illetve későbbi leletanyag nem került elő, bár az említett habarcterítést több helyen is átvágtuk az alatta található feltöltés vizsgálata céljából. Mindez arra utal, hogy itt nem a korai gesztesi várat, hanem inkább a 14. sz. végén felépített mai várhoz kapcsolódó, pontosabb funkcióját illetően még tovább kutatandó késő középkori építményt azonosíthattunk.

Munkatársak: Szatlóczi Gábor, Bíró Ádám, Bollók Ádám, Dévai Kata, Gál Viktor, Kiss Virág, Koller Melinda, Krémer Balázs, Masek Zsófia, Németh András, Sándor Ildikó és Tőkés Tímea régészhallgatók. Felmérés: Pusztai Tamás (Miskolc).

FELD ISTVÁN

423. Várvölgy, Kis-Lázhegy

(Zala megye) B

Folytatva a 2003-ban megkezdett kutatást az uzsai bazaltbánya területén, 2005. március 20. és november 30. között 27 000 m² felületet tártunk fel. A 174 kutatóárok-
kal 365 objektumot találtunk. A változatos felszínű terület nem azonos intenzitású. Ahol tufás a felszín, vagy közvetlenül a felszín alatt jelentkezik a bazaltkőves réteg, alig található települési jelenségek, de az agyagos és agyagos-lössös felületeken is megfigyeltünk üres felületeket. Ezeket a helyeken sejthetjük a föld felszínére épített házakat. Az ÉNy-i részen jelentkeztek legsűrűbben a gödrök, de a DK-i részen is az átlagnál gyakrabban találtunk beásásokat. A feltárt terület K-i szélén sincsenek objektumok, itt elértük a kutatott településrész szélét.

A beásások különböző méretű és formájú gödrök és cölöplyukak. A nagy cölöplyukak többnyire egyesével kerültek elő, de a terület DK-i részén hármas sorokba rendezve egy földfelszíni épület nyomait is rögzíthettük. A tölcséres nyílású, erősen kihasasodó gabonásvermek többnyire a terület Ny-i felén jelentkeztek, a K-i oldalon pedig három kultikus gödör került elő, amelyekbe eredetileg ép edényeket helyeztek. A legnagyobb gödörkomplexumok felülete elérte az 50 m²-t, volt olyan gödrünk, amelyből 30 m³ földet emeltünk ki. A nagy és mély, többnyire ovális beásások eredetileg agyagkitermelő gödrök lehetnek, amelyeket aztán háztartási hulladékkal töltöttek fel. Több esetben megfigyelhetjük, hogy a gödrök legfelső rétege leletmentes föld, tehát a hulladékgödröket „lezárták”, hogy a szerves anyag bomlásának bűzétől megszabadítsák a települést. A sekély, gyakran teljesen alakatlan gödrök rendeltetését nem ismerjük.

A leggyakoribb lelet a kerámia. Anyaguk, formájuk és díszítésük nagyon változatos. Egyaránt megtalálható a durvább anyagú, pirosas vagy barnás színű, enyhén kihasasodó fazekak, a nagyméretű tárolóedények és a sötét színű, simított felületű használati- és díszkerámiák töredékei. Előbbiek oldalán gyakoriak szalagfülek vagy kiugró fogóbütykök, amelyeket többször ujjbenyomásos plasztikus léccel kötöttek össze. A kihajló peremek simák vagy síkozottak, ritkábban árkontak, de előfordul, hogy ujjbenyomással díszítették a perem élet. A mély tálak behúzott peremei simák, síkozottak vagy turbántekercses díszűek, oldaluk gyakran fésűs díszű, de vannak sima, lapos tálak, ezek egyes darabjain talpgyűrű is előfordul. A tölcséres nyakú, kiugró vállú edényeket árkolással, függőleges vagy ferde kannelúrával díszítették. Viszonylag gyakoriak a többszörös, ívelt bordák, amelyek egy vagy több, kis, hegyes bütyököszt körítettek. A csészék és csuprok kihajló pereműek, S-profíllal vagy bikónikus testtel, többnyire háromszög keresztmetszetű, perem fölé magasodó füllel és omphalosos fenékképzéssel. Találtunk több „mini” edényt és cipő alakú szoptató edény töredékét is. A kerámiaanyag megerősíti, hogy a várvölgyi települést csak az urname-

29 SÁNDORFI GY.: Hozzászólás az Árpád-kori „kisvárak” problémájához. Műemlékvédelem, 1987. 16–20.

zős kultúra fiatalabb időszakában (Ha A2-Ha B1) látkák. Égetett agyagból készültek a változatos formájú orsógombok és a töredékes tűzikutyák. Nagy mennyiségben került elő patics és tűzhelytapasztás.

Ez évben is nagy mennyiségű kő került elő, leggyakrabban folyami kavics és homokkő. Utóbbiakból őrlő-, csiszoló- és fenőköveket készítettek. Használtak kovakő pengéket és szerpentinből csiszolt baltákat ill. vakarókat is. Ismét találtunk különleges kőzeteket, pl. gránát- és hegyi kristályt. A hólyagos bazaltból faragott, esetenként át is fűrt korongok rendeltetését nem ismerjük.

Állatcsontot gyakorlatilag idén sem találtunk, egykori jelenlétére a mállékony állapotban előkerült állati fogak, kisebb hosszúcsontok és a kalcinált csontszilánkok utalnak.

A gödrök töltelékföldjéből sok kisebb bronztöredék, többnyire huzal- és lemezdarabok vagy tütöredékek kerültek elő. Nagy számban találtunk öntőforma- és öntőtégely darabokat, amelyek bizonyos településrészekon koncentráálódtak. Nyilvánvaló, hogy ezeken a területeken helyezkedtek el a bronzfeldolgozó műhelyek. Újabb öt bronzkincs került elő. Van, amelyik kisebb, pl. három ép spiráltekerceses fejű fibulából, lánccdarabokból és kisebb buca töredékekből, vagy három ép baltából, nyolc ép, díszes ruhatűből és ugyancsak kisebb lepény töredékekből állt. A legnagyobb depó tartalmazta a lelőhely második, hat darabból álló kalapácskészletét, ép vésőket, baltákat, sarlókat, lándzsákat, késeket, egy domborításokkal díszített lábvértet, egy díszkocsi öntött tengelyvégét, és számos félkész terméket, lepénydarabot, beolvastásra váró tárgy töredéket, közte kardmarkolatot és pengedarabokat, fűrészpenge-töredékeket. A műhelykészletet tartalmazó depó közelében került elő egy több mint 110 gr-os aranyelet, amely két, kettős huzalból tekerceselt, hurkos végű hajfonat díszít, vékony huzalból készített spirálokat, egy textíliát díszítő vékony aranyszálakat, két kettős lemezkorongot és beöntött cseppeket tartalmazott.

Munkatárs: Szakács Géza technikus. A felméréseket Soós Zsolt és Vadász Norbert technikusok végezték.

MÜLLER RÓBERT

424. Vásárosnamény, Ludányosi tői csatorna

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Ő, Á

2005. január 7-én helyszíni szemlét végeztünk a Vásárosnaménytől É-ra fekvő Lejtősi-dűlő, valamint a Páskom és Szeg határrészeket érintve.

A szennyvíztisztító teleppel párhuzamosan, mintegy 250–300 m-re É-ra található átemelő állomástól szintén É-ra levő szántott terület bejárása során egy kis kiterjedésű és intenzitású, közelebről meg nem határozható őskori és Árpád-kori cserepekkel, valamint kevés állatcsonttal jelentkező lelőhelyet azonosítottunk. Az ÉK–DNy-i irányú, nagyjából ovális alakú, kb. 70×30 m kiterjedésű lelőhely a főútból az átemelő állomás felé leágazó bekötőút, illetve a közvetlenül mellette futó csatorna É-i partján, a főúttól kb. 230 m-re ÉK-re, míg az

átemelő állomástól 80 m-re DNy-ra egy alacsony dombháton található.

Munkatárs: Szegfű László.

PINTYE GÁBOR – SCHOLTZ RÓBERT

425. Veszprém, Vár utca 29.

(MRT 2. k. 51/1 lh.)

(Veszprém megye) B, Kú

A Dubniczay-ház felújítási munkálatai során elbontották az épület udvari szárnyának Ny-i végéhez hozzáépített toldaléképületet, 2005. június 6–21. között kb. 9×6 m méretű, 3,2 m mély pincetömböt ástak ki a területén.

A leendő pince a középkori és a 17–18. századi É–D-i irányú Ny-i várfalak és az ezeket összefogó Ny–K-i irányú kőboltívek közé esik, tehát mindegyik oldalát kőfal alkotja. Az É-i kőboltív két periódusban készült. Ny-i felét egy ízben elbontották, majd némileg eltérő tájolással ismét ráfalaztak egy újabb falat. A most feltárt terület egy részét a 18. században töltötték fel, amit alátámaszt a feltárásból előkerült nagyszámú 17–18. századi kerámia- és kályhacsempe-töredék, valamint állatcsont (konyhai hulladék). Az újkori feltöltés tartalmazott 3 bronzkori kerámiatöredéket is, de ez másodlagos is lehet.

A feltárást megtekintették: Lászlay Judit (ÁMRK), Németh Katalin és Sárosi Edit (KÖH), valamint Balassa László műemléki szakmérnök.

RAINER PÁL

426. Vép, Vasút út

(Vas megye) Ő, B, V, Rő, Kö

A 2005. július 18-án végzett régészeti megfigyelésen több régészeti jelenséget fedeztünk fel. Július 19–29. között mentő feltárást végeztünk. A lelőhely a Surány-paktól K-re egy kisebb dombvonulat oldalán helyezkedik el a 190-es és 195-ös szintvonalakkal határolt magasságban. Három nagyobb pontban sűrűsödtek a régészeti leletek. A Vasút úthoz közelebb eső árkokban több római korból származó beásást és falat találtunk (Hrsz.: 168/1), a kisebb domb oldalában két korszakból csontvázas temetkezést fedeztünk fel (Hrsz.: 172/43, 172/23–24, 172/27–28), míg a beruházással érintett terület déli felén több korszakból (őskori, római és középkori) telepnyomot lokalizáltunk (Hrsz.: 172/47). A temető területén 18 sírt tártunk fel. Mindegyik csontvázas, és egy kivételével mindegyik Ny–K-i tájolású. Koruk pontosan nem meghatározható, mert mellékletük nem volt. Másodlagos helyzetben a sírgödör földjében zárt rétegből több durva soványítású, esetenként kihajló peremű – talán késő vaskori(?) – kerámiatöredék került elő, valamint az 5. sz. objektumból egy vaslemez.

A temető K-i felében – a domb tetején – biztosan római temetőrészletre bukkantunk.

A telep területén őskori, késő római kori és 14–15. századi kerámiatöredékeket találtunk. A gépi rombolás

területén egyetlen őskori 2,7×1,8 m-es kemencét tártunk fel. A 25 cm vastag, keményre égett platnin kívül megvolt a teljes falazata és a palástja is. A tüzelőtér alakja ovális, szivar alakú. Ehhez kapcsolódott a sekély hamuzógödör.

A 2005. szeptember 19. és október 28. között végzett leletmentést a lakópark létesítendő utcáinak nyomvonalára, illetve két telek területére kellett korlátoznunk. A teljes feltárt terület nagysága 6396 m², melyen összesen 169 objektumot dokumentáltunk. A legkorábbi időszakot a késő bronzkori urnevezős kor képviseli, melynek idősebb és fiatalabb, a vaskori átmenetet jelentő periódusa is jelentkezett a lelőhely középső, ÉK-i, DK-i és DNy-i részén. Az egymástól nagy távolságra levő objektumok közötti összefüggést nem tudtuk egyértelműen tisztázni. A viszonylag kisméretű gödör alját erősen faszenes-hamús rétegben paticsos omladék töltötte ki, benne nagy mennyiségű kerámiaanyaggal, lapos borostyánkorong-ékszerrel, állatcsonttal és őrlőkő-töredékekkel. Nem messze tőle helyezkedett el egy nagyméretű, lekerekített négyszögletes formájú gödör, melyből ugyancsak több ép edénnyel sok kerámia-töredék, egy bronztű és állatcsontok kerültek elő. A közműfektetés ennek az objektumnak a K-i felét sajnos már elpusztította. Feltételezhető, hogy földbe mélyített házként interpretálható, tetőszerkezetet tartó oszlophelyek nyomát nem figyeltük meg.

A lelőhely ÉK-i és DK-i részében dokumentált két nagyméretű gödörkomplexum műhelygödörként azonosítható. Utóbbi esetében alátámasztja ezt több salakdarab, valamint ÉK-i részében elkülönülő, nagyjából négyszögletes beásásban megfigyelt vörös színű átégett és faszenes vékony sáv. Déli részét egy mélyebb, teknőszerű hosszúkás beásás alkotta. Betöltéséből rendkívül sok kerámia, állatcsont és két bronztű került elő. Közvetlenül mellette helyezkedett el egy nagyméretű, viszonylag mély gödör, hasonló mennyiségű kerámiával és paticsomladékkal. Aljában sárga színű festékrögzött gyűjtöttünk. Nyugati felében masszívan kiégett agyagréteg alatt faszenes környezetben kisebb kerámiakoncentrációt figyeltünk meg. Az ÉK-i gödöregyüttes érdekessége, hogy K-i, a Ny-i oldalt alkotó kissé méhkasosodó gödör felé enyhén lejtős részében több összetört urnából álló csoport feküdt.

A lelőhely DNy-i részében több nagy kiterjedésű gödörkomplexumot és egy félig földbe mélyített házat figyeltünk meg. A házalap DK-i sarkában egy oszlophelyet azonosítottunk, É-i oldalán pedig masszív darabokból álló paticsomladékot egy kupacban. Bontásakor a nagy mennyiségű kerámia között grafitos töredékek is jelentkeztek, egy átfúrt és megmunkált csonteszköz, valamint egy megmunkált kőeszközsztintén említést érdemel. Közvetlenül mellette helyezkedett el egymás után K felé a három szabálytalan formájú gödörkomplexum. Sajnos a közmű keresztülhúzó miatt mindegyikükön, ezért a köztük valószínűleg fennálló összefüggést nem állapíthattuk meg egyértelműen. A leletanyagból kiemelkedik az a há-

rom kenyéridol, melyek jelen ismereteink szerint unikális darabok a késő bronzkor időszakában a térségben. Ugyanitt középkori ráásás nyomát is azonosítottuk, kisszámú kerámiával és egy vasszeggel.

A lelőhely É-i részében három hamvasztásos sírt figyeltünk meg, földmunkák által erősen megbolygatva, csupán kerámia-töredékeket és némi kalcinátumot találtunk a bizonytalan sírgödörökben. A kelta korszakot mindössze két gödör képviseli csekély kerámiával.

A római kor kései időszakára (4. sz.) datálható három csontvázas temetkezés (illetve még egy talán ide tartozó melléklet nélküli, É-D tájolású gyermeksíri) a lelőhely É-i részében került elő. Tájolásuk K-Ny, ÉK-DNy és Ny-K. Mellékleteik között a kerámia mellett találtunk üvegpoharat, bronz hagymafejes fibulát, bronz karikafülbevalót és gyöngyökből álló nyakláncot.

A középkori települést a néhány jellegtelen gödrön túl két téglalap alakú, félig földbe mélyített ház, valamint egy műhelygödör jelezte. Az egyik háznak csak az É-i felét dokumentáltuk. Itt három oszlophelyet figyeltünk meg, kettőt az ÉNy-i és egyet az ÉK-i saroknál. A másik épület közvetlenül a műhelygödör mellett helyezkedett el. Ennél mindössze egyetlen oszlophelyet találtunk az É-i oldal közepén, illetve esetleg még egy tartozhat hozzá, kívül, a DNy-i saroknál. Leletanyagukat csekély mennyiségű kerámia-töredék és állatcsont alkotta. A műhelygödör egy hosszúkás gödörből és egy mélyebben fekvő gödörkemencéből állt. A kemencét helyzete alapján valószínűleg másodlagosan építették a valamivel nagyobb méretű gödörben. Többszörös megújítását és intenzív használatát masszív faszenes és hamús rétegek jelzik. Oldala agyaggal kitapasztott, jól kiégett, melyből lapos kövek, csatári palák kerültek elő. Összefüggő sütőfelületet nem találtunk. A leletanyag inkább a kemence betöltődéséből jelentkezett, melyből két ablaküveg-töredéket említünk.

A lelőhely meghatározó jelensége az a 49 csontvázas temetkezés, melyek annak ÉNy-i, Ny-i és középső részén jelentkeztek. Tájolásuk egységesen Ny-K-i. Megfigyelhető, hogy kisebb csoportokat alkotnak, ami talán rokoni összetartozást fejez ki. Feltűnően sok közöttük a gyermek, illetve a csecsemő korú. Egy sír esetében a koporsó elkorhadt fájának nyomát is dokumentálni tudtuk. Mivel mindegyikük melléklet nélküli, ezért koruk nem állapítható meg, illetve az egyikük combcsontjai között fekvő vadkanagyar esetlegesen a kelta korra utalhat.

A nem meghatározható korú objektumok közé tartozik az a földfelszínre épített házat jelző szabályos elrendezésű cölöphely-együttes is, melynek egyik oszlophelyét az említett vadkanagyar-mellékletes sírra ásták rá.

POLGÁR PÉTER

427. Visegrád, Fellegvár, ÉNy-i palotaszárny

(Pest megye) Kö

2005. július 25. és augusztus 12. között megelőző régészeti kutatást folytattunk a visegrádi Fellegvár ÉNy-i

palotaszárnyában (Hrsz. 115) és annak közvetlen környezetében. A feltárást a palotaépület 2005–2006-ra tervezett állagmegóvásával kapcsolatos munkálatok tették szükségessé.

A munkálatok folyamán az ÉNy-i palotaépületen belül összesen tíz helyen nyitottunk kutatószondát, illetve szelvényt. A fentiek mellett a felsővár közepén álló központi ciszterna körül található kőfelület – esetleges járófelület – tisztítását is elvégeztük.

Az 1. sz. szondával (ÉNy-i palota ÉK-i sarka) a palotafal és a várfal kapcsolódását kívántuk megfigyelni. Megállapítottuk, hogy az első periódusban (13. sz.) a várfalat építették meg, a következő periódusban pedig az ÉNy-i palota külső falát és az É-i (külső) ciszternát. A ciszterna és a palotafal kronológiáját nem lehetett megállapítani, csupán annyi biztos, hogy későbbiek, mint a várfal.

A 2. sz. szondával az É-i (külső) ciszterna szigetelő rétegét (különösen ennek mélységét) vizsgáltuk. A szondát a jelenlegi felszínhez mérve 150 cm-ig mélyítettük: az újkori visszatöltés alatt köves, bolygatatlan felület volt, amelyet átvágva a fentebb említett mélységben előkerült a ciszterna vízzáró agygrétege.

A 3. sz. szondával az É-i palota ÉNy-i belső sarkát kutattuk meg, az 5. számúval ugyanitt a sziklafelszín megtisztítását tűztük ki célul. E munkák során egyértelművé vált, hogy a palotaépület ÉNy-i sarkában a falsarok egybeépült, valamint az É-i és a Ny-i falak egy közös alapozási szinten ülnek. A korai épület tornyának fala egyértelműen elválik mind a D-i, mind a Ny-i faltól és átlós irányban metszi az épület sarkát. Ez a – kis részletében ma is látható – fal a legkorábbi, az első periódus. A második periódusban a Ny-i fal épült hozzá, ebben a falszakaszban több másodlagosan beépített faragott követ is találtunk. A harmadik szakaszban a déli fal épült meg.

A 4. sz. szondát a palotaépület É-i falának közepén indítottuk és a munkálatok során K-i irányba szélesítettük. Ezt a területet a sziklaszintig tisztítottuk. Megállapítottuk, hogy a palota É-i falának közepén jelentkező falelválástól („repedés”) K-re a fal alapozása a fal síkjától 95 cm-re kiugrik, magát a falat pedig egy padkaszerűen kialakított párkányra helyezték. Ez a jelenség jól megfigyelhető volt a palota K-i egyharmadát átszelő sziklametszeten is.

A 6. sz. szondával az ÉNy-i palota déli, udvarra néző homlokzata előtt egy sziklába vágott és átégett bemélyedést vizsgáltunk. Itt a felszín végig faragott és erősen lepusztult. Égésnyomokat csak a terület K-i felében találtunk, így feltehető, hogy ezen a részen legfeljebb alkalmi tűzhely lehetett.

A 7. sz. szondával az udvar közepén álló nagy ciszterna tömbjének ÉNy-i oldalába befaragott félkör alakú bemélyedést vizsgáltuk. Oldalán több helyen tüzelésnyomokat figyeltünk meg, azonban hamusgödört, esetleg tüzelőnyílást nem sikerült az objektumon megfigyelni; így annak egykor tűzhely/kemence, esetleg üstház funkciója nem bizonyítható.

A 8. sz. szelvényt (kezdetben szondát) az ÉK-i palota DK-i sarkában nyitottuk. A mintegy 2×1,5 m-es területet sziklaszintig tisztítottuk, de korai építési periódus nyomát nem találtuk, mert itt a sziklát az eredeti felszíntől lefaragták.

A 9. sz. szondát az ÉNy-i palota K-i falának külső oldalán indítottuk; ezzel a palotafal és a vár É-i falának kapcsolódását, egymáshoz való viszonyát kívántuk megvizsgálni. A megfigyelések alapján egyértelmű, hogy a várfal és a palota fala kötésben van egymással, így feltehető, hogy ezen szakaszon a korábbi várfalat a sziklaszintig visszabontották.

A 10. sz. szondát a felsővár konyhaként azonosított épületrészének K-i fala mellett nyitottuk. Egészen a sziklaszintig korábbi munkálatok nyomait – erősen kevert, átforgatott és visszatemetett humuszt és legújabb kori szemetet tartalmazó törmelék – találtunk.

Az ásatás igen kevés említésre méltó leletanyag került elő. Az 1. sz. szondában a sziklafelszínen a várfal építési habarcsa alól 13. századi kerámiatöredék került elő; ez a leletünk is megerősíti, hogy a várfalnak ezt a szakaszát ebben az időszakban építették. A 2. sz. szondában kevés állatcsontot és vörös kályhaszem töredékét találtuk. A 4. sz. szondában az ÉNy-i palotaszárny É-i falának az itt mutatkozó falelválástól Ny-ra eső falszakasza alatt 14. századi szürkésfehér, bordázott cseréptöredék, kályhaszem, vagy korsószerű darabját leltük. A 7. sz. szondában a sziklába vágott bemélyedésből újkori anyaggal keveredve zöld mázas edény darabjai, állatcsontok és 16–17. századi bombák vasköpenyének maradványai kerültek elő.

A 2005. évi régészeti kutatások elsősorban az ÉNy-i palotaszárny építéstörténetét és kronológiáját pontosították, illetve egészítették ki elsősorban a vár korai történetére nézve. A felsővár palotaszárnyainak Anjou-kori megépítésekor elbontották a vár ÉNy-i sarkában álló Árpád-kori kőépületet; ennek köveit az új palotafalak építésekor felhasználták.

Valószínűsíthető, hogy az átépítés előtt a 13. században az ÉNy-i palota helyén egy torony és a hozzá kapcsolódó várfal állhatott. Ez tekinthető az épületszárny 1. periódusának. Miután visszabontották a tornyot, illetve a várfalakat, megépült a 14. századi palotafal; az ÉNy-i palotaszárny É-i falán mutatkozó falelválás alapján valószínűsíthető, hogy két szakaszban. Ezt a (2–3.) építési periódust a fentebb már említett, a falszakasz alól előkerült 14. századi kerámia keltezi. Az épületszárny 4. építési periódusa már Mátyás korára tehető; a Zsigmond-korban az épületszárnyon belül nem építkeztek; ekkor az ÉNy-i palota és az öregtorony közti szakaszt építették be, valamint megszüntették az ÉNy-i palota K-i bejáratát.

Konzulens: Bozóki Lajos művészettörténész (KÖH).
KOVÁTS ISTVÁN – BUZÁS GERGELY

428. Visegrád, Fő utca

(Pest megye) Kö

2005. augusztus 25. és november 8. között építkezést megelőzően feltárást folytattunk az ismert régészeti le-

lőhelyen (Hrsz.: 64/15). Július közepétől szakfelügyelettel kísértük figyelemmel az alapozási munkálatokat. Ekkor a felső, átlagosan 1–1,5 m vastag rétegben semmilyen leletet, vagy régészeti jelenséget nem találtunk.

A leletmentés során mintegy 500 m²-nyi területet kutattunk meg. A terület DK-i felén hosszú, K-Ny-i irányban elnyúló, mintegy 2 m széles, árokszerű mélyedést lokalizáltunk, amely hatalmas mennyiségű leletanyagot tartalmazott. Ez a felület a szelvény Ny-i fala alatt, már az ásatási területünkön kívül egyértelműen folytatódott. Ettől D-re, részben a D-i metszettel alatti kisméretű, ovális alaprajzú kemencemaradványt, É-ra pedig egy K-Ny-i irányban húzódó világossárga, letaposott felületet bontottunk ki. Az erősen lepusztult, helyenként habarcsfoltos, illetve zöldkőves törmelékes, kősfirás objektum környékének tisztítása is igen gazdag leletanyagot eredményezett, egyértelmű cölöplyukat, vagy kőalapozást viszont nem találtunk.

Ettől a felülettől É-ra és DNy-ra (részben a Ny-i metszettel alatti) patakkövekből és kisméretű, domború felületű téglákból álló, nagyobb kiterjedésű omladékréteget találtunk. Ezt elbontva mindkét helyen patakkövekből, nagyobb szabálytalan formájú kövekből és téglákból rakott „U”, ill. patkó alakú kemence (kályha?) maradványát találtuk. A 2. sz. kemence oldalának építéséhez nagyobb méretű faragott követ is felhasználtak. Mindkét objektum padkájának tapasztása jól kiégett, de nem volt különösebben vastag (átlag 5–8 cm). A tapasztásban kerámiát nem találtunk.

A 2. sz. kemencétől Ny-ra egy korábbi kemencét is találtunk. Ennek csak a padkája került elő, ami egyenletesen kitapasztott, jól kiégett volt. A tapasztott felületből csak egy apró, jellegtelen középkori kerámiatöredék került elő. A kemence felépítményéből semmi sem maradt meg.

Az ásatás során nagy mennyiségben került elő házikerámia, a legkülönbözőbb típusokból: fazekak, fazékfedők, korsók, poharak, kancsók, mécsesek, illetve ezek töredékei. Ezek egységesen a 14. századra keltezhetők, és a korban használt edénytípusok szinte mindegyike megtalálható közöttük. Hasonló mennyiségben kerültek elő vastárgyak. Ezek között munkaeszközök (csákány, húsvágó bárd, olló), kések (köztük több parasztkés), valamint több tornyoslakat, ajtóvasalás, zár, különböző méretű kulcs, szög stb. is akad. Nagy számban kerültek elő sarkantyúk és patkók. Találtunk egy zablatöredéket, egy egyszerű kialakítású trapéz alakú kovacsoltvas kengyelt és néhány rombusz alakú nyílhegyet is. Előkerült néhány, az egykori ruházathoz tartozó lelet – csörgőgombok, ruhadíszek, csillag formájú, rozettákkal díszített övcsat – valamint egy bordákkal tagolt pántgyűrű is.

A talált 6 érem megerősíti leőhelyünk keltezését: a legkorábbi veret Nagy Lajos szerezsenfejes dénára, a legkésőbbi Zsigmond 14. sz. végi pénze. Előkerült egy szintén a 14. századra keltezhető, francia területről származó vagy francia veret mintájára készített zseton; vala-

mint egy címeres, betűformája alapján szintén 14. századi, kisméretű címeres velencei ólomplomba is.

A leletanyagot nagyszámú állatcsont – különösen sok halszálla és pikkely – valamint nagypatások hosszúcsont-töredékei egészítik ki.

Iparos tevékenységre vagy műhelyre utaló nyomot – egy öntőminta és egy öntőtégely-töredék kivételével – nem találtunk, mint ahogy nem került elő a 14. sz. második felénél korábbi, vagy későbbi települési nyom sem.

Úgy tűnik, hogy erre a területre egyértelműen a 14. sz. második felében települtek és legkésőbb a 14–15. sz. fordulójáig használták. E viszonylag rövid időtartamon belül is több periódussal számolhatunk. A terület déli oldalán egy valószínűleg kb. ÉK-DNy tájolású, nagyobb méretű faszerkezetes építmény – a kemencék és egyes leletek (zsindeyszögek, ajtóvasalások, lakatok) alapján – lakóépület állhatott. Ennek megszűnése után, még a 14. sz. második felében, vagy végén egy nem túl hosszú ideig működő kőfaragóműhely települhetett ide; legalábbis ezt valószínűsíti a középkori szintben több helyen megfigyelt, néhol igen vastag kősfirás feltöltés. Emellett az is elképzelhető, hogy a ház megszűnése után ezt a területet valamely, a közelben folyó építkezés felvonulási terepének használták. Erre a leőhelyen foltokban megfigyelt, különböző kiterjedésű habarcsos kötőrmelékes felületek utalnak. Ez megmagyarázná azt a nagyfokú, ám még korabeli bolygatást, amelyet a területen megfigyeltünk.

A megelőző feltárással kutatott területen kívül D-i és Ny-i irányban további településnyomokkal számolhatunk.

A leletanyagot Szőke Éva, Szőke Balázs és Grósz Zsuzsanna restaurálják.

Munkatársak: Szőke Mátyás, Buzás Gergely régészek és Iván László.

KOVÁTS ISTVÁN – GRÓF PÉTER

429. Visegrád, Rév utca 2.

(Pest megye) Kö

2005. július 5–27. között kertépítészeti munkákat megelőző régészeti kutatást végeztünk a telken (Hrsz.: 88). Korábban több alkalommal folyt kisebb-nagyobb régészeti kutatás a területen. 1955 októberében Héjj Miklós vezetésével az iskolaudvaron az utcára merőlegesen kutatóárkot húztunk.³⁰

Az iskola épületének 1957-ben történt átalakításakor az udvaron folytatott leletmentést Héjj Miklós.³¹ 1959–60-ban az iskola bővítésének munkálatai kapcsán az épületalapozáskor a 18. századi temetőhöz tartozó két ezüstpártás sír került elő.³² 1964 márciusában a Rév

30 MKM Adattár, ltsz. 1955. 94.

31 Régészeti Füzetek 10. Az 1957. év régészeti kutatásai. Budapest, 1958, 78; MKM Adattár, ltsz. 1957.2.1.

32 Régészeti Füzetek 14. Az 1960. év régészeti kutatásai. Budapest, 1960, 54.

utca teljes burkolatfelújítási munkálatai kapcsán Héjj Miklós több megfigyelést is végzett.³³ 1981 novemberében és 1982 márciusában a régi iskolaépület és a bejárat előtti útszakasz csatornázási munkálatai során Szőke Mátyás végzett megfigyeléseket és felmérési rajzokat. 1984-ben és 1986-ban Gróf Péter és Gróh Dániel vezetésével folytak kutatások az iskolaudvaron.³⁴ 1999-ben Buzás Gergely, Bodó Balázs, Bozóki Lajos és Szőke Mátyás végzett falkutatást az iskola régi épületén, valamint ásatást a földszint két déli szobájában és a K-i homlokzaton.³⁵ 2000-ben Gróf Péter és Gróh Dániel vezetett kutatást a középkori kút környékén.³⁶

2005. július 1-től az előkészítő munkálatok régészeti szakfelügyeletét végeztük. A teljes feltárással 130 m²-nyi területet kutattunk meg. Közvetlenül az iskolaudvar bejáratu kapuja előtt alakítottuk ki az eredetileg 2,5×8 m-es 1. sz. szelvényünket, amelyet a későbbiekben több irányból bővítettünk.

Az 1. sz. szelvénytől É-ra húzott É-D irányú 1 m széles, 4 m hosszú és 3 m mély kutatóárok K-i oldalán 60 cm mélyen nagyobb kiterjedésű betonelemekből álló rendszerbe ütköztünk, alatta az árok K-i metszetében emberi csontokat és beásásnyomokat figyeltünk meg.

A temetkezések alatt egységes, szürke agyag, leletek és régészeti objektumok nélküli feltöltődés volt az árok, illetve a szonda teljes mélységében. Erről a területről a sírok szintjéből néhány vas koporsószege, kevés jellegtelően kerámia, és egy kisméretű bronzcorpus került elő.

Az 1. sz. szelvény teljes területén átlagosan 1 m mélységben igen nagy mértékben bolygatott kő- és téglatörmelék, meszes- és habarcsszemcsés, néhol sóderes, kősfirás betöltődést, ebben pedig nagy mennyiségű összeforgatott emberi csontvázmaradványt, koporsószegeket és vasalásokat találtunk. Ezek minden bizonnyal a 18. századi temető sírjaihoz tartoztak. Ebben a szintben in situ temetkezés nem került elő. Ugyanakkor már ebben a szintben bőven volt 14–15. századi kerámia is.

A bolygatott réteg alatt, az iskolaudvar bejáratu kapujának középtengelyében 1,1–1,2 m mélységben szabályos, habarcsos, É-i irányba követhető kőfelület bontakozott ki, amelyről a későbbiekben kiderült, hogy középkori épület ÉK-i sarka. Az átlagosan 50–60 cm vastag szabálytalan kövekből és habarcsból rakott fal sarkát az ásatási terület középtáján találtuk meg; K-Ny-i irányú, csaknem 4 m hosszú szakasza pedig a régi iskolaépület alapozásához kapcsolódott. Az É-D-i irányú falszakasz déli irányba az ásatási területünkön kívül, az iskolaépület előtti járda- és útszakasz alatt folytatódik.

Az épületmaradvány belsejében sötétbarna, helyenként nagyobb kövekkel kevert betöltődést találtunk, amely igen gazdag leletanyagot tartalmazott. A nagy mennyiségű, 14–15. századra keltezhető kerámia mellett zöld mázas, Zsigmond- és Mátyás-kori kályhacsempe-darabok, 14. századi sárkányábrázolásos padlóteglatöredék, bronzgyűszű, préselt bronz övveret, vaskések, patkók, tornyoslakat, vaskulcs, csontjáték és pénzérmék (többek között Nagy Lajos szerezcsenfejes dénára) is előkerültek. A leletanyagot nagy mennyiségű állatcsont és kevés üvegtöredék egészíti ki.

A K-Ny-i irányú falszakasz belső, déli oldalán két nagyobb gerendafészket is megfigyeltünk. Az épület vörössárga agyag belső padlószintjét a falkorona legalacsonyabb pontjától mérve 2,2 m mélyen találtuk meg. Ezt átvágva egységes, szürke agyagszint bukkant elő, amely leleteket már nem tartalmazott.

Alkalmunk volt az iskolaépület alapozását is megvizsgálni a középkori fal becsatlakozása környékén, 1 m szélességben; itt a rossz minőségű barokk köpenyfal alatt egy másik, É-D irányba húzódó középkori falat találtunk. (Ez valószínűleg azonos azzal, amelyet 2000-ben Gróf Péter és Gróh Dániel az iskolaépület ÉK-i sarkának alapozásában figyelt meg.)

Az épületmaradványtól É-ra eső területen, az eredeti járószinttől számítva 1,2 m mélyen nagyobb kiterjedésű égett, paticsos és letaposott felületet figyeltünk meg. Ezt a réteget a K-Ny irányú középkori fal építésekor elvágták, ez világosan látszott a 1. sz. szelvény Ny-i metszetfalában. Mivel a felület nyeséséből a késő középkori anyagon kívül a 13. századra keltezhető kerámia-töredékek is előkerültek, elképzelhető, hogy ezen a területen korábbi településnyomokkal is számolni lehet.

Az épületmaradvány részletei, valamint egyes építészeti megoldások, továbbá szintadatok alapján valószínűsítjük, hogy ez az épület pince, vagy valamilyen tárolóhelyiség lehetett, amelyet legkésőbb a 15–16. sz. fordulóján betömtek.

A középkori kőépület környékén, illetve attól É-ra mindenhol sírok bukkantak elő; ezek egy részét közvetlenül a középkori kőfal É-D irányú szakaszára, illetve a fentebb említett nagyobb kiterjedésű égett paticsos felületbe ásták.

Összesen 33, kettő kivételével K-Ny-i és Ny-K-i tájolású, zömmel fakoporsós temetkezést bontottunk ki. Az elhunytakat a keresztény temetkezési szokásoknak megfelelően hanyatt, nyújtott helyzetben, a mellkason vagy a medencén keresztbe kulcsolt kezekkel temették el. Néhány sírban igen jó állapotban maradtak meg a deszkakoporsó maradványai, de minden esetben megtaláltuk a koporsószegeket is. Egyértelműen sírgödör beásását viszont nem tudtuk megfigyelni.

A legtöbb sír tartalmazott mellékleteket. Legnagyobb számban az egykori ruházathoz tartozó, különböző méretű bronz fülesgombok kerültek elő; ezek zöme egyszerű kivitelű, díszítetlen darab. Kevés kisméretű párizsi kapcsot is találtunk. Kiemelkedő egy kisgye-

33 MKM Adattár, ltsz. 1964. 30., 1964. 31., 1964. 34.

34 Régészeti Füzetek Az 1984. év régészeti kutatásai. Budapest, 1985, 129.

35 Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 1999. Budapest, 2002, 263–264.

36 Régészeti kutatások Magyarországon – Archaeological Investigations in Hungary 2000. Budapest, 2003, 232.

rek sírjában talált, 50 db apró darabból álló kék színű üvegyöngyosor.

A mellékletek jellegzetes csoportját adják a barokk kori temetőkből jellemző vallásos témájú kegyérmek. Ezek valószínűleg nem csupán emléktárgyak; a bronz és réz, nyakban hordott, de ruhára is felvarrható medálok a papi áldás által tettek szert különös jelentőségre és a korabeli mindennapi életben a szentek tiszteletét is elősegítették. A temetőből előkerült jelvényeken többek között Szent Mihályt és Gábrriel arkangyalt, valamint a Megváltót is ábrázolták, többnyire latin nyelvű körirattal. Az egyik érem minden bizonnyal zarándokjelvény, vagy búcsús kegyérem volt, egyik oldala a mariazelli kegyszobrot ábrázolja „Maria Zelliensis” körirat kíséretében. Különösen jó állapotban maradt meg egy négyzetes, nyakban viselt, bronz- és üveglap közé szorított papír szentkép, hasonló témájú ábrázolással és felirattal.

A korabeli vallásos élet kellekei voltak még a nyakban hordott, vagy olvasókon elhelyezett különböző méretű corpusok. Ezek közül említésre méltó egy nagyobb méretű, faberakásos bronzkereszt, amely a temető felső, megbolygatott rétegéből került elő, szörványként.

Néhány sírból szerencsés lelőhelyi körülmények folytán megmaradt, fából esztergált, kézfejre tekert rózsafüzér maradványait, de ruhaszövet-darabokat is ki tudtunk emelni.

Négy sírből kerültek elő érmek; ezek közül egyben három érem, kettőben két-két érem, egyben pedig egy érem volt (a fej mellett, a bordák alatt, a jobb és a bal csípő mellett, illetve egy esetben a szájban). Az eddig meghatározott pénzdarabok között I. Lipót 1698-ban, vagy 1699-ben vert duarius és Mária Terézia 1762-es krajcárja is van.

Babonás szokás meglétére utaló nyomokat két sír esetében találtunk: az egyikben egy vaskést helyeztek az elhunyt mellé, a másik esetben egy félbetört vaspatkót a medencére. Fülbevalót, gyűrűt, vagy egyéb ékszert nem találtunk. Úgy tűnik, hogy a feltárt területen a 18. században végig temetkeztek; ez azt jelenti, hogy a Visegrádra érkező német telepések első-második nemzedékének sírjai kerültek most elő. Mivel a sírok zömét középkori települési és pusztulási rétegekbe ásták, illetve az ásatási terület felső rétegében nagyszámú bolygatott temetkezés nyomai is előkerültek, feltételezhető, hogy a temető eredetileg legalább két-három rétegű lehetett.

KOVÁTS ISTVÁN – GRÓF PÉTER

430. Visegrád, Rév utca 5.

(Pest megye) Kö

2005. július 8–22. között folytattuk a 2004-ben ismertté vált üvegműhely épületének kutatását.

A 7×7 m nagyságú 4. sz. helyiség az épület legészakibb helyisége. Keleti oldalán kifelé szűkülő ajtónyílás található. Nyugati oldalán elfalazott nyílás van, amely

az épülethez csatlakozó toronyba vezetett. A nyílás szélessége és magassága nem állapítható meg, itt a falszövet nagyobb felületen elpusztult, melyet később falaztak be, az elválás jól látható. Az épület falai 130 cm vastagságúak, Ny-i és É-i fala magasan áll, külső síkját a barokk korban elbontották, az álló fal így csak 70 cm vastag.

A helyiség déli válaszfala, mely a 3. sz. helyiségtől választja el, másodlagos az épület zárófalaihoz képest. A válaszfalban két nyílás található, mindkettő téglából rakott íves oldalú, hasonlóan az 1. és 2. sz. helyiség közötti ajtónyíláshoz. A nyílások pusztultak, pontos szélességük nem volt megállapítható.

A helyiség padlószintje valamivel alacsonyabb a többi helyiség padlójánál, ez az egyetlen helyiség, mely nem téglával burkolt. A K-i bejáratnál egy szakaszon megmaradt ugyan a téglapadló, de nem biztos, hogy az egész helyiséget borította. A padlószint feketés-vöröses agyagos keményre döngölt szint. Erre a szintre építették rá a helyiség közepén elhelyezkedő kemencét, melynek agyagos padkjára 15–20 cm-re emelkedett a padlószint fölé.

A 4. sz. helyiség ÉK-i sarkában átvágtuk a padlószintet, 70–80 cm-re mélyítettünk alá, míg fekete agyagos talajba nem ütköztünk. Itt már az épületfal kiugró alapozási padkjára alatt voltunk. Korábbi padlószintet nem találtunk, a szonda szinte teljesen leletmentes volt. Ezzel átellenben a helyiség DNY-i sarkában beásást találtunk, a padlószintet korábban átvágták, és a válaszfalat is megsértették. Az itt felhalmozódott középkori és 18–19. századi törmelék réteg szinten leletmentes volt.

A helyiség közepén ÉNy-DK-i irányban emelkedett a nagyméretű üveghuta. Alapjai kitűnő állapotban maradtak meg, tűztere hosszúkás, körte formájú, ÉNy felé szűkül. Ezen a végén van a tűztér szája: két andezittuffakő. A tűztér fenéke mederszerű, keményre döngölt agyagfelület, égésnyomok nem voltak rajta, világos fehér színű. Hamufoltokat DK-i végében észleltünk. Középtájon hosszanti irányban erősen kidomborodott. A kemence tűzterének széle szabályos téglahasábokkal volt kirakva, ezekből épült fel a tűzelőtér. Ilyen hasábtéglákat a múlt évben és most is rengeteget találtunk. Keskenyebbik végükön, amelyek befelé a tűztér felé néznek, üveges lerakódás van. A tűzelőteret ezekből a kisméretű (valószínűleg magas hőálló) téglahasábokból építették fel, alacsony belmagasságú volt. A tűzelőtér felett lehetett a munkafelület, ahol az olvasztótégelyek álltak. A tűzelőtér és a munkafelület között nyitott volt a tér (vagy valamiféle nyílásokkal áttört), ezt a tűzelőtérbe lefolyt üveg, és az itt talált számos olvasztótégely-darab és vas-eszközök bizonyítják. A téglák erről a munkafelületről hullhattak le használat közben vagy a kemence pusztulása során. A tűzelőteret kívülről nagyméretű téglákkal köpenyezték. A kemence külső oldala ezekből a nagyméretű téglákból emelkedett, alapjai 3-4 sor szélességben jó állapotban megmaradtak. A kemence DK-i végéhez csatlakozott egy téglából épített hamugödör, melyhez legyező alakú téglával burkolt terület csatlakozott.

A kemence tűzterének itt a DK-i végén szintén nyílás található, de ez le volt zárva, a tűztér pedig belülről tapasztva. A magas szájnnyílásba három nagyméretű követ helyeztek. Ez összefüggésben lehet a téglapadlós előtérrel: a legyező formájú tér talán a kemence működtetéséhez használt fújtató helye lehetett, a szájnnyílásba pedig a fújtató csövet helyezték, melyet később befalaztak és belülről betapasztottak. A kemencét másik oldaláról, ÉNy-i szája felől fűtötték. A kemence munkablakjai kétoldalt (DNy és ÉK) lehettek.

A helyiségben kevés jelentős üveglelet került elő, többnyire a műhely hulladékanyaga: ablakszemek, palackok, egyéb üvegedények darabjai. A fémtárgyak változatosabbak: találunk közöttük üvegfúvócső darabját, csipeszt, ollót, késeket stb. Számos olvasztótégely-töredéket találtunk, nagy része a kemence tűzterében és omladékrétegében volt, ezeken kívül-belül vastag üvegrákokódás látható. Az üvegekészítés során keletkező mellékterméket – olvadékat, samottot, salakot, kvarc-kristályt, patakkavicsot – tártunk fel hatalmas mennyiségben.

Kerámia- és csontleletek kisebb számban kerültek elő, érem nincs. A kerámia nagyrészt 15. századi.

A feltárás során a 3. sz. helyiséget is kibontottuk, amely teljes egészében padlótéglával burkolt, É-i, ÉK-i része leletmentes volt.

Az épület É-i és K-i homlokzati fala előtt is nyitottunk szondákat, illetve szelvényeket. Az épülettől főként K-re megtaláltuk a külső apróköves járósínt, ami valamivel alacsonyabban húzódott, mint a belső padlószint. Az épülettől É-ra a kemencék kidobott maradványát figyelhettük meg.

A 4. sz. helyiségben a műhely szerkezetének megfelelően egy olyan üveglasztó kemencét tártunk fel, amelyhez hasonló az 1. sz. helyiségben áll. A most feltárt azonban sokkal jobb állapotban van, sőt az épületben álló négy kemence közül a legjobb állapotban fennmaradt. Az épület négy helyisége két-két műhelyt foglal magába, az épület szimmetrikus elrendezésű. Mindegyik helyiségben egy-egy üveghuta áll: az elsőben és a negyedikben egy kerek kemence (olvasztó- és üvegekészítő-kemenceként azonosítottuk), a másodikban és a harmadikban pedig egy négyzetes kemence (készítő- és hűtőkemence). A harmadik helyiség funkciója a 2-nak felel meg négyzetes kemencével, a 4. helyiség pedig az elsőnek az ovális olvasztókemencével.

A negyedik helyiség feltárásával az épület szinte teljesen feltártnak tekinthető.

SZŐKE MÁTYÁS – MÉSZÁROS ORSOLYA

431. Vonyarcvashegy, Taverna

(Zala megye) LT, Ró

2005. május 10–31. között végeztünk próbafeltárást a 71. sz. út É-i oldalán, Vonyarcvashegy Ny-i szélén, a Helikon és a Radnóti utca mentén elhelyezkedő négy telek területén, lakópark építését megelőzően.

A 2178/7 hrsz. telek ÉNy-i felében egymás közelében öt objektum is előkerült (egy-egy cölöplyuk és olvasztókemence, három hulladéködör), melyek kerámia- és fémnyaga késő kelta-kora római kori, bennszülött jellegű anyag. Ezen a telken a szélső, és a telek középső részébe húzott árunkban is találtunk gödröket, kettő viszonylag nagyobb kiterjedésű. A felszíni kemence szinte teljesen ép, az előkerült leletanyagban kuriózum, egy rovátkolt bronzsúly is akad.

STRAUB PÉTER

432. Zalaegerszeg, Ságodalja

(Zala megye) R

2005. november 2–7. között megelőző régészeti feltárást végeztünk a már működő termálfürdő bővítéséhez kapcsolódóan. Ez évben az építkezés 1. munkafázisa területén kutattunk.

A területen 1989-ben Horváth László András és H. Simon Katalin végzett terepbejárást, és lokalizált régészeti lelőhelyet; újkőkori, rézkori, és középkori leleteket találtak.

Az ásatás során 1580 m²-en 11 objektumot tártunk fel, melyek elszórtan helyezkedtek el. A leletek nagy része a középső rézkori Furhenstich-kultúra vagy Protoboleráz-kultúra korszakából származik. Kiemelkedő a 10. sz. objektumból előkerült állat alakú idol töredéke.

EKE ISTVÁN

433. Zalalövő, magyar–szlovén vasút nyomvonala

(Zala megye) Ró

2005. június 27. és október 14. között a 7+00 és a 9+60 vasúti szelvények között megelőző régészeti ásatást folytattunk. Az adott 260 m hosszú szakaszon 5–20 m szélességben kutathattuk a római kori város objektumait. Az itt talált jelenségek Ny felől az Y/1, K felől az Y/4, DK felől az Y/3 és É felől egy rövidebb szakaszon az F munkahely objektumaihoz csatlakoztak. A nyomvonal K–Ny irányban vágja át a várost, helyenként nagyon közel a Zala folyóhoz. Metszi a Borostyánkő utat is, az átkelőpont közvetlen közelében.

Az út, amely ÉK–DNy irányban halad keresztül a városban, egy részben terep-adta, részben mesterségesen kialakított bordán fut, és a jelenlegi vízparthoz közeledve sem sokat veszít szintjéből; 100–150 cm magasan kiemelkedik a tőle K-re és Ny-ra eső területekből, ezért valószínűnek tartjuk, hogy híddal ívelte át a Zalát. A hídfőközvetlen közelében minden fontos korszak épületei megtalálhatók.

A Kr. u. 1. sz. második felére keltezhető táborperiódus boronaobjektumai az Y/1 munkahely barakképületeinek folytatásai. Fölöttük a katonai periódus gerenda- és cölöpnymainál kisebb méretű boronaházak nyomai észlelhetők, melyeknek irányítása is eltér néhány fokkal az alatta lévő falakétól. Ezek fölött a városperiódus kőépületei következnek. Egy homokkőből épült ház É-i

szélét, ill. ÉNy-i sarkát tárhattuk fel. Frontja feltehetően a folyó felé nézett. Alapozása sóderes, felmenő falai a lábukat fölött esetleg vályogból épülhettek. Közvetlenül a főúttól Ny-ra tornácós terrazzopadlós épület három faoszlopának nyomait találtuk. A legterjedelmesebb kőépület egy 4. századi, gyeptvasból készült ház, amelynek az irányítása alapvetően a 2. századi kőépületével egyező. Ennek azonban déli szélét és DK-i sarkát ismerjük. Nagyobbik része a sínek alatt van. Alapozása is kőből épült. K-Ny irányban 30 m-es szakaszon ismerjük. Feltártuk még részlegesen két É-D irányú osztófalát, és K-i falából is mintegy 6 m-t.

Az eddig ismertett objektumok az úttól Ny-ra esnek. Az út maga bazaltburkolatú volt. Nagy bazaltlapjait élükkel a földbe mélyített szegélykövek tartották a bogárhátú, kavicsos alapozású útfelszínen. A szegélykövek lehetővé tették a pontos mérést: ezen a szakaszon 6 m széles a Borostyánkő út. Mindkét oldalát árok kísérte. A Ny-i árokban egy kőből épített csatorna kiszédésének nyomait találtuk.

Az úttól K-re is vannak kőépületek. Egy háznak csak a sarka esett bele a kutatható területbe, maga az épület a vasúttal párhuzamos földút alatt volt, hasonlóan egy másik objektumhoz, amelynek azonban nagyobb része volt kutatható a feltárt területen. Ez az ÉK-DNy irányú, ÉK-i végén apszissal záródó épület terrazzopadlós volt, de a feltárt részen nem volt benne padlófűtés. Ugyanakkor a környezetében több hypocaustum-téglát is találtunk. Lehetséges, hogy az út alá eső részeit fűtötték is. Ezek az épületek a 4. századi város objektumai. Alapozásukban színvonalas kőfaragványok, épületelemek voltak, amelyek nyilván a markomannok által elpusztított 2. századi kőépületek maradványai. E késői épületek alatt egy többszörösen leégett, és megújított padlójú ház nyomait észleltük. A padlóba lemélyülő gödrök egyike Árpád-kori fazekakat tartalmazott. Ez a korszak eddig viszonylag ritka volt ezen a lelőhelyen. Az apszisos épülettől K-re ÉNy-DK irányú út volt észlelhető. Ennek az utcának a szintje a folyó felé esett, ugyanis nem egy hídban, hanem a folyóparti kavicsos felületben végződött.

Az eddig leírt jelenségektől K felé már nem találtunk házakat, csak néhány épített tűzhely volt az egyre mélyebb ereszkedő terepen. Ezekről K-re fekete agyagos iszapos rétegben már csak leleteket találunk, objektumokat nem. A humuszos iszapos rétegben eleinte egyes találtunk kerámiát és állatcsontot, mind keletebbre haladva azonban a kerámia is eltűnt, és csak állatcsontok maradtak. A főúttól mintegy 150 méternyire érte el a fekete iszappal jellemezhető római kori szint a legmélyebb pontját. Itt folyt a Zalába a római korban az a patak, amelyet a Linka-forrás táplál, és amely ma ettől mintegy 60 m-rel keletebbre van betonágyazatba foglalva. A egykori terepszint legmélyebb pontjától tovább haladva K felé lassan emelkedik a római felszín, és visszatértek a leletek is, amelyek a fekete iszapos réteget jellemezték. A legmélyebb ponttól mintegy 40 m-

re maga a réteg is megszűnt, kivilágosodott, és a stratigráfia a már az Y/3, Y/4 munkahelyekről ismert szerkezetet követte.

A terepnek a vasúti sínektől É-ra eső része (ma a Kossuth utcai házakhoz tartozó kertek déli vége) máig megőrizte az ásatások során feltárt eredeti állapotot. Itt ma is sokkal mélyebb a terepszint, mint a patak jelenlegi vonalán, melynek kialakítását – egy É-D-i irányú úti menti árokba terelését – modern településrendezési érdekek indokolták. A római korban a jelenlegi patak helyén fazekasműhely volt, amelyet 2003-ban tártunk fel az Y/3-as munkahelyen, és tőle K-re még több mint 150 m hosszan sűrűn beépített részei voltak a római településnek. Ezt a településrészt, a város K-i végét tehát a római korban egy a Zalába folyó patak választotta el a városközponttól, amelynek partjain, mintegy 40–40 m széles sávban nem épültek házak, legalábbis a torkolat közvetlen közelében nem. A patakot minden valószínűség szerint ugyancsak híd ívelte át, mindkét partján találtunk ugyanis a vízfolyás irányával megegyező, tehát egymással is párhuzamos, sóderes alapozás-nyomokat a patakmeder közelében.

Az ásatás – különösen a két útarok betöltésének köszönhetően – gazdag volt leletanyagban. Az út menti kőépületek környékén különösen sok érme, az árkokban sigillata és egyéb kerámiaanyag került elő. Ezek között volt egy Pacatus műhelyéből származó tál is, az első pannoniai sigillata, amit a lelőhelyen találtunk.

Munkatársak: Harsányi Eszter és Varga Gábor.

REDŐ FERENC

434. Zalaszántó, Tátika vár

(Zala megye) Kk

2005-ben a műemlékvédelmi helyreállítást megelőzően végeztünk feltárást a vár területén.

A „B” helyiség belső tisztításakor megfigyeltük, hogy a K-i ablaknyílást valószínűleg a 19. században átépítették, és lépcsős lejáratot alakítottak ki.

A „B” helyiség külső falsíkjának kutatása során észleltük, hogy a keleti fal illetve az épület DK-i sarka erősen rongálódott, megcsúszott. Ezért annak javítása szükségessé vált. A 2005/II. szelvény É-i részén több nagyméretű kváderkövet és leomlott faltömböt találtunk, amelyek a kaputorony DNy-i sarkáról omolhattak le. A palotahelyiség előtti területen megtaláltuk a 15. századi járószintet.

A 2004. évben feltárt G1-G2- helyiség (konyhaépület) K-i falától 5,5 m-re, az É-i falának folytatásában egy pillér négyszögletes alapozását találtuk.

A déli fal G1-G2 helyiség mellett fekvő és a palota előtt fekvő szakaszának belső és külső falsíkját kerestük meg mintegy 22 m hosszúságban. A fal több helyen megtörik, vastagsága nem állandó.

Az általunk „H” helyiségnek elnevezett, É-i falhoz kapcsolódó épületet a Berg-féle felmérésen külső bástyaként ábrázolták. Ennek az épületnek a K-i falát, és az

ÉK-i sarkát tártuk fel. A 150–160 cm vastag, bazaltból épített, meszes habarccsal összekötött falat közvetlenül a sziklára rakták. A keleti falon egy ablak/lőrés nyílását tudtuk megfigyelni. Megtaláltuk a helyiség járószintjét is. Ezt a külső épületet oldalazó bástyaként építették a 15–16. században.

A konyhaépület külső falától délre, a palota Ny-i végétől a déli várfalig vezető folyosó végében, a várfalon kívül végeztünk régészeti kutatást. A szelvényben egy közel 150 cm széles, bazaltból rakott É–D irányú falszakaszt találtunk, amely a déli várfalból indul ki. Ezt a falat 4 m hosszan tudtuk követni, azonban nem találtuk meg a falnak a DNy-i sarkát. A jövő évi kutatás feladata, hogy megválaszolja ennek a falnak a várban betöltött funkcióját.

A leletanyag nagy részét edénytöredékek, kályhacsempe-töredékek, vaseszközök töredékei és faragott kő építészeti elemek alkotják.

Munkatárs: Eke István.

VÁNDOR LÁSZLÓ

435. Zalaszentiván, Kisfaludi-hegy

(Zala megye) B, V

2004. október 18. és november 19., valamint 2005. március 30. és május 30. között közműépítéshez kapcsolódó megelőző régészeti feltárást folytattunk a lelőhelyen. A vízvezeték nyomvonala É–D-i irányban vágta át a földvár belsejét, és a sáncokat. A 2 m széles, 5 m hosszú szelvényekkel 995 m²-en 243 objektumot dokumentáltunk. A felszín alatt 30–400 cm mély fekete, leletekben gazdag régészeti kultúrrétegre bukkanunk, ennek leásása után körvonalazódtak a sárgásbarna altalajban az objektumok foltjai. A leletanyag zöme a késő bronzkorból, az urnamezős kultúra időszakából származik. A másik jelentős leletcsoport a kora vaskori Hallstatt kultúra anyaga, amely korszakból több ún. tűzikutya is előkerült. Egy gödörben kelta gyanús kerámia volt. A késő bronzkori leletek között homokkőből faragott balta öntőmintáját, bronzsalakot, egy ép bronzsarlót, két bronzkést, egy fibula kisebb darabját, orsógombokat, tűzhely környékére állított ép edényeket találtunk. Kiemelkedő az állatcsontanyag, több nagy agancstörredék is előkerült. Egy nagyméretű gödör alján egy teljes lóvázat bontottunk ki.

Az objektumok között vermek, hulladéktároló gödörök, cölöplyukak, földbe mélyített házak részletei, tűzhelyek voltak.

Az ún. Vörös sánc K-i végének az átvágása során dokumentáltuk a sánc és az előtte lévő árok viszonyát. A legfelső vastag réteg valóban átégett, vörös volt. Megállapítottuk, hogy a sáncot a késő bronzkori kultúrrétegre hordták fel, ez alatt még újabb bronzkori objektumokat találtunk. A sánc és az árok rétegeiben sajnos alig volt lelet, a néhány jellegtelen oldaltörredék kronológiai következtetések levonására nem nyújt lehetőséget.

Október 12-én reggel szakfelügyeletünk mellett megkezdték a vízvezeték munkaárkának az ásását. A ki-

jelölt 157 m hossz utolsó 20 méterének munkaárkában, a földvár déli szélénél lettünk figyelmesek a munkagödör K-i falában régészeti kultúrrétegre, de konkrét objektumot ebben a metszetben sem, sem az árok Ny-i falában nem láttunk.

Munkatárs: Molnár József technikus.

SZÁRAZ CSILLA

436. Zamárdi, Fő utca 46.

(Somogy megye) B

Tulajdonosi bejelentés nyomán 2005. április 7–8-án leletmentést végeztünk a telken. Déli végében, a mandulás ültetvény után, a szőlőtelepítmény és a telek Ny-i szélén, a kerítés mellett csemete számára ásott gödörben kerámatörredékeket, csontokat észleltek.

A helyszínen egy kb. 190×150 cm átmérőjű gödörobjektum rajzolódott ki, amelynek Ny-i szélét metszette az É–D irányú kerítés (a gödör egy része átnyúlt a szomszéd telekre). Két-három ásonyomban (40–50 cm mélyen) nagy mennyiségű kerámatörredék, kalcinált emberi csontok, hamvak, állatcsontok voltak bolygatott állapotban, többnyire másodlagos helyzetben. A hamvak elsősorban a gödör déli felében jelentek meg. Mennyiségükből ítélve nem egy halott hamvait tartalmazta a sír. Bontás közben egyértelművé vált, hogy a kuszaság ellenére egy szőrt hamvasztásos bronzkori temetkezésről van szó, amelyet egy több évtizeddel ezelőtti ráásás bolygatott meg, ill. dúlt szét. Az objektum szélén körben nagyobb méretű edények oldal- és peremtörredékei sorakoztak élükre állítva, mintegy kibélelve a sírgödört. Középrészen a dúlt sírban a kerámatörredékek alatt – de az utólagos bolygatás következtében nem összefüggő rétegben – vörösen átégett a gödör feneké.

A sírgödör déli ívét nem tudtuk teljesen kibontani, mivel ide benyúlt egy fa gyökérzete. Feltehetően itt is folytatódott az oldaltörredékekkel való kibélelés. A gödör nagy mennyiségű bronzkori kerámiát (Somogyvár-Vinkovci kultúra?), hamvakat tartalmazott.

A leleteket a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatóságára szállítottuk be.

Munkatársak: Ambrus Edit rajzoló, Sipos Gábor.

BÁRDOS EDITH

437. Zamárdi, 65101. sz. elkerülő út

(Somogy megye) R, B, LT, Ró, A

A Zamárdit elkerülő út nyomvonala a község belterületétől K-re 300–500 m-re húzódott. A nyomvonalat érintő lelőhelyek egy É–D-i irányú, a Balatonba folyó egykori vízfolyás K-i, erősen szétterülő partján, az alábbi sorrendben és É–D-i irányban haladva, helyezkedtek el. A víz közelében nagyon lankás, valamint a K felé meredekebb, erodálódó, de természetes védelmet is nyújtó térszín rendkívül kedvező településföldrajzi környezetet teremtett az itt megtelepült különböző korok embereinek.

2005. július 20. és október 25. között összesen 27 195 m²-t tártunk fel a nyomvonalnak mintegy 80%-án. Csak az É-i erdős, mocsaras 100 m-es és a déli 200–250 m-es, korábbi földbányászással kiszedett terület volt leletmentes. Hat korszak maradványait fedeztük fel 4 lelőhelyen, ami összhangban volt az előzetes terepbejárás és hatástanulmány eredményeivel. Összesen 1421 objektumot különítettünk el.

A 89. sz. lelőhely 7720 m²-nyi területén 643 objektumot tártunk fel, melyek egy rézkori, egy kora és egy késő bronzkori, egy kelta, egy római kori településhez, és egy avar kori kohótelepéhez tartoztak.

Az 58/a sz. lelőhely 3340 m²-én feltárt 182 objektuma egy késő bronzkori, egy kelta, egy római kori település, és egy avar kori kohótelep része volt.

Az 58/b sz. lelőhely 7875 m²-én előkerült 122 objektum egy kora és egy késő bronzkori, egy kelta, egy római kori településhez, és egy avar kori kohótelepéhez tartozott.

Az 56. sz. lelőhely 8260 m²-én feltárt 474 objektum egy kora és egy késő bronzkori település, egy kelta temető, egy római kori település, és egy avar kori kohótelep része volt.

A legkorábbi időszakot a *középső rézkori* Balaton-Lasinja kultúra néhány tárológödre és egy gödörháza képviselte (89. lh.). A *kora bronzkori* Somogyvár-Vinkovci kultúra időszakából származott néhány verem (89., 58/b, 56. lh.).

A *késő bronzkori* urnamezős kultúra időszakából nagy kiterjedésű teleprészleteket tártunk fel mind a négy lelőhelyen, amelyek jórészt méhkas alakú tárológödrökből álltak. A legnagyobb és legjellegzetesebb telepet az É-i 89. sz. lelőhelyen lokalizáltuk. Külön kell megemlítenünk egy olyan objektumcsoportot a 89. lelőhelyről, amely egymással párhuzamos, két sorban elhelyezkedő, a nyesett felszínen kb. 80–90 cm átmérőjű, 40–50 cm mély gödrökből állt. Ezeket a gödröket valószínűleg cölöpök számára ásták ki, amelyek a földfelszín fölött lévő padlószintű faépítményt tarthattak. A méhkas alakú vermek egyikének alján egy fazekat találtunk, amelyet a verem aljáról lemélyített beásásba helyeztek el. Előkerült egy olyan nagyméretű hombár alsó része is, amelyet szintén tárolás céljából ástak a földbe. Voltak olyan gödrök is a lelőhelyen, amelyek másodlagos helyzetű embercsontokat tartalmaztak. A Zamárdiban feltárt teleprészlet kerámiaanyagában az urnamezős kultúra idősebb periódusára (HA A1) jellemző típusok a meghatározók.

Az 56. sz. lelőhelyen egy birituális *kelta kori* sírmezőnek mintegy 20 sírját dokumentáltuk. A csontvázas sírok DK-ÉNy-i tájolásúak voltak. A csontvázas rítusú sírokból nyakláncok, lekötött lábú, valamint gombos díszű fibulák, egy Dux-i típusú fibula, jellegzetes, üveggyöngyök, dudoros karikaékszerek (kar- és lábpercecek), szaproperit karperecek, bronzból készült hólyagos lábpercecek kerültek elő. Egy gyermeksírból több, egymáshoz rögzített sorokból álló, bronz nyak-

láncnak gyanta vagy borostyán karikafüggője volt. Viszonylag nagy számban találtunk gyűrűket, egy sírban több darabot is. Vasszerelések övet több férfisírban dokumentáltunk. A halottak mellé számos edényt tettek. A hamvasztásos sírokban is megtaláltuk az elhunyt ékszereit, fegyvereit vagy használati eszközeit, így két hamvasztásos sírban összehajtogatott vaskard, illetve egy lándzsacsúcs volt, edénymellékletek és egyéb tárgyak mellett. Az egyik nagyméretű sírgödörben több edény mellett bronzból készült, apró, feltehetően stilizált állatfigurát ábrázoló tárgyat találtunk, amely valamilyen rátétdísz lehetett. Néhány csontvázas sír felső részén és egyik végén sírt jelölő homokkődarabokat fedeztünk fel.

A *késő kelta időszak* telepeit cölöpszerkezetes, földbe mélyített, téglalap alaprajzú épületek jellemzik (89., 58/a, 58/b lh.). Az építmények többnyire két ágasfászelemen szerkezetűek voltak. Néhány esetben bélés-tartó- vagy tetőtartó cölöpöket, illetve padkát figyeltünk meg a hosszanti oldalon. Némelyik építmény hosszabb használatát jelzi a többször megújított, lesározott, lejárt padló. Az épületek szerkezete az általánosnak tekinthető. Több esetben észleltünk szuperpozíciót egyes kelta kori objektumok (ezen belül építmények) között is. A telepobjektumok közül a nagyméretű és igen mély gödröket, vermeket emelhetjük még ki. A Zamárdiban feltárt teleprészletek a késő kelta korszakba (LT D) keltezhetők, pontosabb datálásra a leletanyag teljes feldolgozása után nyílik mód. Azonban már jelen ismereteink szerint megállapítható, hogy a teleptől D-re, az 56. sz. lelőhelyen feltárt és a fentiekben ismertetett temető korábbi, nem a telep lakossága létesítette!

A nyomvonalon mind a négy lelőhelyen feltártuk a *római kor* földbe mélyített épületeit és kemencéit. Leletanyaguk közül kiemelhetjük a terra sigillata edények töredékeit, egy méccset, valamint néhány pénzérmét. A teleprészletek a Kr. u. 2–3. századra keltezhetők.

A nyomvonal domináns korszakát az *avar kor* jelenti, ugyancsak mind a négy lelőhelyen. A nyomvonal nagy részén (a 89. sz. lelőhely É-i része kivételével) végighúzódik egy Kr. u. 7–9. századi vaskohászati centrum. Több hatalmas kiterjedésű műhelygödört, közel 100 ércpörkölő-gödört, másfél tucat kohót (ezek közül a legjobb állapotúak a 89. sz. lelőhelyen voltak), néhány újraizzító tűzhelyet és 1-2 kovácsműhelyt tártunk fel. Két esetben meg tudtuk figyelni azt, hogy a kohót, illetve a kohó és újraizzító tűzhely együttesét tetőzet védte. A nagy mennyiségű leletből (kerámia, állatcsont, fűvőcső, salak, vaseszközök stb.) egy teljesen ép, faragott csonttégelyt emelhetünk ki, amin, többek között, egy lóábrázolás vehető ki (58/a-58/b lelőhely földesút korrekció). A korabeli vasgyártás folyamatának minden eleme helyben folyhatott, még a felszín közeli gypvasérc lelőhelyek is a közvetlenül szomszédos vízfolyás partjain húzódhattak.

Részben a korabeli kohások élelmezését szolgálta a közel 100 kenyérsütő kemence, amelyek közül többet

több ízben (néhányukat 5-ször!) megújítottak. Néhány esetben a kemencét védő tetőszerkezet nyomait is meg tudtuk figyelni. Számos épület és ház is napvilágra került. A kisebb-nagyobb épületek 2, 4 vagy 6 tartócölöpös szerkezetűek voltak. Többnyire ÉK-i sarkukban volt kőből rótt vagy agyagból épített, illetve falba vájt kemence, tűzhely. Az 56. sz. lelőhely egyik épületében megleltük a leégett faszervezetű fal maradványait. Az épületek jórészt lakóházként funkcionáltak. Egy részükben egy kupacban napvilágra került szövőszéknehezékek a szövés-fonásra, a hálónéhezékek a közeli halászatra utaltak. Az egyik gödörből napvilágra került nagy mennyiségű, különböző típusú, ép és töredékes őrlőkő, melyek feltehetően eltérő típusú szemestermények őrlésére szolgáltak.

A feltárt objektumbőség (közel 580!) arra utal, hogy egy, az avar korban kiemelkedő szerepű vaskohászati és települési centrumot tártunk fel több mint 1 km hosszúságban és 25–30 m szélességben. A különböző kohászati és települési objektumok azonban nem egy időben funkcionáltak, ugyanis a kora avar kortól a késő avar korig, legalább 200 éven keresztül megfigyelhetők az itt tevékenykedő emberek nyomai. Erre a korabeli leletanyag és az egymásra ázott objektumok utalnak. Az előzetes vizsgálatok alapján annyit jelenthetünk ki, hogy a településobjektumoknak csak egy része tartozott a kohótelep(ek)hez, más részük rendre felülrétegezte a kohászati jelenségeket. Közeli temetőre, esetleg helyben elhunytakra utalhat 3 avar kori temetkezés az 56. sz. lelőhelyen.

Valószínűleg avar kori lehet két út maradványa. Az egyik É-D-i (58/a lh.), a másik Ny-K-i irányban (58/b lh.) szelte át a nyomvonalat. Az 58/a lelőhely keletkezését behatárolja, hogy az út metszett avar kori kohászati objektumot, de az utat is vágta ércpörkölő. Az út nyomvonalát a II. József kori I. katonai felmérés térképe is rögzíti, tehát ez az út még hosszú évszázadokon át is használatban lehetett. Az 58/b lelőhelyet átszelő út legnagyobb megfigyelt szélessége 7,5 m volt. Két periódusát tudtuk megkülönböztetni. Vágott kohászati objektumokat, de az alatta levő ércpörkölők hamus, faszenes betöltése az út szintjén is jelentkezett, vagyis az erősen erodálódó domboldalon levő út nem lehetett sokkal későbbi az alatta levő kohászati jelenségeknél. Rádásul az út felszínén avar korinál fiatalabb leletet nem, de annál több vassalakat találtunk.

A vaskohászati telep közelében, a fent említett vízfolyástól Ny-ra, a kohóteleptől mindössze 400–500 m-re tárta fel a közelmúltban Bárdos Edith a Kárpát-medence eddig ismert egyik legnagyobb avar kori temetőjének egy részletét, mintegy két és félezer sírt. Az ebben a temetőben is sejthető germán (langobard, gepida) népesség jellegzetes pecsételt kerámiája, hatcölöpös háztípusa, valamint bronzból és vasból készült fülkanalas hajtűi és pipereeszközei tűntek fel az általunk jelenleg kutatott kohótelepen is.

Munkatársak: Hornok Péter, Somogyi Krisztina, Varga Sándor régészek; Barta Gábor, Bánhalmi Ildikó, Gyer-

gyádes Tibor, Molnár László, Szőke Gábor, Vajdics István technikusok.

GALLINA ZSOLT

438. Zomba, Felső-Patlan

(Tolna megye) Kö

2005. április 6-i terepbejárásunk során Zomba É-i szélé-től kb. 2 km-re ÉK-re, a Patlani-víz K-i oldalán magasodó széles dombhát teljes szélességében középkori cserepeket gyűjtöttünk, a patakkel párhuzamosan kb. 600 m hosszan. A domb 150 m magas tetején, nagyjából a lelőhely közepével egy vonalban nagy területen, ritkán látható intenzitásban figyeltünk meg középkori tempomra utaló téglá- és kőtörmelék, valamint több tucat kiszántott csontvázhhoz tartozó embercsontot. A mélyszántás hihetetlen pusztítást végzett, az építőanyag központjának számító kb. 20×15 m-es helyen a törmelék szinte összefüggően borította a felszínt. A település a középkori Patlan faluval azonosítható, amelynek egyháza a felszínről előkerült S-végű hajkarika alapján korai eredetű lehet.

Munkatárs: B. Kohári Gabriella (KÖH, Pécs).

K. NÉMETH ANDRÁS – ÓDOR JÁNOS GÁBOR

439. Zsennye, Megye eleje-dűlő

(Vas megye) B, Á, Kö

2005. április 5-én helyszíni szemlét végeztem a község ÉNy-i határában. A gutatótösi határhoz közel, a Zsennyre leágazó műúttól Ny-ra, a Megye eleje nevű dűlőben és attól É-ra, a Cecília (Cicerle) kápolnától D-re található területen két, egymástól nagyjából elkülönülő lelőhelyet lokalizáltunk.

Az egyik a bányatelek É-i részében, közel a kápolnához, egy kis dombocskán található. Árpád-kori és középkori kerámiát gyűjtöttünk. Kiterjedése 100×120 m, iránya É-D.

A másik az előbbbitől D-re mintegy 200 m-re, közelebb a Sorok-patakhoz, egy a tájból jobban kiemelkedő, elnyúló, K-Ny-i dombocskán található. Bronzkori kerámiát gyűjtöttünk. A lelőhely igen intenzívnek tűnik, 220×250 m kiterjedésű, K-Ny irányú.

Jelenségeket egyik helyen sem figyeltünk meg.

Munkatárs: Vámos Gábor.

ILON GÁBOR

440. Zsira, Belső két árokköz

(Vas megye) Rő, Kö

2005. október végén–november elején szélterőműpark létesítését megelőző terepbejárást végeztünk a település határában. A leendő 2 sz. erőmű helyén római kori, a 6. sz. erőmű helyén középkori edénytöredékeket gyűjtöttünk. A leletek a soproni Liszt Ferenc Múzeum Régészeti osztályára kerültek.

ILON GÁBOR

